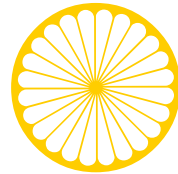

မြတ်ဗုဒ္ဓပွင့်တော်မူရာ မဇ္ဈိမဒေသ

အရှင်ဧကလာဘ

(နိုင်ငံတော်ပရိယတ္တိသာသနာ့တက္ကသိုလ်)
မြန်မာပြန်သည်

A Pilgrim's Guide to The Buddha's India
Middle Land Middle Way
By S. Dhammika

မာတိကာ

		၁၀။ မိဂဒါဝုန်	၇၂
		ကြည့်ရှုဖွယ်	၇၃
		မိဂဒါဝုန်ဝန်းကျင်	၈၃
		၁၁။ ဂယာ	၉၂
		ကြည့်ရှုဖွယ်	၉၃
		၁၂။ ရာဇဂြိုဟ်	၉၅
		ကြည့်ရှုဖွယ်	၉၇
		ရာဇဂြိုဟ်ဝန်းကျင်	၁၀၅
		၁၃။ နာလန္ဒာ	၁၀၉
		ကြည့်ရှုဖွယ်	၁၁၂
		နာလန္ဒာဝန်းကျင်	၁၁၄
၁။ ဘာသာပြန်သူ	၄	၁၄။ ပတ္တနား	၁၁၆
၂။ စာရေးသူ၏နှုတ်ခွန်းဆက်		ကြည့်ရှုဖွယ်	၁၁၇
(အင်္ဂလိပ်-မြန်မာ)	၅	ပတ္တနားဝန်းကျင်	၁၁၉
၃။ ဗာရာဏသီ မိဂဒါဝုန်ဆရာတော်		၁၅။ စမ္မာမြို့	၁၂၁
ဦးဝဏ္ဏဇေ၏ အမှာစကား	၆	ကြည့်ရှုဖွယ်	၁၂၂
၄။ ဘာသာပြန်သူ၏စကားတစ်ခွန်း	၇	စမ္မာမြို့ဝန်းကျင်	၁၂၃
၅။ အဖွင့်စကား - မဇ္ဈိမဒေသ		၁၆။ ဝေသာလီ	၁၂၆
(ရဟန်းတော်ဖာဟီယန်)	၁၀	ကြည့်ရှုဖွယ်	၁၂၈
၆။ နိဒါန်း	၁၁	၁၇။ ကောသမ္ဗိ	၁၃၁
ဘုရားဖူးခရီးသည်ကြီးများ	၁၅	ကြည့်ရှုဖွယ်	၁၃၂
ပန်းချီနှင့်ပန်းပု	၂၆	ကောသမ္ဗိဝန်းကျင်	၁၃၄
ခေတ်အပိုင်းအခြားများ	၃၂	၁၈။ မဓုရာမြို့	၁၃၆
၇။ လုမ္ဗိနီ	၃၄	ကြည့်ရှုဖွယ်	၁၃၇
ကြည့်ရှုဖွယ်	၃၄	၁၉။ ကုတ္တုဋေပါဒဂိရိ	၁၃၈
လုမ္ဗိနီဝန်းကျင်	၃၆	ကြည့်ရှုဖွယ်	၁၃၉
၈။ ကပိလဝတ္ထု	၃၉	၂၀။ လောရိယနန္ဒာနဂရမြို့	၁၄၁
ကြည့်ရှုဖွယ်	၄၂	ကြည့်ရှုဖွယ်	၁၄၁
၉။ ဗုဒ္ဓဂယာ	၄၆	၂၁။ ကေသရိယမြို့	၁၄၅
ကြည့်ရှုဖွယ်	၅၇	ကြည့်ရှုဖွယ်	၁၄၅
ဗုဒ္ဓဂယာဝန်းကျင်	၆၉	၂၂။ ဗာရာဏသီနှင့်နာဂရဇ္ဇနိကုန်းများ	၁၄၈

ကြည့်ရှုဖွယ်	၁၄၈
၂၃။ သာဝတ္ထိ	၁၅၀
ကြည့်ရှုဖွယ်	၁၅၄
၂၄။ ကုသိနာရုံ	၁၆၂
ကြည့်ရှုဖွယ်	၁၆၄
၂၅။ ဒေါဏမြို့	၁၆၆
ကြည့်ရှုဖွယ်	၁၆၇
၂၆။ ဘုရားဖူးများသတိပြုဖွယ်	၁၆၈
၂၇။ မှတ်သားဖွယ် အက္ခရာစဉ်	၁၇၁

သာသာပြန်သူ

အရှင်ကေလာသသည် ရခိုင်ပြည်နယ်၊ တောင်ကုတ်မြို့နယ်၊ ကလိန်တောင်ကျေးရွာ၌ ၁၉၅၉-တွင် ဖွားမြင်သည်။ အသက်ဆယ့်လေးနှစ်တွင် သာမဏေပြုသည်။ တောင်ကုတ်-တန်းလွဲ-ရွာမကျောင်းမှ ပထမလတ်အောင်ပြီးနောက် ညောင်တုန်းမြို့၊ ရွှေလာသာတောရ ကျောင်းတိုက်၌ ဆက်လက်ပညာသင်ကြား၍ ၁၉၇၉-ခုနှစ်တွင် သာသနဓဇဓမ္မာစရိယဘွဲ့ရသည်။

အသက် နှစ်ဆယ် အရွယ်တွင် ဧရာဝတီတိုင်း၊ လပွတ္တာမြို့၌ ရဟန်းဖြစ်သည်။ ရဟန်းဒကာ ဒကာမများမှာ ဦးကျင်လှိုင် ဒေါ်တင်ကြည် မိသားစုဖြစ်သည်။ ၁၉၈၀-၈၄ နှစ်များတွင် အင်းစိန်မြို့၊ အောင်ဆန်းတောရစာသင်တိုက် (ယခုရွှေပြည်သာမြို့) ၌ စာပေပို့ချရင်း အပြင်ကျူရှင်ကျောင်းများ၌ သင်္ချာ၊ ရူပ၊ ဓာတု၊ အင်္ဂလိပ် စသည်ကို လေ့လာပြီးနောက် ၁၉၈၅ ခုနှစ်တွင် တက္ကသိုလ်ဝင်တန်း ကို ဖြေဆိုအောင်မြင်သည်။

၁၉၈၆ တွင် ရန်ကုန်မြို့၊ နိုင်ငံတော်ပရိယတ္တိသာသနာ့တက္ကသိုလ်သို့

ဝင်ခွင့်ရပြီး မဟာဓမ္မာစရိယဘွဲ့ အတွက် သင်ယူသည်။ ၁၉၉၂ တွင် ရန်ကုန်တက္ကသိုလ်မှ စာပေးစာယူဘီအေဘွဲ့နှင့် ၁၉၉၃ တွင် နိုင်ငံတော်ပရိယတ္တိမှ မဟာဓမ္မာစရိယဘွဲ့တို့ကို ရရှိခဲ့သည်။ မဟာဓမ္မာစရိယဘွဲ့ အတွက် 'ဝိနယပိဋက၌ လာသော စံတော်ဝင် နိတိကထာများ' ကျမ်းစာကို ရေးသားခဲ့သည်။

၁၉၉၃-၉၅ ထိ ဝိနယပိဋက မဟာဌာန၌ နယဒေသကအဖြစ် ဆောင်ရွက်သည်။ ယင်းနောက် ၁၉၉၅-၉၆ တွင် အင်္ဂလိပ်စာဌာန၌ နယဒေသကနှင့် ၁၉၉၇-၂၀၀၀ နှစ်များတွင် ဂဏဝါစက အဖြစ် နိုင်ငံတော်ပရိယတ္တိသာသနာ့တက္ကသိုလ်၌ စာပေပို့ချခဲ့သည်။

ကျေးဇူးရှင် ဆရာတော်များမှာ မွေးရပ်မြေမှ ဆရာတော် ဦးဂန္ဓမာ (ပျံလွန်)၊ ဦးပညာသိရီ၊ တန်းလွဲ-ရွာမ ဆရာတော်ကြီး ဦးပညာဗုဒ္ဓိ (ပျံလွန်) နှင့် ဓမ္မကထိကအကျော် ဆရာတော် တန်းလွဲ-ဦးကောဝိဒ၊ ဦးပညာဇော တတို့အပြင် ရွှေလာသာတောရ မဟာထေရ်ကြီးများ၊ နိုင်ငံတော်ပရိယတ္တိမှ စာချအကျော် ဆရာတော်များနှင့် လူပုဂ္ဂိုလ်ဆရာကြီးများဖြစ်ကြပါသည်။

အင်္ဂလိပ်စာ အခြေခံကို ဖေ့ကန်-အင်းစိန်မှ ဝါဦးကျောင်း ဆရာတော်ဦးသုနန္ဒနှင့် ရှစ်မိုင်မှ ဆရာဦးသာဦးတို့ထံ၌ သင်ယူခဲ့သည်။ ပါမောက္ခ ဆရာကြီး ဦးတင်လွင်နှင့် ဆရာကြီး ဦးစံတင်တို့ ထံ၌လည်း နည်းနာခံယူခဲ့သည်။ ၁၉၉၈ ခုနှစ်တွင် ဒေါက်တာ ဝါလ်ပိုလာ ရာဟုလာ ရေးသော ဆောင်း ပါးနှစ်ပုဒ်ကို မြန်မာပြန်ဆိုပြီး 'ထေရဝါဒနှင့် မဟာယာန' အမည်ဖြင့် ထုတ်ဝေခဲ့သည်။

သက္ကရာဇ် ၂၀၀၀-ပြည့်တွင် ကျေးဇူးရှင် ပြည်တွင်းပြည်ပ သာသနာပြု အကျော် အလိုတော်ပြည့် ဆရာတော်ဘုရားကြီး ဘဒ္ဒန္တ အရိယဝံသ၏ စေလွှတ်ချက်အရ အမေရိကန် ပြည်ထောင်စုသို့ ကြွရောက်ခွင့် ရခဲ့သည်။

သက္ကရာဇ် ၂၀၀၁ တွင် ဩစတြေးလျရဟန်းတော် အက်စ် ဓမ္မိက ရေးသားသည့် A Pilgrim's Guide to The Buddha's India Middle Land Middle Way ၊ ၂၀၀၄ တွင် ဒေါက်တာ အရှင်ဓမ္မပိယ ဆရာတော် ရေးသားသော Nibbāna in Theravāda Perspective ကျမ်းစာများကို မြန်မာပြန်ဆိုခဲ့သည်။ ၂၀၀၅ တွင် သီဟိုဠ်ဆရာတော် အရှင်နာရဒမဟာထေရ် ရေးသားသည့် Buddha and his teachings ကျမ်းစာမှ Ten Perfections အခန်းကို 'ကြီးမြတ်သူတို့၏ကျင့်စဉ်' အမည်ဖြင့် ထုတ်ဝေခဲ့သည်။

ယခုအခါ အမေရိကန် ပြည်ထောင်စု၊ အရီဇိုးနားပြည်နယ်၊ Apache Junction မြို့၌ သီတင်းသုံးပြီး သာသနာ့တာဝန်ကို ထမ်းဆောင်လျက်ရှိပါသည်။

Preface to Burmese Edition

When I visited India in the 1980's I was distressed to discover that it was difficult to get any information about the places where the Buddha had lived. The little information that was available it was either wrong or to academic to be useful to the devote pilgrim. It was for this reason that I wrote Middle Land Middle Way. Since it was first published in 1992 the book has become very popular with Buddhist pilgrims both east and west and has been translated into several different languages. I am happy that it will now be available to Burmese pilgrims. Burmese have been going to India to see the places where the Buddha lived and taught for more than a thousand years but only today is it possible for the ordinary person to do so, and thus an accurate, reliable and detailed guide book is necessary. I hope my book helps deepen the faith and understanding of those who use it. Venerable S Dhammika of Australia.

With Metta,
Ven Dhammka.

စာရေးသူ၏နှုတ်ခွန်းစာက

၁၉၈၀-ပြည့်နှစ်များအတွင်းက အိန္ဒိယနိုင်ငံသို့ ကျွန်ုပ် အလည်အပတ်ရောက်ရှိသွားသောအခါ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် သီတင်းသုံး နေထိုင်တော်မူခဲ့သော နေရာတော်များနှင့် ပတ်သက်သည့် သတင်းအချက်အလက်များ ရရှိရန်ခဲယဉ်း ကြောင်းတွေ့ရပြီး ကျွန်ုပ်စိတ်မသက်မသာ ဖြစ်ခဲ့ရသည်။ ရနိုင်သည့် သတင်းအချက်အလက် အနည်းငယ်မှာလည်း မှားယွင်း သို့မဟုတ် ကြည်ညိုသူဘုရားဖူး တစ်ယောက်အဖို့ လက်တွေ့ အကျိုးမသက်ရောက်ဘဲရှိသည်။ သို့ဖြစ်၍ 'မြတ်ဗုဒ္ဓ ပွင့်တော်မူရာမဇ္ဈိမဒေသ' စာအုပ်ကို ကျွန်ုပ်ရေးသားခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ ၁၉၉၂-ခုနှစ်တွင် ပထမအကြိမ်ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေပြီး ကတည်းက ဤစာအုပ်သည် အရှေ့အနောက် ဗုဒ္ဓဘာသာဘုရားဖူးလောက၌ လူကြိုက်များခဲ့ပြီး ဘာသာစကား အမျိုးမျိုးဖြင့် ဘာသာပြန်ဆိုထားပြီလည်း ဖြစ်သည်။ ယခုအခါ မြန်မာလူမျိုးများလည်း ဖတ်ရှုနိုင်ပြီဖြစ်၍ ကျွန်ုပ် ဝမ်းသာပါသည်။ မြန်မာလူမျိုးများသည် လွန်ခဲ့သောနှစ်ပေါင်းတစ်ထောင်ကျော်အချိန်က မြတ်ဗုဒ္ဓသီတင်းသုံးပြီး တရားဒေသနာ ဟောကြားတော်မူခဲ့သည့် နေရာဌာနများကို ဖူးမြော်ရန် သွားရောက်နေခဲ့ကြပြီး ဖြစ်သော်လည်း ယနေ့ခေတ်၌မူ သာမန် ပုဂ္ဂိုလ်များပင် ဘုရားဖူးသွားရောက်နိုင်ပြီ ဖြစ်သည်။ သို့ဖြစ်၍ မှန်ကန်ကိုးကားလောက်ပြီး အသေးစိတ်ဖော်ပြသည့် ဘုရားဖူးလမ်းညွှန်စာအုပ် လိုအပ်ပါသည်။ ကျွန်ုပ်၏စာအုပ်သည် စာဖတ်သူများ၏ သဒ္ဓါတရားနှင့် နားလည်မှုကို နက်ရှိုင်းစေမည်ဟု မျှော်လင့်ပါသည်။ ကျွန်ုပ် ဩစတြေးလျနိုင်ငံသား အက်စ်ဓမ္မိက ဖြစ်ပါသည်။

မေတ္တာဖြင့်
အက်စ်ဓမ္မိက

အိန္ဒိယနိုင်ငံ၊ ဇာရာကသီမြို့
မိဂဒါဝန်မြန်မာကျောင်း ပဓာနနာယက ဘဒ္ဒန္တဝဏ္ဏဇေ
မဟာသဒ္ဓမ္မဇောတိကဇေ၊ ပရဒေသီသံဃနာယကအဖွဲ့
အကျိုးတော်တောင်ဆရာတော်၏
အမှာစကား

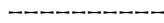
မိဂဒါဝန်မြန်မာကျောင်းတိုက်၌ အခြေချနေထိုင်ပြီး သာသနာပြုလာခဲ့သည်မှာ ၂၇-နှစ်သို့ ချဉ်းနင်းဝင်ရောက်ခဲ့သော်လည်း ၁၉-၁၂-၂၀၀၁ နေ့ကျမှသာ ဩရိသပြည်နယ်သို့ ပထမဆုံးအကြိမ် ဓမ္မဒူတခရီးကို စတင်ဖြစ်ခဲ့သည်။ ယင်းခရီးစဉ်နှင့် တစ်ဆက်တည်းတွင် သာသနာရေးကစွဲများဖြင့် ၂၈-၁၂-၂၀၀၁ နေ့တွင် ကမ္ဘာအေးကုန်းမြေသို့ ရောက်ရှိခဲ့ပေသည်။ ၄-၁-၂၀၀၂ နေ့စုပေါင်း အလှူပွဲတော်တစ်ခုတွင် အောင်ဆန်းတောရပရိယတ္တိစာသင်တိုက်၊ ပဓာနနာယက ဘဒ္ဒန္တသုဇတ (အဂ္ဂမဟာဂန္ထဝါစကပဏ္ဍိတ)က 'မြတ်ဗုဒ္ဓပွင့်တော်မူရာ မဇ္ဈိမဒေသ'စာမူကြမ်းကို အမှာစာ ရေးသားပေးရန်အတွက် မိမိလက်ထဲသို့ အပ်နှံပေးလာပါသည်။ တိုတောင်းသော အချိန်ကာလအတွင်း မအားလပ် သည့်ကြားက ရေးသားရမည်ဖြစ်သည်။ သာသနာ့ကိစ္စများနှင့် ရောက်ရှိလာကြသော ဒကာဒကာမတို့အား ဧည့်ခံပြီးနောက် ညဉ့် ၁၁-နာရီအချိန်မှစ၍ ပစ္စာသမဏ ဥိယသ (M.A. ဓမ္မစရိယ)အား မိမိ၏ရှေ့မှောက်တွင် အသေးစိတ်ဖတ်ရှုစေရာ ကျမ်းစာ၏အနှစ်ချုပ်ကို အောက်ပါအတိုင်း ကျောက်ချက်ချမိပါသည် -

- ၁။ ဤကျမ်းစာကို မူလရေးသားသူ အက်စ်ဓမ္မိကသည် ခရစ်ယန်မိသားစုမှ မွေးဖွားခဲ့သော်လည်း ဗုဒ္ဓ၏ သားကောင်းရတနာ ရှင်ရဟန်းအဖြစ်ခံယူကာ ကမ္ဘာ့နိုင်ငံအနှံ့ အပြားသို့ သွားရောက်ပြီး သာသနာပြုနေသည့် ဩစတြေးလျနိုင်ငံသားရဟန်းတော်တစ်ပါးဖြစ်သောကြောင့် သူ၏ဘဝခရီးသည်ပင် အလွန်စိတ် ဝင်စားဖွယ်ကောင်းနေပေသည်။
- ၂။ အက်စ်ဓမ္မိကသည် ဗုဒ္ဓနှင့်ပတ်သက်သော နေရာဌာနများသို့ ကိုယ်တိုင် ကြွရောက်၍ ကွင်းဆင်း လေ့လာပြီး၊ သမိုင်းသုသေတန အမြင်နှင့် ကျမ်းဂန် အထောက်အထားတို့ကို ညှိနှိုင်းလျက် အချို့နေရာတို့၌ မြေပုံဇယား ချုပ်တို့ဖြင့် ရှင်လင်းဖော်ပြထားသဖြင့် အလွန်တိကျခိုင်လုံသော စာအုပ်ကောင်း တစ်အုပ် ဖြစ်နေပေသည်။
- ၃။ ဘာသာပြန်ဆိုရေးသားသူ အရှင်ကေလာသ (U.S.A.)သည် ပါဠိနှင့်အင်္ဂလိပ်ဘာသာတို့ကို တတ်ကျွမ်း သောပုဂ္ဂိုလ် ဖြစ်ပေရာ မူလကျမ်းစာပါ အထောက်အထားများ ပိုမိုတိကျစေရန် ပါဠိတော်၊ အဋ္ဌာထာ၊ ဋီကာစသည်နှင့် တိုက်

ဆိုင်ကျမ်းညွှန်းပြီး လိုအပ်သည့်နေရာများတွင် ကွဲလွဲချက်တို့ကို ဆွေးနွေးတင်ပြ ထားသည့်ပြင်၊ ဘာသာပြန်ဆိုရာ၌လည်း အထစ်အငဲ့မရှိ မြန်မာ စာဖတ်ပရိသတ်များ နားလည်လွယ်အောင် မြန်မာစာဟန် ပီသမှုအတွက် အလေးပေး ကြိုးပမ်းထားသည်ကို တွေ့ရပေသည်။

ထို့ကြောင့် ဤကျမ်းစာသည် ဗုဒ္ဓဌာနနှင့်ပတ်သော စာအုပ်များအနက် အလွန်ပြည့်စုံ ကောင်းမွန်သည့် စာအုပ် ဖြစ်နေသဖြင့် သုတေသီများ၊ မြတ်မာစာဖတ်ပရိသတ်များအတွက် အဖိုးအနုထိုက်တန်သော ရတနာ သိုက်ကြီးသဖွယ် တန်ဖိုးရှိလှပေသည်။

ခေတ္တ-ရွှေဟံာကျောင်းဆောင်၊
 ဟံသာသီရိကုန်းမြေ၊
 ကမ္ဘာအေး၊ ရန်ကုန်မြို့။
 ရက်စွဲ၊ ၁၁-၁-၂၀၀၂။

ဘာသာပြန်သူ၏စကားတစ်ခွန်း

ခေတ်ကာလတို့ ပြောင်းလဲသွားသကဲ့သို့ ဗုဒ္ဓဝင်နေရာ တော်များ၏ တောက်ပြောင်မှုအရှိန်အဝါသည်လည်း ပြောင်းလဲ သွားခဲ့ရသည်။ အေဒီ ဆယ့်သုံးရာစုခန့်မှစ၍ အိန္ဒိယနိုင်ငံတွင် ဗုဒ္ဓသာသနာတော် ကွယ်ပျောက်သွား သောအခါ တစ်ချိန်က ကမ္ဘာအရပ်ရပ်မှ လာရောက်ကြ သည့် ဘုရားဖူးခရီးသည်များဖြင့် စည်ကားပြီး ရှင်သန် လှုပ်ရှားလျက်ခဲ့သော ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော်များသည်လည်း အညတိတ္တိယ (ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်မဟုတ်သူ) တို့၏ ဖျက် ဆီးခြင်းခံခဲ့ရပြီး၊ အချို့ မြေကြီးထဲမြုပ်ကုန်လျက် အချို့ကို ချုံနွယ်ပိတ်ပေါင်းတို့က ဝါးမျိုးသွားခဲ့သည်။ သို့ဖြစ်၍ ‘ဘုရားဖူးခရီး လှည့်လည်ရင်း ကြည်လင်သော စိတ် ထားဖြင့် ဘဝပြောင်းဘိမ္မာ ထိုပုဂ္ဂိုလ်သည် သုဂတိဘဝ ကောင်းသို့ ရောက်ရသည် (ဒီ ၂ ၁၁၆)’ အထိ ကြီး ကျယ်မြင့်မြတ်လှသော အဆိုပါ မြတ်ဗုဒ္ဓနှင့်ပတ်သက် သည့် နေရာတော်များမှာ ဘယ်ဆီရောက်၍ ဘယ်အ ရာကို ဖူးမြော်ရမှန်းမသိ ပုံပြင်လေလားဟု ထင်မိ လောက်အောင် တိမ်မြုပ်သွားခဲ့ရသည်။ ဗုဒ္ဓဝင်နေရာ တော်များ အမှောင်ကျ၍ ပျောက်ကွယ်နေခဲ့သည်မှာ နှစ်ပေါင်းခြောက်ရာကျော် ကြာညောင်းခဲ့သည်။ သို့ရာ တွင် ကြည်ညိုကြသူ ဥပါသကာ ဥပါသကာများ ဗုဒ္ဓ ဘာသာဝင်များ ရှိနေသေးသရွေ့ ထိုဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော် များသည်လည်း တစ်ချိန်ချိန်၌ တစ်နည်းနည်းဖြင့် ထင် ရှားပေါ်လွင်လာရမည်မှာ ဧကန်ပင်ဖြစ်ချေသည်။

လွန်ခဲ့သောနှစ်ပေါင်း တစ်ရာကျော်အချိန် ကာလမှ စ၍ သမိုင်းအမြင်တို့ ပြောင်းလဲသွားပြီး ရှေးဟောင်း သုတေသန ပညာရပ်များ ပွင့်လန်းတိုးတက်လာသည်နှင့် အမျှ ‘လုမ္ဗိနီ ဝယာ၊ မိဂဒါ၊ ကုသိနာရာမည်။ သံဝေ ဇနိယ၊ လေးဌာန၊ ဖူးကြအလီလီ’ ဟူသော သံဝေဇနိယ လေးဌာနအပါအဝင် အရေးပါသည့် ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော် များသည်လည်း စုစမ်းလေ့လာစရာ နေရာများအဖြစ် ထိပ်တန်းသို့ ရောက်လာသည်။ ဤသို့ဖြင့် ခိုင်လုံသည့် ရှေးဟောင်းတိပိဋကပါဠိတော် အဆိုအမိန့်များ၊ ရှေး ခေတ် ဘုရားဖူးမဟာခရီးသည်များ၏ မှတ်တမ်းများကို ခိုငြိမ်းပြု၍ ရှေးဟောင်းသုတေသန ပညာရှင်များ၏ ကြိုပမ်းရှာဖွေ တူးဖော်မှုများကြောင့် ယခုအခါ ကံ ကောင်းထောက်မ၍ မြုပ်ကွယ်နေရာမှ မြင်ကွင်းသို့ အထင်အရှား ပြန်လည်ရောက်ရှိလာပြီဖြစ်သည်။ အချို့ နေရာတော်များမှာ ရှာဖွေတူးဖော်ဆဲလည်းဖြစ်သည်။

ပါဠိတော်များနှင့် ဘုရားဖူးမှတ်တမ်းများ၏အဆိုမှာ နေရာဌာနအမှန်ကို သိရခြင်းအတွက် အထောက်အထား ပြုရန်နှင့် အတိတ်တစ်ချိန်က ထည်ဝါခဲ့သည်ကို စိတ်ဖြင့် မှန်းဆရုံသာဖြစ်၏။ မျက်မှောက်ခေတ်မြင်ကွင်းနှင့်ကား လုံးဝ ကွဲပြားခြားနားသွားလေပြီ။ စာဆိုအရ ကြီးကျယ် ခမ်းနားလှသော်လည်း လက်တွေ့တွင် ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော် အများစုမှာ ပျက်စီးယိုယွင်းနေသည့် အဆောက်အအုံ များ၊ အုတ်ရိုးအုတ်ခုံများ၊ အုတ်မြစ်များနှင့် အုတ်ကျိုး အပိုင်းအစများသာတည်း။ သာမန်ပုဂ္ဂိုလ်များအဖို့ ယင်း အပျက်အစီး အကြွင်းအကျန်များသည် မည်သည့်ဗုဒ္ဓဝင် နေရာတော်၏ အထိမ်းအမှတ်ဖြစ်ကြောင်း အမှန်အတိုင်း သိနိုင်ရန်ခဲယဉ်းလှသည်။ ပို၍ဆိုးသည်မှာ ဗုဒ္ဓဘာသာ ဝင်မဟုတ်သူတို့၏ ပိုင်နက် အတွင်း၌ရှိသဖြင့် ယင်း ဒေသခံတို့၏ ဥပေက္ခာပြုစွန့်ပစ်ထားခြင်းခံရသောကြောင့် ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော်များမှာ ဘုရားဖူးပုဂ္ဂိုလ်များနှင့် ပို၍ပင် စိမ်းနေသေးတော့သည်။

ယခုအခါ ကမ္ဘာလှည့်ခရီးသွားလုပ်ငန်း ထွန်းကား လာသောကြောင့် အိန္ဒိယရှိဗုဒ္ဓဝင် နေရာတော်များသို့ နိုင်ငံတကာမှ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များနှင့် စိတ်ပါဝင်စားသူ များ လာရောက်ဖူးမြော် လေ့လာနေကြသဖြင့် ထိုထို နေရာတော်များ၌ လူသူစည်ကားလျက်ရှိသည်။ မြန်မာ ဗုဒ္ဓဘာသာ သူတော်စင်များသည်လည်း မြတ်ဗုဒ္ဓပွင့် တော်မူရာ မဇ္ဈိမဒေသရှိ ဗုဒ္ဓဝင် နေရာတော်များသို့ တစ် ဦးတည်းဖြစ်စေ အုပ်စုလိုက်ဖြစ်စေ လွတ်လပ်စွာ သွား ရောက်ဖူးမြော်နိုင်ကြပြီဖြစ်သည်။ သို့ဖြစ်၍ ခေတ်သစ် မြန်မာ ဘုရားဖူး တစ်ယောက်အဖို့ ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော် များအကြောင်း ခိုင်လုံစွာဖော်ပြသည့် ဗုဒ္ဓဝင်လမ်းညွှန် စာအုပ်များ လိုအပ်လာသည်။ အကြောင်းမူ မိမိဖူးမြော် ရသည့် ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော်တစ်ခု၏ နောက်ခံသမိုင်း၊ အနှစ်သာရနှင့် လေးနက်မှုတို့ကို သိထားမှသာလျှင် ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော် အစစ်အမှန်ကို ခွဲခြားသိနားလည် သည်သာမက စိတ်အာရုံ၌ ပိုမိုထက်သန်ပြင်းပြသည့် ကြည်ညိုစိတ်များ ဖြစ်ပေါ်လာနိုင်သောကြောင့်ဖြစ်သည်။ သူများတွေ့ရှိခဲ့ကြသဖြင့် မိမိလည်း လိုက်၍ ရှိခိုးလိုက်ရ ခြင်းမျိုးဖြစ်ပါက အပျော်တမ်း ခရီးသွားခြင်းဟု ဆိုသည် ထက်ပို၍ အဓိပ္ပာယ်မသက် ရောက်နိုင်ဘဲ စုတိပြတ်ကြွေ သေလွန်ပြီးနောက် သုဂတိဘဝကို သေချာစေသည့် ကောင်းကျိုး ချမ်းသာနှင့် ဝေးနေဦးမည်လည်း ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ဘုရားဖူးသည် မိမိမကြာမီ သွားရောက်ဖူး မြော်မည့် ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော်များအကြောင်း ရေးသား ထားသည့် စာအုပ်များကို ဘုရားဖူးမသွားရောက်မီ မိမိ ကိုယ်တိုင် ကြိုတင်ရှာဖွေဖတ်ရှုလေ့လာထားသင့်သည်။

အက်စ်ဓမ္မိက (S. Dhammika) အရှင်မြတ်ရေးသား သည့် *Middle Land Middle Way – A Pilgrim's Guide to the Buddha's India* အမည်ရှိစာအုပ်သည် ဗုဒ္ဓဝင်နေရာ တော်များနှင့် ပတ်သက်သည့် အချက်အလက်များကို

ထေရဝါဒ ကျမ်းဂန် ဗဟုသုတရော ရှေးဟောင်းသုတေသနပညာရှင်များ၏ ကြိုးပမ်းတူးဖော်မှုများ အကြောင်းကိုပါ အသိပညာ ပေးစွမ်းနိုင်သည့် စာအုပ်ကောင်းတစ်အုပ်ဖြစ်သည်ဟု ယူဆပြီး မြန်မာဗုဒ္ဓဘာသာ ဘုရားဖူးများနှင့် ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော် များအကြောင်း စိတ်ပါဝင်စားသူများအတွက် ဘာသာပြန်ဆို တင်ပြခြင်း ဖြစ်သည်။ စာအုပ်အမည်ကို သူ့အတိုင်းဆိုလျှင် 'မဇ္ဈိမဒေသ မဇ္ဈိမပဋိပဒါလမ်းစဉ် - မြတ်ဗုဒ္ဓဇာတိ အိန္ဒိယသို့ ဘုရားဖူးလမ်းညွှန်'ဟု တိုက်ရိုက် ပြန်ဆိုသင့်သော်လည်း မြန်မာပရိသတ်နှင့် နီးစပ်ပြီး ခေါ်ဝေါ်ရလွယ်ကူစေရန် 'မြတ်ဗုဒ္ဓပွင့်တော်မူရာမဇ္ဈိမဒေသ'ဟု ပြန်ဆိုပါသည်။ သီရိလင်္ကာနိုင်ငံ၊ ဗုဒ္ဓစာပေဖြန့်ချိရေးအသင်းမှ ၁၉၉၂ ခုနှစ် ထုတ်ဝေသည့် စာအုပ်တွင် ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော် ၁၆-ခု ပါဝင်သည်။ သို့ရာတွင် ဤစာအုပ်ကို ဘာသာပြန်ဆိုပြီး၍ စာရေးသူ အက်စ်မေ့ကအရှင်မြတ်ထံ ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေခွင့်နှင့် မြန်မာဘာသာပြန်အတွက် အမှာစာရေးပေးရန် တောင်းပန်သောအခါ အရှင်မြတ်က အလွယ်တကူ ဝမ်းပမ်းတသာ ခွင့်ပြုသည့်အပြင် ဖြည့်စွက်ရန် အခန်းသစ်သုံးခု (စမ္မာ၊ ကေသရိယ၊ ဒေါဏ)တို့ကို ပေးပို့လိုက်၍ ဗုဒ္ဓဝင်နေရာ ၁၉-ခု ဖြစ်လာသည်။ ထို့ပြင် ပတ္တနားအဆက် ဟဂိုပူရမြို့၊ ရာဇဂြိုဟ်အဆက် ဂျေထိန၊ ကောသမ္ဗိအဆက် ပရဘောသနှင့် ကုက္ကဋ္ဌပါဒဂိရိ ပြင်ဆင်ချက်တို့ကိုပါရရှိ၍ ပိုမိုပြည့်စုံသွားပါသည်။ ဤစာအုပ်သည် ထေရဝါဒပါဠိတော် အဋ္ဌကထာ မှတ်တမ်းများကို နောက်ခံ၍ ရှေးဟောင်းသုတေသနရှုထောင့်မှ တင်ပြထားသဖြင့် စိတ်ဝင်စားဖွယ်ကောင်းပြီး ဘုရားဖူးပုဂ္ဂိုလ်သည် ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော်တစ်ခုစီ၏ ခေတ်အဆက်ဆက် ခမ်းနားတောက်ပခဲ့ပုံ နောက်ခံသမိုင်းဆိုင်ရာ ဗဟုသုတကို အတော်အတန် နားလည်သွားမည်သာမက ကိုယ်ပိုင်အတွေးအမြင်သစ်များကိုလည်း ဧကန်ရရှိမည် ဖြစ်သည်။

စာပြုပုဂ္ဂိုလ် အရှင်မြတ်သည် ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော် အသီးသီး၏ မြတ်ဗုဒ္ဓလက်ထက်တော်က သမိုင်းဝင်ဖြစ်ရပ်များကို ခေတ်အမြင်ဖြင့် ကျွမ်းကျင်ပိုင်နိုင်စွာ သုတေသနပြုတင်ပြထားသဖြင့် မှီခိုအားထားလောက်ပြီး နားလည်လွယ်သော အချက်အလက်များကို ဖော်ပြထားသည်။ ကျမ်းကိုးများ အထူးသဖြင့် ထေရဝါဒပါဠိတော် အဋ္ဌကထာမှ ထုတ်နုတ်ကိုး ကားဖော်ပြမှုများ ခိုင်လုံပြီး အဓိပ္ပာယ်ကောက်ယူပုံ ဆန်းသစ်သည်။ ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော်နှင့် ပတ်သက်သည့် အချက် အလက်ကို ကျမ်းဂန်မှ ဆွဲယူဆက်စပ်ပြရာ၌ စာဖတ်သူကို စိတ်ဝင်စားစေသည့် ထူးခြားမှုများရှိသည်။

ဤစာအုပ်၌ လက်တွေ့သမိုင်းရှုထောင့်နှင့် ရှေးဟောင်း သုတေသနအမြင်များဖြင့် ရေးသားတင်ပြမှုကို ဦးစားပေးထားသဖြင့် အချို့ဖော်ပြချက် အနည်းငယ်မှာ သဒ္ဓါတရားအခြေခံဖြင့် ရေးသားဖော်ပြသည့် မြန်မာပညာရှင်ကြီးများ၏ အတွေးအမြင်နှင့် မဆိုစလောက်

ကွာဟချက်များ တွေ့ရသည်။ ဘာသာပြန်ဆိုရာ၌ အသေးစိတ်တစ်လုံးမကျန် ပြန်ဆိုမှုကို နှစ်သက်ပြီး အဆိုပါ ကွာဟချက် အနည်းငယ်မှာ အငြင်းမပွားလောက်ဟု ယူဆခြင်းတို့ကြောင့် ချန်လှပ်ထားခြင်း မပြုပါ။ ဥပမာ - ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏ ရှည်လျားလှသည့် နောက်ဆုံးခရီးဒေသစာရီနှင့်ပတ်သက်၍ ဤကျမ်းက 'ဗုဒ္ဓရှင် တော်မြတ်သည် နောက်ဆုံးပရိနိဗ္ဗာန်စံလွန်တော်မမူမီ (မွေးရပ်မြေ) ကပိလဝတ္ထုသို့ နောက်ဆုံးအကြိမ် ကြွရောက်လိုသည့် ရည်ရွယ်ချက်ဖြင့် ယင်းခရီးရှည်ကို ကြာချိခဲဖွယ်ရှိကြောင်း' ဆိုထားသည်။ သို့ရာတွင် မဟာဗုဒ္ဓကျမ်း (အတွဲ ၅၊ စာ - ၄၉)၌မူ '၁) မဟာသုဒဿနသတ္တန်ကို ဟောကြားတော်မူလိုခြင်း ၂) သုဘဒ္ဒပရိပိုဇ်ကို ချေချွတ်လိုခြင်း ၃) ဓာတ်တော်များကို မျှတစွာဝေငှပေးနိုင်သည့် ဒေါဏပုဏ္ဏားရှိခြင်းတို့ကြောင့် ကုသိနာရုံသို့ ကြာချိတော်မူခြင်းဖြစ်ကြောင်း' ပြဆိုသည်။ အမှန်သော် သမိုင်းသုတေသီတစ်ယောက်အဖို့ ယင်းသို့ မှန်းဆနိုင်ခွင့် ရှိသည်ဟု ယူဆပါသည်။

ယင်းသို့သော ဖော်ပြချက်အနည်းငယ်ကို စာဖတ်သူများအနေဖြင့် နှစ်သက်လျှင်ယူပြီး မနှစ်သက်ပါက ပယ်ရုံသာဖြစ်၍ ဤဘာသာပြန်၌မူ မူရင်းကျမ်း၌ ပါရှိသည်ကို ဖြုတ်ပယ်ခြင်းမပြုဘဲ မူရင်းကျမ်းအတိုင်း ကျအောင် အသေးစိတ် ပြန်ဆိုမှုကိုမှန်သမျှကို ထည့်သွင်းထားပါသည်။ ဘာသာပြန်ဆိုရာ၌ ပြင်ဆင်ဖြည့်စွက်ပိုင်ခွင့်မရှိဟူသောမူကို လက်ကိုင် ပြုပါသည်။ သို့ဖြစ်၍ သူ့အတိုင်းကျအောင် တတ်စွမ်းသမျှ ကြိုးပမ်းထားပါသည်။

ဤကျမ်းစာကို ရေးသားပြုစုသူ အက်စ်မေ့ကသည် ဩစတြေးလျနိုင်ငံတွင် ၁၉၅၁-ခုနှစ်တွင် ခရစ်ယန်ဘာသာဝင်မိသားစုမှ မွေးဖွားခဲ့သည်။ အသက် ၁၈-နှစ်အရွယ်၌ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်ဖြစ်လာပြီး အသက် ၂၄-နှစ်တွင် အိန္ဒိယနိုင်ငံ သာဝတ္ထိမြို့၌ သာမဏေပြုသည်။ ၎င်းနောက် သီရိလင်္ကာနိုင်ငံသို့ ကြွရောက်ပြီး ကိုလမ်ဘိုမြို့၊ ကေလကိယတက္ကသိုလ်၌ ဗုဒ္ဓဘာသာကို လေ့လာပြီး M.A. ဘွဲ့ရသည်။ သီရိလင်္ကာနိုင်ငံတွင် ဆက်လက် နေထိုင်ရင်း ဗုဒ္ဓသာသနာတော် ပြန့်ပွားရေး အားပေးဆောင်ရွက်ခဲ့သည်။ တက္ကသိုလ်များ၌ ဗုဒ္ဓဘာသာအကြောင်းနှင့် အရှေ့တိုင်း ဘာသာတရားများ အကြောင်းကို ဟောပြောပို့ချခဲ့သည်။ ထို့ပြင် ဩစတြေးလျနှင့် အာရှနိုင်ငံတစ်လွှားရှိ ရေဒီယိုနှင့် ရုပ်မြင်သံကြားဌာနများမှလည်း ဗုဒ္ဓဘာသာအကြောင်း ဟောပြောသည်။

၁၉၈၅-ခုနှစ်တွင် စင်္ကာပူနိုင်ငံသို့ ပြောင်းရွှေ့သီတင်းသုံးပြီး ဗုဒ္ဓမဏ္ဍာလအဖွဲ့နှင့် အခြားဗုဒ္ဓဘာသာအဖွဲ့အစည်းများ၏ စိတ်ဓာတ်ရေးရာ အကြံပေးပုဂ္ဂိုလ်အဖြစ် ဆောင်ရွက်သည်။ စင်္ကာပူနိုင်ငံ ပညာရေးဌာန၏ သင်ရိုးညွှန်းတမ်း တိုးတက်ရေးသိပ္ပံတွင် ဟောပြောပို့ချပြီး ဤသိပ္ပံအတွက် ရုပ်မြင်သံကြားမှ ထုတ်လွှင့်ဟောပြောသူ

ဖြစ်သည်။ ၁၉၉၇-ခု နှစ်မှ၍ ယူကေ၊ ဂျာမနီ၊ သြစတြေးလျ၊ ဟောင်ကောင်၊ အိန္ဒိယနှင့် သြစတြေးလျနိုင်ငံများ၌ ဗုဒ္ဓဘာသာအကြောင်း ကျယ်ပြန့်စွာ ဟောပြောခဲ့သည်။ အက်စ်ဓမ္မိကသည် အိန္ဒိယနိုင်ငံရှိ ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော်များကို အထူးစိတ်ဝင်စားပြီး တိပိဋကပါဠိတော်များ၌ ဖော်ပြထားသည့် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်ဒေသစာရီ ကြံ့ချီတော်မူခဲ့သည့် နေရာတော်များကို အပတ်တကုတ်ရှာဖွေရင်း အိန္ဒိယတစ်ခွင်သို့ ခရီးလှည့်လည်လျက်ရှိသည်။ အက်စ်ဓမ္မိကသည် ကျမ်းစာပေါင်း ၂၀ - ကျော် ရေးသားထုတ်ဝေပြီးဖြစ်သည်။ ယင်းကျမ်းများအနက် *All about Buddhism, Gemstones of the Good Dhamma, Navel of the Earth* စာသောစာအုပ်များမှာ ထင်ရှားသည်။ *Good Question Good Answer* စာအုပ်ကို ဘာသာ ၁၅-မျိုးဖြင့် ပြန်ဆိုထုတ်ဝေခြင်းခံရသည်။

ဘုရားဖူးပုဂ္ဂိုလ်များနှင့် ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော်များ အကြောင်း လေ့လာလိုက်စားသူများအနေဖြင့် ဤမြန်မာပြန်မှတ်စာနှင့် အထက်ဖော်ပြပါ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်ပညာရှင်ပုဂ္ဂိုလ်တစ်ယောက်၏ ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော်များအကြောင်း လေ့လာစူးစမ်းမှုများကို ဖတ်ရှု၍ ကောင်းမြတ်မှန်ကန်သည့် နားလည် သဘောပေါက်မှုတစ်ရပ် ရရှိလျက် ကြည်ညိုသဒ္ဓါ တိုးပွားနိုင်မည်ဟု မျှော်လင့်ပါသည်။

အရှင်ကေလာသ
၂၀၀၁-ခုနှစ်၊ ဇူလိုင်လ ၃၀-ရက်။

သံတွင် ထွင်းထုထားသော ပစ္စည်းပိုင်ဆိုင်ခွင့် စာချုပ် စာတမ်းများသည် ဘုရင်အဆက်ဆက် ဆင်းသက်ခဲ့ပြီး ယင်းကို မည်သူမျှ မဖျက်ဆီး (မချိုးဖောက်) ပုံကြသောကြောင့် ယင်းစာချုပ်စာ တမ်းများသည် အသက်ဝင်ဆဲ ဖြစ်၏။ ဘုန်း တော်ကြီး ကျောင်းတိုက်များအား ခုတင်ညောင် စောင်း၊ ခေါင်းအုံးစသည်၊ အစားအစာ၊ ဖျော် ရည်နှင့် သင်္ကန်းများဖြင့် ရဟန်းသံဃာတော်များ လိုလေသေးမရှိရအောင် လှူဒါန်းထောက်ပံ့ထား ကြ၏။ အရပ်ဒေသ တိုင်းတွင် ဤနည်းနှင့်နှင် တွေ့မြင်ရ၏။ ရဟန်းတော်များသည် မိမိဘဝကို ကိုယ်ကျင့်သီလ ဆောက်တည် ကျင့်သုံးရန်၊ ပိဋ ကတ်ကျမ်းစာကို ရွတ်အံသင်ကြားရန်၊ တရားဘာ ဝနာများ အားထုတ်ရန် မြှုပ်နှံထားကြသည်။

တရုတ်ရဟန်းတော် ဖာဟီယန် (Fa Hien)၊ အေဒီ ၃၉၉

မဇ္ဈိမဒေသ

တောင်ဖက်ဒေသကား မဇ္ဈိမဒေသဟု ထင်ရှား၏။ ရာသီဥတု အပူအအေးမျှတသဖြင့် နင်းခဲနှင့်မုန် များမရှိ။ လူအများသည် ချမ်းသာကြွယ်ဝပြီး ရောင့်ရဲလွယ်ကြ၏။ လူ့ခွန် သို့မဟုတ် အာဏာပိုင် တို့၏ တင်းကြပ် စည်းတားမှုဖြင့် နှောင့်ယှက်မခံ ကြရချေ။ ဘုရင့်မြေကို ထွန်ယက်စိုက်ပျိုးသူများ သည်သာ မြေခွန်ပေးရပြီး သူတို့သည် မိမိနှစ်သက် ရာအရပ်ဒေသသို့ လွတ်လပ်စွာ သွားလာနေထိုင် နိုင်ကြ၏။ ဘုရင်သည် သေဒဏ်မချမှတ်ဘဲ အုပ် ချုပ်၏။ ပြစ်မှုကျူးလွန်သူများအား ၎င်းတို့ကျူးလွန် သောပြစ်မှု အားလျော်စွာ ပေါ့ပေါ့ သို့မဟုတ် လေးလေး ပြစ် ဒဏ်ချမှတ်သည်။

အဆင့်မြင့် သစ္စာဖောက် လုပ်ကြံသူများ အား ပင် ညာဘက်လက်မျှကိုသာ ဖြတ်စေ၏။ မင်းခ စားများ အစောင့်အကြပ်များနှင့် အခြွေအရံများ အားလုံးသည် (နေထိုင်စရာ) အဆောက်အအုံများ နှင့် ပင်စင်လစာများ ရရှိကြ၏။ ဤနိုင်ငံရှိ လူ အများသည် သူတစ်ပါးအသက်ကို သတ်ဖြတ်ညှဉ်း ဆဲခြင်း မရှိကြ။ သေရည်သေရက် မသောက်ကြ။ ကြက်သွန်နီ သို့မဟုတ် ကြက်သွန်ဖြူ မစားကြ။ ဤနိုင်ငံတွင် ဝက်၊ ကြက်များကို မမွေးမြူကြ။ သက်ရှိသတ္တဝါများကို ရောင်းဝယ်ခြင်းမရှိ။ ဈေး တွင် ဝက်သတ်သမား သို့မဟုတ် အရက်ရောင်း သမားမရှိ။ ကုန်ရောင်းကုန်ဝယ်ပြုရာတွင် ခရုခွံ များကို ငွေကြေးအဖြစ် အသုံးပြုကြ၏။

ဇာတ်နိမ့်သူ၊ တံငါသည်များနှင့် မုဆိုးများသာ အသားရောင်းကြ၏။ မြတ်ဗုဒ္ဓပရိနိဗ္ဗာန် စံလွန် တော်မူပြီးနောက် ဘုရင်မင်းများ၊ ရုပ်မိရပ်ဖများနှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာ ဒကာဒကာမများသည် ရဟန်းသံဃာ တော်များအတွက် ကျောင်းတိုက်များ တည် ဆောက်ပြီး နေထိုင်စရာ ကျောင်းဆောင်များ၊ ဥ ယျာဉ်ပန်းခြံများ၊ ကျွဲနွားလယ်မြေများနှင့် ယင်း (ရဟန်းတော်များ၏) လယ်မြေကို ထွန်ယက်စိုက် ပျိုးရန် အိမ်ထောင်ဦးစီးသူ အမျိုးသားများကိုပါ လှူဒါန်း ထောက်ပံ့ထားကြ၏။

နိဒါန်း

အာနန္ဒာ၊ ယုံကြည်မှု သဒ္ဓါတရားနှင့် ပြည့်စုံသူများအား စိတ်အားထက်သန်မှုကို ဖြစ်ပေါ်စေမည့်နေရာဌာန လေးမျိုးရှိပေ၏။ အဘယ်လေးမျိုးတို့နည်းဟူမူကား တထာဂတခေါ်တွင် ငါဘုရားရှင် ဖွားမြင်တော်မူသည့် နေရာ၊ ဤကား ပထမနေရာတည်း။ တထာဂတခေါ်တွင် ငါဘုရားရှင် ဗောဓိဉာဏ်ကို ရတော်မူခဲ့သည့် နေရာ၊ ဤကား ဒုတိယနေရာတည်း။ တထာဂတခေါ်တွင် ငါဘုရားရှင် ဓမ္မစကြာတရား ဟောကြားတော်မူခဲ့ သည့်နေရာ၊ ဤကား တတိယနေရာတည်း။ တထာဂတခေါ်တွင် ငါဘုရားရှင် ပရိနိဗ္ဗာန် စံဝင်တော်မူခဲ့သည့် နေရာ၊ ဤကား စတုတ္ထနေရာတည်း။ သဒ္ဓါတရားနှင့်ပြည့်စုံသည့် ရဟန်း၊ ရဟန်းမိန်းမ၊ ဥပါသကာ၊ ဥပါသိကာမများသည် ဤ (ဖော်ပြပြီး) နေရာဌာနများသို့ သွားရောက်ဖူးမြော်သင့်ပေ၏။ ကြည်လင်သော စိတ်ထားဖြင့် ဤသံဝေဓနိယ ဌာနများသို့ ဘုရားဖူးလှည့်လည်စဉ် ကွယ်လွန်သူ မည်သူမဆိုသည် ခန္ဓာကိုယ်ပျက်၍ သေလွန်ပြီးနောက်၌ နတ်ပြည်လောကတွင် ပြန်လည်မွေးဖွားပေလိမ့်မည်။

(ဒီ ၂၊ ၁၁၆)

မျက်မှောက်ခေတ်တွင် အိန္ဒိယဟုခေါ်ဆိုသော နိုင်ငံကို ဗုဒ္ဓမြတ်စွာနှင့် ဗုဒ္ဓမြတ်စွာနှင့် ခေတ်ပြိုင်ပုဂ္ဂိုလ်များက သပြေပင်ကျွန်း (ဇမ္ဗူဒီပ) ဟုခေါ်ဝေါ်ကြသည်။ မိမိဖွားမြင်တော်မူခဲ့သည့် နယ်မြေနိုင်ငံနှင့်စပ်၍ မြွက်ကြားရာ၌ မြတ်ဗုဒ္ဓက 'နှစ်လိုဖွယ် မြေပြန့်လွင်ပြင်များနှင့် ရေကန်များ အနည်းငယ်သာရှိပြီး နက်ရှိုင်းကြမ်းထော်သောနေရာများ၊ ကူးဖြတ်၍မရနိုင်သော မြစ်များ၊ သိပ်သည်းထူထပ်သည့် ချုံနွယ်ပိတ်ပေါင်းများ၊ ဆူးချုံများနှင့် (လူသူ) မပေါက်ရောက်နိုင်သော တောင်စဉ်တောင်တန်းများမှာမူ ပိုမိုများပြား၏ (အံ ၁၊ ၃၆) 'ဟူ၍ မိန့်တော်မူခဲ့သည်။

ရာသီဥတု ခြောက်သွေ့ပြီး ပတ်ဝန်းကျင်ကြမ်းတမ်းသော်လည်း အိန္ဒိယကား အီဂျစ်၊ တရုတ်နှင့် မက်ဆိုပိုတေးမီး ယားဒေသတို့ကဲ့သို့ပင် လူ့ယဉ်ကျေးမှု စတင်ဖွံ့ဖြိုးခဲ့သည့် ဒေသကြီးတစ်ခုဖြစ်သည်။ ဂင်္ဂါမြစ်ဝှမ်းဒေသ သို့မဟုတ် မဇ္ဈိမဒေသဟုခေါ်သည့် ဤဒေသကား အိန္ဒိယယဉ်ကျေးမှု၏ အကြီးမြတ်ဆုံးသော အတွေး

အမြင်များနှင့် ဆန်းသစ် ပြောင်းလဲမှုများ ပေါ်ထွန်းခဲ့သည့်နေရာဖြစ်သည်။ မြတ်ဗုဒ္ဓသည် မဇ္ဈိမဒေသတွင် ဖွားမြင်တော်မူ၍ အိန္ဒိယ၏ သဲဖုန် ထူထပ်သော လမ်းများတွင် ခရီးဒေသစာရီ ကြွချီတော်မူလျက် အိန္ဒိယ၏ ခြောက်သွေ့ သစ်တောများ၌ တရားဘာဝနာ အားထုတ်ပြီး မြို့ကြီးမြို့ငယ် ကျေးရွာတစ်ခွင် တရားဒေသနာတော်များ ဟောကြားတော်မူရင်း အချိန်ကုန်လွန်တော်မူခဲ့သည်။ မဇ္ဈိမဒေသကား ဗုဒ္ဓဝါဒ၏ အရေးပါသည့် ကနဦးရာစုနှစ်များအတွင်း ဗုဒ္ဓဝါဒကို (စည်ပင်ပြန့်ပွားအောင်) ပြုစုပျိုးထောင်ပေးခဲ့သည်။ နောက်ဆုံးတွင် (ဗုဒ္ဓဝါဒသည်) အိန္ဒိယနိုင်ငံတစ်လွှားသို့ ပျံ့နှံ့သွားပြီး နောင်တွင် အိန္ဒိယနယ်စပ်ကို ကျော်လွှားလျက် အာရှတိုက်၏ ဝေးလံလှသော နယ်မြေ အစိတ်အပိုင်းများသို့တိုင် ပျံ့နှံ့သွားခြင်းဖြစ်သော်လည်း ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များသည် ဗုဒ္ဓဝါဒ၏အဓိနယ်မြေအဖြစ် မဇ္ဈိမဒေသကို ထာဝစဉ်ရင်းနှီးကျွမ်းဝင်လျက်ရှိကြသည်။

မဇ္ဈိမဒေသ၏ နယ်မြေအကျယ်အဝန်းကို ရှေးဟောင်း ဗုဒ္ဓဘာသာကျမ်းဂန် (ပါဠိတော်၊ အဋ္ဌကထာ၊ ဋီကာ) များ၌ အလွန်တိကျစွာ ဖွင့်ဆိုဖော်ပြထားသည်။ ဝိနယပိဋက (ဝိ ၃၊ ၂၈၇) တွင် မဇ္ဈိမဒေသသည် အရှေ့ဘက်၌ ဂဇင်္ဂလရွာကြီး၊ အရှေ့တောင်ဘက်တွင် သာလဝတီမြစ်၊ အနောက်မြောက်ဘက်တွင် သတကန္ဓိကမြို့၊ အနောက်ဘက်တွင် ထူန ပုဏ္ဏားရွာထိ ကျယ်ပြန့်ပြီး မြောက်ဘက်နယ်စပ်ဒေသများကို ဥသိရဒ္ဓေ တောင်ကုန်းများဖြင့် ပိုင်းခြားသတ်မှတ်ထား ကြောင်း ပြဆိုပေသည်။ အဆိုပါနယ်မြေ အမှတ်အသားများအနက် အများစုကို ယနေ့ခေတ်၌ မထုတ်ဖော်နိုင်ကြတော့ပေ။ သို့ရာတွင် ရှေးခေတ်မဇ္ဈိမဒေသဟူသည်ကို အကြမ်းဖြင့် ခေတ်သစ်ဗီဟာပြည်နယ်၊ ဥတာပရာဒေရ်နှင့် နီပေါနိုင်ငံ၏ တာရာအီ (Tarai) ဒေသများနှင့် တူညီကြောင်း ပြဆိုကြသည်။

နိုင်ငံရေးအရဆိုသော် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် သီတော်မူခဲ့သည့် အိန္ဒိယနိုင်ငံကို တိုင်းကြီး ဆယ့်ခြောက်တိုင်း တို့ဖြင့် ခွဲ ခြားထားသည်။ ၎င်းတို့အနက် အများစုတွင် ဗုဒ္ဓဘုရားရှင် သီတင်းသုံးတော်မူခဲ့ဖူး သို့မဟုတ် မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ ရှည်လျားပြီး အောင်မြင်သော ဘဝသက်တမ်းကာလအတွင်း လှည့်လည် ခရီးသွားလာတော်မူခဲ့ဖူးသည်။ ယင်းနိုင်ငံများအနက် အရေးအပါဆုံးမှာ မဂဇနိုင်ငံတော် ဖြစ်သည်။ (ထိုအချိန်က) ဘုရင်ဗိမ္ဗိသာရ အုပ်ချုပ်ပြီး နောက်ပိုင်း ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏(ဘဝသက်တမ်း) နောက်ဆုံးနှစ်ကာလများအတွင်း အဇာတသတ္တု (ဗိမ္ဗိသာရ၏ သား) ဘုရင်က အုပ်ချုပ်ခဲ့သည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ပရိနိဗ္ဗာန်စံလွန်တော်မူပြီးနောက် များမကြာမီတွင် မဂဇနိုင်ငံ၏မြို့တော်ကို ရာဇဂြိုဟ်မှ ပါဠိလိပုတ္တ (ယနေ့ခေတ် ပတ္တနား)သို့ ရွှေ့ပြောင်းခဲ့ပြီး မဂဇနိုင်ငံသည် နိုင်ငံတော်ချဲ့ထွင်မှုအစီအမံကို စတင်လုပ်ဆောင်ခဲ့သည်။ ဘီစီသုံးရာစုတွင် မဂဇသည် အိန္ဒိယ၏ (နယ်မြေ) အားလုံးနီးပါး၊

ပါကစ္စတန်နှင့် အာဖဂန်နစ္စတန်နိုင်ငံများအထိ အောင်မြင်ခဲ့ပြီးဖြစ်သည်။

မဂဓနိုင်ငံတော်၏ အဓိကပြိုင်ဖက်မှာ အနောက်မြောက်ယွန်းယွန်းရှိ သာဝတ္ထိမြို့တော် တည်ရှိရာ ကောသလနိုင်ငံ ဖြစ်သည်။ မြတ်ဗုဒ္ဓသက်တော်ထင်ရှားရှိစဉ်က ဤနှစ်နိုင်ငံသည် အကြိမ်ကြိမ်စစ်မက်ဖြစ်ပွားခဲ့ကြသည်။ ကောသလသည် မြတ်ဗုဒ္ဓ၏မွေးရပ်မြေ သကျပြည်သူ့နိုင်ငံကိုပင် စိုးမိုးခြယ်လှယ်ထားသည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ဘဝသက်တမ်း နောက်ဆုံးပိုင်းအချိန် နှစ်ပေါင်းနှစ်ဆယ်ပတ်လုံး ကောသလနိုင်ငံတွင် ကုန်လွန်တော်မူသည်။ ဘုရင်ပသေနဒီ ကောသလသည် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏ အကြည်ညိုဆုံးသော တပည့်ပရိသတ်တွင် ပါဝင်သည်။

မဂဓနိုင်ငံတော်၏ မြောက်ဘက်တွင် လူမျိုးစုများစွာ စုပေါင်းဖွဲ့စည်းထားသည့် ဝဇ္ဇီနိုင်ငံရှိသည်။ ယင်းလူမျိုးစု များစွာအနက် အရေးအပါဆုံးမှာ လိစ္ဆဝီများနှင့် ဝိဒေဟများဖြစ်ကြသည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် လက်ထက် တော်အခါက လိစ္ဆဝီများသည် အာဏာအရှိဆုံး လူမျိုးစုဖြစ်ပြီး ၎င်းတို့၏မြို့တော် ဝေသာလီသည် လက်တွေ့အားဖြင့် လူမျိုးစုမျိုးစုံ (နေထိုင်သည့်) မြို့တော်ဖြစ်လာသည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏ ဘဝနှောင်းပိုင်းကာလများတွင် မဂဓဘုရင်သည် ဝဇ္ဇီနိုင်ငံကို ကျူးကျော်တိုက်ခိုက်ရန် အစီအမံများ ချမှတ်နေပြီဖြစ်သည်။

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် အခါအားလျော်စွာ ကာသိနိုင်ငံသို့(လည်း) ကြွရောက်တော်မူခဲ့သည်။ ဗုဒ္ဓလက်ထက်တော်က မဇ္ဈိမဒေသအများစုကို စိုးမိုးထားခဲ့သည့် ကာသိတိုင်းသည် နိုင်ငံရေးအရ အရှိန်အဝါခမ်းနားတောက်ပမှု လျော့နည်းသွားပြီဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် နိုင်ငံရေးကြမ္မာ အားလျော့နေလင့်ကစား ကာသိနိုင်ငံ၏ မြို့တော် ဗာရာဏသီသည် ယနေ့တိုင် ထိုဒေသ၏ ယဉ်ကျေးမှုနှင့် စီးပွားရေးအချက်အချာ နေရာအဖြစ် ဆက်လက်၍ တည်ရှိနေဆဲဖြစ်သည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် တောထွက်တော်မမူမီ ဗုဒ္ဓလောင်းလျာမင်းသား (သိဒ္ဓတ္ထ) သည် ဗာရာဏသီမြို့မှ ထွက်သည့် အမွှေးအကြိုင် (နံ့သာ) နှင့် ပိုးသားရွှေချည်ထိုးအဝတ်အထည်များကိုသာ အသုံးပြုခဲ့သည်။ မြို့တော်ဗာရာဏသီသည် ထိုထွက်ကုန်နှစ်ခုကြောင့် ထင်ရှားကျော်စောလှသည်။ ကာသိနိုင်ငံ၏ အနောက်ဘက်လှမ်းလှမ်းနှင့် ကောသလတိုင်း၏ တောင်ဘက်တွင် ဝံသတိုင်းရှိသည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် သက်တော် ထင်ရှားရှိစဉ်က အတန်ကြာသည်အထိ ဘုရင်ဥဒေန အုပ်ချုပ်သောနိုင်ငံဖြစ်ခဲ့သည်။ ဝံသတိုင်း၏ မြို့တော် ကောသမ္ဘိသည် ယမန်နာဖြစ်ကမ်းတွင် တည်ရှိပြီး ယင်းမြို့သို့ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် အကြိမ်များစွာ ကြွရောက်တော်မူခဲ့သည်။

ဗုဒ္ဓဝါဒီတို့၏ အထွတ်အမြတ်ထားရာ နယ်မြေဖြစ်ခြင်း၌ မဇ္ဈိမဒေသသည် ရာစုနှစ်များတစ်လျှောက်လုံး

မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ ဘဝနှင့်ပတ်သက်သည့် နေရာတော်များကို ဖူးမြော်ခြင်းအတွက် အနှောင့်အယှက်များစွာကို ကျော်လွှားရန်နှင့် အသက်ကို(ပင်) စွန့်လွှတ်ရန် ဘုရားဖူးအပေါင်းအား စိတ်ဓာတ်ခွန်အားကို ဖြစ်ပေါ်စေခဲ့သည်။ ဘုရားဖူးပုဂ္ဂိုလ်များမှာ အိန္ဒိယ ဒေသပေါင်းစုံ၊ တရုတ်၊ ကိုရီးယား၊ ဆူမတြာ၊ မြန်မာနှင့် သီရိလင်္ကာနိုင်ငံများမှ လာရောက်ခဲ့ကြသည်။ (တစ်ချိန်က) ဆိုဗီယက်ယူနီယံတွင် ပါဝင်ခဲ့သည့် ကာဇာကစ္စတန်ဟု ယခုခေါ်ဝေါ်သည့် အရပ်မှပင် အနည်းဆုံး ဘုရားဖူးခရီးသည် တစ်ဦးရှိခဲ့ကြောင်း သိကြရသည်။ တစ်ချိန်က ယင်းကာဇာကစ္စတန်ဒေသသည် ဗုဒ္ဓဝါဒထွန်းကားခဲ့သောနေရာ ဖြစ်သည်။

တရုတ် သို့မဟုတ် ကိုရီးယားမှ လာရသည့် ဘုရားဖူးခရီးသည်တစ်ဦးအဖို့ ထိတ်လန့်ဖွယ်ကောင်းလှသည့် တာက လာမကန် (Taklamakan) သဲကန္တာရကို ဖြတ်သန်းပြီးနောက် ကမ္ဘာပေါ်တွင် အမြင့်မားဆုံးသော တောင်တန်းဒေသ အချို့ကိုလည်း ကျော်ဖြတ်ရသည်။ အခြားတစ်လမ်းမှာ ဘုရားဖူးများသည် သင်္ဘောစီး၍ ပင်လယ်ထဲတွင် လပေါင်းများစွာ အချိန်ကုန်ခံပြီး လေမုန်တိုင်းများ၊ ပင်လယ်ဓားပြများနှင့် နာမကျန်းဖြစ်ခြင်း စသည်ကို ရင်ဆိုင်လျက် ခရီးနှင့်ခဲ့ကြရသည်။ သီရိလင်္ကာနှင့် ဂျာဗားခေါ် ဆူမတြာဒေသမှ ဘုရားဖူးများသည် တမရာလိပတီ (Tamralipati) ယခု အနောက်ဘင်္ဂလားပြည်နယ် ခါရဂပူရ (Kharagpur) မြို့အနီး တမ္မလုက (Tamluk) ဆိပ်ကမ်းမြို့သို့ ရောက်ရှိရန် ဘင်္ဂလား ပင်လယ်အော်အတွင်း သင်္ဘောစီးပြီးမှ ဂင်္ဂါမြစ်ညာအတိုင်း ပတ္တနားမြို့သို့အရောက် ဆန်တက်ရသည်။ ထိုမှတစ်ဆင့် ခြေလျင်ခရီးဆက်ရသည်။ နီပေါနှင့် တိဗက်မှလာရောက်ကြသည့် ဘုရားဖူးများအဖို့မူ ခရီးမဝေးကွာလှာသော်လည်း ရာသီဥတုမှာ အကြီးမားဆုံး အနှောင့်အယှက်ဖြစ်သည်။ အေးမြသည့် လေကောင်းလေသန့်ရှိရာ ၎င်းတို့၏အမိမြေ တောင်ကုန်းဒေသမှ မဇ္ဈိမဒေသ၏ ပူအိုက်ပြီးမြူမှုန့်ထူထပ်ရာ ပတ်ဝန်းကျင်သို့ ဆင်းသက်ခြင်းမှာ ထိုဘုရားဖူးခရီး သွားများအဖို့ မကြခဏ နေထိုင်မကောင်းဖြစ်ခြင်း သို့မဟုတ် သေဆုံးခြင်း ဟူ၍ပင် အဓိပ္ပာယ်သက်ရောက်စေသည်။

ရှေးခေတ် ယိုးဒယားနိုင်ငံမှ မဇ္ဈိမဒေသသို့ သွားရောက်ခဲ့သည့် ဘုရားဖူးခရီးသည်တစ်ယောက်၏ တစ်ခုတည်း သောမှတ်တမ်း(လည်း) ရှိသည်။ အမည်နာမ မသိရသော အဆိုပါ (ယိုးဒယား) ရဟန်းတော်သည် ယိုးဒယားနိုင်ငံ မြောက်ပိုင်း ဖွန်းဂံ (Fong)နှင့် လန်းပန်း (Lumpun)မြို့များကိုဖြတ်၍ ခြေလျင်ခရီးဖြင့် မြန်မာနိုင်ငံ အတွင်းသို့ ဝင်ရောက်ပြီး ၎င်းမှတစ်ဆင့် အိန္ဒိယသို့

သွားရောက်ခဲ့သည်။ ကျော်ကြားလှသည့် ကလျာဏီ ကျောက်စာ (မြန်မာနိုင်ငံ၊ ပဲခူးမြို့) ၌ ကမ္ဘာ့တရား ပွားများအားထုတ်ခြင်းဖြင့် မိမိရရှိခဲ့သော (အဘိညာဏ်) တန်ခိုးကြောင့် ဗုဒ္ဓဂယာသို့ မှန်မှန်ကြွရောက်ရန် အခွင့် အလမ်းရယူနိုင်ခဲ့သော ဆယ့်သုံးရာစုခေတ်က မြန်မာ ရဟန်းတော် တစ်ပါးအကြောင်း ဖော်ပြထားသည် 'ယင်း သို့ (ဈာန်အဘိညာဏ်)နှင့် ပြည့်စုံခြင်း၌ ဤရဟန်းတော် သည် နံနက်တိုင်း မဂဓနိုင်ငံသို့ ကြွရောက်ပြီး ဥရုဝေလာ (အရပ်)ရှိ ဗောဓိရင်ပြင်ကို တံမြက်လှည်းလျက် သုဓမ္မပုရ (မြန်မာနိုင်ငံ အောက်ပိုင်းပဲခူး) မြို့သို့ ပြန်ကြွ၍ ဆွမ်းခံ လှည့်လည်၏။ တစ်နံနက်တွင် ဤအရင်မြတ် ဗောဓိ ရင်ပြင်ကို တံမြက်လှည်းနေစဉ် (ယင်ခင်က) ဥရုဝေလာ ၌ နေထိုင်ခဲ့ကြဖူးသည့် ကုန်သည်တစ်စုသည် သုဓမ္မပုရ မြို့မှ မဂဓမြို့သို့အလာ လမ်းခရီးတွင် ဤမထေရ်ကို မြင် တွေ့ကြသဖြင့် အပြန်တွင် ၎င်းတို့မြင်တွေ့ခဲ့ရသည် ကို သုဓမ္မပုရမြို့သူမြို့သားတို့အား ပြောပြကြသည်'။

သို့ရာတွင် မြန်မာနိုင်ငံမှလာရောက်ကြသည့် ဘုရား ဖူးအများစုမှာ ရခိုင်ရိုးမကိုဖြတ်ကျော်လျက် ကမ်းရိုးတမ်း တစ်လျှောက် ခြေလျင်ခရီးနှင့်၍ ဘင်္ဂလားနယ်ထဲသို့ ဝင်ကြသည်။ သို့မဟုတ် မြို့ငွေ့ထူထပ်ပြီး ပင်လယ်စားပြ ပေါများလှသည့် သုန္ဒာရဘန်စ် (Sundarbans) မြစ် ကြောင်းအတိုင်း လှေဖြင့်သွားပြီးနောက် ဂင်္ဂါမြစ်ညာသို့ ရွက်လွင့် (ဆန်တက်) ကြသည်။

(မဇ္ဈိမဒေသသို့ ဘုရားဖူး) ခရီးထွက်ခွာခဲ့ကြသူ အ များစုမှာ မွေးရပ်မြေသို့ လုံးဝမပြန်ကြတော့ဘဲ အချို့မှာမူ မဇ္ဈိမဒေသသို့ ရောက်အောင်ပင် မစီမံနိုင်ခဲ့ကြချေ။ တရုတ်ရဟန်းတော် ချန်မင်း (Chang Min) သည် ယင်း သို့သော ပုဂ္ဂိုလ်မျိုးဖြစ်သည် 'ထိုအရှင်၏ အဓိကရည် ရွယ်ချက်မှာ မဇ္ဈိမဒေသသို့ ရောက်ရှိရန်ဖြစ်သည်။ ထို ရည်ရွယ်ချက်နှင့်အညီ ရဟန်းတော်ချန်မင်းသည် ကုန် ပစ္စည်းအပြည့် တင်ဆောင်ထားသည့် ကုန်သင်္ဘောတစ် စင်းဖြင့် လိုက်ပါခဲ့သည်။ သင်္ဘောသည် ဆိပ်ကမ်းမှ ခွာ ပြီးနောက် ဒေသတစ်ခုလုံးကို ဝှေ့ရမ်းလျက် ပင်လယ်ပြင် ကို အလွန်ကြမ်းတမ်းလှုပ်ရှား စေသော ရုတ်တရက် တိုက်ခတ်သည့် တိုက်ဖုန်း (typhoon) မုန်းတိုင်းကြောင့် ရှေ့သို့ ဆက်လက်မသွားနိုင်တော့ချေ။ တစ်နာရီအတွင်း သင်္ဘောစတင် နစ်မြုပ်သည်။ ဝရုန်းသုန်းကား အထိတ် တလန့်ကြီးစွာဖြစ်လျက် သင်္ဘောပေါ်ရှိ သင်္ဘောသားများ နှင့် ကုန်သည်များသည် အတူပါလာသည့် လှေငယ် ပေါ်တွင် နေရာရရှိရေးအတွက် လှေငယ်ကြသည်။ သင်္ဘောမာလိန်မှုန်မှာ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်ဖြစ်သဖြင့် လှေငယ် ပေါ်ရောက်သွားသောအခါ ၎င်းက ရဟန်းတော် ချန်မင်း

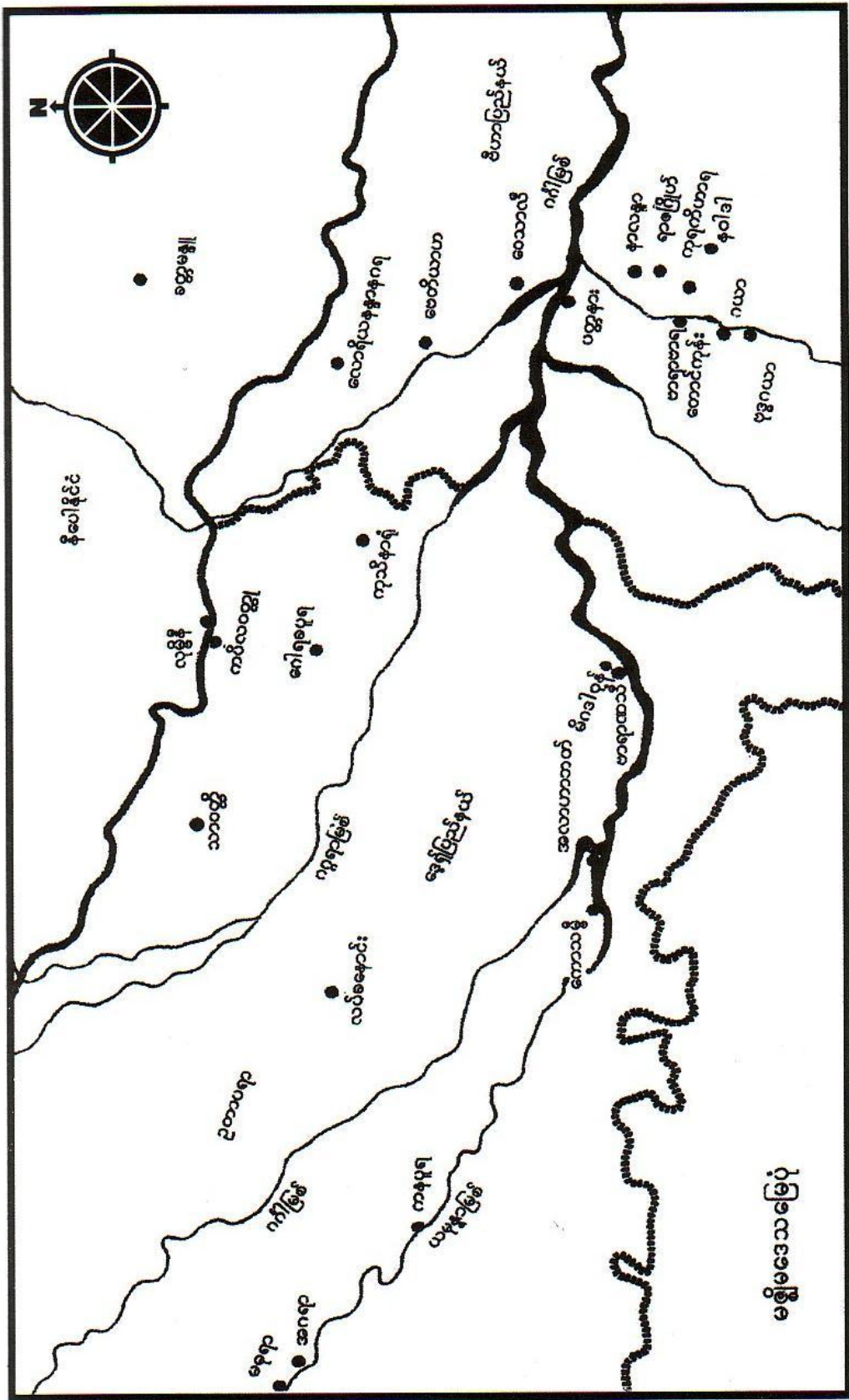
အား မိမိတို့နှင့်လိုက်ပါခဲ့ရန် ပင့်ခေါ်သည်။ သို့သော် ရဟန်းတော်က "ငါ့နေရာမှာ အခြားတစ်ယောက် ခေါ် သွားပါ။ ငါမ သွားတော့ဘူး"ဟု ပြန်ကြားသည်။ ရဟန်း တော်သည် အခြားပုဂ္ဂိုလ်များအတွက် လှေငယ်ပေါ်သို့ မဆင်းဘဲ နေသွားခဲ့သည်။ ရဟန်းတော်ချန်မင်းသည် သင်္ဘောမြုပ်သောအခါ ဓမ္မကျမ်းစာရွတ်ဖတ် သရဇ္ဈာယ် ရင်း တည်ငြိမ်စွာ ထိုင်နေလေသည်။

မဇ္ဈိမဒေသသို့ အရောက်သွားရန် စီမံကြသော်လည်း ဘုရားဖူးများသည် ရာသီဥတုဆိုးရွားခြင်း၊ မကြာခဏ ဖြစ်ပေါ်သည့် နိုင်ငံရေးပဋိပက္ခနှင့် ရှည်လျားပြီး လူသူ မဲ့လမ်းများနှင့် ကြုံတွေ့ရခြင်း စသည့်ထူးထွေများပြား သော အခက်အခဲများကို ရင်ဆိုင်ခဲ့ကြရသည်။ ဗုဒ္ဓ ဂယာသို့ရောက်ပြီးနောက် ရက်အနည်းငယ်အကြာမှာပင် ကွယ်လွန်သွားရှာသည့် ရှုအန်ကို (Hsuan K'o) အမည်ရှိ ကိုရီးယားရဟန်းတော် တစ်ပါးအကြောင်းကိုလည်း ဖတ် ရှုရသည်။ အခြားသော ဘုရားဖူးတစ်ယောက်ဖြစ်သူ တရုတ်ရဟန်းတော် ယိကျင် (I Tsing)မှာမူ မမျှော်လင့်ဘဲ သူ့ခိုးဓားပြများနှင့် ကြုံတွေ့ရလျက် အသက်ဘေးမှ သိသိကလေးလွတ်မြောက်ပြီး (၎င်း၏ဖြစ်ရပ်မှာ) ပြောပြ စရာ ပုံပြင်တစ်ခုသဖွယ် ကျန်ရစ်သည်။ သူ့ခိုး ဓားပြ များက မိမိအသက်ကို ခြိမ်းခြောက်နေစဉ်မှာပင် ယိကျင် သည် မိမိ၏ ဘုရားဖူးခရီး ပြီးဆုံးနိုင်စွမ်းမရှိခဲ့သည်ကို သာလျှင် စိုးရိမ်ခဲ့သည် 'ထို (အသက်ဘေးနှင့် ရင်ဆိုင် ကြုံရသည့်) အချိန်က ကျွန်ုပ်သည် ငါ့အဖို့ ကမ္ဘာလောက ကို နောက်ဆုံးနှုတ်ဆက်ရမည့်အချိန် အမှန်တကယ် နီးကပ်နေပြီး မြင့်မြတ်သော (ဗုဒ္ဓဝင်) နေရာတော်များကို ဖူးမြော်လို သည့်ငါ့ဆန္ဒ မပြည့်ဝနိုင်တော့ပါတကားဟူ၍ (သာ) တွေးမိခဲ့သည်'။

သတ္တိပြောင်မြောက်ကြသည့် အချို့သော ပုဂ္ဂိုလ် ကျော်များမှာကား မဇ္ဈိမဒေသသို့ ခရီးနှင်ခေါက် သို့ မဟုတ် သုံးခေါက်ပင် သွားရောက်ရန် ကြိုးစားခဲ့ကြ သည်။ တရုတ်ရဟန်းတော် ဟူယင်ချီ (Huien-Chi)သည် ခရစ်နှစ် ၆၂၈-တွင် တရုတ်အနောက်ဖျားနှင့် အာဖဂန် နှစ်တန်နိုင်ငံများကို ကျော်ဖြတ်၍ အိန္ဒိယသို့သွားရော က်ပြီး ဗုဒ္ဓဂယာတွင် လေးနှစ်နှင့် နာလန္ဒာတွင် သုံးနှစ် အသီးသီး သီတင်းသုံးခဲ့သည်။ နောက်ဆုံးတွင် တိဗက် မှတစ်ဆင့် တရုတ်ပြည်သို့ပြန်ခဲ့သည်။ ဆယ့်ရှစ်နှစ်ကြာ သောအခါ နောက်ထပ်တစ်ဖန် (မဇ္ဈိမဒေသသို့) သွား ရောက်ခဲ့ပြန်သည်။ သို့သော် အမိနိုင်ငံသို့ ပြန်ရန် ကြိုး စားသောအခါ တိဗက်နှင့် အိန္ဒိယမြောက်ပိုင်းတွင် (ဖြစ် ပေါ်နေသော) နိုင်ငံရေးပဋိပက္ခများကြောင့် ပြန်မရောက် နိုင်ခဲ့တော့ပေ။ သို့ဖြစ်၍ ဟူယင်ချီသည် အမိနိုင်ငံနှင့် အလွန်ဝေးကွာသော်လည်း မိမိနှလုံးသားနှင့် အလွန်နီး စပ်လျက်ရှိသော မဇ္ဈိမဒေသတွင် ဘဝနိဂုံးအဆုံးသတ်ရန် ဆုံးဖြတ်လိုက်သည်။

^၁ ဒုတိယကမ္ဘာစစ်မတိုင်မီက ကျော်ကြားလှသည့် ယိုးဒယား ရဟန်း တော် လန်ပိုအင် (Lungpo In) သည် မြန်မာနိုင်ငံ အထက်ပိုင်း နှင့် အာသံဒေသတို့ကို ဖြတ်လျက် ခြေလျင်ခရီးဖြင့် အိန္ဒိယသို့ ဘုရားဖူးသွားရောက်ခဲ့သည်။

သို့ရာတွင် (ဗုဒ္ဓဂယာသို့) ဘုရားဖူးခရီး အောင်မြင်စွာ ပြီးမြောက်လျက် ဘေးအန္တရာယ်ကင်းစွာ အိမ်ပြန်နိုင်ခဲ့ကြသော ပုဂ္ဂိုလ်များသည် အများသုခထက် ပိုမိုပြင်းပြထက်သန်သော သဒ္ဓါတရားကြောင့် ယင်းသို့ (အောင်မြင်စွာ) သွားရောက်နိုင်ခဲ့ကြခြင်းဖြစ်သည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ကြွလှမ်းတော်မူခဲ့သည့် နေရာတော်များတွင် ၎င်း(ဘုရားဖူး)တို့ ကိုယ်တိုင်လျှောက်လှမ်းခဲ့ ရသည့် အတွေ့အကြုံသည် ဘဝတစ်သက်တာပတ်လုံး ၎င်းတို့နှင့် အတူတည်ရှိနေမည့် ပီတိ (နှစ်သက်မှု)ကို ပေးစွမ်းနိုင်သည်။ မဇ္ဈိမဒေသ ဘုရားဖူးခရီးသည် အနည်းစုသာ ၎င်းတို့ခရီးစဉ်အကြောင်း မှတ်တမ်းများ (ရေးသား) ထားခဲ့ကြသည်။ သို့တစေ မပျက်မစီးကျန်ရှိနေသော (အဆိုပါ) မှတ်တမ်းများကား ပြင်ပဗဟိုဒ္ဓ ရုပ်ပိုင်းဆိုင်ရာ အနှောင့်အယှက်များအပေါ် သဒ္ဓါကြည်ညိုမှု၏ အောင်ပွဲသက်သေများဖြစ်ကြသည်။ ဘုရားဖူးခရီး သွားရောက်ရန် သည်းခံမှု၊ သတ္တိ၊ သဒ္ဓါတရားနှင့် အခက်အခဲများကို ကြည်ရှင်စွာ ရင်ဆိုင်နိုင်မှုတို့ လိုအပ်သည်။ အမိနိုင်ငံသို့ ပြန်လည် ရောက်ရှိလာကြသော ပုဂ္ဂိုလ်များမှာ ယင်းအရည်အသွေးများကို အားကိုးခဲ့ကြကြောင်း တွေ့ရသည်။

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်က တပည့် သာဝကများအား လုမ္ဗိနီ၊ ဗုဒ္ဓဂယာ၊ မိဂဒါဝုန်နှင့် ကုသိနာရုံ (ဟူသော သံဝေဇနီယ) ဌာနများသို့ ဘဝတစ်သက်တာတွင် အနည်းဆုံး တစ်ကြိမ် သွားရောက်ရန် မိန့်ကြားတော်မူသည်မှာ ဤ(ဖော်ပြပြီး) အကြောင်းကြောင့် ဖြစ်နိုင်သည်။ ရာစုနှစ်ပေါင်းများစွာ ကြာညောင်းသည်အထိ (ဗုဒ္ဓဝင်)နေရာတော်များအနေဖြင့် ဘုရားဖူးပုဂ္ဂိုလ်များ၏ အချက်အချာဒေသများ ဖြစ်ခဲ့သည်။ သို့ရာတွင် ဗုဒ္ဓဝါဒထွန်းကားလာခြင်းနှင့် ဘုရားဖူးခရီး သွားရောက်မှုတိုးတက်များပြား ထင်ရှားလာခြင်းတို့ကြောင့် ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော် အများစုသည် (အဖူးအမြော်) သွားရောက်ရာ ဌာနများ ဖြစ်လာကြသည်။ အေဒီ ၂-ရာစုခန့်က ဖွဲ့ဆိုခဲ့သော အသောကဝဒါန (Asokavadāna)ကဗျာတွင် ယင်းသို့သော ဘုရားဖူးနေရာတော် သုံးဆယ့်နှစ်ဌာန အကြောင်း ဖော်ပြထားသည်။

သို့ရာတွင် ၁၉-ရာစုနှောင်းပိုင်းအချိန်မှစ၍ ဗုဒ္ဓဘာသာဆိုင်ရာ ဘုရားကျောင်းများကို ပြန်လည်ရှာဖွေတွေ့ရှိခဲ့ပြီး ပြန်လည်ထိန်းသိမ်းခဲ့သဖြင့် ဘုရားဖူးများ တဖြည်းဖြည်း ပြန်လည်ရောက်ရှိလာကြသည်။ ယနေ့ခေတ်တွင် ဘုရားဖူး အများအပြား လာရောက်ကြပြီး ဗုဒ္ဓဘာသာနိုင်ငံများမှ ပုဂ္ဂိုလ်များ လာရောက် ဖူးမြော်နိုင်ကြသကဲ့သို့ ဥရောပ၊ အမေရိကနှင့် ဩစတြေးလျ နိုင်ငံများမှ ဘုရားဖူးများလည်း လာရောက်ဖူးမြင်နိုင်ကြသည်။

ခေတ်သစ်ကာလတွင် မဇ္ဈိမဒေသသို့ ဘုရားဖူးခရီးများမှာ ရှေးအခါကထက် ပိုမိုလွယ်ကူသော်လည်း အကျိုးတရားမှာမူ ကြီးကျယ်ခြံသာတည်း။ ကြာပန်းတို့မည်သည် စိုစွတ်ရာသီ ရေအိုင်များနှင့် ရွှံ့ညွှန်ထူထပ်သည့် ကျေး

လက်ရေကန်များတွင် ပွင့်လန်းကြသည့်အတိုင်း သုတ္တန်တရားတော်များ၌ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် မကြာခဏ ဥပမာပြုသုံးစွဲခဲ့သော (ယင်း) ကြာပန်းများကို ကြည့်ရှုရခြင်းသည် စိတ်နှလုံးကို အလွန်တရာ နှိုးဆွပေးနိုင်သော အတွေ့အကြုံတစ်ရပ် ဖြစ်နိုင်သည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် လက်ထက်တော်အခါက ရသေ့ရဟန်းများကဲ့သို့ပင် လူသူစည်ကားရာ လမ်းမများပေါ်၌ ဆွမ်းခံလှည့်လည်နေကြသော ပရိပိုဇ်များကို တွေ့မြင်ရခြင်းသည်လည်း လူ၏ စိတ်ပိုင်းဘဝ ပြီးပြည့်စုံမှုအတွက် ထာဝစဉ် ရှာဖွေနေမှုအပေါ် ပြင်းပြစွာ သတိပေး နှိုးဆော်မှုတစ်ရပ် ဖြစ်ပေလိမ့်မည်။

စာရေးသူ (ဩစတြေးလျနိုင်ငံသား အက်စ်ဓမ္မိက) သည် တစ်ခါသော် မင်းသားသိဒ္ဓတ္ထကဲ့သို့ပင် အသက်အရွယ်ကြောင့် ထောင့်မှန်ကျ ကွေးညွတ်နေပြီဖြစ်သည့် ဆင်းရဲသား အဖိုးအိုတစ်ယောက်၊ လမ်းဘေးတွင် ရောဂါသည်သူ တောင်းစားတစ်ယောက်၊ မသာအသုဘ အခမ်းအနားတစ်ခုနှင့် လှည့်လည်သွားလာနေသူ ပရိပိုဇ်တစ်ယောက်တို့ကို နာရီပိုင်းမျှအတွင်း အမှတ်မထင် ကြုံတွေ့ခဲ့ရဖူးပါသည်။ ဤကဲ့သို့သော အတွေ့အကြုံမျိုးသည် ဓမ္မကိုနားလည်ရန် သစ်လွင်ထင်ရှားသည့် အတိုင်း အတာတစ်ခုအထိ အားဖြည့်ပေးနိုင်ပါသည်။ ဤမျှမက သေး၊ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် သီတင်းသုံးပြီး တရားဓမ္မဟောတော်မူခဲ့သည့် နေရာများတွင် ကမ္မဋ္ဌာန်းရုံမှတ်၍ လူဒါန်းပူဇော်မှုများ ပြုလုပ်ရခြင်းသည် မည်သည့် ဘုရားဖူးသွားရာဌာတွင်မဆို တွေ့ရမြဲလက္ခဏာ တစ်ရပ်ဖြစ်သော လူအများ ပျာယာခတ်ခြင်း၊ အသံဗလံနှင့် ရောင်းခြင်း ဝယ်ခြင်းများ ရှိသော်ငြားလည်း သေချာ (ကောင်းမှန်) သည့် စိတ်ပိုင်းဘဝ လက်တွေ့ အတွေ့အကြုံတစ်ရပ်ကို ခံစားရနိုင်သည်။ ဤစိတ်ပိုင်းအတွေ့အကြုံသည် အိမ်ပြန်ရောက်ပြီးနောက် အချိန်များစွာကြာသည့်တိုင် ဘုရားဖူးခရီးသည်၏ သဒ္ဓါတရားနှင့် ကျင့်ကြံအားထုတ်မှုကို လန်းဆန်းစေနိုင်သည်။

မဇ္ဈိမဒေသခရီးစဉ်ကို အပြည့်အဝ နားလည်နိုင်ရန် ခေတ်သစ် ဘုရားဖူးများသည် ထိုမြင့်မြတ်သည့် နေရာဌာန အသီးသီး၏ ဘာသာရေး၊ သမိုင်းနှင့် ရှေးဟောင်း သုတေသနဆိုင်ရာ နောက်ခံ အချက်အလက်များနှင့် ပတ်သက်၍ အတွေးအမြင်ရှိထားရန် လိုအပ်သည်။ ထိုဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော်များ၏ သမိုင်းစဉ်အများစုကို ရှေးခေတ်က ထိုဌာနများသို့ ဘုရားဖူးခရီး ကြွရောက်ခဲ့ကြသော ဘုရားဖူးခရီးသည်ကြီးများ ရေးမှတ်ထားခဲ့သည့် မှတ်တမ်းများမှ ရရှိခြင်းဖြစ်သည်။ ဤစာအုပ်တွင် ယင်းဘုရားဖူး မှတ်တမ်းများထဲမှ အချို့ကို မကြာခဏ ရည်ညွှန်း ပြဆိုမည်ဖြစ်သဖြင့် ထိုဘုရားဖူးပုဂ္ဂိုလ်များ၏ ဘဝအကြောင်းကို သိထားသင့်ပါသည်။ ထိုနည်းတူစွာပင် ဘုရားဖူးပုဂ္ဂိုလ်တစ်ယောက် သွားရောက်လိုသည့် အထိမ်းအမှတ်နေရာ အမျိုးအစားနှင့်ရော ဗုဒ္ဓအနုပညာ

၏ ကွဲပြားသည့် နှစ်ကာလအပိုင်းအခြား ပုံသဏ္ဍာန် (ဟန်)များနှင့်ပါ ပတ်သက်သည့် အသိပညာဗဟုသုတ များသည်လည်း ဘုရားဖူးခရီးသည်၏ နားလည်မှုကို ကြွယ်ဝစေပေ လိမ့်မည်။

ဘုရားဖူးခရီးသည်ကြီးများ

အသောကမင်းကြီး ဘီစီ ၄၈၃-ခုနှစ်^၁၊ ဗဒ္ဒရှင်တော်မြတ် ပရိနိဗ္ဗာန်စံလွန် တော်မမူမီကပင် ရှင်တော်မြတ်၏ အသက်ထင်ရှား ရှိစဉ် အတွင်း အရေးတကြီး (အထင်အရှား) ဖြစ်ပျက်ခဲ့သော နေရာများသို့ လူအများသွားရောက်ခဲ့ကြပြီးဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် ကျွန်ုပ်တို့သိရသည့် ဘုရားဖူးခရီးသွားရောက် ခဲ့သူ ပုဂ္ဂိုလ်တစ်ယောက်နှင့် ပတ်သက်သည့် သမိုင်းတွင် ပထမဦးဆုံးသော မှတ်တမ်းကား အိန္ဒိယဧကရာဇ် မဟာ အသောကမင်းတရား သို့မဟုတ် ၎င်းကိုယ်တိုင် မိမိကိုယ် ကိုမိမိ ရည်ညွှန်းခဲ့သည့်အတိုင်း (ဆိုရမူ) နတ်တို့ချစ်မြတ် နိုးခြင်းခံရသူ ဒေဝါနံပိယဒဿိမင်းကြီး၏ အကြောင်းဖြစ် သည်။ ဘီစီ ၂၇၀-၌ ထီးနန်းရပြီးသောအခါ ဘုရင် အသောကသည် မောရိယမင်းဆက်၏ တတိယမြောက် ဧကရာဇ်ဖြစ်လာလျက် အာဖဂန်နစ္စတန်မှ ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ် အထိ ကျယ်ပြောလှသည့် အင်ပါယာကြီးကို ဆက်ခံပြီး အိန္ဒိယတောင်ဖျား အကျဆုံးဒေသနှင့် ယနေ့ခေတ် သြရိသပြည်နယ် (ထိုအချိန်က ကလိင်တိုင်း) တို့မှ တစ်ပါး အိန္ဒိယနိုင်ငံတစ်ဝန်းလုံးကို မိမိလက်အောက်ခံပြု ခဲ့သည်။ စစ်ပွဲများတစ်ခုပြီးတစ်ခု ဆင်နွှဲခြင်းသည် ဘိသိက်မခံမိဖြစ်ခဲ့ပြီး ထိုအချိန်အတွင်း ၎င်း၏ညီတော် နောင်တော် အများအပြားကို ကွပ်မျက်ပစ်ခဲ့သည်။

^၁ အချို့ပညာရှင်များက မြတ်ဗုဒ္ဓကို ဘီစီ ၅၆၃-တွင် ဖွားမြင်သည် ဟုယူဆကြပြီး အချို့ကမူ ဘီစီ ၆၂၃-ဟု ယူဆသည်။ မြန်မာနှစ် ၁၃၆၂-သည် (သက္ကရာဇ်ဖြိုကိန်း ဧကဧကအဋ္ဌဒွေး ထပ်ပေါင်း ၍) ရောက်ဆဲ သာသနာနှစ် ၂၅၄၄-ဖြစ်သည်။ ယင်းမှ ရောက် ဆဲ အေဒီ ၂၀၀၁ ကိုနတ်သော် ဘီစီ ၅၄၃ ကျန်သည်။ ယင်း သည် မြတ်ဗုဒ္ဓပရိနိဗ္ဗာန်စံသည့်နှစ် (ပထမသံဂါယနာ တင်သည့် နှစ်) ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် မြတ်ဗုဒ္ဓဖွားနှစ်ကို မြန်မာတို့က (သက်တော် ၈၀ ထပ်ပေါင်း၍) ဘီစီ ၆၂၃-ဟု လက်ခံသည်။ ဘီစီ ၅၄၃ နှင့် ရောက်ဆဲ အေဒီကို ပေါင်း၍ ရသောခုနှစ်သည် ဗြိတိသျှခေတ်မတိုင်မီ သီရိလင်္ကာနိုင်ငံသုံး ကောဇာသက္ကရာဇ် လည်း ဖြစ်သည်။ မဟာဝံသကျမ်းကို အင်္ဂလိပ် ဘာပြန်သူ ပါဠိပညာရှင် ဝီလျံဂိုင်ဂါ (Wilhelm Geiger) သည် ကမ္ဘာ့သမိုင်း၊ အိန္ဒိယသမိုင်း၊ ကျောက်စာများနှင့် ညှိနှိုင်း တိုက်ဆိုင်ပြီး ဘီစီ ၆၂၃ မှ နှစ်ပေါင်း ၆၀-နှစ်ပစ်ခဲ့သဖြင့် ဗုဒ္ဓဖွားမြင် တော်မူသော နှစ် အယူအဆ နှစ်မျိုး ကွဲပြားသွားသည် (ဘာသာပြန်သူ)။

ရှစ်နှစ်ကြာပြီးနောက် အသောကသည် ကလိင်နိုင်ငံ အား နယ်ချဲ့စစ်ပွဲကို စတင်လုပ်ဆောင်သည်။ ထိုစစ်ပွဲအ တွင်း ၎င်း (ဘုရင်အသောကကိုယ်တိုင်) ၏ စကားအရ ‘(လူပေါင်း) တစ်သိန်းခွဲ ပြည်နှင့်ဒဏ်ခံရ၏။ တစ်သိန်း ကွပ် မျက်ခြင်းခံရ၏။ အခြားအကြောင်းများကြောင့် (လည်း) များစွာ သေကြေပျက်စီးကြ၏’ (ဟုသိရသည်)။ မိမိလုပ် ဆောင်ခဲ့သည်နှင့် ပတ်သက်၍ သဘောပေါက် နားလည်ခြင်းသည် အသောကအား တုန်လှုပ်ချောက်ချား စေပြီး အုပ်ချုပ်ရေးပုံစံအပေါ် အထူးသဖြင့် ဗုဒ္ဓဝါဒ အပေါ် နက်ရှိုင်းစွာ သက်ရောက်စေသည့် နှလုံးသား အတွင်း ပြောင်းလဲမှု တစ်ရပ်ကို ဖြစ်ပေါ်စေခဲ့သည်။ ဘုရင်အသောကသည် ဗုဒ္ဓသာသနာကို ကိုင်းရှိုင်းသူ တစ်ယောက်ဖြစ်လာပြီး မိမိ၏အင်ပါယာကို ဗုဒ္ဓဝါဒ အခြေခံ ကိုယ်ကျင့်တရားများနှင့်အညီ အုပ်ချုပ်ရန် အစွမ်းကုန် ကြိုးပမ်းခဲ့သည်။ အသောကသည် တိုးချဲ့ သည့် နိုင်ငံခြားရေးမူဝါဒကို စွန့်လွှတ်ပြီး စီမံခန့်ခွဲမှုနှင့် တရားစီရင်ရေးစနစ်များကို ပြုပြင် ပြောင်းလဲပစ်လိုက် သည်။ ဘာသာဝါဒ အမျိုးမျိုးတို့အကြား သင့်မြတ်စွာ အတူတကွ နေထိုင်မှုကို တိုးမြှင့်ရန် အပြုသဘော ဆောင်သည့် ခြေလှမ်းများ ရယူခဲ့သည်။ ဆေးဘက်ဝင် သစ်ပင်များ မရနိုင်သည့် နေရာဒေသများ၌ ယင်း(ဆေး ဘက်ဝင်သစ်ပင်)များကို စိုက်ပျိုး ထုတ်လုပ်စေခဲ့သည်။ သားရိုင်းတိရစ္ဆာန်များအား ကာကွယ် စောင့်ကြပ်မှုပေး ခဲ့သည်။

အသောက၏ ပြုပြင်ပြောင်းလဲမှု အားလုံးအနက် ကာလအရှည်ကြာဆုံး အကျိုးသက်မှုရှိခဲ့သည်မှာ ဗုဒ္ဓသာ သနာတော် ပြန့်ပွားရေး ကြိုးပမ်းမှုများ ဖြစ်သည်။ အသောကသည် မြို့တော်ပါဠိလိပုတ် (ပတ္တနား)တွင် တတိယသံဂါ ယနာတင်ပွဲ ကျင်းပခဲ့ပြီး သံဃာတော်များ စည်းလုံး ညီညွတ်ရေးအတွက် ဆောင်ရွက်ခဲ့သည်။ အတွေ့အကြုံရင့်ကျက် တော်မူကြသည့် ရဟန်းတော် များအား အိန္ဒိယနိုင်ငံတော် တစ်ဝန်းလုံးနှင့် ဆီးရီးယား၊ အီဂျစ်နှင့် မက်ဆီဒိုနီယား ဒေသများသို့တိုင် (သာသနာ ပြု) စေလွှတ်ခဲ့သည်။ ယင်းနိုင်ငံရပ်ခြား သာသနာပြု အဖွဲ့များအနက် အအောင်မြင်ဆုံးမှာ သီရိလင်္ကာနိုင်ငံ သို့ ကြွရောက်ခဲ့သော အသောက၏သားတော် အရှင် မဟိန္ဒုခေါင်းဆောင်သည့် (သာသနာပြု) အဖွဲ့ဖြစ်သည်။ အစဉ်အလာအရ အသောကသည် မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ ဓာတ်တော်များကို ဌာပနာ (ထည့်သွင်း၍) တည်ထားခဲ့ သည့် စေတီတော်ရှစ်ဆူအနက် ခုနစ်ဆူကိုဖွင့်လှစ်ပြီး အပုံပေါင်း ၈၄၀၀၀ (ရှစ်သောင်းလေးထောင်)ပုံလျက် ယင်းတို့ကို (တစ်ပုံ စီ) ဌာပနာ၍ စေတီတော်ပေါင်း ၈၄၀၀၀ တည်ထားခဲ့ကြောင်း သိရသည်။ စေတီတော် ပေါင်း ၈၄၀၀၀ အရေအတွက် ဟူသည် များလွန်းလှ သည်မှာ မှန်သော်လည်း အိန္ဒိယနိုင်ငံအနှံ့အပြားတွင် (တွေ့ရသည့်) မြောက်မြားစွာသော စေတီတော်များကို

မူလဘူတအားဖြင့် မောရိယခေတ်အတွင်းက တည်ဆောက်ခဲ့သည်မှာ သံသယဖြစ်ဖွယ်မလိုချေ။ ကျောက်စာများအနက် တစ်ခုတွင် အသောကမင်းကြီးသည် အပျော်ခရီးသွားသည့် ဘုရင်၏ပုံမှန်ဝါသနာကို စွန့်လွှတ်ပြီး ၎င်းအစား ဘုရားဖူးခရီးများ သို့မဟုတ် ၎င်း၏အခေါ်အဝေါ်အရ 'မေတ္တခရီး'များ လှည့်လည်ခဲ့သည်။ ဘီစီ ၂၆၀- တွင် အသောကသည် ဗုဒ္ဓဂယာသို့ ဘုရားဖူးခရီးသွားရောက်ခဲ့ပြီး နောက်ထပ် ဆယ်နှစ်အကြာတွင် လုမ္ဗိနီသို့ (ဘုရား ဖူး) သွားရောက်ခဲ့သည်။

ခေတ်သစ် ဘုရားဖူးများသည် မဇ္ဈိမဒေသ၊ အမှန်သော် အိန္ဒိယနိုင်ငံအနီးရှိ မင်းကြီး စိုက်ထူခဲ့သည့် ကျောက်စာ တိုင်ကြီးများကပင် မင်းကြီး၏အရှိန်အဝါ ဩဇာကြီးမားမှုကို (ယနေ့တိုင်) တွေ့မြင်နိုင်ဆဲဖြစ်သည်။ ယင်းကျောက်စာ တိုင်ကြီးများအား အသောကမင်းကြီး၏ သုံးဆယ့်ရှစ်နှစ်ကြာ စိုးမိုးအုပ်ချုပ်စဉ် ကာလအတွင်း ထုတ်ပြန်ခဲ့သည့် အမိန့်ပြန်တမ်းများကို မှတ်တမ်းတင်ရန်၊ ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော်များစွာကို မှတ်သားထားရန်နှင့် ၎င်း၏ မြို့တော် ပတ္တနားမှ လုမ္ဗိနီသို့ ဘုရားဖူးလမ်းတစ်ဝက်၏ ခရီးစဉ်ကို ဖော်ပြရန် အသုံးပြုခဲ့သည်။ ယင်းကျောက်စာတိုင်များသည် ယခုခေတ်တွင် ရှေးဟောင်းအိန္ဒိယ လူမျိုးများ၏ အနုပညာ၊ ဒဿနနှင့် အတတ်ပညာ ထူးချွန်မှုတို့အတွက် နှုတ်မမြတ်သည့် သက်သေ များအဖြစ် ရပ်တည်လျက်ရှိကြသည်။

ယင်းကျောက်စာတိုင်များအနက် အချို့မှာ ကျိုးပျက်ကုန်ကြပြီဖြစ်သော်လည်း အရည်ဆုံးမှာ ၁၅ မီတာမြင့်ပြီး ၎င်းတို့အားလုံးသည် ရာစုနှစ်ပေါင်းများစွာ ကြာညောင်းသည့်တိုင် ဝိသေသလက္ခဏာများကို ဖော်ဆောင်ကြဆဲဖြစ်သည်အထိ ထူးထူးခြားခြားစံချိန်ဖြင့် တောက်ပြောင်ချေမွတ်မှုကို ပြသလျက်ရှိကြသည်။ ကျောက်စာတိုင်တိုင်းကို ပန်းပါသည့် ခေါင်းပိုင်းပုံ၊ တစ်ခါတစ်ရံ နွားလားဥသဘာပုံ၊ တစ်ခါတစ်ရံ ရဲရင့်သည့် ခြင်္သေ့ပုံများဖြင့် အထွတ်ထွပ် ထားပြီး ၎င်းတို့အနက် အချို့မှာ အိန္ဒိယအနုပညာ၏ ဂန္ထဝင်မြောက် လက်ရာများအဖြစ် အများကကျယ်ပြန့်စွာ အသိအမှတ်ပြုခြင်း ခံရသည်။ ယင်းကျောက်စာ အားလုံးကို ဗာရာဏသီမြို့ တောင်ဘက်ရှိ ချူနာရ (Chunar)အရပ်ရှိ ကျောက်ကျင်းတွင် ပြုလုပ်ပြီး ယင်းမှတစ်ဆင့် စိုက်ထူမည့်နေရာဌာနသို့ အရောက် တစ်ခါတစ်ရံတွင် ကီလိုမီတာ ရာပေါင်းများစွာကွာဝေးသည့် နေရာသို့တိုင် ဆွဲယူခဲ့ရသည်။

တရုတ်ရဟန်းတော် ဖာဟိယန် (Fa Hien)

နောက်ပိုင်းခေတ်တွင် (မဇ္ဈိမဒေသ ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော်များသို့) ဘုရားဖူးပုဂ္ဂိုလ်များ အစုလိုက် အပြုံလိုက် ရောက်ရှိလာ အောင်လှုံ့ဆော်ပေးသည့် ပထမဆုံး (ပုဂ္ဂိုလ်)မှာ တရုတ်ရဟန်းတော် ဖာဟိယန်ဖြစ်သည်။ ဗုဒ္ဓဝါဒဆိုင်ရာ ကျမ်းဂန်များ၏ စစ်မှန်သော မူပွားများ

ရရှိရန်နှင့် အိန္ဒိယနိုင်ငံရှိ ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော်များသို့ သွားရောက်ရန် စိတ်အားထက်သန် ကြသည့် ရဟန်းတော် ဖာဟိယန်နှင့် အဖော်ရဟန်းတော် သုံးပါး (စုစုပေါင်း လေးပါး)တို့သည် ခရစ်နှစ် ၃၉၉-၌ သမိုင်းတွင် အမှန်တကယ်ကြီးကျယ်သည့် ခရီးသွားစွန့်စားမှုတွင်ပါဝင်သော ခရီးစဉ်တစ်ရပ်ကို စတင်ခဲ့ကြသည်။ မိမိ၏ ဘာသာစကားမှတစ်ပါး အခြားဘာသာစကားကို မပြောတတ်သည်သာမက ရိက္ခာများလည်း မလုံလောက်ဘဲ အိန္ဒိယဟူသည် အနောက်ဘက် တစ်နေရာတွင်ရှိသည်ဟူသော ဝိုးတိုးဝါးတား အသိဖြင့် ရဟန်းတော်ဖာဟိယန်နှင့် အဖော်များသည် မိမိတို့၏ သဒ္ဓါ (ယုံကြည်မှု) မှတစ်ပါး အခြားသော လမ်းညွှန် သို့မဟုတ် ထောက်ပံ့မည့် အရာတစ်စုံတစ်ခုမျှ မရှိခဲ့ချေ။ ကြမ်းတမ်း ခက်ထန်လှသည့် တာကလာမကန် (Taklamakan)သဲကန္တာရကို ဖြတ်သန်းရာ၌ တစ်ခုတည်းသော လမ်းညွှန်မှာ ကံနည်းရှာသူ (ယခင်) ခရီးသွားများ၏ အရိုးခြောက်များသာ တည်း။

ဘုရားဖူးရဟန်းတော်များသည် (သဲကန္တာရအနီးရှိ) အိုအေစစ်မြို့တော် ခိုတန် (Khotan)ကိုဖြတ်သန်းပြီး ဟိန္ဒူ ကုရှ် (Hindu Kush) တောင်တန်းများကို ကျော်လွှားရသည်။ နောက်ဆုံးတွင် ပက်ရှ်ဝါ (Peshawar) ဒေသအတွင်းသို့ ဆိုက်ရောက်သွားကြသည်။ ပက်ရှ်ဝါတွင် ကန်သျှက (Kaniskha) ဘုရင် တည်ထားကိုးကွယ်ခဲ့ပြီး ရှေးခေတ် ကမ္ဘာပေါ်တွင် အမြင့်ဆုံး အဆောက်အအုံ တစ်ခုဖြစ်ဖွယ်ရှိသည့် စေတီတော်မြတ်ကြီးအား တအံ့တဩ ဖူးမြော်ကြရသည်။ ဘုရားဖူး ရဟန်းတော်များ မဇ္ဈိမဒေသသို့ ရောက်ရှိသွားချိန်တွင် အဖော်ရဟန်းတော် နှစ်ပါး ပျံလွန်တော်မူသွားကြပြီး ဖာဟိယန်နှင့် ၎င်း၏ မိတ်ဆွေ တာအိုချင် (Tao-Ching)တို့ နှစ်ဦးမျှသာ ခရီးဆက်ရန် ကျန်ရှိကြတော့သည်။ ဤရဟန်းတော်နှစ်ပါးသည် ဘုန်းတော်ကြီး ကျောင်းတိုက်များ ဘုရားကျောင်းများနှင့် မဇ္ဈိမဒေသတစ်ခွင်ရှိ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်နှင့် ပတ်သက်သည့် နေရာဒေသများသို့ သွားရောက်ကြသည်။ ပတ္တနားတွင် သက္ကတကျမ်းစာများနှင့် သက္ကတဘာသာစကားများကို သင်ယူရင်း ဝိနယကျမ်းစာကို ကူးယူလျက် သုံးနှစ်ကြာသွားကြသည်။

ခရီးဆက်ရန် အချိန်ကျရောက်သောအခါ တာအိုချင်က ဖာဟိယန်အား ဓမ္မကိုးကွယ်ပြီး ကောင်းစွာ ကျင့်ကြံ အားထုတ်ရာ (ဤ) မဇ္ဈိမဒေသတွင် ကျန်ရစ်လိုကြောင်း ထုတ်ဖော်ပြောဆိုသည်။ သို့ဖြစ်၍ ဖာဟိယန်သည် တစ်ဦးတည်း ဝမ်းနည်းစွာ ခရီးဆက်ခဲ့သည်။ ဖာဟိယန်သည် တမရာလိပတီ (ဆိပ်ကမ်းမြို့) တွင် ပါဠိတော်များကူးယူရင်း နောက်ထပ် နှစ်နှစ်ကြာသွားသည်။ ၎င်းနောက် (အိန္ဒိယ) အရှေ့ဘက်ကမ်းခြေမှ သီရိလင်္ကာသို့ ကုန်သွယ်သောကြောင့် လိုက်ပါသွားခဲ့သည်။ ဖာဟိယန်သည် သီရိလင်္ကာနိုင်ငံ၌ အိန္ဒိယမှာကဲ့သို့ပင် ဗုဒ္ဓ

သာနာတော် ထွန်းကားနေသည်ကို တွေ့ရပြီး ထိုအချိန်က တရုတ်နိုင်ငံတွင် မရှိသေးသော ဒီယနိကာယ်၊ သံယုတ္တနိကာယ်နှင့် အခြားပါဠိတော်မူများကို ရရှိလေသည်။

တစ်နေ့သ၌ ရဟန်းတော်ဖာဟီယန်သည် ကျောင်းတိုက်တစ်ခုသို့ လည်ပတ်စဉ် ဘုရားခန်းအတွင်း တရုတ်ပြည်လုပ် ယပ်တောင်တစ်ခုကို လှူဒါန်းနေသည့် ဘုရားရှိခိုးဝတ်ပြုသူတစ်ယောက်ကို တွေ့ရသည်။ ရဟန်းတော်ဖာဟီယန်သည် ယခုအခါတွင် အမိတရုတ်နိုင်ငံမှ နှစ်ပေါင်းများစွာ ဝေးကွာနေခဲ့ပြီးဖြစ်သဖြင့် ရုတ်တရက် မိမိချစ်မြတ်နိုးသည့် အမိမြေကို သတိရခြင်းသည် နှလုံးသားအတွင်း လွှမ်းမိုးသွားပြီး မျက်လုံးအိမ်တွင် မျက်ရည်များ ပြည့်လျှံသွားသည်။ အမိမြေသို့ ပြန်ချိန်တန်ပေပြီ။ မကြာမြင့်မီပင် ရဟန်းတော် ဖာဟီယန်သည် သင်္ဘောသားနှစ်ရာနှင့်အတူ ဂျာဗားကျွန်းသို့ ထွက်ခွာမည့်သင်္ဘောနှင့်လိုက်ပါခဲ့သည်။ သင်္ဘောသည် ဆိပ်ကမ်းမှထွက်ခွာ၍ နှစ်ရက်ကြာပြီးနောက် လေမုန်း တိုင်းမိပြီး အက်ကွဲသွားသည်။ ခရီးသွားများသည် သင်္ဘောနှစ်မသွားစေရန် ဆောက်ရွက်သည့်အနေဖြင့် ကုန်စည်များကို ရေထဲသို့ပစ်ချကြသည်။ ရဟန်းတော် ဖာဟီယန်သည်လည်း သင်္ဘောသားများက မိမိနှစ်ပေါင်းများစွာ စုဆောင်းကူးယူခဲ့ရသည့် အဖိုးတန်ကျမ်းဂန်များကို စွန့်ပစ်ဖို့မပြောနိုင်စေရန် မျှော်လင့်ချက်ဖြင့် မိမိကိုယ်ပိုင်ပစ္စည်းများကို ပင်လယ်ထဲသို့ ပစ်ချလိုက်သည်။

ရဟန်းတော် ဖာဟီယန်သည် ဤမျှခရီးရောက်ခဲ့ပြီး အခက်အခဲများစွာကို ကြုံကြုံခံလျက် အန္တရာယ်ပေါင်းများစွာကြောင့် အသက်ရှင်ကျန်ရစ်ပြီးသည့် နောက်တွင် မိမိ၏အသက် မဆုံးရှုံးစေရန် အဝလောကိတေသွာရ (ဘုရားလောင်း)ထံ၌ အနူးအညွတ်တောင်းပန်လေသည်။ လေမုန်းတိုင်းသည် ဆယ့်သုံးရက်တိုင်တိုင် တိုက်ခတ်လျက် နောက်ဆုံးတွင် ကျွန်းငယ် တစ်ကျွန်းပေါ်သို့ ရောက်သွားပြီး သင်္ဘောကို ပြန်လည်ပြုပြင်ကြသည်။ ၎င်းနောက် ခရီးဆက်ခဲ့ကြသည်။ ဖာဟီယန်သည် ဂျာဗားကျွန်းတွင် ငါးလခန့် နေထိုင်ရသဖြင့် ထိုကျွန်း၌ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင် အနည်းငယ်ရှိသော်လည်း ဟိန္ဒူဝါဒသည် လူအများ၏ အဓိကဘာသာတရားဖြစ်ကြောင်း တွေ့ရသည်။ အခြားသင်္ဘောသား နှစ်ရာခန့်နှင့်အတူ ရက်ပေါင်း ငါးဆယ်စာစားနပ်ရိက္ခာများ သယ်ဆောင်လျက် အခြား သင်္ဘောတစ်စင်းကိုစီးပြီး ပြန်တော်ပြန်ခရီးကို စတင်ခဲ့ပြန်သည်။

တစ်လခန့် သင်္ဘောခရီးနှင့်ပြီးနောက် သင်္ဘောသည် လေမုန်းတိုင်းများနှင့် ကြုံရပြန်သည်။ ၎င်းတို့အချင်းချင်း ဆွေးနွေးကြပြီးနောက် သင်္ဘောပေါ်ရှိ ပုဂ္ဂိုလ်များက ဤသို့ဆိုသည် 'ငါတို့ ဤကဲ့သို့ ကံဆိုးမိုးမှောင်ကျပြီး အန္တရာယ်နှင့် ကြုံရခြင်းမှာ သင်္ဘောပေါ်တွင် လိုက်ပါလာသည့် ရဟန်းကြောင့်ဖြစ်သည်။ ဤရဟန်းကို ငါတို့

ပထမဆုံးဆိုက် ရောက်သည့် ကျွန်းပေါ်တွင် ထားပစ်ခဲ့ကြစို့။ တစ်ယောက်ကို အကြောင်းပြု၍ ငါတို့အားလုံး၏ အသက်မဆုံးရှုံးသင့်'။ ဤသို့ ဆွေးနွေး တိုင်ပင်ကြစဉ် ရဟန်းတော်ဖာဟီယန်နှင့် ခင်မင်ရင်းနှီးပြီးဖြစ်သည့် ဗုဒ္ဓဘာသာ ဥပါသကာတစ်ယောက်က ဤသို့ဆိုသည် 'အကယ်၍ ခင်ဗျားတို့ ဤရဟန်းတော်ကို ထားပစ်ခဲ့ကြမည်ဆိုလျှင် ငါ့ကိုလည်း ထားပစ်ခဲ့ပါ။ ဒါမှမဟုတ် ငါ့ကို သတ်ပစ်လျှင် ပိုကောင်းလိမ့်မည်။ အကြောင်းမူ အကယ်၍ ဤရဟန်းကို ကျွန်းတစ်ကျွန်းပေါ်မှာ ထားပစ်ခဲ့လျှင် တရုတ်ပြည်ကို ရောက်သောအခါ ကျွန်ုပ်သည် ဘုရင်ဧကရာဇ်ထံ သွားပြီး ခင်ဗျားတို့၏ လုပ်ဆောင်မှုကို အကြောင်း ကြားရပေလိမ့်မည်။ ဧကရာဇ်သည် ဗုဒ္ဓသာသနာကို လွန်စွာယုံကြည်ပြီး ရဟန်းတော်များအား များစွာ ချီးမြှောက်တော်မူသည်။

ဤခြိမ်းခြောက်မှုသည် သင်္ဘောများကို တိတ်ဆိတ်ငြိမ်သက်စေသော်လည်း ရဟန်းတော် ဖာဟီယန်အဖို့မူ ကျန်သေးသော ခရီးစဉ်နှင့်ပတ်သက်၍ သဲထိတ်ရင်ဖိုကြုံခဲ့ရမည်မှာ သေချာလှပေသည်။ အေဒီ ၄၁၄-ခုနှစ်၊ တရုတ်ပြည် သို့ပြန်ရောက်သောအခါ ရဟန်းတော် ဖာဟီယန်သည် ပြည်ပတွင် ၁၄-နှစ် ကြာညောင်းခဲ့ပြီဖြစ်သည်။ ဖာဟီယန်သည် မိမိ၏ဂန္ထဝင်မြောက် ခရီးစဉ်မှတ်တမ်းကို ရေးခဲ့ပြီး ကျန်ရှိသေးသော ၎င်း၏ဘဝတတ်တမ်းကို ၎င်းနှင့်အတူ သယ်ယူလာခဲ့သည့် ကျမ်းဂန်များကို ဘာသာပြန်ဆိုရင်း ကုန်လွန်စေသည်။ နောက်ဆုံး အသက်ရှစ်ဆယ်အရွယ်၌ ရဟန်းတော် ဖာဟီယန် ကွယ်လွန်သည်။

ရဟန်းတော် ဖာဟီယန်သည် သတ္တိပြောင်မြောက်သော ခရီးသွားရဟန်းတော် တစ်ပါးဖြစ်သည်သာမက ၎င်း၏ရိုး သားမှန်ကန်မှု၊ အပြောအဆို အပြစ်ကင်းမှုနှင့် ရတနာသုံးပါးအား အလေးအနက်ယုံကြည်မှုတို့ကြောင့် ဖာဟီယန်ကို သိကျွမ်းသူအားလုံးက ချစ်မြတ်နိုးကြသည်။ ဖာဟီယန် သီတင်းသုံးတော်မူရာ ကျောင်းတိုက်ရှိ သီတင်းသုံးဖော်များအား ဖာဟီယန် (ပြောပြ)ထားသည့် စိတ်ထဲတွင် စွဲထင်ဖွယ်(ဖြစ်ရပ်)များကို သီတင်းသုံးဖော် ရဟန်းတော်တစ်ပါးက အောက်ပါ စကားလုံးများဖြင့် ပြန်ပြောင်း ဖော်ပြထားခဲ့သည် -

'ကျွန်ုပ်တို့ ရဟန်းတော်ဖာဟီယန်အား ကြိုဆိုခဲ့သည်မှာ သက္ကရာဇ် ၄၁၆-ခုနှစ်၊ ယင် (Tsin) မင်းဆက်မှ ယီရှိ (Yihsi)(ဘုရင်)၏ တစ်ဆယ့်ခြောက်နှစ်မြောက် နွေရာသီ ဥပုသ်စောင့်သုံးမှုအပြီးတွင် ဖြစ်သည်။ ရဟန်းတော်ဖာဟီယန် ကျွန်ုပ်တို့နှင့်အတူ တရားဓမ္မ ဟောကြားလျက်နေထိုင်စဉ် ကျွန်ုပ်တို့က ဖာဟီယန်၏ ခရီးစဉ်အကြောင်းကို ထပ်ခါထပ်ခါ မေးမြန်ကြသည်။ ဖာဟီယန်သည် အမှန်အတိုင်းပြောဆိုပြီး ဟန်မဆောင်သူ ဖော်ရွေသူ တစ်ယောက်ဖြစ် ကြောင်းတွေ့ရသည်။ သို့ဖြစ်၍ ကျွန်ုပ်တို့က ရဟန်းတော်ဖာဟီယန်အား ၎င်းယခင်က

အကျဉ်းချုပ်မျှ ပြောပြထားသည့် (ခရီးစဉ်)နှင့် ပတ်သက်၍ ပိုမိုအသေးစိတ်ပြောပြရန် တိုက်တွန်းကြသည်။ သို့ဖြင့် ဖာဟီယန်သည် တစ်ဖန်ထပ်၍ ၎င်း၏အကြောင်းကို အစမှအဆုံးတိုင် ပြန်ပြောင်းပြောပြသည်။ ဖာဟီယန်က “ကျွန်ုပ်တွေ့ကြုံခဲ့ရသည့်အရာ အားလုံးကို ပြန်လည်စဉ်းစားကြည့်လိုက်သည့်အခါ ကျွန်ုပ်၏နုလုံးသား လှုပ်ရှားလာပြီး ချွေးဒီးဒီးကျ၏။ ကျွန်ုပ်သည် ထိုအန္တရာယ်အားလုံးကို မိမိ၏ကိုယ်ကျိုးအတွက် ကြံရွယ်ချက်ကြောင့် ကျော်လွှားနိုင်ခဲ့သည် မဟုတ်ချေ။ မပြောင်းလဲသော ရည်ရွယ်ချက်ရှိပြီး ရိုးသားသူဖြစ်ခြင်း၊ တစ်ချောင်းတည်းသော စိတ်ထားရှိခြင်းတို့ကြောင့်သာ (ကျော်လွှားနိုင်ခဲ့ခြင်း) ဖြစ်သည်။ ထိုအကြောင်းတရားကြောင့်ပင် သေကြေပျက်စီးရန် သေချာသလောက်ဖြစ်ပြီး အသက်ရှင်ကျန်ရစ်ခြင်းအတွက် (အပုံ)တစ်သောင်းတွင် တစ်ခုတည်းသော (လွတ်မြောက်မှု) အခွင့်အလမ်းသာရှိသည့် ခရီးကို စတင်ခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်” ဟု မိန့်ဆိုသည်။

‘သူ (ရဟန်းတော်ဖာဟီယန်) ပြောပြချက်ကြောင့် ကျွန်ုပ်တို့ စိတ်လှုပ်ရှားရပါ၏။ ဤကဲ့သို့သော ပုဂ္ဂိုလ်ကား ယခင်ကရောယခုပါ ရှာမှရှားဖြစ်ပါ၏။ ကြီးမြတ်သော (ဗုဒ္ဓ)ဝါဒသည် အရှေ့ဘက်သို့ ခရီးနှင့်ခဲ့စဉ်ကတည်းက ကိုယ်ကျိုး မဖက်ဘဲ ဓမ္မကိုရှာဖွေခြင်းတွင် ဖာဟီယန်နှင့် တူသူ တစ်ဦးတစ်လေမျှ မရှိဖူးပါချေ။ ဖာဟီယန်၏ စံနမူနာဖြင့် ကျွန်ုပ်တို့သည် ရိုးသားသည့် နုလုံးသား ရှိသူအား အရာခပ်သိမ်း ဖြစ်နိုင်ကြောင်းနှင့် အကယ်၍ ခိုင်မြဲသော ဆုံးဖြတ်ချက်ရှိလျှင် အရာခပ်သိမ်း ပြီးမြောက်အောင်မြင်နိုင်ကြောင်း သိရပါသည်။ သို့အတွက် ဖာဟီယန်သည် အခြားပုဂ္ဂိုလ်များ တန်ဖိုး ထားသည်ကို စွန့်လွှတ်ပြီး အခြားပုဂ္ဂိုလ်များ စွန့်လွှတ်သည်ကို တန်ဖိုးထားသောကြောင့် အောင်မြင်ခဲ့သည်ဟုဆိုလျှင် မမှန်ပေဘူးလား။’

တရုတ်ရဟန်းတော် ဟူယင်ဆန် (Huien Tsiang)

ရဟန်းတော် ဖာဟီယန်၏ စံနမူနာကြောင့် စိတ်အား ထက်သန်သွားပြီး အိန္ဒိယသို့ သွားရောက်ခဲ့သူ အခြားသော ဘုရားဖူး တစ်ယောက်မှာ ထင်ရှားကျော်ကြားလှသည့် ရဟန်းတော် ဟူယင်ဆန်ဖြစ်သည်။ ရဟန်းတော် ဟူယင်ဆန်သည် အေဒီ ၆၀၄-ခုနှစ်တွင် ဘာသာတရားကိုင်းရှိုင်းသည့် မိသားစုတစ်ခု၌ မွေးဖွားခဲ့ပြီး ငယ်စဉ်ကပင် သာသနာ့ဘောင်သို့ ဝင်ရောက်ခွင့်ရခဲ့သည်။ အသက်နှစ်ဆယ်မတိုင်မီအတွင်း ဟူယင်ဆန်သည် ၎င်း၏ ကျယ်ပြန့်သော ပညာဉာဏ်ကို အကြောင်းပြု၍ ကျော်ကြားမှုရရှိခဲ့သည်။ အသက် ၂၆-နှစ်တွင် အိန္ဒိယသို့ သွားရောက်ပြီး ဗုဒ္ဓစာပေကျမ်းဂန်များကို စုဆောင်းရန်၊ အိန္ဒိယပညာရှင်များထံမှ ဓမ္မကိုသင်ယူ လေ့လာရန်နှင့် ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော်များသို့ သွားရောက်ဖူးမြော်ရန် ဆုံးဖြတ်ခဲ့သည်။ ဟူယင်ဆန်သည် ဘုရင့်တရားရုံးတွင်

တရုတ်ပြည်မှ ထွက်ခွာခွင့်လျှောက်လွှာ တင်လိုက်သည်။ ယင်း လျှောက်လွှာ ငြင်းပယ်ခံရသောအခါ တိတ်တဆိတ်ထွက်ခွာရန် ဆုံးဖြတ်ခဲ့သည်။

ရဟန်းတော် ဟူယင်ဆန်သည် တရုတ်ပြည် အနောက်ဖျား နယ်စပ်ဒေသသို့ ရောက်သွားသောအခါ ၎င်း၏စီးတော် မြင်းသေဆုံးသွားသည်။ ဟူယင်ဆန်နှင့် အတူလိုက်ပါလာကြသည့် ရဟန်းတော်နှစ်ပါးသည် (ရှေ့ဆက်မည့်) ခရီးစဉ် နှင့်ပတ်သက်၍ သံသယစကား အလေးအနက် မြှောက်ဆိုလာကြပြီး ပြန်လှည့်ရန် ပြောကြားကြသည်။ ထိုဒေသကို အုပ်ချုပ်သူ (မြို့စား)က ရှေ့တွင်သွားရမည့် နယ်မြေအကြောင်း ပြောပြသောအခါ ဟူယင်ဆန်၏ စိတ်နှလုံးတို့ ထိခိုက်ရသည်။ အဖော်ရဟန်းတော်နှစ်ပါးမှာမူ ဟူယင်ဆန်အား ထားပစ်ခဲ့ကြသဖြင့် ဟူယင်ဆန်သည် ဘာဆက်လုပ်ရမည်ကို စဉ်းစားရင်း ကွာချော (Kwachow) မြို့တွင် တစ်လလုံးလုံး သောင်တင်နေသည်။ ထိုစဉ် ဘုရင်ဧကရာဇ်ထံမှ မြို့စားထံသို့ ရဟန်းတော်တစ်ပါး တရုတ်ပြည်မှထွက်ပြေးရန် ကြိုးစားနေကြောင်းနှင့် အကယ်၍တွေ့လျှင် ထိုရဟန်းတော်အား ဖမ်းထားပြီး ပြန်လည်ပို့ပေးရန် အမိန့်စာချွန် ရောက်လာသည်။ ထိုအခါ မြို့စားက ရဟန်းတော်ဟူယင်ဆန်အား အမိန့်စာချွန်တွင်ပါသူ ဟုတ်မှန်ပါသလားဟု မေးလျှောက်သည်။ ဟူယင်ဆန်က ဟုတ်မှန်ကြောင်း ဖြေကြားသောအခါ ဗုဒ္ဓသာသနာကို နက်ရှိုင်းစွာကိုးကွယ်သူ မြို့စားသည် မျက်လွှာချထားသည့် ရဟန်းတော်အား ‘အရှင်မြတ်သည် ဤကဲ့သို့ သောအစီအမံအတွက် အမှန်တကယ် စွမ်းဆောင်နိုင်သူဖြစ်သောကြောင့် တပည့်တော်သည် အရှင်မြတ်အတွက် ဤအမိန့်စာချွန်ကို ဖျက်ဆီးလိုက်ပါမည်’ ဟုလျှောက်ထားပြီး ရဟန်းတော်၏ရှေ့မှောက်မှာပင် အမိန့်စာချွန်ကို ဆုတ်ပစ် လိုက်သည်။ ‘ကဲအရှင်ဘုရား၊ မြန်မြန်သာ ကြွတော်မူပါဘုရား’ ဟု မြို့စားက လျှောက်ထားသည်။

ရဟန်းတော်ဟူယင်ဆန်သည် သဲကန္တာရကို ဖြတ်ပြီး နောက် ယခုခေတ် ရုရှား၊ ဗာမီယန် (Bamiyan)၊ ကဗူး၊ ပက်ရှုဝါဒေသများတွင်ရှိသည့် တာရှုကင့် (Tashkent)၊ ဆမာကန် (Samarkan) နှင့် ယခုခေတ် အာဖဂန်နစ္စတန်နိုင်ငံထဲတွင်ရှိသည့် လာဟိုရီ (Lahore) ဒေသများကို ဖြတ်ကျော်ခဲ့သည်။ ဟူယင်ဆန်သည် ထိုဒေသများအား လုံးတွင် ဗုဒ္ဓသာသနာတော် ထွန်းကားနေသည်နှင့် ကြုံတွေ့ရသည်။ မယုံကြည်နိုင်လောက်သော အခက်အခဲများနှင့် အန္တရာယ်များကို ကျော်လွှားပြီး ရဟန်းတော်ဟူယင်ဆန်သည် နောက်ဆုံး၌ မဇ္ဈိမဒေသသို့ ဆိုက်ရောက်သွားသည်။ ရဟန်းတော် ဟူယင်ဆန်အဖို့ ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော်များသို့ သွားရောက်လှည့်လည်စဉ်မှာပင် အန္တရာယ်နှင့် ကြုံတွေ့ရသေးသည်။

အခါတစ်ပါး၌ အယုဒ္ဓယမြို့ကို သွားရောက်ပြီး နောက် မြစ်အကြေအရပ်သို့ (အဆင်းတွင်) ရဟန်းတော်

ဟူယင် ဆန်စီးနင်းလိုက်ပါသည့်လှေကို ဓားပြများ လှေထဲတိုက်ခိုက်သည်။ ဓားပြများသည် လှေကို ကမ်းစပ်သို့ ကြိုးဖြင့်ဆွဲယူပြီး ထိတ်လန့် ကြောက်ရွံ့နေကြသည့် ခရီးသွားများထဲမှ အဖိုးတန်ပစ္စည်းများကို လိုက်လံရှာဖွေကြသည်။ ဓားပြများသည် ဟိန္ဒူနတ်သမီး ဒူရဂါ (Durga)ကို ကိုးကွယ်သူများဖြစ်ကြသဖြင့် ဟူယင်ဆန်၏ တင့်တယ်လှပသည့် အသားအရေကို တွေ့မြင်ကြခြင်း၌ ၎င်းတို့သည် ဟူယင်ဆန်ကို (သတ်ဖြတ်၍) နတ်သမီးအား ယဇ်ပူဇော်သင့်၏ ဆုံးဖြတ်လိုက်ကြသည်။ ဓားပြများ၏ ကြိရွယ်ချက်ကို ထိတ်လန့်နေသည့် ရဟန်းတော် ဟူယင်ဆန် သိသွားသောအခါ ကြောက်ရွံ့၍ဖြင့် ဤသို့ဆိုလိုက်၏ 'အကယ်၍ အသုံးမကျဘဲ အညစ်အကြေးတွေ ပြည့်နေသည့် ငါ့ခန္ဓာကိုယ်သည် မောင်တို့ရည်ရွယ်သည့် ယဇ်ပူဇော်မှုအတွက် အမှန်တကယ် သင့်တော်သည်ဆိုလျှင် ငါ၏ဤခန္ဓာကိုယ်ကို မတွန့်တိပါ။ သို့ရာတွင် ဝေးကွာလှသောဒေသမှ ဤအရပ်သို့ လာခြင်းအတွက် ငါ့ရည်ရွယ်ချက်မှာ မဟာဗောဓိ (စေတီတော်အတွင်းရှိ) ဆင်းတု တော်နှင့် ဝိဇ္ဇာကုဋ်တောင် (ပေါ်ရှိ) ဆင်းတုတော်ကို ဖူးမြော်ရန်၊ ပိဋကတ်ကျမ်းဂန်များနှင့် တရားဓမ္မကို ရယူရန်ဖြစ်ပြီး ငါ့ရည်ရွယ်ချက် မပြည့်စုံသေးသောကြောင့် ငါ့ကျေးဇူးရှင် မောင်တို့အနေဖြင့် ငါ့ကိုသတ်လျှင် မောင်တို့ဆီ ကြမ္မာဆိုး ရောက်လာမည်ကို ငါစိုးရိမ်ပေ၏။'

ဓားပြများသည် ရဟန်းတော် ဟူယင်ဆန်၏ ပြောစကားများကို ဂရုမစိုက်သည့်အပြင် အခြားခရီးသည်များ၏ အသနားခံ တောင်းပန်ခြင်းကိုလည်း နားမထောင်သဖြင့် ယဇ်ပူဇော်မှု (မပြုရန်) ဓားပြများအား မဟန့်တားနိုင်ကြချေ။ ရဟန်းတော်ဟူယင်ဆန်သည် မိမိ (ဘဝ)၏ နောက်ဆုံးအချိန်အတွက် စိတ်ကို တည်ငြိမ်စွာ ထားလိုက်ချိန်တွင် ရုတ်တရက် လေပြင်း တိုက်ခတ်လာပြီး အနီးအနားရှိ သစ်ပင်အချို့ လဲကျလျက် မြေမှုန့်များ (ထအောင်) ဝေ့ယမ်းပစ်လိုက်သည်။ ဤဖြစ်ရပ်ကို အယူသည်း သူခိုးဓားပြများက မကောင်းဆိုးရွား တစ်ရပ်ဟူယူဆပြီး ဟူယင်ဆန်နှင့် ခရီးသည်များအား လွှတ်ပေးလိုက်သည်။ (ဟူယင်ဆန်အပါအဝင်) ခရီးသည်များသည် လွန်စွာ စိတ်သက်သာရာ ရသွားကြပြီး ခရီးဆက်ရန် အခွင့်သာသွားကြသည်။

နောက်ဆုံး၌ ဟူယင်ဆန်သည် နာလန္ဒာ (တက္ကသိုလ်) သို့ဆိုက်ရောက်သွားပြီး စာပေသင်ယူခြင်း၊ သင်ကြားပို့ချ ပေးခြင်းဖြင့် ငါးနှစ်ကြာ (အေဒီ ၆၃၅-၆၄၀) နေထိုင်သည်။ နာလန္ဒာတွင် နေထိုင်စဉ်အတွင်း ဗုဒ္ဓဂယာနှင့် အခြားသော အိန္ဒိယဒေသများသို့ အခါအားလျော်စွာ သွားရောက်ခဲ့သည်။ ဟူယင်ဆန်၏ နက်နဲသောအသိပညာသည် ဟူယင်ဆန်အား စာသင်သားများနှင့် ဆရာသမားများ၏ လေးစားမှုကို တိုးမြှင့်စေသည်။ နောက်ဆုံး၌ ဟူယင်ဆန်က မိမိ၏ တရုတ်ပြည်သို့ပြန်ရန်

ရည်ရွယ်ချက်ကို ကြေညာလိုက်သောအခါ (ကျောင်းသားများရော ဆရာများပါ) ဟူယင်ဆန်အား သွားခွင့်မပြုလိုဘဲရှိကြသည်။ ထိုသတင်းကို ကြားရသည့် ရဟန်းတော်များအားလုံး ဟူယင်ဆန်ထံ စုရုံး ရောက်ရှိလာကြပြီး (နာလန္ဒာတွင်) ဆက်လက်သီတင်းသုံးရန် တောင်းပန်ကြသည်။ ဟူယင်ဆန်အား ဖျောင်းဖျရန် မစွမ်းနိုင်ကြသဖြင့် ရဟန်းတော်များသည် ဟူယင်ဆန်ကို ၎င်း၏ဆရာဖြစ်သူ သီလဘဒ္ဒမထေရ်ထံ ခေါ်ဆောင်သွားကြသည်။ ဆရာမထရ်က အဘယ်အကြောင်းကြောင့် ခွဲခွာလိုသနည်းဟု မေးမြန်းသည်တွင် ဟူယင်ဆန်က နှုတ်လျှာ ကောင်းကောင်းဖြင့် ဤသို့စိတ်ဝင်စားဖွယ် ဖြေကြားလျှောက်ထားသည် 'ဤနိုင်ငံသည်ကား ရှင်တော်ဗုဒ္ဓ ဖွားမြင်တော်မူသည့်နေရာဖြစ်ပါသည်။ သို့ဖြစ်၍ ဤ (ရှင်တော်ဗုဒ္ဓ) နယ်မြေအား ချစ်ခင်နှစ်သက်သည်သာ ဖြစ်ပါသည်။ (တပည့်တော်) ဟူယင်ဆန် ဤနိုင်ငံသို့ လာရောက်ခြင်း၏ တစ်ခုတည်းသော ရည်ရွယ်ချက်မှာ မိမိ (တရုတ်) လူမျိုးများ၏ ကောင်းကျိုးချမ်းသာအတွက် မြှင့်မြတ်သော သစ္စာဓမ္မကို သင်ယူရန်ဖြစ်ပါသည်။ တပည့်တော် (ဟူယင်ဆန်) ဤအရပ်သို့ ရောက်ကတည်းက (ဆရာဖြစ်သူ) အရှင်ဘုရားသည် ယောဂါစာရဘူမိသျှတ္တရကျမ်းကို ရှင်းပြရန်နှင့် သံသယရှိသည့် စာပိုဒ်များကို စုံစမ်းလေ့လာရန် (ဟူသော) တပည့်တော်၏ကိစ္စကို ချီးမြှောက်ပြီးဖြစ်သည့်ပြင် ဂိုဏ်းဂဏအသီးသီးမှ သင်ကြားချက်များကိုလည်း ကြားနာပြီးဖြစ်ပါသည်။ တပည့်တော်၏စိတ်သည် အလွန်ပျော်ရွှင်ပြီး ဤနေရာသို့ တပည့်တော်၏ လာရောက်ခြင်းမှာ အလွန်အလွန် အကျိုးရှိပါကြောင်း တပည့်တော် အလေးအနက် လျှောက်ထားပါသည် ဘုရား။ ယခုအခါတွင် တပည့်တော်သည် (အမိနိုင်ငံသို့) ပြန်သွားပြီး (ဆရာအရှင်ထံမှ) တပည့်တော်သင်ယူထား သည့် များကို အခြားပုဂ္ဂိုလ်များအားလည်း ဘာသာပြန်ဆို ရှင်းပြရန် ဆန္ဒရှိပါသည်။ ယင်း (တပည့်တော်၏သင်ကြားချက်)တို့ကို ကြားနာပြီး နားလည်သဘောပေါက်ခြင်းဖြင့် ၎င်းတို့လည်း တပည့်ကဲ့သို့ပင် အရှင်ဘုရားအပေါ် ကျေးဇူးတင်စေလိုသည့် ဆန္ဒရှိပါသည်။ ဤအကြောင်းကြောင့် တပည့်တော် ပြန်သွားခြင်းကိစ္စကို နှောင့်နှေးရန်ရော ဤနေရာမှာ ဆက်လက်၍ နေထိုင်ရန်ပါ အလိုမရှိဘဲ ဖြစ်နေပါသည်။'

သီလဘဒ္ဒ မထေရ်သည် ဤလျှောက်ထားချက် အပေါ် အလွန် သဘောကျသွားပြီး သွားရမည့်ခရီးရှည်အတွက် ဟူယင်ဆန်အား ကူညီပြင်ဆင်ပေးကြရန် ရဟန်းတော်များအား မိန့်ကြားတော်မူသည်။ ဟူယင်ဆန်သည် အိန္ဒိယသို့ ကြမ်းတမ်းစွာ တစ်ယောက်တည်း ရောက်ရှိလာပြီး ယခုအခါ၌မူ တန်ဖိုးမဖြတ်နိုင်သည့် စာအုပ်များ၊ ဓာတ်တော်များနှင့် ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်များ အပြည့်ဖြင့် လာလမ်းအတိုင်းပြန်ရန် ဆင်ပေါ်သို့ တက်လိုက်ပြီး မိတ်ဆွေများ ချီးမွမ်းဂုဏ်ပြုသူများ နှင့်အတူ

စတင်ခရီးထွက်ခွာသည်။ အပြန်ခရီးတွင် ဟူယင်ဆန်၏ စီးတော်ဆင် သေဆုံးသွားခြင်း၊ အိန္ဒိယမြစ်ကို ဖြတ် ကူးစဉ် စာအုပ်များအားလုံး ဆုံးရှုံးလုနီးပါးကြုံရသည့် မတော်တဆ ဖြစ်မှုမှလွဲ၍ ထူးခြားသည့် အဖြစ်အပျက်မရှိချေ။

တရုတ်နိုင်ငံနယ်စပ်သို့ ဆိုက်ရောက်သောအခါ ဟူယင်ဆန်သည် မိမိရောက်ရှိလာကြောင်းသိစေရန် ဘုရင့်တရားရုံးသို့ သတင်းပေးပို့သူ တစ်ယောက်အား ကြိုတင်စေလွှတ်လိုက်သည်။ ဟူယင်ဆန် လိုယန်း (Loyang) မြို့သို့ ရောက်သောအခါ ဟူယင်ဆန် မြို့ထဲသို့ ဝင်ရောက်လာသည်ကို ကြည့်ရှုရန် လူအုပ်ကြီးစုရုံးရောက်ရှိလာသည်။ ဘုရင်ဧကရာဇ် ကမိမိ၏ခွင့်ပြုချက်မရဘဲ တိုင်းပြည်မှ ထွက်ခွာသွားခြင်းအတွက် နူးညံ့ပျော့ပျောင်းစွာ ပြစ်တင်ပေးနိုင်သည်။ ၎င်းနောက် ယခင်က အခြားမည်သည့် ရဟန်းတော်အား ဧည့်ခံခြင်းမျိုးနှင့်မတူအောင် ပြုစုချီးမြှောက်တော်မူသည်။ ဟူယင်ဆန်သည် တစ်ဆယ့်ငါးနှစ်တိုင်တိုင် တိုင်းပြည်မှထွက်ခွာခဲ့ပြီး မြင်းကောက်ရေနှစ်ဆယ်ဖြင့် သယ်ယူခဲ့သည့် စာအုပ်ပေါင်း ၆၅၇-အုပ်နှင့်အတူ ပြန်လည်ရောက်ရှိလာခဲ့ပြီး ဟူယင်ဆန်တွင် ကိုယ်တိုင်ကြုံတွေ့ခဲ့ရသည့် အတွေ့အကြုံများ၊ ရရှိခဲ့သည့် စွန့်စားမှုများနှင့် ပတ်သက်သည့် ပြောပြစရာ အံ့ဩဖွယ်ဖြစ်ရပ်ပေါင်း များစွာရှိသည်။ ဘုရင်ဧကရာဇ်၏ တောင်းပန်မှုကြောင့် ဟူယင်ဆန်သည် မိမိ၏ (အိန္ဒိယ) ဘုရားဖူးခရီးစဉ် မှတ်တမ်းစာအုပ် တစ်အုပ် ရေးသားခဲ့သည်။ ယင်းစာအုပ်ကား ယနေ့တိုင်အောင်ပင် အေဒီခုနစ်ရာစုအတွင်း အာရှတိုက် အလယ်ပိုင်းနှင့် အိန္ဒိယအကြောင်း အရေးအကြီးဆုံးသော သတင်း အချက်အလက်များ ရှိနေသေးသည်အထိ အလွန်အသေးစိတ် (ဖော်ပြထား)ပြီး အချက်အလက်မှန်များနှင့် ပြည့်နှက်နေသည့် မှတ်တမ်းစာအုပ်ကြီးဖြစ်သည်။

ဟူယင်ဆန်သည် ၎င်းအိန္ဒိယမှ ယူဆောင်ပါလာသည့် ကျမ်းစာစုစုပေါင်း အုပ်ရေ နှစ်ဆယ်မျှကို ဘာသာပြန်လျက် ၎င်း၏ကြွင်းကျန်သော ဘဝအစိတ်အပိုင်းကို ကုန်လွန်စေပြီး အေဒီ ၆၆၄-တွင် ငြိမ်းချမ်းစွာ ကွယ်လွန်သည်။

တိဗက်ရဟန်းတော်အရှင်ဓမ္မသာမိ (Dharmasvamin)

တိဗက်ရဟန်းတော် အရှင်ဓမ္မသာမိသည် အေဒီ ၁၃-ရာစုတွင် (အိန္ဒိယ) ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော်များ ဖျက်ဆီးခြင်း မခံရမီ အိန္ဒိယသို့ နောက်ဆုံးရောက်ရှိခဲ့သည့် ဘုရားဖူးပုဂ္ဂိုလ် ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ တိဗက်ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များသည် ဘုရားဖူးရန်နှင့် ပညာသင်ယူရန် မဇ္ဈိမဒေသသို့ ရာစုနှစ်ပေါင်းများစွာ(ပတ်လုံး) သွားရောက်နေခဲ့ကြခြင်း ဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် အရှင်ဓမ္မသာမိတစ်ပါးတည်းသာ မိမိခရီးစဉ်နှင့်ပတ်သက်၍ မှတ်တမ်းကျန်ရစ်သည်။ ထိုခရီးစဉ်အသေးစိတ်ကို အရှင်ဓမ္မသာမိက မိမိ၏အတ္ထုပ္ပတ္တိကို

ရေးသူ ဥပါသကာ ချိုးစ်ဒါရ် (Chos-dar) အား ပြောပြခဲ့သည်။

အရှင်ဓမ္မသာမိသည် ဗုဒ္ဓစာပေကျမ်းဂန်များကို သင်ယူသကဲ့သို့ ဆေးပညာ၊ ပန်းပုပညာ၊ ဗိသုကာပညာများကိုလည်း လေ့လာဆည်းပူးသည်။ အရှင်ဓမ္မသာမိ၏ အတ္ထုပ္ပတ္တိကိုရေးသူက အရှင်ဓမ္မသာမိ အသိပညာ သင်ယူမှုကို မြတ်နိုးလိုစိတ်မှာ အသက် ၁၇-နှစ်နှင့် ၄၅-နှစ်အတွင်း အရှင်မြတ်သည် ဖောင်တိန်၊ မင်နှင့် မိမိလက်ကို မကွဲကွာစေရန် တောင်းဆိုထားသည် အထိပင် ကြီးမားလှကြောင်း ဆိုထားသည်။ အရှင်ဓမ္မသာမိ စာပေလေ့လာရန် မထွက်ခွာမီ နီပေါနိုင်ငံရှိ သယမ္ပူစေတီတော်၌ ဗုဒ္ဓဂယာသို့ ဘုရားဖူးမရောက်မချင်း အမိနိုင်ငံသို့ မပြန်ရန်လည်း အမိဌာန်ပြုခဲ့သည်။ ရှစ်နှစ်ကြာပညာသင်ကြားမှု ပြီးဆုံးသောအခါ အိန္ဒိယနိုင်ငံသို့ သွားရောက်မည့် ရည်ရွယ်ချက်ကို သီတင်းသုံးဖော်များအား ဖော်ပြလိုက်သည်။ သီတင်းသုံးဖော် ရဟန်းများက ယင်းသို့သောခရီးကို သွားခြင်းမှာ အသက်ကိုစွန့် လိုက်ခြင်းပင်ဖြစ်ကြောင်း ပြောပြလျက် ဓမ္မသာမိအား (မသွားရန်) ဖျောင်းဖျါကြသည်။ သို့ရာတွင် ၎င်း၏ဆရာ (မထေရ်) က 'အိန္ဒိယကိုသွားသော်လည်း သင့်မှာ အန္တရာယ်ရှိလိမ့်မည် မဟုတ်။ တို့သားအဖ (တပည့်နှင့်ဆရာ) ဧကန်မုချ ပြန်လည် တွေ့ဆုံကြရလိမ့်ဦးမည်ဟု အားပေးစကားဆိုသည်။

သို့ဖြင့် အေဒီ ၁၂၃၄-ခုနှစ်၊ အသက် ၃၇-နှစ်အရွယ်တွင် အရှင်ဓမ္မသာမိ မဇ္ဈိမဒေသသို့ ထွက်ခွာခဲ့သည်။ ထိုအချိန်တွင် မဇ္ဈိမဒေသကြီးတစ်ခုလုံး ဝရုန်းသုန်းကားဖြစ်နေသည်။ အနောက်ဖက်မှ ကျူးကျော်ဝင်ရောက်သူ ဣန္ဒိယဒီမိုကရေစီများသည် တည်ရှိဆဲ အုပ်ချုပ်ရေးကို ဖျက်ဆီးပစ်လိုက်ကြပြီး ၎င်းတို့၏ ခေါင်းဆောင်ဖြင့် အစားမထိုးရသေးသော အချိန်ဖြစ်သည်။ သူ့ခိုးဝိုက်များနှင့် လူယက်ဖျက်ဆီးရန် အာသာငမ်းငမ်းတက်နေကြသော တိုက်ခိုက်ရေးသမား ဣန္ဒိယဒီမိုကရေစီများသည် လမ်းများ၌ လူသူကင်းမဲ့စေပြီး မြို့ငယ်မြို့ကြီးများကိုပင် အန္တရာယ်ပြုနေကြသည်။ အရှင်ဓမ္မသာမိသည် ကုန်သည် သုံးရာလူအုပ်နှင့်အတူ လိုက်ပါခဲ့သည်။ ၎င်းတို့အနက် တစ်ဆယ့်ခြောက်ယောက်မှာ အရှင်ဓမ္မသာမိကဲ့သို့ပင် ဗုဒ္ဓဂယာသို့ ဦးတည်ကြသည်။ နောက်ဆုံးတွင် အရှင်ဓမ္မသာမိသည် သွားလိုသည့်ခရီးလမ်းဆုံး (ဗုဒ္ဓဂယာ)သို့ ဆိုက်ရောက်သွားခဲ့သော်လည်း တိုက်ခိုက်လုယက်လာမည့် အန္တရာယ်ကို ရှောင်လွှဲရန် ထွက်ပြေး၍ သာနေရတော့သည်။ အန္တရာယ်ကင်း ဝေးသွားသောအခါ အရှင်ဓမ္မသာမိ ပြန်လာပြီး ကမ္မဋ္ဌာန်းထိုင်ခြင်း၊ ဘုရားရှိခိုးခြင်း၊ ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော်များကို ဖူးမြော်ခြင်း (အပြင်)

^၁ အားလုံးကို စိုးပိုင်သည့် တစ်ဆူတည်းသော ဖန်ဆင်းရှင်ဘုရားသခင်ကို ယုံကြည်သူများ။

သက္ကတဘာသာစကား ပြောတတ်သဖြင့် ဘုရားဖူးရဟန်း အဖွဲ့အား ဘာသာပြန်သူအဖြစ် ဆောင်ရွက်ခြင်းဖြင့် သုံးနှစ်တာ ကုန်လွန်သွားသည်။

ဗုဒ္ဓဂယာတွင် နေထိုင်ပြီးနောက် အရှင်ဓမ္မသာမိသည် ရာဇဂြိုဟ်နှင့် နာလန္ဒာတို့သို့ သွားရောက်သည်။ နာလန္ဒာတွင် အသက် ၉၀-အရွယ်ရှိ နာလန္ဒာတက္ကသိုလ် ကျောင်းအုပ်ကြီး ပညာရှင် ရာဟုလသိရိဘဒ္ဒိမထေရ်ထံ၌ ပညာသင်ယူသည်။ သို့ရာတွင် နာလန္ဒာ၏ အေးချမ်းတည်ငြိမ်သော စာပေသင်ကြားရာ ပတ်ဝန်းကျင်သည် မကြာမီ နာကျင်ရိုင်းပျစွာ ပြိုကွဲပျက်စီးသွားခဲ့သည်။ ဣဒိ ဝါဒီ ကျူးကျော်သူများသည် နာလန္ဒာအရှေ့ဘက် တစ်နေ့တာခရီး၌ တည်ရှိသော သြဒန္တပူရီတက္ကသိုလ်ကို ဖျက်ဆီးပစ်ကြပြီဖြစ်သည်။ ယင်းတက္ကသိုလ်ကို ၎င်းတို့၏ အခြေခံစစ်စခန်းအဖြစ် အသုံးပြုထားသည်။ ရာဟုလသိရိဘဒ္ဒိမ၏ တပည့်တစ်ပါးသည် ကျူးကျော်သူများ၏ လက်တွင် ဖမ်းဆီးခြင်းခံနေရသော်လည်း ရန်သူတို့ မကြာမီ နာလန္ဒာကို စီးနင်းတိုက်ခိုက်ရန် စီစဉ်နေကြကြောင်း လျှို့ဝှက် သတိပေးသင်းစကားကို ဆရာဖြစ်သူ ရာဟုလသိရိဘဒ္ဒိမထံသို့ တိတိဆိတ်ဆိတ် ပို့ပေးနိုင်ခဲ့သည်။ တပည့်အားလုံးသည် ဆရာမထေရ်အား ထွက်ပြေးရန် တောင်းပန်ကြသည်။ မထေရ်ကြီးက ငြင်းဆိုသဖြင့် စာသင်သား ရဟန်းတော်များမှာ ၎င်းတို့ဘာသာ ရှောင်တိမ်း ထွက်ပြေးသွားကြသည်။ ထိုဆရာမထေရ်အိုကြီးနှင့် ဓမ္မသာမိတို့နှစ်ပါးသာ ကျန်ရှိခဲ့ကြသည်။

‘ဆရာမထေရ်က ဤသို့ဆို၏ “မောင်တိဗက်၊ ငါနှင့် နေရစ်ရင် သင်မိုက်ရာ မကျပေဘူးလား။ ဒေသခံတွေနှင့် တပည့်တွေအားလုံး ထွက်ပြေးကုန်ကြပြီ။ ထွက်မပြေးလျှင် သင်လည်းပဲ အသတ်ခံရပေလိမ့်မည်”။ ယင်းသို့ ဆရာ မထေရ်ကြီးက ပြစ်တင်ဝေဖန်သည်။ ဓမ္မသာမိက “အသတ်ခံရမည်ဖြစ်ပေမယ့် တပည့်တော် ထွက်မပြေးတော့ပါဘုရား” ဟု ဖြေကြားသည်။ ဆရာမထေရ်သည် နှစ်သက်သွားပြီး “သင်ဟာ သင့်ရဲ့ အဓိဋ္ဌာန်ချက်ကို မဖျက်ဘဲနေသပ။ သင့်ရဲ့ ဝန်ထုပ်ဝန်ပိုးကား ကြီးလေးလှပေ၏။ အခုအသင်က ငါ့ကိုချီမပြီး ယူမည်ဆိုလျှင် သင်ထွက်ပြေးမလား” (ဟု ဆိုပြန်သည်)။ “အကယ်၍ ဆရာအရှင်သွားရင် တပည့်တော်တို့နှစ်ပါးလုံး ထွက်ပြေးနိုင်တာပေါ့”။ ဤသို့ဖြင့် ဓမ္မသာမိသည် ဆရာမထေရ်အား ပခုံးပေါ်ထမ်းရွက်ပြီး ပြေးလေသည်။ ကျောက်တိုင်တစ်ခုကို ပတ်လှည့်ပြီးသောအခါ ဆရာမထေရ်က “တို့ (ရန်သူလက်မှ) လွတ်ပါပြီ။ သကြားထုပ်ကလေး၊ ဆန်နည်းနည်းနှင့် တို့အချစ်တော် စာအုပ်တွေကို ထုတ်ကြစို့။ တို့ ဝေးဝေး မသွားနိုင်ကြတော့ဘူး။ တို့ (နှစ်ယောက်) အန္တရာယ်ကင်းနိုင်မည့်နည်းကို ငါသိပါတယ်” ဟု ဆိုလိုက်သည်။

သူတို့ (ဆရာတပည့်)သည် ဣဒိဝါဒီစစ်သားများ နာလန္ဒာကို လုယက်ရှာဖွေနေကြစဉ် ပင်မကျောင်းတိုက်

ကြီးမှ ခပ်လှမ်းလှမ်းတွင်ရှိသော ဘုရားကျောင်းငယ် တစ်ခုအတွင်း ရှောင်ပုန်းနေကြသည်။ ထို့နောက် ယင်းရဟန်းတော်နှစ်ပါးသည် (နာလန္ဒာ) ကျောင်းတိုက်သို့ ပြန်လာနိုင်ကြသည်။ သို့ရာတွင် ထိုအချိန်အထိ ဖျက်ဆီးလုယက်ခြင်းမှ လွတ်မြောက်နေသေးသော အခြားဘုရားပုထိုးများနှင့် ကျောင်းတိုက်များကဲ့သို့ ဆုံးခန်းမတိုင်မီ အခိုက်အတံ့မျှသာ ဖြစ်ချေသည်။ သစ္စာဓမ္မမီးအိမ်သည် အိန္ဒိယနိုင်ငံတွင် နှစ်ပေါင်း တစ်ထောင့်ငါးရာခန့် ထွန်းလင်းတောက်ပလျက် ဓမ္မရောင်ခြည်ကို ဖြာလက်ခဲ့ပြီးနောက် ငြိမ်းတော့မည်ဆဲဆဲ (အချိန်) ဖြစ်ချေသည်။

ဓမ္မသာမိသည် စာပေလေ့လာသင်ကြားမှု ပြီးဆုံးသွားပြီးနောက်ဆုံး၌ တိဗက်သို့ပြန်ရန် ပြင်ဆင်သည်။ အသက် အရွယ်ကြီးရင့်ပြီး ချိန်နေပြီဖြစ်သော ရာဟုလသိရိဘဒ္ဒိမထေရ်က မျက်ဝန်းတွင် မျက်ရည်ပြည့်လျက် တပည့်အား ‘သင်ဟာ ကောင်းမြတ်တဲ့ ရဟန်းတစ်ပါးပေ။ တိဗက်ကိုပြန်သွားပါလေ။ ငါမူကား အသက် အရွယ် အိုမင်းပြီ။ တိဗက်သည် ဝေးကွာလှ၏။ တို့တစ်တွေ ဒီဘဝမှာ တစ်ဖန် ပြန်တွေ့နိုင်ကြတော့မည် မဟုတ်။ သုခဝတီ(ဘုံ)မှာ ပြန်လည်ဆုံစည်းကြမယ်’ဟု မိန့်ဆိုသည်။ ဓမ္မသာမိသည် တိဗက်သို့ အန္တရာယ်ကင်းစွာ ပြန်ရောက်ခဲ့သည်။ သို့ရာတွင် နာမကျန်းဖြစ်သဖြင့် ပတ္တနားတွင် လအတန်ကြာ သောင်တင်နေခဲ့ရသေးသည်။ ဓမ္မသာမိသည် အသက် ၆၇-နှစ်၊ အေဒီ ၁၂၆၃-ခုနှစ်တွင် ကွယ်လွန်သည်။ မဇ္ဈိမဒေသတွင် အချိန် အနည်းငယ်သာ နေထိုင်ခွင့်ရရှိခဲ့သော်လည်း ဓမ္မသာမိ၏ အတ္ထုပ္ပတ္တိသည် အလွန်စိတ်ဝင်စားဖွယ် ကောင်းလှ၏။ အကြောင်းမူ ယင်းအတ္ထုပ္ပတ္တိ (မှတ်တမ်း)သည် ကျွန်ုပ်တို့အား အိန္ဒိယ၌ ဗုဒ္ဓဝါဒ ဝမ်းနည်းကြေကွဲဖွယ် ဆုံးခန်းတိုင်သွားပုံနှင့်ပတ်သက်၍ ရှားပါးလှသည့် မြက်မြင် သက်သေမှတ်သားချက်များကို ဖော်ပြထားသောကြောင့်ဖြစ်သည်။

ဆာအလက်စန္ဒာကန်နင်ဟမ်
(Sir Alexander Cunningham)

သူ့ဘဝကို ကျွန်ုပ်တို့ လေ့လာမည့် အခြားပုဂ္ဂိုလ်တစ်ယောက်ကား ဘုရားဖူးတစ်ယောက်အဖြစ် မဇ္ဈိမဒေသသို့ လာရောက်ခဲ့သည် မဟုတ်သော်လည်း ခေတ်သစ်ဘုရားဖူးများအနေဖြင့် ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော်များ၌ တွေ့မြင်ရသော အရာအများစုသည် ဤပုဂ္ဂိုလ်၏ကြိုးပမ်းမှုကြောင့် ဖြစ်သဖြင့် ကျွန်ုပ်တို့ ဤပုဂ္ဂိုလ်ကို ချန်လှပ်ထားရန် မဖြစ်နိုင်ချေ။ ဆာအလက် စန္ဒာကန်နင်ဟမ်သည် ၁၈၁၄-ခုနှစ်တွင် မွေးဖွားပြီး အိန္ဒိယသို့ ဒုတိယဗိုလ်မှူးကြီး အဆင့်ဖြင့် ရောက်ရှိလာသည်။ ကန်နင်ဟမ်သည် နေရာဌာနတော်တော်များများတွင် တက်ကြွစွာအမှုထမ်းခဲ့သည်ကို တွေ့ရပြီး နောင်အခါ စီစဉ်ညွှန်ကြားသူ၊ မြေတိုင်း (အရာရှိ)၊ အင်ဂျင်နီယာအဖြစ် ထင်ရှားခဲ့သည်။

(အိန္ဒိယသို့) ရောက်၍မကြာမီ သူသည် အိန္ဒိယ၏ အတိတ်ကာလကို စိတ်ဝင်စားမှု တိုးပွားလာသည်။ ၎င်း၏ရှည်လျားသော အိန္ဒိယမြောက်ပိုင်း လွင်ပြင်ခရီးစဉ်များအတွင်း ကန်နင်ဟမ်သည် ထောင်ပေါင်းများစွာသော ဘုရားကျောင်းများ၊ ခံတပ်ဟောင်းများနှင့် အခြားရှေးဟောင်း အမှတ်တရနေရာများသို့ သွားရောက်လည်ပတ်ခွင့်ကို လုံးဝအလွတ်မခံခဲ့ပေ။ (ထိုဘုရားကျောင်း စသည်၏) တည်နေရာများကို မှတ်သားခဲ့သည်။ ထိုခေတ်က ရှေးဟောင်းသုတေသနပညာသည် မွေးကင်းစမူသာဖြစ်၍ ရတနာသိုက်လိုက်လံရှာဖွေခြင်း၊ အုတ်ဂူများကို လှယက်ခြင်း (ဟူသောအခြေအနေ)မှ ခြေတစ်လှမ်း လှမ်းကာစမူသာ ဖြစ်သော်လည်း ကန်နင်ဟမ်၏ အဓိကရည်ရွယ်ချက်မှာ အိန္ဒိယလူမျိုးများကိုယ်တိုင် လုံးဝ မသိကြသေးဘဲ အနောက်တိုင်းသားများလည်း ပိုးတိုးဝါးတားမူသာ သိသေးသော အိန္ဒိယရှေးဟောင်း သမိုင်းကို ကောင်းစွာနားလည်ရန် စစ်မှန်သည့်ဆန္ဒရှိပုံရသည်။

ထိုအချိန်က ရှေးဟောင်း သုတေသနပညာသည် အန္တရာယ်ရှိနိုင်ပြီး စိတ်တထင့်ထင့်ဖြင့် လိုက်လံရှာဖွေရသည့် အရာလည်းဖြစ်သည်။ လမ်းများ ကြမ်းတမ်း သို့မဟုတ် မရှိသေး။ ငှက်ဖျားရောဂါသည် တွေ့ရမြဲအန္တရာယ်ဖြစ်သည်။ လှယက်တိုက်ခိုက်မှုများလည်း နေရာမရွေး မကြာခဏကြုံရ၏။ ကန်နင်ဟမ် သွားရောက်သည့်နေရာများတွင် ဒေသခံများက မကူညီကြရုံမက ၎င်းတို့က ထိုဒေသအတွင်းရှိ အပျက်အစီးများအကြောင်း ဟိုဟိုဒီဒီ မဟုတ်မမှန် လိမ်ညာ ပြောဆိုကြသည်။ အဆိုးဆုံးမှာ ပုဏ္ဏားတရားဟောဆရာ (ဟိန္ဒူဘုန်းကြီး) များဖြစ်ကြသည်။ ၎င်းတို့က အချိန်ကြာကြာ စွန့်ပစ်ထားသည့် မည်သည့်အပျက်အစီး သို့မဟုတ် ဆင်းတုတော်ကိုမဆို ကန်နင်ဟမ်အနေဖြင့် စိတ်ဝင်စားမှု အနည်းငယ် ပြုလိုက်သည်နှင့် (ယင်းအပျက်အစီးစသည်ကို) မြင့်မြတ်သောနရာဖြစ်ကြောင်း ပြောဆိုပြီး ထိုနေရာကို ပုံကြမ်းဆွဲခွင့် သို့မဟုတ် တိုင်းတာခွင့်မပြုမီ ငွေကြေးတောင်းကြသည်။

ယင်းသို့ အခက်အခဲများရှိသော်လည်း ကန်နင်ဟမ်သည် ရှေးဟောင်းစာပေအရေးအသား များစွာအား အဓိပ္ပာယ် ဖော်နည်းကို နားလည်ခဲ့သည်။ သူသည် နေရာဌာနများစွာကို မှတ်ထား သို့မဟုတ် သွားရောက်ကြည့်ရှုခဲ့သည်။ ထိုနေရာဌာန အများစုကို ခြုံငုံလေ့လာရင်း ၎င်းသည် အိန္ဒိယ၏ ရှေးဟောင်းမြေပုံ ဒဂိုးတံဆိပ်လေ့လာမှုနှင့် အိန္ဒိယပန်းပု လေ့လာမှုများနှင့် ပတ်သက်သည့် မှန်ကန်ထူးခြားသည့် အသိပညာဗဟုတကို တိုးတက်အောင် စွမ်းနိုင်ခဲ့သည်။ သို့ဖြင့် ၁၈၆၁-ခုနှစ် ရှေးဟောင်းသုတေသန လေ့လာရေးအဖွဲ့ ဖွဲ့စည်းတည်ထောင်ရန် ဆုံးဖြတ်သောအခါ စစ်တပ်မှအနားယူ ပြီးစဖြစ်သူ အလက်စန္ဒာကန်နင်ဟမ်သည် ယင်းအဖွဲ့၏ ပထမဆုံးသော ညွှန်ကြားရေးမှူးချုပ်အဖြစ် အလိုအလျောက်

ရွေးချယ်ပြီး ဖြစ်သွားသည်။ ထိုအချိန်မှစ၍ ၁၈၈၅-ခုနှစ်တွင် အင်္ဂလန်သို့ပြန်သည်အထိ ကန်နင်ဟမ်သည် ၎င်း၏ဘဝ ကို အိန္ဒိယ၏အတိတ်သမိုင်းဖော်ထုတ်ရေးနှင့် ထိန်းသိမ်းရေးတို့အတွက် မြှုပ်နှံခဲ့သည်။

ဗုဒ္ဓဘာသာရှာဖွေရေးမှ ဆိုရသော် ကန်နင်ဟမ်၏ အရေးပါမှုသည် မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ဘဝနှင့် ပတ်သက်သော တည်ရှိဆဲ နေရာဒေသများအကြောင်းအပေါ် ၎င်း၏တစ်ကိုယ်ရေ စိတ်ဝင်စားမှုကြောင့်ဖြစ်သည်။ ကန်နင်ဟမ်သည် ငယ်စဉ်က အခြားများစွာသော ဝိတိုရိယခေတ်သားများကဲ့သို့ပင် အေပန်ဂျေလီကယ်လ် ခရစ်ယန်တစ်ယောက်ဖြစ်သည်။ သူသည် မိမိ၏မူလယုံကြည်မှုကို မြန်မြန် အစားထိုးလာသည်နှင့်အမျှ အိန္ဒိယ၏တိုင်းရင်း ဘာသာတရားများမှာ ပိုမိုကောင်းမွန်သည်ဟု ယုံကြည်သွားခဲ့သည်။ ၎င်း၏ စောစောပိုင်း ရေးသားချက်များတွင် ၎င်းအနေဖြင့် ရှေးဟောင်းသုတေသနပညာ အပေါ် စိတ်ဝင်စားမှုသည် ခရစ်ယန်ဘာသာ ထွန်းကားရေးကို အထောက်အကူပြုမည့် အသုံးဝင်သည့် လက်နက်ကောင်းတစ်ခုဖြစ်မည်ဟု ထင်မြင်ကြောင်းပင် ဖော်ပြခဲ့သည်။ ဗုဒ္ဓဝါဒအကြောင်း ကောင်းစွာသိခွင့်ရသောအခါ တဖြည်းဖြည်း ဗုဒ္ဓဝါဒ၏ ဘဝအမြင်နှင့် အိန္ဒိယယဉ်ကျေးမှုအား ထောက်ကူထားခြင်းအပေါ် နက်ရှိုင်းစွာ လေးစားမှု တိုးပွားလာသည်။ ၎င်း၏ ကျယ်ပြောသော အတွေ့အကြုံ၊ အခြားပုဂ္ဂိုလ်များ၏ သုတေသနပြုချက်များ၊ တရုတ်ဘုရား ဖူးရဟန်းတော်များ၏ မှတ်တမ်းများနှင့် ရင်းနှီးကျွမ်းဝင်မိခြင်း၊ မြောက်မြားလှသည့် မုန်းဆန့်င်မှုများကို အသုံးချလျက် ကန်နင်ဟမ်သည် သာဝတ္ထိ၊ ကောသမ္ဗိ၊ ကုသိနာရုံနှင့် ရာဇဂြိုဟ်ရှိ များစွာသော နေရာဌာနများကို အမှန်အတိုင်း ထုတ်ဖော် သို့မဟုတ် မှန်ကန်ကြောင်း သက်သေပြခဲ့သည်။ ကန်နင်ဟမ်သည် ယင်း (ဖော်ပြပြီး) ဒေသများကိုရော မစုရာ၊ မိဂဒါဝုန်နှင့် ဗုဒ္ဓဂယာ နေရာတော်များကိုပါ ဖော်ထုတ်ခဲ့သည်။

ကန်နင်ဟမ်သည် မဟာဗောဓိ စေတီတော်မြတ်ကြီးအား ပိုမိုထူးခြားသည့် နှစ်သက်မှုရှိပုံရသည်။ သို့ဖြစ်၍ ရှေးဟောင်းသုတေသန လေ့လာရေးအဖွဲ့သို့ တင်ပြခဲ့သည့် ၎င်း၏ ပထမဆုံးသော လှုပ်ရှားမှုသည် ဗုဒ္ဓဂယာစေတီတော်ပရိဝုဏ်ကို တူးဖော်ပြီး ပန်းပုလက်ရာများနှင့် ကျောက်စာများကို ထိန်းသိမ်းရန်အတွက် စတင်လုပ်ဆောင်ရမည့် ခြေလှမ်းများကို စဉ်းစားနိုင်ရန် စေတီတော်မြတ်ကြီးသို့ သွားရောက်ရေးဖြစ်သည်။ ၎င်း၏ အကြံပြုချက်အရ ဗိုလ်ချုပ် မီးဒ် (General Mead) သည် ၁၈၆၃-တွင် စေတီတော်ကို တူးဖော်ခဲ့သည်။ သို့သော် မီးဒ်သည် ၎င်း၏တွေ့ရှိချက်ဆိုင်ရာ မှတ်တမ်းကို လုံးဝပုံနှိပ်ဖြန့်ချိခြင်း မပြုခဲ့ပေ။ ကန်နင်ဟမ်သည် ဗုဒ္ဓဂယာသို့ ၁၈၇၁-နှင့် ၁၈၇၅-ခုနှစ်များတွင် ရောက်ရှိခဲ့ပြီး ၎င်း၏ နောက်ဆုံးစာအုပ်ဖြစ်သည့် 'ဗုဒ္ဓဂယာ မဟာဗောဓိပင်အနီး ဗုဒ္ဓဘာသာ မဟာဗောဓိစေတီတော်မြတ်ကြီး' တွင်

၎င်းအပါအဝင် အခြားပုဂ္ဂိုလ်များ၏ သုတေသနပြုချက်များ၊ ရှာဖွေတွေ့ရှိချက်များနှင့် စေတီတော်မြတ်၏ ပုံသဏ္ဍာန်များအားလုံးကို စုပေါင်းဖော်ပြထားသည်။

ဆာအက်ဒွင်အာနိုးလ် (Sir Edwin Arnold)

၁၈၀၉-ခုနှစ်တွင် ဗျူးခါနန် (Buchanan) မှစတင်၍ အင်္ဂလိပ် ခရီးသည်များသည် ပြိုကွဲပျက်စီးနေသော အထိမ်းအမှတ် နေရာများကို ကြည့်ရှုရန်နှင့် ရှေးဟောင်းပစ္စည်းများ ရယူရန်မျှော်လင့်ချက်ဖြင့် အခါအားလျော်စွာ ဗုဒ္ဓဂယာ၊ မိဂဒါဝန် ဒေသများသို့ လာရောက်ခဲ့ကြသည်။ စွန့်ပယ်ခံထားရသည့် လူသူမဲ့သော (ဗုဒ္ဓဝင်) နေရာများ၌ ရှေးဟောင်းပစ္စည်းများကို အလွယ်တကူရရှိနိုင်လေသည်။ သို့ရာတွင် ၁၈၈၅-ခုနှစ်တွင် ဗုဒ္ဓဂယာသို့ လာရောက်ခဲ့သည့် အင်္ဂလိပ်လူမျိုးတစ် ယောက်ကား နေရာဒေသကို ကြည့်ရှုရန် သို့မဟုတ် ကမ္ဘာလှည့်ခရီးသည်အနေဖြင့် လာရောက်ခြင်း မဟုတ်ဘဲ ဘုရားဖူးအနေဖြင့် ရောက်ရှိလာခြင်းဖြစ်သည်။ ထိုပုဂ္ဂိုလ်ကား အာဆက်ဒွင်အာနိုးလ် ဖြစ်၏။ အာနိုးလ်သည် ၁၈၅၇-ခုနှစ် (အိန္ဒိယနိုင်ငံ) ပူနီ (Pune) မြို့၊ ဒက်ကန် (Deccan) ကောလိပ်ကျောင်း အုပ်ကြီးရာထူး ခန့်အပ်ခံရသောအချိန်၌ ကဗျာဆရာတစ်ယောက်အဖြစ် ကျော်ကြားနေပြီဖြစ်သည်။ ၎င်း၏ လွတ်လပ်သော သဘောထားနှင့် သက္ကတဘာသာ အသိပညာကြောင့် မကြာမီ အိန္ဒိယဘာသာတရားများ အထူးသဖြင့် ဗုဒ္ဓဘာသာကို စိတ်ဝင်စားမှု တိုးပွားလာသည်။

၁၈၆၁-ခုနှစ်၊ အင်္ဂလန်သို့ ပြန်ရောက်သောအခါ အာနိုးလ်သည် နောင်အခါ ၎င်းအယ်ဒီတာဖြစ်လာမည့် ဒေးလီး တယ်လီဂရပ်သတင်းစာတွင် အထူးဆောင်းပါး ရေးသူအဖြစ် အလုပ်လုပ်ခဲ့ပြီး ဗုဒ္ဓဝါဒကို ဆက်လက် လေ့လာသည်။ မည်သည့်ကျမ်းစာများကို ဖတ်ရှုသည်ဟု တိကျစွာမသိရသော်လည်း (ထိုအချိန်က ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် ပတ်သက်သည့်မို့ ငြမ်းပြုစာအုပ်များ အနည်းအကျဉ်း သာရှိပြီး ဗုဒ္ဓဘာသာကျမ်းဂန် အင်္ဂလိပ်ဘာသာပြန်များ လည်း နည်းပါးသေး၏) ၁၈၇၉-ခုနှစ်တွင် အာနိုးလ်သည် ဗုဒ္ဓဘာဝဖြစ်တော်စဉ်နှင့် ဗုဒ္ဓ၏သင်ကြားချက်များကို အဖြစ်အပျက်မှန်အတိုင်း ကရုဏာရသမြောက်စွာ သရုပ်ဖော် (ရေးဖွဲ့)ထားသော 'အာရှအလင်းရောင် (The Light of Asia)' အမည်ရှိ ကျော်ကြားလှသည့် ကဗျာ(ရှည်)ကို ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေလိုက်သည်။ ဤကဗျာသည် အလွန်အရေးပါသည့် အောင်မြင်မှုတစ်ရပ် ဖြစ်သွားပြီး ဗြိတိသျှလူမျိုးများအား ခရစ်ယန်သာသနာပြုပုဂ္ဂိုလ်များ၏ မှတ်တမ်းများတွင် ဖော်ပြသည့် ဗုဒ္ဓဘာသာဟူသည် စိတ်ပျက်ဖွယ် အဆိုးမြင် ရုပ်တုကိုးကွယ်သည့် ဘာသာတရား ဖြစ်သည်ဟု ဆိုခြင်းထက်ပိုမို၍ ကိုယ်ပိုင်အလှ ကိုယ်ပိုင် ဆွဲဆောင်မှုများရှိသည့် ခေတ်မီပြီး ကိုယ်ကျင့်စာရိတ္တရေးရာ ဒဿနတစ်ခုဖြစ်ကြောင်း နားလည်ရန် အထောက်အကူပြုခဲ့သည်။ ဥရောပတိုက်သားများထံမှ မိမိဘာသာတရား

အကြောင်း သိက္ခာကျစေသော ဖော်ပြချက်များကိုသာ လျှင် ကြားရလေ့ရှိခဲ့ကြသော အရှေ့တိုင်းရှိ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များသည် ထိုကဗျာကို နှစ်သက်ကြပြီး အာနိုးလ်အား သတ္တိခဲလူ စွမ်းကောင်းအဖြစ် မှတ်ယူကြသည်။

အာနိုးလ်သည် ဗုဒ္ဓဂယာနှင့် မိဂဒါဝန်သို့ သွားရောက် လည်ပတ်လိုသည်မှာ ကြာခဲ့ပြီဖြစ်သဖြင့် သီရိလင်္ကာ၊ ယိုးဒယား၊ မြန်မာနှင့် ဂျပန်တို့သို့ (လာရောက်) လည်ပတ်ရန် ဖိတ်ကြားစာ အများအပြားရရှိသောအခါ အရှေ့နိုင်ငံများသို့ သွားရောက်ရန်နှင့် တစ်ချိန်တည်းတွင် ကြာမြင့်စွာကတည်းက စိတ်ထဲတွင် ကိန်းဝပ်နေခဲ့သော မိမိဆန္ဒကို ပြီးပြည့်စုံစေရန် ဆုံးဖြတ်ခဲ့သည်။ (ဗုဒ္ဓဂယာသို့) ဆိုက်ရောက်၍ မဟာဗောဓိစေတီတော်၏ စင်္ကြံလမ်းတွင် ရပ်လိုက်မိစဉ် အာနိုးလ်သည် စေတီတော်အနောက်ဘက်သို့သွားပြီး မဟာဗောဓိပင်အောက်တွင် ငြိမ်သက်စွာ ရပ်မိလျက် မိမိအနေဖြင့် ဗောဓိပင်မှ ဗောဓိရွက်အနည်းငယ် ရယူနိုင်ပါလားဟု ဟိန္ဒူဘုန်းကြီးတစ်ယောက်အား မေးမြန်းသောအခါ ၎င်းက 'လိုချင်သလောက်သာ ယူသွားပါ ဆဒါ၊ ငါတို့အဖို့ (ဤသစ်ရွက်) ဘာမှ အသုံးမကျပါဘူး ဆဒါ' ဟု ဆိုသည်။

၎င်းနောက် အာနိုးလ်သည် မိဂဒါဝန်သို့ သွားသည်။ နောင်တွင် ထို(မိဂဒါဝန်)နေရာတော်နှင့် ပတ်သက်၍ အာနိုးလ်က 'ဤနေရာထက် ပိုမိုမြင့်မြတ်သောနေရာ တစ်ခုကို အခြားမည်သည့်နေရာတွင်မှ မတွေ့နိုင်ပါ' ဟု ဆိုခဲ့သည်။ ၎င်းနောက် ခရီးဆက်ခဲ့ပြီး သီရိလင်္ကာသို့ ဆိုက်ရောက်သောအခါ သီရိလင်္ကာဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များ၏ အုတ်အော်သောင်းနင်း ကြိုဆိုမှုကို ခံရသည်။ အာနိုးလ်သည် ထိုအချိန်က ကျမ်းဂန်အတတ်ကျွမ်းဆုံးနှင့် သီရိလင်္ကာတွင် လျင်မြန်စွာ အရှိန်ရနေပြီဖြစ်သော ဗုဒ္ဓဘာသာ ပြန်လည်နိုးကြားရေး လှုပ်ရှားမှုခေါင်းဆောင် မထေရ်တစ်ပါးဖြစ်သည့် ဒေလိဂါမ သီရိသုမင်္ဂလမထေရ်နှင့် တွေ့ဆုံမိသောအခါ အာနိုးလ်က မဟာဗောဓိစေတီတော်မြတ်ကြီး၏ ဝမ်းနည်းဖွယ် အခြေအနေကို ဖော်ပြလျက် စေတီတော်နှင့်ပတ်သက်ပြီး တစ်ခုခုဆောင်ရွက်နိုင်ရန် တိုက်တွန်းသည်။ အာနိုးလ်၏အကြံပြု ချက်ကို အလွန် စိတ်အားထက်သန်စွာ ကြိုဆိုသဖြင့် အာနိုးလ်က အင်္ဂလန်နှင့် အိန္ဒိယရှိ ဗြိတိသျှအာဏာပိုင်များနှင့် တွေ့ဆုံ ပြောဆိုမည်ဖြစ်ကြောင်း ကတိပေးသည်။ ဗြိတိသျှ အစိုးရအုပ်ချုပ်မှု တည်ရှိဆဲဖြစ်သဖြင့် ဤကိစ္စမှာ အာနိုးလ်အဖို့ လွယ်ကူစွာ ဆောင်ရွက်နိုင်သော အရာဖြစ်သည်။

အာနိုးလ်သည် မဟာဗောဓိ စေတီတော်မြတ်ကြီးအား ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များ ပြန်လည်ထိန်သိမ်းရေးအတွက် ကောင်း မြတ်သောအတွေးအကြံရရှိလျက် ထိုအကြံကို စတင်အကောင်အထည်ပေါ်လာစေပြီးနောက် ထိုကိစ္စအပြီးရောက် သည်ထိ အခြားပုဂ္ဂိုလ်များက (ဆက်လက်၍)စွမ်းစွမ်းတမံ ဆောင်ရွက်ခဲ့ကြသည်။ သို့တစေ ထို

အချိန်ကတည်းကပင် အာနီးလ်သည် သီရိလင်္ကာအုပ်ချုပ်ရေးမှူး၊ အိန္ဒိယနိုင်ငံဆိုင်ရာ အတွင်းဝန်ချုပ်ဖြစ်သူ ဗိုလ်ချုပ် ကန်နင်ဟမ် (ကန်နင်ဟမ်သည် ဤအကြံ အစည်ကို လုံးဝခြင်းချက်မရှိ စာနာ ထောက်ထားခဲ့သည်) နှင့် အိန္ဒိယဘုရင်ခံတို့ကိုပင် ကိုယ်တိုင်တွေ့ဆုံ သို့မဟုတ် စာရေးခဲ့ပြီး ၁၈၉၃-ခုနှစ်တွင် ဒေလီးတယ်လီဂရပ် သတင်းစာ၌ မဟာဗောဓိစေတီတော်အား ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်တို့ (ပြန်လည်) ထိန်းသိမ်းရေးနှင့်ပတ်သက်၍ အရေးကောင်းကောင်းနှင့် ကရုဏာသက်ဖွယ် ဆောင်းပါး တစ်ပုဒ်ရေးသားခဲ့သည်။

၁၉၀၄-ခုနှစ်၌ အက်ဒွင်အာနီးလ် ကွယ်လွန်သော အခါ နှစ်ဆယ့်တစ်နှစ်မတိုင်မီက အာနီးလ်ရရှိခဲ့သည့် အကြံအစည်ကို (လူအများမသိ သို့မဟုတ်) သဘောမပေါက်နိုင်သေးဘဲရှိကြသည်။ အမှန်သော် နောက်ထပ်နှစ်ငါးဆယ်နှီးပါးမျှ ကြာသည်အထိပင် နားမလည်နိုင်သေးဘဲ ရှိကြသည်။ သို့ရာတွင် ခေတ်သစ်ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်ဘုရားဖူးများအဖို့ မဟာဗောဓိ စေတီတော်မြတ်ကြီးတွင် ဘုရားရိုးခိုး ဝတ်ပြုသောအခါ သို့တည်းမဟုတ် စေတီတော်ကို ဝန်းရံထားသည့် အေးချမ်းဆိတ်ငြိမ် ခြံဝင်းအတွင်း လှည့်လည်သွားလာမိသောအခါ ဤအနောက်တိုင်းသား ရှေးဦးဗုဒ္ဓဘာသာဝင်တစ်ဦး အပေါ် ကျေးဇူးတင်ရမည်ဖြစ်ကြောင်း သတိရသင့်ပါသည်။

အနာဂါရိကဓမ္မပါလ (Anagarika Dharmapala)

အက်ဒွင်အာနီးလ် ပထမဆုံး မွေးဖွားပေးလိုက်သော အတွေးအကြံကို (အကောင်အထည်ဖော်) ဆောင်ရွက်ခဲ့သော ပုဂ္ဂိုလ်ကား အနာဂါရိကဓမ္မပါလ ဖြစ်သည်။ ၁၈၄၆-ခုနှစ်တွင် ကြွယ်ဝချမ်းသာပြီး ဘာသာတရားကို အလေးအနက် ရိုသေကိုင်းရှိုင်းသည့် မိသားစုမှမွေးဖွားခဲ့သူ ဓမ္မပါလသည် အသက်ငယ်ရွယ်ချိန်တွင် ၁၈၇၀-ခုနှစ်များမှစ၍ သီရိလင်္ကာ တစ်နိုင်ငံလုံး လှုပ်လှုပ်ရွရွဖြစ်စေခဲ့သော ဗုဒ္ဓဘာသာနာတော် ပြန်လည်ရှင်သန်ရေး လှုပ်ရှားမှု၏ ဩဇာလွှမ်းမိုးခြင်းကို ခံခဲ့ရသည်။ ဓမ္မပါလသည် မိမိ၏ထူးခြားသည့် အင်အားနှင့် စွမ်းရည်တို့ကို ဗုဒ္ဓဘာသာနာတော် ရာစုနှစ်ပေါင်းများစွာ မလှုပ်မရှားဖြစ်နေခြင်းမှ လွတ်မြောက်ရေးအတွက် ကူညီထောက်ပံ့မှုတွင် မြှုပ်နှံလိုကြောင်း သိခဲ့သော်လည်း (ယင်း ကိစ္စနှင့်ပတ်သက်၍) မိမိအနေဖြင့် မည်သို့ဆောင်ရွက်ရမည်ကို အတိအကျ သဘောပေါက်ခဲ့သည်မှာ ဗုဒ္ဓဂယာသို့ ဘုရားဖူးခရီး သွားရောက်ပြီးမှဖြစ်သည်။

၁၈၉၁-ခုနှစ်တွင် ဓမ္မပါလသည် မိဂဒါဝုန်သို့ သွားရောက်သောအခါ မိမိတွေ့မြင်ရသည့် (အခြေအနေ) ကြောင့် ချောက်ချားမိပြီး စိတ်ထိခိုက်သွားသည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ပထမဆုံး တရားဒေသနာ ဟောကြားတော်မူသည့် နေရာ တော်မြတ်ကို ဒေသခံရွာသားတို့က နွားချေး၊ ဝက်ချေးများ စုပုံရန်အသုံးပြုနေကြသည်။ တစ်

ချိန်က ကြီးကျယ်ခမ်းနားခဲ့သည့် ကျောင်းတိုက်ကြီးများ၊ ဘုရားကျောင်းများနှင့် စေတီတော်မြတ်များ၏ အပျက်အစီးအကြွင်းအကျန်များအား အဆောက်အအုံ ဆောက်လုပ်ရာ၌ ဈေးပေါပေါအုတ်ချပ်များရရှိရန် ဖြိုချခြင်းမှလွဲ၍ မည်သူတစ်ဦးတစ်ယောက်မျှ စိတ် မဝင်စားကြချေ။

ရက်အနည်းငယ် ကြာပြီးနောက် ဇန်နဝါရီလ ၂၂-ရက်နေ့တွင် ဓမ္မပါလနှင့် ၎င်း၏မိတ်ဆွေ ဂျပန် ရဟန်းတော် ကိုဇန် (Kozan) တို့သည် ဗုဒ္ဓဂယာသို့ရောက်ရှိကြသည်။ မဟာဗောဓိစေတီတော်ကို နှစ်အနည်းငယ် အလွန်က ပြန်လည်ပြုပြင်ထားပြီး ဖြစ်သော်လည်း စေတီတော်အား ဂရုတစိုက် ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောင့်မည့်သူ မရှိချေ။ စေတီတော်အနီးပတ် ဝန်းကျင်၌ သစ်ပင်များပေါက်ရောက်နေပြီး ညစ်ပတ်နေသည်။ ဝဇီရာသန^၇ နေရာတော်တွင် ဓမ္မပါလ ရိုးရိုးပူဇော်လိုက်သောအခါ နှလုံးသားတွင် အလေးအနက် ကြည်ညိုယုံကြည်မှုမှ ပေါက်ဖွားလာသည့် စိတ်ဓာတ်အင်အား မြင့်ကြမှုတစ်ရပ် ပေါ်ပေါက်ခဲ့သည်။ ဖြစ်ပျက်ခဲ့ပုံကို ၎င်း၏မှတ်တမ်းစာအုပ်၌ ဤသို့ဖော်ပြထားသည် ‘(ဂယာမြို့မှ) ခြောက်မိုင် မောင်းပြီးနောက် ကျွန်ုပ်တို့သည် မြေမြတ်နေရာသို့ ဆိုက်ရောက်ခဲ့ကြသည်။ တစ်မိုင်အတွင်း ကျွန်ုပ်တို့ဘုရားရှင်၏ ဆင်းတုတော် အကျိုးအပျက်များ ဟိုနေရာသည်နေရာ ကြပြန်နေသည်ကို တွေ့မြင်နိုင်သည်။ မဟန့် (ဟိန္ဒူဘုန်းကြီး)၏ ကျောင်းသို့အဝင် ဆင်ဝင်၏ ဟိုဘက်ဒီဘက်၌ ကမ္မဋ္ဌာန်းရှုမှတ်နေဟန်နှင့် တရားဒေသနာ ဟောကြားတော်မူနေဟန် ကျွန်ုပ်တို့ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏ ဆင်းတုတော်များရှိသည်။ (မဟာဗောဓိ) စေတီတော်မြတ်ကြီးကား မြင့်မားခမ်းနားလှပါဘိ။ အပရာဇိတ ပလ္လင်တော်ပေါ်တွင် ထိုင်နေတော်မူသည့် မြတ်ဗုဒ္ဓ (ဆင်းတုတော်) နှင့် ပတ်ဝန်းကျင် တစ်ခွင်းလုံးကို ပျံ့နှံ့လွှမ်းမိုးနေသည့် ကြီးမြတ်သော တည်ငြိမ်မှုတို့ကား ကြည်ညိုသူ ဥပါသကာ (တစ်ယောက်)၏ နှလုံးသားကို ဝမ်းနည်းမျက်ရည်လည်စေပါ၏။ အို၊ နှစ်သက်ဖွယ်ကောင်းစွ။

‘ဝဇီရာသနပလ္လင်တော်ကို ကျွန်ုပ်၏ နဖူးပြင် ထိလိုက်မိသည်နှင့် ကျွန်ုပ်၏နှလုံးသားထဲသို့ ရုတ်တရက် တွန်းအား တစ်ရပ် ဝင်ရောက်လာသည်။ ထိုတွန်းအားသည် ကျွန်ုပ်အား ဤနေရာတွင်နေ၍ ဤမြေမြတ်မဟာကို ထိန်းသိမ်း စောင့်ရှောင့်ရန် တိုက်တွန်းလေသည်။ မင်းသား သိဒ္ဓတ္ထ ဗောဓိပင်အောက်မှာ ဗောဓိဉာဏ်ကို

^၇ အချို့က မဟာယာန (ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်)တို့သည် ဗုဒ္ဓဂယာ မဟာဗောဓိမဏ္ဍိုင်ရှိ အပရာဇိတပလ္လင်တော်ကို ‘ဝဇီရာသန’ဟု ခေါ်ဝေါ်ကြောင်း ပြဆိုသည်။ သို့ရာတွင် ‘အပရာဇိတပလ္လင်’ဝေရဝဇီရာသန နိသိန္နကာလတော ပဋ္ဌာယ (ဥဒါန-ဌ၊ ၂၉။ သာရတ္ထ-ဋီ ၃၊ ၁၃၃) နှင့် ‘ဝဇီရာသန’ ဝိယ အစလပလ္လင် (သံ-ဋီ ၂၊ ၂၈၂) တို့အရ ထိုအဆိုမမှန်ဘဲ မူရင်းထေရဝါဒကျမ်းများ၌လည်း ‘ဝဇီရာသန’ အသုံး ရှိကြောင်း မှတ်ယူရပါမည် (ဘာသာပြန်သူ)။

ရရှိခဲ့သည့်နေရာကား ကမ္ဘာပေါ်တွင် မည်သည့်နေရာနှင့်မျှ မတူအောင် မြင့်မြတ်လှပေ၏။ ဤဖိအားသည် ကျွန်ုပ်၏နုလုံးသားအတွင်း ရုတ်တရက် ဝင်ရောက်လာသောအခါ ကျွန်ုပ်သည် ဘုန်းတော်ကြီး ကိုဇန်အား ကျွန်ုပ်နှင့်အတူ ပါဝင်လက်တွဲနိုင်မည်လားဟု မေးမြန်းမိသည်။ ကိုဇန်က ဝမ်းမြောက်ဝမ်းသာစွာ သဘောတူသည်။ ဤထက်ပိုသည်ကား ကိုဇန်လည်း ကျွန်ုပ်နှင့် ထပ်တူပင် ခံစားနေမိကြောင်း ပြောပြခဲ့သည်။ ဗုဒ္ဓဘာသာ ရဟန်းတော်အချို့ တာဝန်ယူ စောင့်ရှောက်ရန် ရောက်လာသည်အထိ ကျွန်ုပ်တို့နှစ်ယောက် ဤနေရာ မြတ်၌ နေထိုင်ကြရန် အလေးအနက် ကတိကဝတ် ပြုလိုက်ကြသည်။

မဟာဗောဓိစေတီတော်သည် ရာစုနှစ်ပေါင်းများစွာ ရှိခဲ့ပေလျော်ရာဌာနအဖြစ် အသက်မဝင် (မလှုပ်ရှား) ဘဲရှိနေခဲ့ ပြီးဖြစ်သည်။ (အိမ်ရာမထောင်သည့်) သာမန်ရသေ့ ရဟန်းဟုဆိုသော်လည်း ခေတ်သစ် မဟာနံ့ (ဟိန္ဒူဘုန်းကြီး)ကား ကြွယ်ဝချမ်းသာပြီး အာဏာထန်ပြင်းသော မြေပိုင်ရှင်ဖြစ်သည်။ အစပထမတွင် မဟာနံ့သည် ဓမ္မပါလ ရှိနေခြင်းကို မငြင်းဆိုပေ။ မဟာနံ့က ဓမ္မပါလအား အနီးအနားရှိ နားနေဆောင် (ဇရပ်)တစ်ဆောင်၏ သေ့ကို ပေးထားသဖြင့် ကောင်းစွာနေထိုင်ရသည်။ ဓမ္မပါလသည် သီရိလင်္ကာ၊ မြန်မာနှင့် အိန္ဒိယနိုင်ငံရှိ ဓမ္မမိတ်ဆွေများနှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာအဖွဲ့ အစည်းများသို့ မဟာဗောဓိအခြေအနေကို ဖော်ပြပြီး စေတီတော်မြတ်ကြီးအား သင့်တင့်လျောက်ပတ်စွာ ထိန်းသိမ်း စောင့်ရှောက်ရေးအတွက် အကူအညီ တောင်းခံသည့်စာများ အလျင်အမြန် ရေးသားပေးပို့လေသည်။

သို့တစေ မိမိမှာရှိသည့် ငွေကြေးအနည်းငယ်လည်း ပြတ်တောက်တော့မည်။ မိမိ၏အကူအညီ တောင်းခံမှုအပေါ် တုံ့ပြန်မှုများမှာ(လည်း) နှေးကွေးလှသည်။ ဓမ္မပါလအနေဖြင့် မိမိ၏ကတိကို စွန့်လွှတ်ရတော့မည်ကိုပင် စိုးရွံ့လာမိသည်။ ဓမ္မပါလသည် မိမိ၏ ဤမှောင်မိုက်ခက်ခဲသော အချိန်ကာလအတွင်း စေတီတော်၌ ကမ္မဋ္ဌာန်းရှုမှတ်ရင်း ခိုင်မာသည့် စိတ်ပိုင်းတွေ့ကြုံသိရှိမှု တစ်ရပ် ရရှိခဲ့သည် 'ထိုည ၁၂-နာရီလောက်တွင် ကျွန်ုပ်တစ်သက်တာ၌ ပထမဆုံးအကြိမ် နားလည်မှုအားလုံးကို ကျော်လွန်သည့် ငြိမ်းချမ်းမှုတစ်ရပ်ကို ကျွန်ုပ် တွေ့ကြုံခံစားမိသည်။ အေးငြိမ်းလိုက်လေခြင်း'။

ဓမ္မပါလ၏ ဘဝရည်မှန်းချက်သည် ယခုအခါ လုံးဝဥသယံ ပီပြင်လာချေပြီ။ ဗုဒ္ဓဝါဒတစ်ခုလုံးကဲ့သို့ပင် မဟာဗောဓိ စေတီတော်မြတ်သည်လည်း သက်ဝင်လှုပ်ရှားနေ သည့်အရာများထက် ပိုမိုစိတ်ဝင်စားဖွယ်ကောင်းသည့် အတိတ်ကာလ၏ ဓာတ်မွေတော်တစ်ခု ဖြစ်လာသည်။ မိမိ(ဓမ္မပါလ)သည် ဗုဒ္ဓဝါဒကိုရော မဟာဗောဓိစေတီတော်ကိုပါ ပြန်လည် ထိန်းသိမ်းပြီး ရှင်သန်အောင် ဆောင်ရွက်ရလိမ့်မည်။ ဓမ္မပါလသည် မိမိအနေဖြင့်

စေတီတော်အနီးမှ ထွက်ခွာပြီး (စေတီတော်အား) လူထုစိတ်ဝင်စားအောင် ဆောင်ရွက်ရန်နှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာနိုင်ငံများ၏ ထောက်ခံမှုရရှိရန် ကြိုးစားမှသာလျှင် ဤ (ပြန်လည်ပြုပြင်ရန်နှင့် ရှင်သန်အောင် ဆောင်ရွက်ခြင်း) ကိစ္စကို ပြုလုပ်နိုင်မည်ဟု ဆုံးဖြတ်သည်။ ဓမ္မပါလသည် မဟာဗောဓိစေတီတော် ပြန်လည်ထိန်းသိမ်းရေး စည်ရုံးလှုံ့ဆော်ရန်နှင့် ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ရန် မဟာဗောဓိ အသင်းနှင့် ယင်းအသင်း၏ တိုးတက်ရေးဆောင်ရွက်မှု အကြောင်းကို ဗုဒ္ဓဘာသာလောကအား သတင်းပေးရန် ပထမဆုံးသော နိုင်ငံတကာဗုဒ္ဓဘာသာ စာစောင် တစ်ခု ဖြစ်သည့် မဟာဗောဓိဂျာနယ်ကိုလည်း တည်ထောင်လိုက်သည်။

ဓမ္မပါလသည် သီရိလင်္ကာ၊ မြန်မာနိုင်ငံများသို့ လှည့်လည်ပြီး ပြည်သူ့အစည်းအဝေးများ၌ ဟောပြောသည်။ သီရိလင်္ကာမှ အိန္ဒိယသို့ ဘုရားဖူးအဖွဲ့များ ဖွဲ့စည်းသည်။

နောက်ပိုင်းနှစ်များတွင် အနာဂါရိကဓမ္မပါလ၏ဘဝသည် ပုံကြမ်းဖော်ပြရန် ခက်ခဲလောက်အောင်ပင် ဖြစ်ပျက် ကြုံဆုံရမှု ထူးခြားလှသည်။ ဓမ္မပါလသည် ၁၈၉၃-ခုနှစ် ချီကာဂို (အမေရိက)တွင်ကျင်းပသည့် ဘာသာပေါင်းစုံ ပါလီပန်တွင် မိန့်ခွန်းပြောကြား (အနောက်တိုင်း၌ ဗုဒ္ဓဝါဒအကြောင်း ပထမဆုံးအကြိမ် ဟောပြောခြင်းဖြစ်)သည်။ သီရိလင်္ကာတွင် ဗုဒ္ဓဘာသာသတင်းစာအများအပြား တည်ထောင်ခဲ့သည်။ မဟာယာနနှင့် ထေရဝါဒတို့အကြား ရာစုနှစ်ပေါင်းများစွာ အတွင်းပထမဆုံး ထိတွေ့မှုအတွက် ထိပ်တန်းက (ပါဝင်)ဆောင်ရွက်ခဲ့သူဖြစ်သည်။ စာသင်ကျောင်းများ၊ ဆေးပေးခန်းများနှင့် သက်မွေးဝမ်းကျောင်း လေ့ကျင့်ရေးတက္ကသိုလ်များ တည်ထောင်လျက် မိဂဒါဝန်ကို ပြန်လည် ပြုပြင်မွမ်းမံပြီးနောက် ဗုဒ္ဓဝါဒ၏အချက်အချာ နေရာတစ်ခုအဖြစ်သို့ ပြန်လည်ရောက်ရှိလာအောင် ဖန်တီးခဲ့သည်။

ဓမ္မပါလ၏ ကြိုးပမ်းမှုများကြောင့် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များသည် မဟာဗောဓိစေတီတော်တွင် တစ်ဖန်ပြန်လည်၍ ရှိခိုးဝတ်ပြုလာနိုင်ကြခြင်းဖြစ်သည်။ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်တို့ တရားဝင်ဝတ်ပြုဆုတောင်းခွင့်ကို ၁၉၄၀-ခုနှစ်အထိ မရရှိသေးသော်လည်း ယင်းအခွင့်အရေးကို စတင်လှုပ်ရှားခဲ့သူမှာ အနာဂါရိကဓမ္မပါလဖြစ်သည်။ ၁၉၃၃-ခုနှစ်၊ မိဂဒါဝန်၌ မကွယ်လွန်မီ ကလေးတွင် 'ရှင်တော်မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ တရားဓမ္မကို ပြန်ပွားအောင်လုပ်ဖို့ နှစ်ဆယ့်ငါးကြိမ်မက (လူ့ဘဝမှာ) ပြန်လည် မွေးဖွားလိုပါတယ်'ဟု ဆိုခဲ့သည်။

ပန်းချီနှင့်ပန်းပု

စေတီ

ဗုဒ္ဓဘာသာဆိုင်ရာ အထိမ်းအမှတ် နေရာတော်များ၏ အထင်ရှားဆုံးသော လက္ခဏာမှာ စေတီများဖြစ်သည်။ စေတီ နမူနာများကို မဇ္ဈိမဒေသရှိ ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော်များအားလုံးနီးပါးတွင် တွေ့ရသည်။ စေတီ (Stupa) ဟု သော ဝေါဟာရသည် အစုအပုံဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည့် စတု (Stupa)မှ ဆင်းသက်လာသည်။ ယင်း (စေတီ)၏ အဆောက်အအုံပုံစံသည် အခြေခံအားဖြင့် အထူးအရေးကြီး ပုဂ္ဂိုလ်များ၏ပြာကို ထည့်သွင်း (ဌာပနာ)ထားသည့် မြေပုံသာဖြစ်သည်။ အရှင်အာနန္ဒက မြတ်ဗုဒ္ဓအား စေတီတည်ထိုက်သည့် ပုဂ္ဂိုလ်များကို မေးလျှောက်သောအခါ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်က 'စေတီတည်ထိုက်သူ လေးမျိုးရှိပေ၏။ ယင်းတို့မှာ - ဗောဓိဉာဏ်ကို ရရှိပြီးဖြစ်သည့် တထာဂတခေါ်တွင် ငါဘုရားရှင်၊ ပစ္စေကဗုဒ္ဓ၊ မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ (အရိယာဖြစ်ပြီးသော) တပည့်သာဝက၊ စကြာဝတေးမင်းတို့ဖြစ်၏။ ထိုလေးယောက်တို့ကို အဘယ်ကြောင့် စေတီတည်ထိုက်သနည်းဟူမူ တစ်စုံတစ်ယောက်သည် ဤကား မြတ်စွာဘုရားရှင်၊ (ဤကား) ပစ္စေကဗုဒ္ဓအရှင်၊ (ဤကား) အရိယာသာဝကများ၊ (ဤကား) စကြာဝတေးမင်း၏ စေတီတော်မြတ်ဖြစ်၏ဟု ဆင်ခြင်မိပါက စိတ်နှလုံး ငြိမ်းချမ်းပြီး စုတိပြတ်ကြွေ သေလွန်သောအခါ မြင့်မြတ်သာလွန်သော နတ်ပြည်လောကသို့ ရောက်ရ၏။ ဤအကြောင်းကြောင့် ထို(ပုဂ္ဂိုလ်)လေးမျိုးတို့သည် စေတီတည်ထိုက်ခြင်းဖြစ်၏'ဟု မြွက်ဟတော်မူသည် (ဒီ ၂ ၁၁၇)။

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်က ဆက်လက်၍ 'ထိုကြည်လင်သောစိတ်ထားဖြင့် ပန်းကိုဖြစ်စေ၊ နံ့သာကိုဖြစ်စေ၊ နံ့သာမှုန့်ကိုဖြစ်စေ စေတီတော်အား လှူဒါန်းလျှင် ယင်း(အလှူ)သည် ရှည်မြင့်စွာသော ကာလပတ်လုံး ကောင်းကျိုးချမ်းသာအတွက် ဖြစ်ပေလိမ့်မည် (ဒီ ၂ ၁၁၇)'ဟုလည်း မိန့်တော်မူ၏။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ကုသိနာရုံတွင် နောက်ဆုံးပရိနိဗ္ဗာန်စံလွန် တော်မူပြီးနောက် မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ ဆွေတော်မျိုးတော်များ၊ များပြားလှသည့် ရှင်ဘုရင်များနှင့် လူမျိုးစုအဖွဲ့များ (ကုသိနာရုံ သို့) ရောက်ရှိလာကြသည်။

၎င်းတို့အားလုံးက (ဗုဒ္ဓ၏)ဓာတ်တော်ဝေစုကို ရပိုင်ခွင့်ရှိကြောင်း တောင်းဆိုကြသည်။ ရှစ်အုပ်စုအတွင်း သဘောမတူမှုများ မြင့်တက်လာသည်။ ထိုအချိန်တွင် (ယင်းတို့၏ဆရာဖြစ်ဖူးသူ) ဒေါဏပုဏ္ဏားက ဤသို့ဆိုသည် -

'အရှင်မင်းမြတ်တို့၊ ကျွန်ုပ်၏ အကြံပြုချက်ကို နားထောင်တော်မူကြပါ။ ရှင်တော်ဗုဒ္ဓ၏တရားဓမ္မများသည် သည်း ခံခြင်းနှင့်ပတ်သက်ပါ၏။ အသာလွန်ဆုံးသော ယောက်ျားမြတ်ဖြစ်၍ ဓာတ်တော်များ ခွဲဝေမှုကြောင့် ဆူပူအငြင်းပွားမှု ဖြစ်ပေါ်လာခြင်းကော မသင့်လျော်ချေ။ လိုက်လျောညီထွေရှိခြင်း၊ ငြိမ်းချမ်းခြင်းဖြင့် အားလုံးညီညွတ်ကြပါ။ ခင်းမင် ရင်းနှီးစွာ(မိတ်မပျက်ဘဲ) ဓာတ်တော်များကို ရှစ်ပုံပုံပါ။ သည်နောက် နေရာအနှံ့တွင် စေတီတော်များ (တည်၍) ထည့်သွင်း ဌာပနာကြပါ။ သတ္တဝါအားလုံး ဤစေတီတော်များကိုဖူးမြင်ပြီး သဒ္ဓါတရား တိုးပွားနိုင်ကြပါလိမ့်မည် ဒီ ၂ ၁၃၆)။

၎င်းနောက် ဒေါဏပုဏ္ဏားသည် ဗုဒ္ဓ၏ဓာတ်တော်များကို ဘက်မလိုက်ဘဲ (မျှမျှတတ) ရှစ်ပုံပုံလိုက်သည်။ ဒေါဏသည် ၎င်း၏အကျိုးဆောင်ကျဉ်းမှုအနေဖြင့် ဓာတ်တော်ထည့်သည့် အိုးကို ရရှိလေသည်။ ဤသို့ဆောင်ရွက်ပြီးနောက် ပိပ္ပလဝန (Pippalavana)အရပ်မှ မောရိယလူမျိုး အဖွဲ့တစ်ဖွဲ့ရောက်လာသည်။ သို့သော် ဓာတ်တော်အားလုံး ခွဲဝေပြီး ဖြစ်သည့်အတွက် ၎င်းတို့အား မီးပူဇော်သည့်နေရာမှ ပြာများကို ပေးလိုက်သည်။

ပထမဦးဆုံးသော ယင်းဗုဒ္ဓစေတီတော်များသည် ထိပ်ပိုင်းတွင် သစ်သားထီးတော် ပါရှိသည့် မြေပုံရိုးရိုးမျှသာဖြစ် ဖွယ်ရှိသည်။ ထီးတော်မှာ ဘုရင်မင်းနှင့်ဆိုင်သော ရှေးခေတ် အိန္ဒိယအထိမ်းအမှတ်ဖြစ်သည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် မိကောင်းဖခင် ဘုရင်မိသားစုမှ (ဖွားမြင်ခဲ့သူ) ဖြစ်ကြောင်း သတိရသင့်ပါသည်။

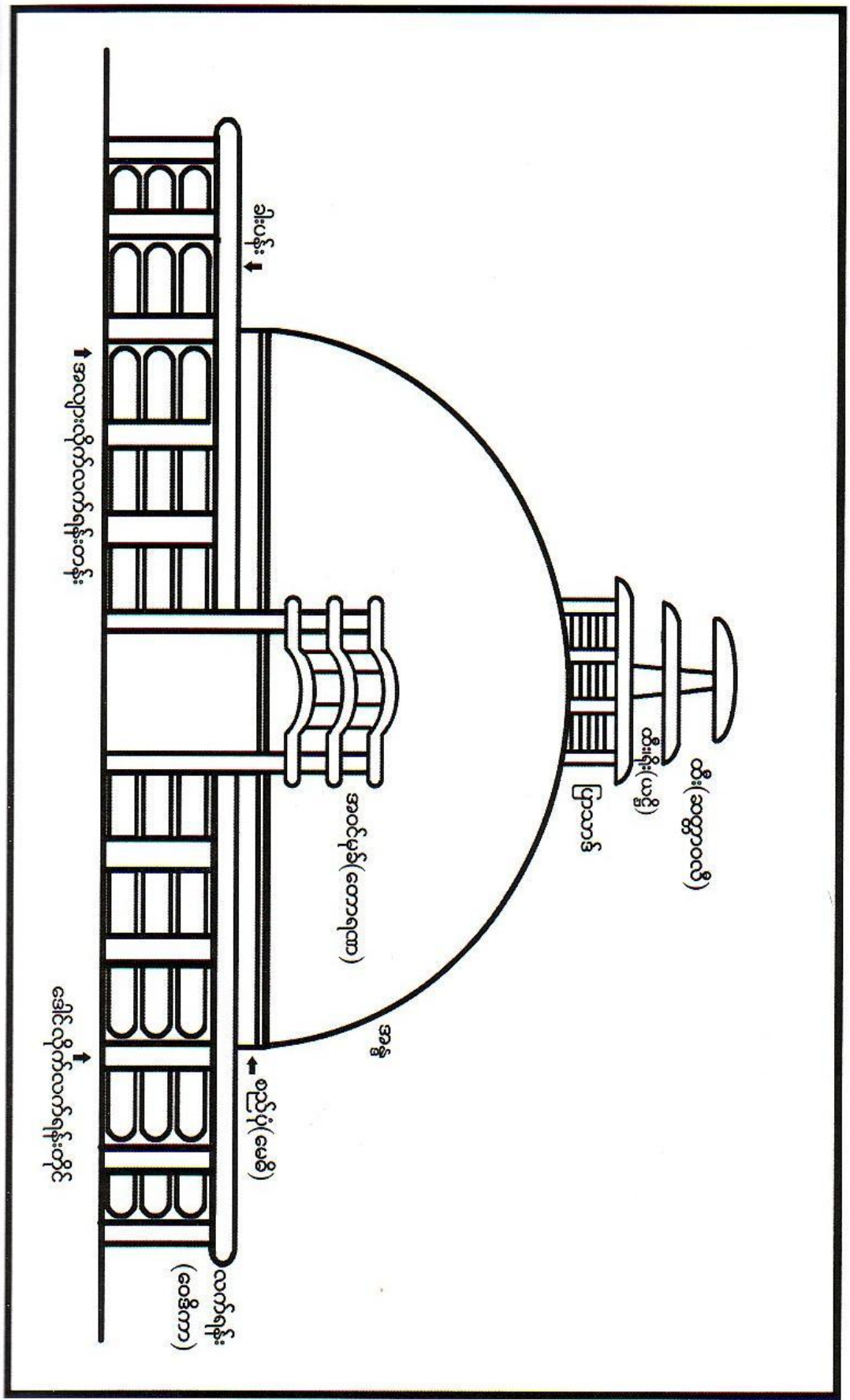
ယင်းရှေ့ပြေး ပုံစံများမှတစ်ဆင့် စေတီသည် သပ္ပာယ်ပြီး အသေးစိတ် အဆောက်အအုံ ပုံစံများအဖြစ် တိုးတက်လာပြီး သက်တော်ထင်ရှား ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏ သင်္ကေတအဖြစ် တွေ့ရှိလာရသည်။ (ဗုဒ္ဓဝင် နေရာတော်များရှိ) စေတီတော်များကို လေးမျိုး ခွဲခြားနိုင်သည်။ သာရီရိက = ဗုဒ္ဓ သို့မဟုတ် အရိယာ တပည့်သာဝက တစ်ပါးပါး၏ ဓာတ်တော်မွေတော်များကို ဌာပနာ (ထည့်သွင်း)ထားသည့် စေတီ၊ ပရိဘောဂ = ဗုဒ္ဓ၏အသုံးအဆောင်ပစ္စည်းများ ပါဝင်သည့် စေတီ၊ ဥဒ္ဓေသိက (ဥဒ္ဓိဿက) = ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် သက်တော်ထင်ရှားရှိ စဉ်က ထင်ရှားအရေးကြီးသည့် ဖြစ်ရပ်များကို အထိမ်းအမှတ်ပြု တည်ထားသည့်စေတီနှင့် နောက်ဆုံးတစ်ခုမှာ ကုသိလ်ရရှိရန် ရည်ရွယ်၍ တည်ထားသည့် အဓိဋ္ဌာန်စေတီ (Votive Stupas) ဟူ၍ဖြစ်သည်။ အဓိဋ္ဌာန်

^၅ ဤ၌ သရီရစေတီ၊ ဥဒ္ဓိဿစေတီ၊ ပရိဘောဂစေတီ (ဓမ္မပဒ-ဌ ၂ ၁၆၁) သို့မဟုတ် ပရိဘောဂစေတီ၊ ဓာတုစေတီ၊ ဓမ္မစေတီ

စေတီများတွင် ရာပေါင်းများစွာသော ဗုဒ္ဓဝင်နေရာငယ်များ၊ ဗုဒ္ဓကျမ်းစာမူများ၊ သို့မဟုတ် ထင်ရှားသည့် တရားတော်များ၏ အကျဉ်းချုပ် (ဓမ္မပရိယာယ်) ဥပမာ ‘ယေဓမ္မာ ဟေတုပ္ပဘဝါ၊ တေသံ ဟေတု တထာဂတော အာဟ၊ တေသဉ္စ ယော နိရောဓော၊ ဧဝံ ဝါဒီ မဟာသမဏော = အကြောင်းမှ ဖြစ်ပေါ်လာသော တရား၊ ထိုတရားတို့၏ အကြောင်းတရားကို တထာဂတဟောတော်မူ၏။ ထိုအကြောင်းတို့၏ ပြတ်စဲချုပ်ငြိမ်းရာ တရားကိုလည်း (ဟောတော်မူ၏)။ ရဟန်းမြတ်(ဗုဒ္ဓ)သည် ဤကဲ့သို့သော အယူဝါဒရှိတော်မူ၏’ စသည်ကို ရေးထွင်းထားသည့် မြေညက်ပြားများကို ထည့်သွင်းဌာပနာလေ့ရှိကြသည်။ ရာပေါင်းများစွာသော အဓိဋ္ဌာန်စေတီများကို မဟာ ဗောဓိစေတီတော်၊ ကုသိနာရုံရှိ ပရိနိဗ္ဗာနစေတီတော်နှင့် နာလန္ဒာရုံ၊ ဘုရားကျောင်းများ ပတ်လည်တွင် အစုလိုက်အပြုံ လိုက် တွေ့ရသည်။

(သာရတ္ထ-ဋီ ၁၊ ၁၇၂) ဟုဖော်ပြသော စေတီသုံးမျိုးနှင့် မတူကြောင်း မှတ်ယူသင့်ပါသည်။ အပါဒါန-ဋီ ၁၊ ၃၅၂ တွင် သာရီရိကစေတီ တစ်မျိုးကိုလည်း တွေ့ရသည်။ (ဘာသာပြန်သူ)။

စေတီကို ပုံမှန်အားဖြင့် အစိတ်အပိုင်းငါးခုဖြင့် ဖွဲ့စည်း တည်ဆောက်လေ့ရှိကြသည်။ စည်ပုံ(မေဓိ)၊ ယင်း(စည်ပုံ)က ခံဆောင်ထားသည့် အမိုးခုံး (အန္တ)၊ အန္တ၏ ထိပ်ဖျားတွင် သေတ္တာပုံတစ်ခု သို့မဟုတ် ပလက်ဖောင်းမြင့် (ဟမ္မိက) လည်းရှိသည်။ ဤဟမ္မိက၏ အလယ်မှ ထီးရိုး(ယရုတိ) တက်လာပြီး ယင်းထီးရိုးတွင် ထီးရွက် (ဆတ္တာဝလီ) တစ်ခု သို့မဟုတ် အများအပြား ဆောင်းမိုးထားသည်။ အိန္ဒိယအပြင်ဘက်တွင် ထီးရိုးနှင့်ထီးရွက်များသည် နောက်ဆုံး၌ အချွန်အထွတ်အမြစ်သို့ ပြောင်းလဲသွားသည်။ ယင်းပုံစံကို သီရိလင်္ကာ၊ ယိုးဒယားနှင့် တိဗက်စေတီများ၊ သို့မဟုတ် (ဖောင်းရစ်)တန်းများ အထပ်ထပ်ပါရှိပြီး ကွေးကောက်သော တံစက်မြိတ်များပါရှိသည့် တရုတ်နှင့်ဂျပန်စေတီများ၏ပုံ သဏ္ဍာန်ဖြစ်လာသည်။

ခြံစည်းရိုးလက်ရန်း

ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော်များ၌ တွေ့ရသည့် အခြားဗိသုကာ ပုံစံတစ်မျိုးမှာ စေတီတော်များကို ကာရံထားလေ့ရှိသည့် ခြံစည်းရိုး လက်ရန်း (ဝေဒိက) ဖြစ်သည်။ ခြံစည်းရိုးလက်ရန်းများကို သစ်ပင်များ၊ ကျောက်စာတိုင်များနှင့် စေတီတော်များကဲ့သို့သော အရိုအသေပြုခြင်းရသည့် နေရာများကို ကာရံထားရန် အသုံးပြုခဲ့ပြီး မူလက သစ်သားဖြင့် ပြုလုပ်ခဲ့ကြသည်။ ကြာရှည်ခံပစ္စည်းကို အလိုရှိကြ သောအခါ အဆိုပါသစ်သား လက်ရန်းများကို ကျောက်သားဖြင့် ပုံတူပြုလုပ်ခဲ့ကြသည်။ ခြံစည်းရိုး လက်ရန်းတွင် အပေါ်မတ်ကျောက်တိုင် (ထမ္မ)များ၊ လျှောက်တန်း (သုဆိ)နှင့် ထိပ်ပိုင်း အနားသပ်တန်း (ဥရိန်သျှာ) တို့ပါဝင်ကြသည်။

ရှေးအကျဆုံး ဗုဒ္ဓအနုပညာလက်ရာတစ်မျိုးမှာ များသောအားဖြင့် အဝင်မှတ်နေရာတွင် ရှိသည့် စွဲငြိဖွယ် တံခါးမုခ်ဦး (တောရဏ)ပါရှိသည့် စေတီတော်ခြံစည်းရိုးလက်ရန်းများ၏ ဒေါင်လိုက်ကျောက်တိုင်များတွင် ပါရှိသော ပန်းပုထွင်း လက်ရာများဖြစ်သည်။ အထူးခြားဆုံး အပြောင်မြောက်ဆုံး ခြံစည်းရိုးလက်ရန်း နမူနာများမှာ ဆန်ချို(အရပ်)ရှိ ခမ်းနားစွာ ထွင်းထုထားသော လက်ရာများဖြစ်ကြသည်။ မဇ္ဈိမဒေသ၌ ယနေ့တိုင်တွေ့နိုင်သေးသည့် တစ်ခုတည်းသော လက်ရန်း(တိုင်)နှင့် မုခ်ဦးမှာ ဗုဒ္ဓဂယာတွင်ရှိသည်။

ဘုန်းတော်ကြီးကျောင်းတိုက်များ

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ကိုယ်တိုင်ကဲ့သို့ပင် ရှေးဦးဗုဒ္ဓဘာသာ ရဟန်းတော်များသည် တောများ၊ သစ်ပင်ရင်း သို့မဟုတ် အမိုး အကာမရှိသော နေရာများတွင် နေထိုင်လျက် ခရီးလှည့်လည် သွားလာနေထိုင်ကြသည်။ ထိုရဟန်းတော်များ နှစ်သက် ကျက်စားသည့် နေရာအချို့မှာ မြို့ကြီးမြို့ငယ်များ၏ အပြင်ကျကျနေရာများ၌ ချမ်းသာ

သည့် မြို့သူမြို့သားများထိန်း သိမ်းထားသော နှစ်သက် ဖွယ်ပန်းခြံ (အာရာမ)များဖြစ်ကြသည်။ ဤကဲ့သို့သော နေရာများတွင် ရဟန်းတော်များအနေဖြင့် (ဆွမ်းခံလှည့်လည်ရန်လိုအပ်သော) ဌာနေ(အခြေချနေထိုင်သူ)များနှင့် မဝေလွန်း မနီးလွန်းသည့် သာယာသော ပတ်ဝန်းကျင်များကို တွေ့ရှိနိုင်ကြသည်။ တစ်ချိန်တည်းတွင် ရဟန်းတော်များအနေဖြင့် ထိုပတ်ဝန်းကျင်မျိုး၌ ဤကဲ့သို့သော ပန်းခြံများမှာပင် တွေ့ရလေ့ရှိသည့် အခြားသော ပရိပိုဇ်များနှင့်လည်း ပြောဆိုဆွေးနွေးခွင့်ရရှိကြသည်။

ဝိနယပိဋကအဆိုအရ ရာဇဂြိုဟ်မြို့မှ ချမ်းသာသည့် သူကြွယ်တစ်ယောက်သည် ရဟန်းတော်များ၏ တည်ငြိမ် သည့်သွင်ပြင်ကိုကြည့်ညှိသွားသဖြင့် ရဟန်းတော်များအား ကျောင်းငယ်များ ဆောက်လုပ်လှူဒါန်းပြီး နောက်၌ (ဆောက်လုပ်ပြီး ကျောင်းများ)သည် (အရှင်ဘုရားတို့အား) သင့်မြတ် အပ်စပ်ပါသလားဟု မေးလျှောက်သောအခါ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်က ‘ရဟန်းတို့၊ ဝိဟာရ = လေးဘက်မိုးကျောင်း၊ အမုယောဂ = နှစ်ဖက်မိုးကျောင်း၊ ပါသာဒ = ပြာသာဒ်၊ ဟမ္မိယ = တိုက်ကတုံး၊ ဂုဟာ = လိုဏ်ဂူ ဟူသောနေထိုင်စရာ ကျောင်းငါးမျိုးကို ငါဘုရားခွင့်ပြုပေ၏ (ဝိ ၄၊ ၂၉၀)’ ဟူ၍ မိန့် တော်မူသည်။

လိုဏ်ဂူမှတစ်ပါး ယင်းကျောင်းငါးမျိုးတို့၏ ကွဲပြားခြားနားမှုမှာ (ယခုခေတ်တွင်) မရှင်းလင်းဘဲရှိသည်။ သို့သော် ယင်းငါးမျိုးလုံးကို မြေကြီး၊ သစ်သားနှင့် သက်ငယ်တို့ဖြင့် တည်ဆောက်ဖွယ်ရှိပြီး အဓိကအားဖြင့် အရွယ်ပမာဏနှင့် ပုံသဏ္ဍာန်အားဖြင့်သာ ကွဲပြားဖွယ်ရှိသည်။ ဗိမ္ဗိသာရမင်းကြီးက ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အား မွေ့လျော်ဖွယ်ပန်းခြံတစ်ခု လှူဒါန်းပြီးနောက် အခြားပုဂ္ဂိုလ်များကလည်း အတုလိုက်၍ လှူဒါန်းလာကြပြီး ပိုမိုတည်မြဲခိုင်ခံ့သော အဆောက်အအုံများ ဆောက်လုပ်လာကြသည်။ ရဟန်းတော်များသည် တဖြည်းဖြည်း အခြေတကျ နေထိုင်လာကြသည်။ ထူးခြားသည်မှာ ကြံ့သတ္တဝါများကဲ့သို့ တစ်ကိုယ်တစ်ကာယ လှည့်လည်သွားလာခြင်း (သုတ္တန် - ၃၅ ဂါထာ)မှ နှိနှင့်ရေ ရောနှောဘိသကဲ့သို့ အချင်းချင်း မေတ္တာမျက်လုံးဖြင့် ကြည့်ရှုကြလျက် ရင်းနှီးခြင်း၊ ညီညွတ်ခြင်းတို့ဖြင့် အတူတကွ

^၆ ဝိဟာရေတိ အမုယောဂါဒိမုတ္တကော အဝသေသာဝါသော။ အမုယောဂေတိ သုပဏ္ဍဝက်ဂေဟံ။ ပါသာဒေတိ ဒီယပါသာဒေါ။ ဟမ္မိယန္တိ ဥပရိဘာဂတလေ ပတိဋ္ဌိတကုဋ္ဌာဂါရော ပါသာဒေါယေဝ (ဝိ-ဋ္ဌ ၄၊ ၅၇)။ အမုယောဂ၊ ပါသာဒ၊ ဟမ္မိယ၊ ဂုဟာမှတစ်ပါး ကျန် နေထိုင်စရာအားလုံးကို ဝိဟာရ၊ အမုယောဂဟူသည် တစ်ဘက်မိုး၊ ပါသာဒဟူသည် နှစ်ဘက်မိုး၊ ဟမ္မိယဟူသည် တိုက်ကတုံးဟု မြန်မာ ပညာရှင်များ ပြန်ဆိုကြ၏။ သို့ရာတွင် ကျောင်းပုံစံအားလုံး ပေါ်လွင်၏ဟုကား မဆိုနိုင်ချေ (ဘာသာပြန်သူ)။

နေထိုင်ခြင်း (မ ၃၊ ၁၅၆)သို့ တဖြည်းဖြည်း ပြောင်းလဲ သွားသည်။

ဘုန်းတော်ကြီး ကျောင်းအတွက် အထင်ရှားဆုံး အသုံးပြုသည့် ဝေါဟာရနှစ်ခုမှာ ရင်းမြစ်အားဖြင့် သံဃာ (အဖွဲ့အစည်း)က ပိုင်ဆိုင်သော ခြံဝင်းဟု အဓိပ္ပာယ်ရ သည့် 'သံဃာရာမ'နှင့် အခြားတစ်ခုမှာ 'ဝိဟာရ'ဖြစ် သည်။ ဗုဒ္ဓရှင် တော်မြတ်ကိုယ်တိုင် သီတင်းသုံး နေထိုင် အသုံးပြုသည့် ကျောင်းဆောင်ကိုမူ ဂန္ဓကုဋ် (နံ့သာတိုက် ခန်း)ဟု ရည်ညွှန်း ဖော်ပြပြီး နှောင်းခေတ် ရာစုနှစ်များ တွင် ဂန္ဓကုဋ်ဟူသောအမည်ကို မည်သည့်ဘုန်းတော်ကြီး ကျောင်း တည်ဆောက်မှုတွင်မဆို ပင်မဘုရားခန်းအား ဂန္ဓကုဋ်အဖြစ် သတ်မှတ်ထားကြသည်။ ဝိနယပိဋကဋ္ဌ ကျောင်းများနှင့် ပတ်သက်၍ ဖော်ပြထားချက်များသည် ကျွန်ုပ်တို့အား အဆိုပါ ရှေးဦးပထမ (ရဟန်းတော်များ အား) သင့်တော်သည့် ကျောင်းတိုက်များ မည်သို့မည်ပုံ ရှိသည်ဆိုသော အတွေးအမြင်တစ်မျိုးကို ရရှိစေသည်။

ထိုကျောင်းများ၌ ကျောင်းဝင်းအတွင်း အဝင်ဂိတ် ဆောင် (ဥပဋ္ဌာနသာလာ)၊ (ရဟန်းတော်)တစ်ပါးတည်း သီတင်း သုံးရာ တိုက်ယင်ခန်းငယ်များ (ပရိဝေဏ)၊ သို့လျှောက်ခန်း (ကပ္ပိယကုဋ်)၊ မီးဖိုဆောင် (မီးတင်းကုပ် = အဂ္ဂိသာလာ)၊ အိမ်သာ (ဝစ္စကုဋ်)များရှိနိုင်ပြီး သောက် သုံးရေအတွက် ရေတွင်းတစ်ခုလည်း ပါရှိနိုင်သည်။ ရ ဟန်းတော်တစ်ပါး (သီ တင်းသုံးရာ) အခန်းငယ်တွင် မင်းတုပ်ပါ တံခါးတစ်ခု၊ အကာအရံလက်ရန်းဖြစ်စေ၊ ဘားတန်းဖြစ်စေ ပါရှိသည့်ပြင် ပေါက်တစ်ခုနှင့် ရှဉ့် များ၊ လင်းနို့များမဝင်နိုင်စေရန် လိုက်ကာများပါရှိသည်။ အခန်းထဲတွင် အိပ်ရာ၊ ကုလားထိုင်၊ ကြမ်းခင်းကော်ဇော၊ ထွေးခံနှင့် ပစ္စည်းများချိတ်ဆွဲထားရန် ချိတ်တစ်ခုလည်းရှိ သည်။ နာလန္ဒာရှိ အချို့သော (သံဃာ နေ) အခန်းများ၌ နံရံတွင် စာအုပ်များ၊ မီးအိမ်များကိုထည့်ထားနိုင်သည့် ကလိုင်ပေါက်များရှိသည်။ အေဒီပထမရာစု နှစ်လောက် တွင် ဘုန်းတော်ကြီးကျောင်းများကို နောက်ထပ် နှစ် ပေါင်း ထောင်ချီ ကြာနိုင်သည့်ပုံစံဖြင့် တည်ဆောက်ခဲ့ကြ သည်။ တစ်ပါးတည်းနေ အခန်းငယ်များကို တစ်ဖက် စွန်းတွင် အဝင်ဆောင်နှင့် အခြားတစ်ဖက်စွန်းတွင် ဘု ရားခန်းပါ ရှိသည့် လေးထောင့် သို့မဟုတ် စတုဂံပုံ ခြံ ဝင်းပတ်လည်၌ တည်ဆောက်ကြသည်။

ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်

ကနဦး နှစ်ပေါင်းငါးရာနီးပါးမျှ ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်များ မ ပေါ်ပေါက်သေးပေ။ အနုပညာရှင်သည် ဗုဒ္ဓရှင်တော် မြတ် မျက် မှောက်ထင်ရှားခြင်းကို ညွှန်ပြလိုသောအခါ ထိုင်သူမဲ့ခွဲတင်ညောင်စောင်း၊ သို့မဟုတ် ပလ္လင်၊ သစ်ပင်၊ စေတီ၊ ခြေတော်ရာအစုံကဲ့သို့သော အထိမ်းအမှတ်များ ကို အသုံးပြုခဲ့ကြသည်။ ဗုဒ္ဓဂယာတွင် ယင်းသို့သော ခြေတော်ရာပါဒများနှင့် ဝိုင်းဝန်းသည့် ကျောက်တုံး

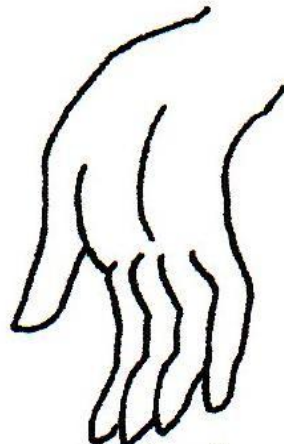
ကြီးသုံးခုရှိသည်။ ဘုရားဖူးများ ယနေ့တိုင်ဖူးမြော် ပူ ဇော်ကြဆဲဖြစ်သည်။ ပထမဆုံးသော ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော် (ဗုဒ္ဓရူပ)များကို ဂရိတို့ဩဇာသက်ရောက် ခံရဖွယ်ရှိသည့် ကုသန(Kusana)မင်းဆက် ခေတ်အတွင်း ထုလုပ်လာကြ သည်။ နောက်ထပ် နှစ်ပေါင်း တစ်ထောင်ကာလကျော် သည်အထိ အိန္ဒိယအနုပညာရှင်များသည် ဗုဒ္ဓရှင်တော် မြတ်၏ ကရုဏာနှင့် ပညာတော်ကို ကျောက်နှင့်ကြေး တို့ဖြင့် ပုံဖော်ရန် ကြိုးပမ်းခဲ့ကြသည်။ အနုပညာရှင် များသည် ပြောင်မြောက်စွာ အောင်မြင်ခဲ့ကြသည်မှာ သံသယဖြစ်ဖွယ်မလိုချေ။

ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်များသည် ပုံမှန်အားဖြင့် ကြာပွင့် ပလ္လင် (ပဒမာသန)ပေါ်၌ ထိုင် သို့မဟုတ် ရပ်ပြီး တစ် ခါတစ်ရံ လဲလျောင်းတော်မူသည်။ လျောင်းတော်မူ ဟန်မှာ မြတ်ဗုဒ္ဓ ပရိနိဗ္ဗာန်စံတော်မူသည်ကို တင်စား သည်။ ဂုတ္တခေတ် လက်ရာများကဲ့သို့သော ရပ်တော်မူ ဆင်းတုတော်များမှာ များသောအားဖြင့် သက်သောင့် သက်သာ အနေအထား 'သုံးမျိုးကွေး' (တြိဘင်္ဂ) မုဒြာ ဟန်များဖြစ်ကြပြီး ပလ္လင်ခေတ်လက်ရာများမှာမူ တစ်စုံ တစ်ခုသော အကြောင်းကြောင့် မတ်မတ် တည်တည် ပုံ သဏ္ဍာန်များဖြစ်ကြသည်။ ကုလားထိုင် သို့မဟုတ် ပလ္လင် ပေါ်တွင် ထိုင်တော်မူဆင်းတုများမှာ များသော အားဖြင့် ဗုဒ္ဓဂေါတမ (၏ပုံတော်များ) မဟုတ်ဘဲ နောင်ပွင့်မည့် ဗုဒ္ဓလောင်းလျာ မေတ္တေယျ ဘုရားလောင်းပုံ ဖြစ်သည်။ ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်အများစုမှာ ဦးခေါင်းတော်ထိပ်၌ မီးအိမ် ပုံတစ်ခု (ဥဏှိသ)၊ မျက်ခုံးနှစ်ခုအကြား သို့မဟုတ် နဖူးပေါ်တွင် အမှတ်အသား (ဥဏှာ) တစ်ခုနှင့် တစ်ခါ တစ်ရံ လက်ဝါးနှင့် ခြေဝါးပြင်ပေါ်၌ စက်ဝိုင်းများပါရှိ သည်။ ထိုအမှတ် အသားများမှာ မဟာပုရိသလက္ခဏာ ၃၂-ပါးထဲက အချို့ဖြစ်ပြီး ဘုရားရှင်အားလုံးတို့၏ ခန္ဓာ ကိုယ်၌ ပါရှိသည်ဟုဆိုသော မင်္ဂလာရှိသည့် အမှတ် အသားများ ဖြစ်ကြသည် (ဒီ ၃၊ ၁၁၆)။ နားရွက်ဖျားမှာ အမြဲတမ်း ရှည်လျားနေပြီး ဗုဒ္ဓရှင် တော်မြတ်သည် တော မထွက်မီအချိန်က အမှန်တကယ် ရှိခဲ့သော (ဤသို့) ကြီး မားသည့် နားရွက်များကြောင့် (ဗုဒ္ဓဖြစ်ပြီးနောက်တွင်) ဤသို့ (ရှည်လျားသော) နားရွက်တော် ရှိလာသလား ဟူသည်မှာ စဉ်းစားဖွယ်ဖြစ်သည်။

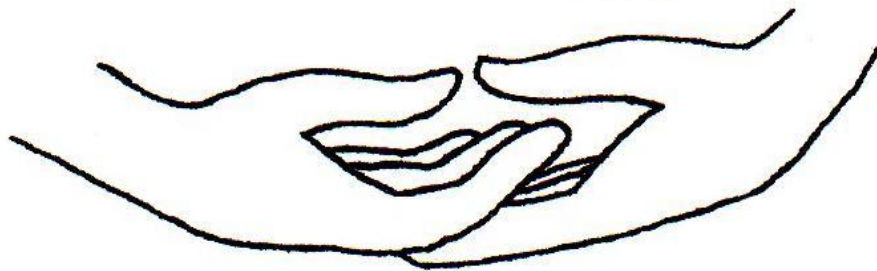
ဗုဒ္ဓ၏သင်္ကန်း (စိဝရ)ကို ပုံမှန်အားဖြင့် ပုံစံနှစ်မျိုး ဖြင့် ဖော်ပြလေ့ရှိကြသည်။ ပခုံးတစ်ဖက်လှစ်ဖော်ထား သည့်ဟန် သို့မဟုတ် သင်္ကန်းကို အပေါ်ပိုင်းကိုယ် ခန္ဓာအားလုံး ဖုံးထားသည့်ဟန်တို့ဖြစ်သည်။ ဒုတိယနည်း ဖြင့် သရုပ်ဖော်သည့်အခါ သင်္ကန်း၏အဆုံးစွန်းကို ဘယ် လက်တော်ဖြင့် ကိုင်ထားပြီး သင်းပိုင်(အန္တရဝါသက) ကို ခြေမျက်စိ ပတ်လည်တွင် တွေ့မြင်နိုင်သည်။ ဂုတ္တခေတ် ရပ်တော်မူပုံများတွင် အပေါ်ရုံသင်္ကန်းသည် ခန္ဓာကိုယ် တွင် တွဲလောင်းကျနေလေ့ရှိပြီး သင်းပိုင်ကို ပတ်ထား သည့် ခါးပတ်ကိုတွေ့မြင်နိုင်သည်။

ကြောက်ရွံ့ခြင်းကင်းမဲ့ဟန်
(အဘယမှဖြာ)

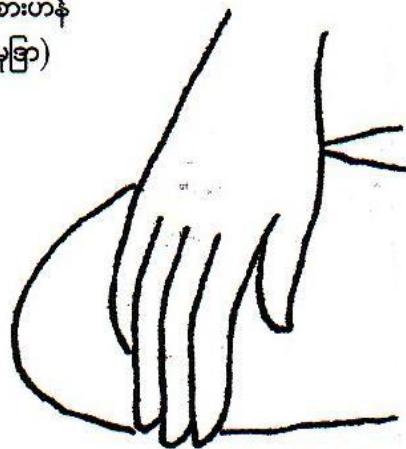
ဆုတော်ပေးဟန်
(ဝရဒါနမှဖြာ)

ဈာန်ဝင်စားဟန်
(ဈာနမှဖြာ)

မွေ့ကြာဟောတော်မူဟန်
(မွေ့စက္ကမှဖြာ)

လက်တော်မြေကြီးထိဟန်
(ဘူမိဒေသမှဖြာ)

လက်တော်အနေအထား

ရှေးဦး ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်များတွင် မဏိ (ဦးခေါင်း) တော်နောက်ဘက်၌ ရောင်လှံစက်ဝန်း (ပဘာမဏ္ဍလ) ပါရှိပြီး ဂုတ္တနှင့် ပလ္လုခေတ်လက်ရာများ၌မူ ခန္ဓာကိုယ် တစ်ခုလုံး၏ နောက်ဖက်၌ ရှည်မျောသည့် ရောင်လှံ စက်ဝန်းပါရှိသည်။ တစ်ခါတစ်ရံတွင် အဆိုပါ ရောင်လှံ စက်ဝန်း၌ ဗုဒ္ဓသက်တော်ထင်းရှိစဉ်က အဖြစ်အပျက် များကို သရုပ်ဖော်ထားချက်များ ပါရှိသည်။

ဆင်းတုတော်များ၏ လက်တော်များကို မုဒြာပုံစံ များစွာဖြင့် ထားလေ့ရှိသည်။ လက်နှစ်ဖက်စလုံး ရင်ခွင် ပေါ်ထားသည်မှာ ဈာန်သမာပတ် ဝင်စားနေသည့်ဟန် (ဈာနမုဒြာ)၊ လက်နှစ်ဖက်လုံး ရင်ဘတ်ရှေ့တွင် မြောက် ထားသည်မှာ တရားစာကြာကို လည်စေဟန် (မေဓစက္က ပဝတ္တနမုဒြာ)၊ လက်ဝါးကို အပြင်ဘက်သို့ ရွှေ့ဆိုင်းထား လျက် လက်တစ်ဖက်ကို မြောက်ထားသည်မှာ ကြောက် ရွံ့မှုကင်းသည်ကို ဖော်ပြသည့်ဟန် (အဘယမုဒြာ)ဖြစ်ပြီး လက်ဝါးကို အပြင်ဘက်သို့ ရွှေ့ဆိုင်းထားလျက် လက်ကို အောက်သို့ ချထားသည့်ဟန်မှာ ဆုတော်ပေးသည့်ဟန် (ဝရဒါနမုဒြာ)ဖြစ်သည်။ မြေကြီးကို (လက်ဖြင့်) ထိထား သည့်ဟန် (ဘူမိဖဿမုဒြာ)တွင် လက်တော်တစ်ဖက် ရင်ခွင်တွင်ရှိပြီး အခြားတစ်ဖက်ကို ဒူးပေါ်တင်လျက် လက်ချောင်းများဖြင့် မြေကြီးကိုထိထားသည်။ လလိတ ဝိတ္ထာရကျမ်းအရ ဗောဓိဉာဏ်ကိုရပြီးနောက် မကြာမီ မြတ်ဗုဒ္ဓသည် မြေကြီးကို (လက်ချောင်းဖြင့်)ထိပြီး မိမိ၏ မြတ်သောအောင်မြင်မှုအတွက် သက်သေပြရန် မြေ ကြီးကို တိုင်တည်ခဲ့ကြောင်း သိရသည်။ တစ်ခါတစ်ရံ၌ ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်များ၏ ဘေးတွင် ဥပါသာကာများ၏ ရုပ်တုငယ်များ ပါရှိသည်။ ဥပါသာကာများသည် ရှိခိုး ပူဇော်နေသည့်ဟန် (အဇ္ဈလီမုဒြာ)ဖြင့် လက်ဝါး (နှစ်ခု) ပူးလျက် ရင်ဘတ်ပေါ်တွင် မြောက်ချိထားကြသည်။

ခေတ်အပိုင်းအခြားများ

အိန္ဒိယနိုင်ငံတွင် နှစ်ပေါင်း ၁၇၀၀ နီးပါးထွန်းကားခဲ့ပြီး အိန္ဒိယတိုက်ငယ်၏ နယ်စွန် နယ်ဖျားဒေသများသို့တိုင် ပျံ့နှံ့သွားပြီးနောက် ဗုဒ္ဓဝါဒသည် အိန္ဒိယအနုပညာ၏ ဒေသဆိုင်ရာနှင့် မင်းဆက်များဆိုင်ရာ အမျိုးအစား များ စွာတို့ကို ကိုယ်စားပြုသည်။ မဇ္ဈိမဒေသတွင် ထူးခြား ပြောင်မြောက်ခဲ့သော ဗုဒ္ဓဝါဒအနုပညာမပညာ၏ ခေတ် ကာလအပိုင်းအခြားကို အကျဉ်းချုပ်မျှ ဖော်ပြလိုပါသည်။

မောရိယခေတ်

ပထမဆုံးသော ဗုဒ္ဓအနုပညာနမူနာများကို မောရိယ ခေတ် (ဘီစီ ၃၂၃-၁၈၇)အဖြစ် သတ်မှတ်ကြသည်။ အသောက မင်းကြီး တတိယမြောက်ဖြစ်သော မောရိယ မင်းဆက်ဖြင့် (မှတ်၍) မောရိယခေတ်ဟု အမည်ပေး ခြင်းဖြစ်သည်။ ဤ ခေတ်လက်ရာများမှာ အနည်းငယ် မျှသာ မပျက်မစီး ကျန်ရစ်သော်လည်း ကျန်ရှိနေသည့်

အနည်းငယ် (သောလက်ရာ များ)တွင် ပုံသဏ္ဍာန်နှင့် လက်ရာမြောက်မှုမှာ ထူးထူးခြားခြား တူညီမှုရှိကြော့ က ဦးစီးဆောင်ရွက်ခဲ့ဖွယ်ရှိပြီး နိုင်ငံတော်ပိုင် အလုပ်ဆိုင် များ၌ပင် ထုလုပ်ခဲ့ဖွယ်ရှိသည်။

ပတ္တနားနှင့် အခြားဒေသအများအပြား၌ တွေ့ရှိရ သည့် ရှေးဟောင်းမြေနှီအုတ်ခွက် အနည်းငယ်မှတစ်ပါး မောရိယခေတ် အနုပညာအများစုသည် သဘာဝအား ဖြင့် ချူနာရီ (Chunar) အရပ်မှထွက်သည့် သဲကျောက် ဖြင့် ပြုလုပ်ပြီး အဆင့်မြင့် ပြောင်လက်ညက်ညောစွာ အချောကိုင်ထားသည့် ကျောက်စာတိုင်များဖြစ်ကြသည်။ အသောကမင်း၏ ကျောက်စာတိုင်များနှင့် ကျောက်စာ တိုင်ထိပ် (ခေါင်း)များ၊ ကုမာရဟာရ (Kumarahar) အရပ်ရှိ ကြီးမားသောကျောက်တိုင်ဖြင့် ဆောက်လုပ် ထားသည့် ခန်းမဆောင်အပျက်အစီးများ၊ ဗုဒ္ဓဂယာရှိ ဝဇီရာသနနှင့် ဒါဒရဂါနီ (Dadargani) အရပ်မှ စောရီ (Cauri) သယ်ဆောင်သူ (ရုပ်တု) အားလုံးသည် ထို လက္ခဏာသုံးရပ်ကို ဖော်ပြကြသည်။

သုဂံခေတ်

နောက်ဆုံး မောရိယမင်းကို ဘီစီ ၁၈၅-ခုနှစ်တွင် ၎င်း၏ ဗိုလ်ချုပ်တစ်ယောက်ဖြစ်သူ ပုသျှမိတြသုဂံ လုပ်ကြံ သတ်ဖြတ်ပြီး သုဂံမင်းဆက်ကို ကြေညာသည်။ သုဂံ မင်းဆက်သည် အိန္ဒိယမြောက်ဖျားနှင့် အလယ်ပိုင်းဒေသ အမြောက်အမြား ကို ဘီစီ ၇၅-အထိ အုပ်ချုပ်ခဲ့သည်။ သုဂံမင်းများသည် ဗြဟ္မဏဝါဒကို နှစ်သက်ကြသော် လည်း ထိုခေတ်သည် ဗုဒ္ဓဝါဒ များစွာထွန်းကားခဲ့သော ခေတ်လည်းဖြစ်သည်။

သုဂံခေတ်မှ အရေးအပါဆုံး အနုပညာလက်ရာမှာ မဇ္ဈိမဒေသ၏ အနောက်တောင်စွန်း ဘာရဟုတ (Bharhut)ဒေသရှိ ဧရာမစေတီကြီးမှ ခြံစည်းရိုးလက်ရန်း ဖြစ်သည်။ စေတီတော်ကြီးတစ်ခုလုံး အလုံးစုံ ပျောက် ကွယ်သွားပြီဖြစ်သော်လည်း ခြံစည်းရိုးလက်ရန်း အစိတ် အပိုင်းများနှင့် မုခ်ဦးကိုမူ ကာလကတ္တားရှိ အိန္ဒိယပြ တိုက်တွင် စုစည်း (ပြသ)ထားသည်။ ခြံစည်းရိုး လက်ရန်း တန်းများကို လှပစွာ ထွင်းထုထားပြီး ဗုဒ္ဓသက်တော် ထင်ရှားရှိစဉ်က အဖြစ်အပျက်များကို သရုပ်ဖော်ရန် ပ ထမဆုံးသော ကြိုးပမ်းမှုအချို့ပါဝင်သည်။ ဘာရဟုတ ကျောက်လက်ရန်းကဲ့သို့ များပြားလှပစွာ ထွင်းထုထား သည်သာမက တစ်ခေတ်တည်းလည်း ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည့် ကျောက်လက်ရန်းမှာ မဟာဗောဓိစေတီကို ကာရံခဲ့သည့် ရှေးအကျဆုံး ကျောက်လက်ရန်းအစိတ်အပိုင်းဖြစ်သည်။

ကုသန(ကုသျှန်)ခေတ်

ဘီစီ ၁၃၅-ခုနှစ်တွင် တရုတ်နိုင်ငံ ကန်ဆု (Kansu)ဒေသ၌ အခြေစိုက်ခဲ့သည့် ကုသန(ကုသျှန်)ဟု ထင်ရှားလာသည့် လူမျိုးစုတစ်စုသည် အိန္ဒိယ အနောက်မြောက်ဖျားသို့

ရောက်ရှိလာကြလျက် နောက်ဆုံး ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်အထိ ကျယ်ပြန့်သွားခဲ့သော ကေရာဇ်နိုင်ငံတစ်ခုကို တည်ထောင်ခဲ့ပြီး အေဒီသုံးရာစုအထိ ကြာမြင့်ခဲ့သည်။ ကုသနမင်းများအနက် အကြီးမားဆုံးဖြစ်သည့် ပထမကနိသျှက ဘုရင်သည် ဗုဒ္ဓဝါဒနှင့် ဗုဒ္ဓဝါဒ၏ စာပေအနုပညာကို စိတ်အားထက်သန်သူ ခေါင်းဆောင်ဖြစ်သည်။ ဤဘုရင်သည် ကက်ရှီမီးယားဒေသ၌ စတုတ္ထသံဂါယနာ တင်ခဲ့ခြင်းအတွက် ထင်ရှားလှသည်။

ကုသနတို့၏ တောင်ဖျားမြို့တော်မှာ မဇုရာဖြစ်ပြီး ကုသနခေတ်အတွင်း မဇုရာမြို့၏ ကျွမ်းကျင်သော လက်မှု ပညာရှင်များသည် ပြောင်မြောက်သည့် ပန်းပုလက်ရာအများအပြား ထုလုပ်ခဲ့ကြသည်။ မဇုရာမြို့လုပ်အနုပညာလက် ရာနမူနာများကို မဇ္ဈိမဒေသတစ်ခွင်လုံးရှိ (ဗုဒ္ဓဝင်)နေရာတော်များ၌ တွေ့ရှိနိုင်သည်။ ပထမဦးဆုံးသော ဗုဒ္ဓဆင်းတု တော်များကို ဤ(ကုသန)ခေတ်တွင် ထုလုပ်ခဲ့ကြသည်။ ကုသနခေတ်လက်ရာ အများစုကို လှပသည့်အစက်အပြောက် ပါပန်းနုရောင် ဆိကြီ (Sikri) သံကျောက်ဖြင့် ထုလုပ်သည်။ ဤကျောက်မျိုးဖြင့် ထုလုပ်သော ဆင်းတုတော်များသည် ပကတိလူ၏ အသားအရေနှင့် သွင်ပြင်ပုံဟန်မျိုးရရှိသည်။ ကုသနခေတ်ကို ဒေလီ၊ မဇုရာ၊ အလာဟာဘတ်၊ လပ်ခနောင်း၊ မိဂဒါဝန်နှင့် ကာလကတ္တားပြတိုက်များတွင် တွေ့ရှိနိုင်သည်။

ဂုတ္တခေတ်

အေဒီ ၃၂၀-နောက်ပိုင်း ရာစုနှစ် ၃၀၀-ခန့် ရှည်ကြာခဲ့သော ဂုတ္တခေတ်သည် အိန္ဒိယယဉ်ကျေးမှု၏ ရွှေခေတ်ဖြစ်သည်။ ဂုတ္တဘုရင်အများစုသည် ဟိန္ဒူဘာသာဝင်များ ဖြစ်ကြသည်။ သို့ရာတွင် ဗုဒ္ဓဝါဒသည် ထို(ဟိန္ဒူဘုရင်များ)၏ အင်အားကောင်းသည့် အုပ်ချုပ်ရေး ဖြစ်ထွန်းနေသော ပန်းဝန်းကျင်တွင် ငြိမ်းချမ်းပြီး အဆင့်မြင့်စွာ ထွန်းလင်းခဲ့သည်။ အယ်လိုရာ၊ အဂ္ဂန္တာတို့၌ရှိသော အလှပဆုံးသော ဂူဘုရားကျောင်း အများအပြားနှင့် ပန်းချီပန်းပုများမှာ ဤဂုတ္တခေတ် နှောင်းပိုင်းခေတ် လက်ရာများဖြစ်ကြသည်။

ဤခေတ်အတွင်း နာလန္ဒာတွင် ၂၅-မီတာမြင့်သည့် သတ္တု (ဖြင့်ပြုလုပ်သောဗုဒ္ဓ) ဆင်းတုတော်တစ်ဆူ တည်ဆောက်ခဲ့ကြောင်း ဟူယင်ဆန်က ဖော်ပြသည်။ စူလတန်ဂန်ဇ် (Sultanganj)အရပ်မှ သပ္ပာယ်လှသည့် ဗုဒ္ဓကြေးဆင်းတုတော် (ယခု ဘာမင်ဂန်ပြတိုက်၊ အင်္ဂလန်) သည် ဂုတ္တခေတ်ပြုလုပ်သည့် သတ္တုဘီးငယ်များ၏ စွမ်းရည်နှင့် ပတ်သက်သော အတွေးအမြင်များကို ရရှိစေသည်။ ထိုနည်းတူစွာပင် မိဂဒါဝန်မှ အသပ္ပာယ်ဆုံးသော ကျောက်သား ပန်းပုလက်ရာများသည်လည်း ဤ(ဂုတ္တ)ခေတ် လက်ရာများဖြစ်ကြသည်။ ဂုတ္တခေတ်ကုန်အထိ အိန္ဒိယမြောက်ဖျား ဒေသအများစုသည် အာရှအလယ်ပိုင်းမှ ဟန်(Hun)လူမျိုးတို့၏ ကျူးကျော်မှုများ

ကြောင့် အကြီးအကျယ် ပျက်စီးခဲ့သည်။ မဇ္ဈိမဒေသရှိ ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော် အများအပြားသည် ဤခေတ်ကာလအတွင်း၌ ဖြစ်ပျက်စီးခဲ့ကြောင်း အထောက်အထားများက ဖော်ပြလျက်ရှိသည်။

ပလ္လခေတ်နှင့်သေနခေတ်များ

အေဒီရှစ်ရာစုမှသည် ဆယ်သုံးရာစု အနောက်ဖက်မှ ကုန်ဝါဒီကျူးကျော်သူများ ကျူးကျော်ဝင်ရောက်ချိန်အထိ ဘင်္ဂလားနယ်နှင့် မဇ္ဈိမဒေသ၏ အရှေ့ဖျားပိုင်းကို ပလ္လနှင့်နောင်တွင် သေနမင်းဆက်များ အုပ်ချုပ်ခဲ့သည်။ ပလ္လဘုရင်များအားလုံး ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များ ဖြစ်ကြသည်။ ဤဘုရင်များလက်ထက်၌ ဘုန်းတော်ကြီးကျောင်းများနှင့် ဘုရားကျောင်းများ ချမ်းသာကြွယ်ဝပြီး အရှိန်အဝါ ကြီးထွားသည်။ များသောအားဖြင့် စိမ်းနက်ရောင် ကျောက်နှင့် ကြေးထွင်းပန်းပုလက်ရာ အမြောက်အများနှင့် ပလ္လခေတ် ကနုတ်ခြယ် ပေရွက်ပေါ် ရေးသားသည့် စာမူများမှာ ယနေ့တိုင်းမပျက်မစီး ဘဲရှိသေးသည်။ ဆင်းတုတော်များအား ‘သာနေမာလာ’ကဲ့သို့သော ရုပ်ပုံဆွဲပညာဆိုင်ရာ လုပ်ငန်းကျင့်ဝတ်များနှင့်အညီ တောက်ပစွာ ဆေးခြယ်ထားခြင်း ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ကြွင်းကျန်နေသေးသည့် လက်ရာအားလုံးနီးပါးမျှသည် ကုန်ဝါဒီတို့ ကျူးကျော်စဉ်အတွင်း ပုံသဏ္ဍာန်ကို ပျက်ဆီးခံရမှုကြောင့် မျက်နှာတော်အားလုံး ပျက်စီးနေသည်။

တီဗက်နှင့် မြန်မာနိုင်ငံများ၌ ဗုဒ္ဓဝါဒအခြေတည်ခဲ့သည်မှာ ပလ္လခေတ်အတွင်းဖြစ်ပြီး ယင်းနှစ်နိုင်ငံလုံး၏ ပန်းချီ ပန်းပုအနုပညာသည် ပလ္လခေတ် (အနုပညာ) အုပ်စု၏ ဩဇာသက်ရောက်မှုကို နက်ရှိုင်းစွာ ခံခဲ့ရသည်။ ပလ္လခေတ် ကျောက်နှင့် ကြေးဆင်းတုတော်များ စုဆောင်းပြသထားမှုကို မဟာဗောဓိစေတီတော်၏ အတွင်းအပြင်နှင့် ဒေလီ၊ နာလန္ဒာ၊ ပတ္တနားပြတိုက်များနှင့် ကာလကတ္တားရှိ အိန္ဒိယပြတိုက်နှင့် နိုင်ငံတော်ရှေးဟောင်း သုတေသနပြတိုက်များ၌ တွေ့ရှိနိုင်သည်။

၁။ လုမ္ဗိနီ

သကျနိုင်ငံတော်အတွင်း လုမ္ဗိနီအမည်ရသည့် ကျေးရွာတွင် ဘုရားအလောင်းတော် တစ်ဆူ ဖွားမြင်ခဲ့ပြီ။ အမြတ်ဆုံး အနှိုင်းမဲ့ရတနာပေပ။ သို့ဖြစ်၍ ကျွန်ုပ်တို့ ဤမျှလောက်ဝမ်းသာ ဤ မျှလောက်စိတ်ဓာတ် တက်ကြွ ရွှင်လန်းရခြင်း ဖြစ်ပါ၏ (သုတ္တန်ပါဌာန၊ ၆၈၇-ဂါထာ)။

ကိုယ်ဝန်ဆောင် နောက်ဆုံးလ ကုန်ခါနီးအချိန်တွင် မိ ဖုရားကြီး မဟာမာယာဒေဝီသည် ထိုခေတ်ထိအချိန်က ဓလေ့ထုံးစံများနှင့်အညီ မိဘဆွေမျိုးများရှိရာ ဒေဝဒဟ မြို့တော်၌ သားဦးရတနာကို ဖွားမြင်ရန် ရံရွေတော် များနှင့်အတူ ကပိလဝတ္ထုမှ ထွက်ခဲ့သည်။ ချွေရံများ (နှင့်အတူ) လုမ္ဗိနီအမည်ရသည့် ဥယျာဉ်အနီးသို့ ချဉ်း ကပ်မိသောအခါ (မဟာမာယာဒေဝီသည်) ကမ္မဇလေ လှုပ်ရှားလာပြီး ဥယျာဉ်အတွင်း အင်ကြင်းပင်တစ်ပင် အောက်တွင် သားရတနာကို ဖွားမြင်ခဲ့သည်။ ဘီစီ ၅၆၃-ခုနှစ် (အခြားသောပညာရှင်များက ဘီစီ ၆၂၃-ခုနှစ်ဟုဆိုသည်။ ဘာသာပြန်သူ) မေလ (ဝိသာခ = ကဆုန်) လပြည့်ညတွင် ကျွန်ုပ်တို့အား ကိုယ့်ကိုယ်ကို သိမြင်ခြင်း၊ အသိပညာထွန်းလင်းမှု၊ ဘဝတူသတ္တဝါ အပေါင်းအား သတိထားမိခြင်းနှင့် ကရုဏာတရားတို့ကို တိုးပွားစေသည့် အလင်းရောင်တစ်ခုသည် ကမ္ဘာလောက အတွင်း ထွန်းလင်းတောက်ပသွားပြီး ယနေ့တိုင်လည်း ထွန်းလင်းတောက်ပဆဲဖြစ်လေသည်။

‘ဘုရားအလောင်းတော် မိခင်ဝမ်းကြာတိုက်မှ ဖွား မြင်တော်မူသောအခါ နတ်ဗြဟ္မာတို့၏ အလင်းရောင်ကို ကျော်လွန်သည့် တောက်ပသော အလင်းရောင်တန်းကြီး တစ်ခု လောကအတွင်း ထွန်းလင်းတောက်ပသွားသည်။ စွမ်းအင် အာနုဘော်ကြီးမားကြသော်လည်း လရောင် နေ ရောင်များပင် မရောက်ရှိနိုင်သည့် မဟာဂလက်ဆီ ကြယ် စုများအကြားရှိ မည်းနက်မှုန့်ဝါးသည့် အမှောင်ဒေသ သို့တိုင်အောင်ပင် အဆိုပါအလင်းရောင်တန်းကြီး ထွန်း လင်းတောက်ပသွားသည်။ ယင်း အမှောင်ဒေသတွင် နေထိုင်ကြသော သတ္တဝါများသည် ဤအလင်းရောင်ကို အကြောင်းပြု၍ တစ်ယောက် ကိုတစ်ယောက် သိမြင် လာကြပြီး ထိုသတ္တဝါတို့က “ကြည့်စမ်းပါဘိ၊ ဤနေရာမှာ အခြားသတ္တဝါတို့လည်း ရှိကြပါသေးလား”ဟု အချင်းချင်း ပြောဆိုကြသည် (မ ၃၊ ၁၆၅)။

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် လုမ္ဗိနီတွင် ဖွားမြင်ခဲ့သော် လည်း သက်တော်ထင်ရှားရှိစဉ်အတွင်း တစ်ကြိမ်မျှသာ

လုမ္ဗိနီသို့ ကြွရောက်နိုင်ခဲ့ပုံရသည်။ ရှေးဟောင်း အဋ္ဌ ကထာကျမ်းများ အဆိုအရ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ကပိလဝတ္ထုမှ ဒေဝဒဟနိဂုံးရွာကြီးသို့ ကြွရောက်တော် မူစဉ် လမ်းခရီးအကြား လုမ္ဗိနီဥယျာဉ်၌ သီတင်းသုံးရင်း ဒေဝဒဟသုတ္တန်ကို ဟော တော်မူခဲ့သည် (မ ၃၊ ၁။ မ-ဋ္ဌ ၄၊ ၃)။ အသောကမင်းကြီးသည် ဘီစီ ၂၅၀-တွင် မြတ် ဗုဒ္ဓဖွားတော်မူရာအရပ်သို့ ဘုရားဖူးရောက်ခဲ့ပြီး ကျောက် စာတိုင်ကြီးတစ်ခု (စိုက်ထူခြင်းဖြင့် မှတ်သားထားခဲ့သော ကြောင့် (ယနေ့တိုင်) ကံကောင်းထောက်မစွာ (အဆိုပါ လုမ္ဗိနီနေရာကို) သိရဆဲဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် ကပိလ ဝတ္ထုကဲ့သို့ပင် လုမ္ဗိနီသည်လည်း ၁၈၉၆-ခုနှစ် ရှာဖွေ တွေ့ရှိချိန်အထိ နှစ်ပေါင်းတစ်ထောင်နီးပါးမျှ တောထဲ တွင် ပျောက်ဆုံးနေခဲ့သည်။ ဤနေရာ၌ ပထမဦးဆုံး သော ရှေးဟောင်းသုတေသနဆိုင်ရာလုပ်ငန်းကို ၁၈၉၉- တွင် ပြုလုပ်ခဲ့ပြီး ထိုအချိန်မှစ၍ အကြိမ်ပေါင်း များစွာ နောက်ဆက်တွဲလုပ်ငန်းများကို ဆောင်ရွက်ခဲ့သည်။

လုမ္ဗိနီဖွံ့ဖြိုးရေးလုပ်ငန်းများ ဆောင်ရွက်ရန် ဆုံး ဖြတ်ခဲ့သည်မှာ ၁၉၆၇-ခုနှစ်တွင် ဗုဒ္ဓဘာသာကိုင်းရှိုင်းသူ ကုလ သမဂ္ဂအတွင်းဝန်ချုပ်ဟောင်း ဦးသန့် ဤလုမ္ဗိနီသို့ ဘုရားဖူး လာရောက်ပြီးနောက်ပိုင်းတွင် ဖြစ်သည်။ ထို အချိန်မှစ၍ (လုမ္ဗိနီအကြောင်း) များစွာ ပြောဆိုလာ ကြပြီး ငွေအမြောက်အမြား စုဆောင်းနိုင်ခဲ့သော်လည်း အားလုံးနီးပါးမျှ (ယနေ့တိုင် အကောင်အထည်ဖော်) မဆောင်ရွက်နိုင်သေးချေ။ လုမ္ဗိနီသည် ငြိမ်းချမ်းသော လူသူများများ မရောက်နိုင်သေးသော နေရာတစ်ခု အဖြစ်သာ ရှိသေးသည်။ လုမ္ဗိနီဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ရေး ကော် မတီ၏ လှုပ်ရှားမှုမဲ့ (နေ)ခြင်းသည် ဟန်ဆောင်မင်္ဂလာ တစ်ပါး (ဟန်ပြလုပ်ရပ်တစ်ခု)သာ ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ပတ်ဝန်းကျင် ရှင်းလင်းသည့် မိုးတွင်းကာလအတွင်း ဘုရားဖူးသည် လုမ္ဗိနီမှနေ၍ ဆီးနှင်းများထူထပ်နေသည့် ဒေလဂီရိနှင့် အန္ဓပူရဏတောင်ထွတ်များ၏ ခမ်းနားလှ သည့် ရှုမျှော်ခင်းကို ရနိုင်သည်။

ကြည့်ရှုဖွယ်

အသောကကျောက်စာတိုင်
လုမ္ဗိနီရှိ ရှေးအကျဆုံးနှင့် အရေးအကြီးဆုံး အထိမ်း အမှတ်နေရာမှာ အသောကမင်းကြီး စိုက်ထူခဲ့သည့် ကျောက်စာတိုင်ဖြစ်သည်။ ဤကျောက်စာတိုင်သည် မိုး ကြိုးပစ်ခံထားရသဖြင့် လုံးပတ်အောက်ဘက်သို့ အက်ကွဲ ရာရှိသည်။ တစ်ချိန်က ကျောက်စာတိုင်ထိပ်ပိုင်း၌ မြင်း ရုပ်သဏ္ဍာန်ဖြင့် အုပ်မိုးထားကြောင်း ရဟန်းတော် ဟူ ယင်ဆန်ကဆိုသည်။ ယနေ့ကျောက်စာတိုင် အောက် ခြေတွင်ရှိနေသည့် အပျက်အစီး ကျောက်တုံးသည် (ဟူ ယင်ဆန်ပြောပြသည့်) ကျောက်စာတိုင်ထိပ်၏ အပိုင်း အစများဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ကျောက်စာတိုင်၌ ရေးထွင်း ထားသည့်စာမှာ ဤသို့ဖြစ်သည် -

‘အဘိသိက်ခံပြီးနောက် နှစ်ပေါင်း နှစ်ဆယ် အကြာတွင် နတ်တို့ ချစ်မြတ်နိုးခြင်းခံရသူ ပိယဒဿီ မင်းကြီးသည် ဤနေရာဒေသသို့ ရောက်ရှိခဲ့ပြီး ရှိခိုးဝတ်ပြုပူဇော်ခဲ့သည်။ အကြောင်းမူ ဤနေရာတွင် သကျမင်းမျိုး ပညာရှိကြီး ဗုဒ္ဓဘုရားရှင် ဖွားမြင်တော်မူခဲ့သောကြောင့် ဖြစ်၏။ ပိယဒဿီ မင်းကြီးသည် ကျောက်ရုပ်တစ်ခုနှင့် ကျောက်စာတိုင်တစ်ခု စိုက်ထူစေ၏။ ဤနေရာတွင် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ဖွားမြင်တော်မူခဲ့သောကြောင့် လုမ္ဗိနီ ရွာအား အခွန်ကင်းလွတ်ခွင့်ပြုပြီး ထွက်ကုန်၏ ရှစ်ဖို့တစ်ဖို့ကိုသာ ပေးဆောင်ရန်လို၏။

ကျောက်စာတိုင် ထိပ်ဖျားအနီးတွင် ‘ဥျံ မဏိပဒမေ ဟုံ’ဟူသော မန္တရဂါထာကို တိဗက်အက္ခရာဖြင့် ရေးတွင်းထားသည်။

ဟိန္ဒူဘုရားကျောင်း

အသောကကျောက်စာတိုင်နှင့် ကပ်လျက်တွင် ရှေးဟောင်း ဗုဒ္ဓဘာသာဘုရားကျောင်းနှင့် စေတီတော်အပျက်အစီးနေရာ၌ (ပြန်လည်) တည်ဆောက်ထားသည့် ဟိန္ဒူဘုရားကျောင်းရှိသည်။ (ဗုဒ္ဓဘာသာ)ဘုရားကျောင်းကိုရော စေတီကိုပါ ၁၈၉၉-တွင် တူးဖော်တွေ့ရှိသည်။ ဘုရားကျောင်း အတွင်းပိုင်းတွင် နတ်တို့သနင်း သိကြားမင်းက မွေးကင်းစ မင်းသား သိဒ္ဓတ္ထအားခံယူနေစဉ် မဟာမာယာမိဖုရားက အင်ကြင်းပင်ကို ရှုငေးနေဟန် သရုပ်ဖော်လျက် ကျောက်ပြားပေါ်ရေး ထွင်းထားပြီး ဆိုးဆိုးရွားရွားဖျက်ဆီးခံထားရသည့် ရုပ်တုတစ်ခုရှိသည်။ ဤရုပ်တုကို ဂုတ္တခေတ် အစောပိုင်းလက်ရာဟု သတ်မှတ်ထားပြီး ဒေသခံဟိန္ဒူဘာသာဝင်များက ရူပဒေဝီ သို့မဟုတ် ရုမ္မိန်ဒေဝီ (Rummindevi)ဟု အမျိုးမျိုးခေါ်ဝေါ်လျက် နတ်သမီးအဖြစ် ပူဇော်ပသကြသည်။ ပန်းပုလက်ရာ၏ ညာဘက်တွင် ရှေးခေတ်ပန်းပုလက်ရာ၏ ပုံတူတစ်ခုရှိသည်။ ဘုရားကျောင်းအပြင်ဘက်တွင် ဘုရားဖူးသည် မူလဘုရားကျောင်း၏ သပ်ရပ်လှပစွာ (ပန်းပု) ထွင်းထု ထားသည့် အုတ်ချပ်များကို သတိပြုမိနိုင်သည်။

ရေကန်

(ဟိန္ဒူ)ကျောင်း၏ တောင်ဘက် အနည်းငယ်အကွာတွင် မင်းသိဒ္ဓတ် ဖွားမြင်ပြီးနောက် မဟာမာယာမိဖုရား ရေချိုးခဲ့သည်ဟု အစဉ်အလာအရ ပြောဆိုသည့် ရေကန်ငယ်ရှိသည်။ ရဟန်းတော် ဟူယင်ဆန်တို့ခေတ်က ရေသည် ကြေးမုံမှန်ကဲ့သို့ ကြည်လင်တောက်ပနေပြီး ရေမျက်နှာအပြင်မှာ ပန်းမျိုးစုံတို့ဖြင့် ဖုံးလွှမ်းနေသည်။

အပျက်အစီးများ

ရေကန်ဘေးတွင် ပျက်စီးနေသည့် စေတီတော်နှင့် ဘုရားကျောင်းများ စုပြုံလျက်ရှိသည်။ ဤဒေသကို တူးဖော်စဉ်က

တွေ့ရှိရသည့် ရှေးဟောင်းပစ္စည်း အနည်းငယ်က လုမ္ဗိနီသည် ၁၀-ရာစုတိုင်အောင် ဗုဒ္ဓဘာသာ၏ အချက်အချာနေရာတစ်ခုအဖြစ် တည်ရှိခဲ့ကြောင်း ညွှန်ပြလျက်ရှိသည်။ ဤ (ရှေးဟောင်း)နယ်မြေအတွင်းရှိ မြက်ထူထပ်သည့် တောင်ကုန်းနှစ်ခုမှာ ဘုရားဖူးများ တစ်ခါတစ်ရံ လက်ယာရစ် လှည့်လည်ကြသော်လည်း မြေပုံသက်သက်သာဖြစ်ပြီး ၁၉၃၃-၃၄ ခုနှစ်များက တူးဖော်စဉ်အတွင်း ပုံထားခဲ့သည့် အုတ်ကျိုးများသာဖြစ်သည်။

ခေတ်သစ်ဘုရားကျောင်းများ

ထိုအပျက်အစီးများ၏ အရှေ့ဘက် အနည်းငယ်အကွာတွင် ခေတ်သစ်ဘုရားကျောင်း နှစ်ခုရှိသည်။ ပထမအဆောက်အဦးမှာ နီပေါ ထေရဝါဒဗုဒ္ဓဘာသာအသင်းက တည်ဆောက်ခဲ့သည့် ကျောင်းတိုက်ဖြစ်ပြီး ဒုတိယမှာ ကဿပဂိုဏ်းဝင် တိဗက်ကျောင်းဖြစ်သည်။

လုမ္ဗိနီသို့

လုမ္ဗိနီသည် နီပေါအတွင်း အနီးဆုံးမြို့တစ်မြို့ဖြစ်သော ဘာအီရဝါ (Bhairawa သို့မဟုတ် Bhairahwa ဟုလည်းစာလုံး ပေါင်းသည်။ သို့သော် ယခုအခါ အစိုးရဝေဇာတ်ဝင်အမည်ကို သိဒ္ဓတ္ထနဂရ Sidhartha Nagar ဟု အမည်ပြောင်းထား ပြီးဖြစ်သည်)မြို့မှ အနောက်ဘက်သို့ ၁၈-ကီလိုမီတာ ဝေးသည်။ အိန္ဒိယနယ်စပ်ဘက်မှဆိုလျှင် ဂေါရခပူရ (Gorakhpur) မြို့မှ ရထား သို့မဟုတ် ကားဖြင့် နောင်ဂါး (Naugarh) မြို့မှ ကားဖြင့် ဆိုနောလီ (Sonauli)မြို့မှ နယ်စပ်ကိုဖြတ်ပြီး ဘာအီရဝါမှ ဆက်လက်၍ သွားနိုင်သည်။

လုမ္ဗိနီဝန်းကျင်

လုမ္ဗိနီအနီးဝန်းကျင်တွင် အတိအကျ မဖော်ထုတ်နိုင်သေးသော တောင်ကုန်းများ၊ အပျက်အစီးများနှင့် ရှေးဟောင်းပစ္စည်းများ မြောက်မြားစွာရှိသည်။ ၎င်းတို့အနက် အများစုကို ဘုရားဖူးပုဂ္ဂိုလ်များ စိတ်ဝင်စားပေလိမ့်မည်။ လုမ္ဗိနီအနောက်ဘက် ၂၂-ကီလိုမီတာအကွာတွင် တောလိဟဝ (Taulihawa)ရွာရှိပြီး ယင်း၏မြောက်ဘက် အတန်ငယ်အကွာတွင် တီလောရကော့ (Tilaurakot)ခေါ် အပျက်အစီးပုံများရှိသည်။ ယင်းနေရာကို နီပေါအာဏာပိုင်တို့က ကပိလဝတ္ထုဟု အသည်းအသန် ပြောဆိုနေကြသည်။ (အိန္ဒိယမြောက်ဖျားနယ်စပ်ရှိ) ပိပရာဟဝါ (Piprahwa)အရပ်ကို (ရှေးဟောင်း) ကပိလဝတ္ထုမြို့တော်ဖြစ်ကြောင်း ဖြစ်နိုင်ဖွယ်ရှိပြီး အငြင်းမပွားနိုင်သော အမှန်အတိုင်း တွေ့ရှိခြင်းသည် ယခုအခါတွင် အဆိုပါ (နီပေါအာဏာပိုင်တို့၏) ပြောဆိုချက်များကို ယုတ္တိမတန်ကြောင်း ဖော်ပြပြီးဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် တောလိဟဝ

သည် ၎င်းမှတစ်ဆင့် အခြားစိတ်ဝင်စားဖွယ် နေရာနှစ်ခု သို့ သွားရောက်ရန် အသုံးဝင်သောနေရာ တစ်ခုဖြစ် သည်။

နိဂလိဟဝနှင့်ဂေါတိဟဝ
တောလိဟဝ၏ မြောက်ဘက် မြောက်ကီလိုမီတာခန့် အကွာတွင် နိဂလိဟဝ (Niglihawa) ရွာရှိသည်။ ရွာအပြင် ဘက် လောက်တွင် ရေကန်တစ်ခုရှိပြီး ထိုရေကန်၏ အနောက်ဘက်ခြမ်းတွင် အသောကကျောက်စာတိုင် အ ကျိုးနှစ်ခုရှိသည်။ ကျောက်စာတိုင် အကျိုးပိုင်းတွင် ရေး ထွင်းထားသည့်စာ (၏အဓိပ္ပာယ်မှာ) 'ဘိသိက်ခံပြီး နောက် ၁၄-နှစ်အကြာ၊ နတ်တို့ချစ်မြတ်နိုးခြင်းခံရသော ပိယဒဿီမင်းကြီးသည် ကောဏာကမနု(Konakamana) ဘုရားရှင်၏ စေတီတော်ကို အရွယ်အစားနှစ်ဆ ပြုပြင် မွမ်းမံခဲ့ပြီး ဘိသိက်ခံပြီးနောက် နှစ် ၂၀-အကြာတွင် လူ ကိုယ်တိုင်လာရောက်၍ ရှိခိုးပူဇော်လျက် ကျောက်စာ တိုင် စိုက်ထူခဲ့၏'ဟု ဖြစ်သည်။

ကောဏာကမနုဟူသည် (ဤကမ္ဘာ၌) ဂေါတမ ဘုရားရှင်မတိုင်မီ ပွင့်တော်မူပြီးသည့် ဒုတိယမြောက် ဘုရားရှင်ဖြစ်သည့် ကောဏာကမနု၏ အမည်ကွဲတစ်ခု ဖြစ်သည်။ အသောကကျောက်စာတွင် စေတီတော်တစ် ဆူရှိကြောင်းကို ဖော်ပြထားပြီး ဟူယင်ဆန်ကလည်း ယင်းသို့သော စေတီတစ်ဆူဖူးတွေ့ရကြောင်း ဖော်ပြခဲ့ သည်။ ယနေ့ခေတ်၌မူ စေတီတည်ရှိကြောင်း အစအန ပင်မတွေ့ရတော့ချေ။ ဤကျောက်စာတိုင် အကျိုးအပုံ များကို လက်ရှိနေရာသို့ မူလနေရာမှ ရွှေ့ပြောင်း ယူလာ ခဲ့သည်ဟုလည်း ယူဆနိုင်ဖွယ်ရှိသည်။

တောလိဟဝရွာ၏ အနောက်တောင်ဘက် ၄-ကီလို မီတာအကွာတွင် ဂေါတိဟဝ (Gotihawa) ရွာရှိသည်။ ဤရွာ၏အလယ်တွင် အသောကကျောက်စာတိုင် အခြား တစ်ခု၏ အကျိုးအပိုင်းတစ်ခုရှိသည်။ အသောကမင်း ကြီးသည် ဂေါတမမြတ်စွာဘုရားမတိုင်မီ ပွင့်တော်မူသည့် တတိယမြောက် ဘုရားရှင် ကကုသန္ဓ ဖွားမြင်တော်မူ သည့်နေရာ အထိမ်းအမှတ်အဖြစ်ဖြင့် ဤကျောက်စာ တိုင်ကို စိုက်ထူခဲ့ကြောင်း ယုံကြည်ကြသည်။ သို့သော် ကျောက်စာ ရေးထွင်းထားသည်ကိုပင် မတွေ့ရတော့ သောကြောင့် ဤကျောက်စာကို ခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာမှု မပြု နိုင်ချေ။ ရွာအပြင်ဘက်တွင် စေတီတော်ကြီး တစ်ခု၏ အပျက်အစီးများလည်းရှိသည်။

သွားရောက်လိုလျှင်
လုဒ္ဓိနီမှ တောလိဟဝသို့ ဦးတည်သွားနိုင်သည်။ သို့သော် လမ်းအလွန်ဆိုးဝါးသည်။ ရွာသူရွာသားများသည် လမ်း ညွှန်ကြားရန် အလိုမရှိ သို့မဟုတ် လမ်းမညွှန်နိုင်ကြချေ။ ဘာအီရဝါမှ မြောက်ဘက်သို့ ၂၁-ကီလိုမီတာအကွာရှိ ဗုတဝါလ (Butwal)သို့ သွားလျှင် ပိုကောင်းပြီး ၎င်း

နောက် မဟိန္ဒြာအဝေးပြေးလမ်းအတိုင်း အနောက်ဘက် ဂေါရသိင်္ဂီသို့ သွားပြီး ၎င်းမှတစ်ဆင့် တောလိဟဝသို့ ရောက်နိုင်သည်။

ရောဟိနီမြစ်
သကျလူမျိုးတို့၏ အနီးစပ်ဆုံးသော အိမ်နီးနားချင်းမှာ အရှေ့ဘက်ရှိ ဆွေမျိုးမကင်းသည့် ကောလိယလူမျိုးတို့ ဖြစ်ကြသည်။ ကောလိယတို့၏ အဓိကမြို့များမှာ မြတ်စွာ ဘုရား၏ မယ်တော် မဟာမာယာ ဖွားမြင်တော်မူရာ ဖြစ် ပြီး ရှေးဟောင်းသုတေသန ပညာရှင်များ ရှာဖွေရဦး မည်ဖြစ်သည့် ဒေဝဒဟမြို့နှင့်၊ စေတီတစ်ဆူကြောင့် ကျော်ကြားပြီး ယခုအခါ ဓုတဝါလရွာ၏ အရှေ့တောင် ဘက် ၁၃-ကီလိုမီတာအကွာရှိ တောင်ကုန်းများအဖြစ် သတ်မှတ်ထားသည့် ရာမဂါမ တို့ဖြစ်ကြသည်။ သကျနှင့် ကောလိယနိုင်ငံနှစ်ခုအကြား နယ်စပ်ဒေသကို ယနေ့တိုင် ထိုအမည်ဖြင့် ခေါ်ဝေါ်ဆဲဖြစ်သည့် ရောဟိနီမြစ်ဖြင့် ပိုင်းခြားထားသည်။ ဤမြစ်တွင် ဗုဒ္ဓလက်ထက်တော် အ ခါက အလွန်ထင်ရှားသည့် အဖြစ်အပျက်တစ် ရပ်ရှိခဲ့ သည်။ ဤအကြောင်းအရာကို ဓမ္မပဒအဋ္ဌကထာ (ဓမ္မပဒ-၄ ၂၊ ၁၆၁) တွင် ဤသို့ဖော်ပြထားသည် -

သကျနှင့်သက်ဝင်တို့သည် ကောက်ပင်များ ရေရရှိရေးအတွက် (ရောဟိနီ)မြစ်ကို တာတမံဆည်ကြသည်။ နွေရာသီ ရောက်သောအခါ လူတိုင်းအတွက် ရေမလုံလောက်ကြောင်း ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာသည်။ 'အပြောအဆို ရင့်သီးလာကြ၏။ တစ်ယောက်က အခြား တစ်ယောက်ကို ရိုက်နှက်ရာ (ခံရသူက) တုံ့ပြန်၏။ ခိုက်ရန် ဖြစ်ပွားကြ၏။ ရန်ဖြစ်သဖြင့် ၎င်းတို့သည် ဘုရင်မိသားစုဝင်များ၏ ရင်းမြစ်နှင့်ပတ်သက်၍ မဟုတ်မမှန် သတင်းများ ပစ်လွှတ်ကြ၏။' ၎င်းတို့အား ရည်ညွှန်းထားသည့် စော်ကားမှုများကို သကျနှင့် ကေလာလီယဘုရင့် အသိုင်းအဝိုင်းသို့ ပေါက်ရောက်သွားသောအခါ ချပ်မိန်ကို ဝတ်ဆင်ပြီး လက်နှက်စွဲကိုလျက် ၎င်းတို့၏ဂုဏ်ရည်ကို မြင့်တင်ရန် ဆုံးဖြတ်ကြသည်။

နံနက်ခင်းအချိန် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် လောကကို ရှုကြည့်တော်မူသောအခါ ဆွေတော်မျိုးတော်များကို တွေ့မြင်ပြီး 'ငါဘုရား မသွားရောက်ခဲ့သော် ဆွေတော်မျိုးတော်များသည် အချင်းချင်း ပျက်စီးစေကြလိမ့်မည်။ ၎င်းတို့ ထံသို့ သွားရောက်ရန် ငါဘုရားမှာ တာဝန်ရှိပေ၏' ဟု ဆင်ခြင်တော်မူသည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ဆွေတော်မျိုးတော်များ စုရုံး ရောက်ရှိနေကြသည့် နေရာသို့ ကောင်းကင်ခရီးဖြင့် ကြွရောက်တော်မူခဲ့ပြီး ရောဟိနီမြစ်အလယ် ကောင်းကင်၌ တင်ပလွင်ခွေ ထိုင်နေတော်မူသည်။ ဆွေတော်မျိုးတော်များ မြတ်ဗုဒ္ဓကို တွေ့မြင်ကြသောအခါ ၎င်းတို့သည် လက်နှက်ကို ပစ်ချကြပြီး ရှိခိုးဦးညွတ်ကြသည်။ ထိုအခါ ဗုဒ္ဓမြတ်စွာက ဤသို့ မေးမြန်းတော်၏ -

'မင်းမြတ်တို့၊ ဘာကို အကြောင်းပြု၍ အငြင်းပွားကြပါသလဲ'

'တပည့်တော်တို့ မသိပါဘုရား'

'ဒါဖြင့် ဘယ်သူ သိပါသလဲ'

'စစ်တပ် ဗိုလ်ချုပ်ကြီး သိပါလိမ့်မည် အရှင်ဘုရား'

ဗိုလ်ချုပ်ကြီးကို မေးမြန်းသောအခါ ၎င်းက ဘုရင်ခံချုပ် သိပါလိမ့်မည်ဟု ဆိုသည်။ ဤသို့ဖြင့် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ပြဿနာဖြစ်ရခြင်း၏ အကြောင်းရင်းကို တစ်ယောက်ပြီးတစ်ယောက် မေးမြန်းသော်လည်း မည်သူမျှ (အတိအကျ) မသိကြချေ။ အလုပ်သမားများအား မေးမြန်းသည်။ ၎င်းတို့က ဤသို့ဖြေကြား၏ -

'ရေနှင့်ပတ်သက်၍ အငြင်းပွားမှု ဖြစ်ပါသည်အရှင်ဘုရား'

ထိုအခါ မြတ်စွာဘုရားက မင်းကြီးများအား ဤသို့ မိန့်တော်မူသည်-

'မင်းကြီး၊ ရေရဲ့တန်ဖိုးက ဘယ်လောက်ရှိပါသလဲ'

'မပြောပြလောက်ပါဘုရား'

'စစ်သားတစ်ယောက်ရဲ့ တန်းဖိုးကား ဘယ်လောက်ရှိပါသလဲ'

'စစ်သားတစ်ယောက်ရဲ့ တန်ဖိုးကား အဖိုးမဖြတ်နိုင်ပါဘုရား'

ထိုအခါ မြတ်စွာဘုရားက 'တန်ဖိုးမရှိတဲ့ ရေကို အကြောင်းပြုပြီး တန်ဖိုးမဖြတ်နိုင်တဲ့ စစ်သားတွေကို သတ်ဖြတ်ခြင်းသည် မှတ်ကန်ပါမည်လား'ဟု မေးမြန်းတော်မူ၏။ ၎င်းတို့အားလုံး တိတ်ဆိတ်နေကြသည်။ 'မင်းမြတ်အပေါင်းတို့၊ သင်တို့ဘာကြောင့် ဤသို့ပြုမှုကြဘိသနည်း၊ ဤနေရာမှာ ယနေ့ငါဘုရားမရှိခဲ့လျှင် သင်တို့ တစ်တွေ သွေးချောင်းစီးမှု ဖြစ်ပေါ်စေကြလိမ့်မည်။ သင်တို့၏ ပြုမူလှုပ်ရှားမှုများကား အဓိပ္ပာယ်မရှိ။ သင်တို့သည် ရန်သူငါးမျိုးဖြစ်ပေါ်စေသည့် အမုန်းတရားဖြင့် နေထိုင်ကြ၏။ ငါကားပြည့်ဝသော မေတ္တာဖြင့် နေထိုင်ပေ၏။ သင်တို့ကား တပ်မက်မှုဖြင့် နာမကျန်း ဖြစ်လျက် နေထိုင်ကြ၏။ ငါကား ယင်းရောဂါမှ ကင်းလွတ်လျက် နေထိုင်ပေ၏။ သင်တို့ကား အာရုံကာမဂုဏ်တရား ငါးမျိုးနောက်သို့လိုက်လျက် နေထိုင်ကြ၏။ ငါကား ရောင့်ရဲနှစ်သက်စွာ နေထိုင်၏'ဟု ဟောတော်မူသည်။

ဤအဖြစ်အပျက်ကား ရောဟိနီမြစ်၏ မည့်သည့်နေရာတွင် ဖြစ်ပွားခဲ့သည်ကို ယခုအခါ အတိအကျ မသိရပါချေ။ သို့ရာတွင် ရောဟိနီမြစ်ကမ်း၌ ထိုင်လျက် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏ ပြန်လည် သင့်မြတ်ရေးဖြစ်ဖြေမှုနှင့် ငြိမ်းချမ်းရေးဆောင် ရွက်ပုံအကြောင်း စိတ်အာရုံတွင် စဉ်းစားလိုက်ရခြင်းသည် အသည်းခိုက်ဖွယ် အကောင်းဆုံးသော အတွေ့အကြုံတစ်ရပ်ဖြစ်နိုင်ပေသည်။

ရောဟိနီသို့သွားရောက်ရန် ရောဟိနီမြစ်သည် ပါရသီ (Parasi)မြို့သို့ သွားသည့် လမ်းမပေါ်တွင် တည်ရှိသည်။ ဘာအိရဝါမြို့ အရှေ့ဘက် တည့်တည့်တွင် တည်ရှိသည်။ ရောဟိနီသည် ဒုတယဖြတ်ကျော်ရသည့် မြစ်ဖြစ်သည်။ ၁၉၈၉-တွင် ဤလမ်းသည် ကြမ်းပြီး ကတ္တရာမခင်းရသေးချေ။

၂။ ကပိလဝတ္ထု

အရှင်ဘုရား၊ ကပိလဝတ္ထုသည် ချမ်းသာ ကြွယ်ဝပါ၏။ လူအများ ပြည့်နှက်စည်ကား လျက်ရှိပြီး လူဦးရေထူ ထပ်လှပါ၏။ ဘုန်း တော်ကြီးသော မြတ်စွာဘုရားနှင့် ပူဇော်အထူး ကို ခံယူထိုက်သော ရဟန္တာ အရှင်မြတ်များ အား လာရောက်ဖူးမြော်ပြီး ညနေအချိန် ကပိ လဝတ္ထုမြို့ထဲသို့ ဝင်သွားသောအခါ တပည့် တော်သည် ဆင်များ၊ မြင်းများ၊ (မြင်း) ရထား များ၊ လှည်းများနှင့် သွားလာ လှုပ်ရှားနေကြ သည့် လူအပေါင်းကို တွေ့ပါ၏ (သံ ၃၊ ၂၂၃)။

ကပိလဝတ္ထုသည် သာကီယတို့၏ မြို့တော်ဖြစ်ပြီး မင်း သားသိဒ္ဓတ္ထ ပထမနှစ်သုံးဆယ်ကို ကုန်လွန်ခဲ့သည့် နေရာဖြစ်၏။ ဗုဒ္ဓပွင့်တော်မမူမီ ရာစုနှစ်ပေါင်း များစွာ အလွန်က ဥက္ကာကမင်းကြီးသည် ၎င်း၏အငယ်ဆုံး သား တော်အား ထီးနန်းကို ပေးနိုင်ရန် ၎င်း၏ သားတော် ကြီးများအား မြို့တော်မှ နှင်ထုတ်ခဲ့သည်။ ပြည်နှင့်ဒဏ်ခံ ရသည့် သားတော်များသည် ဟိမဝန္တာတောင်ခြေအနီး ‘သာက(ကျွန်း)ပင်’တောအနီး ကြာပန်းအိုင်ဘေးတွင် အိုး သစ်အိမ်သစ်ပြု၍ နေထိုင်ကြ သည်။ ဥက္ကာကမင်းကြီးက မှူးမတ်များအား ၎င်းသားတော်များ ရောက်နေသည့် နေ ရာကို မေးမြန်းသောအခါ ၎င်းတို့က (သားတော်များ အကြောင်း) မင်းကြီးအား သံတော်ဦးတင်ကြသဖြင့် မင်းကြီးက ‘မင်းသားများသည် သာက(ကျွန်း)ပင်များ ကဲ့ သို့ စွမ်းရည်ရှိကြပေ၏။ မင်းသားများကား အမှန်ပင် သကျ(စွမ်းနိုင်သူများ) ဖြစ်ကြပေ၏’ဟု တအံ့တဩ မိန့် မြွက်သည်။ ဤသည်မှာ အစဉ်အလာအဆိုအရ ၎င်းတို့ သကျအမည်ကို ရရှိခဲ့ပုံဖြစ်သည်။

မင်းသားများ၏ အိုးအိမ်သစ်အနီးတွင် ကပိလ ရ သွေကြီး၏ သင်္ခမ်းကျောင်းရှိသဖြင့် ၎င်းတို့နေထိုင်သည့် အရပ်ကို ကပိလဝတ္ထုဟု ခေါ်ဝေါ်ကြသည်။ နောင်အခါ ဗုဒ္ဓစာပေကျမ်းဂန်၌ မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ခမည်းတော်ကို ဧကရာဇ် အဖြစ်နှင့် ကပိလဝတ္ထုကို ခမ်းနားကြီးကျယ်သည့် မြို့ တော်အဖြစ် ဖော်ပြကြသည်။ အမှန်စင်စစ် ဘုရင်သုဒ္ဓေါ ဒနသည် သကျမျိုး၏ အဆင့်မြင့်ခေါင်းဆောင် တစ် ယောက် ပိုမိုဖြစ်ဖွယ်ရှိပြီး ကပိလဝတ္ထုသည်လည်း သုဒ္ဓေါ ဒနမင်းကြီး၏ အိမ်တော်ပတ်လည်၌ တည်ထားသည့် မြို့ ငယ်တစ်ခုသာ ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ဗောဓိဉာဏ်ကိုရပြီးနောက် ပထမ ဦးဆုံးသော ပြည်တော်ပြန်ခရီးသည် များစွာ ထူးခြားလှ ၏။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏ လမ်းဘေးတွင် ဆွမ်းခံလှည့် လည်၍ တောင်းရမ်းခြင်းသည် ခမည်းတော်မင်းကြီးအား တုန်လှူစေပြီး မြတ်ဗုဒ္ဓကမူ လူအုပ်ကြီးအား တရား ဒေသနာ ဟောကြားသည်။ သကျမင်းသားအများစု ရှင်ရဟန်းဖြစ်သွားကြ သည် (ဝိ ၄၊ ၃၃၆)။ အမှန်သော် လူတိုင်းနှစ်သက်ကြသည်ကား မဟုတ်ချေ။ ဒဏ္ဍပါဏီ သည် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အား တရားဓမ္မဟောကြားရန် လျှောက်ထားသည်။ သို့သော် တရားဓမ္မကို နာရသော အခါ ဒဏ္ဍပါဏီသည် ‘ခေါင်းခါ လျှာထုတ်လျက် (နဖူး ပေါ်) အရေးသုံးကြောင်းပေါ်သည်အထိ မျက်မှောင် ကြွတ်ပြရင်း ထွက်ခွာသွားသည် (မ ၁၊ ၁၅၄)။

ကပိလဝတ္ထုသို့ နောက်တစ်ကြိမ် ဒေသစာရီ ကြွချီ ခြင်းမှာ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အား စည်းဝေးခမ်းမဆောင် သစ်တစ်ခု ဖွင့်လှစ်ရန် ပင့်လျှောက်ခံရသောကြောင့် ဖြစ် သည်။ ‘ကြမ်းပြင်တွင် ကောဇောများခင်းထား၏။ နေ ရာထိုင်ခင်းများ အသင့်ခင်းကျင်းထား၏။ အပြင်တွင် ရေလေးများ ချထား၏။ မီးအိမ်များ ချိတ်ဆွဲထား၏။ အတွင်းသို့မဝင်မီ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ခြေတော်ကို ရေသုံးသပ်တော်မူ၏။ အလယ်ဗဟိုတိုင်ကို မှီလျက် အရှေ့ဘက်သို့ မျက်နှာမူပြီး ထိုင်တော်မူရင်း ညနက် သည်အထိ တရားဒေသနာ ဟောကြားတော်မူသည် (မ ၂၊ ၁၆)။

မြတ်ဗုဒ္ဓအပေါ် စိတ်အားအထက်သန်းဆုံး (ကြည် ညိုပြီး) ထိပ်တန်းလူကြီးပိုင်တွင် ပါဝင်သူမှာ မဟာနာမ ဖြစ်၏။ မြတ်ဗုဒ္ဓသည် မဟာနာမကိုအကြောင်းပြု၍ ဒေ သနာတော်များစွာကို ဟောကြားတော်မူခဲ့သည်။ အခါ တစ်ပါး၌ မဟာနာမသည် နိဂြောဓာရုံကျောင်းတိုက်၌ (သီတင်းသုံးနေသည့်) ဗုဒ္ဓထံသို့ သွားရောက်သည်။ သို့ရာတွင် ထိုအချိန်က ဗုဒ္ဓသည် နာမကျန်းဖြစ်ခြင်းမှ နာ လန်ထကာစဖြစ်သဖြင့် အရှင်အာနန္ဒာက ဗုဒ္ဓကိုယ်စား (မဟာနာမအား) စကားစမြည် ပြောဆိုရသည် (အံ ၁၊ ၂၂၀)။

ကပိလဝတ္ထုသည် မြတ်ဗုဒ္ဓပ ရိနိဗ္ဗာန်စံတော်မမူမီ တစ်ချိန်၌ ဖျက်ဆီးခံရသည်။ သကျနိုင်ငံသည် ကောသ လနိုင်ငံအတွင်း တစ်စိတ်တစ်ဒေသ အုပ်ချုပ်ခွင့်ရှိသော ပြည်သူ့နိုင်ငံတစ်ခု ဖြစ်သည်။ အခါတစ်ပါး၌ ကောသလ ဘုရင် ပသေနဒီသည် မိမိ၏သားတော်တစ်ပါးအား^၂

^၂ ဝါသဘာ နာမ ရညော ဧကော ဒေဝီ (မ-၄ ၃၊ ၂၃၈)။ ရာဇာ တဋ္ဌ မာနသော တံ (ဝါသဘာစတ္ထိယံ) ပဉ္စန္ဒံ ကုတ္တိသတာနံ ဇေဋ္ဌကံ ကတွာ အဂ္ဂမဟေသိဋ္ဌာနေ အဘိသန္တိ (ဓမ္မပဒ-၄ ၁၊ ၂၂၀) တို့အရ ကောသလမင်း ကိုယ်တိုင် ဝါသဘာစတ္ထိယာကို အဂ္ဂမ ဟေသိ မြှောက်ခြင်းဖြစ်သည်။ ကောသလ၏ သကျအမျိုးသမီး နှင့် လက်ဆက်လိုခြင်းမှာ အရှိန်အဝါတိုးချဲ့လို၍ ဖြစ်နိုင်သကဲ့ သို့ အဋ္ဌကထာအလိုအရမူ မြတ်စွာဘုရားနှင့် ဆွေမျိုး တော်စပ်

သကျအမျိုးကောင်းသမီး တစ်ယောက်နှင့် လက်ထပ်စေခြင်းဖြင့် သကျမျိုးတို့အကြား မိမိ၏အရိန်အဝါဩဇာကို တိုးချဲ့ရန် ဆုံးဖြတ်လိုက်သည်။ မိမိတို့နှင့် အမျိုးဇာတ် တူတစ်ယောက်ကို ပြင်ပမှ အမျိုးဇာတ်မတူသူ တစ်ယောက်နှင့် လက်ထပ်ရမည့်အကြံသည် ဘဝင်မြင့်သူ သာကီယတို့အား အထိတ်တလန့်ဖြစ်စေသည်။ သို့သော် အာဏာတန်ခိုးထန်ပြင်းလှသည့် အိမ်နီးချင်း ကောသလ (မင်း)၏ ဆန္ဒကို လျစ်လျူရှုမထားနိုင်ချေ။ မဟာနာမသည် (ပြဿနာအတွက်) အဖြေရှာတွေ့သည်။ မဟာနာမတွင် ကျွန်မနှင့်ရသည့် ဝါသဘာဝတ္ထိယာအမည်ရှိ သမီး တစ်ယောက်ရှိသည်။ ဤမိန်းကလေးအား ပသေ နဒီ၏သားနှင့် လက်ထပ်ထိမ်းမြားရန် တိုက်တွန်းသည်။ အကြံအောင်မြင်သည်။ ကျွန်မကလေးကို သာကီယ ဇာတ်အမျိုးမြတ်သည့် မိန်းကလေးအဖြစ်ဖြင့်လက်ခံပြီး သာဝတ္ထိသို့ ယူဆောင်လျက် ကောသလတော်ဝင် မိသားစုနှင့် လက်ထပ်ထိမ်းမြားလိုက်သည်။ နောက်ဆုံးတွင် ဝါသဘာဝတ္ထိယာမှ ဝိဋ္ဌဇ္ဈာအမည်ရှိ သားတစ်ယောက် မွေးဖွားသည်။ ဝိဋ္ဌဇ္ဈာအရွယ် ရောက်သော အခါ ကပိလဝတ္ထုရှိ မိဘဆွေမျိုးများဟုယူဆသည့် နေရာသို့ သွားရောက် လည်ပတ်ချင်လာသည်။ သို့သော် မိခင်က သွားရောက်ခြင်းကို အားမပေးဘဲနေသည်။ အကြောင်းမူ မင်းသမီးသည် သကျတို့က ၎င်း၏ သားတော်အား လေးလေးစားစား ဆက်ဆံနိုင်စွမ်း ရှိကြမည်မဟုတ်သည်ကို (ကြံ) သိနှင့်ထားသောကြောင့် ဖြစ်သည်။

နောက်ဆုံး၌ ဝိဋ္ဌဇ္ဈာသည် သွားရောက် လည်ပတ်ခဲ့သည်။ ရရှိသော အေးစက်စက်အရိအသေပေးမှုကြောင့် စိတ်ခုသွားခဲ့သည်။ ပြန်လည်ထွက်ခွာပြီးနောက် ဝိဋ္ဌဇ္ဈာ၏နန်းတွင်း အခြေအရံတစ်ယောက်သည် မေ့လျော့ကျန်နေခဲ့သည့် လက်နက်ကို ပြန်လည်ရယူရန် ပြန်လာခဲ့ရာတွင် ကျွန်မတစ်ယောက် ဝိဋ္ဌဇ္ဈာထိုင်နေခဲ့သည့် နေရာကို နှိရည်ဖြင့် ဆေးကြောလျက် ဝိဋ္ဌဇ္ဈာအား ကျွန်မသားဟု အထင်သေးစွာ ရည်ညွှန်းပြောဆိုနေသည်ကို တွေ့မြင်ရသည်။ ထိုမင်းချင်း ယောက်ျားသည် ထိုအမျိုးသမီး ရည်ရွယ်သည့်အရာကို စုံစမ်းသောအခါ ကျွန်မက (အကြောင်းစုံကို) ပြောပြသည်။ ဖြစ်ကြောင်း စုံလင်ဝိဋ္ဌဇ္ဈာထံ ရောက်သွားသောအခါ ဝိဋ္ဌဇ္ဈာ အကြီးအကျယ် ဒေါသဖြစ်သွားပြီး ‘ငါထိုင်တဲ့နေရာကို သန့်ရှင်းအောင်လို့ ဒင်းတို့ နှိရည်နှင့် ဆေးနှင့်ကြည့်ပေါ့။ ငါမင်းဖြစ်လာလျှင် ဒီနေရာကို ဒင်းတို့ လည်ချောင်းသွေးနှင့် ငါ (ပြန်)ဆေးမယ်’ ဟု ရန်ငြိုးဖွဲ့သည်။

ဝိဋ္ဌဇ္ဈာ ကြုံးဝါးခဲ့သည့်အတိုင်း ဖြစ်ပျက်ခဲ့သည်။ ဝိဋ္ဌဇ္ဈာသည် သကျတို့အား ရန်းငြိုးအတိုင်း ဆောင်ရွက်

ရန် သုံးကြိမ်တိုင်တိုင် စစ်တပ်ဖြင့် ချီတက်ခဲ့သည်။ သုံးကြိမ်လုံးတွင် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်က (သကျတို့၏) အန္တရာယ်ဆိုးကို လွှဲဖယ်နိုင်စွမ်းရှိခဲ့သည်။ သို့ရာတွင် နောက်ဆုံး၌ ဝိဋ္ဌဇ္ဈာသည် နည်းလမ်းရသွားခဲ့သည်။ သကျလူမျိုးများစွာ အစုလိုက် အပြုံလိုက် အသတ်ခံရပြီး ကပိလဝတ္ထုတစ်မြို့လုံး ထွားထွား ကြေညက်သွားသည်။ မဟာဝံသဋီကာအဆိုအရ ကြွင်းကျန်နေသော သာကီယတို့သည် တောင်ကုန်းဒေသများသို့ ထွက်ပြေးကြပြီး ထိုနေရာ၌ မရိယနဂရ (Mariyanagara) မြို့တည်ကြသည်ဟု သိရသည်။

ဖာဟိဟန် ရောက်သွားသောအခါ (ကပိလဝတ္ထုမြို့) နေရာသည် လုံးဝနီးပါး စွန့်ပစ်ခံဒေသတစ်ခုဖြစ်နေပြီ။ ‘အားလုံးမှာ မြေတောင်ပို့သာဖြစ်ပြီး လူသူကင်းမဲ့သည့် နေရာဖြစ်သည်။ နေထိုင်သူများမှာ ရဟန်းတော် အချို့သာဖြစ်ပြီး သာ မန်လူပုဂ္ဂိုလ် မိသားစုနှစ်ကျိပ် သို့မဟုတ် လေးကျိပ်ခန့်သာရှိသည်။ သုဒ္ဓေါဒနနန်းတော် တည်ရှိခဲ့သည့်နေရာတွင် မင်းသားသိဒ္ဓတ္ထနှင့် မယ်တော်မာယာ ရုပ်တုများ ထုလုပ်ထားသည်။ ဖာဟိယန်သည် မင်းသား သိဒ္ဓတ္ထ၏ ဘဝအစောပိုင်းတွင် ပေါ်ပေါက်ခဲ့သော အရေးကြီး အဖြစ်အပျက်များကို အထိမ်းအမှတ်ပြုသည့် စေတီငယ်များကို ဖော်ပြသည်။ ဖာဟိယန်သည် ကပိလဝတ္ထုမှ လုမ္ဗိနီသို့အကွာအဝေးနှင့် လမ်းညွှန်ကိုလည်း ဖော်ပြခဲ့သည်။ ဟူယင်ဆန် ကပိလဝတ္ထုသို့ ရောက်သွားသောအခါ ၎င်းတွေ့ကြုံရသည့် မြင်ကွင်းမှာ (ဖာဟိယန် တွေ့မြင်ရသည်နှင့်) ထပ်တူညီသည်။ ‘ခန်းမအဆောက်အအုံမှာ (သစ်ပင်များ) ဖုံးလွှမ်းနေပြီး ပျက်စီးနေပြီ။ ၎င်း၏ပတ်လမ်းကို အတိအကျ မခန့်မှန်းနိုင်တော့ပေ။ မြို့တော်အတွင်း ဘုရင့်နန်းတော်ပရိဝုဏ်သည် ၁၄ သို့မဟုတ် ၁၅ လီ ပတ်လည်ကျယ်ဝန်း၏။ ၎င်းတို့အားလုံးကို အုတ်သားဖြင့် တည်ဆောက်ထားသည်။ တံတိုင်းအုတ်မြစ်များမှာ ခိုင်ခံ့ပြီး မြင့်မားဆဲဖြစ်သည်။ ဤအုတ်မြစ်နံရံများကား စွန့်ပစ်ခံထားရသည်မှာ ကြာပေပြီ။ ဌာနေရွာသူရွာသား အနည်းငယ်သာရှိပြီး ကျိုးတိုးကျဲတဲသာ ဖြစ်သည်။’

ဟူယင်ဆန်သည် ၎င်းသွားခဲ့ရသည့် ခရီးအကွာ အဝေးနှင့် ကပိလဝတ္ထုသို့ရောက်ရန် ဦးတည်သွားခဲ့ရသည့် လမ်းညွှန်ကိုလည်း ပြဆိုထားသည်။ ဖျက်ဆီးခံရပြီးနောက် ကပိလဝတ္ထုကို လုံးဝတစ်ဖန် ပြန်လည်တည်ဆောက်ခဲ့ဟန်မတူ သို့မဟုတ် လူသူပြန်လည် နေထိုင်ခဲ့ကြဟန်မတူချေ။ ဝန်းရံနေသည့် သစ်တောများက ရှေးဟောင်းသူတေသန နယ်မြေကို ဝါးမျိုပစ်လိုက်သည်။ (ကပိလဝတ္ထု၏)ကျော်ကြားမှု ကျဆင်းသွားပြီး ထိုအရပ်တွင် နေထိုင်ကြသည့် ဘာသာတရားကိုင်းရှိုင်းသူ ရဟန်းတော် အနည်းစုသာရှိပြီး မကြခဏ ရောက်ရှိလာကြသည့် ဘုရားဖူးများက ကပိလဝတ္ထုမြို့တော် ရှင်သန်နေအောင် ဖန်တီးထားခဲ့ပုံရသည်။ အိန္ဒိယ၌ ဗုဒ္ဓသာသနာတော်

လိုခြင်း၊ ရဟန်းသံဃာတော်များနှင့် ပိုမိုနီးစပ်လိုခြင်းကြောင့်ဖြစ်သည် (ဘာသာပြန်သူ)။

ဆုတ်ယုတ်သွားသောအခါ ဘုရားဖူး အလျဉ်လည်း ခြောက်သွေ့သွားသည်။ သစ်တောများ ပေါက်ရောက် သွားပြီး ကပိလဝတ္ထုပျောက်ကွယ်သွားတော့သည်။

၁၉-ရာစုကုန်ခါနီး အချိန်ထိ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏ ဘဝနှင့်ပတ်သက်သော နေရာတော်များကို (ပြန်လည်) တွေ့ရှိခဲ့ပြီး တွေ့ရှိသမျှထဲတွင် ကပိလဝတ္ထု မပါဝင်ခဲ့ချေ။ အိန္ဒိယ-နီပေါနယ်စပ်ရှိ သစ်တောများကို တဖြည်းဖြည်း ရှင်းလင်းရင်း ရှေးခေတ်က နေထိုင်ခဲ့သူများ၏ အကြွင်း အကျန်များ သေချာပေါက်ဖြစ်နိုင်ဖြစ်သည့် တောင်ကုန်း အများအပြား မြင်ကွင်းသို့ ရောက်လာသည်။ ပညာရှင် များသည် ယင်းတို့အနက် မည်သည့်နေရာသည် ကပိလ ဝတ္ထုဖြစ်နိုင်သည်ဆိုသည့် အချက်ကို တွေးတောလာကြ သည်။ ၁၈၅၈-ခုနှစ်တွင် လာဆင် (Lassen) အမည်ရှိ ပုဂ္ဂိုလ်က (ကပိလဝတ္ထု) မြို့နေရာသည် ဂေါရခပူရမြို့မှ ကီလိုမီတာ အနည်းငယ်အကွာအဝေးရှိ နေရာဖြစ်နိုင် သည်ဟု ဆိုခဲ့သည်။

၁၈၆၃-ခုနှစ်တွင် ကပိလဝတ္ထုမြို့ဟောင်းနေရာကို အောင်မြင်စွာ တွေ့ရှိပြီးနောက် ကန်နင်ဟမ်က တရုတ် ဘုရားဖူးများ၏ ခရီးစဉ်များကို အသုံးပြုလျက် ကပိလ ဝတ္ထုသည် နဂရခါစ် (Nagarkhas)မြို့တွင် ရှိကြောင်း ကြေညာခဲ့သည်။ (ဤသည်မှာ) ကန်နင်ဟမ်က (နောင် အခါ) မှားယွင်းကြောင်း (ကိုယ်တိုင်) ထုတ်ဖော်ခဲ့သည့် မဆိုစလောက် အကြိမ်များအနက် တစ်ကြိမ်ဖြစ်သည်။ ကန်နင်ဟမ်၏ လက်ထောက် တစ်ယောက်ဖြစ်သူ အေစီ အယ်လ် ကာလေးယီလ် (A.C. L. Carlleyel)သည် ဗာဆတီ (Basti)နှင့် ဂေါရခပူရခရိုင်များကို ၁၈၇၅-၇၆ ခုနှစ်များတွင် အငြင်းပွားမှု အပြီးသတ်ငြိမ်း စေရန် သန္နိဋ္ဌာန်ချ အားထုတ်မှုတစ်ရပ်အဖြစ် လေ့လာသုံးသပ် ခဲ့ပြီး ဘုအီလာဒီဟ (Bhuladiah)ခေါ်သောနေရာသည် ကပိလဝတ္ထုဖြစ်ရမည်ဟု ကောက်ချက်ချခဲ့သည်။ ထို အချိန်တွင် ပညာရှင်များ၏ သက်မွေးဝမ်းကျောင်းမှု ဆိုင် ရာ ဝန်တိုမှုများ နိုးကြွလာပြီး ကပိလဝတ္ထုကို ပထမဆုံး စတင်တွေ့ရှိသူ ဖြစ်ရန်ပြိုင်ဆိုင်မှု တိုးပွားလာသည်။

၁၈၉၆-တွင် အေဖူဟရေရ (A. Fuhrer)သည် လုမ္ဗီနီ၌ ဗုဒ္ဓဖွားမြင်တော်မူသည့်နေရာ အထိမ်းအမှတ်ပြု စိုက်ထူထားသည့် အသောကကျောက်စာတိုင်ကို တွေ့ရှိ ခဲ့သည်။ ယင်းသည် အရေးပါသော တွေ့ရှိမှုတစ်ရပ် ဖြစ်သည့်ပြင် တရုတ်ဘုရားဖူး ရဟန်းတော်များကလည်း ကပိလဝတ္ထုမှ လုမ္ဗီနီသို့ လမ်းညွှန်ချက်နှင့် အကွာ အဝေးကို ပေးထားပြီဖြစ်သောကြောင့် (ထိုကျောက်စာ တိုင်ကို တွေ့ရှိမှု)သည် ကပိလဝတ္ထုမြို့နေရာအား ရှာဖွေ တွေ့ရှိရန် နီးကပ်နေပြီဟု ဆိုလို ရာလည်းရောက်သည်။ ဖူဟရေရက ဤသို့ကြေညာသည် 'ရုမိန္ဒေ (Rumindei) အရပ်ရှိ လုမ္ဗီနီဥယျာဉ်၌ အသောက ကျောက်စာတိုင်ကို ရှာဖွေတွေ့ရှိခြင်းသည် ကျွန်ုပ်အား ကပိလဝတ္ထုမြေနေရာ နှင့် ယင်းပတ်ဝန်းကျင်ရှိ အထွတ်အမြတ် နေရာများကို

လုံးဝသေချာပေါက် သတ်မှတ်နိုင်စေရန်ပါ စွမ်းဆောင် စေခဲ့သည်။ နီပေါရှိ လုမ္ဗီနီ အနောက်မြောက်နှင့် နှစ် ဆယ့်နှစ်ကီလိုမီတာ အကွာရှိ အပျက်အစီးများစုဝေး တည်ရှိရာ တီလောရကောဋ (Tilaorakot) အရပ်သည် ကပိလဝတ္ထုဖြစ်ကြောင်း ဖူဟရေရက ကြေညာသည်။ သို့သော် အချို့ပညာရှင်များက ထိုကြေညာချက်ကို ငြင်း ဆိုကြသည်။

၁၈၉၇-တွင် ဖူဟရေရသည် မိမိပြဆိုချက်ကို သက် သေပြရန် အထောက်အထားရှာဖွေရင်း တောတန်းတစ် လျှောက် လမ်းစရှာဖွေနေသည်ကို တွေ့ရပြန်သည်။ မည်သူမျှ မတွေ့နိုင်သည့်အတွက် ဖူဟရေရသည် အ ထောက်အထားများ (ပုံတူ) ထုတ်လုပ်ရန် ဆုံးဖြတ်တော့ သည်။ ၎င်းသည် တီလောရကောဋအနီး အဆောက်အအုံ ပျက်အချို့ကို တူးဖော် သို့မဟုတ် ဖြိုဖျက်ပြီး ထို အ ဆောက်အအုံပျက်များကို ဝိဋ္ဌဋ္ဌာ အစုလိုက်အပြုံလိုက် သတ်ဖြတ်ခဲ့သော သကျမျိုးတို့၏ အကြွင်းအကျန် နေ ရာတွင် တည်ဆောက်ထားသော စေတီဖြစ်ကြောင်း ကြေညာသည်။ ဖူဟရေရသည် အကယ်၍ အစစ်အမှန် ဟုယူဆကြလျှင် မိမိကြေညာချက်ကို နောက်ဆုံးသတ် သက်သေပြမည်ဖြစ်သည့် မောရိယ ခေတ်ကြိုစာများကို အုတ်ခဲများတွင် ထွင်းထုလျက် အလုပ်ရှုပ်နေစဉ် သမိုင်း ပညာရှင် ဗင်ဆင်စမစ် (Vincent Smith) ပေါ်လာပြီး ၎င်း (၏လုပ်ကြံမှု)အား လက်ပူလက်ကြပ် ဖမ်းမိလေသည်။

၁၈၉၈-ခုနှစ်တွင် အင်္ဂလိပ်မြေပိုင်ရှင် ဒဗလျူစီ ပက်ပီ (W.C. Peppe)သည် လုမ္ဗီနီမှ ၁၃-ကီလိုမီတာ ခန့်အကွာ အိန္ဒိယဘက်နယ်ခြားပေါ်တွင် တည်ရှိသည့် ပိပရာဟဝါ (Piprahwa)ရွာအနီး စေတီဟု၎င်းယူဆသည့် အရာ၏ အလယ်ပိုင်း၌ တွင်းနက်တစ်ခုတူးသည်။ ဤပုဂ္ဂိုလ်သည် ၆၆၉-ကီလိုဂရမ်လေးသည့် ကျောက် သေတ္တာကြီးတစ်ခုတွေ့ရှိပြီး အဖုံးကို ဖွင့်မလိုက်သော အခါ အံ့ဩဖွယ်အကောင်းဆုံးသော မြင်ကွင်းတစ်ခုက ၎င်းအားစောင့်ကြိုနေလေသည်။ သေတ္တာကြီးအတွင်း၌ လှပစွာ ထွင်းထုထားသော ငါးရုပ်ပုံ လက်ကိုင်အရိုးနှင့် သလင်းကျောက် ကြတ်ငယ်တစ်ခု၊ ရွှေကြယ်ပွင့်ငယ်များ ပါရှိသည့် ဆပ်ပြာကျောက်သေတ္တာငယ် တစ်ခု၊ ပန်းကန် ပြားများ၊ ပန်းအိုးများနှင့် အခြားပစ္စည်းအများ အပြား တွေ့ရှိရသည်။ ထို့ထက် အံ့ဩဖွယ် အကောင်းဆုံး တွေ့ ရှိချက်ကား စာတန်းများရေးထိုးထားသည့် ၁၅-စင်တီ မီတာအမြင့်ရှိ ဒုတိယ သလင်းကျောက်သေတ္တာ ဖြစ် သည်။ ရေးထွင်းထားသောစာမှာ -

'သုကိတိဘာတီနံ သဘဂီနိကာနံ သပုတဒါလာနံ က္ကယံ သလိလာနိဓနေ ဗုဒ္ဓသ ဘဂဝတေ သာကိယာနံ'

ဟုဖြစ်သည်။ အိန္ဒိယတွင် တွေ့ရှိသမျှ အဓိပ္ပာယ်ဖော်နိုင်သည့် အစောဆုံး အရေးအသားဖြစ်သည့် ဤရေးသားချက်ကို

နောင်အခါ ပညာရှင်များ အဓိပ္ပာယ်ဖော်ကြစဉ် ဘာသာပြန် နှစ်မျိုးဖြင့် အဓိပ္ပာယ်ရရှိသည်။ ပထမအဓိပ္ပာယ်မှာ 'သေတ္တာ အတွင်းရှိ မီးကျွမ်းအရိုးများမှာ ဗုဒ္ဓ၏အရိုး (ဓာတ်တော်)များဖြစ်ပြီး (ယင်းတို့ကို) သကျမျိုးဖြစ်သူ သုကိတိ၊ ၎င်း (သုကိတိ)၏ ညီအစ်ကိုများ၊ အစ်မညီမများ၊ သားများနှင့်ဇနီးများက ဤနေရာတွင် (ဌာပနာ) ထားခဲ့သည်'ဟုဖြစ်သည်။ ဒုတိယ အဓိပ္ပာယ်မှာ 'ဤအရိုးများသည် ဗုဒ္ဓဆွေမျိုးများဖြစ်သည့် သကျမျိုး သုကိတိ၊ ၎င်း၏ညီအစ်ကိုများ၊ အစ်မညီမများနှင့် ဇနီးများ၏အရိုးများဖြစ်ကြသည်ဟု ဖြစ်သည်။ ယခုအခါ ပထမ အဓိပ္ပာယ် မှန်ကြောင်း အတည်ပြုကြပြီး ဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် ထိုအချိန်က အဆိုပါ မတူသည့် အဓိပ္ပာယ် နှစ်မျိုးသည် ကပိလဝတ္ထုနှင့်ပတ်သက်၍ ရှုပ်ထွေးမှုကို ရှည်ကြာစေခဲ့သည်။ အကယ်၍ ထိုအရိုးဓာတ်တော်များသည် ဗုဒ္ဓ၏အရိုး(ဓာတ်တော်)များဖြစ်ပါက ပိပရာဟဝါစေတီကို ကပိလဝတ္ထု၌ သကျတို့ တည်ခဲ့ခြင်းဖြစ်ရမည်။ အကယ်၍ ယင်းအရိုးများသည် ဝိဇ္ဇူဘ၏အစုလိုက်အပြုံလိုက် သတ်ဖြတ်ခံရသည့် သကျမျိုးတို့၏ အရိုးများဖြစ်ပါက စေတီသည် ကပိလဝတ္ထု ဖျက်ဆီးခံရပြီးနောက် သကျတို့ နေထိုင်ခဲ့သည့် နေရာဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်ဟု ပညာရှင်အချို့က ဆိုသည်။

ပိုမိုခက်ခဲစေသည်မှာ ဖာဟိယန်နှင့် ဟူယင်ဆန်တို့ (မှတ်တမ်း၌) ဖော်ပြသော မြို့တည်နေရာနှင့် အတော်အတန် ခြားနေပုံရသည့် အချက်ဖြစ်သည်။ ဗုဒ္ဓဘာသာဆိုင်ရာ ပညာရှိကြီး တီဒဗလျူ ရေးစ်ဒေးဗစ်စ် (T.W. Rhys Davids)ကမူ အလွန်ထူးဆန်းသည့် ရှင်းလင်းခြင်းဖြင့် ဖြေကြားသည်။ ဒေဗစ်စ်က ဖာဟိယန်နှင့် ဟူယင်ဆန်တို့သည် မတူသည့် ကပိလဝတ္ထုနှစ်မျိုးကို ဖော်ပြခဲ့ခြင်းဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်ဟု ဆိုသည်။ တိလောကကေဋ္ဌသည် မူလ ကပိလဝတ္ထုဖြစ်ပြီး ပိပရာဟဝါသည် မူလမြို့ပျက်စီးသွားပြီးနောက် တည်ထောင်ခဲ့သည့် ကပိလဝတ္ထုမြို့သစ်ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ သို့ဖြင့် အငြင်းပွားမှု ဆက်လက် တည်ရှိနေခဲ့ပြီး အချိန်ကလာ ကြာမြင့်သော် စိတ်ဝင်စားမှု လျော့ပါးသွားခဲ့သည်။

ထို့နောက် ၁၉၇၀-ခုနှစ်တွင် နောင်ဂါးဆရာတော် အရှင်ဓမ္မကိတ္တိမထေရ်သည် (ဝန်ကြီးချုပ်ဟောင်း) အင်ဒီရာဂန္ဒီထံသို့ စာတစ်စောင် ရေးလေသည်။ (၎င်းစာတွင်) ပိပရာဟဝါ၏ လျစ်လျူရှုခံထားရသည့် အခြေအနေကို ဖော်ပြပြီး ၎င်းဒေသကို တူးဖော်ရန်နှင့် ပြန်လည်ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောင့်ရန် မေတ္တာရပ်ခံထားသည်။ (ဤမထေရ်က အထူးသဖြင့် ပိပရာဟဝါအရပ်ကို ပိပူလဝနနေရာဟု ထင်မှတ်ခဲ့သည်။) ယင်းစာကို အလျင်အမြန် အကောင်အထည်ဖော်ရ မည်ဟူသော မှတ်ချက်နှင့်အတူ ရှေးဟောင်းသုတေသန လေ့လာရေးအဖွဲ့၏ ညွှန်ကြားရေးမှူးချုပ်ထံ ပေးအပ်လိုက်သည်။ ဤလှုပ်ရှားမှု၏ နောက်ကွယ်ရှိ ရည်ရွယ်မှာ လုံးဝစိတ်ဝင်စားဖွယ်

ကောင်းသည်။ အကြောင်းမူ တစ်ချိန်က နီပေါနိုင်ငံက ကပိလဝတ္ထုသည် ၎င်း၏နိုင်ငံပိုင်နက်အတွင်း ရှိသည်ဟု အခိုင်အမာ ဆိုထားခဲ့ပြီးဖြစ်သည်။ အကယ်၍ ကပိလဝတ္ထု၏ တိကျသော တည်နေရာနှင့် ပတ်သက်သည့် အရှုပ်အထွေး (မဆုံးဖြတ်နိုင်သေးမှု) တစ်ခါတည်း ပြီးပြတ်သွားပြီး အငြင်းပွားမှုကို အိန္ဒိယအကြိုက် ငြိမ်းစေနိုင်လျှင် အမျိုးသားရေးဂုဏ်သိက္ခာရော အိန္ဒိယသို့ ရောက်လာနေပြီဖြစ်သည့် ဂျပန်လူမျိုး ဘုရားဖူးအရေအတွက်ပါ ထူးထူးခြားခြား တိုးမြင့်သွားလိမ့်မည်ဖြစ်သည်။

ပိပရာဟဝါ တူးဖော်ခြင်းကို ၁၉၇၁-ခုနှစ်၊ ဇန်နဝါရီလတွင် ကေအမ် သျှရိဝရ်တာဝါ (K.M. Srivastava) ၏လမ်း ညွှန်ချက်ဖြင့် စတင်ခဲ့သည်။ အလွန်အလွန် စိတ်ဝင်စားဖွယ် တစ်သီတစ်တန်းကြီး တွေ့ရှိရပြီးနောက် ၁၉၇၃-ခုနှစ်တွင် ကပိလဝတ္ထုစာလုံးပါသည့် ချိပ်တံဆိပ် တစ်ခုကို တူးဖော်တွေ့ရှိရသည်။ ယင်းသို့သော ချိပ်တံဆိပ်များ နောက်ထပ်တူး ဖော်တွေ့ရှိရပြန်သည်။ (ယင်းချိပ်တံဆိပ်များသည်) မင်းသားသိဒ္ဓတ္ထ၏ မွေးရပ်မြေကို တွေ့ရှိပြီဟူသောအချက်ကို သံသယ ဖြစ်ဖွယ်မလိုတော့ကြောင်း (သက်သေပြကြသည်)။

ကပိလဝတ္ထု အကြွင်းအကျန်များသည် တစ်ခုနှင့်တစ်ခု တစ်ကီလိုမီတာခန့် ဝေးသည်။ ဂါနွာရိယ (Ganwaria) နှင့် ပိပရာဟဝါဟူသော ဒေသနှစ်ခုတို့၌ တွေ့ရှိရသည်။ ဂါနွာရိယသည် (မူလ) ကပိလဝတ္ထုမြို့အစစ်ဖြစ်သည်။ ဗုဒ္ဓလက် ထက်တော်အချိန်ဟု သတ်မှတ်ထားပြီး သစ်သား၊ ရွှံ့များနှင့် ဆောက်လုပ်ထားသည့် အဆောက်အအုံများ တွေ့ရသော်လည်း အများစုသည် ရှေးခေတ်ကတည်းက ဤဒေသကို သက်ရောက်မှုရှိစေခဲ့သည့် မကြခဏ ရေးကြီးခြင်းများကြောင့် ဖုံးလွှမ်းမြုပ်ကွယ်နေကြသည်။ ပိပရာဟဝါကား ဗုဒ္ဓဓာတ်တော် မွေတော်များကို ဌာပနာ (ထည့်သွင်းရန်) သာကီဝင်တို့ တည်ထားကိုးကွယ်ခဲ့ကြသော စေတီတော်ပတ်လည်၌ ကြီးထွားလာခဲ့သည့် ဘာသာရေးဆိုင်ရာဌာန ဖြစ်သည်။ နေရာဌာနနှစ်ခု ဝေးနေခြင်းမှာ မြို့တော်မှအတန်ဝေးသည့် နေရာသို့သွားရခြင်းအတွက် ထင်ရှားသော နိဂြောဓာရုံ ကျောင်းတိုက်ကဲ့သို့သော ဗုဒ္ဓအားလှူဒါန်းခဲ့သည့် ပန်းခြံတစ်ခုတွင် (ဤ)စေတီတော်ကို တည်ထားခဲ့သောကြောင့် ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။

ကြည့်ရှုဖွယ်

သကျတို့တည်ထားခဲ့သည့်စေတီ ကပိလဝတ္ထုရှိ အရေးအပါဆုံး အဆောက်အအုံမှာ ပင်မစေတီတော်ကြီးဖြစ်သည်။ ၁၉၇၁-ခုနှစ် ပြုလုပ်ခဲ့သော တူးဖော်ခြင်းများအရ စေတီတော်ကို ဘီစီငါးရာစုတွင် ပထမဆုံးအကြိမ် တည်ဆောက်ခဲ့ပြီး နောက်ထပ်နှစ်ကြိမ် ပြန်လည်ပြု ပြင်မွမ်းမံထားကြောင်း သိရသည်။ ပထမဆုံးနှင့် ရှေးအကျဆုံးသောစေတီတော်ကို

မီးဖုတ်ထားသည့် အုတ်များဖြင့် တည်ဆောက်ခဲ့ပြီး ၎င်း၏ပတ်လည်တွင် ၅-မီတာအကျယ် အုတ်ခင်းလမ်း အရှည် (ပါဒကသိဏပထ) တစ်ခုပါသည့် ရိုးရိုးအမိုးခုံး (အဆောက်အအုံ) တစ်ခုပါဝင်သည်။

စေတီတော်အလယ်ရှိ မြေညီဆင့်တွင် တစ်ခုနှင့် တစ်ခု ယှဉ်တွဲထားသည့် အုတ်တိုက်ခန်းနှစ်ခု ပါရှိသည်။ မြောက် ဘက်ခန်းမှာ သပ်ရပ်လှပစွာ ထုလုပ်ထားသည့် ၁၂-စင်တီမီတာအမြင့်ရှိ ဆပ်ပြာကျောက် (ဖြင့်ပြုလုပ် သည့်) ကြွတ်တစ်ခုနှင့် နှစ်ခုမကသော ပန်းကန်ပြားများ ရရှိသည်။ ကြွတ်နှစ်ခုလုံးကို ဖွင့်ကြည့်သောအခါ မီး လောင်ကျွမ်းသွားသည့် လူသား အရိုးအပိုင်းအစများ ထည့်သွင်းထားသည်ကို တွေ့ရသည်။ အချိန်ကာလ၊ တည်နေရာနှင့် ကြွတ်ထဲ၌ပါဝင်သည့် ပစ္စည်းများက လောင်ကျွမ်းထားသည့် အရိုးများသည် သကျတို့အားပေး လိုက်သည့် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏ ခန္ဓာကိုယ် အကြွင်း အကျန် (ဓာတ်တော်များ) ဖြစ်ကြောင်း လုံးဝနီးပါး သေချာစေသည်။

၁၉၉၀-ခုနှစ်များတွင် ကြွတ်နှင့်တကွ အဆိုပါ အဖိုး တန်လှသည့် ဓာတ်တော်များကို နယူးဒေလီမြို့ရှိ အမျိုး သားပြတိုက်၌ အကြမ်းခံ ပလတ်စတစ်သေတ္တာဖြင့် ပြသထားသည်။ မကြာမီအချိန်တွင် အိန္ဒိယအစိုးရ အ နေဖြင့် နိုင်ငံတော်၏ အကြီးမြတ်ဆုံးသော သားကောင်း ရတနာ၏ ကိုယ်ကာယ အကြွင်းအကျန်များကို သိမ်း ဆည်းထားရန်နှင့် ဂုဏ်ပြုပူဇော်ရန် သင့်လျော်လျောက် ပတ်သည့် နေရာတစ်ခုရှာဖွေနိုင်သည်ဟု မျှော်လင့်ရ ပါသည်။

ဒုတိယစေတီတော်ကို နှစ်ပေါင်း ၁၅၀-ကြာပြီး နောက်မှ ပထမစေတီတော်လိပ်ခုံးနှင့် အမြင့်ညီထားပြီး တည် ဆောက်ခဲ့သည်။ ဤစေတီတော်မြတ်၏အခုံးမှာ အချင်း ၁၉-မီတာရှည်ပြီး အောက်ခြေပတ်လည်တွင် ၁ ဒသမ ၅ မီ တာအကျယ် စွန်းထွက်နေသည်။ မြေပိုင်ရှင် ပက်ပီ (Peppes) တူးဖော်ရရှိသည့် ကျော်ကြားသည့် စာတန်းပါ ကြွတ်သည် ဤစေတီတော်မှဖြစ်သည်။ အထဲ တွင် ကြွတ်ပါသည့် ကျောက်သေတ္တာကြီးကို တွေ့ရှိပြီး ဖြစ်ခြင်း၌ ပက်ပီသည် အခြားဓာတ်တော် (ကြွတ်)များရှိ တော့မည်မဟုတ်ဟု ထင်မှတ်ပြီး ပိုနက်အောင် မတူးခဲ့ တော့ချေ။ (သို့အတွက် ပက်ပီသည်) မိတာအနည်းငယ် အနက်တွင်ရှိသည့် ပိုရှေးကျသည့် အခြားကြွတ်များကို မရရှိခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။

အမိုးခုံး ၂၃-မီတာ အချင်းရှိသည့် တတိယ စေတီ တော်မှာ ပထမစေတီတော်များထက် အထူးသဖြင့် ပိုမို ကြီးမားနေပြီး ဘေးသို့ ၂၃ ဒသမ ၅ မီတာအရှည်

ထပ်ဖြည့်ထားသော လေးထောင့်အခြေရှိသည်။ ပက်ပီ သည် ဤစေတီ၌လည်း ကြွတ်တစ်ခု တွေ့ရှိခဲ့သည်။ သို့သော် ယင်းကြွတ်သည် အစိတ်စိတ်အမြွှာမြွှာ ပြိုကွဲ ပျက်စီးသွားသည်။ ယနေ့ ဘုရားဖူးများ ဖူးတွေ့ရသည်မှာ ဤတတိယစေတီ ဖြစ်သည်။ သကျတို့၏စေတီသည် သမိုင်းအရ အရေးပါခြင်းအပြင် အခြားအကြောင်း များ စွာတို့ကြောင့်လည်း စိတ်ဝင်စားဖွယ်ကောင်းသည်။

အစောဆုံး စေတီတော်သည် တည်ဆောက်ပြီး နောက် (ပြန်လည်)ဖွင့်လှစ်သည့် လက္ခဏာမတွေ့ရ သဖြင့် အသောကမင်းသည် ရာမဂမစေတီတော်မှတစ်ပါး စေတီအားလုံးကို ဖွင့်သည်ဟူသော အစဉ်အလာစကား လုံးဝမမှန်ကန်နိုင် ကြောင်း ဖော်ပြလျက်ရှိသည်။

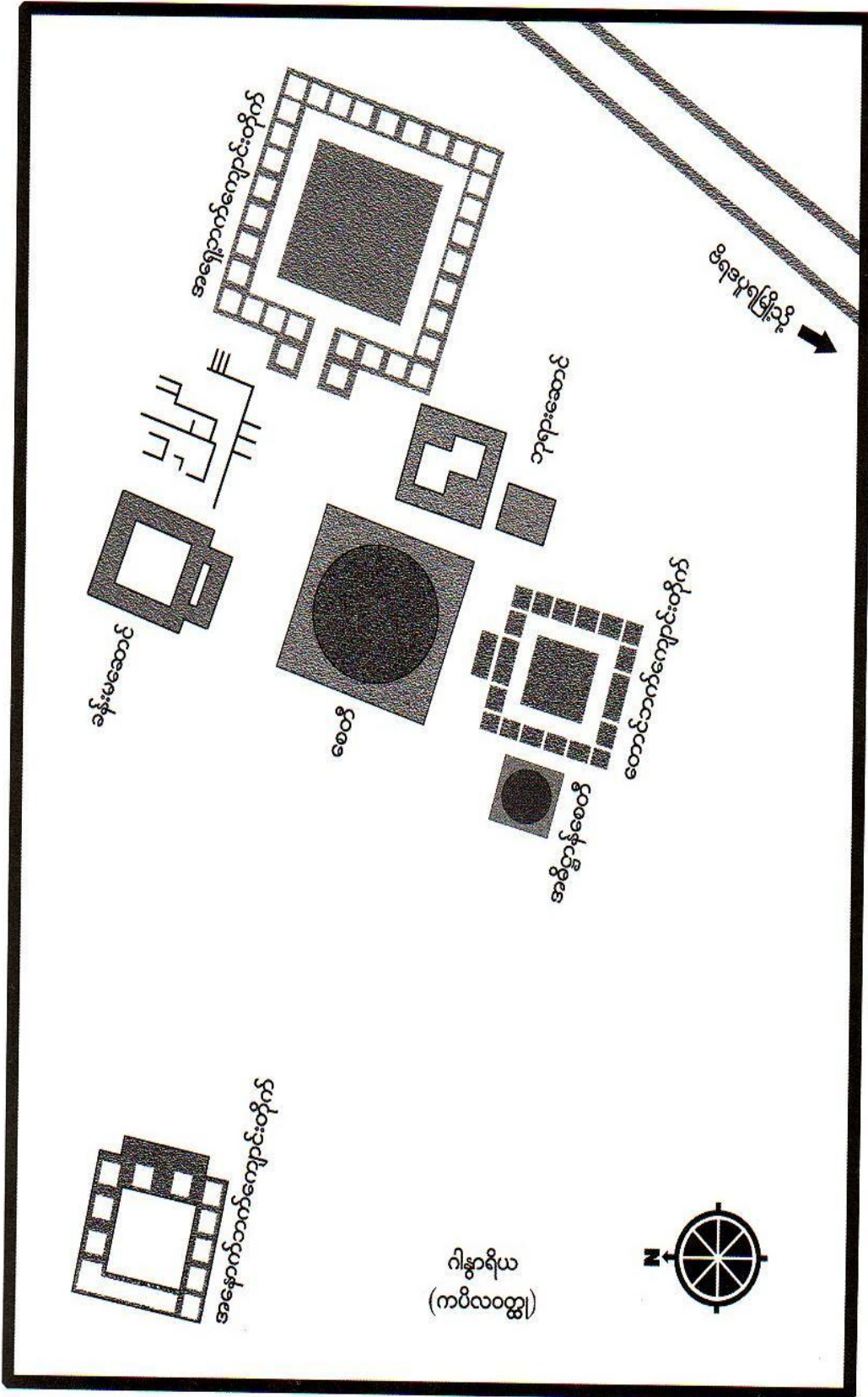
ဘုရင်အသောကသည် သကျမင်းမျိုးတို့အား လေး စားမှုကြောင့် ကပိလဝတ္ထုရှိ စေတီတော်ကို မထိဘဲ ချန်ထားခဲ့ ခြင်းဖြစ်နိုင်သည်။ ဤကဲ့သို့သော အမှတ်တရ စေတီပုထိုးများတွင် တွေ့ရမြဲဖြစ်သည့် တိုးတက်မှု အ

^e မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ ဓာတ်တော်ဝေစု ရကြသူများမှာ ‘ရာဇဂြိုဟ်ပြည်ရှင် အဇာတသတ္တ၊ ဝေသာလီပြည်သား လိစ္ဆဝီမင်းများ၊ ကပိလဝတ္ထု ပြည်သား သကျမင်းများ၊ အလ္လကပွပြည်သား ဗုလိမင်းများ၊ ရာမ ဂါမရွာသား ကောဠိယမင်းများ၊ ဝေဠုဒီပတိုင်းသား ပုဏ္ဏား၊ ပါဝါ မြို့သား မလ္လာမင်းများ၊ ကုသိနာရုံပြည်သား မလ္လာမင်းများ’ ဖြစ် ပြီး ဓာတ်တော်ဝေသူ ဒေါဏပုဏ္ဏားမှာ ပြည်တောင်း၊ နောက်မှ ရောက်လာကြသူ ပိပ္ပလိဝနအရပ်သား မောရိယမင်းများကား မီး သွေးများ ရရှိကြသည်။ ရှစ်ပြည်ထောင်မင်းတို့သည် မိမိတို့ တိုင်း ပြည်၌ စေတီများ တည်ကြသည်။ ဒေဏနှင့် မောရိယတို့လည်း စေတီတည်ကြသည် (ဒီ ၂၊ ၁၃၇)။

စေတီတည်ပြီးသောအခါ အရှင်မဟာကဿ မထေရ်သည် ဓာတ်တော်များ၏ (မိစ္ဆာအယူများရှိသူများ ဖျက်ဆီးမည့် ဒီ-ဇီ ၂၊ ၁၈၇) အန္တရာယ်ကို မြင်တော်မူသဖြင့် ရာမဂါမစေတီမှတစ်ပါး ကျန်ခဲ့ရန်ပြည်ထောင်မင်းတို့၏ စေတီမှ ဓာတ်တော်များကို (တန် ခိုးဖြင့် ဝိသုဒ္ဓိ-ဇီ ၂၊ ၆၄ ‘ကုဒ္ဓိယာ အာဟရိတွာ’) ရယူ၍ အနည်း ငယ်မျှကိုသာ (ထိုမင်းတို့၏လက်၌ ‘ရာဇုနံ ဟတ္ထေ ဌပေတွာ၊ န စေတီယေသု’ ဒီ-ဇီ ၂၊ ၁၈၇) ချန်ထားလျက် အဇာတသတ္တမင်း နှင့်တိုင်ပင်ပြီး ရာဇဂြိုဟ်မြို့၏ အရှေ့တောင်အရပ် (တစ်နေရာ) ၌ အတောင်ရှစ်ဆယ် အနက်တူးပြီးလျှင် (ဓာတ်တော်များ ဌာပ နာမည့်) မြေတိုက်ခန်း (‘ဘူမိယရမဏ္ဍပ’ ဝိသုဒ္ဓိ-ဇီ ၂၊ ၆၄)ကို လျှို့ဝှက် တည်ဆောက်လျက် ဓာတ်တော်အားလုံးကို တစ်ပေါင်း တည်း ဌာပနာ(ထည့်သွင်း)ခဲ့သည်။ ရာမဂါမစေတီရှိ ဓာတ်တော် များမှာမူ အန္တရာယ်မရှိနိုင်ဘဲ နောင်အခါ သီရိလင်္ကာနိုင်ငံရှိ မဟာစေတီ၌ ကိန်းဝပ်မည်ဖြစ်သောကြောင့် ထုတ်ယူခြင်း မပြု ခဲ့ပေ။ ၎င်းနောက် နှစ်ပေါင်း ၂၁၈-နှစ်အကြာ (ဘီစီ ၃၂၅)တွင် အသောမင်းကြီးသည် ရာမဂါမစေတီမှတစ်ပါး ကျန်စေတီ အား လုံးကို ဖောက်ထွင်းသော်လည်း ဓာတ်တော် များမရရှိချေ။ ရာမ ဂါမစေတီကိုမူ နဂါးတို့က ဖောက်ထွင်းခွင့်မပြု။ တူးသမျှ တူးရှင်း ပေါက်တူးများ ကျိုးပျက်ကုန်သည်။ နောက်ဆုံး၌ အသောက မင်းကြီးသည် အဇာတသတ် ဌာပနာခဲ့သည့် ‘ဓာတ်တော်တိုက်’ နေရာကို တွေ့ရှိသွားပြီး ထိုဓာတ်တော်တိုက်၌ ဓာတ်တော် အ နည်းငယ် သာချန်ထားလျက် ဓာတ်တော်အားလုံးကိုယူပြီး နိုင်ငံ တော်အတွင်း တည်ဆောက်နေသည့် စေတီတော်များ၌ ခွဲဝေ ဌာပနာပစ်လိုက်သည်။ ဒီ-ဌ ၂၊ ၂၀၆။ (ဘာသာပြန်သူ)။

^o စာရေးသူ (ဩစတြေးလျ ရဟန်းတော်) သည် ၁၉၇၈-ခုနှစ်က ထို ဓာတ်တော်များ သီရိလင်္ကာသို့ကြွစဉ်က ဖူးတွေ့ခွင့် ရရှိပြီးဖြစ် ပါသည်။

ဆင့်ဆင့် အမျိုးမျိုးကိုလည်း ဤစေတီတော်က ဖော်ပြ
သည်။ အစောဆုံးအဆောက်အအုံ ပုံသဏ္ဍာန်သည်
ငယ်ရွယ်ရိုးရှင်းသည်။ ကာလကြာသော် (မွမ်းမံ)ထည့်
စွက်လျက် တဖြည်းဖြည်း ပိုမိုကြီးမားရှုပ်ထွေးလာသည်။
ဤသို့ဖြင့် စေတီအများစုသည် ကြက်သွန် ဥပုံစံနှင့်
တူသော အဆောက်အအုံတစ်ခုကို အခြားပိုကြီးသည့်
အဆောက်အအုံတစ်ခုအတွင်း ထည့်သွင်းပြီး နောင်
အခါ နောက်ထပ် (အကြီး)တစ်ခုဖြင့် ငိုလျက် တည်
ဆောက်ခဲ့ကြောင်း ဖော်ပြသည်။

အရှေ့ဘက်ကျောင်းတော်

ဤ (ဖော်ပြပါ) စေတီတော်ကြီး၏ အရှေ့ဘက် ကပ်
လျက်တွင် ကျောင်းတိုက်ကြီးတစ်ခုနှင့် အပျက်အစီး
အကြွင်းအကျန်များရှိသည်။ ဤကျောင်းတိုက်အတွင်းမှ
တွေ့ရှိခဲ့သည့် တံဆိပ်တစ်ခုတွင် 'ကပိလဝတ္ထု ဘိက္ခု
သံယ'ဟူသော စာလုံးများပါရှိ၏။ (ဤအချက်က) ပိပရာ
ဟဝါနှင့် ပတ်ဝန်းကျင် အပျက်အစီးများသည် ဗုဒ္ဓမွေး
ရပ်မြေနေရာ ဖြစ်ကြောင်း နီးစပ်စွာ ထောက်ခံလျက်
ရှိသည်။ ဤကျောင်းတိုက်ကို ကန်သျှကမင်းကြီး တည်
ဆောက်ခဲ့ကြောင်းလည်း ညွှန်ပြသည်။ ဤကျောင်းတိုက်
ဝင်း ပတ်လည်အတွင်း အခန်းငယ် ၃၁-ခုပါရှိသည်။
အရှေ့ဘက်ခြမ်း၏အဆုံးရှိ အခန်းကြီးများမှာ ပစ္စည်း
သိုလှောင်ခန်း ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ အခြားအခန်းများမှာ
ရဟန်းတော်များ သီတင်းသုံးရန် နေရာများဖြစ်သည်။
ကျောင်းတိုက်အဝင်တွင် လှေကားဆင်းများရှိပြီး အရှေ့
မြောက်ထောင့်စွန်းတွင် ရေလွှဲပေါက်ပါရှိသော ကျင်ငယ်
အိမ် ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည့် ရေထွက်ပေါက်တစ်ခုရှိသည်။

အပျက်အစီးများ

ဤနေရာရှိ အခြားအပျက်အစီးများအနက် ခန်းမဆောင်
ဟူယူဆရသည့် (အဆောက်အအုံ)တစ်ခုပါဝင်သည်။
ပင်မ စေတီတော်၏ မြောက်ဘက် ကပ်လျက်တွင်
ရှိသည်။ (သာမန်)စေတီငယ်တစ်ဆူ၊ ၎င်း၏တောင်ဘက်
တွင် ကျောင်းတိုက်တစ်ခုနှင့် အနောက်ဘက် ခပ်လှမ်း
လှမ်းတွင် အခြားကျောင်းတိုက်တစ်ခုရှိသည်။

ဝှါနွာရိယ

ဖော်ပြပြီး အပျက်အစီးများ၏ တောင်ဘက် တစ်ကီလို
မီတာခန့် အကွာတွင် ကပိလဝတ္ထုမြို့ အစစ်အမှန် ဖြစ်
ကြောင်း ဖော် ညွှန်းသည့် အခြားသောအပျက်အစီးများ
စုပုံနေသည့် နေရာရှိသည်။ မြို့နေရာကို ဖော်ပြသည့်
တောင်ကုန်းသည် ကျယ်ပြန့် ရှည်လျားသည်။ ၎င်း
(တောင်ကုန်း) အများစုကို ယခုအခါ စိုက်ပျိုးမြေအဖြစ်
အသုံးပြုနေကြသည်။ ရှေးဟောင်းသတေသန တူးဖော်မှု
များက ဤမြို့သည် ဘီစီ ၈၀၀ မှ ၃ ရာစု ကုသန
ခေတ်ကုန်ခါနီးအထိ တည်ရှိခဲ့ကြောင်း ဖော်ပြသည်။

ယနေ့ခေတ်တွင် ကျောင်းတိုက်ကြီးနှစ်ခုနှင့် လူနေအိမ်
အစုအဝေးတစ်ခုကို တွေ့မြင်နိုင်သည်။ ၎င်းတို့အနက်
အများစုကို အေဒီ ၁-ရာစုနောက်ပိုင်းတွင် တည်ဆောက်
ခဲ့သည်။

သွားရောက်ရန်

ကပိလဝတ္ထုသည် နောင်ဂါးသို့သွားသည့် ကောင်းမွန်
သောလမ်းနှင့် ဆက်နေပြီး မည်သည့်ဘက်သို့ မဆို
အနီးဆုံးဖြစ်သည့် ဘီရဒပူရ (Birdpur) မြို့မှ ၉-ကီလို
မီတာအကွာတွင် ရှိသည်။ နောင်ဂါးမြို့ကို ဂေါရဒပူရ
မြို့မှ ရထား၊ ဘတ်စ်တို့ဖြင့် သွားရောက်နိုင်သည်။

၃။ ဗုဒ္ဓဂယာ

ကောင်းမှုကုသိုလ်ကို ရှာမှီးသူအဖြစ် အတုမဲ့ အနှိုင်းမဲ့ ငြိမ်းချမ်းမှုလမ်းစဉ်ကို ရှာဖွေလျက် မဂဓနိုင်ငံတော် တစ်လွှား လှည့်လည်စဉ် ငါဘုရားသည် စစ်တပ်မြို့ဟောင်းဖြစ်သည့် ဥရုဝေလာရွာသို့ ဆိုက်ရောက်ခဲ့၏။ ဥရုဝေလာတွင် ပြေပြစ်သည့် မြေပြန့်လွင်ပြင်၊ နှစ်သက်ဖွယ် တောအုပ်၊ အနီးတွင် ဆွမ်းခံရွာနှင့် လှပသောမြစ်ဆိပ်များဖြင့် ကြည်လင်စွာ စီးနေသည့် (နေရူရာ)မြစ်တို့ကို တွေ့မြင်မိ၏။ ဤသို့ဖြင့် ငါးဘုရားသည် 'ဤနေရာကား အရွယ်နှင့်ပြည့်စုံသူ လူငယ်တစ်ယောက်အဖို့ (လွတ်မြောက်မှုအတွက်) ကြိုးစားရန် ကောင်းမြတ်သည့် နေရာအမှန်ဖြစ်သည်'ဟု ဆင်ခြင်မိ၏။ သို့ဖြင့် ငါဘုရားသည် 'ဤနေရာကား ငြိမ်းချမ်းမှုကို ရှာဖွေရန် နေရာကောင်း အမှန်ဖြစ်၏'ဟု ဆုံးဖြတ်ပြီး ဥရုဝေလာတွင် အခြေချခဲ့ပေ၏ (မ ၁၊ ၂၂၃)။

အမျိုးမျိုးသော ဆရာကြီးများထံတွင် သင်ယူလျက် မိမိကိုယ်ကိုညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်မှု (အတ္တကိလမထ) ကျင့်စဉ်ကို စမ်း သပ်ကျင့်သုံးပြီးနောက် ခြောက်နှစ်အကြာ ဘီစီ ၅၂၈-တွင် မင်းသားသိဒ္ဓတ္ထသည် မဂဓတိုင်း ဥရုဝေလာရွာကလေး၏ အစွန်အဖျားနေရာသို့ ဆိုက်ရောက်ခဲ့သည်။ ယနေ့ခေတ် များစွာသော အိန္ဒိယတောရွာများမှာ ကဲ့သို့ပင် ဥရုဝေလာတွင် ရွာသူရွာသားတို့က လိုအင်ဆန္ဒများပြည့်ဝသည်ဟုယုံကြည်လျက် ပူဇော်ကိုးကွယ်သည့် သစ်ပင်တစ်ပင်ရှိသည်။ မင်းသားသိဒ္ဓတ္ထသည် အဆိုပါ လူတို့ကိုးကွယ်ခံ သစ်ပင်အောက်၌ထိုင်၍ ကမ္မဋ္ဌာန်းဘာဝနာ ရှုမှတ်နေသည်။ မကြာမီအချိန်က နေထိုင်ခဲ့သော ဘေးရန်ထူပြောလှသည့် တောအုပ်များနှင့်မတူဘဲ ဥရုဝေလာ အနီးဝန်းကျင်ဒေသသည် စိမ်းလန်းသစ်ပင်များရှိပြီး အန္တရာယ်ကင်းဝေးလှသောကြောင့် ဤနေရာကို မင်းသားသိဒ္ဓတ္ထ ရွေးချယ်ခဲ့ခြင်းဖြစ်နိုင်သည်။ မကြာမီအချိန်၌ တစ်ယောက်ယောက် (သစ်ပင်ကို) ပူဇော်ပသရန်လာမည်၊ မိမိကို မြင်မည်၊ နောက်မိမိအတွက် အစားအစာ ယူဆောင်လာနိုင်သည်ဟု သိမြင်သောကြောင့်လည်း ဤ (ဖော်ပြပါ) သစ်ပင်ရင်းကို ကမ္မဋ္ဌာန်းဘာဝနာ ရှုပွားမည့်နေရာအဖြစ် ရွေးချယ်ခဲ့ခြင်း ဖြစ်နိုင်သည်။ ဇာတက (ဇာ-ဋ္ဌ ၄၊ ၂၃၂) တွင် ဗောဓိပင်ဝန်းကျင်မြေနေရာ (ဗောဓိမဏ္ဍ)အရပ်ကို မြတ်ဗုဒ္ဓ ဗောဓိဉာဏ်ကို မရမီ အချိန်က ချွန်ထက်မြက်သစ်ပင်များ ပေါက်ရောက်ခြင်း မရှိဘဲ ဗောဓိပင်အား အရိုအသေပေးနေကြဘိသကဲ့သို့

ဗောဓိပင်ဘက်သို့ ကိုင်းညွတ်လျက် ဝန်းရံနေသော သစ်ပင်များနှင့် ပွင့်နေသော ပန်းချိုများရှိပြီး ငွေရောင်သဲများဖြင့် ချောမွတ်နေသည့် မြေနေရာအဖြစ် ဖော်ပြထားသည်။

ပါရမီဖြည့်ကျင့်လာခဲ့သည့် နှစ်ကာလများ ဘဝသက်တာများဖြင့်ဆုံးမထားပြီး စင်ကြယ်နေသောစိတ်ဖြင့် ကမ္မဋ္ဌာန်းဘာဝနာ ရှုမှတ်နေစဉ်အတွင်း မင်းသားသိဒ္ဓတ္ထသည် ဝိစိကိစ္ဆာ၊ အဝိဇ္ဇာနှင့်တဏှာတို့၏ အနုသယအကြွင်းအကျန်များကို ကျော်လွှားရန် နောက်ဆုံး အချိန်တစ်ရပ်အဖြစ် မိမိကိုယ်ကို သန္နိဋ္ဌာန်ချထားလိုက်သည်။ ပဓာနသုတ္တန် (သုတ္တန်၊ ၃၁၄) နှင့် အခြားများစွာသော ဗုဒ္ဓဝါဒစာပေ၌ ဤနောက်ဆုံးကြိုးစားမှု အကြောင်းနှင့် ပတ်သက်ပြီး မကောင်းမှု၏အထည်ကိုယ် ပုဂ္ဂိုလ်ခြံပုံအဖြစ် စံနမူပြုထားသော မာရနတ်မင်းကို တော်လှန်သည့်တိုက်ပွဲနှင့် သရုပ်ဖော်ဖွင့်ဆိုထားသည်။

မာရ်နတ်မင်း၏ စစ်သည်များကို နှိမ်နင်းပြီးနောက် မင်းသားသိဒ္ဓတ္ထ၏ စိတ်ထဲတွင် အမြင့်မားဆုံးသော ပညာဉာဏ် ပေါ်ထွန်းခဲ့ပြီး မင်းသားသိဒ္ဓတ္ထသည် တရားအလုံးစုံကို သိမြင်သည့် ဗုဒ္ဓဘုရားအဖြစ်သို့ ရောက်ရှိတော်မူသည်။ မြတ်ဗုဒ္ဓသည် ဗောဓိဉာဏ်၏ချမ်းသာမှုကို ခံစားလျက် မိမိသိမြင်ပြီး သစ္စာတရားများနှင့် ပတ်သက်သည်တို့ကို ဆင်ခြင်သုံးသပ်ပြီး ဗောဓိပင် အနီးဝန်းကျင်၌ ခုနစ်ပတ်ကြာ သီတင်းသုံးတော်မူသည်။ ၎င်းနောက် မြတ်ဗုဒ္ဓသည် မိဂဒါဝုန်သို့ ကြွတော်မူသည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ထိုနှစ်နှောင်းပိုင်းတွင် (ဥရုဝေလာသို့) တစ်ဖန် ပြန်လာပြီး ထိုအရပ်ရှိ နဒီကဿပ၊ ဂယာကဿပ၊ ဥရုဝေလာကဿပဟု ထင်ရှားသည့် ရသေ့ညီနောင်သုံးဦးတို့အား မိမိ၏တရားကို လိုက်နာ ကျင့်သုံးစေတော်မူသည်။ ထိုအချိန်မှစ၍ ဥရုဝေလာသို့ လုံးဝတစ်ဖန် ပြန်ကြွတော်မမူနိုင်သည်မှာ ထင်ရှားသည်။

ဥရုဝေလာအနီးတွင် တိုက်တိုက်ဆိုင်ဆိုင် ဖွားမြင်ခဲ့ပုံရသည့် (အဋ္ဌကထာဆရာကြီး) အရှင်မဟာဗုဒ္ဓယောသ အလိုအရ ထိုနယ်မြေတွင် သဲအမြောက်အမြားရှိသောကြောင့် ဥရုဝေလာဟူသောအမည်ကို ရရှိသည်။ သို့ရာတွင် ဥရုဝေလာအနီး၌ ဖြစ်ပျက်ပေါ်ပေါက်ခဲ့သော ဖြစ်ရပ်တစ်ခု (မင်းသားသိဒ္ဓတ္ထ ဗောဓိဉာဏ်ကို ရရှိခြင်း) သည် ယင်းဥရုဝေလာဟူသောအမည်ကို စွန့်ပစ်ပြီး ထိုအဖြစ်အပျက်ကို ကိုယ်စားပြုသည့် အခြားအမည် များစွာဖြင့် အစားထိုးလိုက်သည်အထိ အလွန်ပင် အရေးပါခဲ့သည်။ ဘီစီ ၂၆၀-ခန့်တွင် ထိုအရပ်သို့ ဘုရားဖူး ရောက်

“ မဟာဗောဓိမဏ္ဍိုင်သည် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အဖို့ မဟာအောင်မြေဖြစ်ခြင်း၊ မဟာပရိနိဗ္ဗာန် သုတ်တော်၌လည်း ဘုရားဖူး သွားရောက်သင့်သော နေရာဌာနတစ်ခုအဖြစ် အထူးပြု ဟောကြားတော်မူထားခြင်းတို့ကြောင့် ပါဠိတော်များ၌ တိုက်ရိုက်ဖော်ပြထားခြင်း မရှိသော်လည်း မြတ်ဗုဒ္ဓသည် မဟာဗောဓိမဏ္ဍိုင်သို့ တစ်ကြိမ်မက ကြွရောက်တော်မူခဲ့ဖွယ်ရှိသည် (ဘာသာပြန်သူ)။

ခြင်းအကြောင်းကို ဖော်ပြရာ၌ အသောကမင်းကြီးက မိမိသည် သမ္မောဓိ (အယာယ သမ္မောဓိ) အရပ်သို့ သွားရောက်ခဲ့သည်ဟု ဆိုသည်။ နှောင်းခေတ်များ၌ ထိုနေရာကို မဟာဗောဓိ (အဘိ-ဋ ၁၊ ၁၁) သို့မဟုတ် ဝဇီရာသန (ဥဒါန-ဋ ၂၉) ဟုသာသိကြပြီး ဗုဒ္ဓဂယာဟူသော အမည်ကိုမူ ၁၃-ရာစုတွင် အစောဆုံး ခေါ်ဝေါ်ခဲ့ကြပုံရသည်။ ရံဖန်ရံခါ ဗြဟ္မဂယာဟုခေါ်သော ဂယာ(မြို့) အရပ်နှင့် ကွဲပြားစေရန်သာ (ယင်းသို့ခေါ်ဝေါ်) အသုံးပြုခဲ့ကြဖွယ်ရှိသည်။

ဗုဒ္ဓဂယာရှိ ပထမဆုံးသော ရှိခိုးပူဇော်ခံ အရာဝတ္ထုမှာ သစ်သားဖြင့်ပြုလုပ်ထားသည့် ခြံစည်းရိုးလက်ရန်းဖြင့် ကာရံထားသော မဟာဗောဓိပင်ကြီးနှင့် ပင်ခြေရှိကျောက်သား ပလ္လင်တော်ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ အစဉ်အလာအရ ခိုင်ခံ့သည့် ပထမဆုံးသောစေတီ (ဘုရားကျောင်း)တော် တစ်ခုကို အသောကမင်းကြီး တည်ဆောက်ခဲ့သည်ဟု ယူဆသည်။ ဤအစဉ်အလာကို ထောက်ခံရန် ခိုင်လုံတိကျသော အထောက်အထား မရှိသော်လည်း အသောက မင်းကြီးကဲ့သို့ အလွန် ဘာသာတရားကိုင်းရှိုင်းသည့် မင်းမြတ်တစ်ပါးသည် ဤမျှ အရိုအသေပြုအပ်သည့် နေရာတွင် စေတီတော်တစ်ဆူတည်ခဲ့ ရမည်ဟူသော အချက်ကို ထောက်ခံလျှင် ကြောင်းကျိုးဆီလျော်ပါသည်။ ဘီစီ ၁၀၀-ခန့်က ထုလုပ်ခဲ့သော ဘာရဟုတ (Bharhut) အရပ်ရှိ စေတီတော်၏ ခြံစည်းရိုး (ကျောက်)လက်ရန်းမှ ရုပ်ကြွတစ်ခုအရ အဆိုပါရှေးဦးပထမ ဗုဒ္ဓဂယာ စေတီတော်၏ ပုံသဏ္ဍာန်နှင့်ပတ်သက်၍ ကောင်းမွန်သော ထင်မြင်ချက်တစ်ရပ်ကို ရရှိစေသည်။ ပုံသဏ္ဍာန်မဖော်ပြနိုင်သောအမိုးပုံနှင့် နှစ်ထပ်အဆောက်အအုံတစ်ခု ဗောဓိပင်ဘေးပတ်လည်တွင် တည်ဆောက်ထားပြီး ဗဟုဂံကျောက်တိုင်များဖြင့် ခံဆောင်ထားသည်။ အတွင်းဘက်တွင် ဝဇီရာသနပလလင်ကို ကျောက်ပြားတစ်ခုအဖြစ် တွေ့နိုင်ပြီး ၎င်းနောက်တွင် တန်ဆာဆင်ယင်ထားသော ဗောဓိပင်၏ ပင်စည်နှင့် ရတနာသုံးပါး အထိမ်းအမှတ်ပုံနှစ်ခုတွေ့ရသည်။ ဝဇီရာသနပေါ်တွင် ဥပါသကာ နှစ်ယောက် လှူဒါန်းထားသော ပန်းများ ကြုံပြန့်နေလျက် ဗောဓိပင်မှ ထီးတော်တစ်ခု ထွက်နေပြီး ဗောဓိကိုင်းများမှ ပန်းဆိုင်းများ တွဲလျားကျနေကြသည်။ နှစ်ယောက်မကသော ရှိခိုးပူဇော်သူများက ခရုသင်း မှုတ်နေကြပြီး ၎င်းတို့၏ ပဝါများကို မွှေယမ်းနေကြသည်။ ၎င်းတို့အပေါ်မှ နတ်သားနှစ်ယောက်က ၎င်း (လူဥပါသကာ) နှစ်ယောက်နှင့်အတူ ရှိခိုးပူဇော်နေကြသည်။ တစ်ယောက်က ဘယ်ဘက်မှ ပန်းများကို ကြုံဖြန့်လျက် အခြား တစ်ယောက်ကမူ ညာဘက်မှနေ၍ ပန်းကိုးကို လှူဒါန်းနေသည်။ စေတီဝန်းကျင်တွင် ခြံစည်းရိုးလက်ရန်း တစ်ခုနှင့် ယင်းလက်ရန်းနှင့် ခပ်လှမ်းလှမ်းတွင် အသောက စိုက်ထူခဲ့သည့် ထိပ်တွင်ဆင်ရုပ်ပါ ကျောက်စာတိုင်တစ်ခုတွေ့ရသည်။ ဝဇီရာသနဂန္ဓကုဋ်ဟု ခေါ်ဝေါ်ခဲ့

ပုံရသော ဤစေတီသည် ရာစုနှစ်ပေါင်းများစွာ တည်ရှိနိုင်ခဲ့ပြီး မကြာခဏ ပြုပြင်မွမ်းမံပြီး (အသစ်) ထပ်မံတိုးချဲ့ခဲ့ပုံရသည်။

ဗုဒ္ဓဂယာ သမိုင်းအများစုကို ကောင်းမှုရှင် ကမ္မည်းစာတန်းများနှင့် နံရံရုပ်ကြွများမှသိရပြီး အနည်းစုအနေအားဖြင့် ရာစုနှစ်များ တစ်လျှောက်လုံး လာရောက်ခဲ့ကြသော ဘုရားဖူးများ၏ စာပေမှတ်တမ်းများမှသိရသည်။ ယင်းရေးမှတ် ထားချက်များသည် ဘုရားဖူးများကိုယ်တိုင် ဤစေတီတော်နှင့်ပတ်သက်၍ ပြုလုပ်ထားချက် အများစုကို ဖော်ပြကြသည်။ ဘုရားဖူးအများစုမှာ တစ်ယောက်တည်းလာကြပြီး တစ်ခါတစ်ရံ ဇနီးသားသမီးများနှင့်အတူ တစ်ခါတစ်ရံ ခရီးသွားမိတ်ဆွေများနှင့်အတူ အချို့မှာ ရပ်ဝေးမှလာခဲ့ကြပြီး (ဗုဒ္ဓဂယာသို့) ရောက်သော အခါတွင်မှ ဒေသတူအခြား တစ်ယောက်နှင့် ဆုံတွေ့ကြသည်။ ၎င်းတို့အထဲတွင် ရက်ရက်ရောရော အလှူဒါနပြုလျက် ဂုဏ်ယူလိုသည့် မင်းညီ မင်းသားများလည်း ပါသည်။ အခြားတစ်နေရာတွင် ရန်ပုံငွေပြတ်တောက်၍ စိတ်တိုင်းကျ မလှူဒါန်းနိုင်သော ရဟန်း တော်တစ်ပါးလည်းပါဝင်သည်။ ဘုရားကျောင်းများ တည်ဆောက်သူ၊ စေတီတော်များ တည်ဆောက်သူ၊ သို့မဟုတ် ပူဇော်ကော်ရော်သူများ အားလုံးသည် ၎င်းတို့ဆောင်ရွက်သော ကုသိုလ်သည် ၎င်းတို့ကိုယ်တိုင်ကိုရော အခြားသူများ ကိုပါ အကျိုးဖြစ်ထွန်းပါစေဟူသော လေးနက်သည့် ဆန္ဒမွန်ကို ဖော်ပြလျက် ယင်းသို့ဆောင်ရွက်ခဲ့ကြသည်။

ရှေးဦးစွာ သင့်လျော်သည့် စေတီကို တည်ဆောက်ပြီးနောက် ဗုဒ္ဓဂယာ၌ နောက်ထပ်အဓိက တည်ဆောက်မှုမှာ ကျောက်လက်ရန်းဖြစ်သည်။ ယင်း (လက်ရန်း)သည် ဘီစီ ၁၀၀-အချိန်က စိုက်ထူခဲ့သော ပိုမိုရှေးကျသော သစ်သား လက်ရန်းကို အစားထိုးလိုက်ခြင်း ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ အစိတ်အပိုင်းတစ်ချို့ကို ပြုတိုက်တွင် ကြည့်ရှုနိုင်သေးသော ကျယ်ပြောစွာ တန်ဆာဆင်ထားသည့် အဆိုပါ (ကျောက်လက်ရန်း) အဆောက်အအုံသည် ကုန်းမြင့်မြင့်နှင့် ဗြဟ္မမိတြမင်းတို့၏ နန်းတွင်းအရာရှိ အမျိုးသမီးအဖွဲ့၏ အလှူဒါနဖြစ်သည်။ နှစ်ငါးဆယ် သို့မဟုတ် နှစ်တစ်ရာခန့်အကြာတွင် ဗောဓိရက္ခိတဆိုသူ တစ်ယောက်က (ဒေါင်လိုက်) ကျောက်လက်ရန်း(တိုင်) အတွက် လိုနေသော (အလျားလိုက်) ယက်မ တန်းတစ်ခု လှူဒါန်းခဲ့ဖွယ်ရှိသည်။ ကျိုးကျသွားပြီးသည့် (ယက်မ) နေရာတွင် အစားထိုး တပ်ဆင်ခြင်းဖြစ်သည်မှာ ထင်ရှားသည်။ ဗောဓိရက္ခိတသည် ကျွန်ုပ်တို့သိရသမျှတွင် သီရိလင်္ကာမှ ဗုဒ္ဓဂယာသို့ သွားရောက်ခဲ့သော ပထမဆုံးသော ဘုရားဖူးဖြစ်သည်။ ကုသနခေတ်အတွင်း ဗုဒ္ဓဂယာ၏ ပထမဦးဆုံးသော ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်များကို (ထုလုပ်) ပူဇော်ကြသည်။ ယင်းဆင်းတုတော် အများစုမှာ အတော်အတန် ကြီးမားပြီး ဉာဏ်တော်သုံးမိတာမှ လေးမိတာ အထိမြင့်ကြသည်။ ၎င်းတို့ထုလုပ်သော လှပသည့် ပန်းနု

ရောင်သဲကျောက်နှင့် ပုံသဏ္ဍာန်များအရ ယင်းဆင်းတု
တော်များကို မရုရာမြို့တွင် ထုတ်လုပ်ခဲ့ခြင်း ဖြစ်ဖွယ်ရှိ
သည်။

ခရစ်နှစ် ၃၈၃-တွင် ရဟန်းတော်တစ်ပါးနှင့် ၎င်း၏
ဥပဋ္ဌာကများအနက် တစ်ယောက်သည် ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်
တစ်ဆူ၊ ဗောဓိသတ္တဆင်းတုတစ်ဆူ စုစုပေါင်း ဆင်းတု
နှစ်ဆူကို လှူဒါန်းခဲ့သည်။ ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်တွင် အလှူ
မှတ်တမ်း ကမ္မည်းစာတန်း ရေးထိုးထားသည်။ ယင်း
အလှူကမ္မည်းတွင် အောက်ပါအတိုင်း ဖော်ပြပါရှိ၏
'တြိကမလမင်းကြီး စိုးစံစဉ်အတွင်း ၆၄-ခုနှစ်၊ ၃-ခု
မြောက်လ၏ ၅-ရက်နေ့၊ ဤအချိန်မတိုင်မီကလေးတွင်
ဝိနယဂိုဏ်းဝင် ရဟန်းတော် တစ်ပါးသည် မိမိ၏စွမ်း
အားဗလဖြင့် နှစ်ဆူလုံးတွင် ခြင်္သေ့ရုပ်အောက်ခံ (ပလ္လင်)
ပါသည့် မြတ်ဗုဒ္ဓနှင့် ဗောဓိသတ္တ ကျောက်ဆင်းတုတော်
နှစ်ဆူကို လှူဒါန်းခဲ့သည်။ ဤမြင့်မြတ်သော ကုသိုလ်မှု
တွင် ပါဝင်ကူညီသူ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင် ဥပါသိကာမကြီး တစ်
ယောက်၏ အထောက်အပံ့ဖြင့် ဓမ္မဆရာက ဆောင်ရွက်
ခဲ့သည်။ ဤမြင့်မြတ်သော အလုပ်မှ ဖြစ်ပေါ်လာသော
ကုသိုလ်ကို ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာကို အစထား၍ မိခင်ဖခင်တို့
အား အမှုပေးပေးပါ၏။

အေဒီ လေးရာစုတွင် သီရိလင်္ကာဘုရင် မေဃဝဏ္ဏ
(အေဒီ ၃၀၄-၃၃၂)သည် ဗုဒ္ဓဂယာ၌ ဘုန်းတော်ကြီး
ကျောင်းတိုက်တစ်ခု တည်ဆောက်ခဲ့သည်။ ယင်းကျောင်း
တိုက်သည် အချိန်မီ မဟာဗောဓိစေတီတော်အား ပြုပြင်
စောင့်ရှောက်မှုကို ထိန်းချုပ်လာခဲ့သည်။ တရုတ်ရဟန်း
တော် ဟူယင်ဆန်သည် ဤ(သီရိလင်္ကာ)ကျောင်းကို
နောက်ထပ်နှစ် ၃၀၀-ကြာပြီးနောက် မြင်တွေ့ခဲ့စဉ် ၎င်း
ကဏ္ဍသို့ဖော်ပြသည် 'မဟာဗောဓိပင်တံတိုင်း၏ အပြင်
မြောက်ဘက် ဝိတ်တွင် မဟာဗောဓိ ကျောင်းတိုက်ရှိ
သည်။ ယင်းကျောင်းတိုက်ကို ရှေးခေတ်သီဟိုဠ် ဘုရင်
ကြီးတစ်ပါးက တည်ဆောက် လှူဒါန်းခဲ့သည်။ ဤ
အဆောက်အအုံသည် မျှော်စင်သုံးထပ်ရှိပြီး ခန်းမကျယ်
ခြောက်ခုပါရှိသည်။ ပေ ၃၀-သို့မဟုတ် ၄၀-ခန့် မြင့်
သော တံတိုင်းကြီး တစ်ခုဖြင့် ကာရံထားသည်။ အ
ကောင်းဆုံး အနုပညာလက်ရာကို အသုံးပြုထားသည်။
အဆင့် အမြင့်ဆုံးဆေးရောင်များဖြင့် အလှအပပြင်ဆင်
ထားသည်။ ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်ကို ရွှေငွေတို့ဖြင့် ထုလုပ်
ထားပြီး ရတနာများ အဖိုးတန် ကျောက်မျက်များဖြင့်
စီခြယ်ထားသည်။ စေတီတော်များမှာ မြင့်မားပြီး အရွယ်
အစားကြီးမားသည်။ လှပသပွယ်စွာ ပြုပြင်ဆင်ယင်
ထားသည်။ ထိုစေတီတော်များတွင် ဗုဒ္ဓဓာတ်တော်များ
ဌာပနာ (ထည့်သွင်း) ပူဇော် ထားသည်။

အဆိုပါမင်းကြီးသည် ၎င်း၏အစ်ကိုရဟန်း အိန္ဒိယ
သို့ ဘုရားဖူးကြစဉ် အိန္ဒိယဘုရားကျောင်းများတွင် နေ
ထိုင်စရာ အခက်အခဲရှိကြောင်း တွေ့ရသဖြင့် ဤသီရိ
လင်္ကာကျောင်းတိုက်ကို တည်ဆောက်ခဲ့ခြင်းဖြစ်ကြောင်း

ဟူယင်ဆန် မှတ်တမ်း၌ ဖော်ပြထားသည်။ ကျောက်စာ
တစ်ခု၌ အောက်ပါအတိုင်း ရေးထိုးထားခဲ့ကြောင်းလည်း
ဟူယင်ဆန်က မှတ်တမ်းတင်ခဲ့သည် 'ခွဲခြားခြင်းမရှိဘဲ
လူအားလုံးကို ကူညီခြင်းသည် ဘုရားရှင်အားလုံးတို့၏
အမြင့်မြတ်ဆုံးဩဝါဒ တော်ပင်ဖြစ်၏။ ဤသီရိလင်္ကာ
ကျောင်းတိုက်သည် (တိဗက်ရဟန်းတော်) ဓမ္မသာမိ
အိန္ဒိယသို့ ဘုရားဖူးကြရောက်ချိန် ၁၃- ရာစုနှစ်အထိ
တည်ရှိခဲ့ပြီး ဧည့်ဝတ်ကျေပွန်မှု အစဉ်အလာကို ထိန်း
သိမ်းထားဆဲဖြစ်ပုံရသည်။

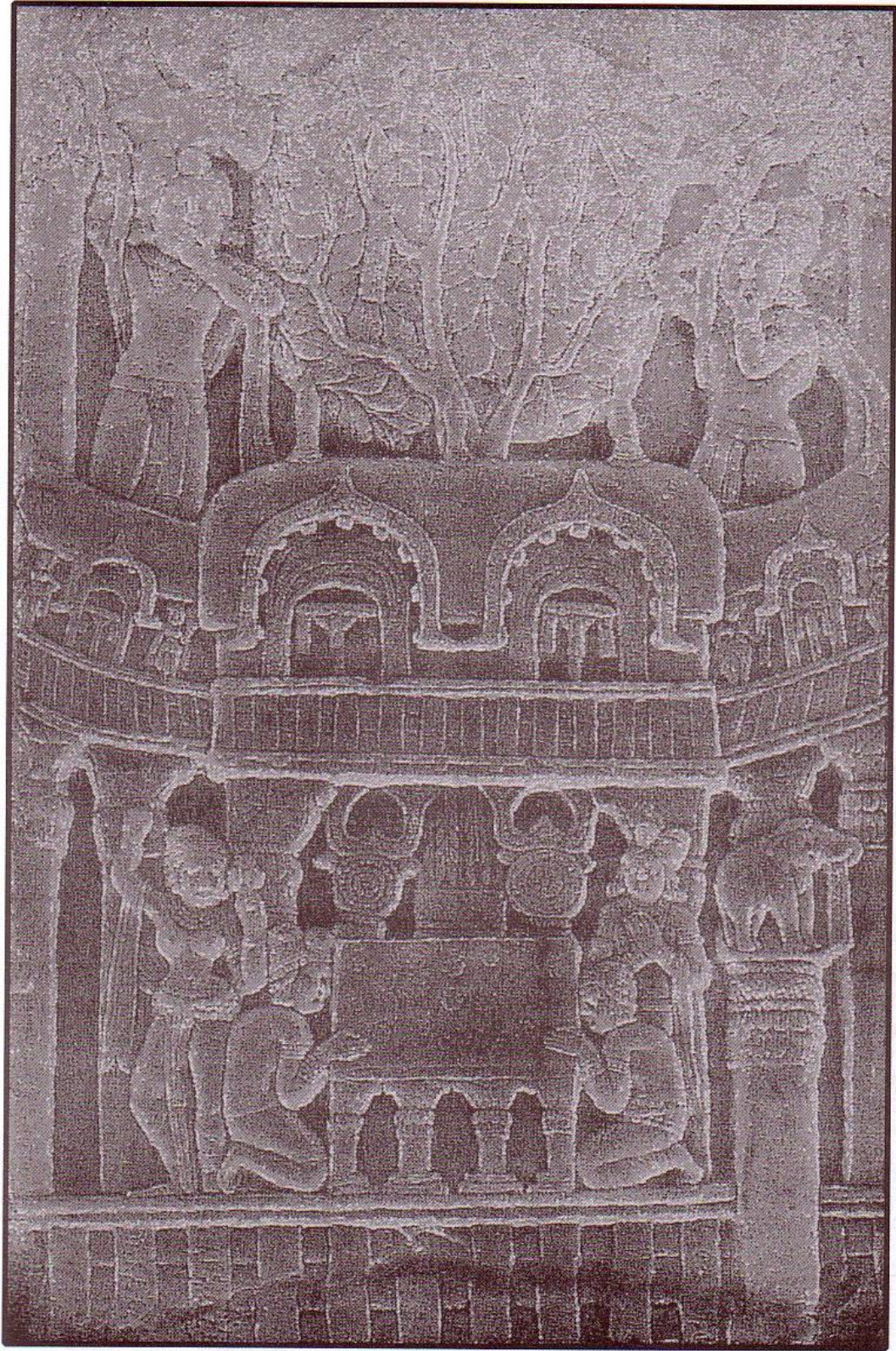
မဟာဗောဓိ ကျောင်းတိုက်သည် မဟာဗောဓိစေတီ
တော်၏ မြောက်ဘက်တည့်တည့်တွင် ရှိပြီး ယခုအချိန်
တွင် မဟာနန်းတော်မှသည် မဟာဗောဓိအသင်း အ
ဆောက်အအုံနှင့် တိဗက်ကျောင်း နောက်ဘက်ထိရောက်
သော တောင်ကုန်းရှည်ကြီး အောက်တွင်တည်ရှိသည်။
ဤကျောင်းတိုက်၏ ပင်မအဆောက်အအုံကို မစ္စတာ
ကန်နင်ဟမ်နှင့် ဘင်ဂါလာ (Beglar)တို့ ၁၈၈၅-ခုနှစ်တွင်
တူးဖော်တွေ့ရှိခဲ့သည်။ ယင်း (ပင်မ) အဆောက်အအုံ
သည် သုံးမီတာထူသည့်နံရံများ၊ ထောင့်လေးထောင့်တွင်
မျှော်စင်လေးခု၊ အလယ်တွင် ကျောက်စာတိုင်ဝင်း တစ်ခု
ပါရှိသည့် ၁၅-စတုရန်းမီတာမျှရှိသော ဧရာမအဆောက်
အအုံကြီးဖြစ်သည်။ ရေနှုတ်မြောင်း တစ်ခုသည် ယင်းခြံ
ဝင်းမှ အပြင်အုတ်တံတိုင်းဘက်သို့ ထွက်သွားပြီး ယခု
ပြတိုက်ထဲတွင် တွေ့မြင်နိုင်သည့် အဆင့်မြင့် ထွင်းထု
ထားသော မခါရ (Makhara)ဖြင့် အဆုံးသတ်ထား
သည်။ ကျောင်းပတ်လည်နှင့် ၎င်းမှ ၉၂-မီတာခန့်
အဝေးတွင် မျှော်စင် ၁၆-ခုပါ တံတိုင်းကြီးတစ်ခုရှိသည်။

ဗုဒ္ဓဂယာကို (ရဟန်းတော်များ) စွန့်ပစ်ခဲ့ကြပြီး
နောက် မဟာဗောဓိကျောင်းတိုက်ကို ဒေသဆိုင်ရာ
အကြီးအကဲများက ခံတပ်အဖြစ် အသုံးပြုခဲ့သည်မှာ အံ့
ဩဖွယ် မဟုတ်တော့ချေ။ မြောက်ဘက်ရှိ မဟာဗောဓိ
စေတီသို့ ဦးတည် သွားသော လှေကားများ၊ ၎င်းဘေးရှိ
ခုံးပေါက်များပါသည့် တံတိုင်းများသည် ကျောင်းတိုက်
ကြီး အပြင်အကျဆုံးတံတိုင်း၏ အစိတ်အပိုင်းများဖြစ်ကြ
သည်။ ယင်းတို့သည်သာ ယနေ့တိုင် မြင်တွေ့နိုင်သေး
သော ကျောင်းတိုက်ကြီး၏ အကြွင်းအကျန် အစအန
များဖြစ်ကြသည်။

ယနေ့ ဖူးတွေ့ရသည့် မဟာဗောဓိစေတီတော်ကို
မည်သူက တည်ဆောက်ခဲ့သည်၊ မည်သည့်အချိန်က
တည်ဆောက်ခဲ့သည်ဟူသော အချက်သည် အမှန်ပင်
တိမ်မြုပ်နေသေးသည့် အချက်တစ်ရပ်ဖြစ်သည်။ အေဒီ
လေးရာစု အစပိုင်း ဗုဒ္ဓဂယာသို့ ဘုရားဖူး ကြွရောက်ခဲ့

^{၅၅} Makara ဟုလည်း စာလုံးပေါင်းသည်။ စွမ်းအင်ကြီးမားသည့် ပင်
လယ်သတ္တဝါ တစ်မျိုးဖြစ်သည်။ ဧရာမင်းကြီး ဥပမာ ဝေလင်္ဂါး
သို့မဟုတ် ဧရာမ ပင်လယ်လိပ်ကြီးများဖြင့် သရုပ်ဖော်လေ့ရှိ
သည် (The Secker's Glossary of Buddhism P. 356)။
ဘာသာပြန်သူ။

မဟာဗောဓိစေတီတော်၏ ရှေ့ပြေးပုံစံကို
ဖော်ပြသည့် ဘာရဟုတရုပ်ကြွပုံ

သော (တရုတ်ရဟန်းတော်) ဖာဟိယန်က စေတီတော်ကို ဖူးမြော်ခဲ့ရကြောင်း ဖော်ပြချက်မရှိချေ။ သို့ရာတွင် (အခြားတရုတ်ရဟန်းတော်) ဟူယင်ဆန် အေဒီ ၇-ရာစုအစောပိုင်း ကြွရောက်သောအခါ၌မူ ဤနေရာတွင် ယနေ့ ဖူးမြင်နိုင်ကြရသည့်အတိုင်း အခိုင်အခံ့ စေတီတော်ကြီးတစ်ဆူ တည်ရှိနေပြီ။

သို့ဖြစ်၍ မဟာဗောဓိစေတီတော်ကို အေဒီ လေးရာစု၏ ပထမနှစ်ဝက်တွင် တည်ဆောက်ခဲ့ခြင်း ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။

ရဟန်းတော် ဟူယင်ဆန်သည် ညီအစ်ကို နှစ်ယောက်က ဆုတောင်းပြည့်သည့် အနေဖြင့် ဤ (မဟာဗောဓိ)စေတီကို တည်ဆောက်ခဲ့ကြောင်း ဖော်ပြခဲ့သော်လည်း ဤမျှထုထည်ကြီးမားသော အဆောက်အအုံကို တည်ဆောက်ရန် လိုအပ်သည့် အကြောင်းရင်းများသည် အုပ်ချုပ်သူ ဘုရင်များတွင်သာ ရှိနိုင်ကြောင်း သိမြင်နိုင်သည်။ နောက်တစ်ခုမှာ စေတီတော်တည်ဆောက်မှုနှင့် ပတ်သက်သည့် အလှူရှင်မှတ်တမ်းလည်း မတွေ့ရချေ။ ထိုခေတ်က တည်ရှိနေသည့် စေတီတော်ပုံသဏ္ဍာန်ကို ဟူယင်ဆန်က ဤသို့ဖော်ပြသည် 'ဗောဓိပင်၏ အရှေ့ဘက်တွင် ဉာဏ်တော် ၁၆၀ သို့မဟုတ် ၁၇၀ ပေမြင့်သည့် စေတီတော်တစ်ဆူရှိသည်။ ၎င်း၏အောက်ပိုင်း အခြေ (အုတ်မြစ်)နံရံသည် (စေတီတော်၏) ရှေ့ဘက်ခြမ်းတွင် ခြေလှမ်းပေါင်းနှစ်ဆယ် သို့မဟုတ် ယင်းထက်ပို၍ ကျယ်ဝန်းသည်။ အဆောက်အအုံကို အပြင်က အင်္ဂါတေဖြင့် ကာရံ (သုတ်လိမ်း)ထားသည့် အပြာရောင်အုတ်များဖြင့် တည်ဆောက်ထားသည်။ အထပ်တိုင်းရှိ လိုဏ်ခုံး များအားလုံးတွင် ရွှေရောင်ဆင်းတုတော်များ ထားရှိသည်။ အဆောက်အအုံ၏ လေးဘက်လေးတန်တွင် အံ့ဩဖွယ် အလှအပများဖြင့် ဖုံးလွှမ်းထားသည်။ တစ်နေရာတွင် ပုလဲကုံးပါသည့် ရုပ်ပုံများ၊ အခြားတစ်နေရာတွင် နတ်ဗြဟ္မာရုပ် ပုံများဖြင့် (ခြယ်သထားသည်)။ (စေတီတော်) တစ်ခုလုံးကား ရွှေချထားသော ကြေးနီသျှိုသျှားသီးပုံ (Amalaka Fruit) ဖြင့် ပတ်ပိုင်းထားသည်။ အရှေ့ဘက် မျက်နှာစာတွင် အထပ်ပါသည့် ခေါင်မိုးစင်မြင့်တစ်ခုနှင့် တစ်ခုပေါ်တစ်ခု မြင့်တက်နေသော တံစက်မြိတ်များကို ထင်ရှားပေါ်လွင်နေသည့် အခန်း ၃-ခု၏ အမြင့်နေရာနှင့် တွဲချိတ်ထားသည်။ ၎င်း အရှေ့မျက်နှာ၏ ထိုးထွက်နေသော တံစက်မြိတ်များ၊ ကျောက်တိုင်များ၊ ယက်မများ၊ တံခါးများနှင့် ပြတင်းပေါက်များအား ရွှေငွေနှင့် တန်ဆာဆင်ထားသော (အနုပညာ) လက်ရာများဖြင့် စီခြယ်ထားသည်။ အက်ကွဲပေါက် နေရာများ ကို မမြင်နိုင်စေရန် ပုလဲများ၊ ရတနာများဖြင့် ထည့်သွင်း၍ (တန်ဆာဆင်ထားသည်)။ သုံးထပ်လုံးရှိ အမှောင်ခန်း ကျဉ်းများ၊ ဆန်းကြယ်သည့် အခန်းကျယ်များ၌ တံခါးပေါက်များပါရှိသည်။ အပြင်ဝင်ပေါက်၏ ညာဘက်နှင့် ဘယ်ဘက်တွင် ကလိုင်ပေါက်သဏ္ဍာန် အ

ခန်းငယ်များရှိသည်။ ဘယ်ဘက်တွင် အဝလောကိတေ သွာရ ဆင်းတုရှိပြီး ညာဘက်တွင် မေတ္ထေယျဘုရားလောင်း၏ ရုပ်တုများရှိသည်။ ယင်းတုများကို အဖြူရောင်ငွေသားဖြင့် ပြုလုပ်ထားပြီး ၁၀- ပေခန့်မြင့်သည်။

ဂုတ္တခေတ်တွင် မဟာဗောဓိစေတီ ပတ်လည်ရှိ ပရိဝုဏ်များ၌ ဘုရားကျောင်းငယ်ပေါင်း များစွာ တည်ဆောက်ထားမှုများကို တွေ့ရသည်။ ဘုရားကျောင်းသုံးခု ဆောက်လုပ်မှုကို ရည်ညွှန်းသည့် အလှူရှင်များ ကမ္မည်းစာအရ ၎င်းတို့ အများစုကို လှပစွာ တန်ဆာဆင်ထားကြောင်း နားလည်ရသည်။ သို့ရာတွင် ယနေ့ခေတ်၌မူ ၎င်းတို့၏ အုတ်ခုံများသည်သာ ကြွင်းကျန်တော့သည်။ မူလက အဆိုပါဘုရားကျောင်းငယ်များ (သုံးခု)တွင် တစ်စိတ်တစ်ဒေသ ပါဝင်ခဲ့ပုံရသည့် ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်တစ်ဆူ၏ အောက်ခံပလ္လင်ခုံတွင် တွေ့ရှိရသော ကမ္မည်းစာတစ်ခု၌ 'အကောင်းဆုံး တန်ဆာဆင်ထားသော အထူးမြတ်ဆုံး အမြင့်မြတ်ဆုံးဖြစ်သည့် ဤဘုရားကျောင်းတော်ကို ပြီးပြည့်စုံသည့် အသိပညာလမ်းစဉ်၌ ပျော်မွေ့ပြီး စိတ်ထားဖြူစင်သည့် ဒုတ္တဂါလ္လရွာနေ ရဟန်းတော် ဗောဓိသေနသည် သတ္တဝါအားလုံးအား သနားကရုဏာ ရှေးရှုလျက် မာရ် (အနှောင့်အယှက်)ကို နှိမ်နင်းပြီးဖြစ်သော ပညာရှိ ဆရာအရှင်အား (ရည်မှန်း၍) လောက၏အနှောင့်အယှက်ကို ဖယ်ရှားရန် မိဘဆွေမျိုး ဆရာသမားများနှင့် အာဟဝဂြ (Ahavagra)ရွာနေ (ပုဂ္ဂိုလ်) အားလုံးအတွက် တည်ဆောက်လှူဒါန်းခဲ့သည်' ဟုဖော်ပြသည်။

အေဒီ ၅၈၈-တွင် သီရိလင်္ကာမှ မဟာနာမခေါ် ရဟန်းတော်တစ်ပါး ကြွရောက်လာပြီး ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်တစ်ဆူနှင့် ဘုရားကျောင်း(ငယ်)တစ်ခု တည်ဆောက်ခဲ့သည်။ ဤကျောင်းတော်ရာ အကြွင်းအကျန်များကို (မဟာဗောဓိ)စေတီတော်သို့သွားသော မြောက်ဘက် လှေကားအနီးတွင် မြင်တွေ့နိုင်သေးသည်။ (မဟာနာမ၏) ဘုရားကျောင်းငယ် အတွင်းတွေ့ရှိရသော ကမ္မည်းကျောက်စာတစ်ခုတွင် ရဟန်းတော် မဟာနာမသည် မိမိကိုယ်တိုင်ပါဝင်သော ဆရာစဉ်ဆက်၏ မဟာထေရ်ဘွဲ့ အမည်များကို ဖော်ပြထားသည်။ ထိုနောက် မိမိတည်ဆောက်သည့် ဘုရားကျောင်းနှင့် ယင်းသို့ တည်ဆောက်ခြင်းအတွက် မိမိ၏စေတနာ ရည်ရွယ်ချက်ကို ဤသို့ဖော်ပြထားသည် 'ဆရာအရှင်ကဲ့သို့ပင် ကြီးမြတ်ဆဲ ဖြစ်လျက် လင်္ကာဒီပ (သီရိလင်္ကာ)တွင် မွေးဖွားခဲ့ပြီး စွမ်းရည်မြင့်မားသည့် မိသားစုဝင် အမရဒီပ (Amradvipa) အရပ်ဇာတိဖြစ်သူ မဟာနာမ ဟုထင်ရှားသော အမည်ရှိသည့် ရဟန်းတော်သည် အများကောင်းကျိုး နှစ်သက်လိုလားသဖြင့်၊ ဘေးပတ်လည်တွင် ဟင်းလင်းပွင့် အမိုးဆောင်များနှင့် တကွသော ဤဘုရားကျောင်းဆောင်ကို လမင်း၏ အရောင်ကဲ့သို့ ဖြူဖွေးသောအရောင်ကို ထွက်ပေါ်စေလျက် မာရ်မင်း၏ အာဏာတန်ခိုးကို ကျော်လွန်တော်မူသော လူသားတို့ဆရာ (မြတ်စွာဘုရား)အား ရည်

မှန်း၍ အထွတ်အမြတ်ပြုရာ ဗောဓိမဏ္ဍိုင်တွင် ဆောက်လုပ်စေသည်။

‘ဤကောင်းမြတ်သော ကုသိုလ်ကြောင့် သတ္တဝါ အပေါင်းတို့သည် လောကီအရာဝတ္ထုများကို တပ်မက်စွဲလမ်းခြင်းမှ လွတ်မြောက်ကြပါစေ။ မိရူးတန်ဆောင်ကဲ့သို့ စိတ်အမှောင်ကို ဖယ်ခွာလျက် တွယ်တာမက်မောခြင်း မရှိကြဘဲ ပြည့်စုံပြီးမြောက်သော အသိပညာဖြင့် အမြတ်ဆုံး ချမ်းသာကို ရရှိနိုင်ကြပါစေ။ အမှောင်ကိုပယ်ခွင်းသည့် နေမင်းကြီးသည် ထွက်ပေါ်လာသော ရောင်ခြည်ဖြင့် အရပ်ရပ်မျက်နှာကို ထွန်းလင်း တောက်ပနေသမျှ မဟာသမုဒ္ဒရာသည် မြေဟောက်၏ ပါးပျဉ်းကဲ့သို့ ကွေးသော ဒီလှိုင်းများဖြင့် ကမ်းစပ်တိုင်ပြည့်နေသမျှ ကုန္တနတ်မင်းပျော်စံရာ မြင်းမိုရ်တောင်သည် ဂုဏ်သရေ ပြည့်လျှမ်းစေရန်အလို့ငှာ ရတနာကျောက်ဖျာ အမျိုးမျိုးဖြင့် ၎င်း၏ အထွတ်ကို လှပစေသမျှ (ကာလပတ်လုံး) ဤ မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ ကျောင်းဆောင်တော်သည် ထာဝစဉ်တည်တံ့ပါစေသတည်း။ ၂၀၀၊ ၆၀ နှင့် ၉ (၂၆၉) ခုနှစ်၊ စိတြ (တန်းခူး) လ၏ လဆန်းပက္ခ ၇-ရက်မြောက်နေ့။

သက္ကတဘာဖြင့် ရေးထိုးထားသည့် ဤကျောက်စာကို ကာလကတ္တားမြို့ အိန္ဒိယပြတိုက် (Indian Museum) တွင် ယခုတွေ့ရှိနိုင်သည်။ ဤဘုရားကျောင်း၌ မဟာနာမတည်ထားခဲ့သည့် ဆင်းတုတော်ကိုလည်း မဟာနာမ၏ ဘုရားဖူးခရီးစဉ်တွင် လိုက်ပါလာကြသည်ဟု ယူဆနိုင်သည့် ဓမ္မဂုတ္တနှင့် ဓမ္မသေနဟူသော သီရိလင်္ကာရဟန်းတော်နှစ်ပါး လှူဒါန်းခဲ့သော အခြားဆင်းတုတော်တစ်ဆူကဲ့သို့ပင် တွေ့မြင်နိုင်သေးသည်။

မဟာနာမပြီးနောက် နှစ်တစ်ရာ သို့မဟုတ် နှစ်ရာခန့်အကြာတွင် ဥဒယသီရိအမည်ရှိ အခြား သီရိလင်္ကာနိုင်ငံသား ဤအကြိမ်၌ ဥပါသကာ တစ်ယောက်ဖြစ်သူသည် ဗုဒ္ဓဂယာတွင် အခြားဗုဒ္ဓဆင်းတုတော် တစ်ဆူတည်ဆောက်ပြီး ‘၎င်းမှာ အရှင်သခင် (ပညာရှိ) ဖြစ်လိုသဖြင့် ယင်း (ဆင်းတုတော်)အား ပူဇော်သမှုပြုခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်’။ ဤဆင်းတု တော်အောက်ခြေတွင် ပန်းကုံးတစ်ခုကိုင်ဆောင်ထားသည့် ဥဒယသီရိဟု ယူဆရသော ဒူးထောက်နေသည့် ရုပ်တုတစ်ခုနှင့် ၎င်း၏မိသားစုဖြစ်နိုင်သည့် အမျိုးသမီး တစ်ယောက်နှင့် ကလေးငယ် တစ်ယောက်တို့၏ ရုပ်တုများပါရှိသည်။

ဥဒယသီရိနှင့် တစ်ခေတ်တည်းလောက်တွင် အခြားသော သီရိလင်္ကာ ဘုရားဖူးပင်ဖြစ်သူ ပြာချာတက်တို့ (ရဟန်းတော်)၏ ဘုရားကျောင်း ပတ်လည်ရှိ ကျောက်လက်ရန်းပေါ်တွင် ရေးထိုးထားသော ကျောက်စာတစ်ခုတွေ့ရသည်။ ဤဘာသာတရား ကိုင်းရှိုင်းသူ ရဟန်းတော်သည် ဘုရားကျောင်းတစ်ခု တည်ဆောက်ခဲ့သည်သာမက မဟာဗောဓိစေတီတော်ကိုလည်း ပြန်လည်ပြုပြင်ခဲ့ပြီး စေတီတော်အတွင်း ထာဝရထွန်းလင်းနေမည့် ဆီမီးတစ်ခု ထားရှိရန် အထောက်အပံ့ပြုခဲ့သည်။ သံဃာ

တော်များအား သာဟတ္ထိက (ကိုယ်တိုင်) အလှူများ ပေးခဲ့ပြီး လောကငြိမ်းချမ်းရေးအတွက် ရှိခိုးပူဇော်မှုများ ပြုခဲ့သည်။ တစ်စိတ်တစ်ဒေသ ပျက်စီးနေပြီးဖြစ်သည့် ကျောက်စာကို သီးခြား ကျောက်လက်ရန်းနှစ်ခုပေါ်တွင် ရေးထိုးခဲ့သည်။ ပထမအစိတ်အပိုင်းတွင် ဤသို့ဖော်ပြ၏ ‘သဒ္ဓါတရားကောင်းမွန်ပြီး သီရိလင်္ကာအုပ်ချုပ်သူ (မိသားစုများ) မှဆင်းသက်ခဲ့သည့် ရဟန်းတော် ပြာချာတက်တို့သည် မိသားစုဟူသောမိုးကောင်းကင်တွင် လက်ကဲ့သို့ (ထင်ရှားသူ)ဖြစ်သည်။ ဤရဟန်းတော်သည် ဗုဒ္ဓသာသနာတော်ကို ကြည်ညိုပြီး ဗုဒ္ဓဖြစ်လိုသဖြင့် လူ့အားလုံးငြိမ်းချမ်းမှုအတွက် ရတနာသုံးပါး၏ စေတီတော်တွင် ရှိခိုးပူဇော်မှုပြုခဲ့သည်။ ဤဆောင်ရွက်မှုကြောင့် ကျွန်ုပ်ရရှိသော ကုသိုလ်သည် ဗောဓိဉာဏ်အတွက်ဖြစ်ပါစေ။ ဤမင်္ဂလာရှိသော ကုသိုလ်အဖို့ကို အမျှရကြပါစေ။’

ဒုတိယအစိတ်အပိုင်းတွင် ဤသို့ဖော်ပြ၏ ‘ဝင်္ဇီရာသနစေတီတော်ကိုပင် ၂၅၀-ဒိနာရစ် (dinaras) တန်ဖိုးဖြင့် ပလာစတာ(အင်္ဂတေ)အသစ် ဆေးအသစ်ဖြင့် ဖုံးအုပ် တန်ဆာဆင်ခဲ့သည်။ ထို့ပြင် စေတီတော်အတွင် လနေနှင့်ကြယ် တာရာများ တည်ရှိသမျှ တည်တံ့နေမည့် ထော်ပတ် ဆီမီးတိုင်တစ်ခုကို နွားကောင်ရေတစ်ရာ (မှရရှိမည့်ငွေ)ဖြင့် မြတ်ဗုဒ္ဓအားရည်မှန်၍ လှူဒါန်းခဲ့သည်။ အခြား နွားကောင်ရေတစ်ရာ (မှရရှိမည့်ငွေ) ကိုလည်း အဖိုးအနည်းငယ်ဖြင့် စေတီတော်အား နောက်ထပ် ဖြစ်ပေါ်လာမည့် ပုံမှန်ပြန်လည်ပြုပြင်မှုများ အတွက် ကုန်ကျမှုနှင့် စေတီတော် အတွင်းရှိ ဆင်းတုတော်ရှေ့၌ ထွန်းညှိမည့် အခြား ထောပတ်ဆီမီးတိုင်အတွက် ကုန်ကျမှုကိုလည်း (လှူဒါန်းခဲ့သည်)။ အခြားနွား ကောင်ရေ တစ်ရာ(ဝင်ငွေမှ) အထောက်အပံ့ဖြင့် သီရိလင်္ကာကျောင်း အတွင်းရှိ ဗုဒ္ဓကြေးဆင်းတုတော် ရှေ့တွင် ထောပတ်ဆီမီးတိုင်တစ်ခု ထွန်းညှိထားစေသည်။ ထိုကျောင်းတိုက်အတွက် အမြဲတမ်း (ထွန်းညှိထားမည့်) ထောပတ်ဆီမီးတိုင်တစ်ခုလည်း လှူဒါန်းခဲ့သည်။ ထိုကျောင်းတိုက်ရှိ မြင့်မြတ်သော ရဟန်းတော်အပေါင်း အသုံးပြုရန် ဧရာမ ရေကန်ကြီးတစ်ခုလည်း တူးဖော်ခဲ့သည်။ ထိုရေကန်အရှေ့ဘက်တွင် (လယ်မြေ)ကွင်းပြင် အသစ်တစ်ခုလည်း စီမံလှူဒါန်းခဲ့သည်။ ဤဆောင်ရွက်မှုအားလုံးမှ ကျွန်ုပ်ရရှိသော ကုသိုလ်ကောင်းမှုသည် ရှေ့ဦးစွာ ကျွန်ုပ်မိဘများ၏ ကောင်းကျိုး ချမ်းသာအတွက် ဖြစ်ပါစေ။’

ဘင်္ဂလားနယ်မှ ပလ္လမင်းများ အုပ်စိုးစဉ်အတွင်း မဟာဗောဓိစေတီတော်သည် ရက်ရောစွာ ချိုးမြောက်ထောက်ပုံမှုကို ခံယူရရှိခဲ့သည်။ အမှန်သော် စေတီတော်၏ အတွင်းအပြင်ပတ်လည်၌ တွေ့ရှိရဆဲဖြစ်သည့် ဆင်းတုတော်များနှင့် စေတီတော်အများစုမှာ ဤ(ပလ္လ)ခေတ်(လက်ရာများ) ဖြစ်ကြသည်။ ကျောက်စာများက ပလ္လဘုရင်များသည် အခြား အိန္ဒိယနယ်မြေများမှ ဘုရင်များကဲ့သို့ လှူဒါန်းထောက်ပံ့မှု ပြုခဲ့ကြောင်း ဖော်ပြကြ

သည်။ ဆင်းဒ် (Sind)ဘုရင် သိရီပုညဘဒြသည် 'ဆင်းတု
တော်သုံးဆူနှင့် ဘုရားကျောင်းတစ်ခု' တည်ဆောက်ခဲ့ပြီး
ရာရှ်တရာကူဠ (Rashtrakuta)မှ တွင် (Tonga) ဘုရင်
သည် 'နတ်ပြည်ဘုံဌာနသို့ ဝင်ရောက်မည့် လှေကားယုံ
(စောင်းတန်းလှေကား)များနှင့် ပမာတူသည့် ဘုရား
ကျောင်းတစ်ခု' တည်ဆောက်ခဲ့သည်။

ပလ္လခေတ်တွင် တရုတ်ပြည်မှလာကြသည့် ဘုရားဖူး
အဖွဲ့များကိုလည်း တွေ့ရသည်။ ခရစ်နှစ် ၁၀၀၀-ဟု
ခန့်မှန်းရသော ကျောက်စာတစ်ခုတွင် ရဟန်းတော် ချို
အိုင် (Chi-I)က ၎င်းသည် လူသုံးသောင်းအား နတ်ပြည်၌
ပြန်လည် မွေးဖွားစေနိုင်ရန်အတွက် မိမိတို့၏ကိုယ်ကျင့်
တရားကို ပြုပြင်ကြဖို့တိုက်တွန်းရန် အဓိဋ္ဌာန်ပြုပြီး ဓမ္မ
ကျမ်း အုပ်ရေသုံး သောင်းဖြန့်ဝေခဲ့ကြောင်း၊ ၎င်းနောက်
ဝဇီရာသနကို ဖူးမြော်ရန် အခြားရဟန်းတော် သုံးပါးနှင့်
အတူ အိန္ဒိယသို့သွား ရောက်ပြီး၊ တစ်ဖန် မြင့်မြတ်သော
(ဗုဒ္ဓဝင်)နေရာတော်များ အားလုံးသို့ သွားရောက်ပြီးသည်
အထိ ခရီးဆက်ရန်လည်း ဆုံးဖြတ်ခဲ့ကြောင်း ဖော်ပြထား
သည်။ ဤကျောက်စာကို ရပ်တော်မူ ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်
ခုနစ်ဆူနှင့် မေတ္တေယျဆင်းတုတစ် ဆူပါသည့် (ဆင်းတု
တော်)အတန်း၏ အောက်ခြေကျောက်ပလ္လင်တွင် ထွင်း
ထုထားသည်ကို တွေ့ရသည်။ (ဆင်းတု တော်) အားလုံး
မတူသောလက်အနေအထား (မုဒြာ)များ ပါရှိကြသည်။

အေဒီ ၁၀၁၁-တွင် နောင်အခါ တိဗက်ဗုဒ္ဓဘာသာ
ပြန်လည်ဆန်းသစ်မှုအတွက် အဓိကအခန်းမှ ပါဝင်လာ
မည့် ဘင်္ဂါလီဆရာကြီး အတိဆာ (Atsa)သည် ဗုဒ္ဓဂယာ
ရှိ ဘုန်းတော်ကြီးကျောင်း တစ်ခုတွင် ရဟန်းပြုခဲ့သည်။
ထိုအချိန်လောက်မှာပင် ကျော်ကြားသည့် တိဗက်ဘာ
သာပြန်ဆရာ ရင်ချင်ဆန်ပို (Rinchen Sangpo 958-
1051)သည် ကသီရ ဒေသတွင် စတင်ခဲ့သည့် ၎င်း၏
(ဗုဒ္ဓဘာသာဆိုင်ရာ) လေ့လာမှုကို အဆုံးသတ်ရန် ဗုဒ္ဓ
ဂယာသို့ ရောက်လာခဲ့သည်။ ဤပုဂ္ဂိုလ်၏ အတ္ထုပ္ပတ္တိကို
ရေးသူက ရင်ချင်ဆန်ပိုသည် မဟာဗောဓစေတီတော်သို့
ဝင်ရောက်သည့် မြောက်ဘက်ဂိတ်တွင် လူဒါန်းမှုများပြုခဲ့
ကြောင်း ဖော်ပြသည်။ ဤဖြစ်ရပ်များအရ ဗုဒ္ဓဂယာသည်
ဘုရားဖူးခရီးအတွက် အရေးပါသကဲ့သို့ ပညာသင်ယူခြင်း
နှင့် ပညာရှင်ဖြစ်ခြင်းအတွက် အရေးပါသော အချက်
အချာနေရာတစ်ခု ဖြစ်ကြောင်းလည်း သိရသည်။

အေဒီ ၁၀၂၁-တွင် အခြားအစွမ်းထက်သည့် တ
ရုတ်ဟန်းတော်တစ်ဖွဲ့ ဗုဒ္ဓဂယာသို့ ရောက်လာပြီး ၎င်း
တို့ရောက်ရှိခဲ့မှုကို မှတ်သားရန် အထိမ်းအမှတ် (အ
ဆောက်အအုံများ) ဆောက်လုပ်ခဲ့သည်။ ၎င်းတို့အနက်
ရဟန်းတော် ယွမ်ရှူ (Yum-shu)သည် ဗုဒ္ဓ၏ဂုဏ်ကို
ချီးမွမ်းထောမနာပြုသည့် ကဗျာရှည်ကြီးတစ်ပုဒ်စီကုံးပြီး
ယင်းကဗျာကို ကျောက်ပြားကြီး တစ်ခုတွင် ရေးထွင်း
ထားခဲ့သည်။ ကျောက်စာ၏ ပထမအပိုင်းတွင် ဤသို့
ဖော်ပြ၏ 'ကျွန်ုပ် ယွမ်ရှူသည် ဗုဒ္ဓ၏နယ်မြေကို ဖူးမြင်

ရန် ဝေးကွာသောဒေသမှ လာရောက်ခဲ့ပြီး အံ့ဘနန်း
ဗုဒ္ဓမြတ်ခြေတော်ရာကို ကျွန်ုပ်၏မျက်လုံးအစုံဖြင့် ဖူးမြင်
ရခြင်း၌ ဆရာသခင် (မြတ်စွာဘုရား)၏ ကြီးမြတ်သော
ဂုဏ်တော်ကို ရိုသေစွာမပူဇော်ရဘဲ ရှိမည်မဟုတ်လော။
သို့အတွက် ကျွန်ုပ်သည် ကျွန်ုပ်တွင် ကျန်ရှိနေသေးသော
ငွေအသပြာကို စုဆောင်းပြီးဗောဓိပင်၏ မြောက်ဘက်
ခြေလှမ်းသုံးဆယ် အကွာ၌ ဗုဒ္ဓဘုရားရှင် တစ်သောင်း
အတွက် (အထိမ်းအမှတ်) ကျောင်းတိုင်တစ်ခု စိုက်ထူ
ခဲ့သည်။' ကဗျာရှည်ပြီးနောက် ယွမ်ရှူက ဤသို့ နောက်
ဆက်တွဲ ဖြည့်စွက်ဖော်ပြခဲ့သည် 'ကျွန်ုပ်နှင့်အတူ အရှေ့
ဘက်မြို့တော် ပင်မလမ်းမကြီးပေါ်ရှိ ဓမ္မပဒကျောင်း
တိုက်မှ အိချင်နှင့်အိလင်ဟူသော ရဟန်းတော်နှစ်ပါးနှင့်
အတူ မဟာဗောဓိစေတီတော်အား ပူဇော်ရန် ရွှေပန်းထိုး
ထားသည့် သင်္ကန်းတစ်ထည်စီ ပါသွားပြီး မိမိတို့ကိုယ်
တိုင်စီ ထာဝရအမှတ်ရမှုအတွက် အထိမ်းအမှတ်
ကျောက်ပြား (တိုင်)များ စိုက်ထူခဲ့ကြသည်။'

(ယွမ်ရှူ)၏ စိတ်ဝင်စားဖွယ်ကျောက်စာနှင့် ၎င်း၏
အဖော်ရဟန်းတော်များ စိုက်ထူခဲ့သည့် အခြားကျောက်
စာ တစ်ခုတို့ကို ယခုအခါတွင် ကာလကတ္တားရှိ အိန္ဒိယ
ပြတိုက်၌ ပြသထားသည်။

ယွမ်ရှူနှင့် အဖော်ရဟန်းတော်များ ဗုဒ္ဓဂယာတွင်
ရှိပြီးနောက် တစ်နှစ်သာ အကြာတွင် အခြား တရုတ်
ဘုရားဖူး ရဟန်းတော်တစ်ပါး ရောက်ရှိလာပြန်သည်။ ဟို
ယွန်(Ho Yun)ခေါ် ဤရဟန်းတော်သည် ကျောက်သား
ဖြင့် ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော် တစ်ဆူထုလုပ်ပြီး ယင်းကို ဗောဓိ
ပင်မြောက်ဘက် ခြေလှမ်းသုံးဆယ်အကွာတွင် တည်ထား
ခဲ့သည်။ ဤရဟန်းတော်က မိမိအနေဖြင့် ကျောက်ပြား
ပေါ်တွင် ပိဋကတ်ကျမ်းစာ အားလုံးကို ရေးထွင်းလိုသော်
လည်း ငွေကြေးပြတ် တောက်သွားသောကြောင့် ယင်း
သို့ မပြုစွမ်းနိုင်ခဲ့ကြောင်း ဆိုခဲ့သည်။ ဤအချိန်ကာလ
ဝန်းကျင်အတွင်း ဗုဒ္ဓဂယာသို့ ကြွရောက်ခဲ့ကြသော ဖော်
ပြပါရဟန်းများနှင့် အခြားများစွာသော တရုတ်ရဟန်း
တော်များသည် ရှည်လျားပြီး အန္တရာယ်ထူပြောလှသည့်
အမိနယ်မြေသို့ အပြန်ခရီးတွင် အသက်ရှင်မရှင်ဟူသည်
ကို မသိရပါချေ။ ၎င်းတို့၏ သဒ္ဓါတရားအရ ဆောင်ရွက်
ချက်များကြောင့်သာ ၎င်းတို့ကို သမိုင်းက သိနေခြင်းဖြစ်
သည်။

တိဗက်မှတ်တမ်းများအရ အေဒီ ၁၀၃၀-ခန့်တွင်
(ဓမ္မ)ဆရာနှင့် ဩဝါဒညွှန်ကြားသူ အိုင်စံဘာဆွန် (I Ce
btsun)သည် ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်တစ်ဆူရရှိရန် ဗုဒ္ဓဂယာသို့
သွားရောက်ခဲ့သည်။ ၎င်းနှင့်အတူ တိဗက်သို့ ယူဆောင်
ခဲ့သော အဆိုပါဆင်းတုတော်ကို နာမည်ကျော် ရှာလု
စေတီတော်တွင် ဌာပနာထားသည်။

အေဒီ ၁၀၉၈-တွင် မြန်မာနိုင်ငံနှင့် ဗုဒ္ဓဂယာရှိ
ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်တို့အကြား ရှည်လျားသော ဆက်ဆံပတ်
သက်မှုအစပိုင်း မည်သို့ရှိသည်ကို တွေ့မြင်ရသည်။ ထို

အချိန်တွင် မဟာဗောဓိစေတီတော်သည် အနည်းဆုံး နှစ်ခြောက်ရာနီးပါးမျှ ကြာညောင်းခဲ့ပြီး အဓိကပြုပြင်မှု များ လိုအပ်နေသည်မှာ ထင်ရှားသည်။ ကျန်စစ်သားမင်း သည် မိမိကိုယ်တိုင်၏ ဆုံးဖြတ်ချက် သို့မဟုတ် အခြား ပုဂ္ဂိုလ်များ၏ တောင်းပန်ချက်အရ မဟာဗောဓိစေတီ တော်တွင် အဆိုပါလိုအပ်သည့် ပြုပြင်မှုများအတွက် မဇ္ဈိမဒေသသို့ (သာသနာပြု)အဖွဲ့ တစ်ခု စေလွှတ်ခဲ့ သည်။ ယင်းစေလွှတ်ပုံ အသေးစိတ်ကို ပြည်မြို့ရှိ ရွှေဆံ တော်စေတီ ကျောက်စာတွင် မှတ်တမ်းတင်ခဲ့သည် 'ကျန် စစ်သားမင်းကြီးသည် အမျိုးမျိုးသော ရတနာများကို စု ဆောင်းလျက် ၎င်းတို့ကို ဗုဒ္ဓဂယာရှိ စေတီတော်မြတ် အား ပြုပြင်ရန်နှင့် အမြဲတမ်းထွန်းလင်းနေမည့် ဆီမီးများ လှူဒါန်းရန် သင်္ဘောဖြင့်စေလွှတ်ခဲ့သည်။ ဗုဒ္ဓဂယာ၌တွေ့ ရှိရသော နေ့င်းခေတ် မြန်မာကျောက်စာ တစ်ခုတွင် ကျန်စစ်သားမင်း၏ ဘုရားကျောင်းကို ပြုပြင်ရန် အကြံ အစည်သည် မအောင်မြင်ကြောင်း ဖော်ပြထားသည်။ သို့ရာတွင် ကျန်စစ်သားမင်းကို ဆက်ခံသူဖြစ်သည့် အ လောင်းစည်သူမင်း လက်ထက်၌ကား အောင်မြင်စွာ ဆောင်ရွက်နိုင်ခဲ့ကြောင်း ထင်ရှားသည်။

အေဒီ ၁၂-ရာစု၏ နောက်ဆုံးနှစ်ဝက်အတွင်း ကျောက်စာသုံးခု၌ ထိုအချိန်က နီပေါနိုင်ငံ သီဝလိက အသောက ဝလ္လ (Asokavalla of Siwalik) မင်းကြီး၏ ကမကထပြုခြင်းဖြင့် ထူးခြားသည့်အဆောက်အအုံတစ်ခု အထင်အရှားပေါ် ပေါက်ခဲ့ကြောင်း ဖော်ပြထားသည်။ ၎င်းတို့အနက် ပထမဆုံးကျောက်စာတွင် အသောကဝလ္လ မင်း၏ ညီအငယ်ဆုံး ဒသရထမင်းသားလှူဒါန်းသော အလှူဝတ္ထုအကြောင်း ဖော်ပြသည်။ အသောကဝလ္လသည် အလွန်ထူးကဲသော မဟာယာန ဗုဒ္ဓဘာသာသဝင် တစ် ယောက်၊ စစ်မှန်သော ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်တစ်ယောက်၊ မင်းမျိုးမင်းနွယ် အသိုင်းအဝိုင်းတွင် မီးရှူးတန်ဆောင်နှင့် တူသူ တစ်ယောက်ဖြစ်သည်။ ဒုတိယကျောက်စာတွင် အသောကဝလ္လမင်း၏ မြေပိုင်ရှင်အရာ ရှိတစ်ယောက် က 'ကြီးကျယ်ခမ်းနားပြီး လွတ်မြောက်မှု နိဗ္ဗာန်ချမ်းသာ ခန်းမဆောင်နှင့်တူသော' ဗုဒ္ဓ၏ကျောင်းတော် တစ်ခု အ ကြောင်း မှတ်တမ်းတင်ထားသည်။ ထိုကျောက်စာ၌ ဗုဒ္ဓသာသနာတော်သည် ဆွေးမြေ့ယိုးယွင်းနေကြောင်း၊ ကျော်ကြားသည့် စာရေးဆရာကြီးဖြစ်သူ ကြန္ဒနန္ဒီ (Indranandi)က ဤ(ကျောက်စာ)ကို အလျင်အမြန် ရေး ထိုးခဲ့ပြီး ရာမအမည်ရှိ ပန်းပုပညာရှင်က ကျောက် ပေါ်တွင် ရေးထွင်းခဲ့ကြောင်း ဖော်ပြထားသည်။ တတိ ယနှင့် အကြီးဆုံး ကျောက်စာတစ်ခုကို ဂယာမြို့ရှိ အိမ် တစ်အိမ်၏နံရံအဖြစ် အသုံးပြုထားသည်ကို တွေ့ရသည်။ သို့ရာတွင် ယင်းကျောက်စာသည် မူလက ဗုဒ္ဓဂယာတွင် စိုက်ထူခဲ့ခြင်း ဖြစ်မည်မှာ သေချာသည်။ အဆိုပါ ကျောက်စာ၌ အသောကဝလ္လမင်းသည် ၎င်း၏ကသိုရ တိုင်းသားဆရာ၏ တောင်းပန်မှုကြောင့် ဗုဒ္ဓဂယာတွင်

ဘုရားကျောင်းတစ်ခု တည်ဆောက်ခဲ့ပြီး (ယင်း) ဘုရားကျောင်းတွင် ပုံမှန်အမြဲ အလှူဒါနများ ပြုလုပ်ရန်စီမံခဲ့ ကြောင်း မှတ်တမ်းတင်ထားသည်။

၁၃-ရာစု အစောပိုင်းကာလတွင် မဇ္ဈိမဒေသအများ စုသည် အနောက်ဖက်မှ ကုန်ဝါဒီတို့၏ ကျူးကျော်မှု ကြောင့် ဝရန်းသုန်းကားဖြစ်နေသည်ကို တွေ့ရ၏။ အ မှန်သော် စစ်တပ်များသည် ရာစုနှစ်ပေါင်း များစွာကပင် မြောက်ပိုင်း လွင်ပြင်များ တစ်လျှောက် ခေါက်တုံ့ ခေါက် ပြန် ချီတက်နေခဲ့ကြပြီး၊ မယဉ်ကျေးသည့် စစ်သားများ သို့မဟုတ် စစ်ရေးအစီအမံများ ဆောင်ရွက်ရန် ငွေကြေး လိုအပ်မှုကြောင့် ရက်စက်ရမ်းကားသူ ဘုရားများသည် ပိုမိုပြည့်စုံ ချမ်းသာသည့် ဟိန္ဒူ သို့မဟုတ် ဗုဒ္ဓဘာသာ ဘုရားကျောင်းများကို ရံဖန်ရံခါ လုယက်ခဲ့ကြသော်လည်း ကျောင်းကန် ဘုရားများကိုမူ မဖျက်ဆီးခဲ့ကြပေ။ သို့ ရာတွင် ယခုအကြိမ် တိုက်ခိုက်လုယက်သူ စစ်သားများ ကား ယခင်စစ်သားများနှင့် မတူတော့ချေ။ ၎င်းတို့သည် ဘုရားကျောင်းများကို ဖျက်ဆီးကြ၏။ ဆင်းတုတော်များ ကို ရိုက်ချိုးဖျက်ဆီးကြပြီး ရဟန်းတော်များနှင့် ဟိန္ဒူ တရားဟောဆရာ (ဘုန်းကြီး)များကို သတ်ပစ်ကြ၏။ လုယက်ဖျက်ဆီးရန် မဟုတ်ဘဲ အိန္ဒိယလူမျိုးအများစု နားမလည်နိုင်လောက်အောင် ဖြစ်ရသည့် ပြင်းထန်သော ဘာသာရေး ဝန်တိုစိတ်ကြောင့်ဖြစ်သည်။

တစ်ချိန်တည်းတွင် ဗုဒ္ဓဂယာသည် အခြားများစွာ သော နေရာဌာနများထံ ကျရောက်ခဲ့သည့် လုယက် ဖျက်ဆီးမှုမှ လွတ်မြောက်ခဲ့သည်။ ကောလာဟလ အ မှောင်သတင်းများ ပျံ့လွင့်နေသော်လည်း ယခင်ကကဲ့ သို့ပင် ရှင်သန်နေခဲ့သည်။ မဟာဗောဓိစေတီတော်ကို စောင့်ရှောင့်ခဲ့ကြသည့် နောက်ဆုံး သီရိလင်္ကာရဟန်း တော်များနှင့် ပတ်သက်၍ ကျွန်ုပ်တို့သိရသည်မှာ ထို အချိန်ဝန်းကျင် ခရစ်နှစ် ၁၂၀၂ ခုနှစ်တွင် ရေးထိုးသည့် ကျောက်စာဖြစ်သည်။ ယင်း ကျောက်စာတွင် ဤသို့ ဖတ်ရ၏ 'ဩ၊ ဗောဓိပင်ရိပ်ကား ခမ်းနား ကြီးကျယ်လှ ပါဘိ။ အောင်မြင်သူ (ဘုရားရှင်)တို့အား ဗောဓိဉာဏ် မြတ်ကို အပ်နှင်းရာ၊ ဗောဓိဉာဏ်သို့ သွားရောက်ရာ လမ်းပေါ်တွင် ရှိကြသူများ၏ လဲလျောင်းရာ ရှေးဟောင်း ဗောဓိပင်မြတ်ပေတကား။ ဗုဒ္ဓသေန၏သားဖြစ်သူ (သီရိ လင်္ကာ)ဘုရင်က သတယတ္တ (Sataghatta)ခရိုင်၊ ကတ္တ လ (Kathala)ရွာရှိ ထွန်ယက် (စိုက်ပျိုး)ခွန်နှင့်တကွ ယင်း၏မြေ၊ ရေတို့ကို ဝဇီရာသန(ပလ္လင်တော်)အတွက် အမိန့်စာ ချွန်ဖြင့်ပေးအပ်ပြီး၊ (သီရိလင်္ကာ) ကျောင်း တိုက်အတွက် ပိဋကတ်ကျမ်းကျင်သူ သီရိလင်္ကာ ရဟန်း တော် အရှင်မင်္ဂလသာမိအား ယုံကြည်စွာအပ်နှံသည်' ဤကျောက်စာကို ဗုဒ္ဓဝါဒနှင့် အတော်အတန် ဆန့်ကျင် သည့် ခံစားချက်ဖြင့် အဆုံးသတ်ထားသည် 'ကောင်း ဆိုးမဟူ ငါ၏မင်းဆက်မှ မည်သည့်မင်းမဆို ဤပဋိညာဉ်

ဝန်ခံချက်ကို ချိုးဖောက်ခဲ့လျှင် ၎င်း၏ဘခင်သည် မြည်း၊ ၎င်း၏မိခင်မှာ ဝက်မဖြစ်ပါစေ။

အေဒီ ၁၃-ရာစုအတွင်း၌ မည်သို့မည်ပုံ သို့မဟုတ် မည်သည့်အချိန်က ဗုဒ္ဓဂယာဖျက်ဆီးခံခဲ့ရသည်ဟူသော တိကျသည့် မှတ်တမ်းမရှိပေ။ သို့ရာတွင် တိဗက် ရဟန်း တော် အရှင်ဓမ္မသာမိ ရောက်သွားသောအခါ ၎င်း မရောက်မီအချိန်က (ဗုဒ္ဓဂယာအား) စီနင်းတိုက်ခိုက်ခဲ့ပုံ အကြောင်း ဖော်ပြထားသည်။ အမျိုးသမီး ဥပါသိကာ တစ်ယောက်သည် (မဟာဗောဓိ) စေတီတော်အတွင်းရှိ ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်၏ မျက်လုံးတော်များအတွင်း ထည့် သွင်းရန် လှပသည့်မြရတနာကို လှူဒါန်းခဲ့သည် 'ဆင်းတု တော်၏ မျက်လုံးတော်နှစ်ခုအကြား မြှုပ်ထားသော အဖိုး တန် (မြ)ကျောက်ရတနာသည် ယခင်က မှောင်စအချိန်၌ လူတစ်ယောက်စာ ဖတ်နိုင်သည်အထိ အလင်းရောင်ကို ထုတ်လွှတ်ခဲ့သည်။ တုရုရှက (ဣနိဝါဒီ တူရကီ) စစ်သား တစ်ယောက်သည် လှေကားကိုထောင်ပြီး အပေါ်သို့ တက်လျက် (ထို)ကျောက်ကို ဆွဲထုတ်သည်။ လှေကားမှ ဆင်းနေစဉ် စစ်သားသည် (လှေကားပေါ်မှ) ချော်ကျပြီး ဆင်းတုတော်၏ မျက်လုံးတော် အစုံမှာ အစိတ်စိတ်အ မြွာမြွာကွဲကြေသွားသည်။ လူတစ်ယောက် စာဖတ်နိုင် လောက်အောင်လင်းသည့် ကျောက်မျက်ရတနာ၏ အ ပိုင်းအစများ၏ တောက်ပမှုသည် တဖြည်းဖြည်း မှုန်ဝါး သွားခဲ့သည်ဟု ၎င်းတို့က ပြောပြကြသည်။

ခရစ်နှစ် ၁၂၃၄၊ ဇူလိုင်လတွင် အရှင်ဓမ္မသာမိ ဗုဒ္ဓဂယာသို့ ဆိုက်ရောက်သွားသောအခါ တစ်ချိန်ချိန် တွင် ဗုဒ္ဓဂယာ လူယက်တိုက်ခိုက်ခံရမည်ဟု မျှော်လင့် နေရပြီး ထွက်မပြေးကြသေးသည့် ရဟန်းတော်အနည်း ငယ်မျှသည် စေတီတော်အတွင်းရှိ ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်မြတ် အား ရုပ်တုပူဇော်ရုံခိုးမှုကို ဖျက်ဆီးသူ (ဣနိဝါဒီ စစ် သား)များ ဖျက်ဆီးခြင်းမှ ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ရန် ပြင် ဆင်နေကြသည် 'ဓမ္မသာမိ ဝဇီရာသနသို့ ဆိုက်ရောက် သွားသောအခါ ထိုနေရာသည် လူသူကင်းဆိတ်နေပြီး ရဟန်းတော်လေးပါးမျှသာ သီတင်းသုံး နေထိုင်လျက်ရှိ သည်ကို တွေ့ရ၏။ ၎င်းတို့အနက် တစ်ပါးက 'အလွန် ဆိုးရွားလှပါသည် ဘုရား၊ တရုရှက စစ်သားတွေကို ကြောက်ရွံ့သည့်အတွက် အားလုံး ထွက်ပြေးကုန်ကြပါပြီ' ဟုဆိုသည်။ ထိုရဟန်းတော်များသည် မဟာဗောဓိ ဆင်း တုတော်ရှေ့ရှိ တံခါးကို အုတ်ခဲများဖြင့် ပိတ်လျက် အင်္ဂတေများ သုတ်လိမ်းနေကြ၏။ ထိုဆင်းတုတော် နေ ရာအနီးတွင် အစားထိုးသည့်အနေဖြင့် အခြားဆင်းတု တော်တစ်ခု ထားကြသည်။ ထိုရဟန်းတော်များသည် စေတီတော်၏ အပြင်တံခါးကိုလည်း အင်္ဂတေဖြင့် ကာ ရံနေကြသည်။ ယင်းအုတ်ခဲရံတွင် မဟေသွာရရုပ်ပုံ ရေး ဆွဲကြသည်။ မဟာဗောဓိစေတီ (အတွင်းရှိဆင်းတု)တော် အား ဗုဒ္ဓဘာသာမဟုတ်သူများ၏ ရန်မှ ကာကွယ်ရန်ဖြစ် သည်။ ထိုရဟန်းတော်များက 'တပည့်တော်တို့ငါးပါး

ဤနေရာတွင် မနေထိုင်ခွဲကြတော့ပါ။ တပည့်တော်တို့ ဧကန်ပင် ပြေးကြရပါတော့မည်'ဟု ပြောပြကြသည်။ ဓမ္မသာမိအား ဤသို့ဆက်၍ ပြောပြသည် 'ရက် အနည်း ငယ် လွန်သွားပြီး အလွန်ပူပြင်းလှသောကြောင့် ထို ရဟန်းတော်များသည် ပင်ပန်းနွမ်းနယ်ကြ၏။ ညမှောင် သောအခါ ထိုနေရာတွင် ဆက်လက်နေထိုင်ကြပြီး အိပ် ပျော်သွားကြသည်။ အကယ်၍ တုရုရှကစစ်သားများ လာ ခဲ့လျှင် ထိုရဟန်းတော်များ သိကြလိမ့်မည်မဟုတ်ပေ။ နေ့ခင်းပိုင်းတွင် ထိုရဟန်းတော်များသည် မြောက်ဘက် သို့ လှည်းလမ်းအတိုင်း ထွက်ပြေးကြသည်။ ဓမ္မသာမိ သည် ၁၇-ရက်တိုင်တိုင် စေတီတော်အတွင်းမှ ဗုဒ္ဓ ဆင်းတုတော်၏ မျက်နှာတော်ကို မဖူးတွေ့ရချေ။ ထို အချိန်တွင် တုရုရှကစစ်သားများ အဝေးသို့ထွက်သွား ကြပြီဟူသော သတင်းကောင်းများနှင့်အတူ အမျိုးသမီး တစ်ယောက် ပေါ်လာသည်။ ထို့နောက် ဓမ္မသာမိသည် ဝဇီရာသနသို့ပြန်လာပြီး မဟာဗောဓိ ဆင်းတုတော်ကို ရှိခိုးပူဇော်လျက် လက်ယာရစ်လှည့်လည်ရင်း သီတင်းသုံး နေထိုင်သည်။

ထို့နောက်တွင် မဟာဗောဓိ စေတီတော်သည် ပျက် စီးသွားတော့သည်။ အကြောင်းမှာ တမင်တကာ ဖျက် ဆီးခြင်း သို့မဟုတ် ဂရုတစိုက်စောင့်ရှောက်မှုမရှိခြင်း သို့မဟုတ် ထိုနှစ်မျိုးလုံးကြောင့် ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ အ လည်အပတ် ရောက်လာသည့် ဘုရားဖူးများလည်း နည်း ၍နည်း၍ သွားခဲ့သည်။ စေတီတော်ကိုယ်တိုင်မှာလည်း ပစ်ပယ်ခံအပျက်အစီးများ အနက်တစ်ခုမျှသာ ဖြစ်သွား လေသည်။ ဒေသခံပုဂ္ဂိုလ်များသည် ဤစေတီတော်မြတ် ကြီး၏ ကြီးမားခမ်းနားမှုကို မေ့ပျောက် ထားကြတော့ သည်။ ဣနိဝါဒီတို့ ကျူးကျော် ဝင်ရောက်ပြီးသည့် နောက်ပိုင်းတွင် မြို့ကြီးမြို့ငယ်များ၏ အမည်နာမများ ပြောင်းလဲသွားကြသောကြောင့် အဝေးမှလာရောက်သူ တစ်ယောက်တည်းသော ဘုရားဖူးအဖို့ ဗုဒ္ဓဂယာကို (ရှာ ဖွေ) တွေ့ရှိရုံမျှသည်ပင် အတော်ခက်ခဲသော အလုပ်ဖြစ် သည်။ သို့တိုင်အောင် ဗုဒ္ဓဂယာသည် အထူးသဖြင့် မြန်မာနိုင်ငံမှ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များအဖို့ အလုံးစုံမေ့ပျောက် သွားသော နေရာဌာနတစ်ခု လုံးဝဖြစ်မသွားခဲ့ပေ။ သီရိ လင်္ကာလူမျိုးများသည် ဗုဒ္ဓဝါဒ၏ အချက်အချာ နေရာ အဖြစ် တည်ရှိခဲ့စဉ်အတွင်း နှစ်ပေါင်း ၉၀၀-တိုင်တိုင် မဟာဗောဓိစေတီတော်ကို ထိန်းသိမ်း စောင့်ရှောက်ခဲ့ကြ သည်။ မြန်မာလူမျိုးများသည် ဗုဒ္ဓဂယာ စွန့်ပစ်ထားခြင်း ခံရပြီးနောက် ၁၃-ရာစုမှသည် ၁၉-ရာစုနှစ်တိုင်အောင် စေတီတော်ကို ပြန်လည်ပြုပြင်ရန်နှင့် စေတီတော်မြတ် ကြီး လုံးဝပျက်စီးသွားခြင်းမှ ကာကွယ်ရန် အကြိမ်ပေါင်း များစွာ လာရောက်လျက် အဆိုပါ အဓိကနေရာကို ရယူ ရန်ကြိုးစားခဲ့ကြသည်။

အေဒီ ၁၂၉၅-တွင် မြန်မာဘုရင် ကျော်စွာသည် စေတီတော်ကို ပြုပြင်ရန်နှင့် ဗောဓိပင်အား ခမ်းနား

သိုက်မြိုက်စွာ လူ့ဒါန်းပူဇော်မှုများပြုရန် ဗုဒ္ဓဂယာသို့ သာသနာပြုအဖွဲ့တစ်ဖွဲ့ စေလွှတ်ခဲ့သည်။ မြန်မာနိုင်ငံမှ အခြားဗုဒ္ဓသာသနာပြု အဖွဲ့များသည် ၁၄၇၂-ခုနှစ်၊ ၁၈၁၀ နှင့် ၁၈၇၇-ခုနှစ်များတွင် လာရောက်ခဲ့ကြသည်။ ဤ(သာဓက)များသည် နှစ်ပေါင်း ၆၀၀-ခန့်မျှ ဗုဒ္ဓဂယာ စေတီတော်မြတ်ကြီး ဆက်လက် တည်ရှိနေခဲ့ခြင်းသည် မြန်မာ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များ၏ ကြည်ညိုသဒ္ဓါတရားနှင့် ရက်ရောမှုကြောင့် လုံးဝဖြစ်ရကြောင်း အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆို လျက်ရှိသည်။

ဗုဒ္ဓဂယာတွင် တွေ့ရှိရသည့် အေဒီ ၁၄-ရာစု ကျောက်စာများသည် အိန္ဒိယတွင် ဗုဒ္ဓဝါဒအပြီးသတ် ချုပ်ငြိမ်းလု နီးပါးဖြစ်နေသော်လည်း အိန္ဒိယတိုက်ငယ်၏ နေရာဒေသအနှံ့ ကြပြန်နေကြသည့် အနည်းအကျဉ်းမျှ သော ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များသည် မိမိတို့၏ဘာသာတရား (ဗုဒ္ဓဘာသာ)အပေါ် ယုံကြည်နေဆဲဖြစ်ကြောင်း ဖော်ပြ ကြသည်။ အေဒီ ၁၃၀၁-ခုနှစ်နှင့် ၁၃၃၁-ခုနှစ်အတွင်း ဆင်းဒ် (Sind)ဒေသမှ ဘုရားဖူးအဖွဲ့ အများအပြား ဗုဒ္ဓဂယာသို့ ရောက်ရှိလာကြပြီး စေတီတော်အတွင်းပိုင်း တွင်ခင်းထားသော နှမ်းဖတ်ကျောက်များပေါ်တွင် ၎င်းတို့ ဘုရားဖူး ရောက်ရှိလာခြင်းအတွက် အထိမ်းအမှတ်များ ထားပစ်ခဲ့ကြသည်။ တစ်ခါတစ်ရံ ၁၅ နှင့် ၁၆ ရာစု အတွင်း မူလ်တန် (Multan)ဒေသမှဟုယူ ဆရသော ဘုရားဖူးတစ်ယောက်က ရှေးဟောင်း ကျောက်လက်ရန်း တစ်ခုပေါ်တွင် မိမိဗုဒ္ဓဂယာသို့ ရောက်ရှိခဲ့ကြောင်း မှတ် တမ်းများ ရေးထိုးထားခဲ့သည်။ သို့ဖြစ်၍ (ပေါင်းပင်များ) ဖုံးလွှမ်းနေပြီး ပျက်စီးယိုယွင်းနေသော အပျက်အစီးများ အကြားမှာပင် အနည်းငယ်မျှသော တစ်ကိုယ်တော် ဘုရားဖူးများသည် တစ်ခါတစ်ရံ၌ ဤမြေမြတ်မဟာအား ရှိသေ လေးစားမှုပြုခဲ့ကြပုံရသည်။

ဗုဒ္ဓဂယာသို့ကြွရောက်ခဲ့သည့် ကျွန်ုပ်တို့သိရသည့် နောက်ဆုံးအိန္ဒိယလူမျိုး ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်နှင့် အိန္ဒိယ၌ နောက် ဆုံးရဟန်းတော်တစ်ပါးဖြစ်ပုံရသူကား ဗုဒ္ဓဂုတ္တ မထေရ်ဖြစ်သည်။ အေဒီ ၁၅ ရာစု၏ နောက်ဆုံး နှစ် ၀က်တွင် အိန္ဒိယတောင်ပိုင်း၌ မွေးဖွားခဲ့သူ စိတ်ဝင်စား ဖွယ်ကောင်းသည့် ဤရဟန်းတော်သည် ဗုဒ္ဓဂယာသို့ ဘုရားဖူးမကြွရောက်မီ အာဖဂန်နစ္စတန်၊ ကက်ရှီမီးယား (ကသိုရ)၊ လာဒက်ခါ၊ သီရိလင်္ကာ၊ ဂျာဗားကျွန်း၊ လစ် စဒီဝေစ် (Laccadives)နှင့် အရှေ့အာဖရိကများသို့ပင် သွားရောက် လည်ပတ်ခဲ့ပြီးဖြစ်သည်။ ဤရဟန်းတော် သည် အစွန့်ပစ်ခံထားရပြီဖြစ်သော (ဗုဒ္ဓဂယာ)စေတီ တော်မြတ်ကြီးတွင် မိမိခရီးစဉ် ပြန်လည်မစတင်မီ တရား ဘာဝနာရှုမှတ်ခြင်း၊ လူ့ဒါန်းပူဇော်ခြင်းများ ပြုလျက် အ ချိန်အတန်ကြာ ကုန်လွန်ခဲ့ပုံရသည်။ ယင်းနောက် ဤ ရဟန်းတော်သည် အာသံ၊ တိဗက် (တိဗက်တွင် လူငယ် တာရာနာထသည် ဤအရင်၏ တပည့်ဖြစ်သွားခဲ့သည်)၊ မြန်မာနှင့် ယိုးဒယားနိုင်ငံမြောက်ပိုင်း လန်းပန်းမြို့များသို့

လည်ပတ်ခဲ့ပြီး နောက်ဆုံးတွင် သမိုင်းမှ ပျောက်ကွယ် သွားသည်။ ဤမဟာခရီးသည်ကြီး မည်သည့်နေရာတွင် ဘဝနိဂုံး အဆုံးသတ်သွားခဲ့သနည်းဟူသည်ကို စဉ်းစား ရှာဖွေရန် ကျွန်ုပ်တို့အတွက် ထားပစ်ခဲ့သည်။

၁၆-ရာစု အလယ်လောက်တွင် အဘယရာဇ အ မည်ရှိ နီပေါဘုရားဖူးတစ်ယောက် ဗုဒ္ဓဂယာသို့ ရောက် ခဲ့သည်။ ဤပုဂ္ဂိုလ်သည် ဗုဒ္ဓဂယာတွင် နှစ်ပေါင်း များစွာ နေထိုင်သွားခဲ့သည်။ ၎င်းနေထိုင်စဉ်အတွင်း မဟာဗောဓိ စေတီတော်မြတ်ကြီး၏ ပုံစံငယ်တစ်ခုကို ဂရုတစိုက် ပြု လုပ်ခဲ့သည်။ မိမိနိုင်သို့ ပြန်ရောက်ကြီးနောက် ထိုပုံစံငယ် ကို (အသုံးပြုလျက်) ခတ္တမန္တမြို့အနီး ပါတန် (Patan) အရပ်တွင် မူလမဟာဗောဓိ စေတီတော်နှင့် ပုံစံတူ စေတီပွားတစ်ဆူ တည်ထားခဲ့သည်။ ၁၇၇၇-တွင် တိဗက် မှ ပင်ချင်လားမားသည် ဗုဒ္ဓဂယာသို့ ရဟန်းအဖွဲ့တစ်ခု စေလွှတ်ခဲ့သော်လည်း ထိုအဖွဲ့က မည်သည့်ကိစ္စ ဆောင် ရွက်ခဲ့သည်ကို အတိအကျမသိရပေ။ ၎င်းနောက် ကျွန်ုပ် တို့သိရသည့် နောက်တစ်ကြိမ် ဗုဒ္ဓဂယာသို့လာ ရောက် ကြသည့် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များမှာ အေဒီ ၁၈၁၀-တွင် မြန်မာဘုရင် ဘိုးတော်ဘုရားစေလွှတ်သည့် သာသနာ ပြုအဖွဲ့က ဟောဗောဓိစေတီတော်ကို ပြုပြင်ပြီးနောက် တစ်နှစ်အကြာတွင် ဘိုးတော်ဘုရား ကိုယ်တိုင် (ဗုဒ္ဓဂယာ သို့) ကြွရောက်ချိန်တွင် ဖြစ်သည်။^၂ ထိုအချိန်လောက် မှာပင် နီပေါ ရဟန်းတော်တစ်ပါးလည်း (ဗုဒ္ဓဂယာသို့) ဘုရားဖူးရောက်ခဲ့သည်။ ၎င်းအဖွဲ့ ဗုဒ္ဓဂယာတွင် နေထိုင် ရန် နေရာမရှိသောကြောင့် (ဟိန္ဒူဘုန်းကြီး) မဟန်၏ နန်းတော်တွင် နေထိုင်ခဲ့ရသည်။ ယင်းနန်းတော်တွင် နေထိုင်စဉ် ဟိန္ဒူဘုန်းကြီးတစ်ယောက်ကို ဗုဒ္ဓဘာသာ အဖြစ်သို့ သွတ်သွင်းနိုင်ခဲ့ခြင်းအတွက် ထင်ရှားသည်။

၁၉-ရာစုကုန်ခါနီးအချိန် အနာဂါရိကဓမ္မပုလက မဟာဗောဓိစေတီတော်ကို ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များအတွက် တောင်းဆိုသောအခါ ဟိန္ဒူဘုန်းကြီး မဟန်က ယင်း စေတီကို မိမိပိုင်ဆိုင်ကြောင်း ငြင်းဆိုသည်။ သို့ရာတွင် ၁၈၈၀-ခုနှစ် ဂျေဒီ ဘင်ဂါလာ (J.D. Beglar)၏ ပြန် လည်ပြုပြင်မွမ်းမံချိန် မတိုင်မီအထိ စေတီတော်၏ မှတ် တမ်းများ အားလုံးသည် မဟာဗောဓိစေတီတော်ကို မည် သူမျှ စောင့်ရှောက်ထားခြင်းမရှိဘဲ လျစ်လျူရှုထားသည့် အပျက်အစီး တစ်ခုသာဖြစ်ကြောင်း ညွှန်ပြသည်။ ဒုတိယထပ်ရှိအခန်းနှင့် မြေညီပထမထပ်အခန်းတို့မှာ

^၂ မြန်မာ့စွယ်စုံကျမ်း အတွဲ ၈ ၌ ဖော်ပြသော ဘိုးတော်ဘုရား အတ္ထုပ္ပတ္တိတွင် ဘိုးတော်ဘုရားကိုယ်တိုင် အိန္ဒိယရှိ ဗုဒ္ဓဂယာသို့ ဘုရားဖူး သွားရောက်ကြောင်း ဖော်ပြခြင်းမရှိ။ မှူးမတ်များကို အိန္ဒိယသို့ ပညာတော်သင် စေလွှတ်ကြောင်းနှင့် ၎င်းတို့အပြန် တွင် ဗောဓိပင်ပွားနှစ်ပင် ပင့်ဆောင်ခဲ့ကြောင်းသာ ဖော်ပြသည်။ ထိုအချိန်က ဘင်္ဂလားနယ်ကို ဗြိတိသျှတို့ သိမ်းပိုက်ထားသဖြင့် မြန်မာမင်းများနှင့် ဗြိတိသျှအစိုးရတို့ ဆက်ဆံရေး မပြေမလည်ရှိ သည် (ဘာသာပြန်သူ)။

လုံးဝဖရိုဖရဲဖြစ်နေသည်။ အမာလက (သျှစ်သျှား သီး) နေရာသည် ကျီးပျက်နေသည်။ စုပြုံနေသည့် ချုံနွယ် ပိတ်ပေါင်းတို့က စေတီတော် အနီးဝန်းကျင်ရှိ မြေညီ အဆင့်သည် အပြင်ဘက်နံရံများရှိ မုခ်ခုံးပေါက်များသို့ တိုင် မြင့်တက်နေကြောင်း ဖော်ပြကြသည်။

လာရောက် ဖူးမြော်သူများသည် (စေတီတော်၏) ပင်မဘုရားခန်းသို့ အမှန်ပင် ဆက်သက်ရပြီး မိုးရာသီ တိုင်းတွင် ရေသေများပြည့်နေသည်။ အပြင်နံရံ ပျက်စီး ယိုယွင်းနေမှုမှာ တောင်ဘက်နှင့် အနောက်ဖက်ခြမ်းများ ၌ သိသိသာသာ ဆိုးရွားသည်။ ဤအချက်ကို မိကြက ၁၈၇၈-ခုနှစ်တွင် ဤသို့မှတ်ချက်ချ၏ 'ယင်းပျက်စီးမှု သည် ထိုဘေးနံရံများ၌ တပ်ဆင်ရန် အငယ်စားသေနတ် များကို ယူဆောင်ခဲ့ခြင်းကြောင့် ဖြစ်ပေါ်ခဲ့ပုံရသည်။ ထို့ပြင် ကုန်ဝါဒီအယူသီးစစ်သား တစ်ချို့ တောင်ကုန်း မြင့်ပေါ်တွင် သေနတ်များထားပြီး အနောက်မြောက် ထောင့်စွန်းမှ စေတီတော်ကို တိုက်ခိုက်ခဲ့ခြင်း ဖြစ်ဖွယ်မရှိ ဟု မဆိုနိုင်ချေ။'

အေဒီ ၁၈၇၇-တွင် မြန်မာ (ဒုတိယ) နောက်ဆုံး ဘုရင် မင်းတုန်းမင်းသည် ဗုဒ္ဓဂယာသို့ အခြားသာသနာ ပြုအဖွဲ့ တစ်ဖွဲ့ စေလွှတ်ပြန်သည်။ ဤ (ရည်ရွယ်ချက်) မှာ စေတီတော်ကို ပြုပြင်ရန်သာမက ဘုန်းကြီးကျောင်း တိုက်တစ်ခု တည်ဆောက်ရန်၊ ဘုရားဖူးများနေရာ ထိုင် ခင်း အဆင်ပြေစေရန်နှင့် စေတီတော် ထိန်သိမ်းရေး လုပ်သားများ ခန့်အပ်ရန်၊ အခြား တစ်နည်းဆိုသော် မဟာဗောဓိစေတီတော်အား အသက်ဝင် လှုပ်ရှားလာ စေရန် ဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် မင်းကြီး (ကိုယ်တိုင်)နှင့် မင်းကြီး လွတ်လိုက်သော သာသနာပြုအဖွဲ့ဝင်များ၏ သဒ္ဓါတရားနှင့်ဆုံးဖြတ်ချက် ပြင်းပြနိုင်သော်လည်း စေတီ တော်မြတ်ကြီး၏ မူလပုံစံကို ထိန်းသိမ်းမှုအရေးပါကြောင်း နားလည်မှုမရှိသဖြင့် အမှတ်မထင် ဖျက်ဆီးမှု တော် တော်များများ ပြုလုပ်မိကြသည်။^{၁၇}

ယခု(ထိုအချိန်)အခါတွင် မဟာဗောဓိစေတီတော်ကို သမိုင်းအရရော အနုပညာကဏ္ဍအရပါ များစွာခမ်းနား ကြီး ကျယ်ကြောင်း အများက အသိအမှတ်ပြုခံထား၍ပြီး ယင်းသို့ အသိအမှတ်ပြုခံရခြင်းသည် ဆောင်ရွက်ဆဲ ကိစ္စနှင့် ပတ်သက်၍ မြန်မာမစ်ရှင်အဖွဲ့ကအား အကြံ ပြုရေးအတွက် အလက်စန္ဒာကန်နှင့်ဟမ်နှင့် ရာဇိန္ဒြာလာ ယမိကြတို့ကို တိုက်တွန်းရန် ဗြိတိသျှအာဏာပိုင်များအား တွန်းအားပေးခဲ့သည်။ အင်္ဂလိပ်မြန်မာ စစ်ပွဲဖြစ်ပွားပြီး မြန်မာအဖွဲ့ ထွက်ခွာရသောအခါ နောက်ဆုံး၌ ဗြိတိသျှ တို့သည် ကိုယ်တိုင်ပင် ထို(စေတီပြုပြင်ရေးကိစ္စ)ကို အပြီးသတ်ရန် ဆုံးဖြတ်ခဲ့သည်။

စေတီတော် ပြန်လည်ပြုပြင်ခြင်း၊ စေတီတော် ပရိ ဝုဏ်အတွင်း ရှင်းလင်းခြင်းနှင့် တစ်စိတ်တစ်ဒေသ တူး ဖော်ခြင်းများကို ကန်နှင့်ဟမ်၏ အနီးကပ် အကြံပြုချက် ဖြင့် ဂျေဒီ ဘင်ဂင်လာက ဆောင်ရွက်နိုင်စွမ်းခဲ့သည်။ ကုန် ကျတန်ဖိုးစုစု ပေါင်းမှာ ရူပီးတစ်သိန်းခန့် ဖြစ်ပြီး အိန္ဒိယ အစိုးရက တာဝန်ယူခဲ့သည်။ ဝမ်းနည်းဖွယ် ကောင်း သည်မှာ အကောင်းဆုံး ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်များ၊ ရုပ်တုများ နှင့် ရှေးဟောင်းပစ္စည်းအချို့ကို ဗြိတိသျှပြတိုက် (အင်္ဂ လန်)သို့ ယူဆောင်သွားခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။ စေတီတော် ဝန်းကျင်ရှိ အမှိုက်သရိုက်အစုအပုံကို ရှင်းလင်းစဉ် မဟာ ဗောဓိစေတီတော်၏ ပုံစံငယ်ကိုတွေ့ရှိခဲ့သဖြင့် ဘင်ဂင်လာ သည် ထိုပုံစံငယ်ကို အသုံးပြုပြီး ထောင့်စွန်းလေးခုတွင် စေတီရံလေးခုနှင့် စေတီတော်အပေါ်ထပ် မျက်နှာစာ ထည့်သွင်းလျက် (နဂိုပုံစံဖြစ်အောင်) ပြုပြင်ခဲ့သည်။ ယင်းအတွက် ဘင်ဂင်လာသည် နောင်အခါ များစွာ ဝေဖန်ခံခဲ့ရသည်။ သို့ရာတွင် လက်ရှိပုံစံအတိုင်း ဖြစ်လာ အောင် အဆိုပါ ထည့်သွင်းမှုများသည် အလယ်ခေတ် နှောင်းပိုင်းက မဟာဗောဓိစေတီတော်ကို တွေ့မြင်ရပုံ အတိုင်း တိကျစွာ ကိုယ်စားမပြုနိုင်သော်လည်း ဘင်ဂင် လာ၏ ပြန်လည် ပြုပြင်တည်ဆောက်မှုသည် စေတီ တော်မြတ်ကြီးအား နဂိုအတိုင်း ကြီးကျယ်ခမ်းနားမှုပေး သည်မှာ သံသယဖြစ်ဖွယ် မလိုပါချေ။ မဟာဗောဓိစေတီ တော်သည် ရှေးဟောင်းသုတေသနပညာနှင့် ရှေးဟောင်း သုတေသနလေ့လာသူများ လေ့လာရန်အတွက် သက်မဲ့ အကြွင်းအကျန်မျှသာ လုံးဝမဟုတ်ဘဲ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များ လာရောက် ပူဇော်နိုင်သည့် ဗုဒ္ဓ၏ဗောဓိဉာဏ်ကို အုတ် ကျောက်သားဖြင့် ခင်းကျင်းပြသမှု တစ်ရပ်နှင့် သင့်တင့် လျောက်ပတ်သော စေတီတော် တစ်ခုအဖြစ် ရည်ရွယ် ကြောင်း ဘင်ဂင်လာ နားလည်ခဲ့သည်။

ယခုအခါတွင် မဟာဗောဓိစေတီတော်၏ ရုပ်ပိုင်း တည်ဆောက်မှုကို ပြန်လည်ထိန်းသိမ်းထားပြီးဖြစ်သည်။ ဗုဒ္ဓ ဘာသာဝင်တို့၏ ရှိခိုးပူဇော်ခွင့် ပြန်လည်ရရှိရေးနှင့် ယင်း (မဟာဗောဓိစေတီ)အား ထိန်ချုပ်မှုလုပ်ငန်းကို ပြန်လည် စတင်ခဲ့သည်။ အနာဂါရိကဓမ္မပါလနှင့် မဟန့် တို့သည် ယင်းစေတီတော်ကို ပိုင်ဆိုင်မှုနှင့် ပတ်သက် သည့် တရားဝင် တိုက်ပွဲအစီအစဉ်ဖြင့် နှစ်ကာလ ကြာ မြင့်စွာ အမှုရင်ဆိုင်ခဲ့ကြသည်။ နောက်ဆုံး ၁၉၀၆- ခုနှစ်တွင် ဓမ္မပါလရှုံးပြီး အငြင်းပွားမှု နိဂုံးချုပ်သွားခဲ့ သည်။ ယင်းပြီးပြတ် အခြေအနေသည် ခါးသီးခဲ့သော် လည်း ဓမ္မပါလ၏ ဆုံးဖြတ်ချက်(အမိဋ္ဌာန်)ကို တိုးမြှင့် အားပေးရန်သာ ဖြစ်စေခဲ့သည်။

ကြွင်းကျန်သည့် ၂၇-နှစ်ကာလအတွင်း ဓမ္မပါလည် မိမိ၏ မဟာဗောဓိစေတီအရေးနှင့်ပတ်သက်၍ ၁၉၂၃ နှင့် ၁၉၂၅ အတွင်း နှစ်စဉ် အိန္ဒိယအမျိုးသား ကွန် ဂရက်သို့ ထုတ်ပြန်မှုကို တင်ပြလျက် အစိုးရထံ အသနား ခံခြင်း၊ ပြည်သူ့အမြင်ကို စုစည်းခြင်းများ ပြုလျက် စဉ်

^{၁၇} ဤအဆိုမှန်မမှန် သို့မဟုတ် အကယ်၍ မှန်သည်ဆိုလျှင် အ ဘယ်အတိုင်းအတာအထိ မှန်ကန်ကြောင်း သမိုင်းပညာရှင်များ ဝေဖန်သုံး သပ်သင့်ပါသည် (ဘာသာပြန်သူ)။

ဆက်မပြတ် သွေးထိုးလှုံ့ဆော်ခဲ့သည်။ အိန္ဒိယ ပြည်သူ့ အမြင်သည် တဖြည်းဖြည်း ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်တို့၏ ထိန်း ချုပ်မှုဘက်သို့ အရေးသာလာပြီး ထင်ရှားသည့် ပညာ တတ် လူတန်စားများ အနေဖြင့် (ဓမ္မပါလ၏) တင်ပြမှု အပေါ် ထုတ်ဖော်ပြောဆိုလာကြသည်။

ထိုအချိန်ထိ တစ်ဦးတည်းသော ဥရောပတိုက်သား မဟုတ်ဘဲ နို့ဘဲလ်ဆုရသူ ရာဘီန္ဒြာနတ်သံ တဂိုးသည် ဓမ္မပါလဘက်မှ မျှတစွာ ထောက်ခံခဲ့သည် 'ဗုဒ္ဓရှင်တော် မြတ် ဗောဓိဉာဏ်ကို ရရှိခဲ့သည့် မြေနေရာ၌ တည် ဆောက်ထားသော မဟာဗောဓိစေတီတော်ကို ဗုဒ္ဓဝါဒနှင့် ယင်း၏ ရှိခိုးပူဇော်မှုများနှင့် ပတ်သက်၍ အနည်းငယ် မျှသော နားလည်မှုရော စာနာထောက်ထားမှုပါ မရှိနိုင် သေးသည့် ပြိုင်ဘက် (ဘာသာရေး)ဂိုဏ်းတစ်ခု၏ ထိန်း ချုပ်မှုအောက်တွင် ဆက်လက် ထားရှိခွင့်သည် သည်းမခံ နိုင်သော မှားယွင်းမှု တစ်ရပ်ဖြစ်ကြောင်း မိမိတို့၏ ယုံ ကြည်မှုအတိုင်း ရပ်တည်ကြသည့် ဟိန္ဒူ (ဘာသာဝင်) အားလုံးက ဝန်ခံကြမည်မှာ သေချာပါသည်။ မိမိတို့၏ ရှင်သန်ဆဲ ယုံကြည်ချက်ဖြင့် ဤထင်ရှားသော သမိုင်း ဝင်နေရာတွင် ရိုသေကိုင်းရှိုင်းစွာ (ဘာသာရေး) ဆောင် ရွက်ကြဆဲဖြစ်သော (ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်) လူထုအား ဤသ မိုင်းဝင်နေရာကို ပြန်လည်ထိန်းသိမ်းမှုအတွက် ကူညီရန် လွတ်လပ်မှုနှင့်မျှတမှုကို ယုံကြည်သူတိုင်း လေးစားထိုက် သော တာဝန်ဖြစ်သည်ဟု ကျွန်ုပ်ယူဆပါသည်။

ဟိန္ဒူရေးရှိုးစွဲဝါဒီ တစ်ယောက်ဖြစ်သည့် မဟတ္တမ ဂန္ဓီကပင် ဤစေတီတော်ကို ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များက အ မှန်ပင် ပိုင်ဆိုင်ကြောင်း ဝန်ခံရသည် 'ဤမဟာဗောဓိစေ တီတော် ပိုင်ဆိုင်မှုအတွက် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များ၌ အခွင့် အရေးရှိသည်မှာ သံသယဖြစ်ဖွယ်မလိုချေ။ တရားဝင် အခက်အခဲများ ရှိနိုင်သည်။ ယင်းအခက်အခဲများကို ကျော်လွှားပစ်ရမည်။ စေတီတော်အတွင်း တိရစ္ဆာန် ယဇ် ပူဇော်မှုရှိသည် ဆိုသည့်သတင်းမှန်လျှင် ယင်း(အပြုအမူ) သည် ဘာသာရေးစော်ကားမှု ဖြစ်သည်။ စွပ်စွဲခံရသည့် အတိုင်း ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များအား စိတ်ထိခိုက် နာကျင် စေရန် ကြံရွယ်သည့်နည်းဖြင့် (ယဇ်)ပူဇော် ကြမည်ဆို လျှင် ယင်း(သို့ပြုခြင်း)သည် သူတစ်ပါးတို့ ကိုးကွယ်သည့် ဘာသာတရားကို မထိမဲ့မြင်ပြုခြင်းနှင့် အတူတူ ဖြစ် သည်။

နောက်ဆုံး ၁၉၄၉-တွင် ဗုဒ္ဓဂယာ (မဟာဗောဓိ) စေတီဥပဒေ (ဗိဟာပြည်နယ် ဥပဒေအမှတ် ၁၇/၁၉၄၉- ၁၉၅၅ ဖေဖော်ဝါရီလ ၈-ရက်နေ့တွင် ပြင်ဆင်)ကို ထုတ်ပြန်ခဲ့သည်။ ဤဥပဒေအရ (မဟာဗောဓိ) စေတီ တော်ရေးရာ ကိစ္စများဆောင်ရွက်ရန် ဟိန္ဒူလေးယောက် နှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာလေးယောက် အဖွဲ့ကိုဖွဲ့စည်းရေး စည်း ကမ်း သတ်မှတ်ချက်များ ပါရှိသည်။ ဤအစီအစဉ်သည် နှစ်သက်ကျေနပ်ဖွယ်မကောင်းသေးသော်လည်း

ယခင်ကကဲ့သို့ ဖုံးကွယ်တိမ်မြုပ်နေ သည်ထက်တော့ ပိုမို ကောင်းမွန်လာသည်။

ယနေ့ခေတ်တွင် ဗုဒ္ဓဂယာသည် သေးငယ်သော် လည်း မဟာဗောဓိစေတီတော်ဝန်းကျင်၌ ကြီးထွားလာပြီး သက်ဝင် လှုပ်ရှားနေသည့် ကျေးရွာတစ်ခုဖြစ်သည်။ အချိန်မရွေး ဗုဒ္ဓဘာသာနိုင်ငံတစ်ခုမှ သံအမတ်ကြီး တစ် ယောက် သို့မဟုတ် ကျောက်ကြားသည့် ဗုဒ္ဓဘာသာ ပညာရှင် သို့မဟုတ် ကမ္မဋ္ဌာန်းဆရာတစ်ယောက် လာ ရောက်နိုင်သည်။ ဘုရားဖူး အရောက်ဆုံးအချိန်ဖြစ်သည့် ဆောင်းရာသီတွင် မဟာရဋ္ဌ (Maharashtra)၊ လာဒက်ခီ (Ladakh)၊ ဘင်္ဂလားပြည်နယ်များမှ အိန္ဒိယလူမျိုး ဗုဒ္ဓ ဘာသာဝင်များ၊ သို့မဟုတ် မေဃလယနှင့် မဏိပူရ နယ်များမှ ဗုဒ္ဓဘာသာလူမျိုးစုများကို တွေ့ မြင်နိုင်သည်။ လာအို၊ ဗီယက်နမ်၊ ဂျပန်၊ သီရိလင်္ကာ၊ ယိုးဒယားနှင့် မလေးရှားလူမျိုးများကို တွေ့မြင်နိုင်သည်။ ၁၉၅၉-ခုနှစ် ကတည်းက အိန္ဒိယတွင် အခြေချနေထိုင်ခဲ့ကြသည့် တိဗက်ဒုက္ခသည်များကိုလည်း တွေ့မြင်နိုင်သည်။ ပြန်လာရန် ကတိဝန်ခံချက်များပေး၍ မိသားစုအချို့ (တရုတ်ပြည် မှာ)ကျန်ခဲ့သဖြင့် တရုတ်အာဏာပိုင်များက ဘုရားဖူး သွားရောက်ခွင့် ပြုထားသူအချို့ကိုပင် တွေ့မြင်နိုင်သည်။ ဥရောပတိုက်သားများ၊ အမေရိကန်များနှင့် ဩစတြေးလျ လူမျိုး အများအပြားကိုလည်း တွေ့မြင်နိုင်သည်။ အချို့ မှာ စုစမ်းလို၍ အချို့မှာ ကြည်ညိုယုံကြည်၍ လာကြ ခြင်းဖြစ်သည်။ ဤယဉ်ကျေးမှု အမျိုးမျိုးမှ လူပေါင်းစုံ သည် ဗုဒ္ဓဂယာ၏သမိုင်း၊ အနုပညာနှင့် စိတ်ပိုင်းဆိုင်ရာ ခမ်းနားမှုတို့အား ဆွဲဆောင်မှုမာဏကို ဖြည့်တင်းပေး ကြပြီး အိန္ဒိယတွင် စိတ်ဝင်စားဖွယ်ခရီးစဉ်များအနက် တစ်ခုအဖြစ် မှတ်ယူကြသည်။

ကြည့်ရှုဖွယ်

အဝင်မုခ်ဦး
ဘုရားဖူးသည် အရှေ့ဘက်ဂိတ်မှ စေတီတော်အတွင်း ဝင်လိုက်သည်နှင့် ရှေ့တွင်မိုးနေသည့် စေတီတော် အ ထွတ်များနှင့် အောက်ခြေတွင် မြင့်မြတ်သည့် ပရိဝုဏ် ဝန်းကျင်ကို ဖူးမြင်ရသည်။ အီးအမ် ဖိုစတာ (E. M. Foster) အမည်ရှိ ပုဂ္ဂိုလ်က ထိုနေရာသို့ ရောက်သွား သောအခါ ဤသို့ဆို၏ 'ကားကိုရပ်လိုက်ပြီး ရေတာတမံ နှင့်တူသည့် ကုန်းမြင့်စွန်းမှ အရာခပ်သိမ်းကို ရုတ်တရက် တွေ့လိုက်သော မြင်ကွင်းကား ကျမ်းစာများတွင် ပြဆို ထားသည့်အတိုင်း "လွယ်လွယ်နှင့် မေ့ပျောက်သွားမည့် အရာမဟုတ်ပါချေ"။ ကမ္ဘာပေါ်တွင် ထိုမြင်ကွင်းနှင့် တူ သောအရာ ရှိနိုင်မည် မဟုတ်'။

လှေကားမှဆင်း၍ စေတီတော်ဘက်သို့ ဆက်လက် လျှောက်သွားခြင်း၌ ဘုရားဖူးသည် မြင့်မြတ်သော (မဟာ ဗောဓိစေတီတော်) ပရိဝုဏ်အတွင်း ဝင်ရောက်သည့် အထိမ်းအမှတ်အဖြစ် လှပစွာ ထွင်းထုထားသော အဝင်

မုခ်ဦးအောက်မှ ဖြတ်သွားရသည်။ ထွင်းထုထားသည့် လက်ရာဟန်ကို ကြည့်၍ ဆုံးဖြတ်ထားချက်အရ အဝင် မုခ်ဦးသည် အေဒီရှစ်ရာ စုခန့်ကလက်ရာ ဟုဆိုသည်။ ဓမ္မသာမိ ဤမဟာဗောဓိ စေတီတော်မြတ်သို့ ကြွ ရောက်သောအခါ ဤအဝင်မုခ်ဦးသည် ကျိုးပျက်နေပြီ ဖြစ်သည်။ ဓမ္မသာမိက ယင်းမုခ်ဦးကို အာစရိယ ဟယ ယောသ(မထေရ်) စိုက်ထူခဲ့ကြောင်း ဆိုသည်။ မုခ်ဦး အောက်ခြေတွင် ဒူးထောက်နေသည့် မြန်မာလက်ရာ ရုပ် တုနှစ်ခုရှိသည်။ ဤသည်မှာ ၁၈၁၀-ခုနှစ် မြန်မာမစ်ရှင် အဖွဲ့ လာရောက်စဉ် ထားခဲ့သည့် ရုပ်တုဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။

ဗုဒ္ဓပါဒစေတီ

အဝင်မုခ်ဝ လက်ဝဲဘက်တွင် ဆင်ဝင်အမိုးနှင့် ဘုရား ကျောင်းငယ်တစ်ခုရှိသည်။ ယင်း၏ကျောက်တိုင်များကို သိမ်မွေ့ စွာထွင်းထုထားသည်။ (ဆင်ဝင်)အမိုးအောက် တွင် ရာစုနှစ်စောစောပိုင်းကာလများက မြတ်ဗုဒ္ဓအထိမ်း အမှတ်အဖြစ် အသုံးပြုခဲ့သော ခြေတော်ရာများ ထွင်းထု ထားသည့် အပိုင်းပုံကျောက်ပလ္လင်ကြီးရှိသည်။ ယင်း ကျောက်ပလ္လင်သည် အရှင်ဓမ္မသာမိ ကြွရောက်စဉ် ဖူး တွေ့ခဲ့ရသည့် ကျောက်ပလ္လင်နှင့် တူသည်။ ထိုကျောက် ပလ္လင်နှင့်ပတ်သက်၍ အရှင်ဓမ္မသာမိက စိတ်ဝင်စားဖွယ် မှတ်ချက်ပေးထားသည် 'ယခင်က ဤခြေရာတော် (ပါဒ စေတီ)တော်ပေါ်မှ အာရုံခံတန်ဆောင်း တစ်ခုတည် ဆောက်ရန် ရည်ရွယ်ခဲ့သော်လည်း ပညာရှိတို့က အ ကယ်၍ အာရုံခံတန်ဆောင်း ဆောက်လုပ်ခဲ့သော် တံခါး တပ်ရမည်ဖြစ်၍ တံခါးစောင့် တစ်ယောက် လိုလာမည် ဖြစ်ပြီး ယင်းတံခါးစောင့်က ဘုရားရှိခိုးသူများထံမှ အခ ကြေးငွေတောင်းခံမှုကြောင့် ပါဒစေတီတော်ကို ဖူးမြော် လာကြသူများ နည်းပါးသွားနိုင်သည်ဟု ရှုမြင်ကြသော ကြောင့် တန်ဆောင်း မတည်ဆောက်ခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။

ဘေးအနီးအနားရှိ ကျောက်စာ အတိုအထွာများ အရ ဤ(ပါဒစေတီရှိရာ) ကျောက်ပလ္လင်ကို အေဒီ ၁၃၀၈-ခုနှစ် တွင် ထွင်းထုခဲ့သည်။

ဟိန္ဒူဘုရားကျောင်းများ

ဗုဒ္ဓပါဒစေတီနှင့် ကပ်လျက်တွင် ဗုဒ္ဓဂယာကို ဗုဒ္ဓဘာသာ ဝင်တို့ မေ့ပျောက်ထားပြီး ဟိန္ဒူတို့ အသုံးပြုစဉ်အတွင်း တည် ဆောက်ထားခဲ့သည့် ဟိန္ဒူဘုရားကျောင်းတန်း ရှိ သည်။ ပထမတွေ့ရှိရသည့် ဘုရားကျောင်းတွင် ဟိန္ဒူ နတ်ဘုရားများနှင့် တူစေရန် အဝတ်အစားဝတ်ပြီး ဆေး သုတ်ထားသည့် စိတ်ဝင်စားဖွယ် ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော် အစု အဝေးရှိသည်။ ထိုနေရာကို အုပ်စိုးနေကြသည့် ပုဏ္ဏား များက (၎င်းတို့ကို) ပေးကမ်းစွန့်ကြဲရန် ဘုရားဖူးပုဂ္ဂိုလ် များအား နှောင့်ယှက်ကြသည်။ အခြားဗုဒ္ဓဂယာရှိ နေရာ ဌာနများကဲ့သို့ပင် ဤနေရာ၌လည်း ဘုရားဖူးများ အနေ

ဖြင့် လှူဒါန်းပေးကမ်းရမည် ဆိုသည့် သတ်မှတ်ချက် မရှိချေ။

မဟာဗောဓိစေတီတော်

ဘုရားဖူးသည် ယခုအချိန်တွင် ဗုဒ္ဓဘာသာလောက၌ အ လေးစားအပ်ဆုံး အကြည်ညိုအပ်ဆုံးဖြစ်သည့် မဟာ ဗောဓိ စေတီတော်မြတ်ကြီး၏ ရှေ့မှောက်၌ရပ်နေပါပြီ။ စေတီတော်မြတ်ကြီးသည် လေးထောင့်စပ်ပုံဖြစ်ပြီး သီခရ (Sikhara) ခေါ် ပင်မစေတီကိုယ်ထည်ကြီးမှာ အလယ်မှ အပေါ်ဘက်သို့ ခပ်လျှောလျှော မြင့်တက်သွားသည်။ အစွန်း(လေး)ထောင့်တွင် စေတီရံလေးဆူပါရှိသည်။ ဤ အရံစေတီငယ် လေးဆူသည် စေတီတော် မူလတည် ဆောက်စဉ်က ပါရှိခဲ့သော အစိတ်အပိုင်းမဟုတ်ဘဲ နောက်မှ (ဖြည့်စွက်) တည်ဆောက်ခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။ တစ်ဖန် အလယ်ခေတ်တွင် (ဖြည့်စွက် အရံစေတီ လေး ဆူကို) ပြန်လည်ဖယ်ရှားခဲ့ပြီး ဘင်္ဂလား ပြန်လည်ပြုပြင် သောအခါ ပြန်လည်၍ ဖြည့်စွက် တည်ဆောက်ခဲ့ပြန် သည်။ အလယ်ရှိ စေတီမကြီးသည် ၅၂-မီတာမြင့်ပြီး အိန္ဒိယစေတီအများစု၌ တွေ့ရမြဲဖြစ်သည့် အမာလက (Amalaka)ခေါ်အပိုင်းပြားပုံ (သျှိုသျှားသီး)ဖြင့် ဆောင်းမိုး ထားသည်။

ပင်မအဆောက်အအုံမှ ထွက်နေသည့် ဆင်ဝင် အမိုးမှာ နောက်မှ ထည့်သွင်း တည်ဆောက်ထားခြင်း ဖြစ်သည်။ ဆင်ဝင်အမိုးမှ ကျောက်တိုင်လေးခု တံခါး ဘောင်များ၊ လှေကားထစ်များနှင့် ကြမ်းခင်းတို့မှတစ်ပါး စေတီတော်တစ်ခု လုံးကို အုတ်ဖြင့် တည်ဆောက်ထား သည်။ စေတီတော်၏ ရှေ့အကျဆုံး အစိတ်အပိုင်းရှိ အုတ်ခဲများသည် ၄၈×၃၃×၅၅ စင်တီမီတာ ပမာဏရှိပြီး (ယင်းအုတ်များကို) တစ်ခုနှင့်တစ်ခု ချိတ်ဆက်ရန် အင် တေမပါသလောက်နီးပါးသာ သုံးရသည်အထိ အလွန် သပ်ရပ်ကောင်းမွန်စွာ ပြုလုပ်ထားပြီး တစ်ခုနှင့်တစ်ခု အနီးစပ်ဆုံး အံဝင်ခွင်ကျ ထိစပ်နေအောင် စီမံထား သည်။ စေတီတော်မြတ်ကြီးကို တည်ဆောက်ရာ၌ (ယင်း ကဲ့သို့)ထင်ရှားသည့် ဂရုတစိုက် ဆောင်ရွက်ထားခြင်း သည် ရာစုနှစ်ပေါင်းများစွာ ကာလအတွင်း ထိုဒေသ၌ တုန်လှုပ်ခဲ့သော ငလျင်ကြီးများ၏ဒဏ်မှ စေတီတော်ကြီး မပျက်မစီး ကျန်ရှိနေရခြင်း၏ ယုံမှားဖွယ်မရှိသော အ ကြောင်းရင်းတစ်ရပ်ဖြစ်သည်။

ဟူယင်ဆန်တို့ခေတ်က ပင်မဝင်ပေါက် တစ်ဘက် တစ်ချက်ရှိ ကလိုင်ပေါက်နှစ်ခုတွင် ငွေသားဖြင့် ထုလုပ် ထားသော အဝလောက်တေသွာရနှင့် မေထွေယျ (ဘုရား လောင်း)ဆင်းတုများ ရှိခဲ့သည်။ သို့ရာတွင် ယခုအခါ၌ စေတီတော်ကို ပြန်လည်မွမ်းမံစဉ်က ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော် များကို ထည့်သွင်းထားပြီဖြစ်သည်။ ဘယ်ဘက်ရှိ သရဖူ ဆောင်းထားသည့် ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်၏ ပခုံးများပေါ်တွင် ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်ငယ်နှစ်ဆူပါသည်။

ထိုဆင်းတုတော်၏ဘေးတွင် ဘုရားလောင်း ပဒုမ ပါဏီနှင့် အဝလောကီတေသွာရတို့ ရပ်နေသည်။ ညာဘက်ကလိုင်ပေါက်ရှိ ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်မှာ အထူးသပွယ်သည်။ ဟန်အနေအထားအရ ဂုတ္တခေတ်မှ ပလ္လခေတ်အတွင်း လက်ရာဖြစ်ပြီး အေဒီ ၇-ရာစုဟု ခန့်မှန်းထားသည်။ ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော် (နှစ်ဆူ)လုံးသည် ကျောက်တောင်စွန်းများနှင့် ဝေ့ရမ်းနေသော သံသရာလှိုင်းဂယက်ပေါ် ပေါက်ရောက်နေသည့် ကြာပွင့်ပေါ်၌ ငြိမ်သက်စွာ ရပ်နေသည်။ ဆင်ဝင် အမိုးအောက်သို့ ဝင်သွားပါက နှစ်ဆူထက် မနည်းသော ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်များကို ဝဲယာနှစ်ဘက်လုံး၌ တွေ့မြင်နိုင်သည်။

တစ်ဖန် ပထမအခန်း၏ အတွင်းဘက် ကြမ်းခင်းပေါ်ရှိ လိပ်သည်းကျောက်ပြားကြီးများအနက် အကြီးဆုံးတစ်ခုတွင် လက်အုပ်ချီနေဟန်ဖြင့် ဝပ်စင်းနေသည့် အမျိုးသားအမျိုးသမီးပုံ လက်ရာခပ်ကြမ်းကြမ်း ရုပ်ထွင်းများ ရှိသည်။ အချို့မှာ ကြာဖူးကိုကိုက်လျက် စေတီတော်များအား ပူဇော်နေကြသည်။ (ယင်းကျောက်ပြားများ၌) ကျောက်စာအများ အပြားလည်းရှိသည်။ ဤမှတ်တမ်းများအားလုံးသည် အေဒီ ၁၃၀၂-၁၃၃၁ အတွင်း ဆင်းဒ်ဒေသမှ ဗုဒ္ဓဂယာသို့ အုပ်စုလိုက် ဘုရားဖူးလာခဲ့ကြသော မင်းညီမင်းသားများ၊ အကြီးအကဲများနှင့် ၎င်းတို့၏ ဇနီးများ၏ ဘုရားဖူးခရီးကို မှတ်တမ်း တင်ထားခြင်းဖြစ်သည်။

ယင်းအခန်းမှ ထွက်ခွာပြီးနောက် ဘုရားဖူးသည် ယခုအခါ စည်ပိုင်းပုံခုံးမိုးနှင့် အခန်းကြီးအောက်သို့ ဝင်ရောက် လာသည်။ ယင်း(အခန်း)၏ အဆုံးတွင် ပင်မဘုရားကျောင်းတော် နေရာရှိသည်။ ဤပင်မ ဘုရားကျောင်းနေရာကို ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ဗောဓိဉာဏ်ကို ရရှိသောနေရာ တည်တည်၌ တည်ဆောက်ထားခြင်း ဖြစ်သည်။ ဤနေရာကို ဘုရားရှင်တို့၏ အောင်ပလ္လင် (သဗ္ဗဗုဒ္ဓါနံ ပလ္လင်)၊ ကမ္ဘာမြေ၏ဗဟိုချက် (ပုထုဝိနာဘိ) စသည်ဖြင့် အမျိုးမျိုးခေါ်ဝေါ်ကြသည်။

ဘီစီ ၅၂၇-ခုနှစ်၊ ကဆုန်လပြည့်ညတွင် ရှင်တော်ဗုဒ္ဓအား ဉာဏ်မျက်စိ အကြားအမြင်၊ အသိပညာ၊ နားလည်မှု၊ ဉာဏ်အလင်းများ ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သည်မှာ ဤမြေမြတ်မဟာ၌ ထိုင်တော်မူနေစဉ်တွင်ဖြစ်၏။ ဤ (အပရာဇိတပလ္လင်)နေရာတွင် မြတ်ဗုဒ္ဓသည် ဝိမုတ္တိသုခကို ခံစားလျက် ခုနစ်ရက်ပတ်လုံး ဆက်တိုက် သီတင်းသုံး နေတော်မူခဲ့သည်။ ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော် (တစ်ဆူ) ထိုင်လျက် သီတင်းသုံး ကိန်းဝပ်နေသည့် ဤဘုရား (ပလ္လင်)ကျောင်း နေရာတော်သည် ပလ္လခေတ် ခေတ်ဦးပိုင်း လက်ရာဖြစ်သည်။ ဤဘုရား (ပလ္လင်) ကျောင်းဆောင်တော်၏ ကျောက်ပြားများကို ကန်နင်ဟမ် ရွှေ့မလိုက်သောအခါ အတွင်း၌ ယင်းမတိုင်မီ တည်ဆောက်ထားသည့် ဘုရား (ပလ္လင်)ကျောင်းငယ် တစ်ခုကို အံ့ဩစွာ တွေ့ရှိရသည်။

ဤဒုတိယ ပလ္လင်ကျောင်းတော်ကို စနစ်တကျ လေ့လာသောအခါ အင်္ဂတေသရိုးကို သေးငယ်သည့် သန္တာ၊ နီလာ၊ သလင်းကျောက်၊ ပုလဲ၊ ဆင်စွယ်အမှုန်များ ရောစပ်ထားသော ထုံးဖြင့် ပြုလုပ်ထားသည်ကို တွေ့ရသည်။ ရွှံ့စေးလုံး တစ်လုံးလည်း တွေ့ရပြီး (ယင်းရွှံ့စေးလုံး) ကွဲသွားသဖြင့် ရွှေထည်အများအပြား တွေ့ရသည်။ (ရွှေ)ပန်းပွင့်များ၊ (ရွှေ)ပြားများနှင့် (ရွှေ)ပုတီးစေ့များ၊ အဖိုးတန်နှင့် အတော်အတန် အဖိုးတန်ကျောက်မျက်များ ပါဝင်သည်။ (ထို့ပြင်) ခရစ် ၁၆၀-ဟု ခန့်မှန်းရသည့် ရွှေဒင်္ဂါးပြားအပါးပေါ်မှ (တံဆိပ်)ခတ်နှိပ်ထားမှုတစ်ခုလည်း တွေ့ရသဖြင့် ဤဒုတိယ ပလ္လင်ကျောင်းတော်ကို အေဒီ ၁၆၀-ခန့်က တည်ဆောက်ခဲ့ကြောင်း ညွှန်ပြသည်။

နောက်ထပ် စုံစမ်းလေ့လာတွေ့ရှိချက်အရ ဒုတိယ ပလ္လင်ကျောင်းတော် အတွင်း၌ မူလပထမဆုံးဖြစ်သော ဝဇီရာသနဟုယူဆရသည့် တတိယပလ္လင် ကျောင်းတော် တစ်ခုကို တွေ့ရှိရပြန်သည်။ (ပလ္လင်)ရှေ့ဘက်၌ (အခြေ)တစ်ပိုင်းမြုပ်နေသည့် ကျောက်တိုင်လေးခုပါ အောက်ခံခုံတွင် တင်ထားသည့် အလွန်ပြောင်လက်ချောမွတ်လျက် ကျိုးနေပြီဖြစ်သည့် အပြင်အဆင်မရှိ ပကတိ လိပ်သည်းကျောက်သားပြားတစ်ခုကို တွေ့ရခြင်းဖြစ်သည်။ ဤဝဇီရာသနသည် ဘာရဟုတ (ဒေသရှိ စေတီတော်မှ ရရှိသော) ရုပ်ကြွ၌ ဖော်ပြထားသည့် ဝဇီရာသနပုံနှင့် အနီးစပ်ဆုံးတူညီသည်။ ဤပြောင်လက် ချောမွတ်နေသော လိပ်သည်း ကျောက်သားပြား(ပလ္လင်)မှာ ပိုမိုရှေးကျသည့် အချိန်ကပင် ကောင်းစွာ တည်ရှိခဲ့နိုင်သော်လည်း ဤဝဇီရာသန အခြေလေးခုပါ (ပလ္လင်ကျောင်း)မှာမူ ဘီစီ သုံးရာစုက အသောကဘုရင် တည်ဆောက်ခဲ့သော မူလဘုရားကျောင်း (ပလ္လင်)၏ တစ်စိတ် တစ်ပိုင်းဖြစ်သည်မှာ သံသယဖြစ်ဖွယ်မလိုချေ^{၅၅}။

^{၅၅} ဤ၌ စာရေးဆရာက အောက်ပါအတိုင်း ရှင်းလင်းချက် ပေးထားသည် - ဝဇီရာသနဟူသည် မြတ်ဗုဒ္ဓ ဘုရားမဖြစ်မီနှင့် ဘုရားဖြစ် တော်မူပြီးစအချိန် ထိုင်နေတော်မူခဲ့သည့် ဗောဓိပင်ရင်းမှ နေရာတော်ဖြစ်သည်။ ဘီစီငါးရာစုတွင် ဤနေရာ၌ ပကတိမြေသားမျှသာ ဖြစ်သည်။ (ကျမ်းဂန်တို့၌ ဖော်ပြသည့် အပရာဇိတပလ္လင်တော်မှာ ဗုဒ္ဓအဖြစ်သို့ ရောက်တော်မူပြီးနောက် မကြာမီ ကွယ်ပျောက်သွားသည် ဟုဆိုနိုင်သည်။ ဥပမာ မင်းသားသိဒ္ဓတ္ထတောထွက်တော်မူပြီးနောက် ရွှေအိုးကြီးများ မရှိတော့သကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။ ဘာသာပြန်သူ)။ ဘီစီ လေးရာစုသို့ရောက်သောအခါ 'အပြင်အဆင်မရှိ ပကတိပြောင်လက်ချောမွတ်သော လိပ်သည်းကျောက်သားပလ္လင်'ကို ဗောဓိပင်အောက်၌ တည်ထား ကိုးကွယ်ကြသည်။ ဘီစီသုံးရာစု၌မူ အသောကမင်းကြီးသည် မဟာဗောဓိပင်ကို ဝန်းရံပြီး ဘုရားကျောင်းတစ်ခု (ဘာရဟုတ ရုပ်ကြွပုံဟု ယူဆရသည်)ကို တည်ဆောက်ပြီး ဗောဓိပင်အောက်ရှိ ဝဇီရာသနနေရာတွင် မူလလိပ်သည်း ကျောက်ပြားပေါ်မှ 'ထန်းပင်နှင့် ဟင်္သာပုံပါ ချူနာရ (အရပ်မှထွက်သည့်) ကျောက်ပြား ပလ္လင်ခုံပေါ်၌တင်၍' တည်ထား ပူဇော်ခဲ့သည်။

မူလပလ္လင်ကျောင်းများကို ဖြိုဖျက်ခြင်းမပြုဘဲ ပလ္လင်ကျောင်းအသစ် ဆောက်လုပ်ခြင်းနှင့် ယင်း (ပလ္လင်ကျောင်း) များအတွင်း တွေ့ရှိရသည့် ရတနာများက ဤမြင့်မြတ်သော နေရာတော်ကို ရာစုနှစ်ပေါင်း များစွာကြာအောင် တည်ရှိခဲ့သော အလွန် ရှိသေးလေးမြတ်မှုအတွက် သက်သေပင်ဖြစ်သည်။ ဘုရားကျောင်းဆောင်အတွင်းရှိ ၁၀-ရာစုနှောင်းပိုင်းလက်ရာ (ယခုလက်ရှိ) ဆင်းတုတော်သည် နှစ်မီတာကျော်မြင့်ပြီး ဘူမိဖဿမုဒြာ (မြေကြီးလက်ထိ)ဟန် ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော် ဖြစ်သည်။ ဤဆင်းတုတော်သည် တွေ့ရမြဲ ကြာပွင့်ပေါ်၌ မဟုတ်ဘဲ အပြောက်အမွမ်းပါသည့် ထိုင်ခင်းပေါ်တွင် သီတင်းသုံးတော်မူသည်။ အောက်ခံ(ပလ္လင်)မှာ ဆင်နှစ်ကောင်နှင့် ခြင်္သေ့နှစ်ကောင် ခြံရံနေသည့် မြေနတ်သမီးပုံဖြစ်သည်။ ဟူယင်ဆန် လက်ထက်တွင် ဤဘုရားကျောင်းဆောင်သည် အတွင်းပိုင်းရှိ ဆင်းတုတော်ပုံကို မှန်ကြီးတစ်ချပ်ဖြင့် အတွင်းသို့ အလင်းရောင်ပြန်ဟပ်စေခြင်းဖြင့်သာ ဖူးမြင်နိုင်သည်ထိ မှောင်လွန်းနေသည်။ ဤသည်မှာ အဝင်ဝရှိသစ် သားဆင်ဝင်အမိုးကြောင့် ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ဟူယင်ဆန်က ၎င်းမကြွရောက်မီ တစ်ချိန်က ဖြစ်ပျက်ခဲ့သည့် စိတ်ဝင်စား ဖွယ်ဖြစ်ရပ်အကြောင်း ပြောပြထားသည် -

‘သာသကီမင်း’^{၁၅}သည် ဗောဓိပင်ကို ခုတ်လှဲစေပြီး နောက် ဤဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်ကို ဖျက်ဆီးပစ်ချင်သည်။ သို့သော် ဆင်းတုတော်၏ ကြည်ညိုဖွယ် သွင်ပြင်ကို

တွေ့ရသောအခါ ဆုံးဖြတ်ချက်ပျက်သွားပြီး အခြွေအရံများနှင့်အတူ နန်းတော်သို့ ပြန်ဆုတ်သွားသည်။ လမ်းတွင် ၎င်း၏အရာရှိ တစ်ယောက်အား “ဒီဗုဒ္ဓဆင်းတုကို ရွှေပြီး သူ့နေရာမှာ မဟေသွာရရုပ်တုကို (အစားထိုး) ထားရမည်” ဟုဆိုသည်။ အရာရှိသည် အမိန့်ရပြီးသောအခါ ကြောက်ရွံ့တုန်လှုပ်သွားပြီး သက်ပြင်းချလျက် ဤသို့ဆိုသည် “အကယ်၍ ငါ ဗုဒ္ဓဆင်းတုကို ဖျက်ဆီးလျှင် ကမ္ဘာပေါင်းများစွာ အကုသိုလ်အကျိုးခံ စားရမည်။ ဘုရင်အမိန့်ကို မနာခံလျှင် ဘုရင်က ငါ့ကို သေဒဏ်ပေးပြီး ငါ့မိသားစုကို ဖျက်ဆီးလိမ့်မည်။ တစ်နည်းဆိုရလျှင် အမိန့်ကို နာခံသည်ဖြစ်စေ၊ မနာခံသည်ဖြစ်စေ ဒီအကျိုးဆက်တွေဖြစ်မည်။ ဒါဖြင့် ငါမည်သို့ ဆောင်ရွက်ရမည်နည်း။ ထိုအချိန်တွင် အရာရှိသည် ဗုဒ္ဓအား ယုံကြည်သည့် နှလုံးသားရှိသူ (ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်) ယောက်ျားတစ်ယောက်အား မိမိကိုကူညီရန် ခေါ်ယူပြီး ဘုရား (ပလ္လင်)အခန်းကို ကန့်လန့်ဖြတ်လျက် ဆင်းတုတော်ရှေ့၌ နံရံတစ်ခု တည်ဆောက်ခိုင်းသည်။ ထိုယောက်ျားသည် (ဘုရားခန်း၌) မှောင်နေမှုကို မလိုလားသဖြင့် အထဲတွင် ဆင်းတုတော်နှင့်အတူ ဆီမီးတိုင် ထွန်ညှိထားလိုက်ပြီး နံရံတွင် မဟေသွာရပုံရေးဆွဲသည်။ ရေးဆွဲပြီးသောအခါ ဘုရင်အား အကြောင်းကြားသည်။ ထိုကိစ္စကို ကြားသိသွားခြင်း၌ ဘုရင်ကြီးသည် အလွန်အမင်း ကြောက်ရွံ့တုန်လှုပ်သွားလျက် သူ့ခန္ဓာတစ် ကိုယ်လုံး အနာများထလာပြီး အသားမှ သွေးပုပ်များ ယိုကျလာသည်။ မကြာမီ ဘုရင်ကြီး သေဆုံးသွားသည်။ ထို့နောက် အရာရှိသည် ကြားခံနံရံကို အလျင်အမြန် ဖြိုချစေသည်။ ဖြိုချပြီးသောအခါ အတွင်း၌ ထွန်းညှိထသားခဲ့သော ဆီမီးတိုင်သည် ရက်များစွာကြာသည်ထိ ဆက်လက် ထွန်းလင်းနေသေးသည်ကို တွေ့ရသည်။

ဓမ္မသာမိခေတ်တွင် ဤ (မဟာဗောဓိဆင်းတုတော်) ကို လွယ်ကူစွာ ဖူးမြင်နိုင်သေးသည်မှာ သေချာသည်။ ‘စေတီအတွင်းရှိ မဟာဗောဓိဆင်းတုတော်၏ မျက်နှာတော်သည် အမြင့်နှစ်တောင်ရှိသည်။ ဤကဲ့သို့သော ဆင်းတုတော်ကို ဖူးမြင်ရသူတစ်ယောက်သည် လုံးဝကျေနပ်သွားနိုင်ခြင်းမရှိဘဲ အခြားတစ်နေရာသို့ သွားရောက် ဖူးမြော်လိုခြင်း မရှိတော့ချေ။ ဓမ္မသာမိအရှင်မြတ်က ‘ဗုဒ္ဓအား ယုံကြည်မှုမရှိသူများပင် ဤဆင်းတုတော်ရှေ့၌ ရပ်လိုက်သောအခါ (ဝမ်းသာ)မျက်ရည်မကျဘဲ မနေနိုင်သည်အထိ ခံစားရသည်’ဟုလည်း ဆိုသည်။ သို့ရာတွင် ဤဆင်းတုတော် မြတ်ကြီးသည် ရှေးအကြာကြီးကတည်းက ဖျက်ဆီးပစ်ခြင်း ခံခဲ့ရသည်။ ဣန္ဒဝါဒီတို့ ကျူးကျော်ဝင်ရောက်စဉ်အတွင်း ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ယနေ့ခေတ် (မဟာဗောဓိစေတီတော်အတွင်း) ဖူးတွေ့ရသည့် ဆင်းတုတော်ကို ဟိန္ဒူဘုန်းကြီး မဟာနန္ဒန်းတော်ဝင်းထံ၌ တွေ့ရှိခဲ့ပြီး ဗိုလ်ချုပ် ကန်နင်ဟမ်၏ တောင်းပန်မှုကြောင့် လက်ရှိနေရာ (စေတီတော်အတွင်း)သို့ ရွှေ့ပြောင်းနိုင်ခဲ့ခြင်း

အေဒီဝါးရာစု၌ မဟာဗောဓိပင်ရင်းရှိ ဝဇိရာသနနေရာပေါ်တွင် မဟာဗောဓိစေတီကို တည်သောအခါ (ဤအချိန်၌ အသောက ဆောက်လုပ်ခဲ့သည့် ဘုရားကျောင်း ပျက်စီးသွားလျက် ဗောဓိပင်ကြီးလည်း သေဆုံးသွားပြီး အစားပြန်မစိုက်ရသေး။ သို့မဟုတ် အနောက်ဖက်သို့ နေရာရွှေ့ပြောင်း စိုက်ထားပြီဟု ဆိုနိုင်သည်။ ဘာသာပြန်သူ။) အသောကမင်းကြီး လူ့ဒန်းသည် အခြေလေးခုပါ ကျောက်သားပလ္လင်ခုံနှင့် ယင်းမတိုင်မီရှိခဲ့သည့် မူလ လိပ်သညးကျောက်ပြားကို မဟာဗောဓိစေတီတော်အတွင်း ထည့်သွင်း ဌာပနာလိုက်သည်။ ယင်းသည် မဟာဗောဓိစေတီအတွင်းရှိ ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော် ကိန်းဝပ်ရာ ပလ္လင်မြင့်အတွင်းကို ကန်နင်ဟမ် တူးဖော်စဉ်တွေ့ရှိရသည့် တတိယဝဇိရာသန ပလ္လင်ကျောင်းဖြစ်သည်။ စေတီ၏အနောက်ဘက်သို့ ရွှေ့ပြောင်း စိုက်ပျိုးထားသည့် မဟာဗောဓိပင်အောက်၌ အသောက ကောင်းမှု ‘ထန်းပင်နှင့် ဟင်္သာရုပ်ပါ ချူနာရ သဲကျောက်ပြားပလ္လင်’ကို တည်ထားပူဇော်ကြသည်။ ယင်းသည် ယနေ့ခေတ် ဘုရားဖူးများ တွေ့မြင်ရသည့် အပြင်ဝဇိရာသန ပလ္လင်ကျောင်းတော်ဖြစ်သည်။ (ဤစာအုပ် စာမျက်နှာ ၅၂-ကိုလည်း ရှုပါ။)

^{၁၅} မြဟ္မဏဝါဒစွဲ ပြင်းထန်သူ ဘင်္ဂလားနယ်မှဘုရင် (Sasanka 600-635 A.D.)။ ဤမင်းသည် ဗုဒ္ဓပါဒ ခြေတော်ရာစေတီကို ဂင်္ဂါမြစ်ထဲ မျှောခိုင်းသည်။ မဟာဗောဓိပင်ကို ခုတ်ဖြတ်ပြီး အမြစ်များကို ရေထဲ မျှောလျက် သစ်ပင်နေရာကို မိရှိခိုင်းသည်။ ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော် နေရာတွင် ရှိဝလိင်ကို အစားထိုးခိုင်းသည်ဟု ဟူယင်ဆန်မှတ်တမ်း၌ ဖော်ပြသည် (Watters ဘာသာပြန်၊ ဒုတိယတွဲ၊ စာ- ၉၂၊ ၁၁၅၊ ၁၁၆။ ဘာသာပြန်သူ။)

ဖြစ်သည်။ ဤဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်မှာ ထင်းရှူးသည့် စိတ်ခံစားမှု မရှိသော်လည်း ဆင်းတုတော်ကို ထိန်းသိမ်းထားသည့် ပတ်ဝန်းကျင်က ဆင်းတုတော်အား သေချာသော ဆွဲဆောင်မှု တစ်ရပ်ကို ပေးသည်။ ရာဘီန္ဒြာနတ်သံတရိုးက ဤ (မဟာဗောဓိဆင်းတု)ကို ဖူးမြင်ရသောအခါ သူ့ဘဝတွင် ရုပ်တုရှေ့၌ ဦးညွတ်လိုစိတ် ခံစားမိသည်မှာ ဤတစ်ကြိမ် သာဖြစ်ကြောင်းဆိုခဲ့သည်။

ပထမ ဘုရားခန်းဆောင်သို့ ပြန်လာခြင်း၌ ဘုရားဖူးသည် ဒုတိယထပ်သို့ရောက်သည့် ဘယ်ဘက်တည့်တည့်ရှိ လှေကားကို တက်ရသည်။ လှေကားထိပ်တွင် ဆင်းတုငယ်နှစ်ဆူ ခြံရံနေသည့် သရဖူဆောင်းရပ်တော်မူ ဗုဒ္ဓဆင်းတု တော်တစ်ဆူရှိသည်။ (ဘုရားဆင်းတုငယ်နှစ်ဆူအနက်) ညာဘက်ရှိအဆူမှာ နာဠာဂီရိဆင်ပြောင်ကို နှိမ်နင်းနေသည့်ပုံ ဖြစ်သည်။ မူလဆင်းတု၏ အခြားတစ်ဘက်တွင် လှပစွာထွင်းထုထားသော ဆင်းစီးနေဟန် ခြင်္သေ့ရုပ်များရှိသည်။

စေတီတော်၏ အပေါ်ထပ်အဆောက်အဦ(အထက်ပစ္စယာ)ပေါ်၌ ခြေချလိုက်သောအခါ ဘုရားဖူးသည် ညာဘက်၌ ပင်မဝင်ပေါက် တည့်တည့်ပေါ်ရှိ အခန်းငယ်သို့ ရောက်သော တံခါးတစ်ခုကို တွေ့နိုင်သည်။ ၁၉၉၀-ခန့်အထိ ဤအပေါ်ထပ်အခန်းငယ်ကို ညနေပိုင်းများတွင်သာ ဖွင့်သည်။ ဤအခန်းငယ်ထဲတွင် သူမတူ ထူးကဲစွာ သပ္ပာယ်သည့် သရဖူဆောင်းရတနာတို့ဖြင့် တန်ဆာဆင်ထားသည့် ရုပ်တော်မူ ပလ္လုခေတ် ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်တစ်ဆူရှိသည်။ ရုပ်တော်မူ ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်ငယ် နှစ်ဆူနှင့် ထိုင်တော်မူနှစ်ဆူတို့ကို ယင်းဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်၏ ဘေးနှစ်ဘက်တွင် တွေ့မြင်နိုင်သည်။ ဥပါသကာ နှစ်ယောက်က ဒူထောက်၍ ရှိခိုးဦးညွတ်နေကြသည်။ အောက်ခြေရှိ ရုပ်တုနှစ်ခုမှာ မြေစောင့်နတ်သမီးနှင့် တိန္ဒြာအချစ်နတ်(ကာမ)၏ ရုပ်တုဖြစ်သည်။ ဂရိဒဏ္ဍာရီ၌ ပါရှိသော အချစ်နတ် ကျူးပစ်(Cupid)ကဲ့သို့ပင် ကာမနတ်သည် သူ၏သားကောင်းများကို ပစ်ခွင်း (အာရုံကြွစေ)ရန် လေးနှင့်မြားကို အသုံးပြုသည်။ ဤ၌ ကာမရုပ်တုမှာ ဗုဒ္ဓ၏ တည်ငြိမ်သည့် တဏှာရာဂ ဖယ်ရှားရေး တရားတော်ဖြင့် နှိမ်နင်းခံရသောကြောင့် လေးနှင့်မြားကို ဘေးတွင်ချထားပြီး မကြည်သာသော မျက်နှာထားဖြင့် ထိုင်နေသည်။ ဤ (ဗုဒ္ဓ)ဆင်းတုတော်ကို မကြာမီက ရွှေချထားသဖြင့် ပို၍ပင် သပ္ပာယ်သည်။

အပေါ်ထပ်အခန်းမှ ထွက်ခွာပြီး အထက်ပစ္စယာကို လက်ယာရစ်ပတ်၍ လမ်းလျှောက်သွားခြင်း၌ ဘုရားဖူးသည် စေတီတော် တစ်ခုလုံးကို ပတ်လျှောက်သွား၍ ရသည်။ စေတီတော်အနောက်ဘက်ရှိ အရံစေတီငယ်နှစ်ဆူကိုဖြတ်ပြီး ဗောဓိပင်အပေါ်နားမှ ဖြတ်လျှောက်ရသည်။ စေတီတော်၏ အရှေ့မြောက်ထောင့်သို့ ရောက်သောအခါ ဘုရားဖူးသည် လှေကားဆောင်ကိုဝင်ပြီး မြေညီထပ်သို့ တစ်ဖန်ဆင်းသွားရသည်။ ဤလှေကား

ဆောင်ထိပ်တွင် စိတ်ဝင်စားဖွယ်အချို့ ပါရှိသည့် ရပ်တော်မူ ဆင်းတုတော်ကြီးတစ်ဆူရှိသည်။ ဤကြည်ညိုဖွယ် ဆင်းတုတော်သည် ဆုတော်ပေးဟန် မုဒြာဖြစ်ပြီး ဘယ်ဘက်တွင် အဝလောကီတေသွာရနှင့် ညာဘက်တွင် မေတ္တေယျတို့ ခြံရံနေသည်။ ဤဆင်းတုတော်ပေါ်တွင် ကျောက်စာအများအပြားရှိသည်။ ယခုခေတ် ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်ဟုယူဆရသည့် အရပ်မှ ရဟန်းတော်တစ်ပါး လူဒါန်းသည်ဟုယူဆရသော ညာဘက်အောက်ခြေရှိ စာတန်းတစ်ခုက ဤသို့ဖော်ပြ၏ 'ဝိနည်း (ဝိဇ္ဇကတ်)၌ လိမ္မာကျွမ်းကျင်ပြီး သောမပူရမြို့ မဟာဝိဟာရတစ်ခုတွင် နေထိုင်လျက် သာမတာတ (Samatata)နိုင်ငံသား မဟာယာနဂိုဏ်းဝင်ဖြစ်သူ ဝီရိယိန္ဒြ (ရဟန်းတော်)၏ ကောင်းမှု။ ကျောက်စာဘေးရှိရုပ်တုငယ်မှာ ဝီရိယိန္ဒြ၏ ဘေးတိုက်ပုံဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။

စေတီအတွင်းမှ ထွက်ခွာပြီး လက်ယာရစ် လှည့်လိုက်သော် ဘုရားဖူးသည် စေတီတော်အပြင် ပတ်လည်ကို လမ်းလျှောက်နိုင်သည်။ စေတီတော်အပြင်နံရံရှိ ကလိုင်ငယ်များတွင် ဗုဒ္ဓဆင်းတုများရှိသည်။ အားလုံးမှာ မကြာမီက တည်ဆောက် ထည့်သွင်းထားသော လက်ရာများဖြစ်သည်။ ကလိုင်ငယ် အောက်ခြေတိုင်းတွင် ငှက်နှစ်ကောင်ပုံပါသည့် မှန်ကူကွက်တစ်ခုရှိသည်။ (ငှက်များသည်) နှုတ်ခမ်းတွင် ပုလဲကုံးကို ကိုက်ချိ၍ဖြစ်စေ၊ ဦးတည်ရာမတူသည့်ဘက်သို့ ပျံသန်း၍ဖြစ်စေ (တွေ့ရသည်)။ မှန်ကူကွက်တိုင်းကို ခွဲခြားထားသည့် ကျောက်တိုင် (ငယ်)များတွင် ပန်းပွင့်ပုံဒီဇိုင်းများ သို့မဟုတ် နှုတ်ခမ်းများတွင် ပုလဲကုံးကိုကိုက်ချိထားသည့် မခါရ (Makhara)ခေါ် သတ္တဝါတစ်မျိုးပုံတို့ပါရှိသည်။ ဟူယင်ဆန်သည် ဤအင်္ဂါတေရုပ်ကြွများအားလုံးကို တွေ့မြင်ရကြောင်း ဖော်ပြသည်။ သို့ရာတွင် ထိုအချိန်ကတည်းက ယင်း (အင်္ဂါတေရုပ်ကြွ)များကို များစွာပြုပြင်ထားပြီး ဖြစ်ပုံရသည်။ ဟူယင်ဆန်က ထိုအချိန်တွင် ကလိုင်ငယ်များ အတွင်းရှိ ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်အားလုံးကို ရွှေချထားကြောင်းလည်း ဖော်ပြသည်။

မဟာဗောဓိပင်

မဟာဗောဓိ စေတီတော်မြတ်ကြီး၏ အနောက်ဘက်တွင် ဗောဓိပင်ရှိသည်။ သဗ္ဗညုတဉာဏ်ကို ရတော်မူသည့်ညက မြတ်ဗုဒ္ဓသည် ဤကဲ့သို့သောသစ်ပင်၏ အကိုင်းများအောက်တွင် ခိုလှုံတော်မူခဲ့သည်။ ဤသဖန်းမျိုးဝင် အပင်ကို ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များက ဗောဓိရုက္ခ (ဗောဓိပင်) ဟုခေါ်ကြသည်။ ရုက္ခဗေဒအလို Ficus religiosa ဖြစ်သည်။ လက်ရှိဗောဓိပင်ကို ၁၉-ရာစုတွင် စိုက်ပျိုးခဲ့သည်။ ယခင်က ဗောဓိပင်ပေါင်း အများအပြားသေသို့မဟုတ် ဖျပ်ဆီးခံခဲ့ရပြီးဖြစ်သည်။ ဒဏ္ဍာရီအဆိုအရ အသောကမင်းသည် ဗုဒ္ဓဘာသာမဖြစ်မီက ဤဗောဓိပင်ကို

ခုတ်လှဲခဲ့သော်လည်း အံ့ဩဖွယ် ကောင်းစွာ တစ်ဖန် ပေါက်ရောက် ကြီးထွားလာခဲ့သည်ဟု ဆိုသည်။

အစဉ်အလာ အဆိုများအရမူ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင် ဖြစ် သွားပြီးနောက် အသောကမင်းကြီးသည် ၎င်း၏မိဖုရား တိသရက္ခိတာ (Tishyarkshita) မနာလိုဖြစ်ပြီး ဗောဓိပင် ကို ခုတ်လှဲခိုင်းသည်အထိ ဗောဓိပင်အား အလွန်ကြည် ညိုသွားခဲ့သည်။ ယင်းသို့ ခုတ်လှဲလိုက်ပြီးနောက် အံ့ဩ ဖွယ်ပင် တစ်ဖန် ရှင်သန်ကြီးထွားလာသည်ဟု ဆိုသည်။ အသောကမင်း၏ သမီးတော် သံယမိတ္တာသည် (ဤပင် မ) ဗောဓိပင်ကြီးမှ အကိုင်းတစ်ကိုင်းကို သီရိလင်္ကာသို့ ယူဆောင်သွားသည့် အကြောင်းအရာအတွက် သမိုင်းဝင် အထောက်အထားများ ရှိသည်။ အဆိုပါဗောဓိကိုင်းမှ ပေါက်ပွားခဲ့သည့် ဗောဓိပင်သည် သီရိလင်္ကာ ရှေး ဟောင်းမြို့တော် အနုရာဓပူရတွင် ယနေ့တိုင် တည်ရှိဆဲ ဖြစ်ပြီး ကမ္ဘာပေါ်တွင် ရှေးအကျဆုံး သစ်ပင်အဖြစ် မှတ် တမ်းတင်ခံရသည်။ သမိုင်းအရ သာသင်္ကံ (Sasanka) မင်းသည် အေဒီ ၆၀၀-ရာစု ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များအား ကွပ်မျက်စဉ်အတွင်း ဗောဓိပင်ကြီး ဖျက်ဆီးခံရကြောင်း လည်း သိရသည်။

ဟူယင်ဆန်က ကဆုန်လတိုင်းတွင် အိန္ဒိယတစ်ခွင် လုံးမှ လူထောင်ပေါင်းများစွာသည် ဗုဒ္ဓဂယာတွင်စုရုံး ကြပြီး ဗောဓိမြစ်များကို နံ့သာရည် နို့ရည်များဖြင့် သွန်း လောင်းကြပြီး ဂီတဖြင့် သီဆိုတီးမှုတ်ကြလျက် ပန်းများ ကြဖြန်းကြ ကြောင်းဆိုသည်။ မဓ္မသာမိ (ကိုယ်တိုင်) လည်း အလားတူ ကြည့်ညိုပူဇော်ပုံအကြောင်း ဖော်ပြပြီး မှတ်ချက်ပေးထားသည် 'ဗောဓိပင်သည် တောင်၊ အ နောက်နှင့် မြောက်ဘက်တို့မှ အုတ်နံရံဖြင့် ကာရံထား သည့် ခံတပ်ပုံအဆောက်အအုံ အတွင်း၌ တည်ရှိသည်။ ဗောဓိပင်ကြီး၌ အဖျားချွန်ပြီး တောက်ပသည့် အစိမ်း ရောင် အရွက်များရှိသည်။ တံခါးကို ဖွင့်လိုက်သောအခါ ဒယ်အိုးပုံ ကတုတ်ကျင်းသဏ္ဍာန် တွေ့ရသည် -- ကြည် ညိုသူ (ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များ)သည် ဗောဓိပင် ကြီးအား နို့ခမ်း၊ နို့ရည်နှင့် စန္ဒကူးနီ၊ စန္ဒကူးဖြူစသည်ကဲ့သို့သော အမွှေးနံ့သာများဖြင့် ပူဇော်ကြသည်။ ဥပါသကာများ သည် အဝေးမှပင် လွှဒါန်းဖွယ် (အမွှေးတိုင်စသည်)များ ကို ယူဆောင်ခဲ့ကြပြီး ယင်းတို့ကို အဆက်မပြတ် အဆင် သင့်ဖြစ်နေအောင် စီမံကြသည်။'

ဗောဓိပင်ကြီးသည် မူလတွင် လက်ရှိနေရာမှအရှေ့ ဘက်သို့ အနည်းငယ် အကွာအဝေးတွင်ရှိခဲ့သော်လည်း မဟာဗောဓိစေတီတော်ကို တည်ဆောက်သောအခါ (အ နောက်ဘက်သို့) ရွှေ့သွားသွားသည်။ ယခုဖူးတွေ့ရသော ဗောဓိပင်ကို ၁၉-ရာစုတွင် စိုက်ပျိုးခဲ့ပြီး မူလဗောဓိပင်၏ အလွန်ဝေးကွာသော သာမန် မြေးဆက်ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ကန်နင်ဟမ်က ၁၈၉၂-ခုနှစ်တွင် ဤသို့ရေးသားခဲ့သည် '၁၈၆၂-ခုနှစ် ဒီဇင်ဘာလတွင် ကျွန်ုပ်သည် ဤဗောဓိ ပင်ကြီး အလွန်ဆွေးမြေ့ အိုမင်းနေသည်ကို တွေ့ခဲ့ရ

သည်။ အနောက်ဘက်သို့ ခက်မ (ကိုင်းကွဲ)သုံးခုနှင့် အ ကိုင်းကြီးတစ်ခုသည် စိမ်းလန်းဆဲဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် အခြားအကိုင်းအခက်များမှာ အခွံအခေါက်မရှိတော့ဘဲ ခြောက်သယောင်းနေ ပြီဖြစ်သည်။ ကျွန်ုပ်သည် ၁၈၇၁- ခုနှစ်တွင် တစ်ကြိမ်တွေ့ရပြီး တစ်ဖန် ၁၈၇၅-ခုနှစ်မှာပင် တစ်ခုတည်း ကြွင်းကျန်နေသည့် သစ်ပင်၏ အစိတ် အပိုင်းသည် လေမုန်းတိုင်း တိုက်ခတ်စဉ် အနောက် ဘက်သို့ ကျိုးကျသွားသည်။ ဤသို့ဖြင့် ဗောဓိပင်အို ကြီးမှာ သေဆုံးသွားခဲ့သည်။ သို့ရာတွင် အစေ့ပေါင်း များစွာ စုဆောင်းထားပြီးဖြစ်၍ လက်ရှိဗောဓိပင် (ပေါ် ပေါက်လာရေး)အတွက် (လဲသွားသည့်) ပင်အိုကြီးနေရာ တွင် အစားထိုး (စိုက်ပျိုး)ရန် ဗောဓိပင်ပျိုများ အဆင့် ဆင့် တည်ရှိပြီးဖြစ်သည်။

၁၈၈၀-ခုနှစ်တွင် ကန်နင်ဟမ်သည် အသစ်စိုက်ပျိုး ထားသော ဗောဓိပင်အနီးတွင် တစ်မီတာခန့် နက်သည် အထိ တူးရာတွင် အလွန်ရှေးကျသော သစ်ငုတ်အပိုင်း အစများကို တွေ့ရှိခဲ့ပြီး ယင်းကို သာသင်္ကံမင်း ဖျက်ဆီး ခဲ့သော ဗောဓိပင် အကြွင်းအကျန်ဟု ယူဆခဲ့သည်။ ရှေးဟောင်းခြံဝင်း၏ တစ်စိတ်တစ်ဒေသကို ဗောဓိပင် အား ကာရံသည့် ခြံစည်းရိုးအသစ်နှင့် ပူးတွဲ တည် ဆောက်ထားသည့် ပန်းပုထွင်းထားသော ကျောက် ဘောင်များပါရှိပြီး ၎င်း၏အောက်ဘက်တွင် ဆင်၊ မြင်း၊ အစွန်းတစ်ဘက်၌ သန်လျက်ကိုင်ထားသည့် ရုပ်ပုံတစ်ခု နှင့် ခွက်တစ်ခုကို အခြားတစ်ယောက်အား ပေးနေသည့် ဥပါသကာတစ်ယောက်ပုံ ထွင်းထုထားသော ကျောက် ထွင်းရုပ်ပုံများမှာ ဆိုးရွားစွာဟောင်းနွမ်းနေပြီး ဂုတ္တခေတ် နှောင်းပိုင်း လက်ရာများဖြစ်သည်။

၁၈၉၉-ခုနှစ်တွင် ဂျပန်ရဟန်းတော် အီကိုင်ကဝါဂူ ချို (Ekai Kawaguchi) သည် တိဗက်သို့ စွန့်စားခန်းခရီး မထွက်ခွာမီ ဗုဒ္ဓဂယာသို့ ဘုရားဖူးသွားရောက်ခဲ့သည်။ အီကိုင်သည် တရားနုလုံးသွင်းရင်း ဗောဓိပင်အောက်၌ တစ်ည တာကုန်လွန်ခဲ့ရာတွင် လွန်ခဲ့သောအချိန်များက အခြားဘုရားဖူးများ ဖော်ပြထားသကဲ့သို့ပင် ၎င်း၏ခံစား မှုကို ဤသို့ ဖော်ပြခဲ့သည် 'ထိုအချိန်က ကျွန်ုပ်ခံစား ခဲ့ရသော ခံစားမှုမျိုးကို ဖော်ပြနိုင်စွမ်းမရှိပါ။ အငြိမ်သက် ဆုံးနှင့် အငြိမ်းချမ်းဆုံးသော ပီတိအဟုန်ဖြင့် တစ်ညတာ ကုန်ဆုံးခဲ့သည်ဟူ၍သာ ကျွန်ုပ်ပြောပြနိုင်ပါသည်။ ကြည် လင်သော လစန္ဒာသည် ဗောဓိကိုင်းများအကြားမှ အပ ရာဇိတပလ္လင်တော် နေရာပေါ်တွင် သဘာဝအတိုင်း ဖြူ ဖွေး သောရောက်ခြည် ဖြာလက်ပေးနေသည်ကို တွေ့ မြင်ရ၏။ ကျွန်ုပ်သည် ဤနေရာမြတ်၌ တရားနုလုံးသွင်း ရင်း ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ကုန်လွန်ခဲ့သော နေ့ညများကို တွေးမိလိုက်စဉ် ဤမြင်းကွင်းကား အဆန်းတကြယ် နှစ် လိုဖွယ်ကောင်းပြီး ထူးမြတ်လှပါဘိ။'

အပြင်ဝင်ရောသန ဗောဓိပင်ခြေတွင် ဗုဒ္ဓဂယာ၌ တွေ့ရှိရဆဲ ရှေးအကျဆုံး အရာမှာ ထောင့်မှန်ပုံ ကျောက်ပလ္လင်ကြီးဖြစ်သည်။ ဤ ကျောက်ပလ္လင်မှာ အခြားဝင်ရောသနနေရာ တစ်ခုဖြစ် သည်။ ဤဝင်ရောသန၏ ရှေးအကျဆုံး မူလနေရာကို (မဟာဗောဓိ) စေတီတော်အတွင်း ထည့်သွင်းဌာပနာ ထားပြီးဖြစ်သည်။ ဤအပြင်ဝင်ရောသန နေရာသည် ၁၄၃× ၂၃၈×၁၃၅ စင်တီမီတာရှိပြီး ပြောင်လက်ချော မွေ့သည့် ချူနာရ (Chunar)သဲကျောက်ဖြင့် ပြုလုပ်ထား သည်။ အပေါ်ပိုင်းကို ပုံမှန်မဟုတ်သော ကောက် ကြောင်းလိုင်းများ ရုပ်ပုံဒီဇိုင်းများဖြင့် တန်ဆာဆင်ထား သည်။ ထောင့်စွန်းပတ်လည်တွင် ထန်းပင်နှင့် ဟင်္သာပုံ ပန်းဆွဲများပါရှိသည်။ ပြောင်းရွှေ့ နေထိုင်လေ့ရှိသည့် သ ဘာဝကြောင့် ဟင်္သာရိုင်းကို အလောဘ (တဏှာမရှိ ခြင်း)၏ သင်္ကေတအဖြစ် ရှေးဟောင်းဗုဒ္ဓဝါဒတွင် အသုံး ပြုခဲ့သည်။ ဤအပြင် ဝင်ရောသနကို အသောကမင်း တည်ဆောက်ခဲ့ပုံရသည်^{၁၆}။ ဆန်ချီအရပ်ရှိ ကျောက်လက် ရန်းများပေါ်တွင် အလားတူ ဟင်္သာရုပ်များနှင့် ထန်းပင် ရုပ်များ တွေ့ရသောအချက်က ဤဆက်စပ်မှုကို ထောက် ခံလျက်ရှိသည်။

ရတနာကံမစေတီ ဗောဓိပင်မှထွက်ခွာပြီး ဆက်လက်၍ စေတီတော်ကို (လက်ယာရစ်) ပတ်မည်ဆိုလျှင် ဘုရားဖူးသည် ရတနာ စင်္ဂဟ စေတီတော်ကို တွေ့ရမည်ဖြစ်သည်။ ဤနေရာ သည် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ဗောဓိဉာဏ်ကို ရရှိပြီးနောက် သုံးပတ်အကြာ ခေါက်တုံ့ခေါက်ပြန် စကြိုလျှောက်နေခဲ့ သော နေရာအထိမ်းအမှတ် ဖြစ်သည်။ ဝင်ရောသန၊ ဗောဓိပင်နှင့် ကျောက်လက်ရန်းတို့နည်းတူ ဗုဒ္ဓဂယာ (မဟာဗောဓိ)စေတီ (ပရိဝုဏ်အတွင်း) ရှေးအကျဆုံး အစိတ်အပိုင်းများ ဖြစ်ကြသည်။

ရတနာစင်္ဂဟစေတီသည် (မဟာဗောဓိစေတီတော်) ဘေးတွင် မူလကအရေအတွက် ၁၁-ခုရှိသည့် အုတ်ခုံ ရှည် တန်းဖြစ်ပြီး အပေါ်က ဆင်ဝင်အမိုးရှိခဲ့သည်။ ယခု အခါတွင် အုတ်ခုံရှည်များကို ကျောက်သားဖြင့် ဖုံးအုပ် လိုက်ပြီး အုတ်ခုံရှည်တန်းတစ်ခုကိုသာ ဖူးတွေ့နိုင်သည်။ အခြား အုတ်ခုံရှည်တန်းတစ်ခုမှာ စေတီတော်၏ မြောက်ဘက်နံရံ အောက်တွင် မြုပ်နေသည်။ မူလ

^{၁၆} မဟာဗောဓိ စေတီတော်အတွင်းရှိ (ရှေးအကျဆုံး) တတိယ ဝင် ရောသန (ချောမွတ်သည့် လိပ်သည်းကျောက်ပြား ပလ္လင်နှင့် အခြေလေးခု ပါရှိသောပလ္လင်ခုံ)မှ ကျောက်တိုင် ပလ္လင်ခုံသည် လည်း အသောကမင်း တည်ဆောက်ခဲ့သော ဝင်ရောသန၏ တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းဖြစ်ပြီး ဤအပြင်ဝင်ရောသနနှင့် ဆက်စပ်မှုရှိ ကြောင်း စာရေးဆရာကိုယ်တိုင် ရှင်းလင်းချက် ပေးထားပြီးဖြစ် သည်။ ဤစာအုပ် စာ-၄၉ မှ အောက်ခြေမှတ် ချက်ကို ရှုပါ။ ဘာသာပြန်သူ။

အုတ်ခုံရှည်တစ်ခုလည်း မပျက်မစီး ကျန်ရှိနေသေးပြီး ရှေးဟောင်း သုတေသနပြုတိုက် (ACC No. 46) တွင် ကြည့်ရှုနိုင်သေးသည်။ အုတ်ခုံရှည်၏ တိုင်လုံးသည် အနားရှစ်ခုပါရှိပြီး ၎င်းတွင်တင့်တယ်သော အမျိုးသမီး ရုပ်ပုံတစ်ခု ထွင်းထုထားသည်။ ကျောက်တိုင် အောက် ခြေတွင် ထွင်းထုထားသည့်စာများမှာ ပန်းရန်၏ အမှတ် အသားဖြစ်ပုံရပြီး ဘီစီ ၁၀၀-ခန့်က လက်ရာဟု ခန့်မှန်း ရသည်။

ကျောက်လက်ရန်း ဘုရားဖူးသည် မဟာဗောဓိစေတီတော်အား ခြံစည်းရိုး ကျောက်လက်ရန်းဖြင့် ကာရံထားသည်ကို သတိပြုမိလိမ့် မည်။ ပထမတွင် ခြံစည်းရိုးကို သစ်သားဖြင့်ပြုလုပ်ခဲ့ပြီး လက်ရှိခြံစည်းရိုးထက် များစွာသေးငယ်သည့် အကျယ် အဝန်းဖြင့် ကာရံထားခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ ဘီစီ ၁၀၀-ခန့်၌ မူလ(သစ်သား)လက်ရန်းနေရာတွင် ကျောက်လက်ရန်းကို အစားထိုးခဲ့သည်။ ဤရှေးဟောင်း ကျောက်လက်ရန်း အစိတ်အပိုင်းများသည် ယခုအချိန်ထိ မပျက်မစီး ကျန်ရှိ သေးပြီး ယင်းတွင် ရေးထိုး ထားသည့်ကျောက်စာများက (ဤကျောက်လက်ရန်းကို) ဘုရင်မင်းနှင့် ပတ်သက်သည့် အဖွဲ့တစ်ဖွဲ့က လှူဒါန်းခဲ့ကြောင်း ညွှန်ပြသည်။

ကျောက်လက်ရန်းဟောင်းသည် လေးထောင့် ပုံ သဏ္ဍာန်ရှိပြီး လက်ရှိ မဟာဗောဓိစေတီတော်(လက်ရန်း) နေရာ အကျယ်အဝန်းထက် မဆိုစလောက် ပိုကျဉ်း သည်။ အမှန်စင်စစ် ကန်နှင့်ဟမ်သည် (ယင်း)ကျောက် ရန်းဟောင်းများ တည်ရှိခဲ့သည့် အုတ်မြစ်အကြွင်းအကျန် ကို (မဟာဗောဓိ)စေတီတော် အုတ်မြစ်များအောက်ခြေ၌ တွေ့ရှိခဲ့သည်။ အေဒီ ၆-ရာစုခန့်တွင် ဤကျောက် လက်ရန်းဟောင်းသည် ပြုပြင်ပြီး ကျောက်လက်ရန်း အသစ် အစားထိုးခဲ့သည်။ ဤခြံစည်းရိုး ကျောက်လက် ရန်းအသစ်ကို ယခင်ထက် နှစ်ဆမျှ ကျယ်အောင် ပြန် လည် တည်ဆောက်ခဲ့သည်။ လက်ရန်းဟောင်းနှင့် လက် ရန်းအသစ် ကွဲပြားချက်မှာ အသုံးပြုထားသည့် ကျောက် ဖြင့် ထင်ရှားသည်။ ပထမ လက်ရန်းဟောင်းကို ချော မွတ်သည့် အညိုရောင် သဲကျောက်ဖြင့်တည်ဆောက်ပြီး နောက်မှ တည်ဆောက်သည့် လက်ရန်းအသစ်မှာ မီးခိုး ရောင် အတော်ကြမ်းသည့် နှမ်းဖတ်ကျောက်ဖြင့် တည် ဆောက်ထားသည်။ ယခုအခါ ကျောက်လက်ရန်းများကို ရှေးဟောင်းသုတေသနပြုတိုက်များသို့ ရွှေ့ပြောင်းထားပြီး မူလလက်ရန်းပုံကဲ့သို့ အတော်ကြမ်းသည့် အင်္ဂတေများ ဖြင့် အစားထိုး ထားပြီးဖြစ်သည်။

ကျန်နေသေးသည့် ကျောက်တိုင်များမှာ အနောက် ဘက်ခြမ်း၏ အနောက်တောင်စွန်းနေရာများရှိ အမှတ် ၄၊ ၇ နှင့် ၉၊ တောင်ဘက်ခြမ်း၏ အနောက်တောင်စွန်းရှိ အမှတ် ၁၂၊ ၁၄ နှင့် မြောက်ဘက်ခြမ်းရှိ အဝင်ဂိတ် လက်ရန်း တိုင်များဖြစ်သည်။ ယင်းတို့အနက် နှစ်ခု

(အမှတ် ၄ အနောက်နှင့် အမှတ် ၁၂ တောင်) လက်ရန်းများတွင် စိတ်ဝင် စားဖွယ်ရုပ်တုများ ထွင်းထုထားသည်။ ပထမလက်ရန်းတိုင် (အမှတ် ၄ အနောက်)တွင် ဆင်တစ်ကောင်ကို ထိန်းချုပ်နေသည့် အမျိုးသား တစ်ယောက်ပုံ တွေ့ရသည်။ ဤသည်မှာ ဓမ္မပဒ ၃၂၆-ဂါထာကို သရုပ်ဖော်ထားပုံရ သည် -

‘ရှေးယခင်က ဤစိတ်သည် ၎င်းနှစ်သက်သည့် အတိုင်း အလိုရှိရာသို့ ပျော်မွေ့သည့်အား လျော်စွာ လှည့်လည်ခဲ့ပြီ။ ဆင်ဦးစီးသည် ဆင်ကို ချွန်းဖြင့် ထိန်းစောင့်သကဲ့သို့ ငါသည် ဤစိတ်ကို အသိပညာဖြင့် ယဉ်ကျေးအောင် ဆုံးမအံ့။’

ဒုတိယလက်ရန်းတိုင် (အမှတ် ၁၂ တောင်) အပြင်ပိုင်း သရုပ်ဖော်ထားချက်မှာ မိဂဒါဝုန်ရှိ စေတီတော်အတွင်း ပိုင်းနေရာကို ကိုယ်စားပြုသည်ဟု ယူဆရသည်။ ကျောက်လက်ရန်းပေါ်ရှိ အခြား ပန်းပုလက်ရာများ အကြောင်းကို ရှေးဟောင်းသုတေသနပြုတိုက် အခန်းတွင် ဆွေးနွေးပါမည်။

၁၉-ရာစုတွင် ကျောက်လက်ရန်းအများစု ပျောက်ဆုံးကုန်ပြီး အမှိုက်ပုံများအောက်တွင် မြုပ်လျက် ကျန်ရှိနေ သို့မဟုတ် မဟာဗောဓိစေတီတော် ပင်မဝင်ပေါက်၏ ဘယ်ဘက်ရှိ တိန္ဒူဘုရားကျောင်း နံရံများ (တည်ဆောက်စဉ်)တွင် အသုံးပြုခဲ့ခြင်း ဖြစ်ဖွယ်သည်။

အဓိဋ္ဌာန်စေတီ(ကျောက်စေတီ)များ (စေတီတော်မြတ်၏) ခြံစည်းရိုး လက်ရန်းအပြင်ဘက်ရှိ ခြံဝင်းပတ်လည်တွင် ဘုရားဖူးသည် အဓိဋ္ဌာန်စေတီ ရာပေါင်း များစွာကို တွေ့ရမည်ဖြစ်သည်။ စက်ပိုင်းခြမ်းပုံ အမိုးခုံးများနှင့် အပြင်အဆင်မရှိသော စေတီများမှာ ထိပ်ပိုင်းအပြား အမိုးခုံးနှင့် အသေးစိတ် ပန်းပုလက်ရာများပါရှိသည့် ပလ္လုခေတ်စေတီတော်များထက် ပိုမိုရှေးကျသည်။ ပိုမိုသပွယ်စွာ ထွင်းထုထားသည့် နှောင်းခေတ်စေတီအချို့ကို ခြံစည်းရိုး လက်ရန်းအတွင်းပိုင်း အရှေ့ဘက်တစ်လျှောက်တွေ့နိုင်သည်။

၁၉-ရာစုတွင် ထောင်ပေါင်းများစွာသော ရွှံ့စေတီငယ်များနှင့် အဓိဋ္ဌာန်ကျောက်ပြားများကိုလည်း စေတီပတ်လည်၌ တွေ့ရသည်။ သို့ရာတွင် ယင်းတို့မှာ ယခုအခါ၌ ပျောက်ဆုံးကုန်ပြီဖြစ်သည်။ အဆိုပါ (အဓိဋ္ဌာန်) ကျောက်ပြားများကို မြန်မာနိုင်ငံ ပုဂံနှင့် ပဲခူးမြို့များ၌ တွေ့ရသည်။ ဗိုလ်မှူး တမ်းပဲလ် (Major R.C. Temple)က ယင်းတွေ့ရှိချက်များကို ဤသို့မှတ်ချက်ချသည် ‘ဗုဒ္ဓဂယာတွင် ဘုရားဖူးများအတွက် ဤသို့သောကျောက်ချပ်များ ထုတ်လုပ်သည့် အလုပ်ရုံရှိပြီး ဘုရားဖူးများသည် ထိုခေတ်က ဗုဒ္ဓဘာသာနိုင်ငံအားလုံးသို့ အဆိုပါပစ္စည်းများကို အမှတ်တရနှင့် ရှိခိုး ပူဇော်မည့်အရာများအဖြစ် ယူဆောင်သွားကြပြီး ယင်း (ကျောက်ချပ်)များကို အမိနိုင်

ငံပြန်ရောက်သောအခါ ပူဇော်ကိုး ကွယ်သည့် နေရာတွင် ထားကြသည်။’ မဟာဗောဓိစေတီတော်၏ တောင်ဘက် တည့်တည့်တွင် ဗုဒ္ဓဂယာ၌ တည်ဆောက်ပြီး စေတီပုထိုးများအနက် အကြီးဆုံးဖြစ်သည့် စေတီတော်တစ်ဆူ၏ အုတ်မြစ်များရှိသည်။ ဟူယင်ဆန် အဆိုအရ ဤစေတီတော်မှာ မူလက ပေ ၂၀၀ မြင့်ပြီး အသောကမင်းကြီး တည်ဆောက်ခဲ့ကြောင်းသိရသည်။

ရတနာယရစေတီ စေတီတော်ပတ်လည် ခြံဝင်း၏ အနောက်မြောက်ထောင့်တွင် ရတနာယရ (ရတနာအိမ်) စေတီတော်တည်ရှိသည်။ ယခုအခါ စေတီတော်၏နံရံများသာ ကြွင်းကျန်တော့သည်။ မူလစေတီတော်ကို မြတ်ဗုဒ္ဓ (ဗုဒ္ဓသီတင်းသုံးရန်)အတွက် နတ်ဒေဝါတို့က တည်ဆောက်ဖန်ဆင်းပေးခဲ့ကြောင်း ဆိုသည်။^{၁၇} မြတ်ဗုဒ္ဓသည် ဗောဓိဉာဏ်ကို ရရှိပြီးနောက် လေးကြိမ်မြောက်သတ္တာဟ (လေးခုမြောက် ရက်သတ္တတစ်ပတ်)ကို အဘိဓမ္မာတရား နှလုံးသွင်းရင်း ဤနေရာတွင် ကုန်လွန်တော်မူခဲ့သည်။ စနစ်တကျ ထွင်းထုထားသည့် မူလတံခါးမှာ နဂိုမပျက် တည်ရှိဆဲဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် အတွင်း၌ သီတင်းသုံးတော်မူသည့် ဆင်းတုတော်မှာ မကြာမြင့်သေးချေ။

အနိမိသစေတီ မဟာဗောဓိစေတီတော် ပင်မဝင်ပေါက်သို့ သွားရာလမ်း၏ ညာဘက်ကုန်းမြင့်ထိပ်တွင် လုံးပတ်တော်တစ်ခုတည်းနှင့် စေတီတစ်ဆူရှိသည်။ ယင်းသည် မဟာဗောဓိစေတီတော် (နံရံ)တွင် တွေ့ရသော စေတီတစ်ဆူနှင့် ဆင်တူသည်။ ဤ စေတီကား အနိမိစေတီဟု ထင်ရှားသည်။ ဗောဓိဉာဏ်ကို ရပြီးနောက်တစ်ပတ်အကြာတွင် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် မမှိတ်သောမျက်လုံးဖြင့် ဗောဓိပင်ကို စိုက်ကြည့်ပြီး ထိုင်နေတော်မူခဲ့သည့်နေရာ အထိမ်းအမှတ်ပြု စေတီတော်ဖြစ်ကြောင်း ဆိုကြသည်။

သို့ရာတွင် ဤ(အနိမိသစေတီတော်)၏ တည်နေရာသည် ဟူယင်ဆန်ပေးသော အချက်အလက်နှင့် ညီညွတ်မှု မရှိချေ။ ဟူယင်ဆန်က အနိမိသစေတီသည် ‘လမ်း၏ဘယ်ဘက် မြတ်ဗုဒ္ဓ စကြိုလျှောက်တော်မူသည့် နေရာ၏ မြောက်ဘက်တွင်’ ရှိကြောင်းဆိုသည်။ ဤသည်မှာ ရတနာယရစေတီတော်၏ မြောက်ဘက်ဟု ဆိုလိုခြင်းဖြစ်သည်။ ယင်းသို့ ဖြစ်ပါက အနိမိသစေတီသည် လက်ရန်း၏ မြောက်ဘက်ဂိတ် အလွန် လောက်တွင်ရှိ

^{၁၇} ရတနာယရစံအိမ်ဟူသည် ရတနာခုနစ်ပါးအစစ်ဖြင့် တည်ဆောက်ထားသော ပကတိအိမ်မဟုတ်။ အဘိဓမ္မာခုနစ်ကျမ်းဟူသော ရတနာ ခုနစ်ပါးဖြင့် တည်ဆောက်ထားသော အိမ်ကို တင်စား၍ ခေါ်ဝေါ်ခြင်းဖြစ်သည်။ အဘိ-ဋ္ဌ ၁၊ ၁၃ (ဘာသာပြန်သူ)။

သည့် ဧရာမအဆောက်အအုံကြီး တစ်ခု၏ အုတ်မြစ် နေရာဖြစ်မည်သေချာသည်။

အရှေ့တောင်ဘက်ဘုရားကျောင်း

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ဗောဓိဉာဏ်ကိုရပြီးနောက် မိမိ၏ တရားဒေသနာကို လူအနည်းစုသာ သိမြင်နိုင်စွမ်းရှိ လိမ့်မည် ဟု ဆင်ခြင်တော်မူပြီး တရားဓမ္မဟောကြားရန် တွန့်ဆုတ်တော်မူသည်။ (ထိုအခါ) သဟမ္ပတိအမည်ရှိ ဗြဟ္မာကြီး ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်ရှေ့တော်မှောက်သို့ ရောက်ရှိ လာပြီး စိတ်တော်ကို ပြန်လည် ပြင်ဆင်တော်မူရန် တောင်းပန်သည် ‘ရှင်တော်ဘုရား၊ တရားဒေသနာ ဟော ကြားတော်မူပါ။ ဤလောက၌ ဉာဏ်မျက်လုံးတွင် တိမ် သလာ အနည်းငယ်သာရှိကြသော ပုဂ္ဂိုလ်တွေ အများ ကြီးရှိကြပြီး အကယ်၍ တရားဓမ္မကို မကြားနာရလျှင် ထိုပုဂ္ဂိုလ်များ အကျိုးမဲ့မည်ဖြစ်ပြီး တရားဒေသနာ ဟော တော်မူပါက ထိုပုဂ္ဂိုလ်တွေ ချမ်းသာကြပါလိမ့်မည်ဘုရား’ (ဝိ ၃၊ ၅)^{၁၁}။

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် သဟမ္ပတိဟော၏ တောင်း ပန်ချက်ကို ဆင်ခြင်တော်မူပြီး နာယူမည့်သူ နားလည်နိုင် သည့် ပုဂ္ဂိုလ်များအား တရားဒေသနာ ဟောကြားတော် မူမည်ဟု ဆုံးဖြတ်တော်မူလျက် ‘သေခြင်းမရှိရာ အမတ ၏ တံခါများကို ဖွင့်ထားပါပြီ။ ကြားနာနိုင်သူအားလုံး ယုံကြည်စွာ တုံ့ပြန်ကြကုန်လော့’ ဟုကြေညာတော်မူ သည်။

ဟူယင်ဆန်သည် အထက်ပါအဖြစ်အပျက် ဖြစ်ပေါ် ခဲ့သည့်နေရာတွင် စေတီတော်တစ်ဆူ တည်ထားသည်ကို တွေ့ခဲ့ရသည်။ ယခုအခါတွင် ယင်းစေတီတော်၏ အ ကြွင်း အကျန်များသည် (မဟာဗောဓိ) စေတီတော်၏ အနီးဝန်းကျင်ရှိ နေရာတော်မြတ်များ၏ အရှေ့တောင် ထောင့်တွင် တည်ရှိဆဲဖြစ်သည်။ ဤစေတီတော်၏ အုတ် ခုံများသည်သာ ကြွင်းကျန်ပြီး ပလ္လုခေတ်လက်ရာ ဗုဒ္ဓ ဆင်းတုတော်ကြီးတစ်ဆူရှိပြီး ယင်းဆင်းတု၏ ဦးခေါင်း တော်ကို မကြာမီက ပြန် လည် ပြုပြင်ထားသည်။

အသောကကျောက်စာတိုင် စေတီတော် အနီးဝန်းကျင်ရှိ (အထိမ်းအမှတ်) နေရာ တော်များ၏ အရှေ့တောင်ယွန်းယွန်းတွင် အသောက ကျောက်စာ တိုင် အပိုင်းအစတစ်ခုရှိသည်။ ဘာရဟုတ

ရုပ်ကြွင်းနှင့် ကုမာရဟုရ (Kumarhur) ကျောက်ချပ်များ အရ ထိပ်တွင် ဆင်ရုပ်ပါသည့် အသောကကျောက် စာတိုင်တစ်ခုသည် မူလက စေတီတော်အရှေ့ဘက် ဝင် ပေါက်၏ ညာဘက်ရှိခြံ စည်းရိုးလက်ရန်း အပြင်နား လောက်တွင် တည်ရှိကြောင်း ဖော်ပြသည်။ သို့ရာတွင် ဖာဟိယန်ရော ဟူယင်ဆန်ပါ အဆိုပါကျောက်စာတိုင်ကို တွေ့မြင်ရကြောင်း ဖော်ပြခြင်းမရှိချေ။ ဤအချက်သည် ယင်းကျောက်စာတိုင်အား ထိုအချိန်ကတည်းက ဖျက်ဆီး သို့မဟုတ် အခြားနေရာသို့ ရွှေ့ပြောင်းခံရကြောင်း ညွှန် ပြသည်။

ယခုဘုရားဖူးများတွေ့ရသည့် အသောက ကျောက် စာတိုင်ကို ဂယာမြို့ရှိ ဂေါလပတ္ထာရ (Gol Patthar) အရပ်တွင် တွေ့ရှိရပြီး ၁၉၅၆-ခုနှစ်က လက်ရှိနေရာသို့ ပြောင်းရွှေ့ခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။ ဤကျောက်စာတိုင်သည် မူလက အသောက မင်းကြီး ဗုဒ္ဓဂယာ၌ စိုက်ထူခဲ့သော ကျောက်စာတိုင် အစိတ်အပိုင်းဖြစ်သည်မှာ သံသယဖြစ် ဖွယ်မလိုချေ။

ရေကန်

အသောကကျောက်စာတိုင်၏ တောင်ဘက် ဆင်ဝင်အမိုး အောက်ကိုဖြတ်၍ လျှောက်သွားပါက ဘုရားဖူးသည် ရာသီ အလိုက်လှပသည့် ကြာမျိုးများ ရေပေါ်တွင် ပွင့် လန်းနေသည့် ရေကန်ကြီးတစ်ခုတွေ့ရပေလိမ့်မည်။ ဤ ရေကန်ကို မုစလိန္နအိုင်နှင့် မကြာခဏ မှားလေ့ရှိကြ သည်။

အနီးအနားရှိ အမှတ်အသား သို့ဟုတ် ရေကန် အလယ်၌ မုစလိန္နနဂါးက အရိပ်ပေးနေသည့် ဗုဒ္ဓဆင်း တုတော်ပုံ တည်ဆောက်ထားခြင်းတို့က ဤမှားယွင်းစွာ နားလည်မှုကို အထောက်အကူ မပြုနိုင်ဘဲရှိသည်။ မုစ လိန္နရေအိုင်သည် အမှန်စင်စစ် ယခုအခါ တောင်ဘက် တစ်ကီလိုမီတာခန့် အကွာအဝေးရှိ မုချလိန် (Muchalin) ဟုခေါ်သည့် အလွန် မနက်တော့သော ရေကန်ငယ်ဖြစ် သည်။ ယခု (ဖော်ပြနေသည့်) ရေကန်မှာမူ မဟာဗောဓိ စေတီတော်နှင့် အခြား အဆောက်အအုံများအတွက် အုတ်များတစ်သိတစ်တန်းကြီးရရှိရန် တူဖော်ခဲ့ခြင်းဖြစ်ပြီး နောင်တွင် ရေချိုးကန်အဖြစ် လည်းအသုံးပြုခဲ့သည်။ ၁၉-ရာစုကုန်လောက်အထိပင် ရေကန်ထဲ၌ မိကျောင်း များရှိခဲ့သည်။

ရှေးဟောင်းသုတေသနပြုတိုက်

ဗုဒ္ဓဂယာရှိ ပန်းပုလက်ရာအများစုကို ၁၉-ရာစုအတွင်း အခြားပြတိုက်များသို့ ယူဆောင်ခြင်း သို့မဟုတ် သက် သက်မဲ့ ပျောက်ဆုံးသွားခြင်းတို့ကြောင့် (ဤ)ရှေးဟောင်း သုတေသနပြုတိုက်မှာ အနည်းငယ်မျှသာ စုဆောင်းထား နိုင်သည်။ အရေးအကြီးဆုံး ပြသထားချက်တစ်ခုမှာ တစ်ချိန်က မဟာဗောဓိစေတီတော်ကို ကာရံခဲ့သည့်

^{၁၁} ဗြဟ္မာကြီး လာရာက တောင်းပန်စေလိုသဖြင့် လောကအား တရားဟောရန် တွန့်ဆုတ်သည့် အကြံ ဖြစ်တော်မူသည်။ အ ကြောင်းမူ (ထိုခေတ်) လူအပေါင်းသည် ဗြဟ္မာကို အလေးဂရ ပြုကြသဖြင့် ဗြဟ္မာတောင်းပန်လျှင် မိမိတရားကို လူထုပိုမို အ လေးအမြတ်ပြုမည်ဟု မြတ်ဗုဒ္ဓ သိမြင်တော်မူသောကြောင့် ဖြစ် သည်။ ဤသို့ အကြံဖြစ်ခြင်းမှာ ပွင့်တော်မူပြီး ဘုရားရှင်တိုင်း၏ ထုံးစံ ဓမ္မတာလည်းဖြစ်သည် (ဝိ-၄ ၃၊ ၂၄၂)။ (ဘာသာပြန် သူ)။

ကျောက်လက်ရန်း ဖြစ်သည်။ ယင်းကျောက်လက်ရန်း အများစုကို ပြတိုက်အဝင်တွင် စုစည်းထားပြီးအတွင်း၌ သေးငယ်သော အစိတ်အပိုင်း ကို ပြသထားသည်။

ကျောက်လက်ရန်းပေါ်ရှိ ပန်းပုလက်ရာများ၏ ဆိုလိုချက်အဓိပ္ပာယ်သည် များစွာသော အတွေးအမြင်ကို ဖြစ်ပေါ်စေသည်။ ဘေနီမာဓာဘ ဘရူးဝါး (Benimadhab Barua) အမည်ရှိပုဂ္ဂိုလ်က လက်ရာအများစုသည် ဆယ့်နှစ်ရာသီခွင် အမှတ်သင်္ကေတများကို ကိုယ်စားပြုကြောင်းယူဆသည်။ သို့ရာတွင် ၎င်း၏ထင်မြင်ချက်များစုမှာ လက်ခံနိုင်ဖွယ်မရှိချေ။ အမှန်အားဖြင့် လက်ရာအများစုမှာ ကျော်ကြားသည့် ဗုဒ္ဓဘာသာကျောင်းတိုက်များ၊ မြတ်ဗုဒ္ဓလက်ထက်တော်က အဖြစ်အပျက်များ၊ နေ့စဉ်ဘဝ အဖြစ်အပျက်များ၊ မင်္ဂလာသင်္ကေတများနှင့် အချို့နေရာတွင် ထင်ရှားသည့် ဟိန္ဒူနတ်များ ကိုယ်စားပြုရုပ်ပုံနှင့် ရာသီစက်ဝန်း အမှတ်အသားများကို သရုပ်ဖော်ထားဟန်တူပြီး ထူးခြားသောအစီအစဉ်ဖြင့် ဖွဲ့စည်းထားသည် မဟုတ်ချေ။

ပြတိုက်ပြင်ဘက်မှ ကျောက်လက်ရန်းများပေါ်ရှိ ရှင်းလင်းထူးခြားသည့် လက်ရများအနက်အချို့မှာ ၁) ဂူတစ်ခုထဲမှ ရဟန်းတစ်ပါး ၂) အတောင်ပါသည့်သမင် ၃) ခြင်္သေ့တစ်ကောင်နှင့် အတူ သင်္ခမ်းကျောင်းငယ် အတွင်းမှ ရဟန်းတစ်ပါး ၄) မြင်းခေါင်းပါ အမျိုးသမီး တစ်ယောက်နှင့် အတူရှိနေသည့် အမျိုးသားတစ်ယောက် ၅) ၆၄-ကွက်ပါ ခုံပေါ်၌ ကျားထိုးနေသည့် အမျိုးသား နှစ်ယောက် ၆) မြည်း သို့မဟုတ် သမင်(၏အသံ)ကို နားထောင်နေသည့် အမျိုးသမီးတစ်ယောက်နှင့် ကလေးငယ် - ဤသည်မှာ ရောဟနတမိဂဇာတ်ကို သရုပ်ဖော်ထားခြင်း ဖြစ်နိုင်သည်။ ၇) အတောင်ပါသည့်ဆင် ၈) ရေသူမပုံတို့ပါဝင်သည်။ ခြံစည်းရိုးအနားသပ် ကျောက်လက်ရန်း (ထုပ်တန်း)များ တစ်လျှောက်တွင် ရေသူယောက်ျားများသည် ၎င်း၏လက်ကို ပင်လယ်သတ္တဝါကြီးများ၏ ပါစပ်ထဲသို့ ထည့်ထားကြသည်။ (ထို့ပြင်) စိတ်ကူးယဉ် သတ္တဝါကြီးများနှင့် ပန်းပွင့်ပုံစံများ ဖြစ်သည်။

ပြတိုက်အတွင်းရှိ ကျောက်လက်ရန်းများပေါ်တွင် ထွင်းထုထားသည့် လက်ရာများမှာ ၁) ဣန္ဒြာသာလလိုက် ဂူတွင် ဝတ်ပြုနေကြသည့် ပုဂ္ဂိုလ်နှစ်ယောက် ၂) ချစ်တင်းနှောနေသည့် စုံတွဲ ၃) ကျောက်လက်ရန်းများဖြင့် ကာရံ ထားသည့် ဗောဓိပင်တစ်ပင် ၄) မြင်းကိုယ်နှင့် လူခေါင်းသတ္တဝါ - ဓနုခေါ်သည့် အိန္ဒိယ မိဂသီနက္ခတ် ပုံဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ၅) ဗောဓိပင်ကို ရှိခိုးနေကြသည့် ဆင်သုံးကောင် ၆) ကြာပန်းခူးနေကြသည့် လှေပေါ်မှ အမျိုးသားများ - ဤသည်မှာ သုတ္တန်ပါတ် ဂါထာအမှတ် ၂-ကို သရုပ်ဖော်ထားခြင်းဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ၇) ဟိန္ဒူနတ်သမီး ဂလေကျွမ်း ၈) ဓမ္မစကြာကို ဌာပနာထားသည့် စေတီတစ်ဆူ ၉) ဇေတဝန်ဥယျာဉ်ကို အနာထပိဏ်

သူဌေးက ဝယ်ယူနေပုံ ၁၀) အတောင်ပါသည့်မြင်း ၁၁) ပင်လယ်သတ္တဝါကြီးကို စီးနေသည့် အတောင်နှင့် ယောက်ျား ၁၂) သန်လျက်နှင့်ကာကို ကိုင်ထားသည့် စစ်သူကြီးတစ်ယောက်တို့ ပါဝင်သည်။ ထုပ်တန်းများပေါ်၌ အလယ်တွင်အချို့လူခေါင်းများ၊ အချို့ တိရစ္ဆာန်ရုပ်များ ပါရှိသည့် ကြာဝန်းပုံအပိုင်းများဖြစ်သည်။

ပြတိုက်ကို နံနက် ၁၀-နာရီမှ ညနေ ၅-နာရီ အထိဖွင့်ပြီး သောကြာနေ့တွင် ပိတ်သည်။

ခေတ်သစ်ကျောင်းတိုက်များ များစွာသော ဗုဒ္ဓဘာသာနိုင်ငံများနှင့် ဗုဒ္ဓဝါဒဂိုဏ်းကွဲများသည် ဗုဒ္ဓဂယာတွင် ကျောင်းတိုက်များတည်ဆောက်ကြသည်။ များသောအားဖြင့် ၎င်းတို့နိုင်ငံ၏ ထင်ရှားသောအစဉ်အလာဟန်များဖြင့် တည်ဆောက်ကြခြင်းဖြစ်သည်။ ယင်းအဆောက်အအုံများသည် ဤအိန္ဒိယတိုက်ငယ် (ဗုဒ္ဓဂယာ)အား တစ်မူထူးခြားသည့် နိုင်ငံတကာ စိတ်ဝင်စားမှုကို ပေးလျက်ရှိသည်။ ယင်းကျောင်းတိုက်များအနက် ရာစုနှစ်အစောပိုင်းက အနာဂါရိကဓမ္မပါလ တည်ဆောက်ခဲ့သည့် မဟာဗောဓိ အသင်းတိုက်မှာ ရှေးအကျဆုံးဖြစ်သည်။ ဤအဆောက်အအုံနှင့် ကပ်လျက်ညာဘက်ရှိအဆောက်အအုံမှာ ဂေလုပ္ပ (Gelugpa)ဂိုဏ်းဝင် တိဗက်ဘုန်းကြီးကျောင်းဖြစ်သည်။ ဤကျောင်းတိုက်၏ ဘေးနံရံများတွင် တိဗက်ရိုးရာဟန်ဖြင့် မြတ်ဗုဒ္ဓလက်ထက်တော်က ဖြစ်ရပ်များနှင့် အိန္ဒိယမဟာယာနနှင့် တိဗက်ဝင်ရီယာနဂိုးဝင် ပညာရှိကြီးများ၏ ရုပ်ပုံများ ရေးဆွဲထားသည်။ ဘုရားခန်းတွင် သပ္ပာယ်လှပသည့် မေတ္တယျဘုရားလောင်း ဆင်းတုရှိသည်။

လမ်း၏ အောက်ဘက်တွင် သေးငယ်သော်လည်း အတော်အတန် ဆွဲဆောင်မှုရှိသည့် တရုတ်ဘုရားကျောင်းနှင့် ၎င်းအလွန်တွင် ၁၉၅၀-ခုနှစ်များဆီက ယိုဒယားဘုရင်တည်ဆောက်ထားခဲ့သည့် ဝပ်ဗုဒ္ဓဂယာ (ယိုးဒယား)ကျောင်းရှိသည်။

ထောင့်စွန်းနေရာကိုပတ်ပြီး ရှေ့ကိုဆက်သွားပါက ဘုရားဖူးသည် သစ်လွင်တောက်ပစွာ ဆေးခြယ်ထားသည့် ဘူတန်ဘုရားကျောင်းသို့ ရောက်လိမ့်မည်။ အတွင်းရှိပန်းချီများမှာ ကလေးစာအုပ်များတွင် သရုပ်ဖော်ထားသလောက် အဆင့်သာရှိပြီး ဆွဲဆောင်မှုမရှိချေ။ မိဂဒါဂုန်ရှိ ကိုဆေဆုနိုင်ဆု (Kosetsu Nosu)၏ ပန်းချီလက်ရာတစ်စိတ်တစ်ဒေသကို ကူးယူထားခြင်းဖြစ်သည်။ ဤကျောင်းအလွန်တွင် ဂျပန်ဘုရားကျောင်းနှင့် လမ်းအဆုံးတွင် သဲကျောက်ဖြင့် ဆောက်လုပ်ထားသည့် ၂၄-မီတာအမြင့်ရှိ ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်ရှိသည်။

ဂယာသို့ သွားသည့်လမ်းဘေးရှိ မြို့၏အခြား တစ်ဘက် မဟန်နန်းတော်အလွန်လောက်တွင် မြန်မာကျောင်းရှိသည်။ ဤကျောင်း၏ ဘုရားခန်းတွင် ဗုဒ္ဓ

လက်ထက်တော်အခါက ထင်ရှားသည့် အဖြစ်အပျက် ဇာတ်လမ်းများကို ရေးဆွဲထားသည့် ထူးခြားသည့် ပန်း ချီကားများရှိသည်။

မဟန့်နန်းတော်

မြစ်ကမ်းတစ်လျှောက် အတော်အတန်ဝေးကွာသည်အထိ နေရာယူထားသော အုတ်တံတိုင်းကြီးကာရံထားသည့် ဤ နန်းတော်ကား မဟန့် (ဟိန္ဒူဘုန်းကြီး)၏ နေရာဖြစ်၏။ ဘာသာရေးနှင့် ပတ်သက်သော ရသေ့ရဟန်းတစ်ပါး၏ အိမ်ဖြစ်သော်လည်း ဤနန်းတော်သည် ငန်းများ၊ ကြက် များနှင့် ဦးတည်ရာမဲ့ သွားလာနေသည့် နွားများ သို့ လှောင်သည့်နေရာ ဖြစ်နေပြီး လယ်ထွန်စက်များ ဝင် ထွက်သွားလာနေသည်။

ဤနန်းတော်ကို ဗုဒ္ဓဂယာ၌ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များမရှိ တော့သည့် အချိန်က ခမ်းနားစွာ တည်ဆောက်ခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။ တည်ဆောက်သူများသည် ဗုဒ္ဓဝါဒဆိုင်ရာ ပန်းပုဆင်းတုတော် များစွာကို ဤအဆောက်အဦအတွင်း သို့ ယူဆောင်ခဲ့ကြသဖြင့် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များ စိတ် ဝင်စားသည့် နေရာလည်းဖြစ်သည်။ နန်းတော်ဝင်းသို့ ဝင်သွားသည့် ပင်မဝင်ပေါက်၏ တစ်ဘက်ရှိ နံရံ ကလိုင်ပေါက်များတွင် သေးငယ်သော်လည်း သပ္ပာယ်လှ သည့် ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်များရှိသည်။ လက်ဝဲဘက်ရှိ ဆင်းတုတော်တစ်ဆူစီ၏ ဦးခေါင်းတော်မှာ မကြာမီက ကျိုးပျက်သွားပြီဖြစ်သည်။

ပင်မဝင်ပေါက်မှဝင်၍ အတန်ငယ် ဆက်သွားပြီး ညာဘက်ရှိ ပထမဝင်ပေါက်အတိုင်း သွားသော် ဘုရားဖူး သည် အုတ်တံတိုင်းကြီးဖြင့် ကာရံလျက် စားသောက် ပင်များ စိုက်ပျိုးထားသည့် ဥယျာဉ်တစ်ခုတွေ့ရမည်။ ဤဥယျာဉ်အဆုံး ခပ်လှမ်းလှမ်းတွင် မြန်မာ့ဟန် ဆင် ဝင်ဆောင် (တန်းလျား) နှစ်ခုတွေ့နိုင်သည်။ ယင်း အဆောင် နှစ်ခုအနက် ပထမ အဆောင်တွင် မဟာ ဗောဓိစေတီတော်ကို ပြုပြင်ရန် (မြန်မာဘုရင်) မင်းတုန်း မင်း လွတ်လိုက်သည့်အဖွဲ့ စိုက်ထူထားခဲ့ သော ကျောက်စာ ရှိသည်။

ယင်းကျောက်စာကို ချောမွတ်ဖြူဖွေးသည့် စကျင် ကျောက်ပြားတွင် ဒေဝနာဂရီနှင့် မြန်မာအက္ခရာများဖြင့် ရေး ထိုးထားသည်။ ဒုတိယ အဆောက်အအုံနံရံ၌ ပန်းချီဆေးရေးများရှိပြီး မြန်မာအဖွဲ့စေတီတော်ကို ရှိခိုး နေသည့်ပုံ ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ သို့ရာတွင် ဝမ်းနည်းဖွယ် ကောင်းသည်မှာ ပန်းချီများကို မကြာမီက ထုံးရည်သုတ် (ဖျက်ဆီး)လိုက်ပြီ ဖြစ်သည်။

ဝင်ပေါက်အတိုင်းနောက်ဘက်သို့ ပြန်ဆုတ်ခဲ့ပါက ဘုရားဖူးသည် နန်းတော်ထဲသို့ ဝင်ရမည်ဖြစ်သည်။ အ ဝင်ဝတွင် မဟန့်၏ ကျားရေခဲပလ္လင်ရှိသည်။ ၎င်း၏ နောက်ဘက်နံရံတွင် အင်္ဂတေဖြင့်စီမံထားသည့် ဗုဒ္ဓဝင် ပန်းပုလက်ရာ အများအပြားရှိသည်။ ယင်းတို့အနက်

စိတ်ဝင်စားဖွယ် အကောင်းဆုံးမှာ ခြင်္သေ့စီးပြီး အချွန် သုံးခုပါ လှံတံကိုင်ထားသည့် သီဟနာဒ အဝလောကီ တေသွာရုပ်ဖြစ်သည်။ နန်းတော်တွင် နေထိုင်ကြသည့် ပုဏ္ဏားများမှာ ငွေကြေးရလိုကြသည်။ ရူပီး အနည်းငယ် ဆိုလျှင် ကောင်းကောင်း လုံလောက်ပါသည်။

ပင်မဝင်ပေါက်အတိုင်း နန်းတော်မှထွက်ပြီး ဘယ် ဘက်သို့လှည့်လျှင် ဘုရားဖူးသည် ဝင်းပတ်လည်တွင် တည်ဆောက်ထားသည့် အထွတ်ပါသည့် ဘုရားကျောင်း စုကို တွေ့နိုင်သည်။ ဤဝင်းအတွင်း ဗုဒ္ဓဆင်းတု တော်ကြီး ၁၄-ခု သိမ်းဆည်းထားသည်။ သို့သော် စိတ်ဝင်စားစရာ အကောင်းဆုံး ဆင်းတုတော်မှာ မကြာမီက ခိုးခံလိုက်ရ (သဖြင့်ပျောက်ဆုံးသွား) ပြီဖြစ် သည်။ ဘယ်ဘက်မှ ဆင်းတုတော်တစ်ဆူမှာ အပေါ် ပိုင်းမျှသာကြွင်းကျန်ပြီး အေဒီဝါးရာစုလက်ရာဖြစ် သည်။ ထို့ကြောင့် ဗုဒ္ဓဂယာ၌ တွေ့ရှိပြီးဆင်းတုများအနက် ရှေး အကျဆုံးဖြစ်သည်။ ဆင်းတုတော်သည် ကြောက်ရွံ့ ခြင်းကင်းမဲ့ပုံကို ဖော်ပြသည့်ဟန် (အဘယမုဒြာ)ဖြင့် လက်တော်တစ်ဘက်ကို မြောက်ထားလျက် မဏိတော် နောက်ဘက်တွင် ထူးခြားရှည်မျောသည့် ရောင်လျှံစက် ဝန်းပါရှိသည်။ ခြံဝင်း၏ အဆုံးတွင် ဗုဒ္ဓခြေတော်ရာများ နှင့် ရုပ်ပွားတော်များရှိသည့် ကျောက်သား ပလ္လင်ကြီး တစ်ခုရှိသည်။ ထို့နောက်ဘုရားဖူးသည် ပင်မဝင်းအတွင်း သို့ ပြန်သွားပြီး မြစ်သို့ ရောက်သွားသည့် အရှေ့ဘက် တံခါးမှ ထွက်ခွာသွားရမည် ဖြစ်သည်။ ဝင်းတံခါးညာ ဘက်ရှိ ချိုင့်ဝင်နေသော ကလိုင်ပေါက်တွင် အလွန်ဆွဲ ဆောင်သည့် တန္တရ (ဝါဒ)ဆိုင်ရာ စုန္ဒနတ်ရုပ်ရှိသည်။

နေရူရာမြစ်

ဗုဒ္ဓယာဝန်းကျင်တွင် ဆွဲဆောင်မှု အကောင်းဆုံးသော သဘာဝအထိမ်းအမှတ်နေရာတစ်ခုဟု ဆိုရမည့်အရာမှာ နေရူရာ မြစ်ဖြစ်သည်။ ယခုအခါ နီလဂျန် (Nilajan) တစ်ခါတစ်ရံ လီလာဂျန် (Lilajan) ဟုခေါ်ဝေါ်သည်။ ကျယ်ဝန်းပြီး သဲထူထပ်လျက် မိုးရာသီမှာပင် အလွန် မနက်သည့် ဤနေရူရာမြစ်သည် မြစ်ကမ်းတွင်ထိုင်ရန် သို့မဟုတ် ညနေချမ်း အချိန်တွင် လမ်းလျှောက်ရန် နှစ်သက်စရာကောင်းသည့် နေရာတစ်ခုဖြစ်သည်။ မြတ် ဗုဒ္ဓသည် ဗုဒ္ဓဂယာတွင် သီတင်း သုံးတော်မူစဉ်က နေရူရာမြစ်တွင် အကြိမ်ကြိမ် ရေးသုံးသပ်တော်မူခဲ့ သည်။

ရှေးဟောင်းအဋ္ဌကထာကျမ်း(ဥဒါန-ဋ္ဌ၊ ၂၄)၌ နေ ရူရာဟူသောအမည်သည် နှစ်သက်ဖွယ်ကောင်းသော (နေလံ) သို့မဟုတ် တစ်ပုဒ်စီအဓိပ္ပာယ်ယူ၍ အပြာ ရောင်(နီလ)နှင့် ရေ(အလ)က ဆင်းသက်လာသော အ မည်ဖြစ်ကြောင်း ဖွင့်ဆိုသည်။ အပြာရောင် ကြည်လင် အေးမြသောရေ စီးဆင်းနေသောကြောင့် နေရူရာ အမည်ရကြောင်းလည်း ဖော်ပြသည်။ မြစ်၏နေရာ

အချို့ကို ဒေသခံများက အိမ်သာအဖြစ် အသုံးပြုကြသော်လည်း ကောင်းမွန်သင့်မြတ်ဆဲဖြစ်သည့် ဖွင့်ဆိုချက်ပင်ဖြစ်သည်။ ဗုဒ္ဓဂယာမှ မြစ်အောက်ဘက် ကီလိုမီတာအနည်းငယ်အကွာတွင် နေရသူရာမြစ်သည် မောဟနမြစ်နှင့်ဆုံပြီး ဖလဂူ (Falgu) မြစ်ဖြစ်ပေါ်လာလျက် ယင်း (ဖလဂူ)ဖြစ်သည် ဂယာမြစ်အထိ စီးဆင်းပြီး ဟိန္ဒူ တို့က မြင့်မြတ်သောမြစ်အဖြစ် ယုံကြည်ကြသည်။

စေတီကုန်း

ဗုဒ္ဓဂယာမှ တည့်တည့် မြစ်တိုဘက်ကမ်းတွင် ရွာငယ်တစ်ရွာ ပတ်ဝန်းနေပြီး မြက်ပင်များ ပေါက်ရောက်နေသည့် တောင်ကမူတစ်ခုရှိသည်။ ယင်းသည် ရှေးဟောင်းစေတီတော်ပျက် တည်ရှိသည့်နေရာ ဖြစ်သည်။ ယနေ့ခေတ်တွင် ယင်းတောင်ကုန်းစေတီကို သူဌေးသမီး သုဇာတာ၏ အိမ်ဟောင်းနေရာတွင် တည်ဆောက်ထားသည်ဟုဆိုကြသည်။ သို့ရာတွင် ဤအဆိုနှင့်ပတ်သက်၍ သမိုင်းအထောက်အထားရော အစဉ်အလာ အထောက်အထားပါ မရှိချေ။ ဟူယင်ဆန်က ဤစေတီတော်ကို ဖော်ပြထားသော်လည်း ဗုဒ္ဓ၏အတိတ်ဘဝ အဖြစ်အပျက်တစ်ခုကို အထိမ်းအမှတ်ပြုတည် ထားသောစေတီဖြစ်ကြောင်း ပြဆိုသည်။

ဤစေတီ၏အရှေ့တောင်ဘက် တစ်ကီလိုမီတာခန့်အကွာတွင် ဆွဲဆောင်သည့် ပတ်ဝန်းကျင်ဖြင့် ဆောက်လုပ်ထားသော ဟိန္ဒူဘုရားကျောင်း တစ်ခုရှိသည်။ သို့ရာတွင် နောင်အခါ ဤဒေသရှိပုဏ္ဏားတို့က ဤနေရာသည် ဥရုဝေလကဿပတို့ကို ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်က မိမိအယူဝါဒကို လက်ခံကျင့်သုံးစေသည့် နေရာဖြစ်ကြောင်း ဆိုကြသည်။ ဤသည်မှာ ကမ္ဘာလှည့်ခရီးသည်များနှင့် ဘုရားဖူးများကို ဆွဲဆောင်ရန် ရည်ရွယ်ချက်ဖြင့် ပြောဆိုကြသည်မှာ သေချာသည်။ ဤ ပြောဆိုချက်များအတွက် သမိုင်းအထောက်အထားရော အစဉ်အလာ အထောက်အထားပါ မတွေ့ရချေ။

ဗုဒ္ဓဂယာသို့

ဗုဒ္ဓဂယာသည် ဂယာမြို့မှ ၁၂-ကီလိုမီတာ အကွာအဝေးတွင်ရှိသည်။ ဘတ်စ်ကား သို့မဟုတ် ရိန်ချား (လန်ချား) ဖြင့် လွယ်ကူစွာ သွားရောက်နိုင်သည်။ ဂယာခေါင်းစဉ်ပါသည့် အခန်းကို ရှုပါ။

ဗုဒ္ဓဂယာဝန်းကျင်

ပရဗောဓိ

မဟာသစ္စကသုတ် (မ ၁၊ ၂၉၉) တွင် ဗုဒ္ဓသည် မိမိဗောဓိဉာဏ်ကို မရမီအချိန်က ခြောက်နှစ်တိုင်တိုင် လေ့ကျင့် အားထုတ်ခဲ့သော ပြင်းထန်သည့် အကျင့်အကြောင်းကို ရှင်းလင်းပီပြင်စွာ ဟောကြားတော်မူသည်။ သို့ရာတွင် မြတ်ဗုဒ္ဓသည် ဤအချိန်အတွင်း

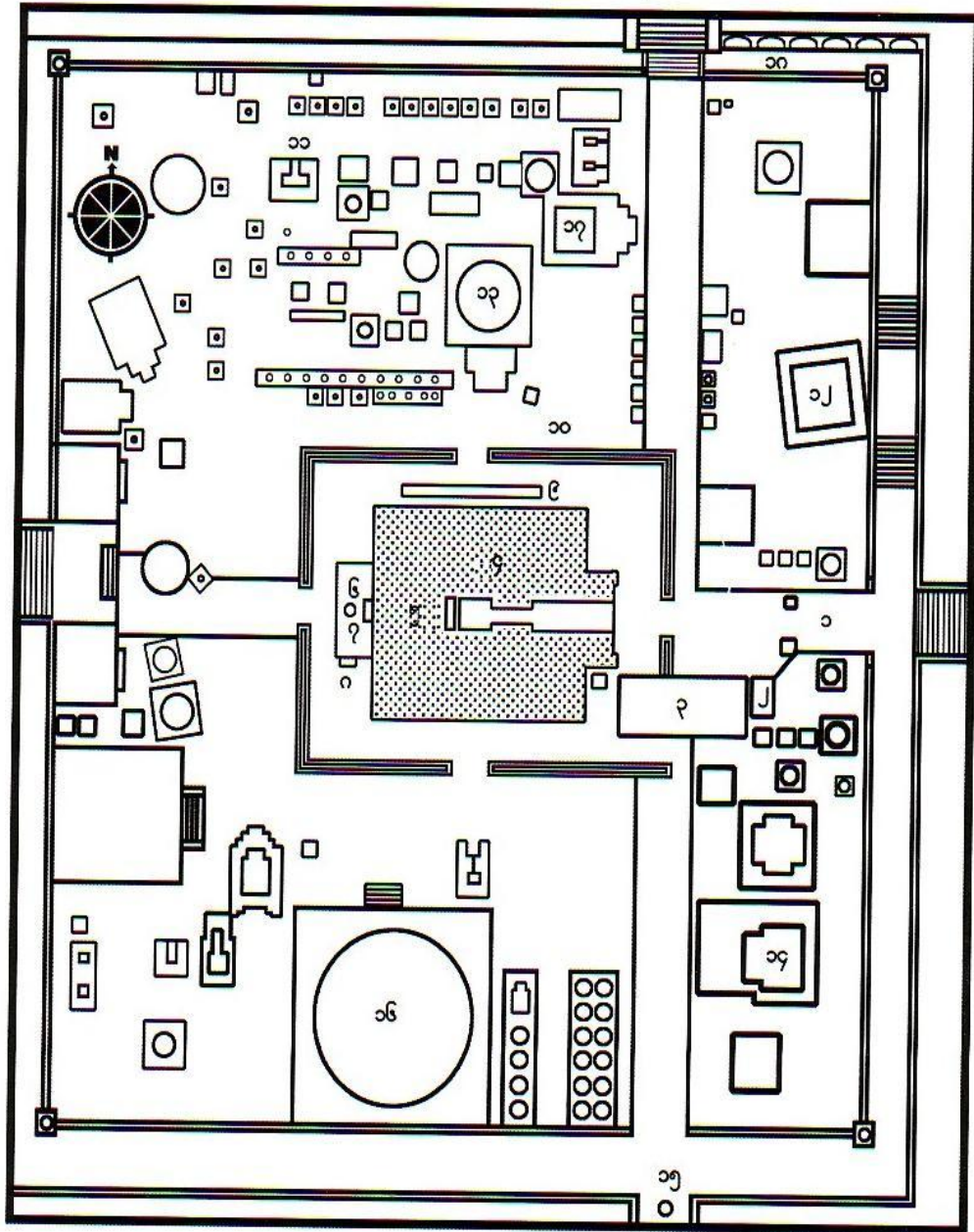
မည်သည့်နေရာတွင်

နေထိုင်ခဲ့သည်ဆိုခြင်းနှင့်ပတ်သက်၍မူ အရိပ်အမြွက်မျှ ဖော်ပြထား ခြင်းမရှိချေ။ ရာဇဂြိုဟ်ဝန်းကျင်တွင် နေထိုင်ခဲ့ပြီး နောင်တွင်ဂယာ၌ နေထိုင်ခဲ့သည်ဟူ၍သာ ဆိုင်နိုင်သည်။ ဟူယင်ဆန်ခေတ်က အစဉ်အလာအရ ဘုရားလောင်းမင်းသား သိဒ္ဓတ္ထသည် ဗုဒ္ဓဂယာသို့ သွားရောက်ရန် ဆုံးဖြတ်ချက်မချမီ ပရဗောဓိ (Pragbodhi) ‘ဗောဓိဉာဏ်မတိုင်မီ’ ဟုခေါ်သည့် တောင်ကုန်းဘေးတွင် ရှိသည့် လိုဏ်ဂူ၌ နေထိုင်ခဲ့ကြောင်း ပြောဆိုကြသည်။ ဤအစဉ်အလာပြောဆိုချက်နှင့် ပတ်သက်၍ သံသယဖြစ်ဖွယ်မလိုချေ။ ယခု ဒေါဏဂေဆွာ (Don-geswa) ဟုခေါ်သည့် ပရဗောဓိသည် ဗုဒ္ဓဂယာ၏ အရှေ့မြောက်ဘက် ခြောက်ကီလိုမီတာခွဲလောက် အဝေးတွင် တည်ရှိသည်။ ဤတောင်ကုန်းသည် မြောက်ဘက်နှင့် တောင်ဘက်သို့ ခြောက်ကီလိုမီတာခန့်ရှည်လျားသည့် တောင်ထွတ် ကွင်းဆက်များ၏ အစိတ်အပိုင်းတစ်ခုဖြစ်သည်။

ချောက်နက်တစ်ခု၏ အောက်ခြေပိုင်းရှိ တောင်ကုန်းပေါ်သို့ (အတက်ခရီး) တစ်ဝက်လောက်တွင် ဖော်ရွေရင်းနှီးတတ်သည့် တိဗက်ရဟန်းတော်များ ထိန်းသိမ်းထားသော ဘုန်းကြီးကျောင်းငယ် တစ်ခုရှိသည်။ ဤဘုန်းကြီးကျောင်း အပေါ်တည့်တည့် လောက်တွင် ဘုရားလောင်းသိဒ္ဓတ္ထ အရိပ်အာဝါသ ခိုလှုံခဲ့သည်ဟု အစဉ်အလာအရသိရသည့် လိုဏ်ဂူရှိသည်။ ဤဘုန်းကြီးကျောင်းမှ လမ်းကြမ်းအတိုင်း ပရဗောဓိတောင်ထွတ်ပေါ်သို့ လျှောက်လှမ်းခဲ့သောအခါ ဘုရားဖူးသည် ဒေသဝန်းကျင်တစ်ခွင်ကို ဖြတ်သန်းလျက် လှပခမ်းနားသည် ရှုမျှော်ခင်းကို ရရှိပေလိမ့်မည်။

ဤတောင်ထွတ်သည် ကျောက်ဆောင်ထူထပ်ပြီး သစ်ပင်များ မပေါက်ရောက်ချေ။ အပေါ်တွင် လင်းတငှက်များ ပျံဝဲနေသည်က တိတ်ဆိတ်မှုကို အထူးပြုနေသလားဟု ထင်ရသည်။ ဘုရားဖူးသည် အောက်ဘက်၌ တိဗက်ဘုန်းတော် ကြီးကျောင်း၏ ရှုပ်ထွေးလှသော အုတ်မြစ်များနှင့် တောင်ကုန်းထိပ်တွင် ရှေးဟောင်းစေတီပုထိုး အပျက်အစီးအများ အပြားကို တွေ့မြင်ရမည်ဖြစ်သည်။ ပရဗောဓိ၏ ငြိမ်းချမ်းသော ပတ်ဝန်းကျင်၊ ၎င်း၏တောင်ရိုင်းအလှနှင့် ဂူထဲ၌တွေ့ ကြုံခံစားနိုင်သော စွမ်းအင်ကြီးမားသည့် လက်တွေ့အခြေအနေက ထိုနေရာသို့ သွားရောက် ကြည့်ရှုသင့်ကြောင်း ဖော်ပြလျက်ရှိသည်။

မဟာဗောဓိစေတီတော်ပုံ

၁။ အဝင်မုခ်ပေါက်	ဂ။ ကျောက်သားခြေ	၁၄။ အရှေ့တောင်ဘက်ရှိ
၂။ ခြေတော်ရာစေတီ	တော်ရာများ	ဘုရားကျောင်း
၃။ ဟိန္ဒူဘုရားကျောင်း	ဉ။ ရတနာစက်မစေတီ	၁၅။ အသောကကျောက်စာတိုင်
၄။ မဟာဗောဓိစေတီတော်	၁၀။ ကျောက်လက်ရန်း	၁၆။ အသောကစေတီ
၅။ ဝင်္ဂီရာသန	၁၁။ ရတနာယရစေတီ	၁၇။ မဟာနဂမဘုရားကျောင်း
၆။ ဗောဓိပင်	၁၂။ အနိမိသစေတီ	၁၈။ မဟာဗောဓိစေတီ
၇။ အပြင်ဝင်္ဂီရာသန	၁၃။ ဟူယင်ဆန်အလိုအရ	အပြင်အုတ်တံတိုင်း
	အနိမိသစေတီ	

သွားရောက်ရန်

ဗုဒ္ဓဂယာမှ ကိရိယာမရွာသို့ မြစ်ကြောင်း အတိုင်း
သွားသည့် ဂယာလမ်းဟောင်းမှ ရိန်ချား (လန်ချား)
ငှားပါ။ ဤကျေး ရွာသည် ဒုတိယသံမဏိဓာတ်ကြိုးလိုင်း
မြစ်ကိုဖြတ်သွားသည့် နေရာတွင်ရှိသည်။ (ရေမရှိ သို့
မဟုတ် ရေနည်း)မြစ်ကို ဖြတ်သန်း လမ်းလျှောက်လျက်
စပါးကွင်းများကို ကျော်ဖြတ်ပြီး တောင်ကုန်းပေါ်သို့
ဆက်သွားပါ။

၄။ မိဂဒါဝုန်

ထိုအခါ၌ ငါဘုရားသည် ခရီးဒေသစာရီ လှည့်လည်တော်မူရင်း ဗားရာဏသီမြို့အနီး ကူသီပတန မိဂဒါဝုန်သို့ အချိန်မီ ရောက်ရှိသွားပြီး မိဂဒါဝုန်တွင် ပဉ္စဝဂ္ဂီ ငါးဦးတို့နှင့် တွေ့ဆုံခဲ့သည် (မ ၁၊ ၂၂၇)။

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ဗုဒ္ဓဂယာတွင် ဗောဓိဉာဏ်ကို ရရှိတော်မူပြီးနောက် မိမိရှာဖွေတွေ့ရှိခဲ့သည့် (ဘဝသံသရာ) လွတ်မြောက်ရေး အမှန်တရားများကို သင်ကြားရန် ဆုံးဖြတ်တော်မူသည်။ မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ဆရာဟောင်း (တော်စပ်ဖူးသူ) အာဠာရကာလာမနှင့် ဥဒကရာမပုတ္တတို့မှာ နှစ်ဦးလုံး ကွယ်လွန်သွားနှင့်ကြပြီဖြစ်၍ မိမိ၏အဖော် မိတ်ဆွေဟောင်း (ပဉ္စဝဂ္ဂီ) ငါးဦးကို ရှာဖွေ၍ ၎င်းတို့အား သစ္စာဓမ္မကို ဟောကြားရန် ဆုံးဖြတ်တော်မူသည်။ အဘိညာဏ် တန်ခိုးတော်အားဖြင့် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ထို (ရဟန်းငါးဦး)တို့သည် သာရနာထ (Sarnath) ဟု ယခုခေတ်ခေါ်ဝေါ်သည့် ကူသီ ပတန မိဂဒါဝုန် (မိဂဒါယ)၌ ရှိကြကြောင်း သိမြင်တော်မူသဖြင့် ၎င်းတို့နှင့် တွေ့ဆုံရန် ထွက်ခွာတော်မူသည်။ ထိုအဖော်ရဟန်း ငါးဦးတို့သည် ဗုဒ္ဓလောင်းလျာ အနေဖြင့် ခန္ဓာကိုယ်ကို ညှဉ်းပန်းမှု (အတ္တကိလမထ) ပြင်းထန်သည့် ကျင့်စဉ်ကို စွန့်လွှတ်လိုက်သဖြင့် ကာဂုဏ်စည်းစိမ်ကို ပြန်လည်ခံစားပြီဟု ယူဆလျက် ဗုဒ္ဓလောင်းလျာအား စွန့်ပစ်ခဲ့ ကြသည် (မ ၁၊ ၂၂၇)။

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် မိဂဒါဝုန်သို့ ချဉ်းကပ်မိသောအခါ ရဟန်းငါးဦးတို့သည် မြတ်ဗုဒ္ဓကို တွေ့မြင်ကြစဉ် မြတ်ဗုဒ္ဓအား (ရိုသေလေးစားသည့်အနေဖြင့်) နေရာမှ မထရန် သို့မဟုတ် နှုတ်မဆက် (မကြိုဆို)ကြရန် ၎င်းတို့ အချင်းချင်း တိုင်ပင်ဆုံးဖြတ်ထားကြသည်။ သို့ရာတွင် ဗုဒ္ဓ ရှင်တော်မြတ်ပိုမို နီးကပ်လာသောအခါ ဗုဒ္ဓ၏မျက်နှာတော်၌ လုံးဝငြိမ်း ချမ်းသည့်သွင်ပြင်ကို ကြည့်ညှိသွားကြပြီး တစ်ယောက်ပြီးတစ်ယောက် နေရာမှထကြသည်။ ပထမတွင် ရဟန်းငါးဦးတို့က ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် မြွက်ဟတော်မူသည့်အတိုင်း (ဗုဒ္ဓသည်) ဗောဓိဉာဏ်ကို (အမှန်တကယ်) ရပြီးသဖြင့်ကြောင်း ယုံကြည်ရန် ငြင်းဆိုကြသည် 'ယခင်က ငါသည် သင်တို့အား ဤကဲ့သို့ ပြောကြားခဲ့ဖူးပါသလား' ဟု မြတ်ဗုဒ္ဓက ပဉ္စဝဂ္ဂီတို့ကို မေးမြန်းသည်။ ၎င်းတို့က မပြောကြားဖူးပါကြောင်း ဝန်ခံကြပြီး ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏တရားကို နာယူရန်ဆုံးဖြတ် ကြသည်

(မ ၁၊ ၂၂၈)။ ဤသို့ဖြင့် ယခုအခါ တရားစကြာကို လည်စေခြင်း (ဓမ္မစက္ကပဝတ္တန)ဟုခေါ်သည့် သုတ္တန်ဖြင့် ပထမဆုံးအဖြစ် ကမ္ဘာလောကအား ကောင်းမြတ်သော တရားဓမ္မကို ဟောကြားတော်မူသည်။

မကြာမြင့်မီအချိန်၌ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ဒုတိယမြောက် အတ္တမရို (အနတ္တလက္ခဏ)သုတ္တန်ကို ဟောကြားတော်မူပြန်သည်။ ၎င်းနောက်တွင် ကောဏ္ဍည၊ ဘဒ္ဒိယ၊ ဝပ္ပ၊ မဟာနာနှင့် အဿဇိဟူသော ရဟန်းငါးဦးတို့ အား လုံး ရဟန္တာဖြစ်သွားကြသည်။ ယင်းနောက် (မကြာမီ) မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ ဟောကြားချက်ကို နာယူခြင်းကြောင့် ချမ်းသာသည့် သူကြွယ်တစ်ယောက်၏သားဖြစ်သူ ယသနှင့် ၎င်း၏မိတ်ဆွေငါးဆယ်တို့ ရဟန်းဖြစ်လာကြသည်။ ၎င်းနောက် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ထိုရဟန္တာအရှင်မြတ်တို့အား ထိုထိုအရပ်ဒေသတို့၌ တရားဓမ္မကို ဖြန့်ဖြူးရန် မိန့်မြွက်တော်မူသည် 'ရဟန်းတို့၊ လူများစွာ၏ ကောင်းကျိုးအလို့ငှာ၊ လူများစွာ၏ ချမ်းသာအလို့ငှာ၊ လောကအား သနားစောင့်ရှောင်ခြင်းငှာ၊ နတ်နှင့်တကွသော လူအပေါင်း၏ အစီးအပွား ကောင်းကျိုးချမ်းသာ အလို့ငှာ ခရီးထွက်ကြလော့။ တစ်နေရာတည်းသို့ နှစ်ယောက် မသွားကြနှင့်။ အစအလယ်အဆုံး သုံးပါးလုံး၌ လှပကောင်းမွန်သော တရားဒေသနာကို ဟောကြားကြလော့။ လုံးဝပြည့်စုံ စင်ကြယ်သော မြင့်မြတ်သောဘဝကို အကွရာအားဖြင့်ရော အနက်အဓိပ္ပာယ်အားဖြင့်ပါ ရှင်းပြကြလော့' (ဝိ ၃၊ ၂၇)။

ဤသို့ဖြင့် ဓမ္မသည် မိဂဒါဝုန်တွင်စတင်ခဲ့ပြီး ကမ္ဘာမြေအဆုံးသို့တိုင် ခရီးနှင့်ခဲ့သည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ဗောဓိဉာဏ်ကိုရပြီးနောက် ပထမဝါကို မိဂဒါဝုန်တွင် ကုန်လွန်ခဲ့ပြီး ဤ(မိဂဒါဝုန်)၌ ဟောကြားတော်မူသော သုတ္တန် အမြောက်အမြားကို ထောက်ရှု၍ ဗုဒ္ဓသည်

^{၁၀} မြတ်ဗုဒ္ဓ မိဂဒါဝုန်၌ ဟောကြားတော်မူခဲ့သော သုတ္တန်များမှာ - ဓမ္မစက္ကပဝတ္တနသုတ္တ (သံ ၃၊ ၃၆၈)၊ အနတ္တလက္ခဏသုတ္တ (သံ ၂၊ ၅၄)၊ ပထမမာရပါသသုတ္တ (သံ ၁၊ ၁၀၅)၊ ဒုတိယ မာရပါသသုတ္တ (သံ ၁၊ ၁၀၆)၊ ဓမ္မဒိန္နသုတ္တ (သံ ၃၊ ၃၅၅)၊ သစ္စဝိဘင်္ဂသုတ္တ (မ ၃၊ ၂၉၀)၊ သစေတနသုတ္တ (အံ ၁၊ ၁၀၈)၊ ကဋ္ဌဝိယသုတ္တ (အံ ၁၊ ၂၈၃)၊ ဒုတိယသမယသုတ္တ (အံ ၂၊ ၂၈၁)၊ ဟတ္ထိသာရိပုတ္တသုတ္တ (အံ ၂၊ ၁၄၄)၊ မဇ္ဈေသုတ္တ (အံ ၂၊ ၃၄၉) စသည်တို့ဖြစ်သည်။ ထို့ပြင် အရှင်မဟာကောဋိက မေးသည်ကို အရှင်သာရိပုတ္တရာ ဖြေကြားသည့် နဋကလာပိသုတ္တ (သံ ၁၊ ၃၃၄)၊ သုတဝန္တသုတ္တ (သံ ၂၊ ၁၃၇)၊ သီလဝန္တသုတ္တ (သံ ၂၊ ၁၃၅) စသည်နှင့် အရှင်သာရိပုတ္တရာ မေးသည်ကို အရှင်မဟာကဿပ ဖြေကြားသော ပရိမရဏသုတ္တ (သံ ၂၊ ၁၃၅)၊ အနောတ္တပ္ပိသုတ္တ (သံ ၁၊ ၄၀၀) စသော သုတ္တန်များမှာ ဤမိဂဒါဝုန်၌ ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သည်။ ထို့ပြင် ကောသမ္ဗိ၌ ဗြဟ္မဒဏ်ပေးခံရပြီးနောက် မြတ်စွာဘုရား၏ ဖွားဘက်တော် အရှင်ဆန္ဒမထေရ်က မိမိအားဩဝါဒ ပေးတော်မူကြပါရန် မထေရ်ကြီးများထံ ချဉ်းကပ် တောင်းပန်သည်မှာ ဤ

အခါများစွာပင် မိဂဒါဝန်သို့ ကြွရောက်တော်မူခဲ့ကြောင်း ခန့်မှန်းရသည်။

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ပရိနိဗ္ဗာန်စံလွန်တော်မူပြီးနောက် ရာစုနှစ်ပေါင်း များစွာအတွင်း မိဂဒါဝန်သည် ဗုဒ္ဓဝါဒ ဆိုင်ရာ အသိပညာကျွမ်းကျင်မှုနှင့် အနုပညာတို့အတွက် အောင်မြင်ရှင်သန်သည့် ဗဟိုဌာနတစ်ခု အဖြစ်သို့ တိုး တက်သွားခဲ့သည်။ ဟူယင်ဆန် လက်ထက်တွင် မဂဒါ ဝန်၌ဘုန်းကြီးကျောင်းနှင့် ဘုရားစေတီပေါင်းများစွာရှိပြီး ရဟန်းသံဃာ ၁၅၀၀-ခန့်ရှိသည်။ ရှေးဟောင်းသုတေသန ဆိုင်ရာ စုံစမ်းလေ့လာမှုများအရ မိဂဒါဝန်တွင် မောရိယ ခေတ်မှသည် ၁၂- ရာစု၏နောက်ဆုံးနှစ်ဝက်တိုင်အောင် ဗုဒ္ဓဝါဒဆိုင်ရာ လှုပ်ရှား(ဆောင်ရွက်)မှု အထောက် အ ထားများ တွေ့ရှိရသည်။ မိဂဒါဝန်သည် အေဒီ ၁၀၁၇- ခုနှစ်၌ ဗာရာဏသီမြို့ကို ကုန်ဝါဒီ စစ်သွေးကြွ ဃဇနီ (Ghazni) ဝင်ရောက်လုယက် တိုက်ခိုက်ချိန် အတွင်း ဆိုး ဆိုးရွားရွား ပျက်စီးသွားပုံရသည်။ သို့သော် မိဂဒါဝန် သည် အနည်းဆုံးနောက်ထပ် ရာစုနှစ်တစ်ခု နီးပါး ဆက်လက် ရှင်သန် လှုပ်ရှားနိုင်အောင် ကောင်းစွာပြန် လည် နာလန်ထူခဲ့သေးသည်။ သို့ရာတွင် နောက်ဆုံး အချိန်၌မူ မိဂဒါဝန်သည် မီးလျှံထခဲ့သည်။ ဤအချက်နှင့် ပတ်သက်၍ ကန်နင်ဟမ်က ဤသို့မှတ်ချက်ချသည် 'မိဂ ဒါဝန်အနီး တူးဖော်စဉ်အတွင်း မီးလောင်ကျွမ်းသည့် အရိပ်လက္ခဏာများ တွေ့ရသည်။ မီးလောင်ကျွမ်းထား သည့် တိုင်များနှင့် တစ်ဝက်တစ် ပြက်လောင်ကျွမ်းထား သည့် ဂျုံစပါးများကို ကျွန်ုပ်တို့ယုံတိုင်ပင်တွေ့ရသည်။ (ကျွန်ုပ်တွေ့ရသည့် ပစ္စည်းများနှင့်) အလားတူပစ္စည်းများ ကိုပင် မေဂျာကစ်တိုး (Major Kitto)လည်း တွေ့ရှိခဲ့သည်။ ထို့ပြင် (မေဂျာကစ်တိုးသည်) ကျောက်တိုင်များ၊ ထီးများ နှင့် ဆင်းတုတော်များ၌ မီးလောင်ကျွမ်းသည့် အထောက် အထားများကိုလည်း (တွေ့ရသည်)။ ၎င်းတူးဖော်စဉ် အတွင်း ရရှိခဲ့သည့် တွေ့ရှိချက်များအရ မေဂျာကစ်တိုး ၏ စိတ်ထဲ၌ စွဲထင်နေသည့် နောက် ဆုံးတွင် မီးရှို့ခံရပြီး အကြီးအကျယ် ပျက်စီးခဲ့ရသည်ဟူသော ထင်မြင်ချက် သည် ၎င်း(မေဂျာကစ်တိုး)က ကျွန်ုပ် (ကန်နင်ဟမ်) အား "ရဟန်းတော်များ၊ ဘုန်းကြီးကျောင်းများ၊ ဆင်းတု များ အားလုံးတစ်ပြိုင်နက် မီးရှို့ဖျက်ဆီး ခြင်းခံခဲ့ရ သည်။ အချို့နေရာများတွင် အရိုးများ၊ သံ၊ တိုင်၊ ဆင်းတုများ စသည်တို့ အရည်ပျော်ပြီး ဧရာမအပုံကြီးဖြစ် နေသည်။ ဤဖြစ်ရပ်သည် တစ်ကြိမ်မက ပိုမိုဖြစ်ပျက်ခဲ့သည်"ဟု စကားလုံးအနည်းငယ်ဖြင့် ကောက်ချက်ချပြီး အကျဉ်း ချုပ် ပြောပြသည်အထိ ရှင်းလင်းတိကျလှသည်။

မိဂဒါဝန်သည် ဗုဒ္ဓဝင် နေရာတော်များ အားလုံး ထက် ပိုမိုစောစီးစွာ လူအများအာရုံစိုက်လာပြီး တူးဖော် မှုအများစုမှာ သိပ္ပံနည်းမကျခဲ့သဖြင့် မိဂဒါဝန်၏ အနု ပညာရတနာ အမြောက်အမြား ပျက်စီးဆုံးရှုံးကုန်သည်။ ၁၇၉၄-ခုနှစ်တွင် ဂျာဂတ်ဆင်း (Jagat Singhe) အမည် ရှိသူသည် ဓမ္မရာဇိက စေတီတော်မြတ်ကြီးကို ဖြိုဖျက် ပစ်လိုက်ပြီး ဓမ္မေကစေတီ တော်မြတ်ကြီးမှ ထူးခြားသည့် ကျောက်တုံး အများအပြားကို ပြောင်းရွှေ့ (ဖယ်ရှား) ပစ် ခဲ့သည်။ မည်သည့်အချိန်က ပြုလုပ်ခဲ့သည်ဟု အတိ အကျ မသိနိုင်သော်လည်း မိဂဒါဝန်မှ ပန်းပုရုပ်ထွင်း ကျောက်တုံးများသည် ဗာရာဏသီရှိ ကုန်ဝါဒီတို့၏ ပလီ ကျောင်းများစွာ၏ နံရံများ၌ မြုပ်နေသည်ကို တွေ့ရှိရ သည်။ ၁၉၅၀-ခုနှစ်မတိုင်မီက ဗာရာဏသီမြို့မှ ကီလိုမီတာ ၈၀-ခန့်အဝေးရှိ ခါလိဆပူရ (Khalispur) ရွာ အနီး တံတားတစ်ခုပြုကျသောအခါ မိဂဒါဝန်မှဟုယူဆရ သည့် ပန်းပုလက်ရာ အများအပြား အင်တေအတွင်း၌ တွေ့ရပြီး ထိုနေရာတွင် (ယနေ့တိုင်) အထင်အရှားရှိ နေဆဲဖြစ်သည်။

ကန်နင်ဟမ်သည် ၎င်း၏ ၁၈၃၅-၃၆ ခုနှစ်တူးဖော် မှုများအတွင်း ၎င်းတွေ့ရှိခဲ့သည့် ပန်းပုလက်ရာများစွာကို ကာလကတ္တားသို့ ဂရုတစိုက်ရွှေ့ပြောင်းခဲ့သည်။ ယင်း (ကာလကတ္တား)ရှိ အိန္ဒိယပြတိုက်တွင် ထို(ပန်းပုလက်ရာ) များကို ယနေ့တွေ့မြင်နိုင်သေးသည်။ သို့ရာတွင် ကန် နင်ဟမ် မရွှေ့ပြောင်းနိုင်ခဲ့သည့် လှည်းအစီး ခြောက် ဆယ်တိုက်မျှ လောက်သော ပန်းပုလက်ရာများကိုမူ ဗာ ရာဏသီမြို့ရှိ တံတားတစ်ခု တည်ဆောက်သောအခါ တွင် အုတ်မြစ်များအဖြစ် အသုံးချပစ်လိုက်ကြသည်။ မဂဒါဝန်၌ မေဂျာကစ်တိုး တူးဖော်စဉ်အတွင်း သူ(ကစ် တိုး)သည် ဗာရာဏသီရှိ ဘုရင်မကောလိပ် တည် ဆောက်မှုလုပ်ငန်းကိုလည်း ကြီးကြပ်နေရသဖြင့် ကော လိပ်၏ တစ်စိတ်တစ်ဒေသကို မိဂဒါဝန်မှ သဲ ကျောက် ဖြင့် တည်ဆောက်ခဲ့သည်ဟု ယုံကြည်ရသည်။ မိဂဒါဝန်၌ ၁၉၀၄-ခုနှစ်၊ ၁၉၀၇-ခုနှစ်နှင့် တစ်ဖန် ၁၉၁၄-၁၅ ခုနှစ် များတွင် သင့်တင့်ကောင်းမွန်စွာ တူးဖော်မှုများ ပြုလုပ်ခဲ့ သည်။

ယနေ့ခေတ်တွင် ခေတ်သစ်ဘုရားဖူးသည် မိဂဒါဝန် အား ကောင်းစွာစောင့်ရှောက်ထားသည့် ဥယျာဉ်များ၊ ဘေးမဲ့ ပန်ဒြများနှင့် မဇ္ဈိမဒေသရှိ ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော် အားလုံးအနက် အငြိမ်းချမ်းဆုံး အသာယာဆုံးနေရာများ တွင် တစ်ခု အပါအဝင်အဖြစ် တွေ့မြင်နိုင်သည်။

ကြည့်ရှုဖွယ်

အသောကကျောက်စာတိုင် မူလက ဆယ့်နှစ်မီတာမြင့်ခဲ့ပြီး ယခုပြတိုက်တွင် တွေ့နိုင် သည့် ခြင်္သေ့ရုပ်ခေါင်း ဆောင်းမိုးထားသော ခမ်းနားလှ သည့် အသောကကျောက်စာတိုင်သည် ဤ (ကျောက်

မိဂဒါဝန်တွင်ဖြစ်သည်။ ဆန္ဒသုတ် (သံ ၂၊ ၁၀၇)။ (ဘာသာ ပြန်သူ)။

စာတိုင်) အနီးအနားတွင် ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သော အရေးကြီးဖြစ်ရပ် (ဓမ္မစကြာ တရားဟောကြားမှု)နှင့် သင့်လျောက်ပတ်သော အထိမ်းအမှတ်တစ်ခု ဧကန်ပင်ဖြစ်သည်။ ပထမ စာနှစ်ကြောင်း မရှိတော့သဖြင့် မပြည့်စုံသည့် ကျောက်စာကို ဤသို့ဖတ်ရ၏ ‘--သံဃာသည် မပြိုကွဲနိုင်၊ ရဟန်းယောက်ျားဖြစ်စေ၊ ရဟန်းမိန်းမဖြစ်စေ သံဃာကိုသင်းခဲ့သူ မည်သူမဆိုအား အဖြူရောင်ပိတ်စများ ဝတ်ပစ်ရမည်ဖြစ်ပြီး ကျောင်းတိုက်မှ အခြားတစ်ပါး နေရာ၌ နေစေရမည်။ ဤအမိန့်ကို ဘိက္ခု ဘိက္ခုနီအဖွဲ့အစည်းအတွင်း သိစေရမည်။ နတ်တို့ချစ်မြတ်နိုးခြင်း ခံရသည့် (မင်းကြီး)က ဤသို့ဆို၏ “ဤကျောက်စာ၏ မူပွားတစ်ခုကို ကျောင်းတိုက်၏ ဆင်ဝင်အနီးတွင် ထားစေ။ အခြားတစ်ခုကို လူဒကာဒကာမများအား ပေးစေ။ ဥပါသကာများသည် (သံဃာဥပုသ်ပြုသည့်) ဥပုသ်နေ့တိုင်း ဤ ကျောက်စာပါအမိန့်ကို ၎င်းတို့ (ဥပါသကာများ) ကိုယ်တိုင် နားလည်စေရန် (ကျောင်းတိုက်သို့) လာရောက်ရမည်။ ဥပုသ်နေ့တိုင်း မဟာမတ္တ (အမတ်ကြီး) အသီးသီးသည် ဤကျောက်စာ (အမိန့်)ကို ကြားနိုင်ရန်နှင့် အမှန်အတိုင်းနား လည်ရန် ကျောင်းတိုက်သို့ သွားရမည်။ သင် (အမတ်ကြီး)၏ စီရင်ပိုင်ခွင့် ကျယ်ပြန့်သလောက် သင်(အမတ်)သည် ဤအမိန့်စာ သက်ရောက်မှုအတွက် အမိန့်ချမှတ်ရမည်။ ခံတပ်(မြို့ရိုး)အတွင်းရှိ မြို့သူမြို့သား ခရိုင်သူခရိုင်သားများ အားလုံးတွင် ဤထုတ်ပြန်မှု အကျိုးသက်ရောက်ရန် အမိန့်တစ်ရပ်ရှိသည်။”

ဤကျောက်စာပါ အမိန့်ကို အသောကသည် တတိယသံဂါယနာ တင်ပြီးနောက် မကြာမီ ထုတ်ပြန်ခဲ့ခြင်း ဖြစ်နိုင်သည်။ အစဉ်အလာအရ ဤတတိယသံဂါယနာ အတွင်း ကွဲပြားလိုသည့် ဘိက္ခု ဘိက္ခုနီများကို သံဃာအတွင်းမှ နှင်ထုတ်ခဲ့ကြောင်းသိရသည်။ မဆိုစလောက် သာကွဲပြားသည့် ဤပြန်တမ်းနှင့် အလားတူ ပြန်တမ်းများကို ဆန်ချီနှင့် အဘာဟာဘတ်မြို့များ၌တည်ရှိသော ကျောက်စာများ၌လည်း တွေ့ရသည်။ ၁၉၀၄-ခုနှစ်က မိဂဒါဝုန်တွင် တွေ့ရှိခဲ့သည့် ကျောက်စာတိုင် ထိပ်ပိုင်း အကျိုးသည် ယင်း၏ ပကတိအခြေအနေအတိုင်း တည်ရှိခဲ့ဖြစ်သည်။ (ဤ အချက်သည်) အောက်သို့ ကျိုးကျသွားခြင်းကြောင့် အစိတ်စိတ် အမြွှာမြွှာ ကွဲသွားသည် မဟုတ်ဘဲ ပြန်ထန်သည့် အင်အားတစ်ခုဖြင့် အထိခံရသည်ကို ညွှန်ပြသည်။ (ဤသည်မှာလည်း) မူလဂန္ထကုဋ်တိုက်၏အထွတ်က ထို(အသောက ကျောက်စာတိုင်) ပေါ်ကို ကျိုးကျခြင်း ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။

မူလဂန္ထကုဋ်တိုက် ဤဘုရားကျောင်းကို မိဂဒါဝုန်တွင် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် သီတင်းသုံးတော်မူစဉ်အတွင်း မူလဂန္ထကုဋ် (အဆောက်အအုံငယ်) နေရာတွင် တည်ဆောက်ထားသည်။ ထို့ကြောင့် ဤအမည် မူလဂန္ထကုဋ်ကို ရခြင်းဖြစ်သည်။

နှောင်းခေတ် ရာစုနှစ်များတွင် မူလဂန္ထကုဋ်သည် အဆောက်အအုံကြီးအဖြစ်သို့ တိုးတက် ပြောင်းလဲသွားခဲ့သည်။ ဟူယင်ဆန်သည် ဤအ ဆောက်အအုံကို တွေ့မြင်ပြီး ဤသို့ဆိုသည် ‘ဧရာမဝင်းကြီးထဲ၌ အမြင့်ပေ ၂၀၀-ခန့်မြင့်သည့် ဘုရားကျောင်းတစ်ခု ရှိသည်။ အမိုးပေါ်တွင် ထွင်းထုထားသည့် ရွှေရောင်သရက်သီးပုံ တစ်ခုရှိသည်။ အဆောက်အအုံ၏ အုတ်မြစ်နှင့် လှေကားတို့မှာ ကျောက်သားပကတိဖြင့် ပြုလုပ်ထားသည်။ မျှောင်စင်များနှင့် ကလိုင်ငယ်များကိုသာ အုတ်များဖြင့်ပြုလုပ်ထားသည်။ နံရံကလိုင်ငယ်များမှာ လေးဘက်လုံး၌ ဆက်တိုက် လိုင်းတန်းတစ်ရာဖြင့် စီမံထားသည်။ ကလိုင်တိုင်းတွင် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏ ရွှေရောင်ဆင်းတုတော် တစ်ဆူစီရှိသည်။ ဘုရားကျောင်း၏အလယ်တွင် ဗုဒ္ဓကြေးဆင်းတုတော် တစ်ဆူရှိသည်။ ယင်းဆင်းတုတော်သည် ပကတိအရွယ်ရှိပြီး တရားစကြာကို လည်(ဟောကြား)နေသည့်ပုံကို သရုပ်ဖော်ထားသည်။ နံရံများ၏ထူထဲမှုက မူလဂန္ထကုဋ်သည် ဟူယင်ဆန် ခန့်မှန်းခဲ့သည့်အတိုင်း ဖြစ်နိုင်ကြောင်း ညွှန်ပြနေသည်။ နံရံတွင်မြှုပ်နေသည့် ပန်းပုရုပ်ပါ ကျောက်တုံး အပိုင်းအစဟောင်းများသည် ယင်း (မူလဂန္ထကုဋ်) အဆောက်အအုံအား ယခင်အဆောက်အုံဟောင်း အစိတ်အပိုင်းများကို ပြန်သုံးပြီး အနည်းဆုံးတစ်ကြိမ် တည်ဆောက်ခဲ့ကြောင်း ညွှန်ပြသည်။ ဘုရားကျောင်း၏ လက်ရှိပုံသဏ္ဍာန်မှာ ဂုတ္တခေတ်ဦးပိုင်းပုံ သဏ္ဍာန်တည်ဆောက်ထားခြင်းဖြစ်သည်။

မူလဂန္ထကုဋ်တိုက်၏ အနောက်ဘက် ကပ်လျက်တွင်ရှိသည့် အဓိဋ္ဌာန်စေတီငယ်များ အကြားမှ ဓမ္မစက္က-ပွဝတ္တန သုတ္တန်လာ စာသားများ ရေးထွင်းထားသည့် ကျောက်ထီး အပိုင်းအစများ တွေ့ရှိရသည်။ ၎င်းစာမှာ ‘ရဟန်းတို့၊ မြင့်မြတ်သော (အရိယ)သစ္စာ တရားလေးပါး ရှိပေ၏။ အဘယ်လေးပါးတို့ နည်းဟူမူ - ဆင်းရဲခြင်း အမှန်တရား၊ ဆင်းရဲဖြစ်ကြောင်း အမှန်တရား၊ ဆင်းရဲငြိမ်းကြောင်း အမှန်တရား၊ ဆင်းရဲငြိမ်းရာ (နိဗ္ဗာန်)သို့ ရောက်ကြောင်း အမှန်တရားတို့ ဖြစ်ပေ၏’ ဟုဖြစ်သည်။ အေဒီ ၃-ရာစုဟု ခန့်မှန်းရသည့် ဤကျောက်စာကို ပါဠိဘာသာဖြင့် ရေးထိုးထား၏။ ထို အချိန်က မိဂဒါဝုန်တွင် ပါဠိတိပိဋကကို အသုံးပြုကြောင်း ထင်ရှားသည်။ ဤစိတ်ဝင်စားဖွယ် ကျောက်စာကို ယခုအခါ မိဂဒါဝုန်ပြတိုက်တွင် ပြသထားသည်။

အသောကခေတ် ကျောက်လက်ရန်း မူလဂန္ထကုဋ်၏ တောင်ဘက်တွင် မူလက ဓမ္မရာဇိက စေတီတော်ထပ်တွင် တည်ရှိခဲ့သည့် ကျောက်လက်ရန်း ရှိသည်။ ဤထူးခြားသည့် ကျောက်လက်ရန်းကို ချူနာရ သဲကျောက် တစ်တုံးတည်းဖြင့် ထွင်းထုထားပြီး မောရိယခေတ်ကျောက် ဆစ်လက်ရာ၏ အဆင့်မြင့် တောက်ပ

ချောမွတ်သည့် လက္ခဏာများတွေ့ရသည်။ ကျောက် လက်ရန်း၏ ထောင့်များရှိ ကွင်းများ၌ အပြန်အလှန် အားဖြင့် စေတီတော်ထီးရိုးတွင် ချိတ်ဆက်မည့် ကွင်း ဆက်များ တပ်ဆင်ထားသည်။

ဓမ္မရာဇိကစေတီ

အသောကကျောက်စာတိုင်နှင့် ဤပင်မစေတီတော်ကြီးတို့ နီးကပ်စွာ တည်ရှိခြင်းသည် ဤနေရာတော်မှာ ဗုဒ္ဓရှင် တော်မြတ်၏ ပထမဦးဆုံးတရား ဓမ္မစက္ကပ္ပဝတ္ထုနုသုတ္တန် ကို ဟောသည့်နေရာကို အထိမ်းအမှတ်ပြုသည့် ဓမ္မရာဇိ ကစေတီဖြစ်ကြောင်း သေချာစေသည်။ ဟူယင်ဆန် ဖူး မြော်ရစဉ်က ဤစေတီသည် မီတာ ၃၀-မက မြင့်သည်။ တစ်ချိန်က တင့်တယ်တော်မူခဲ့သည့် ဤ (ဓမ္မရာဇိက စေတီ) အဆောက်အအုံ၏ အုတ်မြစ်များသည်သာလျှင် ယခုအချိန်၌ ဝမ်းနည်းဖွယ်ရာ ကျန်ရှိသေးတော့သည်။ ၁၇၉၄-ခုနှစ်က ဤဒေသဆိုင်ရာ မဟာရာဇာဖြစ်သူ ဂျ ဂတ်ဆင်းသည် ထိုအချိန်အတွင်း ဗာရာဏသီတွင် တည် ဆောက်နေသည့် ဈေး(အဆောက်အအုံ) တစ်ခုအတွက် ဆောက်လုပ်ရေး ပစ္စည်းရယူရန် (ဤစေတီတော်ကို) ဖြို ဖျက်ခိုင်းခဲ့သည်။ (ဖြိုဖျက်ရေး) လုပ်ငန်း အရှိန်ရနေချိန် တွင် ဓာတ်တော်ကြွတ်ပါသည့် ကျောက်သေတ္တာကြီး တစ်ခုနှင့် စာတန်း ရေးထိုးထားသည့် ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော် တစ်ဆူ တွေ့ရှိခဲ့သည်။ ကြွတ်ထဲမှ မီးလောင်ကျွမ်းထား သည့် အရိုး(ဓာတ်တော်)များကို ဂင်္ဂါဖြစ်ထဲသို့ မျှောပစ် လိုက်ပြီး ကျောက်သေတ္တာမှာမူ ကာလကတ္တားရှိ အိန္ဒိယ ပြတိုက်အတွင်း ဖုံးထုပ်သည့် အခန်းကျဉ်းကလေးများ တစ်နေရာတွင် တွေ့နိုင်ခဲ့သည်။ (ဓာတ်တော်) ကြွတ်ကား ပျောက်ဆုံးသွားခဲ့သည်။

နွစ်ကာလ အတန်ကြာပြီးနောက် ကန်နင်ဟမ်သည် ဤဆင်းတုတော် အကြောင်း ကြားသိရသောအခါ ရေး ထားသည့်စာတန်းကို ဖတ်ရှုနိုင်ရန် ယင်းဆင်းတုတော် အား ရှာပုံတော်ဖွင့်ခဲ့သည်။ နောက်ဆုံး၌ ကန်နင်ဟမ် အောင်မြင်သွားသည်။ ယင်း (ဆင်းတု)သည် တရား ဟောတော်မူဟန် ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော် ဖြစ်ကြောင်း တွေ့ရှိရ ပြီး ရေးထားသည့် စာတန်းတွင် စေတီတော်ကို ပြန် လည်ပြုပြင်ပြီး ဆီမီးတိုင်များနှင့် (စေတီတော်ကို) တန် ဆာဆင်သည့် ခေါင်းလောင်းများ လှူဒါန်းခဲ့သူ ဘင်္ဂါလီ ဘုရင်တစ်ပါးကို ဖော်ပြထားသည်။ ကန်နင်ဟမ်သည် စေတီတော်ကို ဖြိုဖျက်စဉ်က တွေ့ရှိခဲ့သည့် ကျောက် သေတ္တာကိုလည်း ပြန်လည်ရရှိရန် စွမ်းနိုင်ခဲ့သည်။

ဗဟုပုံစေတီ

အသောကကျောက်စာတိုင် အနောက် တည့်တည့်တွင် မောရိယခေတ်လက်ရာ စေတီငယ်တစ်ဆူ၏ အုတ်မြစ်ရာ များရှိသည်။ ခေတ်ကာလရှေးကျသည့် အချက်နှင့် အ သောက ကျောက်စာတိုင်ကို မျက်နှာပြုထားသည့်

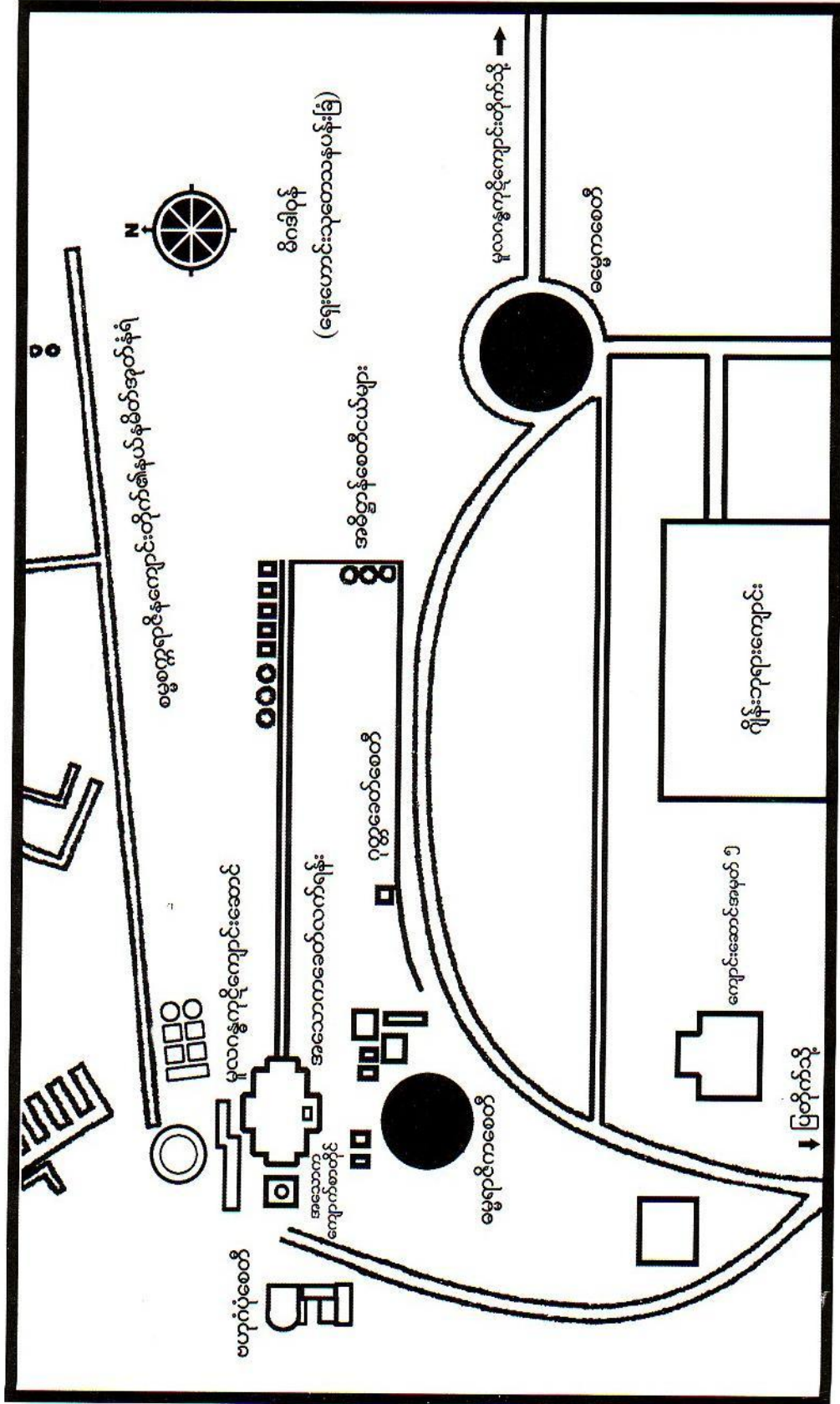
အချက်တို့ကြောင့် ဤစေတီကို (အသောက) မင်းကြီး ကိုယ်တိုင် တည်ဆောက်ခဲ့သည်မှာ သေချာသည်။ ဗုဒ္ဓ ဂယာရှိ ကျောက်လက်ရန်းတွင် စေတီပုံစံတစ်ခု ရေး ဆွဲဖော်ပြထားပြီး ယင်းစေတီသည် ဤဗဟုပုံစေတီ အနေအထားကို ကောင်းစွာ ပုံဖော်ပေးပြီး ဤစေတီကို ပင် ကိုယ်စားပြု ရေးဆွဲထားခြင်းလည်း ဖြစ်နိုင်သည်။ ဤစေတီ၌ ပတ်ပတ်လည် လက်ယာရစ် လှည့်လည်နိုင် သော လူသွားလမ်းပါရှိလျက် ရှည်လျားပြီး ထုတ်ချင်ထွင်း ခန်းမတစ်ခု (ပုံစံ)ဖြစ်သည်။ စည်ပိုင်းပုံ အမိုးခုံးရှိသည်။ ခန်းမ အဆုံး၌ရှိသောစေတီဟု ဆိုခြင်းထက် မဟာရဋ္ဌ ပြည်နယ်ရှိ ဗဟုပုံ ဂူဘုရားကျောင်းကဲ့သို့ပင် ဤစေတီ သည် ဓမ္မစကြာပုံ စက်ပိုင်းဘီး ပါရှိသည့် ကျောက်စာ တိုင်ကို ဌာပနာထားခြင်းလည်း ဖြစ်နိုင်သည်။

၁၉၀၄-ခုနှစ်ဆီက ဤစေတီကို တူးဖော်စဉ်အတွင်း ချူနာရ သဲကျောက်ဖြင့် ပြုလုပ်ပြီး မောရိယခေတ် အ ချောကိုင် လက်ရာနှင့် စိတ်ဝင်စားဖွယ် ပန်းပုရုပ်ပါ အ ကျိုးအပဲ့ အများအပြား တွေ့ရှိခဲ့သည်။ ယင်းပန်းပု အ ပိုင်းအစများတွင် မဟာဆန်သည့် လူဦးခေါင်းပုံနှင့် အချို့ တွင် သရဖူးဆောင်းထားသည့် လူဦးခေါင်းပြတ်ပုံများ ပါရှိပြီး ဘုရင်အသောကနှင့် ၎င်း၏မိသားစု သို့မဟုတ် နောက်လိုက် အခြွေအရံများ မိဂဒါဝန်၌ ဘုရားရှိခိုးနေ ကြသည့် ဆေးရောင်ခြယ်ရုပ်ပုံ အပိုင်းအစများ ဖြစ်ဖွယ်ရှိ သည်။ ယင်းပန်းပုလက်ရာ အချို့ကို ရှေးဟောင်းသုတေ သနပြုတိုက် (မိဂဒါဝန်)တွင် တွေ့နိုင်ပြီး အခြား အများစု ကိုမူ ဒေလီမြို့ရှိ အမျိုးသားပြတိုက်၌ ကြည့်ရှုနိုင်သည်။ ဤဗဟုပုံစေတီကို မောရိယခေတ် နောက်ပိုင်း တစ်ချိန်၌ မီးရှို့ဖျက်ဆီးခြင်းခံခဲ့ရပြီး အခြားအဆောက် အအုံသစ်တစ်ခုကို (မီးလောင်အဆောက်အအုံ) ပေါ်၌ (ပြန်လည်) တည်ဆောက်ခဲ့သည်။

ဂုတ္တခေတ် ဘုရားကျောင်း

မူလဂန္ဓကုဋိဝိဟာရသို့ သွားသည့် ပင်မလမ်း၏ တောင် ဘက်တွင် ယခုအခါ အင်္ဂတေအမိုးဖြင့် ပြုပြင်ထားသည့် ရှေးဟောင်း ဘုရားကျောင်းတစ်ခု ရှိသည်။ (ပန်းပု) ထွင်းထုထားသည့် နီညိုရောင် မြေအုတ်ဖြင့် ပြုလုပ်ထား သော ဤဘုရားကျောင်းသည် စိတ်ဝင်စားဖွယ် ကောင်း လှ၏။ အကြောင်းမူ ဂုတ္တခေတ် စတုရန်းလေးခုပါစေတီ (ပဉ္စာယန)များအနက် တစ်ခုနှင့်တူသောကြောင့် ဖြစ် သည်။ ယင်းစေတီပုံစံမှာ ယခုအခါတစ်ခုမျှ မကျန်ရှိ တော့သဖြင့် ယင်းစေတီတော် အဆောက်အအုံပုံစံ မည် သို့ရှိမည်ကို (ဤစေတီက) တစ်စေ့တစ်စောင်း ဖော်ပြနေ သည်။ အထပ်နှစ်ထပ်ရှိပြီး ထောင့်တိုင်းတွင် မျှော်စင် များ၊ တန်ဆာဆင်ထားသည့် မှန်ကူကွက်ပုံ ပြတင်းပေါက် များနှင့် တံခါး၏အခြားတစ်ဘက်တွင် တစ်ပိုင်း မြှုပ်နေ သည့် တိုင်များပါရှိသည်။ မူလက ဤဘုရားကျောင်းတွင် ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်တစ်ဆူ ရှိခဲ့နိုင်သည်။

ကျောင်းဆောင်အမှတ် ၅
ဂုတ္တခေတ်လက်ရာ ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည့် ဤကျောင်းဆောင်သည် ခြံဝင်းအလယ်တွင် တည်ဆောက်ထားပြီး ထူးခြားသည့် အခန်းငယ်များပုံစံရှိကြောင်း ဖော်ပြသည်။ တစ်ချိန်က ဝရန်တာကို ခံဆောင်ထားခဲ့သည့် ကျောက်တိုင်များကို ယခု တွေ့မြင်နိုင်သေးသည်။ ခြံဝင်းအတွင်း ရေတွင်းတစ်ခုရှိသည်။ ကျောင်းဆောင်၏ မြောက်ဘက်တွင် ဘုရားခန်းရှိသည်။ ကန်နင်ဟမ်သည် ဤကျောင်းဆောင်ကို တူးဖော်စဉ်က ရရှိခဲ့သည့် တွေ့ရှိချက်များအပေါ် စိတ်ဝင်စားဖွယ် မှတ်ချက်အချို့ပြုခဲ့သည် 'ဤကျောင်းဆောင်ကြီး ပျက်စီးသွားခြင်းသည် ရုတ်တရက် မမျှော်လင့်ဘဲ ဖြစ်ခဲ့ပုံရသည်။ အကြောင်းမူ မေဂျာကစ်တိုးသည် စတုရန်းပုံ၏ အရှေ့မြောက်ထောင့်စွန်းရှိ အိပ်ခန်းတွင်ပါရှိ (ဆက်သွယ် တည်ဆောက်ထား)သော အခန်းကွယ်တစ်ခု၌ ဂျုံဖြင့်ပြုလုပ်ထားသော စားရန်အဆင်သင့်ဖြစ်နေသည့် အကြွင်းအကျန်များ တွေ့ရှိရကြောင်း မစ္စတာ သောမတ်စ်က မှတ်တမ်းတင်ထားခဲ့သောကြောင့် ဖြစ်သည်။ မစ္စတာသောမတ်စ် ကိုယ်တိုင်ပင် အခန်းကျဉ်းအတွင်း ပြန်ကျနေသည့် ဂျုံအကြွင်းအကျန်များနှင့် အခြားစပါးစေ့များတွေ့ရှိခဲ့သည်။

ဤတွေ့ရှိချက်များသည် အကြီးအကျယ် ရုတ်တရက် အရှိန်ပြင်းစွာ လောင်သောမီးကြောင့် ရဟန်းတော်များသည် ၎င်းတို့စားဆဲအစားအစာကိုပင် စွန့်ပစ်ရန် မဖြစ်နိုင်ခဲ့ကြောင်း ဖော်ပြသည်။ မစ္စတာသောမတ်စ် အယူအဆမှာလည်း ဖော်ပြပြီး ထင်မြင်ချက်ကဲ့သို့ပင် ဤသို့ရှင်းလင်းစွာ ရေးသားဖော်ပြခဲ့သည် 'စတုရန်းပုံ (ကျောင်းဆောင်)၏ အရှေ့ဘက် ရှိအခန်းငယ်များ၌ ကြမ်းပြင်တွင် အလျင်အမြန် စွန့်ပစ်ခဲ့ရလျက် ချက်ပင်မချက်ပြုတ်ရသေးသော အစားအစာ မျိုးစုံအပြင် နေ့စဉ်သုံး အိုးများနှင့် အများသုံး ချက်ပြုတ်အိုးများ အရည်ပျော်သွားခြင်းကြောင့် ထူးခြားစွာ ဖြစ်ပေါ်လာသော ကြေးတုံးများဖြင့် ပြည့်နေသည်။ ယင်း (ပစ္စည်းများ၏)အပေါ်တွင် မီးလောင်ထားသည့် ခေါင်မိုးတိုင် အကြွင်းအကျန်များနှင့် ၎င်းတို့တွင်ရှိနေသေးသည့် သံမဏိများ၊ ထိုထက် မြေကြီးနှင့် အမှိုက်သရိုက် ရောနေသည့် အုတ်ကျိုးများသည် အုတ်နံရံအမြင့်ထိ အချို့မှာ မူလအထပ်မှ ခြောက်ပေအမြင့်ထိ (မြင့်တက်နေသည်)ကို တွေ့ရသည်။ တွေ့ရှိချက်တိုင်းသည် အကြီးအကျယ် လုံးဝမီးလောင်ပျက်စီးခြင်းအတွက် အထောက်အထားများဖြစ်သည်။ နံရံအစိတ် အပိုင်းများ မတ်ထောင်နေဆဲရှိပြီး အုတ်ကိုခိုင်မြဲစေရန် ထုံးကျောက်နေရာတွင် အစားသုံးပုံရသော ရွှံ့စေးသည် အုတ်များနှင့်အတူ ပျစ်ခဲအောင် ကျက်သွားသည်အထိ အပူရှိန်ပြင်းထန်ခဲ့ဖွယ်ရှိသည်။

'အချုပ်ဆိုရသော် တည်ရှိနေသော ညွှန်ပြမှုအားလုံးသည် တစ်ယောက်ယောက်က ပြုလုပ်ဖန်တီးသည့် ဤအဆောက်အအုံ ပျက်စီးသွားမှုမှာ သာမန်တစ်စုံတစ်ရာ

မတော်တဆ မီးလောင်ကျွမ်းသွားမှုကြောင့် (ဖြစ်ရသည်) ဟုဆိုခြင်းထက် ချေမှုန်းလိုသည့် ရန်သူ၏လက်ချက်ကြောင့် ဖြစ်ပေါ်စေသည့် မီး၏သက်ရောက်မှုကြောင့် (ဖြစ်ရသည်)ဟူသော လိုအပ်သည့် ကောက်ချက်ဆီသို့ ဦးတည်နေပေသည်။

ဓမ္မကစေတီ (The Dharmek Stupa)

ပင်မစေတီတော်ရာများ၏ အရှေ့ဘက် လှမ်းလှမ်းတွင် ဓမ္မကစေတီတော်ကြီးရှိသည်။ ဤစေတီတော်ကြီးကို မည်သည့် အထိမ်းအမှတ်ပြု အနေဖြင့် တည်ဆောက်ထားခဲ့ကြောင်း အတိအကျ မရှင်းလင်းသေးချေ။ မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ ဒုတိယဒေသနာတော် အနတ္တလက္ခဏသုတ္တန်ကို ဟောကြားတော်မူသည့်နေရာ အထိမ်းအမှတ် ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ စေတီတော်သည် အချင်း ၂၈ မီတာ၊ အမြင့် ၃၃ မီတာခန့်ရှိသည်။ စေတီတော်၏ အောက်ခြေအစိတ်အပိုင်းကို သံဘောင်များဖြင့် တွဲစပ်ထားသည့် ဧရာမ ကျောက်တုံးကြီးများနှင့် တည်ဆောက်ထားသည်။ စေတီတော်၏ အနောက်ဘက်ခြမ်း၌ အပြင်ဘက် မူလကျောက်တုံးများသည် ပျောက်ဆုံးနေပြီး ဂျာဝတ်ဆင်းတို့ (လူသိုက်) ခွာယူသွားခြင်း ဖြစ်သည်။ ထိုနေရာ၌ ဘုရားဖူးသည် ကျောက်သားအချို့၌ ထွင်းထုထားသည့် ပန်းရန်ဆရာ၏ အမှတ်အသားများကို သတိပြုမိပေလိမ့်မည်။ စေတီတော်ပတ်လည်၌ ချွန်သွားသည်အထိ အဖျားရှူးလျက် (အပြင်သို့) စွန်းထွက်နေသည့် (ညောင်ရွက်ပုံ) မျက်နှာ စာရစ်ခွဲရှိပြီး အသီးသီးတွင် မူလက ဗုဒ္ဓဆင်းတုတစ်ဆူထားရှိရန် ကလိုင်ပေါက်များပါရှိသည်။ စေတီတော် အလယ်လောက်တွင် အနုစိတ်ထွင်းထုထားသည့် ကျောက်လက်ရာလိုင်းတန်း (ဖောင်းရစ်) တစ်ခုရှိသည်။ ဤဖောင်းရစ်၏ အပေါ်နှင့် အောက်ဘက်စွန်းများတွင် သိမ်မွေ့သည့် ရိုးတံခွေများနှင့် ကြာပန်းများပါရှိသည်။ ဖောင်းရစ်အလယ်၌မူ (အကန့်လိုက်) ခွဲထားသကဲ့သို့ ဖြစ်နေသော ထောင့်ချွန်များပါရှိသည့် ရိုးရိုးလိုင်းကြောင်းများရှိသည်။

စေတီတော်၏ အနောက်တောင်ဘက်ခြမ်းတွင် ဘုရားဖူးအနေဖြင့် ကြာပန်းနှစ်ပွင့် ကိုင်ဆောင်ထားသည့် ရုပ်ပုံတစ်ခုနှင့် ကြာရွက်ပေါ် ငန်းနှစ်ကောင်နှင့် ၎င်း၏ အလယ်တွင် ဖားတစ်ကောင်ကို သတိပြုမိလိမ့်မည်။ ဤသည်မှာ သင့်တော်သည့်နေရာ၌ ယင်းဖောင်းရစ်လုံးဝပျောက်နေသောကြောင့် ပန်းပုဆရာသည် ၎င်း၏ ပန်းပုထွင်း ဖောင်းရစ်ကို ပြည့်စုံအောင် အပြီးမသတ်ခဲ့ခြင်းဖြစ်ပုံရသည်။ ရှေးခေတ်များ၌ အထူးပွဲတော်များအတွင်း စေတီတော်ပတ်လည်၌ လှပစွာ ဇာပန်းထိုးထားသည့် ပိတ်စများကို မကြာခဏ တင်(ပတ်)ထားလေ့ရှိသည်။ ဤ (ပန်းပု) ကျောက်ထွင်းလက် ရာသည် ယင်းသို့သော ပိတ်စမျိုးကို ကျောက်ဖြင့်ကိုယ်စားပြုခဲ့ခြင်း ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ကန်နင်ဟမ်သည် ဓမ္မကစေတီ အ

တွင်းပိုင်းကို တူးဖော်ရင်း ၁၈၃၄-ခုနှစ်မှစ၍ သုံးနှစ် ကြာ
ညောင်းခဲ့သည်။ ကန်နှင့်ဟမ်သည် စေတီတော်ထိပ်မှ
အောက်ဘက်သို့ဆင်းရန် တွင်းတစ်ခုစ၍တူးခဲ့ပြီးနောက်
ယင်း (တွင်း)ကို ပန်းပုထွင်း ကျောက်တုံးထိပ်မှ အတွင်း
ဘက်သို့ ၎င်းတူးထားသည့် လိုက်ခေါင်းနှင့် ဆွက်
သွယ်လိုက်သည်။ ဤစေတီသည် မြေကြီးမှအထက် ၁၀-
မီတာအမြင့်ထိ ကျောက်တုံးခဲကြီး ဖြစ်ကြောင်းနှင့်
ကျောက်တုံးတိုင်းကို အနည်းဆုံး သံဘောင်ရှစ်ခုဖြင့် တပ်
ဖွဲ့ထားကြောင်း သိရသည်။ သို့ရာတွင် လပေါင်းများစွာ
ကြာမြင့်သည့် အလုပ်သမားနှင့် တူးဖော်ခြင်းနှင့် (ထို
ခေတ်) ရူပီးငါးရာထက်မနည်း ကုန်ကျခြင်းတို့ကြောင့်
မည်သည့် ဓာတ်တော်ကိုမျှ မရရှိခဲ့ချေ။

ဓမ္မကစေတီကို ပထမမောရိယခေတ်တွင် တည်
ဆောက်ခဲ့ပြီး ယခုဘုရားဖူးများ မြင်တွေ့ရသည့် ကျောက်
သရိုး (အင်္ဂတေသရိုး)မှာမူ ဂုတ္တခေတ်လက်ရာ ဖြစ်သည်။
ဓမ္မကစေတီတော်၏ အရှေ့မြောက်ဘက် ကပ်လျက်
တွင် အဓိဋ္ဌာန်စေတီငယ် အစုအဝေးရှိသည်။ ယင်းတို့
အနက်တစ်ခုမှာ အပြည့်အစုံ နီးပါးလောက်ရှိပြီး ဂုတ္တ
ခေတ် ဓမ္မကစေတီတော်၏ ပုံသဏ္ဍာန်နှင့် ပတ်သက်
၍ ကောင်းသော အတွေးအမြင်တစ်ရပ်ကို ပေးသည်။

ဓမ္မစက္ကရာဇိနကျောင်းတိုက်
(ကျောင်ဆောင်အမှတ် ၁)

ထိုအပျက်အစီးများ၏ မြောက်ဘက် တစ်လျှောက်တွင်
မိဂဒါဝုန်၌ ဆောက်လုပ်ပြီးသမျှ နောက်ဆုံးနှင့် အမှန်ပင်
အကြီးကျယ်ဆုံး ကျောင်းဆောင်တစ်ခု၏ အကြွင်း
အကျန်များရှိသည်။ ဤကျောင်တော်ရာ အနီးတွေ့ရှိရ
သည့် လှပစွာ ရေးထွင်းထားပြီး ယခုပြတိုက်တွင်ရှိသည့်
စာတန်းတစ်ခုသည် ဤကျောင်းဆောင်ကြီးအား ဝန်းရံ
နေသည့် အခြေအနေများကို ပြောပြသည်။ ကာနောဇ
တိုင်း (Kanauj) တိုင်း ဘုရင်ဂေါဝိန္ဒစန္ဒြ (Govindachandra
1114-1154 A.D.) သည် ဟိန္ဒူဘာသာဝင်ဖြစ်သော်လည်း
၎င်း၏ မိဖုရားကုမာရဒေဝီမှာ ဗုဒ္ဓဘာသာကို ကိုင်းရှိုင်း
သူဖြစ်သည်။ ဤမင်းကြီးအား ကောက်ကျစ်သည့် ကုန်
ဝါဒီ တုရသက(တူရကီ) ကျူးကျော်သူများ၏ အန္တရာယ်မှ
ဗာရာဏသီကို ကာကွယ်ရန် တာဝန်ဖြင့် ရောက်ရှိလာ
သည့် ဗိဿနိုး(ဘုရား)ဝင်စားသူအဖြစ် ဖော်ပြထားသည်။
(ဤသည်မှာ) မကြာမီက တုရသက ကျူးကျော်သူများ
နှင့် (တိုက်ခိုက်ရသည့်) တိုက်ပွဲငယ်များကို ရည်ညွှန်းမှု
ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ကျောက်စာတွင် ကုမာရဒေဝီ၏ ကာယ
နှင့်စိတ်ပိုင်း စွမ်းရည်များကိုလည်း ဖော်ပြထားသည်
‘မိဖုရား၏စိတ်သည် ဘာသာရေးတစ်ခုကိုသာ စူးစိုက်၏။
သူ့ဆန္ဒကား ကုသိုလ်ကောင်းမှု (ပြုရန်)ကိုသာ ညွှတ်၏။
မိဖုရားသည် ကုသိုလ်ကောင်းမှုကို စုဆောင်းရန် ဆောင်
ရွက်၏။ အလှူဒါနရင်းနှီးမြှုပ်နှံခြင်း၌ မြင့်မြတ်သော
နှစ်သက်မှုကို ရှာဖွေ၏။ မိဖုရား၏ လျှောက်လှမ်းပုံသည်

ဆင်မယာဉ်သာ လျှောက်လှမ်းပုံနှင့် တူလှ၏။ မိဖုရား၏
ရုပ်သွင်မှာ ရှုချင်စဖွယ်ရှိ၏။ မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ (ဆင်းတုတော်)
ရှေ့တွင် ဦးညွှတ်ရှိခိုး၏။ လူအများသည် မိဖုရားအား
ချီးမွမ်းဂုဏ်ပြုသည့်သီချင်းကို သီဆိုကြ၏။ မိဖုရားသည်
စာနာထောက်ထား ကြောင်းဖော်ပြသည့် လှုပ်ရှားမှုဖြင့်
ရပ်တည်ပြီး ကံကြမ္မာကောင်းခြင်း အတွက် (အများသူငါ
၏) ထာဝရ နားခိုရာဖြစ်၏။ မကောင်းမှုကိုငြိမ်းစေပြီး
ကုသိုလ်ကောင်းမှုကို လှိုင်လှိုင်ကြီးပြုရခြင်း၌ ဂုဏ်ယူ၏။
ကုမာရဒေဝီသည် အသောကမင်း လက်ထက်ကဟုယူဆ
ရသည့် ရှေးကျပြီးကြည်ညိုဖွယ် ဓမ္မစက္ကရာဇိနဘွဲ့ အ
မည်ရှိသည့် ဆင်းတုတော်ကို ပုဇော်ရန် ဤကျောင်း
ဆောင်ကို (ဆောက်လုပ်) လှူဒါန်းခဲ့ပုံရသည်။

ဓမ္မရာဇိနကျောင်းဆောင်ကို အုတ်မြစ်များပေါ်၌
(ထပ်မံ)တည်ဆောက်ထားသောကြောင့် ဤအဆောက်
အအုံ ဟောင်းကြီး၏ ပုံသဏ္ဍာန်သရုပ်ကို ဖော်ဆောင်ရန်
မလွယ်ကူတော့ချေ။ ကျောင်းဆောင်သည် အုတ်တံတိုင်း
ကာရံထားသည့် အဆောက်အအုံအုပ်စု တစ်ခု၌ပါဝင်
သည်။ ၎င်း (အဆောက်အအုံအုပ်စု)၏ တောင်ဘက်
ခြမ်းသည် ၂၃၀ မီတာမက ရှည်လျားသည်။ ပင်မ
ဝင်ပေါက်သည် အရှေ့ဘက်တွင်ရှိပြီး ကျောင်းဝင်း၏
အနောက်ခြမ်းထောင့်တွင် ရှည်လျားသည့် မြေအောက်
ဥမင်တစ်ခုရှိပြီး ယင်း၏ရည်ရွယ်ချက် အတိအကျကို
မသိရချေ။ ကျောင်းတော်(ရာ) ပတ်လည်ကို လျှောက်
ကြည့်ပါက ဘုရားဖူးသည် အသေးစိတ် ထွင်းထုလက်ရာ
များရှိသည့် ကျောက်တိုင်နှစ်ခုနှင့် အချို့အုတ်နံရံ
အောက်ခြေ နေရာတစ်လျှောက်တွင် လှပစွာထွင်းထုထား
သည့် အုတ်ခွက်လက်ရာများကို သတိပြုမိလိမ့်မည်။

ဆောခဏ္ဍီ (Chaukhandi)

ဗာရာဏသီ မိဂဒါဝုန်ကားလမ်းရှိ မူလကျောင်းတော်ရာ
များမှ တစ်ကီလိုမီတာ အကွာခန့်တွင် တောင်ကုန်းကြီး
တစ်ခုရှိပြီး ယင်းအပေါ်တွင် အနားရှစ်ခုပါ မျှော်စင်တစ်
ခုရှိသည်။ ယခုအခါ ဆောခဏ္ဍီဟု လူသိများသည်။
ရှေးဟောင်းသူ တေသနတူးဖော်မှုများက ဤတောင်ကုန်း
အဆောက်အအုံနေရာသည် အောက်ဆုံးအတန်းထက်
ပိုမိုသေးငယ်သွားသည့် တောင်ပေါ် အဆောက်အအုံ
တန်း သုံးခုပေါ်တွင် တည်ဆောက်ထားသည့် စေတီကြီး
တစ်ခုပါဝင်ကြောင်း ဖော်ပြသည်။ ဟူယင်ဆန်က ယင်း
စေတီကြီး၏ ပုံသဏ္ဍာန် မည်သို့ရှိသည်၊ မည်သည်ကို
အထိမ်းအမှတ်ပြု တည်ဆောက်ထား သည်ဆိုသည့်
အချက်နှင့် ပတ်သက်၍ အတွေးအမြင်အချို့ ပေးထား
သည် ‘ဤမိဂဒါဝုန် နေရာတော်မှ ထွက်ခွာပြီးနောက်
(မိဂဒါဝုန်)ကျောင်းတိုက်မှ တောင်ဘက်သို့ နှစ်လီသုံးလီ
သွားလျှင် ပေ ၃၀၀-ခန့် မြင့်သည့်စေတီတော် တစ်ဆူ
ရှိသည်။ အဆောက်အအုံ အောက်ခြေပိုင်းတွင် ကျယ်
ပြန့်ပြီး အဆောက်အအုံ (စေတီ)သည် မြင့်၏။ (စေတီ

တွင်) ကလိုင်များပါသည့်အဆင့် (စင်မြင့်)များ အဆင့် ဆင့်မပါရှိချေ။ (စေတီ၏) အမိုးခုံးပေါ်၌ စိုက်ထူထား သည့် မတ် (ထောင်)နေသည့် ဝင်ရိုးတစ်ခုရှိသော်လည်း (ယင်းဝင်ရိုး၌) ဝန်ရံ(ရှ်ဆွဲ)ထားသည့် ခေါင်းလောင်းများ မရှိ။ ယင်း စေတီတော်၏ဘေးတွင် စေတီငယ်တစ်ဆူရှိ သည်။ ဤစေတီကား အညာသိက္ခာဏ္ဍာညနှင့် အခြား ရဟန်းငါးပါးတို့ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အား အရိုအသေ ပေး ရန် နေရာမှထမည်ကို ငြင်းဆိုကြသည့် နေရာအထိမ်း အမှတ်ပြုသည်။

တောင်ကုန်း ထိပ်ပေါ်ရှိ ရှစ်မြောင့် မျှော်စင်မှာ ၁၅၈၈-ခုနှစ်က ဗိုလ် (မဂ်)ဧကရာဇ် ဟူမယွန် (Huma- yun) လည်ပတ် ရောက်ရှိမှုကို အမှတ်အသားပြုရန်နှင့် ဒေသပတ်ဝန်းကျင်၏ သာယာသည့်မြင်ကွင်းကို ရရှိရန် တည်ဆောက်ထား ခြင်းဖြစ်သည်။

ရှေးဟောင်းသုတေသနပြုတိုက် မိဂဒါဝုန် ရှေးဟောင်းသုတေသနပြုတိုက်သည် ခမ်းနား လှသည့် ဗုဒ္ဓဘာသာပန်းပုလက်ရာ အစုအပေါင်းကို သိမ်းဆည်းထားသည်။ ပြုတိုက်သို့ဝင်သွားပါက ဘုရားဖူး ပထမဆုံး တွေ့ရမည့်အရာမှာ တစ်ချိန်က အသောက ကျောက်စာတိုင်ထိပ် ကို ဆောင်းမိုးခွဲသည့် ခြင်္သေ့ရုပ်ပါ ကျောက်စာတိုင်ခေါင်းဖြစ်သည်။ အမြိတ်အစွန်း၊ စည်ပုံ (အဝိုင်း)နှင့် ခြင်္သေ့လေးကောင်ဟူသော အစိတ်အပိုင်း သုံးခုပါဝင်ပြီး အတိုင်းအတာအားဖြင့် ၂ ဒသမ ၃၁ မီ တာမြင့်သည်။ အမြိတ်စွန်းကို ကြာပွင့်ပြောင်းပြန် (ကြာ မှောက်)ပုံအဖြစ် မကြာခဏ မှားယွင်းစွာ ဖော်ပြလေ့ရှိ ကြ၏။ သို့သော် မြင်ရသည့်အတိုင်း (ဆိုလျှင်) မည့်သည့် အရာမျှ ကြာပန်းနှင့်မတူချေ။ အာဝင်(Irwin)အမည်ရှိ ပုဂ္ဂိုလ်၏ အဆိုအရ 'ပန်းလက္ခဏာ သဘာဝမှန် အတွက် ခံစားမှုကို အလေးမမူဘဲ ပန်းများအား အလွန်အလွန် လေးစားမှုကို သရုပ်ဖော်ခဲ့ကြသော ရှေးခေတ် အိန္ဒိယ အနုပညာရှင်များနှင့် ပတ်သက်၍ ကျွန်ုပ်တို့ အမှန်ပင် (ထည့်သွင်း) စဉ်းစားနိုင်ပါပြီလော' ဟူ၍ ဖြစ်သည်။

သဘာဝ သရုပ်မှန်အတိုင်း ထွင်းထုထားသည့် တိရစ္ဆာန်လေးမျိုးကို စည်ပုံ(အဝိုင်း)ပတ်လည်တွင် ဆက် လက်၍ လက်ယာရစ်တွေ့ရသည်။ မြင့်မြတ်မှုအတွက် ရှေးခေတ်အိန္ဒိယတွင် လေးစားခဲ့သည့် ယင်းတိရစ္ဆာန် (လေးမျိုး)သည် ဗုဒ္ဓ သို့မဟုတ် ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်များကို တင်စားသည်။ ဗုဒ္ဓနှင့် ရဟန္တာများအား ယေဘုယျ အားဖြင့် နွားလားဥသဘာ၊ အာဇာနည်မြင်း၊ ခြင်္သေ့၊ ဆင်ပြောင်တို့နှင့် ခိုင်းနှိုင်းကြသည်။ တိရစ္ဆာန်အသီးသီး ၏ အကြားတွင် ဓမ္မစကြာပုံဘီးပါရှိပြီး ဓမ္မစကြာဘီး တိုင်းတွင် မူလက ဝင်ရိုးနေရာ၌ အညိုရောင်အဖုံး တစ်ခုပါရှိသည်။ စည်ပုံ (အဝိုင်း)ပေါ်၌ ဟောက်နေ သည့် ခြင်္သေ့လေးကောင် ကျောချင်းကပ်၍ရပ်နေသည်။ ၎င်းတို့၏ ခြင်္သေ့လက်သည်းများကို ဓမ္မစကြာဘီး အပေါ်

တည့်တည့်တွင် ထားသည်။ ထို(ထပ်ပေါ်မှ) ခြင်္သေ့ လေးကောင်မှာ မြတ်ဗုဒ္ဓ၏သီဟနာဒ အရပ်လေးများမှာ သို့ ဓမ္မကို ရဲရင့် ယုံကြည်စွာ ဟောမြတ်တော်မူခြင်းကို တင်စားသည်။ ခြင်္သေ့များအပေါ်တွင် ဓမ္မစကြာဘီးရှိပြီး ၎င်း(ဓမ္မစကြာဘီး)၏ အပျက်အစီးများကို ပြုတိုက်တွင် တွေ့မြင်နိုင်သေးသည်။ ကျောက်စာတိုင်ခေါင်း၌ ထွင်းထု ထားသောလက်ရာသည် အသက်ဝင်ပြီး မျက်နှာပြင်မှာ ချောမွတ် ပြောင်လက်နေသည်။ လက်မှုအတတ်ပညာ ကား အရည်အသွေး အဆင့်အမြင့်ဆုံး ဖြစ်သည်။ လောကအား ဓမ္မကို ပထမဆုံး ဟောကြားတော်မူခဲ့သည့် နေရာအတွက် အလွန်သင့်လျော်သည့် အထိမ်းအမှတ် ကို စဉ်းစားနိုင်ခဲ့ပေသည်။ အိန္ဒိယနိုင်ငံသည် အသောက မင်း၏ ခြင်္သေ့ရုပ်ကျောက်စာတိုင်ခေါင်းကို နိုင်ငံတော်တံ ဆိပ်အဖြစ် သတ်မှတ်ခဲ့သည်။

ခြင်္သေ့ခေါင်း၏ ဘယ်ဘက်တွင် ကုသနခေတ် လက်ရာ မင်းသားသိဒ္ဓတ္ထ၏ ဆင်းတုရှိပြီး မဇုရာတွင် ထွင်းထုသည့် (လက်ရာ)နှင့် အလွန်တူသည်။ ဆင်းတု၏ ဝတ်ရုံများသည် သဘာဝမှန်ကို တင်စားပြီး ထိုခေတ် ထိုအချိန်က ဝတ်စား ဆင်ယင်မှုနှင့် ပတ်သက်သည့် အကောင်းမွန်ဆုံးသော အတွေးအမြင်ကို ပေးသည်။ ဘုရားလောင်း (မင်းသားသိဒ္ဓတ္ထ)၏ လက်များအတွင်း ခြင်္သေ့တစ်ကောင်၊ ဘယ်ဘက်ခြေထောက်ဘေးတွင် သစ် ရွက်ကိုင်းများ၊ သစ်သီးနှင့်ပန်းများ ရှိသည်။ ဤဆင်တု ဘေးတွင် စာတန်းပါသည့် ထီးရိုးတစ်ခုရှိပြီး (ယင်းစာ တန်းက) ဤဆင်တုတော်ကို အေဒီ ၁၂၃ ခန့် တွင် ထုလုပ်ခဲ့ကြောင်း ညွှန်ပြသည်။ စာတန်းပါ အကြောင်း အရာမှာ ဤသို့ဖြစ်သည် 'ကနိသျှကမင်းကြီး နန်းစံသုံး နှစ်မြောက်၊ တတိယလ၊ ၂၂-ရက်မြောက်နေ့၊ ဤနေ့တွင် ပိဋကတ်သုံးပုံ ကျွမ်းကျင်သူ ရဟန်းတော်ဗလနှင့် ၎င်း၏ မိတ်ဆွေ ရဟန်းတော် ပုညဝုဒ္ဓိသည် ဗာရာဏသီတွင် ဘုရားလောင်းဆင်းတုအလှူနှင့် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် လမ်း လျှောက် တော်မူလေ့ရှိခဲ့သည့် နေရာတွင် အရိုးပါထီး တစ်လက် စိုက်ထူ(လှူဒါန်း)ခဲ့သည်။ ၎င်း၏မိဘများ၊ ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာများ၊ ဆရာများနှင့် တပည့်များ၊ ပိဋကတ် ကျွမ်းကျင်သည့် ဘိက္ခုနီ ဗုဒ္ဓမိတြာ၊ ဘုရင်ခံ ဝနသပရ နှင့် ခါရပပလ္လန (Vanaspara and Kharapallana)၊ လူ တန်းစား လေးမျိုးနှင့်တကွ လူအားလုံးတို့၏ ကောင်းကျိုး ချမ်းသာအတွက် (စိုက်ထူ) လှူဒါန်းခဲ့ သည်'။

ဤဝမ်းမြောက်ဖွယ် အလှူသည် မိတ်ဆွေအပေါင်း အဖော်တစ်စု၏ ပူးပေါင်းကြိုးပမ်းမှုကြောင့် ဖြစ်ရသည် မှာ ထင်ရှားသည်။ ဤရဟန်းတော် ဗလလှူဒါန်းသည့် ဆင်းတုတော်များကို မဇုရာနှင့် သာဝတ္ထိတို့၌ တွေ့ရခြင်း၊ ကောသမ္ဘိ ကျောက်ဆစ်တစ်ခု၌မူ ဘက္ခုနီ ဗုဒ္ဓမိတြာကို ဖော်ပြထားခြင်းတို့မှာ စိတ်ဝင်စားဖွယ်အချက် တစ်ရပ် ဖြစ်သည်။ ဤ (ဖော်ပြဆဲ) ဆင်းတုတော်မှပင် အခြား ကျောက်စာများလည်း ပါရှိသေးသည်။ တစ်ခုမှာ ခြေ

ထောက်နှစ်ခုအကြား အောက်ခြေ တွင်ရှိပြီး အခြားတစ် ခုမှာ ကျောဘက်တွင်ဖြစ်သည်။ စာတန်းနှစ်ခုလုံးမှာ (ထီး)ရိုးပေါ်ရှိ စာတန်းများထက် ပို၍တိုသည်။ ပြတိုက် ခန်းမဆောင်၏ ဘယ်ဘက်ထောင့် ခပ်လှမ်းလှမ်းတွင် ဘုရားဖူးသည် တစ်ချိန်က ဤဆင်းတုတော်မြတ်အား ဆောင်းမိုးထားခဲ့သည့် ထီးတော်ကို တွေ့မြင်နိုင်သည်။ ထီးတော်သည် အချင်းသုံးမီတာကျယ်ပြီး ဗဟိုတစ်ခု တည်းရှိသော စက်ဝိုင်းကွင်းများဖြင့် တန်ဆာဆင်ထား လျက် ကွင်းတိုင်းကို လှပစွာ ထွင်းထုထားသည်။ အ တွင်းဆုံး စက်ဝိုင်းတွင် ပွင့်ချပ်နှင့်ကြာတစ်ပွင့် တစ်ဝက် ပွင့်(အင်္ဂု)နှင့် အလုံးစုံပွင့်(ကြာပန်းပုံ)များဖြင့် ပီပြင်စွာ သရုပ်ဖော်ထားသည်။

ဤကြာပွင့်နှင့် ကပ်လျက်တွင် စတုဂံပုံကွက်များ အတွင်း တိရစ္ဆာန်အထူးအဆန်းများပါသည့် ဖောင်းရစ် တစ်ခုရှိသည်။ စတုရန်းကွက်အတွင်း ထည့်သွင်းထား သော ကြာပွင့်များ (စတုဂံပုံအကွက်၏) တစ်ခြားစီနေရာ တွင်ရှိသည်။ တိရစ္ဆာန်အားလုံးမှာ အတောင်ရှိပြီး ခြင်္သေ့၊ ဆင်၊ သိုး(မြည်း)၊ ကုလားအုတ်၊ ငန်းနှင့် မိကျောင်း ဦးခေါင်းများရှိသည်။ နောက်ဖောင်းရစ် တစ်ခုတွင် မင်္ဂ လာအမှတ်အသား ၁၂-ခုပါရှိသည်။ ထိပ်ပိုင်းမှ လက် ယာရစ်လှည့်သော် ယင်းမင်္ဂလာ သင်္ကေတများမှာ ခရု သင်းခွံ (ပျက်စီးနေပြီ)တစ်ခု၊ အုန်းထန်းတစ်ပင်၊ ကြာပန်း ပါသည့်အိုးတစ်လုံး၊ နှင်းပန်းပုံတစ်ခုနှင့် အခြားထန်း ပင်ငယ်တစ်မျိုးတို့ဖြစ်သည်။ အခြားဖောင်းရစ်မှာ တစ်ဖန် ၎င်းအပေါ်၌ ကြာပန်းပွင့်ချပ်များရှိသည်။ ဘုရားဖူး သည် အပြင်ဘက် ထီးခွေတွင် တစ်ခုနှင့်တစ်ခု မိတာ ဝက်ခန့်အကွာ၌ အပေါက်ငယ်များပါရှိသည်ကို သတိပြု မိပါလိမ့်မည်။ ယင်းအပေါက်ငယ်များ၌ တစ်ချိန်က ဥပါ သကာများ ပန်းကုံးများနှင့် တံခွန်များချိတ်ဆွဲရန် ငုတ် တိုင်ငယ်များ ပါရှိခဲ့သည်။

ခန်းမကြီး၏ ညာဘက် ခပ်လှမ်းလှမ်းတွင် အတော် အတန်ကျော်ကြားသည့် တရားဟောတော်မူဟန် ဗုဒ္ဓ ဆင်းတုတော် ရှိသည်။ ဤသပ္ပာယ်လှသည့် ဆင်းတု တော်ကို ၁၉၀၄-ခုနှစ် တူးဖော်စဉ်အတွင်း ဓမ္မရာဇိက စေတီတော်တောင်ဘက် တစ်နေရာတွင် တွေ့ရှိခဲ့ပြီး ယခင်က ဓမ္မရာဇိကစေတီတော်ကြီး၏ ပတ်လည်ရှိ လိုင် ခေါင်းငယ်များအတွင်း သီတင်းသုံးတော်မူခဲ့သည့် ဆင်း တုတော် များစွာအနက် တစ်ခုဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ဤဆင်း တုတော်သည် အေဒီငါးရာစု၏ နှစ်ဝက်တွင် ထုလုပ်ခဲ့ ပုံရပြီး တရားဦးဒေသနာ ဟောကြားတော်မူသော မြတ် ဗုဒ္ဓအား တင်စားသည့်ပုံဖြစ်သည်။ တရားစကြာ လည် စေဟန် လက်တော်များက ဤအချက်ကို ညွှန်ပြသည်။ သမင်နှစ်ကောင်နှင့် ရဟန်းငါးပါးဝန်းရံနေသော ဓမ္မ စကြာဘီးပုံတစ်ခု ဆင်းတုတော် အောက်ခံခုံတွင် ပါရှိ သည်။ အခြားရုပ်ပုံနှစ်ခုမှာ အမျိုးသမီးတစ်ယောက်နှင့် ကလေးငယ် တစ်ယောက်ပုံဖြစ်ပြီး ဆင်းတုတော်

အလှူရှင်များ၏ ဘေးတိုက်ပုံဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ဓမ္မစကြာ (ဘီး)ပုံသည် ရှေးခေတ်အိန္ဒိယတွင် ဘုရင်နှင့်ပတ်သက် သော တန်ခိုးအာဏာနှင့် အောင်မြင်မှု၏ သင်္ကေတ အ ဖြစ်ဖြင့် အသုံးပြုခဲ့သည်။ ယင်း (ဘီး)ကို ဗုဒ္ဓဘာသာဝင် များက မိဂဒါဝုန်တွင် (ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်) ပထမဆုံး တရား ဟောကြားတော်မူသည့် သိမ်မွေ့သော၊ နိုးကြွ သော၊ ဒေါသကို သိတိပြုမိရန် ဖျတ်လတ်သော သမင် နှင့်တူသည့် စိတ်ရှိသော (မိဂဘူတေန စိတ္တေန) ကြည် ညိုကိုင်းရှိုင်းသူ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်တစ်ယောက်ကို တင်စား ခြင်းလည်း ဖြစ်နိုင်သည်။ ပြတိုက်ကို နံနက် ၁၀-နာရီမှ ည နေ ၅-နာရီထိ ဖွင့်ပြီး သောကြာနေ့များတွင် ပိတ်သည်။

မူလဂန္ဓကုဋိကျောင်းတော် ဥယျာဉ်ကိုဖြတ်လျက် အပျက်အစီးများ၏ အရှေ့ဘက် လမ်းတွင် အနာဂါရိကဓမ္မပလကြီး ၁၉၃၁-ခုနှစ်က တည် ဆောက်ခဲ့သော မူလဂန္ဓကုဋိဝိဟာရရှိသည်။ ကျောင်း တော်သည် နည်းမျိုးစုံဖြင့် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏ တရားဓမ္မ အဆုံးအမတော်၏ နက်နက်ကျယ်ပြောမှုကို တင်စားထား သည်။ ဤကျောင်းတော်အတွက် ရန်ပုံငွေအများကို အနာဂါရိကဓမ္မပါလ၏ အမေရိကန်လူမျိုး နာယကဖြစ် သူ မစ္စကီ မေရီဖော်စတာ (Mrs Mary Foster)က ကျခံ (လှူဒါန်း)ခဲ့သည်။ စေတီတော်နံရံရှိ အင်္ဂတေပန်းချီကား များကို နာမည်ကျော် ဂျပန်လူမျိုးပန်းချီဆရာ ကိုဆွဆု နိုဆု (Kosetsu Nosu)က ရေးဆွဲခဲ့သည်။ ၎င်း (ပန်းချီ ကားများ)အတွက် (အဖိုးအခကို) အင်္ဂလိပ်လူမျိုး ဗုဒ္ဓဘာ သာ ဘီအယ်လ် ဘရောင်းတန် (B.L. Brownton) က လှူဒါန်းခဲ့သည်။ ဘုရားကျောင်း၏ ဆင်ဝင်အမိုးနှင့် လှပ သည့် ရှေ့တံခါးများကို သီရိလင်္ကာဗုဒ္ဓ ဘာသာလူမျိုးများ နှင့် ၁၉၃၁-ခုနှစ် နိုဝင်ဘာလ ၁၁-ရက်နေ့တွင် ကျင်းပ သည့် မူလဂန္ဓကုဋိဝိဟာရပွင့်ပွဲသို့ တက် ရောက်ခဲ့ကြ သည့် ဗုဒ္ဓဘာသာနိုင်ငံအားလုံးနီးပါးမှ ကိုယ်စားလှယ်များ လှူဒါန်းခဲ့သည်။ မူလဂန္ဓကုဋိဝိဟာရ၏ နံရံများရှိ ပန်းချီ ကားများမှာ အောက်ပါအတိုင်းဖြစ်သည် -

- တောင်ဘက်နံရံ
- ၁) (လူ့ပြည်၌) ဖွားမြင်ရန် စောင့်ဆိုင်းနေသည့် တာဝတိံသာနတ်ပြည်ရှိ ဘုရားလောင်း (သေတ ကေတု)နတ်သား၊
  - ၂) ဘုရားလောင်း ပဋိသန္ဓေယူချိန် မဟာမာယာ၏ မင်္ဂလာအိပ်မက်၊
  - ၃) လူမွန်ဥယျာဉ်၌ ဘုရားလောင်း မွေးဖွားတော် မူခြင်း၊
  - ၄) ခမည်းတော်မင်းကြီး နှစ်ပတ်လည် လယ်ထွန် မင်္ဂလာပြုနေစဉ် မင်းသားသိဒ္ဓတ္ထ ဈာန် အဘိဉာဏ် ဝင်စားခြင်း။

- ၅) သစ္စာဓမ္မကို ရှာဖွေခြင်းအတွက် တောထွက်ရန် မင်းသားသိဒ္ဓတ္ထအား တိုက်တွန်းခဲ့သည့် နိမိတ်ကြီး လေးပါး၊
- ၆) နန်းတော်မှ မထွက်ခွာမီ ဇနီးနှင့် မွေးကင်းစသားတော်အား မင်းသားသိဒ္ဓတ္ထကြည့်ရှုဟန်၊

အနောက်ဘက်နံရံ

- ၇) ဆန္ဒ (အမတ်)ကို အဖော်ခေါ်ပြီး စီးတော်မြင်းကဏ္ဍကကိုစီးလျက် ဥဒါနိန် ဘုရားလောင်းတောထွက်ခြင်း၊
- ၈) ဆရာကြီးများထံမှ လမ်းညွှန်မှု ရယူခြင်း၊
- ၉) ပင်ပန်းသည့်အကျင့် (ကိုကျင့်ကြံခဲ့သည့်) နှစ်များကြောင့် အားအင် ဆုတ်ယုတ်နေသော မင်းသားသိဒ္ဓတ္ထ(ရဟန်း)သည် သုဇာတာ၏ ဆွမ်းကို ခံယူစဉ် အဖော်ရဟန်းငါးပါး (ပဉ္စဝဂ္ဂီ)တို့ သဘော မကျဟန်ဖြင့် ကြည့်ရှုနေကြပုံ၊
- ၁၀) မာရ်နတ်နှင့် ၎င်း၏စစ်တပ် တိုက်ခိုက် (နှောင့်ယှက်)ခြင်း၊
- ၁၁) (ပဉ္စဝဂ္ဂီ) ရဟန်းငါးဦးအား တရားဦးဟောရန် မိဂဒါဝုန်သို့ ရောက်ရှိလာစဉ် ယခင်က ဗုဒ္ဓလောင်းလျာအား စွန့်လွှတ်ခဲ့သည့် (ထို) ပဉ္စဝဂ္ဂီငါးဦး၏ ခရီးဦးကြိုဆိုခြင်းခံရသည့် ဘုရားရှင်၊
- ၁၂) ဘုရင် ဗိမ္ဗိသာရအား တရားဟောကြားခြင်း၊
- ၁၃) အနာထဝိဇ္ဇာသုဋ္ဌေးက ဇေတဝန်ဥယျာဉ်ကို ဝယ်ယူခြင်း၊

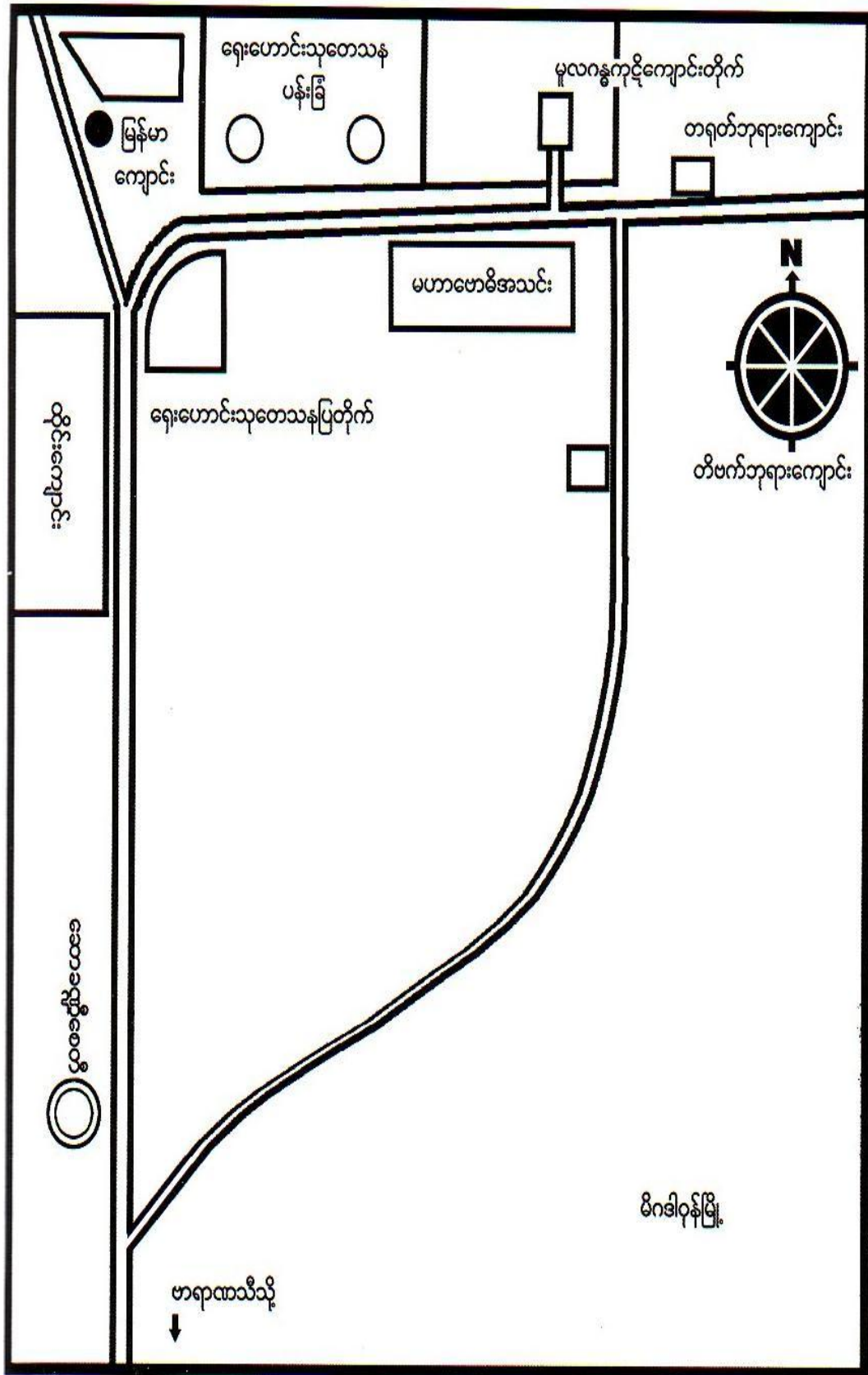
အရှေ့ဘက်နံရံ

- ၁၄) မိတ်ဆွေရဟန်းတော်များ စွန့်လွှတ်ခံရသော လူမမာရဟန်းတော်တစ်ပါးကို မြတ်ဗုဒ္ဓနှင့် အရှင်အာနန္ဒက ပြုစု လုပ်ကျွေးကြခြင်း၊
- ၁၅) ရောဟိနီမြစ်ကို အကြောင်းပြု၍ စစ်ဖြစ်ခါနီး သာကီယနှင့် ကောလိယပြည်ထောင်သားတို့အား ဗုဒ္ဓရှင်တော် မြတ်က ဖျန်ဖြေခြင်း၊
- ၁၆) ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ကပိလဝတ္ထုမြို့သို့ ကြွရောက်တော်မူခြင်း၊
- ၁၇) ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ပရိနိဗ္ဗာန်စံလွှဲတော်မူစဉ် အရှင်အနုရုဒ္ဓါက ရဟန်းတော်များအား မငိုကြွေးကြရန်အား ပေးစကားဆိုခြင်း၊ ယာဘက်တွင် ဗုဒ္ဓ၏ နောက်ဆုံးသာဝကဖြစ်လာသူ သုဘဒ္ဒပရိပိုဇ်၊
- ၁၈) ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် မယ်တော် (နတ်သား)အား တာဝတိံသာနတ်ပြည်၌ အဘိဓမ္မာတရား ဟောကြားခြင်း၊
- ၁၉) အင်္ဂုလိမာလအား ချေချွတ်ခြင်း၊
- ၂၀) ဒေဝဒတ်နှင့် အဇာတသတ္တုတို့ ဗုဒ္ဓနှင့်ဘုရင် ဗိမ္ဗိသာရကို သတ်ရန်ကြံစည်ကြခြင်း၊

- ၂၁) အရှင်အာနန္ဒက အမျိုးသမီးငယ် တစ်ယောက်အား ရေအနည်းငယ် ပေးလှူရန် ပြောကြားခြင်း၊ ထိုအမျိုး သမီးငယ်က မိမိသည် အမျိုးနိမ့် (ဇာတ်နိမ့်) ဖြစ်သည်ဆိုပြီး တွန့်ဆုတ်နေခြင်း၊ ဗုဒ္ဓ၏ အဆုံးအမသည် ဇာတ်စနစ်ကို ငြင်းဆိုကြောင်း အထူပြုရှင်းပြလျက် အရှင်အာနန္ဒက အမျိုးသမီးငယ်အား ‘သင့်အမျိုးဇာတ် ဘာဖြစ်သည်ကို ငါတောင်းခံခြင်းမဟုတ်၊ ငါသင့်ထံမှ ရေကိုသာ အလှူခံပါသည်’ဟု ပြောကြားခြင်း၊ ဤဝတ္ထု ကြောင်းသည် ဒီဗျာဝဒါနကျမ်းမှ ဖြစ်သည်။ မူလဂန္ထကုဋိဝိဟာရရှိ ပင်မဘုရားကျောင်း ဆောင်တွင် တက္ကသိလာ (တက္ကသိုလ်)မြို့ရှိ စေတီတော်နှင့် နာဂရဇ္ဈကောဏ္ဍအရပ်ရှိ စေတီတော်များတွင် တွေ့ရှိခဲ့ပြီး အိန္ဒိယဘုရင်ခံ လော့ဒ်အာဝင် (Lord Irwin)က မဟာဗောဓိအသင်းအား လက်ဆောင်ပေးခဲ့သည့် ဗုဒ္ဓ၏ (ဟုယူဆရသည့်) ဓာတ်တော်များ ကိန်းဝပ်သည်။ ဘုရားခန်း နောက်ဘက်တွင် အနာဂါရိကဓမ္မပါလ၏ ပြာများပါဝင်သည့် စေတီငယ်တစ်ဆူရှိသည်။ ထိုဘုရားကျောင်း၏ နောက်တည့်တည့်၌မူ သားကောင်များအတွက် ပန်းခြံငယ်တစ်ခုရှိသည်။ ယင်း၏ နောက်တည့်တည့်တွင် ဓမ္မပါလရုပ်ကလာပ်ကို သင်္ဂြိုဟ်သည့်နေရာ အထိမ်းအမှတ် ဗိမာန်တစ်ခုရှိသည်။ ဘုရားကျောင်း အဝင်လမ်းမ၏ ညာဘက်တွင် အောက်သို့စူးစိုက် ကြည့်နေပြီး လက်ကိုပိုက်ထားဟန် အနာဂါရိကဓမ္မပါလ၏ ရုပ်တုရှိသည်။

ခေတ်သစ်ကျောင်းတိုက်များ

မူလဂန္ထကုဋိဝိဟာရအပြင် မိဂဒါဝုန်အတွင်း အပြင်ပတ်လည်၌ အခြားခေတ်သစ် ဘုရားကျောင်းများစွာ ရှိသေးသည်။ ဓမ္မကစေတီတော် အနောက်ဘက် ကပ်လျက်တွင် မူလက ၁၈၂၄-ခုနှစ်တွင် တည်ဆောက်ခဲ့သည့် သျှရေယနာထ ဂျိန်းဘုရားကျောင်းရှိသည်။ ဤတိတ်ဆိတ်ပြီး ဆွဲဆောင်သည့် ဂျိန်းဘုရားကျောင်း၏ အတွင်းပိုင်းနံရံများကို မြတ်ဗုဒ္ဓ နှင့်ခေတ်ပြိုင် (ဗုဒ္ဓထက်) အသက်ကြီးသည့် ဂျိန်းဝါဒတည်ထောင်သူ မဟာဝီရ အသက်ထင်ရှားရှိစဉ် အဖြစ်အပျက်များကို သရုပ်ဖော်ထားသည့် စိတ်ဝင်စားဖွယ် နံရံဆေးရေး ပန်ချီများနှင့် တန်းဆာဆင်ထားသည်။ တရုတ်ဘုရားကျောင်း တစ်ကျောင်းကို ၁၉၃၉-ခုနှစ်က ကျော်ကြားလှသည့် စင်္ကာပူနိုင်ငံသား ဘဏ်သုဋ္ဌေး လီချွန်းဆင် (Lee Choong Seng)က မတည်လှူဒါန်းသည့် အလှူငွေဖြင့် တည်ဆောက်ခဲ့သည်။

ကျောင်းတော်ရာများ၏ အနောက်မြောက်စွန်း ခပ်ယွန်းယွန်းကပ်လျက်ရှိ မြန်မာကျောင်းကို ပထမဆုံး ၁၉-ရာစု အစပိုင်းတွင် တည်ဆောက်ခဲ့ပြီး အဖြူရောင် စကျင်ကျောက်သား ဆင်းတုတော် တစ်ဆူရှိသည်။ ဂေလုပုဂိုဏ်းဝင် တိဗက်ဘုရားကျောင်းကို ၁၉၅၅-ခုနှစ်တွင် တည်ဆောက်ခဲ့သည်။ ဘုရားကျောင်းနံရံများမှာ ပန်းချီဆေးရေးများဖြင့် ဖုံးလွှမ်းထားသည်။ ဤဘုရားကျောင်း၏ နောက်ဘက်တွင် ၁၉၅၉-ခုနှစ်က လာဆာ (မြို့)ပုန်ကန်ထကြွမှုတွင် သေဆုံးကုန်ကြသော ပုဂ္ဂိုလ်များအား အထိမ်းအမှတ်ပြု တည်ထားသည့် စေတီငယ် တစ်ဆူရှိသည်။ ယိုးဒယားဘုရားကျောင်းမှာ ပြတိုက် အလွန်လောက်တွင် ရှိလျက် ၁၉၇၁-ခုနှစ်တွင် တည်ဆောက်ခဲ့ပြီး ယခုအခါ တည်ဆောက်ဆဲဖြစ်သည်။ မိဂဒါပုန်၏အပြင်ဘက် ၃-ကီလိုမီတာခန့်တွင် အဆင့်မြင့် တိဗက်ဘာသာ လေ့လာရေးဗဟိုတက္ကသိုလ် ရှိသည်။ ဤတက္ကသိုလ်တွင် ဧရာမစာကြည့်တိုက်ကြီး တစ်ခုရှိပြီး ငြိမ်းချမ်းသည့် ပညာရှာမှီးရာ အသိုက်အမြံဖြစ်သည်။

တိုက်ကို နံနက် ၁၀-နာရီခွဲမှ ညနေ ၅-နာရီအထိ ဖွင့်သည်။ မေလနှင့် ဇွန်လများအတွင်း နံနက် ၇-နာရီမှ ညနေ ၁၂-နာရီခွဲအထိ ဖွင့်သည်။ တနင်္ဂနွေနေ့နှင့် တက္ကသိုလ် ကျောင်းပိတ်ရက်များအတွင်း ပိတ်သည်။ ဘာရတကာလာ ဘဝန်သည် ဂီတပညာမဟာဌာနနှင့် ကပ်လျက် တက္ကသိုလ်ဝင်း အတွင်းရှိသည်။

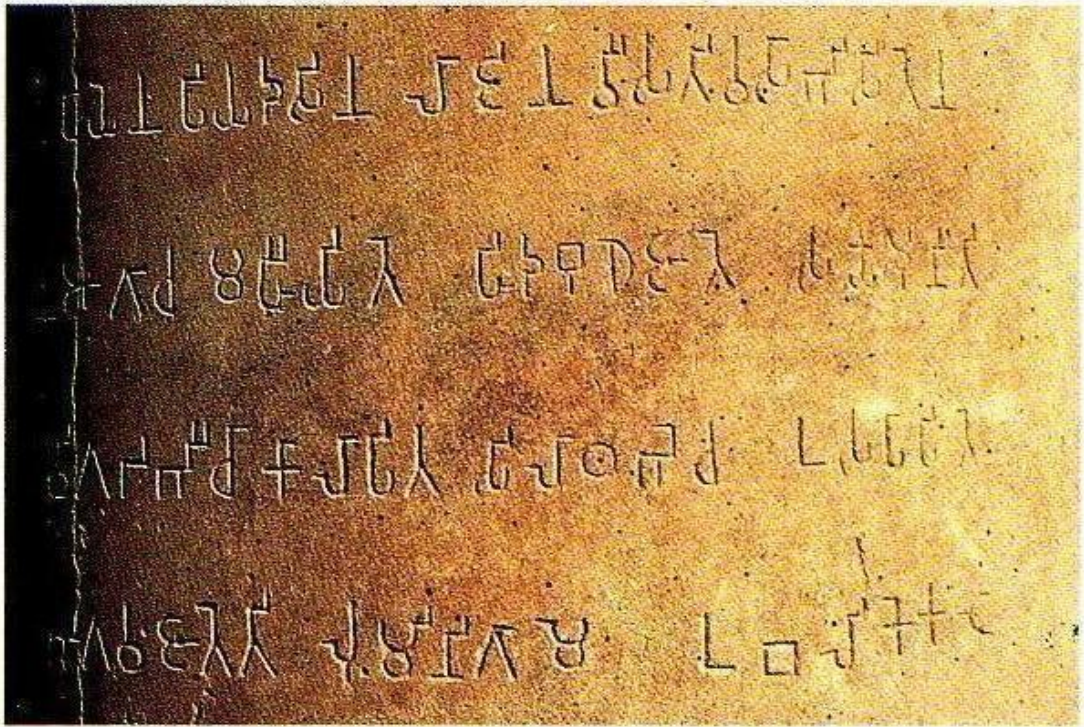
သွားရောက်ရန်
မိဂဒါပုန်သည် ဗာရာဏသီမှ ၁၃-ကီလိုမီတာဝေးပြီး မြောက်ဘက်သို့သွားသော ရထားလမ်းမကြီး ပေါ်တွင်ရှိသည်။ ဗာရာဏသီမှ လန်ချား သို့မဟုတ် ဘတ်စကား များဖြင့် လွယ်ကူစွာ သွားရောက်နိုင်သည်။

မိဂဒါပုန်ဝန်းကျင်
ဘာရတကာလာဘဝန် (ပြတိုက်)
(Bharat Kala Bhavan)
ဗာရာဏသီရှိ ဗာရာဏသီဟိန္ဒီတက္ကသိုလ် အတွင်း (ဤပြတိုက်) တည်ရှိသည်။ ဤပြတိုက်တွင် ထူးခြားဆန်းကြယ်သည့် ဟိန္ဒူဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် ဂျိန်းပန်းပုလက်ရာများရော အခြားအနုပညာလက်ရာများကိုပါ စုဆောင်းပြသ ထားသည်။ ပြခန်းဝင်ပစ္စည်းများကို ကောင်းစွာပြသ ထားပြီး (လျှပ်စစ်ဓာတ်မီး) အလိုအလောက် ထွန်းညှိ ထားသည်။ ဗုဒ္ဓသာဘာသာ ပြခန်းတွင် ဗာရာဏသီ၌ တွေ့ရသည့် ဂုတ္တခေတ်မှ ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်များ၊ ပလ္လခေတ် ပြောင်လက်ချောမွတ်သည့် လက်ရာ အများအပြားနှင့် ခမ်းနားလှသည့် ၁၄-ရာစု အိန္ဒိယ-တိဗက်ထက် (Thanka)^{၂၀} များကိုလည်း ပြသထားသည်။ ဤပြ

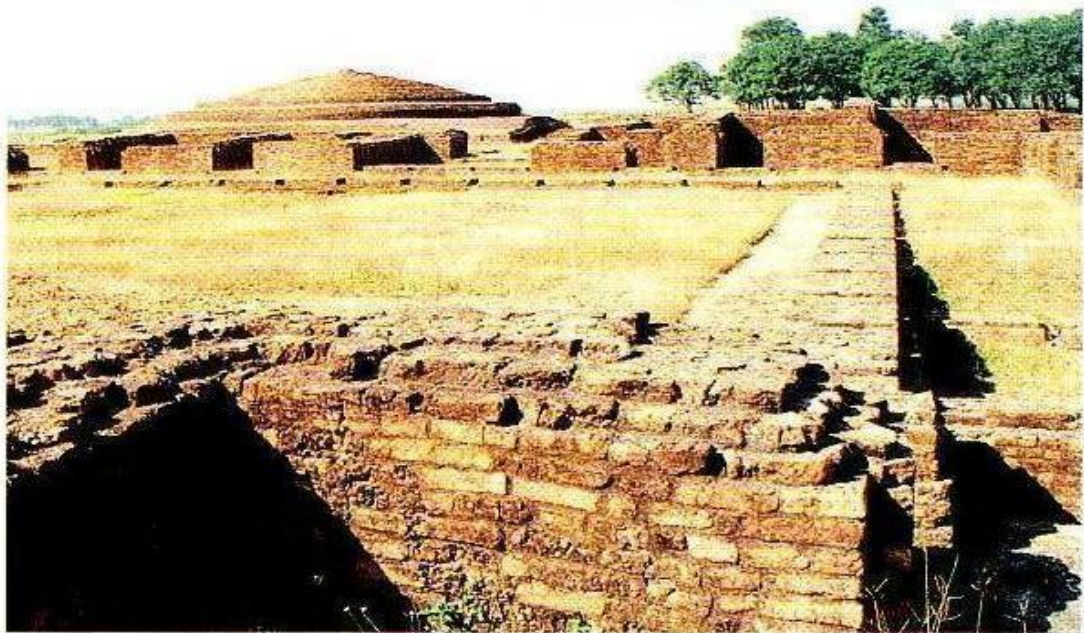
^{၂၀} ပိုးသားဖြင့် ဘောင်ခတ်ထားသော ပိုက်ဆံလျှော် ပိတ်သား ပုရပိုက်ပေါ်၌ ရေးဆွဲထားသည့် ခပ်ကြမ်းကြမ်း ရုပ်ပုံပန်ချီကားများကို ထက်ဟုခေါ်သည်။ တိဗက်ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်တို့ အသုံးပြုသည်။ သံသရာစက်ဝန်းပုံ၊ မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ အတိတ်ဘဝဇာတ်တော် သရုပ်ဖော်ပုံများ၊ တစ်ခါတစ်ရံ တိဗက်ဘာသာရေးဂိုဏ်းမှ ထင်ရှားသည့် ဘာသာရေး ခေါင်းဆောင်များ၏ ပုံများကို ရေးဆွဲလေ့ရှိသည်။ အထူးသဖြင့် ယင်းပုရပိုက်ပေါ်၌ အဝန်းပုံရေးဆွဲပြီး (သမထ) ကမ္မဋ္ဌာန်း အားထုတ်ရာ၌ ကသိုဏ်းနိမိတ်အဖြစ်

အသုံးပြုကြသည်။ The Seeker's Glossary of Buddhism p. 620. (ဘာသာပြန်သူ)။

လုမ္ဗီနီရီ အသောက ကျောက်စာတိုင်

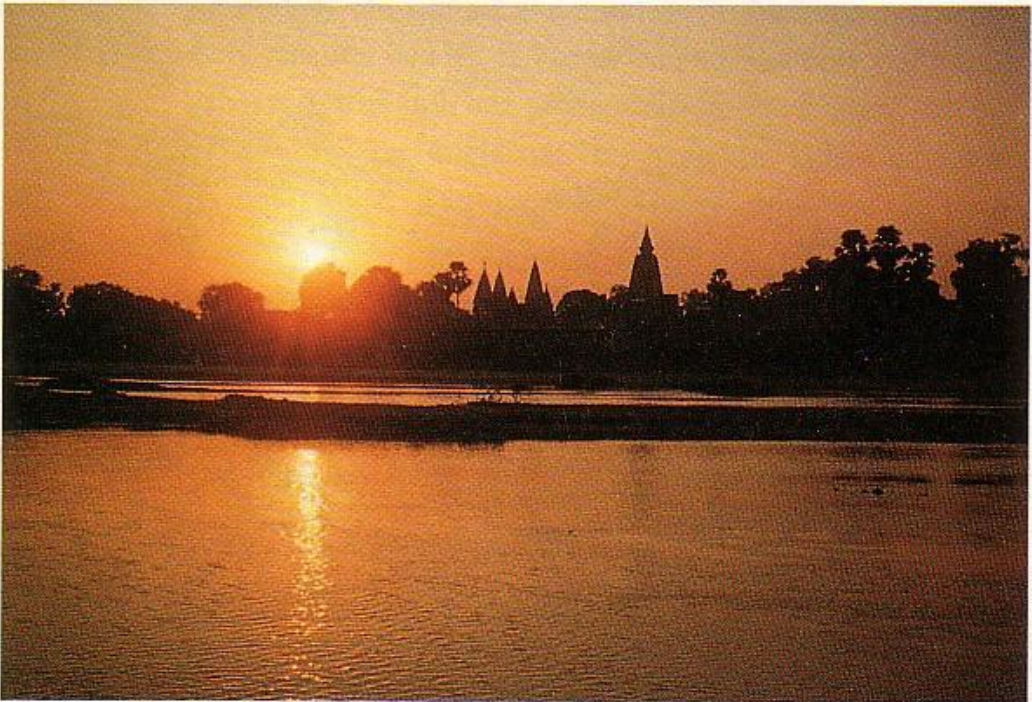

ကပိလဝတ္ထမှ အပျက်အစီးများ

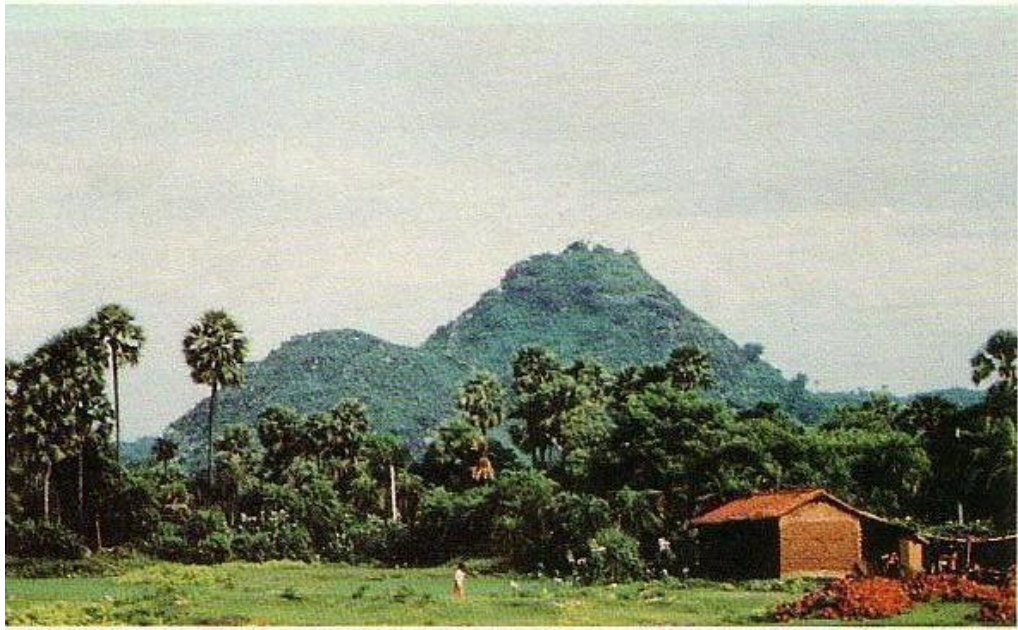

ဗုဒ္ဓဂယာရှိ ဗုဒ္ဓပါဒစေတီ

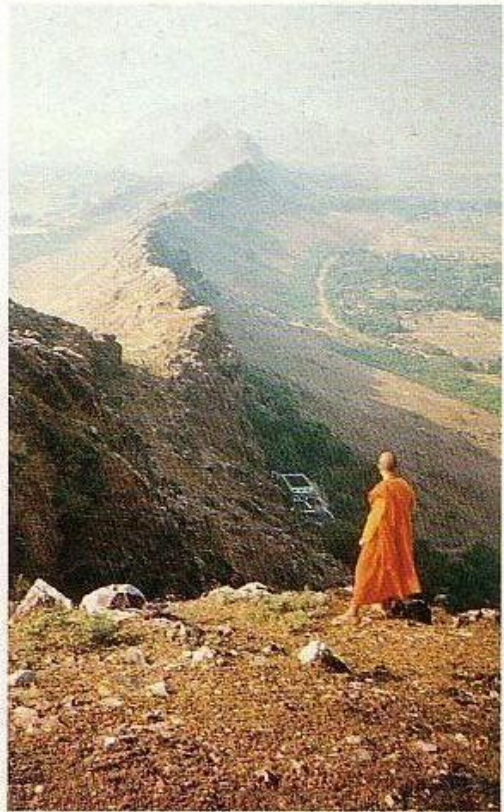
ဗုဒ္ဓဂယာ ညနေခင်း

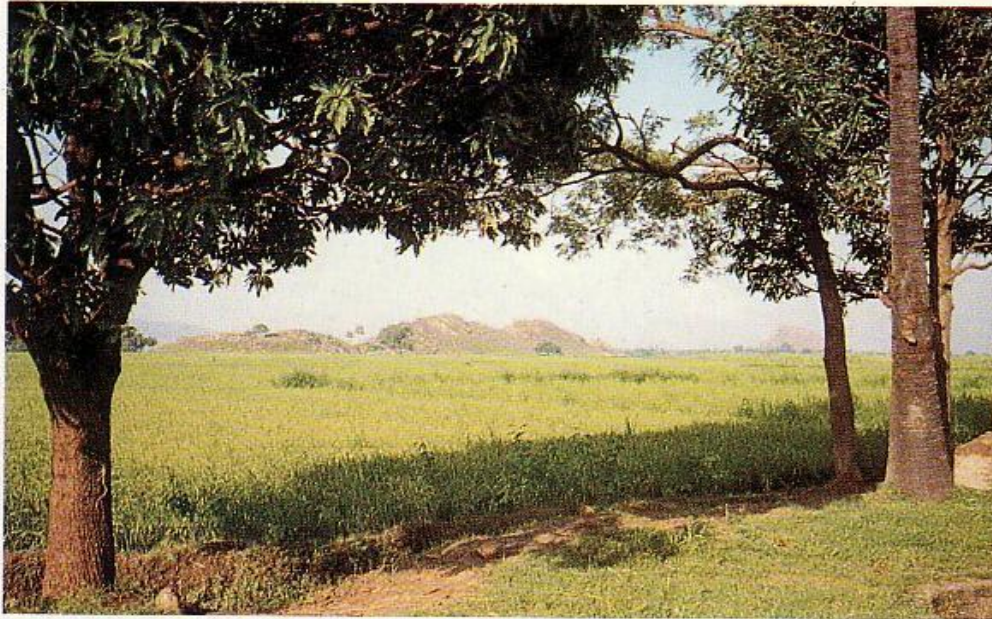
ဗြဟ္မဃောနိခေါ် ဂယာသီသ

ဗုဒ္ဓဂယာ ဘူတန်ဘုရားကျောင်းမှ ဆင်းတု

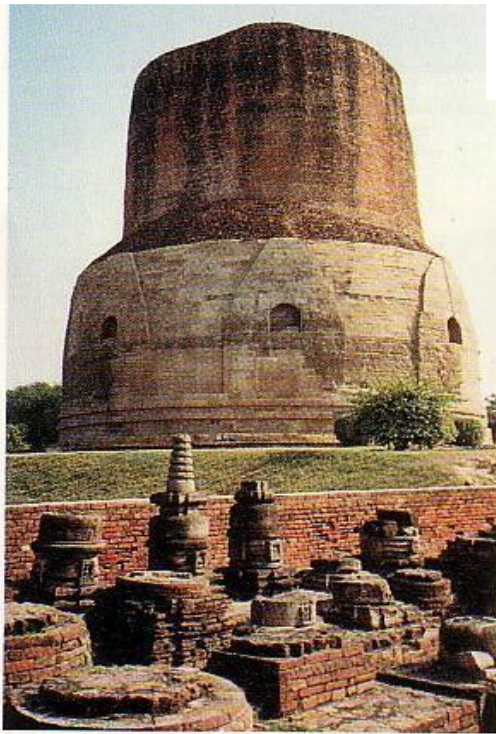

ဗုဒ္ဓဂယာမှ ပရဗောဓိနေရာ

ကုက္ကမုပါဒဝိရိ

မဂဒါဝုန်မှ ဂုတတ္ထခေတ်လက်ရာ
ဓမ္မေကစေတီ

မဂဒါဝုန် မူလဂန္ဓကုဋိကျောင်းတော်မှ ပန်းချီကား

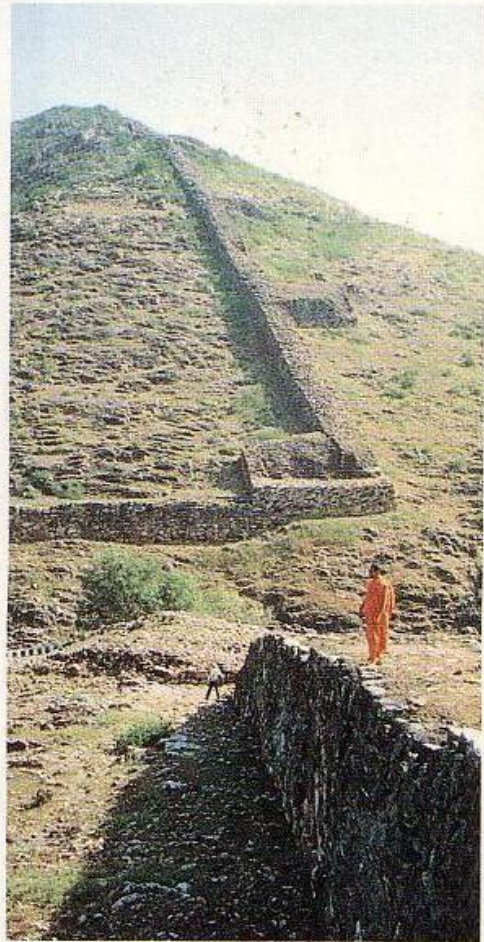

ရာဇဂြိုဟ်မြို့မှ ဝိဇ္ဇာကုဋ်တောင်

ရာဇဂြိုဟ်မှ ကုန္ဒသာလဂူ

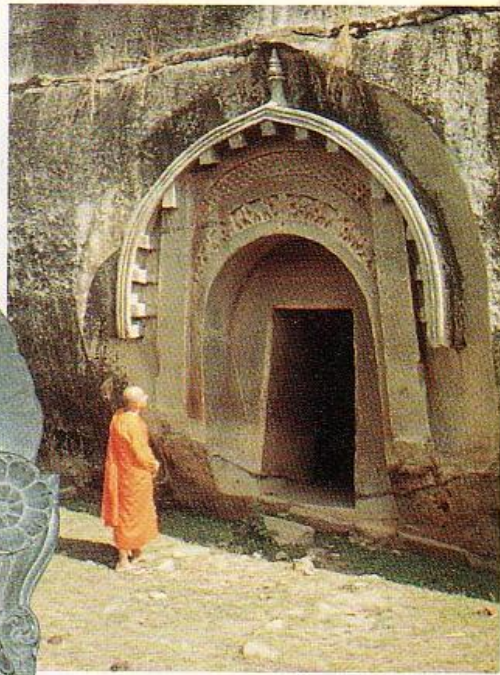

ရာဇဂြိုဟ်မြို့ရှေးတံတိုင်း

ကောသမ္ဗိမှ ယေသိတာရုံကျောင်းတော်ရာ

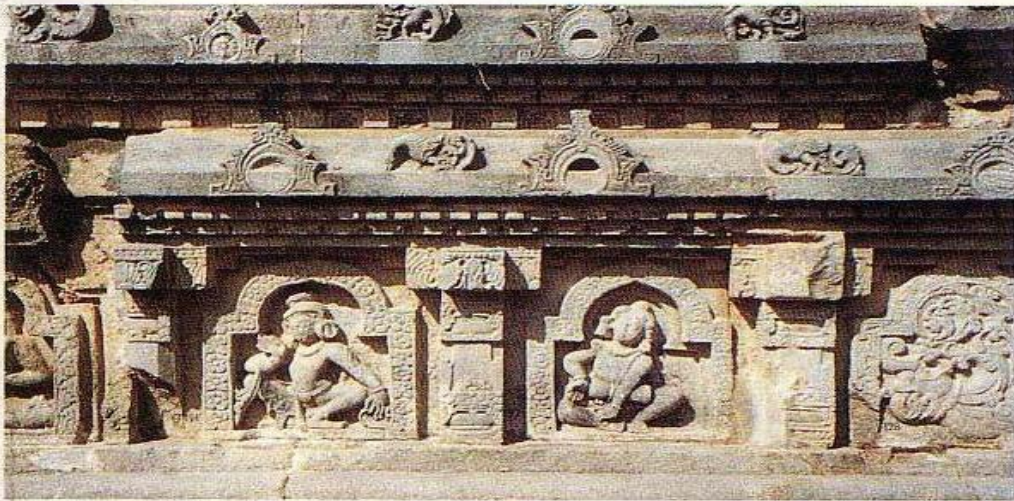

ပတ္တနားပြတိုက်မှ အဝလောကိတေသွာရဆင်းတု

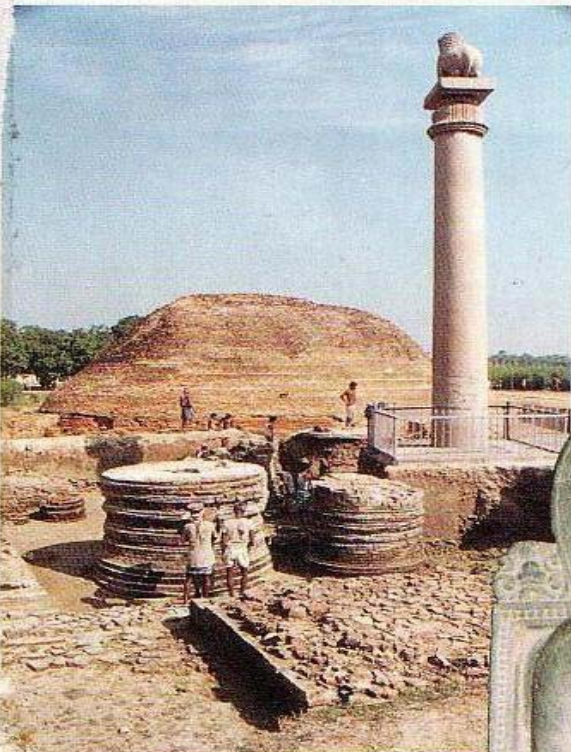

ဗာရာဗရတောင်ကုန်းမှ
လောမသရသွေဂူ

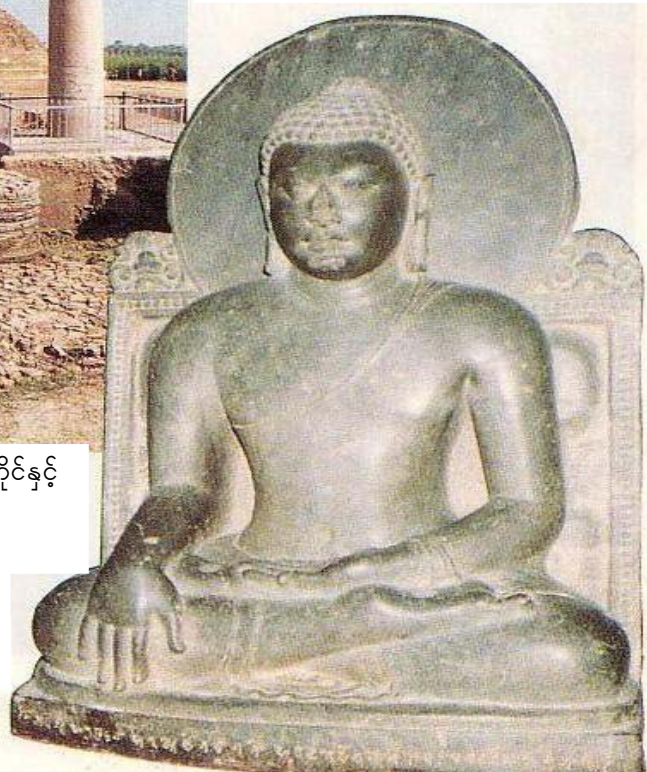

နာလန္ဒကျောင်းတော်ရာ အမှတ် ၂ မှ
ကျောက်ထွင်းရုပ်တုများ

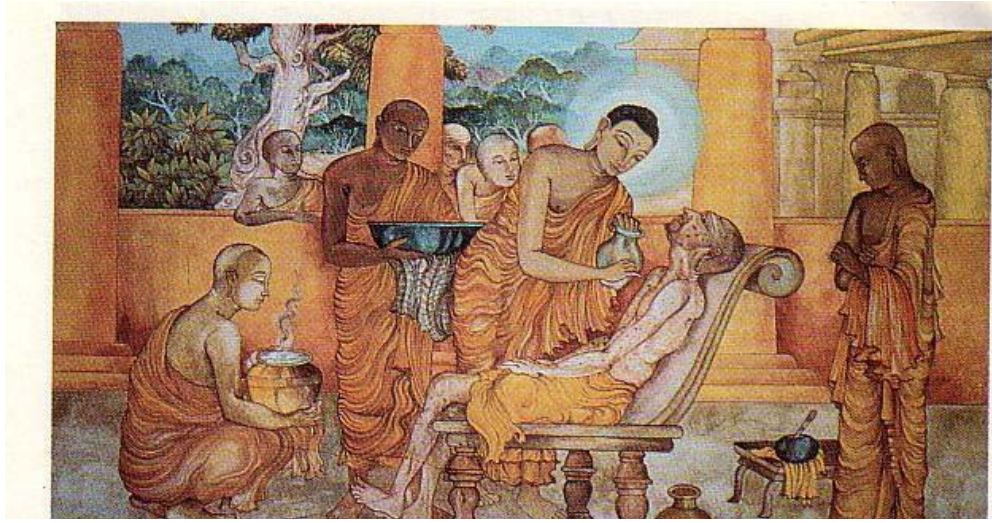

ဝေသာလီမှ ခြင်္သေ့ခေါင်း ကျောက်စာတိုင်နှင့်
စေတီတော်

နာလန္ဒာပြတိုက်ရှိ ဗုဒ္ဓဂယာမှ ရုပ်တု

သာဝတ္ထိမြို့ရှိ သီရိလင်္ကာကျောင်းမှ ပန်းချီကား

ကုသိနာရုံမှ မဟာပရိနိဗ္ဗာနစေတီနှင့် ဘုရားကျောင်း

၅။ ဂယာ

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် (တပည့်)ရဟန်း တစ်ထောင်နှင့်အတူ ဂယာသီသအရပ်ရှိ ဂယာ(ရွာ) အနီးတွင် သီတင်း သုံးတော်မူခဲ့သည် (ဝိ ၃၊ ၄၃)။

ဂယာသည် ဟိန္ဒူဘာသာ၏ မြို့မြတ်ခုနစ်ခုအနက် တစ်ခုဖြစ်သည်။ ဗုဒ္ဓခေတ်ကတည်းကပင် ဟိန္ဒူဘာသာဝင်များသည် ကွယ်လွန်သူ မိဘဆွေမျိုးများအတွက် ဘာသာရေးကိစ္စ ဆောင်ရွက်ရန်နှင့် ဖလဂူမြစ်တွင် ရေချိုးရန် ဂယာမြို့သို့ လာရောက်ခဲ့ကြသည်။ ဘာသာရေးကိစ္စများကို ဂယာမြို့တွင် (ယနေ့တိုင်) ဆောင်ရွက်ကြဆဲဖြစ်သည်။ ဂယာရှိ ဟိန္ဒူဘာသာဝင်များ၏ အထွတ်မြတ်ဆုံး နေရာများမှာ ဟိန္ဒူပါဒဘုရားကျောင်း၊ ကျော်ကြားလှသည့် မသေသောညောင်ပင် တည်ရှိရာ အကသူယဝတ် (Akshayavat)ဘုရားကျောင်းနှင့် ဗြဟ္မကုဏ္ဍ ရေကန်တို့ဖြစ်ကြသည်။ ဟိန္ဒူဘာသာ လွမ်းမိုးသည့် ဆက်ဆံပတ်သက်မှုရှိသော်လည်း ဂယာမြို့သည် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်တို့အတွက်လည်း ခမ်းနားလှသည်။ အကြောင်းမူ ဗုဒ္ဓမြတ်စွာ သက်တော်ထင်ရှားရှိစဉ်က ဂယာမြို့၌ အမှတ်ရဖွယ်ဖြစ်ရပ်များ ရှိခဲ့သောကြောင့်ဖြစ်သည်။

မိဂဒါဝုန်၌ ပထမဝါ ကျွတ်တော်မူပြီးနောက် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ဗုဒ္ဓဂယာသို့ ပြန်ကြွလာတော်မူပြီး ယင်းဂယာမြို့ရှိ ဥရုဝေလကဿပ၊ နဒိကဿပနှင့် ဂယာကဿပတို့ကို ၎င်းတို့၏ တစ်ထောင်စီသော တပည့်များနှင့်အတူ ဗုဒ္ဓဘာသာအဖြစ် ခံယူစေခဲ့သည်။ အဆိုပါပြုသစ်စ ရဟန်းတစ်ထောင် ခြံရံလျက် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ဂယာမြို့သို့ကြွလာပြီး သုတ္တန်ပေါင်း မြောက်မြားစွာကို ဟောကြားတော်မူသည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ဂယာသို့ အမြဲတမ်း ပြန်ကြွလာတော်မူသည်ဟူသော အထောက်အထား မရှိချေ။ ဤသည်မှာ ဂယာသည် (ဟိန္ဒူများအဖို့) ဘာသာရေးဆိုင်ရာ ဝတ်ပြုဆုတောင်းမှု အခမ်းအနားများအတွက် အချက်အချာနေရာ ဖြစ်သော်လည်း ဗုဒ္ဓအနေဖြင့် ယင်းကို များစွာဂရုစိုက်ခြင်း မရှိသောကြောင့် ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ဝတ္ထုပမသုတ် (မ ၁၊ ၄၇) တွင် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်က 'အကယ်၍ သင်သည် လိမ်ညာခြင်း၊ သက်ရှိတို့အား ညှဉ်းဆဲခြင်းမရှိလျှင် (သူတစ်ပါးဥစ္စာကို) မခိုးဝက် မယုတ်မာဘဲ သဒ္ဓါတရားရှိလျှင် ဂယာသို့သွား ခြင်းဖြင့် အဘယ်အကျိုးရှိမည်နည်း။ ဂယာ(ရေ)သည် သင့်အိမ်မှာရှိသောရေနှင့် ခြားနားမှုမရှိဟု ဟောတော်မူသည်။

ကြည့်ရှုဖွယ်

ဗြဟ္မယောနိ
ဂယာမြို့ပေါ်မှ မိုးနေသော ဤထင်ရှားသည့် တောင်ကုန်းသည် ဗုဒ္ဓလက်ထက်တော်အခါက ဂယာသီသဟု ထင်ရှားခဲ့သည်။ အရှင်မဟာဗုဒ္ဓယောသအလိုအရ ဤတောင်ကုန်း၏ မူလအမည်မှာ ဒုက္ခေရပ်လျက်ရှိသော ဆင်နှင့် တူသောကြောင့် ဂဇသီသ (ဆင်ဦးခေါင်း)ဖြစ်ပြီး ဂယာမြို့အမည်မှာ ဤတောင်ကုန်းကို အစွဲပြု၍ ခေါ်ဝေါ်သောအမည် ဂဇမဂယာဟု ပြောင်းလဲလာခြင်း ဖြစ်သည်။ ကျော်ကြားလှသည့် မီလျံဒေသနာ အာဒိတ္တပရိယာယသုတ်ကို ဗုဒ္ဓသည် တစ်ထောင်သော ပြုသစ်စ ရဟန်းတော်များအား ဤဂယာသီသအရပ်၌ ဟောကြားတော်မူခဲ့သည်။

ရှေးဟောင်း အဋ္ဌကထာကျမ်းများ (အံ-ဋ္ဌ ၁၊ ၂၃၂) ၌ အာဒိတ္တပရိယာယသုတ်ကို ဟောကြားစဉ် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်နှင့် (တရားနာ)ပရိသတ်သည် ဧရာမကျောက်ဖျာကြီးပေါ်၌ ထိုင်ခဲ့ကြကြောင်း ပြဆိုထားသည်။ ထိုမျှလောက်ကြီးမားသော ကျောက်ဖျာ တစ်ခုတလေကိုမျှ ယခုအခါ မတွေ့မြင်နိုင်တော့ချေ။ သို့ရာတွင် မူလတောင်ထွတ်ဘေးရှိ ပခုံးကဲ့သို့သော နေရာတစ်ခုသည် လူတစ်ထောင်လောက် သက်သောင့်သက်သာ နေနိုင်သည့် ကျောက်ဖျာတစ်ခု ရှိခဲ့မည်ဟုယူဆရသော ပြင်ညီနေရာကျယ်ကြီး တစ်ခုရှိသည်။ ဤမြေနေရာအတွင်း စေတီတစ်ဆူ ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည့် မှုန်ဝါးသည့် အစအနများကို တွေ့မြင်နိုင်သေးသည်။

အခြားစိတ်ဝင်စားဖွယ် ဒေသနာတော်တစ်ခုတွင် ဂယာသီသ (တောင်ထိပ်)မှ ကြည်ရှုလိုက်ခြင်း၌ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် မိမိတို့ပြုပြီးသည့် အကုသိုလ်ဒုစရိုက်များ စင်ကြယ်သွားနိုင်သည်ဟု ယုံကြည်ကြလျက် မြစ်အတွင်း ရေချိုးနေကြသော လူအများကို တွေ့မြင်တော်မူကြောင်း ပြဆိုထားသည်။ ထို့နောက် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်က ဤဂါထာကို ဟောမြွက်တော်မူသည် -

'လူအများ ဤမြစ်ထဲမှာ ရေချိုးကြ သော်လည်း ရေဖြင့် (အကုသိုလ်အညစ်အကြေးကို) စင်ကြယ်အောင်လုပ်၍ မရ။
သစ္စာဓမ္မရှိသော သူသည်သာ စင်ကြယ်ပြီး ဗြဟ္မဏ (မကောင်းမှုကို စင်ကြယ်ပြီးသူ) မည်၏' (ဥဒါန၊ စာ- ၈၃)။

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏ ဘဝဆုံးသည်အထိ ဒေဝဒတ်သည် သံဃာ့အဖွဲ့အစည်းကို သင်းခွဲပြီး နောက်လိုက် ရဟန်း ငါးရာနှင့်အတူ ဂယာသီသ၌နေထိုင်ရန် ထွက်ခွာခဲ့သည်။ ဂယာသီသ၌ အဇာတသတ်မင်းက ဘုန်းကြီးကျောင်းတစ်ခု ဆောက်လုပ်လှူဒါန်းသည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်က အရှင်မဟာမောဂ္ဂဏ္ဍာန်နှင့် အရှင်သာရိပုတ္တရာတို့ကို ခွဲထွက် ရဟန်းတော်များအား ကျိုးကြောင်းပြု (ဖျောင်းဖျ)ရန် စေလွှတ်တော်မူသဖြင့် နောက်ဆုံး၌ ထို

ရဟန်းတော်များ (အမှန်ကိုသိပြီး)ပြန်လာအောင် ဆောင်ရွက်နိုင်ခဲ့သည်။

ဟူယင်ဆန် ဂယာမြို့သို့ ရောက်သွားသောအခါ ဂယာမြို့တွင် မိသားစုတစ်ထောင်ခန့်သာ နေထိုင်ကြသည်။ ထိုအချိန်က ဂယာသီသအား ဘုရင်မင်းအဖြစ် တက်ရောက်မှုနှင့် ပတ်သက်သော အရေးကြီးသည့် နေရာတစ်ခုအဖြစ် သတ်မှတ်ထားသည်။ ဟူယင်ဆန်က ဤသို့ဆိုသည် 'ရှေးခေတ်များအချိန်က အုပ်ချုပ်သူဘုရင်များ ထီးနန်းရသောအခါ ပတ်ဝန်းကျင် အနီးအနားရှိ ပြည်သူများအား နှစ်သက်စေရန်နှင့် မိမိ၏ကျောစောထင်ရှားမှုကို လွန်ခဲ့သောမျိုး ဆက်တို့ထက် သာလွန်ကြောင်း ပြသရန် ရည်ရွယ်ချက်ဖြင့် အခမ်းအနားများ အစီအရိကျင်းပလျက် တောင်ပေါ်သို့တက်၍ မိမိ၏အောင်မြင်မှုကို ကြေညာခြင်းမှာ ထုံးစံတစ်ရပ် ဖြစ်ခဲ့သည်။' ရဟန်းတော် ဟူယင်ဆန်သည် အသောက မင်းကြီး တည်ထားခဲ့သည့် တောင်ကုန်းပေါ်ရှိ စေတီတော်တစ်ဆူ အကြောင်းကိုလည်း ဖော်ပြခဲ့သည်။ ယနေ့ခေတ်၌မူ ဗြဟ္မဇောတီကို ဟိန္ဒူတို့က အရိုအသေပြုစရာ အဖြစ် ယူဆနေကြပြီး အကယ်၍ တစ်စုံတစ်ယောက်သည် တောင်ထိပ် အနီးရှိ ကျောက်တောင်မှ အပေါက်ကို ဖြတ်၍ တွားသွားနိုင်လျှင် ထိုပုဂ္ဂိုလ်သည် နှစ်သက်ဖွယ် တမလွန်ဘဝကို ရရှိ နိုင်သည်ဟု ယုံကြည်ကြသည်။ ဂယာမြစ်အတိုင်း ဗုဒ္ဓဂယာသို့သွားသောလမ်းဟောင်းဖြင့် ဂယာမြို့မှ ထွက်ခွာသော် ဗြဟ္မဇောတီသည် နောက်ဆုံးဖြတ်သန်းရသော တောင်ကုန်းဖြစ်ပြီး တောင်ထိပ်ပေါ်ရှိ ရေဒီယို (အသံလွှင့်) မျှော်စင်ဖြင့် လွယ်ကူစွာ မှတ်သားနိုင်သည်။

သုရာဇိကုဏ္ဍ (Surjikulund)

ဂယာမြို့အလယ်တွင် သုရာဇိကုဏ္ဍခေါ် ရေကန်ကြီး တစ်ခုရှိသည်။ ဤ (ရေကန်သို့ ဝတ်မပြုမီ ကိုယ်လက် စင်ကြယ် သန့်ရှင်းရန် ဟိန္ဒူများ လာရောက်ကြသည်။ ရေကန်သည် ကြီးမားသည့် လေးထောင့်ပုံ ရေထုတည် ရှိပြီး ကောင်းစွာ အလှဆယင်ယင်ထားသည့် ကျောက် တုံးကြီးများဖြင့် ပြုလုပ်ထားသော နံရံမြင့်ဖြင့် ကာရံထား သည်။ အဆုံးတွင် (ရေချိုး)ဆိပ် တစ်ခုလည်းရှိသည်။

သူစိလောမသုတ်တော် (သုတ္တန်၊ စာ-၃၁၉)၌ ပါရှိ သည့် ဖြစ်ရပ်များ ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သည်မှာ ဤရေကန်ဖြစ် သည်။ ရေကန်ဘေးတွင် ဇူကီတမဉ္ဇဟုခေါ်သော မျှော် စင်လို အဆောက်အအုံတစ်ခုရှိသည်။ ယင်းရေကန်တွင် သူစိလောမ ချွန်ထက်သည့် အမွေးရှိသူ ယက္ခ (ဘီလူး) တစ်ယောက် နေထိုင်ခဲ့သည်။ မဟာဘာရတ (ကျမ်း)၌ ယင်းမျှော်စင်လို အဆောက်အအုံကိုပင် ဗြဟ္မစရိယဟု ခေါ်ဝေါ် ဖော်ပြထားသည်မှာ စိတ်ဝင်စားဖွယ်ကောင်း လှသည်။ သူစိလောမသည် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အား ခြိမ်း ခြောက်ရန် ကြိုးစားသော်လည်း မအောင်မြင်ခဲ့သဖြင့်

'အကယ်၍ မဖြေနိုင်လျှင် မြစ်တစ်ဘက်သို့ (ဗုဒ္ဓရှင် တော်မြတ်အား) ပစ်လွှတ်လိုက်မည်'ဟု ခြိမ်းခြောက် လျက် မေးခွန်းများမေးသည်။ သူစိလောမ ဘီလူးက 'ရာဂနှင့်ဒေါသ မည်သည့်နေရာမှ လာသနည်း၊ နှစ် သက်ခြင်း မနှစ်သက်ခြင်းနှင့် အကြောက်တရား အဘယ် မှလာသနည်း။ မကောင်းသော အကြံအစည်များ အ ဘယ်နေရာမှ ဖြစ်ပေါ်လာသနည်း။ ကလေးငယ်များ ကျီးကန်းကို နှောင့်ယှက်သကဲ့သို့ စိတ်ကို မည်သည့် အ ရာက နှောင့်ယှက်ပါသနည်း'ဟု အမေးပြုသည်။ မြတ်ဗုဒ္ဓ ၏အဖြေ တစ်စိတ်တစ်ဒေသမှာ 'ရာဂနှင့်ဒေါသသည် ငါ ငါ့ဥစ္စာဟု ခံယူခြင်းမှ ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ ထိုအတူပင် နှစ် သက်ခြင်း မနှစ်သက်ခြင်း၊ အကြောက်တရား၊ မကောင်း သောအတွေးအကြံများလည်း ငါ ငါ့ဥစ္စာဟု စွဲလမ်းခြင်းမှ ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ (ထိုတရားကပ်) ကလေးငယ်များ ကျီး ကန်းငှက်ကို (နှောင့်ယှက်သကဲ့သို့) စိတ်ကို နှောင့်ယှက် ၏' ဟူ၍ဖြစ်သည်။

ယနေ့ခေတ်တွင် ဇူကီတမဉ္ဇ အစအနကိုပင် မ တွေ့နိုင်တော့ချေ။ သို့ရာတွင် ရေကန်၏အမည်မှာ သူစိ လောမမှ ဆင်းသက်လာသည်မှာ သေချာပြီး ရေချိုးဆိပ် အနီးရှိ (လူအများ) ရှိခိုးပူဇော်ကြသည့် သစ်ပင်ရင်းတွင် ဗုဒ္ဓဘာသာ စေတီတော်များ အပါအဝင် ရှေးဟောင်း အနုပညာလက်ရာ များစွာရှိသည်။

သုရာဇိကုဏ္ဍသို့ သွားရောက်ရန် ဗိသျှနုပါဒ ဘုရား ကျောင်းသို့ သွားသည့် လမ်းအတိုင်းသွားပါ။ ဘုရား ကျောင်း သို့မရောက်မီ မီတာ ၁၀၀-ခန့်တွင် ဘယ် ဘက်သို့ ခွဲထွက်သွားသည့် လမ်းကျဉ်းငယ်တစ်ခုရှိသည်။ ယင်း လမ်းကျဉ်း ငယ်အတိုင်း ဆင်းသွားပြီး ညာသို့ ချိုးပါ။

ဂယာပြတိုက်

ဂယာပြတိုက်ကို ဟောင်းနွမ်းပြီး ပျက်စီးလုနီးပါးဖြစ်နေ သည့် အဆောက်အအုံတစ်ခုတွင် ဖွင့်လှစ်ထားပြီး ဂယာ နှင့် ဂယာပတ်ဝန်းကျင်၌ တွေ့ရသည့် ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် ဟိန္ဒူဘာသာဆိုင်ရာ ပန်းပုလက်ရာ အနည်းအကျဉ်းကို စုဆောင်းပြ သထားသည်။ ပြတိုက်ကို နံနက် ၁၀-နာရီမှ ညနေ ၅-နာရီအထိ နေ့စဉ်ဖွင့်ပြီး တနင်္လာနေ့များတွင် ပိတ်သည်ဟု ဆိုသည်။ အမှန်စင်စစ် ပြတိုက်မှူးလာသည့် အချိန်အနည်းငယ် အတွင်းသာ ဖွင့်သည်။ ပြတိုက်သည် ဂယာတရားရုံးအနီး ဒက်ဘန်ဂါလို (Dak Bungalow)နှင့် ကပ်လျက်ရှိ အဆောက်အအုံဖြစ်သည်။

သွားရောက်ရန်

ဂယာသည် ဗာရာဏသီအရှေ့ဘက် ကီလိုမီတာ ၂၀၀- ခန့်တွင်ရှိသည့် မြောက်ပိုင်း ရထားလမ်းမကြီး ပေါ်တွင် ရှိသည်။ ပတ္တနားမှလည်း ရထားဖြင့် ရောက်ရှိနိုင်သည်။ ၁၁၈-ကီလိုမီတာခန့် (ဝေးသည့်) ခရီးစဉ်ဖြစ်သည်။

၆။ ရာဇဂြိုဟ်

မှန်ပါသည် အရှင်ဘုရား၊ ဤလမ်းကား ရာဇဂြိုဟ်သို့ သွားသော လမ်းဖြစ်ပါ၏။ ဤလမ်းအတိုင်း အနည်းငယ် သွားပြီးနောက် ရွာတစ်ရွာကို တွေ့ပါလိမ့်မည်။ ဆက်သွားပြီးနောက် ဈေးမြို့ကြီး တစ်မြို့ တွေ့ပါလိမ့်မည်။ အနည်းငယ် ဆက်သွားပြီးသည့်အခါ နှစ်သက်ဖွယ် ပန်းခြံများ၊ နှစ်သက်ဖွယ် သစ်တောများ၊ နှစ်သက်ဖွယ်မြက်ခင်းပြင်များနှင့် နှစ်သက်ဖွယ် ရေကန်များရှိသည့် ရာဇဂြိုဟ်မြို့ကို တွေ့ပါလိမ့်မည် (မ ၃၊ ၅၆)။

ယခုအခါ ရာဂျဂိရ်ဟုခေါ်သည့် မြို့ရာဇဂြိုဟ်သည် အိန္ဒိယတွင် လူအများစုဆက်မပြတ် အခြေချနေထိုင်ခဲ့သည့် ရှေးအကျဆုံး နေရာများအနက် တစ်ခုဖြစ်သည်။ မြတ်ဗုဒ္ဓသက်တော်ထင်ရှားရှိစဉ်က မဂဓနိုင်ငံ၏ မြို့တော်ဖြစ်ခဲ့ပြီး မဇ္ဈိမဒေသ၌ အကြီးဆုံးမြို့ဖြစ်ခဲ့သည်။ ရာဇဂြိုဟ်မြို့နှင့် ၎င်း၏သဘာဝနယ်မြေ အထိမ်းအမှတ်များကို ရှေးဟောင်းဗုဒ္ဓ၊ ဂျိန်းနှင့် ဟိန္ဒူစာပေများ၌ မကြာခဏ ဖော်ပြကြသည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ကိုယ်တိုင်ပင် မြို့တော်နှင့် ၎င်းပတ်ဝန်းကျင်များအကြောင်း ဤသို့မြွက်ဟု တော်မူဖူးသည် ‘ရာဇဂြိုဟ်ကား နှစ်သက်ဖွယ်ကောင်းစွာ၊ ဂိဇ္ဈကူဋ်နှင့် ဂေါတမ နိဂြောဓတို့ကား မွေ့လျော်ဖွယ်ကောင်းစွာ၊ စောရပပါတ (ခိုးသားချောက်နက်)နှင့် ဝေဘာရတောင်ယံမှ သတ္တပဏ္ဍိဂူတို့ကား ပျော်ရွှင်ဖွယ်ကောင်းစွာ၊ ဣသိဂိလိတောင်ယံမှ ကာဠသိလာနှင့် သိတာဝနအတွင်းမှ သပ္ပသောဏ္ဍိက ပဗ္ဗာရတို့ကား တင့်တယ်လှပစွာ၊ တပေါဒါရာမနှင့် ဝေဠုဝန်မှ ရှဉ့်နက်တို့ကို အစာကျွေးရာဌာန၊ ဇီဝကမ္မဝန်(ဇီဝကသရက်ဥယျာဉ်)နှင့် မဒ္ဒကုစ္ဆိအရပ်ရှိ ဘေးမဲ့တောတို့ကား နှစ်လိုဖွယ်ရှိစွာ’ (ဒီ ၂၊ ၉၇)။

(မဟာယန)ဗုဒ္ဓဘာသာ ကဗျာဆရာကြီး အဿယောသပုဂ္ဂိုလ်က မြို့တော်သည် ‘တောင်ငါးလုံးကြောင့် ထင်ရှား၏။ တောင်စွယ်တောင်ထွတ်များဖြင့် ကာရံလျက် တန်ဆာဆင်ထား၏။ ရေပူစမ်းများဖြင့် ပံ့ပိုးထားပြီး စင်ကြယ် အောင်ပြုထား၏’ ဟုဆိုသည်။ မြို့တော်၏ ရှေးဟောင်းအစိတ်အပိုင်းကို ကာရံထားသည့် တောင်ကြီးငါးလုံးကို ဝေဘာရ၊ ဝေပုလ္လ၊ ရတန၊ သောဏနှင့် ဥဒယတောင်ဟု ခေါ်သည်။ (ထေရဝါဒ) တပိဋက၌ ဝေဘာရ၊ ဝေပုလ္လ၊ ပဏ္ဍဝ၊ ဂိဇ္ဈကူဋ်နှင့် ဣသိဂိလိတောင်ဟု အမည်နာမပြုသည်။ ထိုတောင်များအကြား တည်ရှိနေသည့်

ရာဇဂြိုဟ်မြို့ကို တစ်ခါတစ်ရံ ဂိရဘာဇ (တောင်ကုန်းခံတပ်) မြို့ဟုလည်း ခေါ်ဝေါ်သည်။

မင်းသားသိဒ္ဓတ္ထသည် တောထွက်ခဲ့ပြီးနောက် ရာဇဂြိုဟ်မြို့သို့ ရောက်လာသည်။ (ရာဇဂြိုဟ်)မြို့တော်ပတ်ဝန်းကျင်ရှိ ဂူများ သစ်တောများနှင့် ကျောက်ဆောင်များ၌ မကြာခဏ တွေ့ရတတ်သည့် ရသေ့ များစွာတို့နှင့် ဆက်သွယ်မှုရရှိရန် ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ (ရာဇဂြိုဟ်)ဘုရင် ဗိမ္ဗိသာရသည် မင်းသားသိဒ္ဓတ္ထအား (မြို့တော်)လမ်းကြား၌ ဆွမ်းခံလှည့် လည်နေသည်ကို တွေ့မိပြီး မင်းသားသိဒ္ဓတ္ထ၏ အထက်တန်းကျသော ရုပ်လက္ခဏာကြောင့် နက်ရှိုင်းစွာ ကြည်ညိုလေးစားသွားသည်။ ဗုဒ္ဓလောင်းလျာ (မင်းသားသိဒ္ဓတ္ထ)သည် ပဏ္ဍဝ (ယခုခေတ်ရတန)တောင် အရှေ့ဘက်၌ သီတင်းသုံးနေထိုင်ကြောင်း သိရှိသွားခြင်း၌ ဘုရင်(ဗိမ္ဗိသာရ)သည် ဗုဒ္ဓလောင်းလျာထံ သွားရောက် တွေ့ဆုံသည်။ ဗုဒ္ဓလောင်းလျာက ဘုရင်ဗိမ္ဗိသာရအား မိမိအနေဖြင့် မြင့်မြတ်သောအမျိုး(မင်းမျိုး)မှဖြစ်ကြောင်း ပြောပြသောအခါ မင်းကြီးသည် မင်းသားသိဒ္ဓတ္ထ(ရဟန်း) အနေဖြင့် လူ့ဘဝသို့ ပြန်လာခဲ့မည်ဆိုလျှင် နန်းတော်၌ အဆင့်မြင့်ရာထူး ပေးမည်ဖြစ်ကြောင်း ကမ်းလှမ်းသည်။ မင်းသားသိဒ္ဓတ္ထသည် ယဉ်ကျေးစွာငြင်းဆိုချက် အကယ်၍ မိမိအနေဖြင့် ဗောဓိဉာဏ်ကို ရရှိခဲ့မည်ဆိုလျှင် ယင်းသို့ ရရှိသောအခါ ပြန်လာပြီး မိမိသိရှိထားသည့် အမှန်များကို မင်းကြီးအားပြန်လည် ဟောကြားမည်ဖြစ် ကြောင်း ကတိပေးခဲ့သည်။

ဗုဒ္ဓလောင်းလျာ (မင်းသားသိဒ္ဓတ္ထ)သည် ကတိအတိုင်းဆောင်ရွက်ခဲ့သည်။ ဂယာ၌ သီတင်းသုံးပြီးနောက် ဗုဒ္ဓရှင် တော်မြတ်သည် ၎င်း၏(တပည့်) ရဟန်းတစ်ထောင်နှင့်အတူ ရာဇဂြိုဟ်သို့ ကြွတော်မူလျက် နောက်ဆုံး၌ လဠိဝန်ခေါ် ထန်းပင်တော၌ ရပ်နားတော်မူသည်။ ဤနေရာကို ယခုအခါ ရာဇဂြိုဟ်အနောက်တောင်ဘက် ၁၀-ကီလိုမီတာအကွာ ရွာငယ်တစ်ရွာ အဖြစ်တွေ့ရှိရပြီး တကယ်စိတ်ဝင်စားဖွယ် ကောင်းသည်မှာ မူနာမည် တည်ရှိဆဲဖြစ်ပြီး ယခုအခါ လဠိဝန်၏ ဟိန္ဒူဘာသာ အတိုကောက်စကား ဂျေထိနအဖြစ် ထင်ရှားသည်။ ဗိမ္ဗိသာရမင်းကြီးသည် ဗုဒ္ဓကိုကြိုဆိုရန် များစွာသော အခြေအရံတို့နှင့်အတူ ရောက်လာပြီး ဗုဒ္ဓနောက်မှ မြို့ထဲသို့ လိုက်ပါသွားခဲ့သည်။ အသက်အရွယ်ကြီးပြီး လေးစားခံရသည့် ကဿပညီနောင်တို့နှင့် နှိုင်းစာပါက ငယ်လွန်းပြီး ထိုအချိန်က ကိုယ်ကျင့်တရားရေးရာ မကျော်စော သေးသော ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်နှင့် တွေ့ဆုံသည့်အခါ လူအချို့က မည်သူသည်ဆရာ မသည်သူသည် တပည့်ဟု မသေချာဘဲ ဖြစ်နေကြသည်။ ထိုအခါ ဥရုဝေလကဿပက ‘နေရာကထပြီး သင်္ကန်းကို ပခုံးပေါ်တွင် ပြင်ဆင်ဝတ်ရုံလိုက်ပြီး ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏ ခြေတော်ရင်း၌ ဦးညွတ်လျက် “အရှင်၊ အရှင်သည်ကား တပည့်တော်၏

ဆရာဖြစ်ပါ၏။ တပည့် တော်သည် (အရှင်ဘုရား၏) တပည့်ဖြစ်ပါသည်ဘုရား”ဟု လျှောက်ထားသည်” (ဝိ ၃၊ ၄၆)။

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏ အဂ္ဂမဟာသာဝကများ ဖြစ်လာကြသည့် ပုဂ္ဂိုလ်နှစ်ယောက် ရဟန်းပြုလာသည်မှာလည်း ထိုအချိန်ကဖြစ်သည်။ သဗ္ဗယ(သဗ္ဗညု) ဆရာကြီး၏ တပည့်များဖြစ်နေကြသည့် မေဂ္ဂလ္လာနနှင့် သာရိပုတ္တတို့သည် ငယ်သူငယ်ချင်းများ ဖြစ်ကြသည်။ သဗ္ဗယကား ထိုအချိန်က ရာဇဂြိုဟ်တွင်ထင်းရှားသည့် ပရိဗိုဇ် များစွာအနက် တစ်ယောက် အပါအဝင်ဖြစ်ပြီး တပည့်ပေါင်းနှစ်ရာငါးဆယ်ရှိသည်ဟု ဆိုသည်။ တစ်နေ့သည့် သာရိပုတ္တသည် ဆွမ်း ခံလှည့်လည်နေသည့် ဗုဒ္ဓ၏တပည့် ရဟန်းတော်တစ်ပါး (အရှင်အဿဇိ)နှင့် တွေ့ဆုံပြီး မိမိအား တရားဟောကြားရန် တောင်းပန်သည်။ ကြားနာရသော တရားစကားကို နှစ်သက်သွားခြင်း၌ သာရိပုတ္တသည် မိတ်ဆွေမောဂ္ဂလ္လာနအား ထို(တရားဓမ္မ)ကို ပြန်လည် ဟောကြားသည်။ ၎င်းတို့ (နှစ်ဦး)သည် ထိုနေရာ ထိုအချိန်၌ပင် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏ တပည့်အဖြစ်ခံယူရန် ဆုံးဖြတ်လိုက်ကြသည်။ သဗ္ဗယသည် မိမိ၏တပည့်အချို့ ဆုံးရှုံးတော့မည်ကို ကြားသိရသော အခါ အကယ်၍ ၎င်း(သာရိပုတ္တနှင့်မောဂ္ဂလ္လာန)တို့ ဆက်လက်၍ (မိမိအောက်မှာ)နေမည်ဆိုင်လျှင် မိမိ၏ လက်ထောက်ဆရာအဖြစ် ခန့်အပ်မည်ဖြစ်ကြောင်း ကမ်းလှမ်းသည်။ သို့ရာတွင် မိတ်ဆွေနှစ်ယောက်တို့သည် သဗ္ဗယ၏ အခြားတပည့်များနှင့်အတူ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်ထံ သွားရောက်ခဲ့ကြသည် (ဝိ ၄၊ ၅၀)။ ဤ ရုတ်တရက်ဖြစ်ရပ်သည် ရာဇဂြိုဟ် (မြို့သူမြို့သားတို့)၏ ထူးခြားသည့် စိတ်ဝင်စားမှုကို ဖြစ်ပေါ်စေပြီး မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ ကျော်စောသတင်း တိုးတက်သွားသည်။

သို့ရာတွင် မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ တပည့်အချို့ မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ အသက်ကို လုပ်ကြံသည်အထိ ဆန့်ကျင်ခဲ့သည်မှလည်း ရာဇဂြိုဟ် မြို့မှာပင်ဖြစ်သည်။ ဘဝင်မြင့်ပြီး ရည်ရွယ်ချက် ကြီးမားလျက် မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ ညီတစ်ဝမ်းကွဲတော်စပ်သူ ဒေဝဒတ္တက မိမိအနေဖြင့် သံယာပရိသတ်အား ဦးဆောင်နိုင်ရန် ဗုဒ္ဓအား အနားယူဖို့ တောင်ဆိုသည်။ ယင်းတောင်ပန်မှုကို မြတ်ဗုဒ္ဓက အခိုင်အမာငြင်းဆိုတော်မူသည်။ ငြင်းခုံသည်ကု ရှက်သွားသော ဒေဝဒတ္တသည် (ဗုဒ္ဓအား) လုပ်ကြံရန် ကြံစည်သည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ဝိဇ္ဇာကုဋ်တောင်အရိပ်၌ စကြိုန်လျှောက်နေစဉ် ဗုဒ္ဓထံ ကျောက်တုံးကြီးကို လှိမ့်ချသည်။ ဗုဒ္ဓ၏ ခြေမတော်၌ ထိုချိန်က သွားသည် (ဝိ ၄၊ ၃၅၃)။ ဤကြံစည်မှု မအောင်မြင်သောအခါ ဒေဝဒတ်သည် ဘုရင့်ဆင် အိမ်တော်ထိန်း ဆင်ဦးစီများအား ကြီးမားပြီး စိတ်ဆတ်သည့် နာဠာဂီရဆင်ကို မြတ်ဗုဒ္ဓကြွလာသည့်လမ်းသို့ လွှတ်ရန် သွေးဆောင်သည်။ တစ်နံနက်၌ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ရာဇဂြိုဟ်မြို့ထဲ၌ ဆွမ်းခံလှည့်လည်စဉ် နာဠာဂီရ

ဆင်ပြောင်ကြီးနှင့် ထိတ်တိုက်တွေ့ရသည်။ မြတ်ဗုဒ္ဓနှင့် အတူရှိနေကြသည့် ရဟန်းတော်များက နောက်သို့ ပြန်ဆုတ်ရန် မြတ်ဗုဒ္ဓအား တောင်းပန်ကြသည်။ သို့သော် ဗုဒ္ဓသည် ရှေ့သို့တက်၍ တည်ငြိမ်စွာ လျှောက်သွားတော်မူသည်။ လူအများသည် မည်သို့ ဖြစ်လာမည်ကို ကြည့်ရှုရန် အိမ်အမိုးပေါ်သို့ တက်ကြသည်။ ‘သဒ္ဓါတရားနည်းပါးသူ မြတ်ဗုဒ္ဓအား မယုံကြည်သူ အမြင်မှန်နည်းပါးသူတို့က “ဤရဟန်းသည် နောက်သို့ပြန်ဆုတ်သင့်၏။ နောက်သို့မဆုတ်လျှင် ဤဆင်ထီးကြီး အန္တရာယ်ပြု (ခံရ)တော့မည်”ဟု ဆိုကြသည်။ သဒ္ဓါတရားရှိပြီး (ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အား) ယုံကြည်သူ အသိပညာနားလည်မှုရှိသူတို့က “ဤသတ္တဝါ (ဆင်ပြောင်)ကြီးသည် မဟာပုရိသအစစ် (ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်)အား တွေ့ရပေတော့မည်”ဟု ဆိုကြသည်’ (ဝိ ၄၊ ၃၅၅)။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် နာဠာဂီရဆင်ပြောင်ကြီးအား မေတ္တာဓာတ်ဖြင့် ဖြန့်ကြက်လိုက်ပြီး (ဆင်ပြောင်ကြီးအား) ငြိမ်သက်သွားစေလိုက်သဖြင့် ဆင်ပြောင်ကြီးသည် မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ဘေး၌ လာရပ် (လျက်ဒူးထောက်)သည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်က ဆင်ပြောင်ကြီးဦးခေါင်းကို လက်တော်ဖြင့် ပွတ်သပ်ပေးသည်။

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ဗောဓိဉာဏ်ကို ရပြီးနောက် ဒုတိယ၊ တတိယနှင့် စတုတ္ထမြောက်ဝါတို့ကို ရာဇဂြိုဟ်မြို့၌ ကုန်လွန်စေတော်မူသည်။ နောက် ၁၃ နှစ်နှင့် ၁၅ နှစ်ကြာပြီးနောက် တစ်ဖန် ကြွရောက် (ဝါဆို)လျက် နောက်တစ်ကြိမ်တွင် နောက်ဆုံး ပရိနိဗ္ဗာန် စံလွန်တော်မမူမီ ကြွရောက်ခဲ့ပြီး ရာဇဂြိုဟ်၌ သာဝတ္ထိကလွဲပြီး အခြားနေရာအားလုံးထက် ပိုမိုများပြားသည့် တရားဒေသနာတော်များ ဟောကြားတော်မူခဲ့သည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ပရိနိဗ္ဗာန်စံလွန်တော် မူ၍မကြာမြင့်မီပင် မဂဓမြို့တော်ကို ပတ္တနား (ပါဠလိပုတ်)မြို့သို့ ရွှေ့ပြောင်းသွားပြီး ရာဇဂြိုဟ်သည် ဆုတ်ယုတ်သွားခဲ့သော်လည်း ရာဇဂြိုဟ်ပေါင်းများစွာ ဗုဒ္ဓဝါဒ၏ ဗဟိုအချက်အချာနေရာ အဖြစ် ဆက်လက်တည်ရှိခဲ့သည်။

အလက်စန္ဒာ ကန်နင်ဟမ်သည် ဗုဒ္ဓစာပေကျမ်းဂန်များနှင့် တရုတ်ဘုရားဖူး ရဟန်းတော်များ၏ မှတ်တမ်းများ၌ ဖော်ပြထားသည့် နေရာများအား ကြိုးစားဖော်ထုတ်ရန် ၁၈၆၁-၆၂ နှင့် ၁၈၇၁-၇၂ နှစ်များ၌ နှစ်ကြိမ် ရာဇဂြိုဟ်သို့ လာရောက်ခဲ့သည်။ ထိုအချိန်မှစ၍ ရှေးဟောင်းသုတေသန ပညာရှင်များသည် အချိန်များစွာ ရာဇဂြိုဟ် ပတ်ဝန်းကျင်ကို တူးဖော်ခဲ့ကြသည်။ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များ စိတ်ဝင်စားဖွယ်နေရာ အများစုသည် သာယာကျယ်ပြောလှသည့် ဧရိယာအတွင်း ကျုံ့ပြန့်နေသဖြင့် ထိုနေရာများသို့ သွားရောက်ရာ၌ များစွာလမ်းလျှောက်ရသည်။ ဘုရားဖူးများသည် တစ်ခါတစ်ရံ လူယက်ခံရတတ်ပြီး အဖော်မပါဘဲ တောင်ကုန်း သို့မဟုတ် တောတန်းများသို့ မသွားရန် အကြံပြုထားသည်။

ကြည့်ရှုဖွယ်

ရာဇဂြိုဟ်မြို့သစ်

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် လက်ထက်တော်အခါက မဂဇိုင်ငံသည် စွမ်းအင်ကြီးမားလာပြီး မြို့တော်ကို ကြာမြင့်စွာ ကတည်းက အခြေချနေထိုင်သည့် တောင်ကုန်းများ အထဲမှ လွင်ပြင်သို့ ပြောင်းရွှေ့နိုင်လောက်အောင်ပင် ယုံကြည်မှုရှိလာသည်။ မည်သည့်အချိန်က ရွှေ့ပြောင်းခဲ့ကြောင်းကို တိပိဋကပါဠိတော်၌ အတိအကျဖော်ပြ မထားသော်လည်း ဖာဟိယန်က မြို့တော်သစ် တည်ဆောက်မှုကို အဇာတသတ္တု (ဆောင်ရွက်ခဲ့သည်) ဟု ယူဆပြီး ဟူယင်ဆန်ကမူ မြို့တော်သစ်ကို ဘုရင် ဗိမ္ဗိသာရ တည်ဆောက်ခဲ့ကြောင်း ဆိုသည်။ ခမည်းတော်မင်းကြီး စတင် တည်ဆောက်ခဲ့သည်ကို သား (အဇာတ သတ္တု)က ပြီးဆုံးအောင် ဆောင်ရွက်ခဲ့သဖြင့် မြို့တော်ကို နှစ်ယောက်လုံးတည်ဆောက်ခဲ့သည်ဟု ယူဆလျှင် သင့်မြတ်ပါသည်။

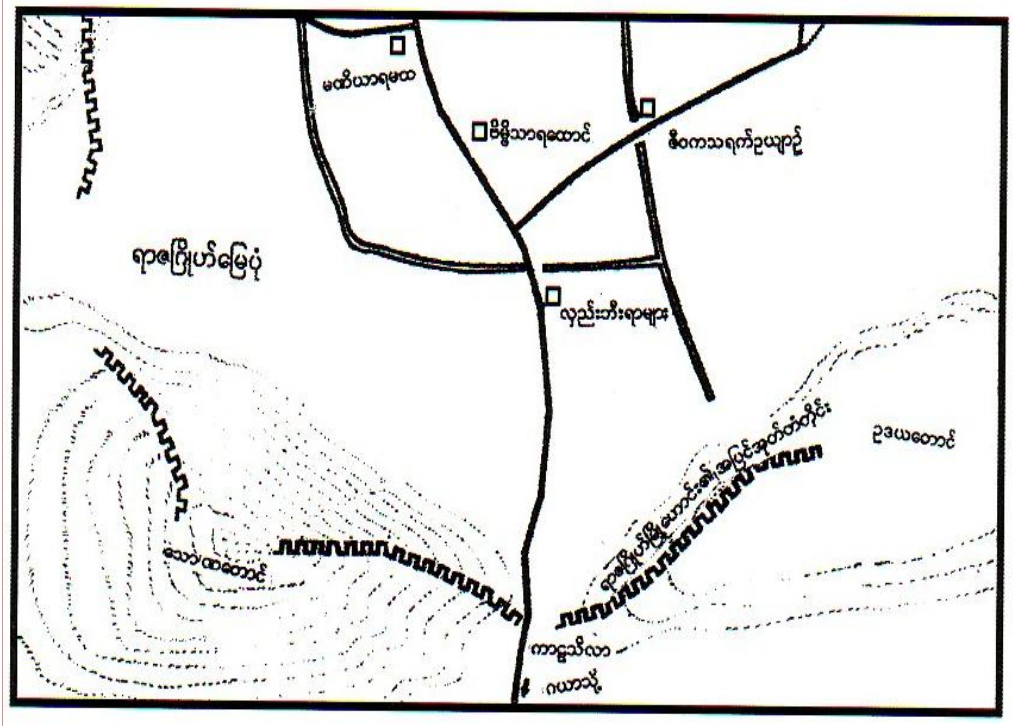
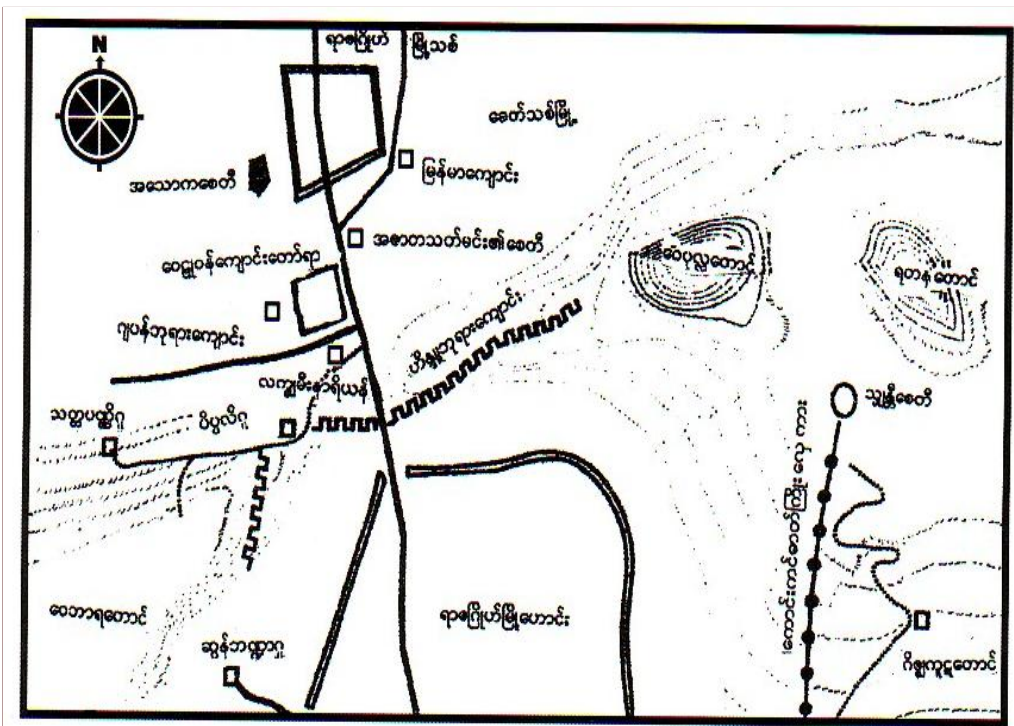
ဖာဟိယန် လက်ထက်က အုတ်တံတိုင်း (မြို့ရိုး) အတွင်း ကျောင်းတိုက်ကြီးနှစ်ခု ရှိသည်။ သို့ရာတွင် ထိုအချိန်ကပင် မြို့တော်၏ ခမ်းနားကြီးကျယ်မှုမှာ ခပ်စောကတည်းက လျော့ကျသွားခဲ့ပြီဖြစ်သည်။ နောက်ရာစုနှစ် နှစ်ခုအကြာ ဟူယင်ဆန် ရောက်လာသောအခါ ဟူယင်ဆန်သည် စွန့်ပစ်ထားသည့် အပျက်အစီးများကိုသာ တွေ့ရတော့သည်။ ရာဇဂြိုဟ်မြို့သစ်၏ အုတ်တံတိုင်းများသည် ပုံမှန်မဟုတ်သည့် စတုဂံပုံစံ အရှည်ငါးကီလိုတာရှိပြီး အချို့နေရာများတွင် သုံးကီလိုမီတာခွဲခန့် မြင့်သည်။ ဘုရားဖူးသည် အနောက်ဘက် အုတ်တံတိုင်းထိပ်ပေါ်ကို တက်ကြည့်မည်ဆိုလျှင် အနောက်ဘက်၌ ကုန်းကမူကြီးတစ်ခု တွေ့ရှိရမည်ဖြစ်သည်။ ယင်းသည် အသောကမင်းကြီးတည်ခဲ့သည့် ဧရာမစေတီကြီးတစ်ခု၏ အပျက်အစီးနေရာဖြစ်သည်။ ၁၉၀၅-ခုနှစ်တွင် ဤနေရာ၌ ရှေးဟောင်းသုတေသန တူးဖော်မှုများရှိခဲ့ပြီး ၁၉၀၆-ခုနှစ်တွင် တစ်ခုအပေါ်တစ်ခု (ဆင့်ကာဆင့်ကာ) တည်ဆောက်ထားသည့် စေတီအများအပြား တူးဖော်တွေ့ရှိခဲ့ပြီး ရှေးအကျဆုံးစေတီကို မောရိယခေတ်လက်ရာဟု သတ်မှတ်သည်။ ခေတ်သစ်လမ်းတစ်ခုသည် ရာဇဂြိုဟ်မြို့သစ်ကို ဖြတ်သွားပြီး ယင်း (ခေတ်သစ်)လမ်း မြောက်ဘက် အုတ်တံတိုင်းကို ဖြတ်သည့်နေရာ၏ ညာဘက်ကပ် လျက်တွင် ဘုရားဖူးသည် ရာဇဂြိုဟ်မြို့သစ်၏ ပင်မဂိတ်ဟောင်းကို တွေ့နိုင်သည်။

အဇာတသတ္တု၏စေတီ

ကားလမ်းအတိုင်း ရာဇဂြိုဟ်မြို့သစ်မှ ထွက်ခွာခဲ့ပြီးနောက် ကီလိုမီတာဝက်လောက် တောင်ဘက်သို့ သွားခဲ့သော် ဘုရားဖူးသည် ဘယ်ဘက်ခြမ်း၌ အပေါ်တွင် ကျောက်တိုင်များနှင့် ကျောက်တုံးကြီးများဖြင့် ဆောက်လုပ်ခဲ့သည့် အဆောက်အအုံ(ပျက်)တစ်ခုကို တွေ့ပါလိမ့်မည်။ ဤအဆောက်အအုံပျက်မှာ အဇာတသတ္တုသည် မိမိရရှိခဲ့သည့် ဗုဒ္ဓဓာတ်တော်ဝေစု ရှစ်ပုံတစ်ပုံဖြင့် တည်ထား ကိုးကွယ်ခဲ့သည့် စေတီနေရာဖြစ်သည်။ ဤစေတီတော်သည် အကြာကြီး ကတည်းက အပျက်အစီးများ ဖြစ်သွားခဲ့ပြီး (အဆောက်အအုံသစ်) ပြန်လည်တည်ဆောက်လျက် အခြားရည်ရွယ်ချက် များဖြင့် အသုံးပြုနေပြီဖြစ်သည်။ သို့ဖြစ်၍ မူလအရွယ်အစားနှင့် ပုံသဏ္ဍာန်ကို စဉ်စားကြည့်ရန် ယခုအခါ မဖြစ်နိုင်တော့ချေ။

ဝေဠုဝန်ကျောင်းတော်ရာ

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ဗောဓိဉာဏ်ကိုရရှိပြီးနောက် ရာဇဂြိုဟ်မြို့သို့ ပြန်သွားသောအခါ ဘုရင်ဗိမ္ဗိသာရသည် ဗုဒ္ဓရှင် တော်မြတ်အနေဖြင့် ရွာနှင့်မနီးလွန်းမဝေးလွန်းဘဲ သွားခြင်းပြန်ခြင်းအတွက် သင့်လျော်ပြီး လူပုဂ္ဂိုလ်များ အနေဖြင့် သွားရောက်လိုသည့်အခါ အလွယ်တကူ သွားရောက်နိုင်သော၊ နေအချိန် လူသူမရှုပ်လွန်းသော၊ ညအချိန် အသံမဆူညံဘဲ ဆိတ်ငြိမ်သော၊ တောရိုင်းတိရစ္ဆာန်တို့၏ အော်ဟစ်သံ မရှိသော၊ အများ မျက်ကွယ်နေရာ၊ ဆိတ်ငြိမ်စွာ နေထိုင်ရန် သင့်လျော်သော နေထိုင်စရာလိုအပ်ကြောင်း သိမြင်တော်မူသည် (ဝိ ၃၊ ၄၉)။ ဘုရင် ဗိမ္ဗိသာရတွင် ဝါးရုံများ ထိုးထိုးထောင်ထောင် ပေါရောက်နေသောကြောင့် ဝေဠုဝန် (ဝါးတော) ဟုခေါ်သည့် နှစ်သက်ဖွယ် ခြံတစ်ခုရှိသည်။ ယင်းဥယျာဉ်ခြံသည် မြို့တော်မြောက်ဘက် ပင်မဂိတ်နှင့် မဝေးသောကြောင့် မင်းကြီးသည် ထိုဥယျာဉ်ကို မြတ်ဗုဒ္ဓအားလှူဒါန်းရန်ဆုံး ဖြတ်လိုက်သည်။ ပန်းခြံပိုင်ဆိုင်မှုလွှဲပြောင်းပေးသည့် အခမ်းအနားကို အစဉ်အလာနှင့်အညီ ခံယူသူ၏လက်ထဲသို့ ရေစက်သွန်းချ၍ ပြုလုပ်ခဲ့သည် 'မဂဇဘုရင် သေနိယ ဗိမ္ဗိသာရသည် မင်းခမ်းမင်းနားတွင် အသုံးပြုသည့် ရွှေခွက်ကို ယူလျက် မြတ်ဗုဒ္ဓအား ရည်ညွှန်း (ရေစက်ချ)သည်။ မင်းကြီးက မြတ်ဗုဒ္ဓအား "အရှင်ဘုရား၊ တပည့်တော်သည် ရှင်တော်မြတ်ဘုရား အမှူးရှိသည့် ရဟန်းသံဃာတော်များအား ဤနှစ်လိုဖွယ် ဝေဠုဝန်ဥယျာဉ်ကို လှူဒါန်းပါသည်ဘုရား" ဟု လျှောက်ထားသည်။ သို့ဖြင့်မြတ်ဗုဒ္ဓသည် ဥယျာဉ်ကို အလှူခံတော်မူသည်။ ထို့နောက် မြတ်ဗုဒ္ဓသည် မင်းကြီးအား ဓမ္မးဖြင့် ဝမ်းသာစေ၊ ပျော်ရွှင်စေ၊ စိတ်အား ထန်သန်စေ၊ နှစ်သက်စေလျက် နေရာမှထပြီး ထွက်ခွာတော်မူသည်' (ဝိ ၃၊ ၄၉)။

ဝေဠုဝန်ဥယျာဉ်ထဲတွင် ကလန္ဒကနိဝါပ = ရှဉ့်နက် တို့ကို အစာကျွေးသည့်နေရာ၊ မောရနိဝါပ = ဥဒေါင်း တို့ကို အစာကျွေးသည့်နေရာ၊ သုမာဂဓာ = လှပသည့် ကြာပန်းအိုင်ဟူ၍ တည်ရာဌာန များစွာရှိသည်။ သုမာဂဓာ နေရာတွင် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ကမ္ဘာလောက၏ မူလဘူတကို တွေးတောကြံဆခြင်း၏ အချဉ်းနီးဖြစ်ရပုံ (လောကစိန္တာသုတ်) ဒေသနာကို ဟောကြားတော်မူခဲ့သည်^၂ (သံ ၃၊ ၃၈၈)။ ယခုအခါ သုမာဂဓာ ရေကန် မျှသာ တည်ရှိတော့သည်။ အရိပ်အာဝါသ ကောင်းမွန်ပြီး ငြိမ်းချမ်းလှသည့် ဝေဠုဝန်သည် မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ အရေးပါသော ဒေသနာတော်များ ဟောကြားတော်မူရာဌာန ဖြစ်လာသည်။ အဘယရာဇကုမာရသုတ် (မ ၂၊ ၅၄)၊ ရထဝိနီတသုတ် (မ ၁၊ ၁၉၈)၊ မဟာဝစ္ဆ ဂေါတ္ထသုတ် (မ ၂၊ ၁၅၆)နှင့် အခြားသုတ္တန် ဒါဇင်ပေါင်းများစွာကို (ဝေဠုဝန်၌) ဟောကြားတော်မူခဲ့သည်။

ဘက္ခုနီ ဓမ္မဒိန္နက ဝိသာခသူဌေးအား စူဠဝေဒလ္လ သုတ်ကို ဟောကြားခြင်း (မ ၁၊ ၃၇၂)၊ အစိရဝတ သာမဏောက ဒန္တဘူမိသုတ်ကို ဇယသေနမင်းသားအား ဟောကြားခြင်း (မ ၃၊ ၁၆၉)တို့သည် ဤဝေဠုဝန်၌ ဖြစ်သည်။ တိဗက်အစဉ်အလာ မှတ်တမ်းအရ အသက် သည် ဝေဠုဝန်ဥယျာဉ်၌ ဘုရားကျောင်းငယ်တစ်ခု တည်ဆောက်ခဲ့ပြီး ထိုကျောင်း၌ အတန်ကြာနေထိုင်ခဲ့သည်။ ဖာဟီယန် ဝေဠုဝန်သို့ ရောက်လာသောအခါ ဘုန်းကြီးကျောင်းတစ်ခု တွေ့ရသည်။ ယင်း (ဖာဟီယန် တွေ့ရသော) ကျောင်းတိုက်၌ နေကြသော ရဟန်းတော်များသည် လမ်းများကို တံမြက်လှည်းခြင်း၊ သစ်ပင် များကို ရေလောင်းပေးခြင်းတို့ဖြင့် ဝေဠုဝန်ဥယျာဉ်ကို ထိန်းသိမ်းနေကြသည်။ ဘုရားဖူးသည် ချောင်းငယ်ကို ဖြတ် လျက် ဝေဠုဝန်ထဲသို့ ဝင်လိုက်မိသောအခါ ဘယ်ဘက်၌ တောင်ကုန်းငယ်များကို တွေ့ရသည်။ ထို (တောင်ကုန်း) အောက် (မြေကြီးထဲ)၌ စေတီများ၊ ဘုရားကျောင်းများ တည်ရှိနေသည်မှာ မြေကြီးလက်ခတ် မလွဲဖြစ်သည်။ ယင်း နေရာကို ၁၉၀၅-ခုနှစ်နှင့် ၁၉၀၆-ခုနှစ်များ၌ တူးဖော်ခဲ့ပြီး အလွန်အရေးပါသည့် ရှေးဟောင်းပစ္စည်း အနည်းငယ်မျှသာ တွေ့ရှိခဲ့ရသည်။

တပေါဒါရုံ

ဝေဠုဝန် ကျောင်းတော်မှနေ၍ ဗိဘရာတောင်ခြေသို့ စီးဆင်းသွားသော ချောင်းငယ်ကိုဖြတ် (ထိုး)ထားသည့် တံတားဆီသို့ ဈေးကိုဖြတ်လျက် အနည်းငယ်

^၂ သို့ရာတွင် မူရင်း လောကစိန္တာသုတ်ပါဠိတော်၌ ဟောကြားသည့်နေရာကို ကလန္ဒကနိဝါပဟုဆိုပြီး သုမာဂဓာရေကန်၌ ရှေးက ဖြစ်ဖူးသည်ကိုသာ ရည်ညွှန်းသည်။ ဥဒုမ္မရိကသုတ် (ဒိ ၃၊ ၃၂) တွင်မူ မြတ်ဗုဒ္ဓသည် ဂိဇ္ဈကုဋ်တောင်မှ ဆင်းသက်၍ သုမာဂဓာရေကန်၏ ကမ်းအနီး၌ရှိသော မောရနိဝါပသို့ ကြွတော်မူကြောင်းဆိုသည် (ဘာသာပြန်သူ)။

လမ်းလျှောက်ရသည်။ လှေကားထစ်များကို တက်ပြီး လကျွမ်းနာရိယန် (ဟိန္ဒူ) ဘုရားကျောင်းသို့ ရောက်သွားသည်။ ဗုဒ္ဓလက်ထက်တော်အခါက ဤနေရာတစ်ခုလုံးသည် တပေါဒါရုံရေပူစမ်းဥယျာဉ် အဖြစ်ထင်ရှားသည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်နှင့် တပည့်သာဝကများသည် ရေပူများထွက်၍ ဤတပေါဒါရုံရေပူစမ်းအိုင်၌ ရေချိုးရန် မကြာခဏကြွရောက်တော်မူကြသည်။ အရှင်မဟာမောဂ္ဂလ္လာန်က ဤတပေါဒါရုံရေကန်ကို 'နက်ရှိုင်းသော၊ ကြည်လင်သော၊ အေးမြသော၊ သန့်ရှင်းသော၊ နားနေရန် နေရာကောင်းရှိသော၊ ငါးများ လိပ်များ ပွင့်လန်းကြာပန်း ရှိုင်းများနှင့် ပြည့်နေသော (ရေကန်အဖြစ်)' ဖော်ပြတော်မူခဲ့သည် (ဝ ၁၊ ၁၄၈)။

အခါတစ်ပါး၌ အရှင်အာနန္ဒာသည် ဤ (တပေါဒါ)၌ ရေချိုးရန်ကြွလာပြီး ကောကနုဒပရိဗိုဇ်နှင့် တွေ့ဆုံလျက် ဆွေးနွေးစကား ဆိုခဲ့ကြောင်းနှင့် မဟာကစ္ဆာနာဒေက ရဋ္ဌသုတ်အရ သမိဒ္ဓိအမည်ရှိ ရဟန်းတော်သည် ရေချိုးပြီးနောက် နေဆာလုံနေစဉ် နတ်သားတစ်ယောက် ချဉ်းကပ်ခဲ့ကြောင်း သိရသည်။ ဤရေပူစမ်းများသည် အိန္ဒိယ၏ ချမ်းအေးသောရာသီ နံနက်ခင်းအချိန်၌ ရေနွေးချိုးရန်အလိုရှိကြသော ရဟန်းတော်များ စည်ကားလျက်ရှိသည်မှာ သေချာသည်။ ဟူယင်ဆန် ရာဇဂြိုဟ်မြို့သို့ ရောက်ရှိသွားသောအခါ တပေါဒါရုံသည် ပြည်သူအများ ရေချိုးသည့် နေရာအဖြစ်သို့ တိုးတက် (ပြောင်းလဲ) သွားပြီဖြစ်သည်။ ဟူယင်ဆန်က ဤသို့ဆိုသည် 'ရေပူစမ်းများ၏ နှုတ်ခမ်းများ၌ ပန်းပုထွင်းကျောက်များ ရှိကြသည်။ တစ်ခါတစ်ရံ ခြင်္သေ့များသဏ္ဍာန်ရှိပြီး တစ်ခါတစ်ရံ၌ ဆင်ဖြူများ၏ဦးခေါင်းသဏ္ဍာန်များ၊ တစ်ခါတစ်ရံ၌မူ ရေထွက်ပြွန်များ တည်ဆောက်ထားသည်။ ယင်း ရေပြွန်မှတစ်ဆင့် အမြင့်မှ ရေစီးဆင်းသည်။ အောက်ဘက်၌ ရေကန်ကဲ့သို့ ရေသိုလှောင်ထားသည့် ကျောက်ရေခွက်များရှိသည်။ ဤနေရာ၌ ဒေသတိုင်း မြို့ရွာတိုင်းမှ လူအများရေ ချိုးရန် လာရောက်ကြသည်။ မည်သည့် ရောဂါမဆို စွဲကပ်နေကြသူများ မကြာခဏ ရောဂါပျောက်ကင်းသွားကြသည်။ ရေပူစမ်း၏ ဝဲယာတို့၌ စေတီတော်အများအပြားရှိပြီး ဘုန်းတော်ကြီးကျောင်း အပျက်အစီးများ နီးကပ်စွာတည်ရှိကြသည်။ ထိုနေရာအားလုံးတွင် ပွင့်တော်မူကြပြီး ဘုရားရှင်အဆူဆူတို့ သီတင်းသုံးနေထိုင်ပြီး စင်္ကြံလျှောက်တော်မူခဲ့ဖူးကြသည်။ မြတ်စွာဘုရားရှင်တို့ ယင်းသို့ပြု (လမ်းလျှောက်တော်မူခြင်းများ) အတွက် ခြေရာတော်များ ယနေ့တိုင် တွေ့မြင်နိုင်သေးသည်။ တောင်ကုန်းများဝန်ရံနေပြီး ရေရလွယ်သည့် ထိုနေရာများ၌ ကိုယ်ကျင့်တရားနှင့် အသိပညာကြီးမြတ် သူများက အမြင့်တွင် နေရလျက် ရသေ့ရဟန်းများစွာလည်း ငြိမ်းချမ်း ဆိတ်ငြိမ်စွာနေထိုင်ကြသည်။

ယနေ့ခေတ်တွင် ဟိန္ဒူမဟုတ်သူများကို ရေချိုးခွင့်ပြုသော်လည်း ရေပူစမ်းများသည် (ဟိန္ဒူ)ဘုရားကျောင်း၏

တစ်စိတ်တစ်ဒေသ ဖြစ်နေသည်။ မြတ်ဗုဒ္ဓသိတော်မူခဲ့ သည့်အတိုင်းဖြစ်သော တပေါဒါရုံ၏ ပတ်ဝန်းကျင် သစ် တောများ ကားမရှိတော့ပြီ။ သို့ရာတွင် ဘုရားဖူးသည် ယင်း (တပေါဒါရုံ)၏ နှစ်သက်ဖွယ် လန်းဆန်းစေသည့် ရေပူစမ်းများကို တွေ့မြင်နိုင်ဆဲဖြစ်သည်။

ပိပ္ပလိဂူ
လက္ခမီးနာရိယန် ဟိန္ဒူဘုရားကျောင်းမှ ထွက်ခွာပြီး တောင်ကုန်းပေါ်သို့ တက်သွားလျှင် ဘုရားဖူးသည် မကြာမီ ကျောက်တုံးကြီးများဖြင့် ပြုလုပ်ထားသည့် မျှော် စင်တစ်ခုသို့ရောက်သည်။ ဤမျှော်စင်သည် တစ်ချိန်က (ရာဇဂြိုဟ်) မြို့တော်ဟောင်း မြောက်ဘက် ခံတပ် ကတုတ်၏ တစ်စိတ်တစ်ဒေသ ဖြစ်ခဲ့သည်။ ဤမျှော် စင်အောက်ခြေရှိ အပေါက် များစွာအနက် အကြီးဆုံး (ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည့်)တစ်ခုမှာ မြတ်ဗုဒ္ဓလက်ထက်က ပိပ္ပလိဂူ အဖြစ်သိကြပြီး အရှင်မဟာကဿပ ကျောင်းအဖြစ် အသုံးပြုခဲ့သော နေရာဖြစ်သည်။ အခါတစ်ပါး၌ မြတ် ဗုဒ္ဓသည် နာမကျန်းဖြစ်နေသည့် အရှင်မဟာ ကဿပ ထံကြွတော်မူပြီး အရှင်မြတ်အား ဗောဇ္ဈင်ခုနစ်ပါး တရား ကို ဟောကြားတော်မူသည် (ဥဒါန၊ ၈-၄)။ အခါတစ် ပါး၌မူ အရှင်မဟာကဿပသည် ပိပ္ပလိဂူ၌ ခုနစ်ရက် ပတ်လုံး နိရောဓသမာပတ် ဝင်စားတော်မူကြောင်းလည်း သိရသည် (ဥဒါန၊ ၈-၄)။

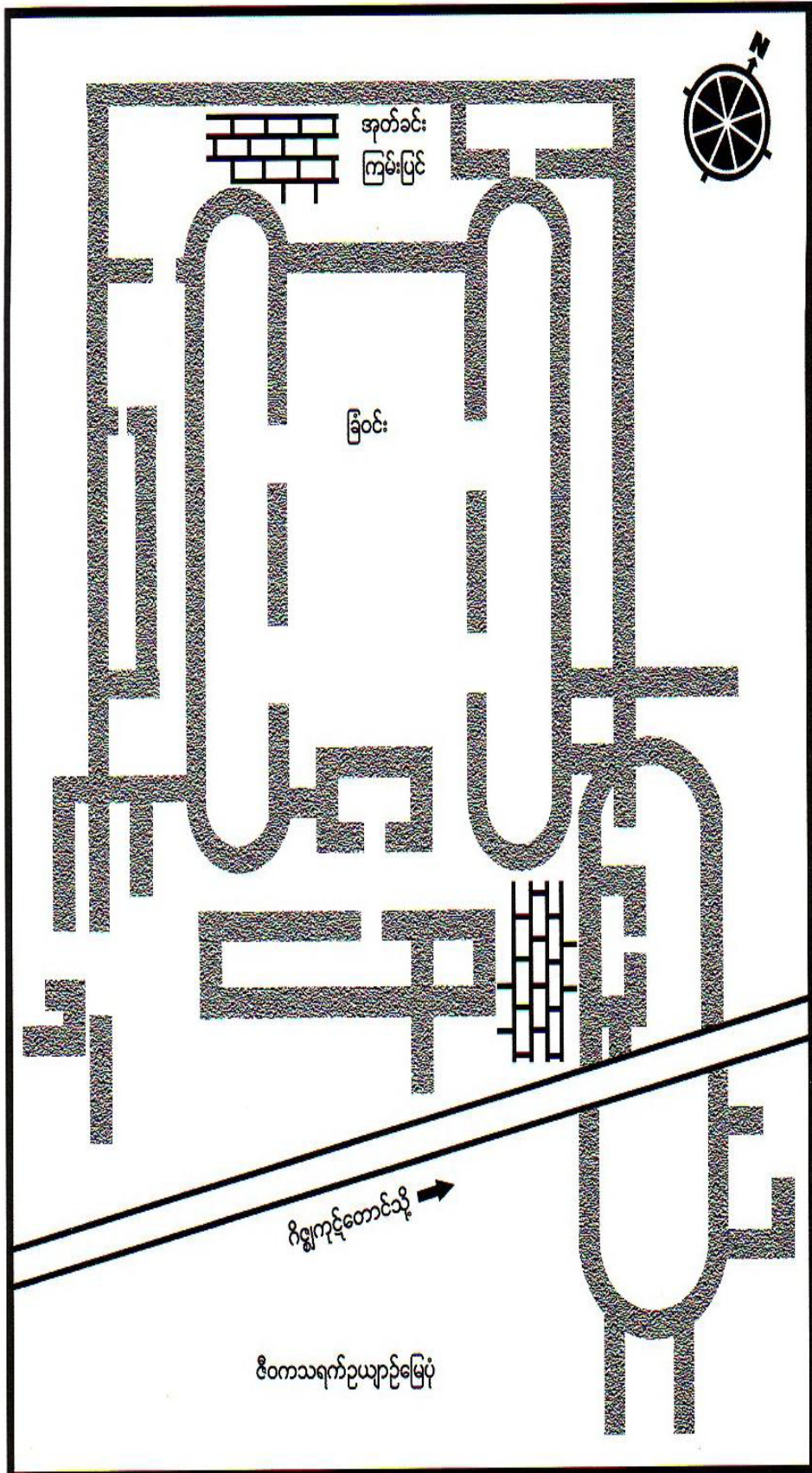
သတ္တပဏ္ဍိလိုဏ်ဂူ
တောင်ကုန်းပေါ်ရှိ ဘယ်ဘက်သို့ ခွဲထွက်သွားသော လမ်းမှာ ရှေးဟောင်းဂျိန်းဘုရားကျောင်းနှင့် ဟိန္ဒူဘုရား ကျောင်းသို့ ရောက်သွားပြီး ပထမ (တွေ့ရသည့် ဂျိန်းဘုရားကျောင်း)၌ လှပသည့် ရုပ်တုရုပ်ထွင်းများ တစ် ဒါဇင်ခန့်ရှိသည်။ ဘုရားဖူးသည် လာလမ်းအတိုင်း ပြန် ဆင်းခဲ့ပြီး ရှေ့သို့ဆက်သွားပါမူ လမ်းသည် ညာဘက်သို့ ကွေ့လျက် တောင်ကုန်း အောက်ဘက်သို့ ဆင်းပြီး နောက် သတ္တပဏ္ဍိလိုဏ်ဂူသို့ ရောက်သွားသည်။ ကျောက်ဆောင်ထူထပ်ပြီး အောက်ခြေရှိ နှလုံးတုန်လှုပ် ဖွယ် မြင်ကွင်းကျယ်ကို ရှုမြင်ရလျက် လူသူအရောက် အပေါက်နည်းသည့် ဤနေရာကား ဗုဒ္ဓဝါဒသမိုင်း၌ အရေးပါသော ဖြစ်ရပ်တစ်ခု၏ (အထိမ်အမှတ်) နေ ရာဖြစ်သည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ဤနေရာ၌ မကြာ ခဏ သီတင်းသုံးတော်မူခဲ့ပြီး ဤနေရာကို တစ်ခါတစ်ရံ ပြုသစ်စ ရဟန်းတော်များအတွက် အခြားနေစရာ မတွေ့ ရှိသေးမီ နေထိုင်ရန် နေရာအဖြစ် အသုံးပြုခဲ့သည်။ သို့ရာတွင် သတ္တပဏ္ဍိလိုဏ်ဂူ၏ ကြီးကျယ်ခန်းများမူသည်

ဤဂူ၌ ဘီစီ ၄၈၃-ခုနှစ်တွင် ပထမသံဂါယနာတင်ပွဲ ကျင်းပခဲ့သည်ဟူသော အချက်ကြောင့်ဖြစ်သည်။

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ပရိနိဗ္ဗာန် စံတော်မူပြီးနောက် သုံးလအကြာ ရဟန္တာငါးရာတို့သည် ဓမ္မဝိနယကို နောင် လာ နောင်သားတို့ ဆောင်ယူသွားနိုင်ရန် ဤလိုဏ်ဂူ၌ စုပေါင်းရွတ်ဆို (၍သံဂါယနာတင်)ခဲ့ကြသည်။ ဝေဟာယ (ဝေဘာရ)တောင် မြောက်ဘက်စောင်းရှိ သစ်ပင်များ စွာပေါက်ရောက်လျက် အရိပ်အာဝါသ ကောင်းသော ကျောက်ဆောင် လွင်ပြင် နေရာဖြစ်သည့် ဤသတ္တပဏ္ဍိ လိုဏ်ဂူ၌ (ပထမ)သံဂါယနာတင်ရန် နှိုးဆော်တိုက်တွန်း သည်မှာ အရှင်မဟာ ကဿပမထေရ်ကြီး ဖစ်သည်။ ရာဇဂြိုဟ်ကဲ့သို့သော မြို့သည်သာ ဤမျှများပြားသော ရဟန်းတော်များ ဆွမ်းကွမ်း လုံလောက်စွာ ရနိုင် မည်ဖြစ်သောကြောင့် ပထမသံဂါယနာတင်ရာဌာနအဖြစ် ရွေးချယ်ခဲ့ခြင်းဖြစ်နိုင်သည်။ မဟာဝံသ၌ ဘုရင်အဇာတ သတ္တုသည် သံဂါယနာအတွက်ပြင်ဆင်ရာ၌ ‘ဝေဘာရ ကျောက်တောင်ဘေးရှိ သတ္တပဏ္ဍိလိုဏ်ဂူ ဝင်ပေါက်၌ ခမ်းနားသည့် ခမ်းမဆောင်တစ်ခု တည်ဆောက်စေပြီး (ယင်းသည်) နတ်တို့စည်းဝေးသည့် ခမ်းမဆောင်နှင့်တူ သည်။ အဇာတသတ်သည် ထိုခမ်းမဆောင်ကို နည်း မျိုးစုံတန်ဆာဆင်လျက် ရဟန္တာအရေအတွက်နှင့်အညီ အဖိုးတန် ကော်ဇောများ ခင်းထားစေသည်’ဟု ပြဆို သည်။

အရှင်မဟာကဿပသည် အရှင်ဥပါလိအား ဝိနည်း ကိုမေးမြန်းပြီး သုတ္တန်နှင့်အဘိဓမ္မာကို အရှင်အာနန္ဒာ အား မေးမြန်းသည်။ ဤ(မေးမြန်းခြင်း)အမှု ပြီးဆုံးသော အခါ ရဟန္တာငါးရာတို့ ဓမ္မနှင့်ဝိနယကို တစ်ညီတစ် ညွတ်တည်း (စုပေါင်း) ရွတ်ဆိုကြသည်။ နှောင်းခေတ် ရာစုနှစ်များတွင် ရဟန်းတော်များသည် နောက်ဆုံး ပေထက်အက္ခရာ တင် သည်အထိ (ပထမသံဂါယနာ၌) ရွေးချယ်သုတ်သင်ထားပြီးသည့် ဓမ္မဝိနယ အစိတ်အပိုင်း များကို ပုံမှန်စုရုံးရွတ်ဆို (အာဂုံဆောင်)ခဲ့ကြသည်။ ယနေ့ ကျွန်ုပ်တို့ဖတ်ရှုရသည့် တိပိဋကပါဠိသည် (ဤ) သတ္တပဏ္ဍိလိုဏ်ဂူ၌ ရဟန္တာငါးရာတို့ ရွတ်ဆိုခဲ့သည့် ဓမ္မဝိနယနှင့် လုံးဝတစ်ထပ်တည်း တူညီသည့် ပါဠိတော် ဖြစ်သည်။

^{၂၂} ပါရာဇိကဏ်ပါဠိတော်လာ ဒုဋ္ဌဒေါသသိက္ခာပုဒ် (ဝိ ၁၊ ၂၄၅)နှင့် စူဠဝဂ္ဂပါဠိတော် သတိဝိနယခန်း (ဝိ ၄၊ ၁၉၁) လာ အရှင်ဒဗ္ဗ မထေရ်က ရဟန်းတော်များအား နေရာချထားသည့် အခန်းကို မိုး၍ ဤသို့ယူဆဖွယ်ရှိသည် (ဘာသာပြန်သူ)။

သောဏာဘန္ဓဂူများ (Sonbhandar Caves)

ဈေးမုနော၍ ကားလမ်းမကြီးသည် ဘယ်ဘက်၌ ဝေပုလ္လ တောင်နှင့် ညာဘက်၌ ဝေဘာရတောင်ကို အကြားမှ တစ်ချိန်က ရာဇဂြိုဟ်မြို့၏ ပင်မမြောက်ဘက်ဂိတ် တည်ရှိခဲ့ရာ တောင်ဘက်သို့ သွားသည်။ မြို့တော် အုတ်တံတိုင်း အကြွင်းအကျန်များ တောင်ကုန်းပေါ်တက် သွားသည်ကို ဘယ်ဘက်၌ တွေ့မြင်နိုင်သည်။ တစ်ကီလို မီတာ ကျော်ကျော်လောက် သွားပြီးသောအခါ ညာဘက် သို့ လမ်းငယ်တစ်ခု ခွဲထွက်သွားသည်။ ဤနေရာတွင် ရာစုနှစ်ပေါင်းများစွာ ဘာသာရေးဆိုင်ရာ ဘုရားကျောင်း အဖြစ် အသုံးပြုခဲ့ပုံရသည့် မဏိယာရမထ (Maniyar Math)ကို တွေ့နိုင်သည်။ ယင်းသည် မြတ်ဗုဒ္ဓထံသို့ ယက္ခ (ဘီလူး)တစ်ယောက် လာရောက်တွေ့ဆုံသောနေရာအဖြစ် ဖော်ပြခံရသည့် မဏိမာလိကာစေတီ ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည် (သံ ၁၊ ၂၁၀)။ မဏိယာရမထကို တူးဖော်သောအခါ လှပသည့် အင်္ဂါတေကျောက်နု (လက်ရာ) ရုပ်ပုံများ တွေ့ရှိရသည်။ (ယင်းရုပ်ပုံများသည်) အိန္ဒိယတွင် (တူးဖော်)တွေ့ရှိပြီး (လက်ရာ)များအနက် ရှေးအကျဆုံး ပုံစံ ဖြစ်သည်။ ယင်းရုပ်ပုံများသည် ကြာမြင့်စွာကပင် ပျောက်ဆုံးကုန်ပြီး ထိုနေရာမှာလည်း ယခုအခါ စိတ် ဝင်စားဖွယ် နည်း ပါးနေပြီဖြစ်သည်။

မဏိယာရမထကို ဖြတ်လျက် လမ်းကျဉ်းအတိုင်း အောက်ဘက်သို့ ဆင်းသွားပါက ဘုရားဖူးသည် လှပ သည့် ချောင်းငယ်တစ်ခုကို ဖြတ်ကူးပြီး နောက်ဆုံးတွင် သောဏာဘန္ဓဂူများရှိရာသို့ ရောက်သွားသည်။ ဤဂူနှစ်ခု ကို ဂျိန်းဘုန်းကြီးများ အသုံးပြုရန်အတွက် အေဒီသုံးရာစု သို့မဟုတ် လေးရာစုတွင် ကျောက်တုံးအရှင်ကို ထွင်း ထုထားခြင်း ဖြစ်သည်။ ဘယ်ဘက်ဂူတွင် တံခါးနှင့် ပြတင်းပေါက်များရှိသည်။ အပြင်နံရံတွင် အလင်းရောင် ပေးသည့် အပေါက်များနှင့် ဆက်နေသည့် ဝရန်တာ တစ်ခုရှိခဲ့ပုံရသည်။ ဘယ်ဘက်ရှိ အပြင်ဘက်ဝင်လမ်း တွင် ကမ္ဘာဦးကျောက်စာတစ်ခု ရှိသည် 'အလွန်ကျော် ကြားပြီး ဆရာများစွာ အလယ်၌ ရတနာတစ်ဆူနှင့်တူ သော ဝေရဒေဝညာရှိကြီးသည် ရသေ့ (ရဟန်း)တို့အား ထိုက်တန်သည့် မင်္ဂလာဂူနှစ်ခုကို ချမ်းသာမှုနှင့် လွတ် မြောက်မှုကိုရရှိရန် ရည်ရွယ်ချက်ဖြင့် ပြုလုပ်စေခဲ့သည်။ ဤ(ဂူ)တွင် မြင့်မြတ်သော ရသေ့များ၏ ရုပ်တုများ တည် ထားခဲ့သည်။ ညာဘက်ရှိ ဂူအမိုးသည် ပြိုကွဲသွားပြီ ဖြစ်ပြီး နံရံအတွင်းပိုင်း၌ ထွင်းထုထားသည့် ဂျိန်း တိတ္ထင်္ဂရများ၏ ရုပ်ပုံများရှိသည်။

ဗိမ္ဗိသာရအကျဉ်းထောင်

လမ်းမကြီးဘက်သို့ တစ်ဖန်ပြန်လာပြီး တစ်ကီလိုမီတာ ခန့် တောင်ဘက်သို့ ဆက်သွားပြီးသောအခါ ဘုရားဖူး သည် ဘယ်ဘက်လမ်းဘေးတွင် ကပ်လျက် ဗိမ္ဗိသာရ ထောင်ကို တွေ့ရသည်။ ၆၀-စတုရန်းမီတာခန့်ရှိသည့်

ဤအဆောက် အအုံနေရာကြီးကို ၎င်း၏သား အဇာတ သတ္တုက ဘုရင်ဗိမ္ဗိသာရအား အကျဉ်းချခဲ့သည့်နေရာဟု သတ်မှတ်ထားသည်။ ဗိမ္ဗိသာရသည် အသက် ၁၅-နှစ် တွင် ထီးနန်းရပြီး ၃၂-နှစ်ခန့်အုပ်ချုပ်ခဲ့သည်။ ၎င်း၏ သား အဇာတသတ္တုသည် အာဏာ(ရရှိရေး)အတွက် သည်းမခံနိုင်တော့ဘဲ ၎င်း၏ဖခင်ကို သတ်ဖြတ်ရန် ကြံ စည်သည်။ ဤကိစ္စကို ဗိမ္ဗိသာရသိ သွားသောအခါ အလွန် စိတ်မချမ်းသာဖြစ်သွားပြီး ၎င်း၏သားတော်အား ချစ်မြတ်နိုးသဖြင့် ထီးနန်းစွန့်ခဲ့သည်။

ရည်ရွယ်ချက် ကြီးမားသော ဒေဝဒတ္တသည် မြတ် ဗုဒ္ဓနှင့် ညီအစ်ကို ဝမ်းကွဲတော်စပ်ပြီး အဇာတသတ္တုအား ဖခင်ကို သတ်ဖြတ်ရန် အားပေး အားမြှောက်ပြုသည်။ ဒေဝဒတ်က အဇာတသတ်အား 'မင်းသားဟာ ကြွက်ရှိ နေတဲ့စည်ကိုမှ အပြင်က သားရေနှင့်ကြက်ထားတဲ့ လူ တစ်ယောက်နှင့် တူနေပေတာကိုး'ဟုဆိုသည် (ဒီ-ဋ္ဌ ၁၊ ၁၂၄)။ သို့ဖြင့် မင်းကြီးကို ထောင်ချပြီး အစားအစာ မကျွေးဘဲထားသည်။ မိဖုရားကြီးက အစားအစာကို အတွင်းသို့ တိတ်တဆိတ် သွင်းယူသည်။ ယင်းကို အဇာ တသတ် သိသွားသောအခါ မိဖုရားကြီးအား သွားတွေ့ ခွင့် မပေးတော့ချေ။ ဗိမ္ဗိသာရမင်းကြီး နတ်ရွာမစံ (မသေ)နိုင်သည်ကို သည်းမခံနိုင်တော့သဖြင့် အဇာတ သတ္တုသည် မင်းကြီး၏သွေးကြောကို ဖောက်သည်။ ဤအ ဆောက်အအုံပျက်နေရာကို ဤဖြစ်ရပ်များဖြစ် ပေါ်ခဲ့သော နေရာအဖြစ် သတ်မှတ်ထားသည်။ နံရံတို့ ၏ထူထဲခြင်းနှင့် ရှေးဟောင်းသုတေသနတူးဖော်မှုများက ထိပ်တုံးတစ်ခုရှိသည့် အကျဉ်းခန်းတစ်ခု တွေ့ရသော ကြောင့်ဖြစ်သည်။ ဗိမ္ဗိသာရသည် ထောင်ချခံနေရစဉ် ဂိဇ္ဈကုဋ်တောင်ပေါ်ရှိ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အား ဖူးမြော်နိုင် သည်ဟူသော အဋ္ဌကထာ ကျမ်းများ၌ ဖော်ပြထားချက် မှာလည်း စိတ်ဝင်စားဖွယ်ကောင်းသည်။ ဘုရားဖူးသည် အရှေ့ဘက် မိုးကုတ်စက်ဝိုင်း အောက်၌ ဂိဇ္ဈကုဋ်တောင် ကို အမှန်ပင် ကြည့်လင်ပြတ်သားစွာ တွေ့မြင်နိုင်သည် ကို သတိပြုမိပေလိမ့်မည်။

ဇီဝကသရက်ဥယျာဉ်

လမ်းသည် တောင်ဘက်သို့သွားပြီး နောက်ဆုံး၌ လမ်းဆုံ နေရာသို့ ရောက်ရှိသွားသည်။ ညာဘက်လမ်းခွဲသို့ လိုက် သွားပါက ဘုရားဖူးသည် ခင်တန်းအတွင်း ရှင်းလင်းနေ သည့် ဇီဝကမ္မဝန (ဇီဝကသရက်ဥယျာဉ်)နေရာ အပျက် အစီး များရှိရာသို့ မကြာမီ ရောက်သွား ပေလိမ့်မည်။ ဇီဝကသည် ဘုရင်ဗိမ္ဗိသာရ၏ မိသားစုဆရာဝန်ဖြစ်ပြီး နောင်အခါ ဘာသာတရားကိုင်းရှိုင်းသူ မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ ဥပါ သကာဖြစ်လာသည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် နာမကျန်းဖြစ် သောအခါ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အားလည်း ပြုစုစောင့်ရှောင့် လေ့ရှိသည်။ တစ်နေ့သ၌ ဇီဝကသည် ဤသို့စဉ်းစားမိ၏ 'ငါသည် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အား တစ်နေ့နှစ်ကြိမ် သုံးကြိမ်

ဆည်းကပ်ခစားရသည်။ ဂိဇ္ဈကုဋ်တောင်ရော ဝေဠုဝန်ပါ နှစ်နေရာလုံး ဝေးလွန်းလှ၏။ ငါ၏ သရက်ဥယျာဉ်ကား နီးကပ်နေ၏။ ငါ့ဥယျာဉ်မှာ ရှင်တော်ဗုဒ္ဓအတွက် ကျောင်းဆောက်လုပ်ရသော် ကောင်းမြတ်ပေမည်။ ယင်း သို့ စဉ်းစားကြံစည်မိသည်အတိုင်း 'နေ့နေရာ ညနေရာ များ၊ အခန်းများ၊ ကုဋ်များ၊ ခန်းမကျယ် (ဆင်ဝင်)များ၊ မြတ်ဗုဒ္ဓအတွက် ဂန္ဓကုဋ်တိုက်ခန်းတို့ကို တည်ဆောက် လျက် ၁၈-တောင်မြင့်သည့် ကြေးနီရောင် အုတ်တံတိုင်း ကြီးဖြင့် သရက်ဥယျာဉ်ကို ကာရံထားသည်' (ဒီ-ဋ္ဌ ၁၊ ၁၂၁)။

ရှေးဟောင်း အထောက်အထားများ အားလုံးက ဇီဝကသရက်ဥယျာဉ်သည် ရာဇဂြိုဟ်မြို့ အရှေ့ဘက်ဂိတ် အပြင်ဘက်၌ တည်ရှိကြောင်း တူညီစွာဆိုကြသည်။ ဘုရားဖူးသည် ဇီဝကသရက်ဥယျာဉ်သို့ မရောက်မီ လမ်း သည် ခပ်ရှည် ရှည်ကုန်းကမူတစ်ခုကို ဖြတ်သွားပြီး နောက် တံတားတစ်ခုအားဖြတ်သန်းရသည်ကို သတိပြုမိ ပါလိမ့်မည်။ ယင်း(ကုန်းကမူ)သည် အရှေ့ဘက် ဂိတ် ဖြစ်ပြီး ရာဇဂြိုဟ်မြို့၏ ရှေးဟောင်းကျုံးနေရာဖြစ်သည်။

ဇီဝကသရက်ဥယျာဉ်သည် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏ အ ရေးအပါဆုံး သုတ္တန်တစ်ခုဖြစ်သည့် သာမညဖလသုတ္တန် (ကိုဟောကြားသည့်) နေရာဖြစ်သည်။ လရောင်သာသည့် ညတစ်ည၌ အဇာတသတ္တမင်းသည် ဇီဝကဥယျာဉ်၌ သီ တင်းသုံးနေတော်မူသည့် မြတ်ဗုဒ္ဓထံသို့ သွားရောက်(ဖူး မြော်)ရာတွင် သံယာပရိသတ်ကြီး၏ ဆိတ်ငြိမ်မှု၊ သန့် ရှင်းကြည် လင်မှုတို့ကြောင့် ကြည်ညိုသွားခဲ့သည်။ အဇာတသတ္တမင်းသားသည် မကြာမီက ခမည်းတော် မင်းကြီးအား သတ်ပြီးခါ စဖြစ်သဖြင့် ယခုအခါ၌ အမှန် ပင် စိတ်မသက်မသာ ခံစားနေရသည်။ (ဤသည်မှာ မိမိ၏)ရှက်စိတ်ကြောင့် ဖြစ်ရသကဲ့သို့ မိမိ၏သားတော် ဥဒယဘဒ္ဒသည် တစ်နေ့ မိမိအား သတ်ဖြတ်နိုင်ကြောင်း တွေးမိသောကြောင့်လည်း ဖြစ်နိုင်သည်။ (သို့ရာတွင်) နောက်ဆုံး၌ (ဤကိစ္စသည် ထင်ထားသည့်အတိုင်း) အ မှန်ပင် ဖြစ်လာခဲ့သည်။

လောကီရေးရာ ရည်ရွယ်ချက်များအောင်မြင်မှုသည် အချိန်ကာလညကြာမြင့်သော် ခါးသီးဖွယ်ဖြစ်ကြောင်း သိ မြင်သွားခြင်း၌ အဇာတသတ္တသည် မြတ်ဗုဒ္ဓထံ ရောက်ရှိ လာပြီး စိတ်ပိုင်းဘဝ ငြိမ်းချမ်းရေးရှာဖွေမှု၏ အကျိုးတ ရား (ရဟန်းပြုခြင်း၏ အကျိုးကျေးဇူး)ကို မေးလျှောက် သည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်က ဗုဒ္ဓဘာသာရဟန်းတော် တစ် ပါး၏ ပြီးပြည့်စုံသည့် လေ့ကျင့်အားထုတ်မှုအကြောင်းကို ဖော်ပြသည့် သုတ္တန်ရှည်ကြီးတစ်ခုဖြင့် ဖြေကြားတော်မူ သည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် အခြားအရေးပါသည့် သုတ္တန်နှစ်ခုကိုလည်း ဤနေရာ၌ ဟောကြားတော်မူ သည်။ ယင်းသုတ္တန်များမှာ (ကျောင်းအလှရှင်) ဇီဝက အား (ဟောကြားခြင်း ဖြစ်သည်။) ပထမသုတ္တန်သည် ဇီဝကသုတ် (မ ၂၊ ၃၁)ဖြစ်ပြီး (ဤ သုတ္တန်၌) ဗုဒ္ဓရှင်

တော်မြတ်က ရဟန်းတော်များ အသားစားနိုင်သည့် အ ခြေအနေများကို ဟောကြားတော်မူသည်။ ဒုတိယ (ဇီဝ က)သုတ္တန် (အံ ၃၊ ၅၇)ဖြင့် ဥပသကာ တစ်ယောက်ဟူ သည်ကို သရဏဂုံသုံးပါးတည်ပြီး ငါးပါးသီလဆောက် တည်သူအဖြစ်ဖြင့် ဖွင့်ဆိုဟောကြားတော်မူသည်။

ဇီဝကသရက်ဥယျာဉ်ကို ၁၉၅၄-ခုနှစ်တွင် တွေ့ရှိပြီး တူးဖော်ခဲ့သည်။ အုတ်မြစ်များသာ ကြွင်းကျန်ရစ်တော့ သော်လည်း ကျောင်းဝင်းနေရာတွင် ဘဲဥပုံရှည်မျောမျော ခန်းမသုံးခုကို ညွှန်ပြခြင်းက စိတ်ဝင်စားဖွယ် ကောင်း သည်။ ဤဝင်းနေရာသည် ကျောင်းမြေကွက်များ စနစ် တကျမရှိမီ အချိန်ကပင်ဖြစ်ကြောင်း ခေတ်ကာလကို သတ်မှတ်ထားသည်။ ဇီဝကတည်ဆောက်ခဲ့သည့် ပုံစံနှင့် အလွန်နီးစပ်မှုရှိလေသည်။

သျှန်တီစေတီ

ဇီဝကသရက်ဥယျာဉ်မှ ထွက်ခွာပြီး အရှေ့ဘက်ကို ဆက် သွားလျှင် ဘုရားဖူးသည် ဓာတ်ကြိုးလှေကား (Chair Lift) နေရာသို့ ရောက်သည်။ ၎င်း(ကြိုးလှေကား)ဖြင့် ဆဟာ ထတောင်ကုန်းထိပ်သို့ ရောက်သွားသည်။ တောင်ထိပ် ပေါ်၌ ၁၉၆၉-ခုနှစ်က ကျော်ကြားသည့် ဂျပန်ရဟန်း တော် နိချိဖူဂျီတည်ဆောက်ခဲ့ပြီး သပွယ်လျက် ကောင်း စွာထိန်းသိမ်း စောင့်ရှောက်ထားသော သျှန်တီစေတီ တော် တည်ရှိသည်။ ထိုနေရာတွင် တောင်ကုန်းသည် အလွန်မြင့်ပြီး မြောက်ဘက်သို့ ကြည့်သော် ဘုရားဖူး သည် ဒေသတစ်ခွင်ကို ဖြတ်ကျော်လျက် ကျယ်ဝန်း ခမ်းနားလှသည့် မြင်ကွင်းကို ရှုမြင်ရ မည်ဖြစ်သည်။

ဂိဇ္ဈကုဋ်တောင်

လမ်းတစ်ခုသည် သျှန်တီစေတီတော်မှ ဆဟာထတောင် ကုန်းဘေးအတိုင်း တောင်ဘက်သို့ ဆင်းသွားပြီး နောက် ဆုံး၌ ဘုရားဖူးသည် အပေါ်မှာ (ကျောင်းတော်ရာ) အ ပျက်အစီးများရှိလျက် ပိုမိုသေးငယ် ကျဉ်းမြောင်းသည့် တောင်ထွတ် တစ်ခုကို တွေ့မြင်နိုင်သည်။ ယင်းသည် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ရာဇဂြိုဟ်မှာရှိစဉ် နှစ်သက်စွာ သီတင်း သုံးတော်မူခဲ့သည့် လင်းတနူတံသီးခေါ် ဂိဇ္ဈကုဋ်တောင် ထွတ်ဖြစ်သည်။ ယင်းသည် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ဒေသနာ တော်ပေါင်းများစွာ ဟောတော်မူခဲ့သော နေရာဖြစ်သည်။ ဂိဇ္ဈကုဋ်တောင်ထွတ် ပတ်ဝန်းကျင်ရှိ ပေါကြွယ်လှသော လိုဏ်ဂူများ၊ မြစ်ဝှမ်းကိုကျော် ဖြတ်(မြင်ရသည့်) သာယာ သည့်မြင်းကွင်းများနှင့် ငြိမ်းချမ်းသည့် ပတ်ဝန်းကျင်တို့ သည် ကမ္မဋ္ဌာန်းရှုမှတ်ရန် အကောင်းမြတ်ဆုံး နေရာ ဖြစ် သည်။ (တောင်)ထိပ်သို့ သွားသည့် လှေကားထစ်များ အတိုင်း တက်သွားခြင်း၌ ဘုရားဖူးသည် ဂူကြီး တစ်ခုကို ဖြတ်ရသည်။ ဤဂူသည် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ဒီယနခ (မ ၁၊ ၄၉၇)နှင့် သူကရခတ (သံ ၅၊ ၂၃၃) သုတ္တန်နှစ်ခု ကို ဟောကြားတော်မူခဲ့သည့်နေရာ သူကရခတ (ဝက်ဝံဂူ)

ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ဆက်လက်၍ တက်သွားသော် ဘုရားဖူးသည် စေတီတော် အပျက်အစီးများနှင့် တောင်ထွတ်နေရာတွင် ရှေးခေတ်အချိန်က တည်ဆောက်ခဲ့သည့် ဘုရားကျောင်းငယ်တစ်ခု၏ အုတ်မြစ်နေရာများကို တွေ့မြင်နိုင်သည်။ ရိုးသားပြီး ဘာသာတရားကိုင်းရှိုင်းသူ ရဟန်းတော် ဖာဟိဟန် ဤနေရာသို့ရောက် သွားသောအခါ ဂိဇ္ဈကုဋ်တောင်ပေါ်ပတ်ဝန်းကျင်ကို နက်ရှိုင်းစွာ ဘဝင်ခိုက်သွားသည်။

‘ရာဇဂြိုဟ်မြို့သစ်တွင် ဖာဟိဟန်သည် အမွှေးနံ့သာများ၊ ပန်းများ၊ ဆီနှင့်မီးတိုင်းများဝယ်ယူပြီး ဤနေရာတွင် ကြာမြင့်စွာ သီတင်းသုံး နေထိုင်ကြပြီးဖြစ်သည့် ရဟန်းတော်နှစ်ပါးအား ထိုပန်း(စသည်)များကို တောင်ထွတ်ပေါ်သို့ ကိုင်ယူရန် ခေါ်ယူခဲ့သည်။ ဖာဟိဟန်ကိုယ်တိုင် (ထိုနေရာသို့) ရောက်သွားသောအခါ ပန်းများ၊ အမွှေးနံ့သာများနှင့် လှူဒါန်းမှုပြုပြီး မှောင်လာသောအခါ မီးတိုင်များကို ထွန်းညှိသည်။ ဖာဟိဟန်သည် ဝမ်းနည်းမိသော်လည်း မျက်ရည်ကို ပြန်လည်ထိန်းသိမ်းလျက် ဤနေရာ၌ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် သူရင်မ(မဟာယာန)သုတ္တန်ကို ဟောကြားတော်မူခဲ့ ပေ၏။ ကျွန်ုပ်ဖာဟိဟန်သည် ဗုဒ္ဓဘုရားရှင်မရှိသော အချိန်ကျမှ မွေးဖွားခဲ့ပေ၏။ ယခုအခါ၌မူ ရှင်တော်ဗုဒ္ဓထားရစ်ခဲ့သော ခြေရာတော်များနှင့် သီးတင်းသုံးခဲ့သော နေရာကိုသာလျှင် ဖူးတွေ့ရပြီး အခြားဘာမှမတွေ့ရတော့ပါတကားဟု ဆိုမိသည်။ ဤသို့ နှုတ်မြွက်ဆိုပြီး ကျောက်ဂူရှေ့၌ သူရင်မသုတ္တန်ကို ရွတ်ဆိုလျက် ညနက်သည်အထိ နေထိုင်ပြီးနောက် ရာဇဂြိုဟ်မြို့သစ်ဘက်သို့ ပြန်ခဲ့သည်။’

ဓမ္မသာမိ ရောက်သွားသောအချိန်တွင် ဂိဇ္ဈကုဋ်တောင်သည် ကျား၊ ဝက်ဝံနက်၊ ဝက်ဝံပြာကဲ့သို့သော သားစား သတ္တဝါအပေါင်း၏ ခိုလှုံရာဌာနဖြစ်သည်။ ထိုသားရဲတိရစ္ဆာန်များကို ချောက်လှန်ထွက်ပြေးစေရန် ဂိဇ္ဈကုဋ်တောင်သို့ လာရောက်ကြသည့် ဘုရားဖူးများသည် စည်များကို တီးခတ်ပြီးခရုသင်းများကို မှုတ်ကြရသည်။ ရေပန်းများထုတ်နိုင်ရန် ဝါးစိမ်းကျည်တောက်များ ဆောင်ယူကြရသည်။ ဂိဇ္ဈကုဋ်ဆောင်၌ တွေ့ရသည့် အေဒီ ၆-ရာစု ရက်စွဲတပ်ထားသော ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်ကို နာလန္ဒာ ရှေးဟောင်းသုတေသနပြုတိုက်၌ ပြသထားရှိသည်။ ဂိဇ္ဈကုဋ်တောင်ကိုကြည့်ပြီးနောက် ဘုရားဖူးသည် ကြိုးဓာတ်လှေကားရှိရာ နောက်ဘက်သို့ ပြန်သွားသည့် လမ်းအတိုင်း အောက်ဘက်သို့ ဆက်လက်ဆင်း သွားနိုင်သည်။ ဤလမ်းသည် ဘုရင်ဗိမ္ဗိသာရ ဆောက်လုပ်ခဲ့သော မူလလမ်းအစိတ်အပိုင်းဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် ယခုအခါ များစွာပြုပြင်ထားပြီ ဖြစ်ဖြစ်သည်။ လမ်းတစ်လျှောက်၌ စေတီတော်နှစ်ဆူ၏ အုတ်မြစ်နေရာများကို တွေ့မြင်နိုင်သည်။ ဟူယင်ဆန် (မှတ်တမ်း)အရ ယင်းစေတီနှစ်ဆူအနက် တစ်ဆူကို ‘ရထားမှဆင်းခြင်း’ဟု ခေါ်သည်။ ဘုရင်ဗိမ္ဗိသာရ မြတ်ဗုဒ္ဓထံ ပထမဆုံးအကြိမ်

မင်းခမ်းမင်းနားဖြင့် ကြွလာစဉ် ရထားပေါ်မှ ဆင်းသည့် နေရာ အထိမ်းအမှတ်ပြုထားသည့် စေတီဖြစ်သည်။ ဒုတိယစေတီမှာ ‘ပရိသတ်ပြန်သွားခြင်း’ဟု ခေါ်သည်။ ဘုရင် (ဗိမ္ဗိသာရ)သည် မိမိတစ်ယောက်တည်း ဆက်သွားလိုသဖြင့် လူအုပ်ကို ပြန်ခိုင်းသောနေရာ အထိမ်းအမှတ်ပြု စေတီဖြစ်သည်။

လှည်းဘီးရာများ

ဘုရားဖူးသည် တောင်ဘက်သို့ ဦးတည်သွားသော လမ်းမကြီးအတိုင်း ဇီဝကသရက်ဥယျာဉ်ကို ဖြတ်လျက် နောက်သို့ ပြန်ဆုတ်လာခဲ့ပြီး ယင်းအတိုင်း ဆက်လျှောက်သွားရမည်။ လမ်းမအောက်ဘက် ဘယ်လမ်းချိုးတစ်ကီလိုမီတာခန့် တွင် ကျောက်ဖျာသဏ္ဌာန် ဧရိယာကို ဝန်းရံထားသည့် ကျောက်(ကာ)ခြံဝင်းတစ်ခုရှိသည်။ ရာစုနှစ်ပေါင်းများစွာ ရာဇဂြိုဟ်မြို့သို့ အဝင်အထွက် မြင်းရထားများ လှည်းများသည် ဤလမ်းမှဖြတ်သန်း သွားလာကြသောကြောင့် ကျောက်ပေါ်၌ နက်သည့် လှည်းပန်းတောင်းရာများ ဖြစ်ပေါ်နေသည်။ ဤနေရာသို့ ဝင်ရောက်ခါနီး ကျောက်တော်ပေါ်တွင် ဘုရားဖူးသည် အဓိပ္ပာယ်ဖော်ရဦးမည့် ‘ခရုခွံစာ’(အရေးအသားဖြင့်) ရေးထွင်းထားသည့် စာများကို တွေ့မြင်နိုင်သည်။

ရာဇဂြိုဟ်မြို့ဟောင်း၏မြို့ရိုး

နောက်ထပ် တစ်ကီလိုမီတာခန့် လမ်းမအတိုင်း ဆက်သွားသော် ဘုရားဖူးသည် သောဏနှင့် ဥဒယတောင်ကုန်းများအကြား ကျဉ်းမြောင်းသည့် ဖြတ်လမ်းသို့ ရောက်သွားသည်။ ယင်းသည် ရာဇဂြိုဟ်မြို့တော်ဟောင်း၏ တောင်ဘက်ဂိတ် ဖြစ်ပြီး ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ယင်းဂိတ်ကိုဖြတ်၍ အကြိမ်ပေါင်းများစွာ ဖြတ်ကြွတော်မူခဲ့ပြီးဖြစ်သည်။ မြို့ရိုးကြီးများသည် တောင်ကုန်းများပေါ်သို့ တက်သွားပြီး ကီလိုမီတာလေးဆယ်ခန့် ရှည်လျားသည်။ နေရာတော်တော်များများမှ (နေ၍) ယင်းမြို့ရိုးများကို ခပ်ရေးရေး တွေ့မြင်နိုင်သည်။ ယင်းမြို့ရိုးအတိုင်း တက်သွားခြင်း၌ မဂဓတိုင်းလယ်ကွက် များ၏ လှပသည့်မြင်ကွင်းကို တွေ့မြင်နိုင်သည်။

အခါတစ်ပါး၌ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ရာဇဂြိုဟ်နှင့် အလွန်နီးကပ်ပြီး ဘုရားဖူးယခုရောက်နေသော နေရာဖြစ် ဖွယ်ရှိသည့် ဒက္ခိဏဂိရိ တောင်ဘက် တောင်ကုန်းဒေသ၌ သီတင်းသုံးတော်မူစဉ် အပိုင်းအစရည်များ၊ အတန်းများ၊ လေးထောင့်ကွက်များဖြင့် ခင်းကျင်းထားသည့် မဂဓလယ်ကွက်များကို ရှုကြည့်တော်မူပြီး အရှင်အာနန္ဒာအား ရဟန်းတို့၏ သင်္ကန်းကို (ထိုလယ်ကွက်များနှင့်) သဏ္ဌာန်တူညီသည့် အပိုင်းအစများ ဖြတ်တောက်ရန် တိုက်တွန်းတော်မူသည် (ဝိ ၄၊ ၄၀၀)။ ထိုအချိန်က လယ်မြေကွက်များမှာ လေးထောင့်ပုံစံ သို့မဟုတ် စတုဂံပုံရှိပြီး လယ်ကွက်တစ်ခုနှင့် တစ်ခုကို ခွဲ

ခြားသည့် တာရားဝယ်များဖြင့် ဝန်းရံထားသည်မှာ သေချာသည်။ မဂဇလယ်မြေပုံသဏ္ဍာန် ပြောင်းလဲသွားပြီဖြစ်သော်လည်း ထေရဝါဒရဟန်းတော်များ၏ သင်္ကန်းပုံသဏ္ဍာန်ကား ယနေ့တိုင် ရှေးခေတ်ပုံစံအတိုင်း တည်ရှိဆဲဖြစ် သည်ကို မှတ်ယူသင့်သည်။

ကာဠသိလာ

ဖြတ်လမ်းမှတစ်ဆင့် သွားရသည့် လမ်းအက်ဘက်တွင် ဘုရားဖူးသည် အိုင်နက်များရှိသည့် ချောင်းငယ်တစ်ခုနှင့် ရေတံခွန်တစ်ခုကို သတိပြုမိလိမ့်မည်။ ဤနှစ်သက်ဖွယ် နေရာကား ကာဠသိလာကျောက်ဆောင်နက် နေရာဖြစ်သည်ဟု ယုံကြည်ကြသည်။ အထောက်အထားများက ကာဠသိလာသည် ယခုအခါ သောဏတောင်ခေါ် ကူသိဂိလိတောင် ခြေတွင်ရှိကြောင်းဆိုသည်။ နေရာသီအပူရိန်၌ပင် ကာဠသိလာသည် အေးမြပြီး အရိပ်အာဝါသကောင်းသဖြင့် ရဟန်းတော်များအဖို့ နေထိုင်ရန် ကောင်းမွန်သည့် နေရာတစ်ခု ဖြစ်ပေလိမ့်မည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် တစ်ရံတစ်ခါ ဤနေရာ၌ သီတင်းသုံးတော်မူခဲ့သည်။ ကံမကောင်းသဖြင့် ကာဠသိလာသည် အတော်အတန် စိတ်မချမ်းမမြေ့ဖွယ် ပတ်သက်မှုများရှိခဲ့သည်။ ဝတ္တလီရဟန်းတော်သည် မိမိ ကြာရှည်စွာ နာမကျန်းဖြစ်နေမှုအတွက် စိတ်ပျက်ငြီးငွေ့ပြီး မိမိကိုယ်ကို အဆုံးစီရင်သွားသည်မှာ ဤ(ကာဠသိလာကျောက်တောင်)၌ ဖြစ်သည် (သံ ၂၊ ၁၀၀)။ ခပ်နိမ့်နိမ့် အုတ်ကျိုးပုံတစ်ပုံသည် မူလက ဤဖြစ်ရပ် ဖြစ်ပျက်ခဲ့သည့် အထိမ်းအမှတ်နေရာဖြစ်နိုင်သည်။

သွားရောက်ရန်

ရာဇဂြိုဟ်သည် ပတ္တနားမှ အရှေ့တောင်ဘက်သို့ လာလမ်းအတိုင်း ကီလိုမီတာ ၁၀၀-အကွာ၊ ဂယာမှဆိုလျှင် ကားလမ်းအတိုင်း ၆၅-ကီလိုမီတာ အကွာ၌ရှိပြီး ထိုနှစ်နေရာလုံးမှ ဘတ်စ်ကားဖြင့် လွယ်ကူစွာ သွားရောက်နိုင်သည်။

ရာဇဂြိုဟ်ပတ်ဝန်းကျင်

ဣန္ဒသာလဂူ
ရာဇဂြိုဟ်မြို့ရှိ လူအစည်ကားဆုံး နေရာများအနက် တစ်ခုပါဝင်ပြီး ရာစုနှစ်ပေါင်းများစွာကပင် ဘုရားဖူးများ လာ ရောက်ခဲ့ကြသော်လည်း ယနေ့ခေတ်၌ အရောက်အပေါက် နည်းသွားသည့်နေရာကား ဣန္ဒသာလလိုဏ်ဂူ ဖြစ်သည်။ နတ်တို့သနင်း သိကြားမင်းသည် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်ထံ လာရောက်တွေ့ဆုံပြီး ကျော်ကြားလှသည့် ဓမ္မခွန်း ၇-ခုနှစ်ခု မေးလျှောက်သောနေရာဖြစ်သည်။ သိကြားမင်းအမေးနှင့် မြတ်ဗုဒ္ဓ၏အဖြေများကို သက္ကပဉ္စ သုတ္တန် (ဒီ ၂၊ ၂၁၀)၌ မှတ်တမ်းတင်ထားသည်။ ရှေးဟောင်းအဋ္ဌကထာကျမ်းများ၌ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် အနီး

အနားရှိရွာသို့ နေ့စဉ်ဆွမ်းခံ ကြွတော်မူစဉ် ဇီကွက် ငှက်ကြီး တစ်ကောင်သည် လမ်းခရီးတစ်ဝက်ခန့်ထိ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်နောက်မှ လိုက်လေ့ရှိကြောင်း ဖော်ပြထားသည် (မ-ဋ္ဌ ၁၊ ၃၂၂)။ ၎င်းဂူကို ယခုအခါ ဒေသခံတို့က ဂူဟဗန္ဓရ (ဂူဘုရားကျောင်း) သို့မဟုတ် ဂူဟ (ဂူ) ဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်ကြပြီး တောင်နံရံပေါ် ထက်ဝက်လောက်ရှိ မတ်စောက်သော ချောက်နက်တစ်ခု၏အောက်ခြေ၌ရှိသည်။ ပိုင်းဝန်းကျယ်ပြောသည့် ဝင်ပေါက်ရှိပြီး နှိုင်းယှဉ်ချက်အရ ညီညာသည့် မြေပြင်အခင်းရှိပြီး နှစ်ဆယ် သို့မဟုတ် သုံးဆယ်မီတာခန့် နက်သည်။

ဖာဟိယန်ရော ဟူယင်ဆန်ပါနစ်ပါးလုံး ဂူအနီးရှိ ကျောက်တောင်တွင် ရေးထွင်းထားသော သိကြားမင်း၏ မေးခွန်းများကို သတိပြုမိခဲ့ကြသည်။ သို့ရာတွင် ထို(ရေးထွင်းစာ)များကို ယနေ့ခေတ်တွင် မတွေ့ရတော့ချေ။ တောင်လှေကား အကြွင်းအကျန်များနှင့် ဂူနှုတ်ခမ်းအနီး ထွင်းထုထားသော ကျောက်သားဖြင့်ပြုလုပ်ထားသည့် လှေကားဆင်းတစ်ခုရှိသည်။ ဣန္ဒသာလလိုဏ်ဂူမှနေ၍ မြစ်ဝှမ်းလွင်ပြင်ကို ဖြတ်လျက် အခြားတစ်ဖက်ရှိ တောင်တန်းများဆီသို့ လှမ်းမျှော် ရှုမြင်ရသော မြင်ကွင်းကား လွမ်းမောဖွယ် ကောင်းလှ၏။ လူထုပရိသတ်နှင့် ခပ်ဝေးဝေးနေလိုသောအခါ ဗုဒ္ဓရှင်တော် မြတ်သည် ဤဂူနေရာအားအလိုရှိခဲ့ပုံကို နားလည်ရန် ခက်ခဲလိမ့်မည် မဟုတ်ပါချေ။

သွားရောက်ရန်

ဣန္ဒသာလလိုဏ်ဂူသည် ဂိရိယေကတောင်၏ မြောက်ဘက်များနှာစာတွင်ရှိပြီး ၎င်းတောင်၏အရှေ့ဘက် အဆုံးမှနေ ၍ ၁ ဒသမ ၅ ကီလိုမီတာခန့်ဝေးသည်။ ရာဇဂြိုဟ်-ဂိရိယေက လမ်းအတိုင်း ဂိရိယေကတောင်ဘက်သို့ ၇ ကီလိုမီတာ ခန့်သွားပါ။ ယင်းလမ်းသည် ဂိရိယေကတောင်အဆုံး လောက်တွင်ပင် ဆုံးသည်။ မော်တော်ယာဉ်များ ထိုနေရာမှ ရှေ့ဆက်သွားရန် မဖြစ်နိုင်ချေ။ တောင်၏ တောင်ဘက်နံရံအတိုင်း တစ်ကီလိုမီတာခွဲခန့် ခြေလျင်ဆက်သွားပါ။ ထိုနေရာသည် လူသူကင်းဆိတ်ပြီး သူခိုးလုယက်မှုများ အန္တရာယ်အတွက် ကျော်ကြားသည်။ ဘုရားဖူးအား အစောင့်ရဲတစ်ယောက် ခေါ်ဆောင်သွားရန် အကြံပြုလိုပါသည်။ ဒေသခံရဲများသည် ကူညီရန်အဆင်သင့်ရှိကြသည်။ သဘောတူထားသည့် ဈေးနှုန်းဖြင့် ရဲဂျစ်ကားများပင် ရနိုင်သည်။

ဂျေထိန

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ဗောဓိဉာဏ်ကိုရပြီးနောက် ဗိဗ္ဗိသာရမင်းကြီး ထွက်ကြွတော်မူပြီး ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အား တွေ့ဆုံခဲ့သည့်နေရာ လဠိဝနသည် ယခုအခါ ဂျေထိတနဟုခေါ်သည့် ရွာငယ်ပင်ဖြစ်သည်။ လဠိဝနဝန်းကျင်ရှိ တောအုပ်များအတွင်း တွေ့မြင်နိုင်ဆဲဖြစ်သည့် အပျက်

အစီးများက ပီပြင်စွာ ဖော်ပြနေသည့်အတိုင်း ဗုဒ္ဓရှင် တော်မြတ် ပရိနိဗ္ဗာန်စံလွန်းပြီး ရာစုနှစ်များတွင် အရေး ပါသည့် ကျောင်းတိုက်ပေါင်းများစွာ အနက်ပါဝင်ခဲ့သော နေရာဖြစ်သည်။ အေဒီခုနှစ်ရာစုတွင် လဠိဝန်သည် ဇယ သေနအမည်ရှိ ထိုခေတ်က အလွန်ကျော်ကြားခဲ့သော သူတော်စင် ကမ္မဋ္ဌာန်းဆရာ ဥပါသကာကြီး၏ နေရာဖြစ် သောကြောင့် ထင်ရှားလာခဲ့သည်။ ရဟန်းတော် ဟူယင် ဆန်သည် ကမ္မဋ္ဌာန်းသင်ယူလေ့လာရင်း ဇယသေန ဆရာကြီးနှင့်အတူ နှစ်နှစ်ကြာနေထိုင်ခဲ့ပြီး သူ့ဆရာ အကြောင်း ဤသို့မှတ်တမ်းတင်ခဲ့သည် -

‘အယူဝါဒဆိုင်ရာ ဂိုဏ်းဂဏအမျိုးမျိုးမှ ရဟန်း ပုဏ္ဏားများ၊ ဘုရင်မင်းများ၊ ဝန်ကြီးမှူးမတ်ကြီးများ၊ ဥပါ သကာများနှင့် အရာရှိအရာခံများသည် ဆရာထံလာ ရောက်ကြပြီး ဆရာအား ကိုယ်တိုင်ကိုယ်ကျ မေးခွန်း ပြဿနာများ မေးမြန်းကြသည်။ ဆရာ၏တပည့်များသည် နေရာတိုက်ခန်း ၁၆-ခု ပိုင်ဆိုင်ကြသည်။ အသက် ၇၀- နီးပါးမျှရှိပြီဖြစ်သော်လည်း ဆရာသည် ၎င်းတို့(တပည့် များ)နှင့်အတူ မရပ်မနားဘဲ စိတ်အားထက်န်စွာ စာပေ ဖတ်ရှုလေ့လာပြီး (ဆရာနှင့် တပည့်များသည်) အခြား လောကီဆောင်ရွက်ဖွယ်ကိစ္စ အားလုံးကို လျစ်လျူရှု ထားလျက် ဗုဒ္ဓဘာသာသုတ္တန်များကို လေ့လာသင်ကြား ရန်သာလျှင် ၎င်းတို့၏စိတ်ကို စူးစိုက်ထားသည်။ ဤသို့ ဖြင့်ဆရာသည် ၎င်း၏ စိတ်ကိုရော ခန္ဓကိုယ်ကိုပါ ဤ ဗဟုသုတရှာဖွေမှုအတွက်သာ နေ့ရောညဉ့်ပါ စွန့်လွှတ် ထားသည်။’

ဂေယျိကတည်ရှိရာ တောင်ဝှမ်းသို့ အနည်းငယ် ဝင် လိုက်ပြီးနောက် လမ်းခွဲများရှိသည်။ ညာဘက်လမ်းချိုး အတိုင်း လိုက်သွားပါက ဘုရားဖူးသည် လမ်း၏ ဘယ် ဘက်ဘေးတွင် ရေကန်တစ်ခုနှင့် တောင်ကုန်းကြီး တစ် ခုသို့ မကြာမီ ရောက်သွားလိမ့်မည်။ ယင်းသည် လဠိဝန် ၌ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် သီတင်းသုံးတော်မူခဲ့သည့် နေရာ သူပတိဋ္ဌစေတီ (သူပတိဋ္ဌအမည်ရှိသဖန်းပင် - ဝိ-ဋ္ဌ ၃၊ ၂၅၃) နေရာ၌ နှောင်းခေတ်တွင် တည်ဆောက်ခဲ့သည့် စေတီအကြောင်းအကျန် များဖြစ်သည်။ တောင်ကုန်း ပေါ်၌ ဥရောပဟန်ဟုဆိုသော ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်ကြီး တစ် ဆူနှင့် ပန်းပုလက်ရာ အပိုင်းအစများရှိသည်။ ကီလိုမီ တာဝက်ခန့် ဆက်သွားလျှင် လမ်းသည် သာရဝေါဒယ ဝိဇ္ဇာလယ (Saravodaya Vidyalaya)အမည်ရှိ ကျေးလက် စာသင်ကျောင်း တစ်ခုသို့ ရောက်သွားသည်။ ယင်း ကျောင်း၏ ပင်မဆောင်ရွေ့၌ ပျက်စီးနေသော်လည်း ဆွဲဆောင် ဆဲဖြစ်သည့် ပဒုမပါဏီဘုရားလောင်း ဆင်း တုရှိသည်။ ယင်းဆင်းတုအပေါ်၌ ဂုတ္တခေတ်နှောင်းပိုင်း လက်ရာ ဗုဒ္ဓဆင်း တုတစ်ဆူရှိသည်။

ယင်းရွာ၏ အရှေ့မြောက်သုံးကီလိုမီတာခန့်အကွာ ချန်ဒု (Chandu)တောင်ကုန်း၏ မြောက်ဘက်မျက်နှာချင်း ဆိုင်တွင် ရာဇပိဏ္ဍ (Rajpind)ခေါ် ဂူတစ်ခုရှိသည်။ ဗုဒ္ဓ

ရှင်တော်မြတ်သည် တစ်ခါတစ်ရံ ဤဂူ၌ သီတင်းသုံး တော်မူခဲ့ပြီး အခါတစ်ပါး၌ ဤနေရာတွင် ထောင်ပေါင်း များစွာသော တပည့်သာဝကများအား တရားဒေသနာကို ဟောကြားတော်မူခဲ့ကြောင်း ဟူယင်ဆန်အား (ဒေသခံ များက) ပြောပြကြသည်။ ဤအချက်က ဤဂူသည် ထို မျှလောက်များပြားသည့် ပုဂ္ဂိုလ်များအား နေထိုင်နိုင် လောက်အောင် ကြီးမားခဲ့ကြောင်း ဖော်ပြသည်။ ဘု ရားဖူးသည် တောင်ဘေး၌ ကျောက်ကြမ်းများဖြင့် ပြု လုပ်ထားသော ကွေ့ကောက်သည့် လမ်းအပျက်အစီး များကို သတိပြုမိပေလိမ့်မည်။ ဟူယင်ဆန်အား ဒေသခံ တို့ပြောပြပုံအရ ယင်းလမ်းကို ဤဂူသို့သွားရောက်နိုင်ရန် ဘုရင်ဗိမ္ဗိသာရ တည်ဆောက်ခဲ့ကြောင်းသိရသည်။ ရေ ပိဏ္ဏသည် ရာဇဂြိုဟ်ဝန်းကျင်၌ တည်ရှိခဲ့သော်လည်း မည်သည့်အရာဖြစ်ကြောင်း အတိအကျ မဆုံးဖြတ်နိုင် တော့သော ပိဋကတ်တော်၌ ဖော်ပြသည့် ဂူများစွာ အနက် တစ်ခုဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ဂူ၏နက်မှောင်သည့် အ တွင်းပိုင်း၌ ခိုငှက်သိုက်များ ရှိခြင်းကြောင့် ယင်းဂူသည် တစ်ခါတစ်ရံ အရှင်သာရိပုတ္တရာ သီတင်းသုံးနေထိုင်လေ့ ရှိခဲ့သည့် ကပေါတကန္ဓရာဂူ (ခိုငှက်များ၏လိုဏ်ဂူ - ယခင်က ခိုငှက်များရှိခဲ့၍ ကပေါတကန္ဓရာတွင်မည်ပြီး နောင်အခါ ယင်းဂူအနီး ဆောက်လုပ်သော ကျောင်း ကိုလည်း ကပေါတကန္ဓရာကျောင်းဟု ခေါ်တွင်သည်၊ ဥဒါန-ဋ္ဌ၊ ၂၂၁) ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ မြင့်မားကြမ်းတမ်းသည့် တောင်ကုန်းများနှင့် ထူထပ်သစ်တောများ ဝန်းရံနေပြီး ဂေယျိကသည် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်နှင့် ပတ်သက် နေသော ကြောင့် ယင်းနေရာသို့ရောက်ရှိရန် အခက်အခဲများရှိ လင့်ကစား သွားရောက်ထိုက်သော ဗီဟာပြည် နယ်ရှိ ဆွဲဆောင်မှုအကောင်းဆုံး ကျေးရွာများ၌ ပါဝင်သည်။

သွားရောက်ရန် ဂယာ-ရာဇဂြိုဟ်လမ်းမကြီး ရာဇဂြိုဟ် (မြို့သစ်)သို့ သွား သည့် လမ်းကျဉ်းသို့မဝင်ရောက်မီ နောက်ထပ်လမ်းဆွယ် တစ်ခု ဘယ်ဘက်သို့ ခွဲထွက်ပြီး တောင်နံဘေးအတိုင်း တောင်ဘက်သို့ သွားသည်။ ယင်းလမ်းခွဲအတိုင်း ၁၄- ကီလိုမီတာခန့် သွားပြီးနောက် ဆင်ခြေလျှော (ကုန်း စောင်း)တစ်ခုသို့ တက်ရပြီး ဂေယျိကသို့သွားသော ဖြတ် လမ်းပေါ်ရောက်သည်။ လမ်းအလွန်ဆိုပြီး ဂျစ်ကားများ ဖြင့်သာ သွားရောက်နိုင်သည်။ ဂေယျိကရွာ ဝန်းကျင် နေရာသည် သူခိုးစားပြုများကြောင့် ထင်ရှားပြီး ဘုရား ဖူးသည် အထူးသဖြင့် ရာဇပိဏ္ဍဂူဝန်းကျင်၌ သတိထား၍ ဆက်သွားရမည်ဖြစ်သည်။

၅။ နာလန္ဒာ

အရှင်ဘုရား၊ ဤနာလန္ဒာသည် ချမ်းသာ ကြွယ်ဝပါ၏။ လူတွေနှင့်ပြည်နက်နေပြီး ရှင်တော်မြတ်ဘုရားအား ကြည်ညိုသူတွေ ပေါများပါ၏ (ဒီ ၁၊ ၂၀၅)။

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ရာဇဂြိုဟ်မြို့မြောက်ဘက်သို့သွားသော လမ်းမကြီးပေါ်ရှိ နာလန္ဒာရွာတွင် မကြာခဏသီတင်း သုံးတော်မူခဲ့ပြီး ဤရွာကိုဖြတ်၍လည်း ကြွတော်မူခဲ့သည်။ နာလန္ဒာသို့ ရောက်သောအခါ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ပါဝါရိက သူဌေး၏ သရက်ဥယျာဉ်၌ သီတင်းသုံးတော်မူလေ့ရှိသည်။ ပါဝါရိကသရက်ဥယျာဉ်တွင် ဥပါလိသုတ် (မ ၂၊ ၃၆)၊ ကေဝဋ္ဌသုတ် (ဒီ ၁၊ ၂၀၄)တို့ကို ဟောတော်မူခဲ့သည်။ သို့သော် (အဋ္ဌကထာဆရာကြီး) အရှင်မဟာဗုဒ္ဓယောသ၏အဆိုအရ အတွင်းဘက်၌ နံရံဆေးရေးပန်းချီတို့ဖြင့် တန်ဆာဆင်ထားသည့် အုတ်တံတိုင်းဖြင့် ကာရံလျက် လှပပြီး အရိပ်အာဝါသကောင်းသော ပန်းခြံထဲရှိ ဘုရင့်နားနေတောင် (ဒီ-၄ ၁၊ ၄၂) အမွလဋ္ဌိကာ၌လည်း ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် သီတင်းသုံးတော်မူလေ့ရှိသည်။ ပိဋကတ်သုံးပုံတွင် ဒီဃနိကာယ်၌ ပထမဆုံးဗြဟ္မဇာလသုတ္တန်(ဒီ ၁၊ ၁)နှင့် မဇ္ဈိမနိကာယ်၌ အမွလဋ္ဌိကရာဟုလောဝါဒသုတ္တန် (မ ၂၊ ၇၆)တို့ကို ဤအမွလဋ္ဌိကာ ဘုရင့်နားနေဆောင်၌ ဟောတော်မူသည်။

ရှေးဟောင်းမှတ်တမ်းများအရ နာလန္ဒာသည် ဗုဒ္ဓ၏ အဂ္ဂသာဝကနှစ်ပါးအနက် တစ်ပါးဖြစ်သည့် အရှင်သာရိပုတ္တရာမထေရ်၏ မွေးရပ်မြေဖြစ်ကြောင်း ညွှန်ပြသည်^၂။ အေဒီ ၁၆-ရာစု၌ စာပေရေးသားခဲ့သော (စာရေးဆရာ) တာရာနာထ (အမည်ရှိပုဂ္ဂိုလ်)က ဘုရင်အသောကသည် အရှင်သာရိပုတ္တရာအား ပူဇော်သည့်အနေဖြင့် စေတီတစ်ဆူ (တည်ထား)လှူဒါန်းရန် ဤနေရာသို့ ရောက်ရှိခဲ့ပြီး ကျောင်းတိုက်တစ်ခု ဆောက်လုပ်ခဲ့ကြောင်း ရေးသားထားသည်။ အေဒီ ၁၆-ရာစုအစပိုင်း၌ ရဟန်းတော် ဖာဟိယန် ဤလမ်းကိုဖြတ်သွားစဉ် ဤစေတီတော်ကို ဖူးမြင်ရာကြောင်း ဖော်ပြသော်လည်း ထိုကျောင်းတိုက်ကိုမူ ဖော်ပြခြင်းမပြု။ (ဤသည်မှာ) နောက်မှ ဆောက်

လုပ်သည့် ကြီးမားသော ဘုန်းကြီးကျောင်းတိုက် အစုအဝေးတစ်ခု မတည်ရှိသေးကြောင်း ညွှန်ပြခြင်းဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် ရာစုနှစ် နှစ်ခုလွန်ပြီးမှ အိန္ဒိယသို့ ရောက်လာသူ ဟူယင်ဆန်ခေတ်၌မူ နာလန္ဒာသည် နိုင်ငံတကာ၌ ကျော်ကြားမှုနှင့်အတူ တက္ကသိုလ်ကျောင်းတိုက်ကြီးတစ်ခုအဖြစ်သို့ တိုးတက်ခဲ့ပြီးဖြစ်သည်။ သို့ဖြစ်၍ ဂုတ္တခေတ်အတွင်း နာလန္ဒာမဟာဝိဟာရ ကျောင်းတိုက်ကြီးကို တည်ထောင်ခဲ့ခြင်းဖြစ်ဖွယ်ရှိပြီး ဤအချက်ကို ဤ(နာလန္ဒာ) ကောလိပ်ကျောင်းများ တည်ဆောက်ခဲ့သော ဂုတ္တမင်း အများအပြား၏ အမည်နာမများကိုဖော်ပြခဲ့သော ဟူယင်ဆန်ကြောင့် သာမကဘဲ ရှေးဟောင်းသုတေသန အထောက်အထားများအရပါ အတည်ပြုနိုင်သည်။

နာလန္ဒာတက္ကသိုလ်အကြောင်း ကျွန်ုပ်တို့သိရသည့် အချက်အလက်အများစုကို ကျောင်းတော်ရာ အတွင်း တွေ့ရှိရသည့် အလှူကောင်းမှုစာတန်းများနှင့် နာလန္ဒာတက္ကသိုလ်၌ ပညာဆည်းပူးခဲ့ကြသည့် နိုင်ငံခြားကျောင်းသားများ၏ မှတ်တမ်းများမှ ရရှိခြင်းဖြစ်သည်။ အဆိုပါ (နိုင်ငံခြား)ကျောင်းသားများအနက် အကျော်ကြားဆုံးမှာ နာလန္ဒာ၌ အေဒီ ၆၃၅ မှ ၆၄၀ အထိ (ငါးနှစ်) ပညာသင်ယူခဲ့သူ ဟူယင်ဆန်နှင့် အေဒီ ၆၇၅ မှစ၍ ၁၀-နှစ်ခန့် ပညာသင်ကြားခဲ့သူ ရဟန်းတော် ယိကျင်(I Tsing)ဖြစ်သည်။ အိန္ဒိယတစ်ခွင်လုံး၊ တိဗက်၊ တရုတ်၊ ဂျာဗားနှင့် သီရိလင်္ကာတို့မှ ကျောင်းသားများ နာလန္ဒာသို့ လာရောက်ခဲ့ကြသည်။ ယိကျင်က သူသည် တစ်နေ့တွင် နာလန္ဒာတက္ကသိုလ်စာကြည့်တိုက်များရှိ ကျမ်းစာများကို ရှာဖွေနေစဉ် စာအုပ်တစ်အုပ်တွေ့မြင် စာအုပ်အမှတ်အသား၌ 'ဤကျမ်းကို ကိုရီးယားရဟန်းတော် ဟိုယွီ (Hwui Ywui) ရေးသားသည်'ဟု ဖော်ပြသော စာသားကို တွေ့ရကြောင်း ဆိုထားသည်။

အမှန်စင်စစ် နာလန္ဒာကို တက္ကသိုလ်ဟု ခေါ်ဆိုခြင်းထက် ဘွဲ့လွန်သင်တန်းကျောင်းဟု ခေါ်ဝေါ်ပါက ပိုမို သင့်မြတ်ဖွယ်ရှိသည်။ ကျောင်းသား တစ်ယောက်သည် (တက္ကသိုလ်)ဝင်ခွင့်ရရန် မစဉ်းစားမီကတည်းက ဗုဒ္ဓဝါဒဆိုင်ရာ အတွေးအမြင်တွင် အတော်အတန် ကျွမ်းကျင်တတ်မြောက်ထားပြီး ဖြစ်ရသည်။ ဝင်ခွင့်ရလိုသူ ကျောင်းသား အားလုံးကို ဂိတ်စောင့်ပုဂ္ဂိုလ်က အလွန်အလွန်ခက်ခဲသော မေးခွန်းပေါင်းများစွာ မေးမြန်းပြီး လျင်မြန်စွာဖြေဆိုနိုင် သူများသာလျှင် အမှန်တကယ် ဝင်ခွင့်ရကြောင်း ဟူယင်ဆန် ပြောပြထားသည် 'ကျောင်းသား တစ်ယောက်သည် (တက္ကသိုလ်သို့) ဝင်ခွင့်မရမီ ကျမ်းဟောင်းများကိုရော ကျမ်းသစ်များကိုပါ နက်ရှိုင်းစွာ လေ့လာပြီးဖြစ်ရသည်။ သို့ဖြစ်၍ လူသစ်များအဖြစ် ဤ (တက္ကသိုလ်)သို့ ရောက်လာကြသော ကျောင်းသားများသည် အပြင်းအထန် ဆွေးနွေးလျက် ၎င်းတို့၏ စွမ်း

^၂ အမှန်သော် ဗုဒ္ဓဝါဒအဂ္ဂသာဝက အရှင်မဟာမောဂ္ဂလ္လာန်၏ မွေးရပ်မြေလည်းဖြစ်သည် (ဘာသာပြန်သူ)။

ရည်ကို ဖော်ပြရသည်။ ဆယ်ယောက်အနက် ခုနစ်ယောက် ရှစ်ယောက်အထိ ကျရှုံးသည်။

ယင်းသို့ စည်းမျဉ်းဥပဒေ တင်းကျပ်သော အဆင့်အတန်းရှိသော်လည်း ဟူယင်ဆန်တို့ခေတ်တွင် ကျောင်းသား ပေါင်း ၈၅၀၀ (ရှစ်ထောင်ငါးရာ)နှင့် ဆရာပေါင်း ၁၅၀၀-ရှိသည်။ 'ဝင်ခွင့်ရပြီးသော ကျောင်းသားသည် တက္ကသိုလ်၏ စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းနှင့် အသိပညာသင်ယူမှုကို ချစ်မြတ်နိုးခြင်းအတွက် လေးစားခြင်းခံရသော နီးစပ်သည့် အုပ်စု အဖွဲ့ဝင်တစ်ယောက်ဖြစ်လာသည်။ ထောင်ပေါင်းများစွာ အရေအတွက်ရှိသော ရဟန်းတော်များသည် အဆင့်မြင့် စွမ်းရည်နှင့် အရည်အသွေး ရှိသူများဖြစ်ကြသည်။ ထိုခေတ်ထိုအချိန်က ၎င်းတို့၏ ထူးခြားပြောင်မြောက်မှုသည် ကြီးမားပြီး ဝေးကွာသော အရပ်ဒေသများသို့တိုင် ကျော်စောသတင်း တစ်ရှိန်ထိုး ယုံနှံ့သွားသောပုဂ္ဂိုလ် ရာပေါင်းများစွာရှိသည်။ ၎င်းတို့၏ ကိုယ်ကျင့်တရားသည် စင်ကြယ်ပြီး အပြစ်မရှိ။ ထိုရဟန်းတော်များသည် ဝိနည်းသိက္ခာပုဒ်များကို ရိုးသားစွာ လိုက်နာကျင့်သုံးကြသည်။ ဤကျောင်းတိုက်၏ စည်းကမ်း ဥပဒေသည် ပြင်းထန်ပြီး ရဟန်းတော်များ အားလုံး ယင်းစည်းမျဉ်းဥပဒေများကို လိုက်နာစောင့်ထိန်းရန် သတ်မှတ်ထားသည်။ အိန္ဒိယနိုင်ငံများသည် ထိုစည်း မျဉ်းများကိုလေးစားပြီး လိုက်နာကျင့်သုံးကြသည်။ နက်နဲသော မေးခွန်းများ မေးခြင်းဖြေခြင်းဖြင့် တစ်နေ့တာ အချိန်ကာလ မလုံလောက်နိုင်ဘဲရှိ၏။ အသက်ကြီးသူနှင့် ငယ်ရွယ်သူအချင်းချင်း အပြန်အလှန် ကူညီကြသည်။ ပိဋကတ်သုံးပုံမှ မေးခွန်းများကို မဆွေးနွေးနိုင်သူများသည် ရှက်သဖြင့် မလွဲမရှောင်သာ ပုံးအောင်းနေရသည်။

တရားရုံးရှေ့နေများ၊ ကဗျာဆရာများ၊ သမိုင်းပညာရှင်များ၊ (တက္ကသိုလ်)ဆရာများ၊ ဒဿနဆရာများအဖြစ် နာလန္ဒာတက္ကသိုလ်မှ ဘွဲ့ဒီဂရီရပြီးသူများကား ဘွဲ့ဒီဂရီသွန်းလုပ်မှုကို မသိနိုင်လောက်အောင် များပြားသည်။ နာလန္ဒာတွင် ရဟန်းတော်များသာမကဘဲ ဥပါသကာများလည်း သင်ယူကြသည်။ လူဥပါသကာများမှာ ရဟန်းဘောင်သို့ ဝင်ရောက်ရန်ရန် ပြင်ဆင်ရင်း စာပေသင်ကြားနေကြသည့် မာဏဝ (လူလင်)ဟုခေါ်သူများနှင့် စာပေသက်သက်ကို လေ့လာလိုပြီး ဘာသာရေးနှင့် မဆိုင်သော ဗြဟ္မစာရီ (ကျောင်းသား)ဟု ခေါ်ဆိုသူများ ဟူ၍ နှစ်မျိုးရှိသည်။ နှစ်မျိုးလုံး အဖိုးအခများ ပေးရသည်။

နာလန္ဒာတက္ကသိုလ်ရှိ သင်ရိုးညွှန်းတမ်းကို ထေရဝါဒနှင့်မဟာယာန၊ ဗုဒ္ဓဝါဒနှင့် ဗြဟ္မဏဝါဒ၊ လောကီလော ကုတ္တရာ၊ ဒဿန (အတွေးအမြင်)နှင့် လက်တွေ့ကျင့်သုံးမှုဟူသော အသိပညာနယ်ပယ်အားလုံးမှ (ယူ၍) ရေးဆွဲထားသည်။ ဗုဒ္ဓဝါဒအတွေးအမြင်လေ့လာမှုကို ရှေ့တန်းတင်ထားသော်လည်း ယုတ္တိဗေဒ၊ သဒ္ဒါ၊ နက္ခတ္တဗေဒနှင့် ဆေးပညာတို့ကိုလည်း သင်ကြားပို့ချသည်။

နာလန္ဒာတက္ကသိုလ်၌ ကြေးသွန်းဆင်းတုတော် အများအပြားနှင့် သတ္တုအရည်ကျိုနည်းကိုလည်း သင်ပေးဖွယ် ရှိကြောင်း ဖော်ပြလျက်ရှိသည်။ နိုင်ငံခြားကျောင်းသားများစွာရှိပြီး အချို့ဆရာများမှာ အိန္ဒိယမဟုတ်သော ဘာသာစကားကို ပြောဆိုနိုင်ကြသော်လည်း သက္ကတဘာသာသည် သင်ကြားမှုအတွက် ကြားခံ ဘာသာစကားဖြစ်သည်။ ဓမ္မသာမိ၏ နာလန္ဒာတက္ကသိုလ်ဆရာသည် ကျမ်းဂန်များကို တိဗက်ဘာသာပြန်ဆိုနိုင်သည်အထိ တိဗက်ဘာသာစကားကို ကျွမ်းကျင်သည်။

ဤကဲ့သို့သော အသိပညာသင်ယူရာ ဗဟိုဌာနကြီးတစ်ခုအနေဖြင့် ကြီးမားကျယ်ပြောသည့် စာကြည့်တိုက်ကြီးတစ်ခု လိုအပ်ခဲ့မည်ဖြစ်သဖြင့် နာလန္ဒာ၌ ရတနသာဂရ၊ ရတနဒဓိနှင့် ရတနရူဂကဟု စာကြည့်တိုက်သုံးခုရှိပြီး ပထမ (ရတနသာဂရ)အဆောင်သည် ကိုးထပ်မြင့်သည်။ ယင်းအဆောက်အအုံ သုံးခုသည် ဓမ္မဂူ (တရားဈေး)ဟု ခေါ်သည့် အထူးမြေဧရိယာအတွင်း တည်ရှိသည်။ အဆိုပါစာကြည့်တိုက်ကြီးများသည် နိုင်ငံပေါင်းစုံမှ ဘာသာစကားအမျိုးမျိုးနှင့် စာအုပ်များကို စုဆောင်းထားခဲ့ကြောင်း အထောက်အထားများရှိသည်။ ဘုရားဖူးသူ တာအိုချီသည် တရုတ်ဘာသာဖြင့် အုပ်ရေးလေးရာထက်မနည်းသော စာအုပ်များကို နာလန္ဒာ၏ စာကြည့်တိုက်တစ်ခုသို့ လှူဒါန်းခဲ့ကြောင်း ဆိုထားသည်။ ရှေးခေတ်အိန္ဒိယမှ မပျက်မစီး ကြွင်းကျန်နေသေးသော ရုပ်ပုံများဖြင့် တန်ဆာဆင်ထားသည့် ပေစာထုပ် စာအုပ်ပေါင်းများစွာကို နာလန္ဒာတက္ကသိုလ်မှ ကူယူခဲ့ကြောင်း သိရသည်။ (ဤသည်မှာ) အဆိုပါ နာလန္ဒာတက္ကသိုလ် စာကြည့်တိုက်များ၌ စာမူရေးကူးသူများ အတွက်လည်း အထူးသီးခြား နေရာပေးထားဖွယ်ရှိကြောင်း ညွှန်ပြခြင်းဖြစ်သည်။ နေစဉ် သင်တန်း အမျိုးအစားတစ်ရာခန့်ရှိပြီး ယင်းသင်တန်းများ၌ ပို့ချမှုများ သို့မဟုတ် လှပစွာ တန်ဆာဆင်ထားသည့် သီဟာသနပလ္လင်တွင် ထိုင်နေသည့် စာပေပို့ချပေးသူဆရာနှင့် အချေအတင် ဆွေးနွေးမှုများ ပါဝင်နိုင်သည်။ မွန်းလွဲချိန် သို့မဟုတ် ညနေပိုင်းများတွင် ကောလိပ် ကျောင်းဆောင်တိုင်း၌ ဘုရားဝတ်ပြုမှုများရှိသည်။ တစ်နေရာတည်းတွင် အတူတကွ စုဝေးရန် သံဃာအရေအတွက် များလွန်းသောကြောင့် (အဆောင်အသီးသီး၌ ဝတ်ပြုကြခြင်း ဖြစ်သည်)။

နာလန္ဒာတက္ကသိုလ်၌ နှစ်ပတ်လည် ကျောင်းပိတ်ရက်များရှိသည်။ ထိုအချိန်ကာလများအတွင်း အထူးသဖြင့် ဝေးကွာသည့် အိန္ဒိယဒေသ သို့မဟုတ် နိုင်ငံခြားတိုင်းပြည်များမှ လာရောက်ခဲ့ကြသော ရဟန်းတော်များသည် နာလန္ဒာနှင့် လက်လှမ်းမီရာနယ်မြေအတွင်း ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော်များသို့ သွားရောက် ဖူးမြော်ခွင့်ရကြသည် 'ခရီးသွားရဟန်းတော်သည် ရေအိုး၊ သပိတ်နှင့် လိုအပ်သည့် သင်္ကန်းအဝတ်အစားများကို သင်္ကန်းအပြင် ဘက်ပခုံးပေါ်မှ လွယ်ပြီးသယ်ယူ သွားကြသည်။ လက်

တွင် ထီးတစ်လက် ကိုင်ဆောင်သည်။ ဘုရားဖူးရာသီ တွင် ရာဇဂြိုဟ်ရှိ ဘုရားကျောင်းများ၊ ဗောဓိပင်၊ ဂိဇ္ဈ ကုဋ်တောင်၊ မိဂဒါဝုန်၊ ကြိုးကြာငှက်တောင်ပမာ အဖြူ ရောင်အင်ကြင်းပန်းများ ပွင့်လန်းရာနေရာမြတ် (ကုသိ နာရုံ)နှင့် ရှည်နက်တောလွင်ပြင် (ဝေဠုဝန်ရှိ ကလန္ဒက နိဝါပ)များနှင့် ထိုထိုနေရာတော်တိုင်း၌ ခရီးသွားရဟန်း တော်များ တစ်နေ့ပြီးတစ်နေ့ ထောင်ပေါင်းများစွာ စုဝေး ရောက်ရှိကြသည်။ ရဟန်းတော်များ အားလုံးသည် အထက် ဖော်ပြပြီး (ပုံစံ)နည်းအတိုင်း ခရီးသွားကြသည်။ နာလန္ဒာမှ ရှိသေလေးစားခြင်း ခံကြရသည့် ပညာရှိ ရဟန်းတော်များသည် ထမ်းစင်(ဝေါ)များ စီးကြသော် လည်း လုံးဝမြင်းမစီးကြချေ။ မဟာရာဂကျောင်းမှ ရ ဟန်းတော်များလည်း ထိုနည်းအတိုင်း (မြင်းမစီးကြချေ)။ တစ်ခါတစ်ရံတွင် လိုအပ်သည့် အထုပ်အပိုးများကို အ ခြားပုဂ္ဂိုလ်များ သို့မဟုတ် ကျောင်း သားလူငယ်များက ထမ်းပိုးဆောင်ယူပေးကြသည်။

နှစ်ပေါင်းခုနစ်ရာသက်တမ်းအတွင်း နာလန္ဒာသည် ထူးချွန်သည့် ပညာရှင်များ၊ တက္ကသိုလ်ဆရာများနှင့် ဒဿန ဆရာအမြောက်အမြား မွေးထုတ်ပေးခဲ့သည်။ တိဗက်အစဉ်အလာသည် နာလန္ဒာမှ နာဂရဇ္ဈန၊ အရိယ ဒေဝနှင့် အခြားများစွာသော ရှေးဦးမဟာယာနတေးခေါ် ရှင်များနှင့် ဆက်နွယ်နေသည်။ သို့ရာတွင် တွေ့ရှိပြီး အ ထောက်အထား များအားလုံးက ထိုပညာရှင်များ ပွင့် လန်းသည့်အချိန်၌ အခြားကျောင်းတိုက်များ မတည်ရှိ သေးကြောင်း ညွှန်ပြသည်။ သို့ရာတွင် တက္ကဗေဒကျမ်း တစ်ရာနီးပါးရေးသားခဲ့သူ ဒိန္နာဂါ၊ အိန္ဒိယ၏ တွေးခေါ် ရှင်ကန့်ဟု ခေါ်ဝေါ်ခြင်းခံရသူ ဓမ္မကိတ္တိနှင့် ပြဇာတ်ရေး ဆရာ ကဗျာဆရာ တက္ကိကဗေဒဆရာ စန္ဒြေဂေါမိန်တို့ အားလုံးသည် နာလန္ဒာတက္ကသိုလ်၌ ပညာဆည်းပူးခဲ့ကြ သည်။ အခြားပညာရှင်များမှာ ဆုမကြားမှ ဖိတ်ကြား ချက်ကိုလက်မခံမီ (နာလန္ဒာ၌) ခုနစ်နှစ်ကြာ ပညာဆည်း ပူးခဲ့သူ ဒဿနဆရာကြီး ဓမ္မပါလ၊ တိဗက်စာပေကို တိုးတက်အောင်ပြုရာ၌ ထိပ်ဆုံးကပါဝင်ခဲ့သူ ထောနမိ သမ္မောတတို့ဖြစ်ကြသည်။ တိဗက်၌ ဗုဒ္ဓဘာသာပြန့်ပွား အောင်ဆောင်ရွက်ရာတွင် အရေးကြီးသည့်ကဏ္ဍမှ ပါဝင် ခဲ့ကြသည့် သန္တရက္ခိတ၊ ပဒုမသမ္ဘဝနှင့် ကမလသီလ တို့လည်း အလားတူ နာလန္ဒာ၌ ပညာဆည်းပူးခဲ့ကြ သည်။ (နာလန္ဒာ)တက္ကသိုလ်၏ ကျော်ကြားသည့် ကျောင်းသား တစ်ယောက်ဖြစ်သူ သန္တိဒေဝမူကား တ ကယ် စိတ်ဝင်စားဖွယ် ကောင်းလောက်အောင် (စာသင် ရန်)ပျင်းရိရာ၌ ကျော်ကြားလှသည်။ သို့တိုင်အောင် ၎င်း ၏ကျော်ကြားသည့် စာပေလက်ရာ ‘ဗောဓိစရိယာဝ တာရ’ ကျမ်း၌ သန္တိဒေဝသည် ၎င်းကျောင်းတော်ဟောင်း (နာလန္ဒာ)လည်း ဧကန်ပါဝင်သည့် အန္တိယရှိ ဘုန်းတော် ကြီး ကျောင်းတိုက်များ ထာဝစဉ်ရှင်သန်နေစေပါကြောင်း ဆုမွန်တောင်းခဲ့သည် ‘ဘုန်းတော်ကြီး ကျောင်းတိုက်များ

သင်ကြားပို့ချသံ သင်ခန်းစာများ ရွတ်ဆိုသံများဖြင့်ဆူညံ (အသံမစဲဖြစ်)လျက် ကောင်းစွာတည်တံ့ပါစေ။ သံဃာ တော်များ၏ စည်လုံးညီညွတ်မှု အခွန်ရှည်ကြာပြီး သာ သနာရေးရာလုပ်ငန်းများကို အောင်မြင်စွာဆောင်ရွက်နိုင်ကြပါစေ။

ကံမကောင်းစွာပင် သန္တိဒေဝဆုတောင်းခဲ့သည့် အ တိုင်းဖြစ်မလာခဲ့ပါချေ။ နာလန္ဒာကဲ့သို့သော ဗုဒ္ဓဘာသာ ဆိုင် ရာတက္ကသိုလ်ကြီးများသည် ဗုဒ္ဓဝါဒ၏တောက် ပြောင်မှုကို ပံ့ပိုးပေးကြသည်မှန်၏။ တစ်ချိန်တည်းတွင် ယင်းတို့ (တက္ကသိုလ်ကြီးများ)သည် ဗုဒ္ဓဝါဒ၏ဆုတ်ယုတ် မှုကိုလည်း အမှတ်မထင် တွန်းပို့ပေးခဲ့ကြသည်။ နာလန္ဒာ သည် အံ့ဩလောက်အောင် ချမ်းသာကြွယ်ဝခဲ့ပြီး ရဟန်း တော်များသည် ဗုဒ္ဓတရားတော်များကို နားလည်ရန်နှင့် လိုက်နာကျင့်သုံးရန်ထက် (ဘုရင့်)နန်းတော်များ၌ အကျိုး အမြတ်များသည့် ရာထူးများရရှိရန် (ရည်ရွယ်ချက်ဖြင့်) ပိုမိုသင်ယူလာကြသည်။ ကျောင်းတိုက်ကြီးများ၌ တစ်စု တစ်ဝေးတည်း နေထိုင်ကြလျက် ဘုရင့် အားပေးချီး မြှောက်မှုကို ခံယူနေကြသော ရဟန်းတော်များသည် တ ဖြည်းဖြည်း ပြည်သူလူထုနှင့် ထိတွေ့မှု ပြတ်တောက် သွားသည်။ အဆိုးဆုံးမှာ တက္ကသိုလ်ကြီးများရှိ လစ်ဘ ရယ်ကျ (သဘောထားကြီး)သော သင်ရိုးညွှန်းတမ်းများ၌ ဗြဟ္မဏဝါဒဆိုင်ရာ ဂါထာမန္တရားတို့ကို ပိုမို ထည့်သွင်း ပြဋ္ဌာန်းလာကြခြင်း ဖြစ်သည်။ ယင်း (သို့ထည့်သွင်း ပြဋ္ဌာန်းခြင်း)သည် ဟိန္ဒူဝါဒနှင့် ပိုမိုခွဲခြားမရနိုင်လောက် သော ဗုဒ္ဓဝါဒပုံစံသစ်တစ်မျိုးဆီသို့ ဦးတည်သွားခဲ့သည်။

အေဒီ ၁၁၉၂-ခုနှစ် ဒုတိယ တာရေအင် (Tarain) စစ်ပွဲပြီးနောက် အိန္ဒိယတစ်နိုင်ငံလုံး ရုပ်တုကိုးကွယ်မှုကို ဖျက်ဆီးသည့် ကွန်ဝါဒီကျူးကျော်သူများ၏ လက်တွင်းသို့ ကျရောက်သွားခြင်း၊ ဗြဟ္မဏဝါဒ ပြန်လည်ဆန်းသစ် လာခြင်းနှင့် (ဗုဒ္ဓသာသနာ၏) အတွင်းပိုင်းကိုယ်ကျင့် တရား ပျက်ပြားမှုတို့ကြောင့် အားနည်းနေပြီဖြစ်သည့် ဗုဒ္ဓဝါဒသည် တုန်လှုပ်ဖွယ် လက်စသိမ်းတော့မည့် ဆဲဆဲ ဖြစ်သည်။ အေဒီ ၁၁၉၃-ခုနှစ်တွင် မိုဟာမက် ဗက်ခံ တျာ (Muhammad Bakhtyar)^၅ အမည်ရှိ ကွန်ဝါဒီစစ် ဗိုလ်သည် မဇ္ဈိမဒေသကို ကျူးကျော်တိုက်ခိုက်ခဲ့သည်။ တွေ့ရာ (ဟိန္ဒူ ဗုဒ္ဓဘာသာ) ဘုရားကျောင်းအားလုံးကို မီးရှို့ပြီး ရဟန်းတော်များအားလုံးကို သတ်ပစ်သည်။ ကွန်ဝါဒီသမိုင်းရေးဆရာ မင်ဟာဂျစ် ဆိရ်ဂျ် (Minhaj-u-

^၅ အေဒီ ၁၁၉၉-ခုနှစ်တွင် ဘင်္ဂလားနယ်ကို အောင်မြင်ပြီးနောက် မိုဟာမက်ဗက်ခံတျာသည် တိဗက်ကို ကျူးကျော်တိုက်ခိုက်ရန် ဆုံးဖြတ်ခဲ့သည်။ နောက်ဆုံး၌ ရာသီဥတုက ၎င်းအား နောက် ဆုတ်ရန် တွန်းအားပေးလိုက်သည်။ ၎င်း၏စစ်တပ်ကြီး ရေလျှံ နေသည့် မြစ်တစ်ခုကို ကျော်ဖြတ်ရန်ကြိုးစားစဉ် (ရာသီဥတု ဒဏ်ကို) ပြင်းစွာခံကြရပြီး ဗက်ခံတျာကိုယ်တိုင်ပင် မကြာမီ ထို ရာသီဥတုဒဏ်ကြောင့် သို့မဟုတ် အခြားမှတ်တမ်းတစ်ခုအရ လုပ်ကြံသတ်ဖြတ်သူများ၏လက်တွင်း၌ သေဆုံးသွားခဲ့သည်။

Sir)က ၎င်း၏ တာဘကာအိနဆိရ် (Tabaka't-i Nsir) စာအုပ်၌ ဗက်ခ်တျာအနေဖြင့် တံတိုင်းကာရံထားသည့် မြို့အဖြစ် ထင်မှားခဲ့သော ဗုဒ္ဓဘာသာကျောင်းတိုက်ကြီး တစ်ခုကို ဖျက်ဆီးပစ်လိုက်ပုံအကြောင်း ဖော်ပြထား သည်။ ဤဖော်ပြချက်သည် နာလန္ဒာ၏ နောက်ဆုံး အ ခြေအနေ မည်သို့ဖြစ်ခဲ့သည်ကို ဖော်ပြချက်တစ်ရပ် (လည်း)ဖြစ်သည်။ 'ဗက်ခ်တျာသည် ကြီးစွာသောလုံ့လ စွန့်စားမှုတို့နှင့်အတူ ခံတပ်ဂိတ်ဝသို့ တစ်ရိုက်ထိုးဝင် ရောက်သွားပြီး ထိုနေရာကို သိမ်းဆည်းရယူလိုက်သည်။ အကြီးအကျယ် အဓမ္မလုယက်ခြင်းများသည် အောင်မြင် သူများ၏ လက်တွင်းသို့ ကျရောက်သွားသည်။ ထိုနေရာ ၌ နေထိုင်သူ အများစုသည် ကတုံးတုံးထားသည် ပုဏ္ဏား (ရဟန်းတော်)များ ဖြစ်ကြသည်။ ၎င်းတို့အားလုံးကို သတ်ပစ်လိုက်သည်။ စာအုပ်ပေါင်း မြောက်မြားစွာကို တွေ့ရှိရသည်။ ဣနိဝါဒီစစ်သားတို့ ယင်းစာအုပ်များကို တွေ့ရသောအခါ ထိုစာအုပ်များ၌ပါသည့် အကြောင်း အရာများကို ရှင်းပြရန် လူအချို့ကိုရှာဖွေသည်။ သို့သော် ၎င်းတို့အားလုံး သေဆုံးကုန်ပြီဖြစ်သည်။ ခံတပ်နှင့် မြို့ တော်တစ်ခုလုံးမှာ စာပေလေ့လာသည့်ဌာန တစ်ခုဖြစ်နေ ကြောင်း တွေ့ရှိရသည်။

ဓမ္မသာမိ၏ မှတ်တမ်းအရ နာလန္ဒာသည် ပထမ တစ်ကြိမ်တိုက်ခိုက်ခံရသည်။ ၎င်းနောက် ရဟန်းတော် အချို့ပြန်လာပြီး အနည်းဆုံး၎င်းတို့၏ ပုံမှန်စာပေလေ့ လာမှု ကမ္မဋ္ဌာန်းအားထုတ်မှုနှင့် ဘုရားဝတ်ပြုခြင်းတို့ကို အနည်းအကျဉ်း ဆက်လက်ပြီး ကြိုးစား၍အားထုတ်ရန် ပြန်လာခဲ့ကြသည်။ နောက်တစ်ကြိမ် ဝင်ရောက်စီးနင်း ခံရပြီးနောက် ရဟန်းတော်များသည် နောက်ဆုံး၌ မြန် မာ၊ နီပေါနှင့်တိဗက်တို့၌ ခိုလှုံရန် တိတ်တဆိတ် ထွက် ပြေးကုန်ကြသည်။ ဤသို့ဖြင့် နာလန္ဒာခန်းမဆောင်များ သည် တိတ်ဆိတ်ငြိမ်သက်သွားလေသည်။

ကြည့်ရှုရန်

ကျောင်းဆောင်အမှတ် ၁
နာလန္ဒာကျောင်းတော်ရာ အပျက်အစီးများ အတွင်းသို့ ကျောင်းဆောင်အမှတ် ၁ နှင့် ၄ အကြားရှိ လူသွား လမ်းမှ ဝင် ရောက်နိုင်သည်။ ကျောင်းတော်ရာအမှတ် ၁ ဝရန်တာမုတွေ့ရှိခဲ့သည့် ကြေးပြားပေါ်ရှိ အရေးအသား အရ ယင်းအဆောင်သည် ဂျာဗားနှင့် ဆုမကြားဒေသမှ လာရောက်ကြသည့် ကျောင်းသားများအတွက် ကောလိပ် ဆောင်ဖြစ်သည်။ ဒေဝပါလဒေဝ (၈၁၅-၈၅၄ အေဒီ) မင်းကြီးသည် ၎င်းအုပ်ချုပ်မှု ၃၉-နှစ်မြောက်တွင် ထုတ် ပြန်ခဲ့သော စာတမ်းတစ်ခုအရ သုဝဏ္ဏဒီပ(ဂျာဗားနှင့် ဆုမကြား)မင်းကြီး ဗလပုတြဒေဝသည် နာလန္ဒာတက္က သိုလ်တွင် ကောလိပ်ဆောင်တစ်ခု တည်ဆောက်ပြီး နောက် ၎င်း၏သံတမန်မှတစ်ဆင့် ဒေဝပါလဒေဝမင်းကြီး အား (ယင်း) ကောလိပ်အသုံး အဆောင်အတွက်

ကျေးရွာအများ၏ အခွန်တော်ငွေကို ပေးအပ်ပါရန် တောင်းပန်ထားကြောင်းပါရှိသည်။ ထိုရရှိသည့် ငွေများ ကို 'အလှူပစ္စည်းများ၊ ပူဇော်ထောက်ပံ့မှုများ၊ နေရာ၊ ဆွမ်းကွမ်း၊ အိပ်ရာနေရာနှင့် ဆေးကဲ့သို့သော နာမကျန်း သူများအတွက်လိုအပ်သည့် အသုံးအဆောင်များ -- ဓမ္မ ကျမ်းစာ ရေးသားခြင်းများနှင့် ကျောင်းဆောင်ကို ထိန် သိမ်းရန်နှင့် ပျက်စီးသည့်အခါ ပြန်လည်ပြုပြင်ရာ၌ အ သုံးပြုရမည်ဖြစ်သည်။' ဒေဝပါလဒေဝ မင်းကြီးသည် တောင်းပန်မှုကို သဘောတူခဲ့ပြီး ဘက်စုံထူးချွန်သည့် အရည်အချင်းပြည့် ရဟန်းတော်များအတွက် နာလန္ဒာ၌ ကျောင်းဆောင်တစ်ခု ဆောက်လုပ်ပြီး ၎င်း (ကျောင်း ဆောင်)ကို ထောက်ပံ့ရန် ကျေးရွာငါးရွာ(၏အခွန်တော် များ)ကို ပေးလှူခဲ့သည်။

ကျောင်းဆောင်အမှတ် ၁ ကို ထိုတစ်နေရာတည်း တွင် အနည်းဆုံး ၉ ကြိမ်မြောက် ဆောက်လုပ်ခဲ့ပြီးဖြစ် သည်။ ယခုအခါ ဘုရားဖူးတွေ့မြင်ရသည်မှာ တစ် ဆောင်ပေါ်တစ်ဆောင် ထပ်ဆင့်တည်ဆောက်ထားသည့် အဆောက်အအုံ အနည်းဆုံး သုံးခု သို့မဟုတ် လေးခု တို့၏ အစိတ်အပိုင်းများဖြစ်သည်။ စွဲမက်လောက်သည့် ဆင်ဝင်အမိုးကိုဖြတ်၍ ကျောင်းဆောင် ကြီးထဲသို့ ဝင်ရ သည်။ ၎င်းဆင်ဝင်၏အမိုးကို ကျောက်တိုင်များ ခံ ထောက်ထားပြီး ၎င်း(ကျောက်တိုင်များ)၏ ကျောက်ဖိနပ် များကို တွေ့မြင်နိုင်သေးသည်။ ကျောင်းတိုက်ကြီးတွင် ရဟန်းတော်များ နေထိုင်ရန် အခန်းငယ်များပါရှိပြီး ၎င်း အနက်အချို့မှာ အိပ်ရာ(အိပ်ခန်း)များပါရှိသည်။ ထို(အ ခန်းငယ်များ)ကို ကျယ်ဝန်းလှသည့် ကျောင်းဝင်း ပတ် လည်၌ ဖွဲ့စည်းထားသည်။ အနောက်တောင်ထောင့်ရှိ လေကားများက ဤအဆောက်အအုံသည် မူလက အ နည်းဆုံး နှစ်ထပ်မြင့်ကြောင်း ညွှန်ပြသည်။ အုတ်နံရံ များထူထဲမှုက ယင်းထက်ပို၍ပင် မြင့်နိုင်သည်ကို ဖော် ညွှန်းသည်။ ကျောင်းဆောင် အမှတ် ၁ ၏ အရှေ့ဘက် အဆုံးတွင် မူလက ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်ကြီးတစ်ခု ကိန်းဝပ်ခဲ့ သည့် ဘုရားကျောင်းတစ်ခုရှိသည်။ ဤဆင်းတုတော်၏ တင်ပလ္လင်ခွေ တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းမှာ (ပြန်လည်)ဆက်စပ် တပ်ဆင်ထားသည့် အစိတ်အပိုင်းသာ ကြွင်းကျန်တော့ သည်။ ဘုရားကျောင်းရှေ့ရှိ ကျောက်တိုင်များနှင့် ပလက် ဖောင်း (ကြမ်းပြင်)မှာ ဝင်းအတွင်းစည်းဝေးနေကြသည့် ကျောင်းသားများအား မိမိတို့၏ ဟောပြောပို့ချချက်ကို ဟောပြော(ဖတ်ပြ)စဉ် ဆရာများထိုင်သော နေရာဖြစ် ဖွယ်ရှိသည်။

စေတီတော် အမှတ် ၃
ဤစေတီ (ဘုရားကျောင်း)ကို ရာစုနှစ်များအတွင်း အနည်းဆုံးခုနစ်ကြိမ် ပြန်လည်ပြုပြင်မွမ်းမံတည်ဆောက်ခဲ့ပြီး ဖြစ် သည်။ အစုအပြုံလိုက်ဝန်းပတ်နေသည့်

အဓိဋ္ဌာန်စေတီငယ်များစွာနှင့် အတူဤ (စေတီမှတ် ၃)သည် နာလန္ဒာတွင် အရိအသေအပြုခံရဆုံးသော စေတီတစ်ဆူဖြစ်သည်။ ဤနေရာရှိ မူလအဆောက်အအုံကို အရှင်သာရိပုတ္တရာ ဖွားတော်မူသည့်နေရာတွင် (စေတီ)တည်ဆောက်ခဲ့ခြင်း ဖြစ်ကြောင်း သံသယ ဖြစ်ဖွယ်မလိုချေ။ ဤစေတီ၏ ပထမသုံးဆင့်ကို နှောင်းခေတ် ထပ်ပေါင်း ဖြည့်စွက်တည်ဆောက်မှုများဖြင့် ဖုံးလွှမ်းထားပြီး ယခုအခါ မတွေ့ရတော့ချေ။ စေတီတော်သည် နှောင်းခေတ် ရာစုနှစ်များတွင် ဖြစ်ပေါ်လာခြင်းကြောင့် ထောင့်လေးခုတွင် စေတီရံငယ်လေးခုနှင့် အလယ်ဗဟို စေတီမကြီးတစ်ခု ပါရှိသည်။ ထောင့်ရှိ အရံစေတီငယ်လေးခုအနက် သုံးခုမျှသာကျန်ရှိပြီး ဗုဒ္ဓဂယာရှိ မဟာဗောဓိစေတီတော် (၏အရံစေတီငယ်ပုံစံ)နှင့် မတူချေ။

အရံစေတီငယ်များတွင် ဂုတ္တခေတ်လက်ရာ အင်္ဂတေသရွတ်ကိုင် (၍ပြုလုပ်)ထားသော ဗုဒ္ဓနှင့်ဗောဓိသတ္တ (ဆင်း တုတော်)များပါရှိသည့် အမိုးခုံးကလိုင်ငယ်များ ရှိသည်။ ဝမ်းနည်းဖွယ်ကောင်းသည်မှာ မကြာမီနှစ်များအတွင်းက ဤ ဆင်းတုတော်များ၏ ဦးခေါင်း သို့မဟုတ် မျက်နှာများသည် မှောင်ခိုစေးကွက်တွင် ရောင်းချရန် ဖျက်ဆီးခြင်းခံခဲ့ရသည်။ ဆင်းတုတော်တစ်ဆူ ရှိခဲ့မည် ဖြစ်သည့် ဘုရားခန်းရှိရာ စေတီတော်ထိပ်သို့ တက်ရောက်သော လှေကားကြီး တစ်ခုရှိသည်။ စေတီတော်အရှေ့ဘက်ခြမ်းရှိ စေတီငယ်များမှာ ထူးထူးခြားခြား စိတ်ဝင်စားဖွယ် ကောင်းသည်။ ထိုစေတီ တော်အများစုတွင် ဆက်သွယ်ထားသည့် အခန်းငယ်များရှိသည်။ ၎င်း (အခန်းငယ်)များအတွင်း ကမ္မဋ္ဌာန်းဘာဝနာရှု မှတ်နိုင်ရန် ယင်းသို့ ဆက်သွယ်ထားခြင်းဖြစ်သည်။ အခြားစေတီတော်အချို့မှာ ပါဠိတော်စာသားများ ရေးထွင်းဖော်ပြ ထားသော အုတ်များဖြင့် တည်ဆောက်ထားသည်ကို တွေ့ရပြီး ရာစုနှစ်ပေါင်း များစွာအတွင်း နာလန္ဒာတွင် သီတင်းသုံးခဲ့ကြသည့် လေးစားအပ်သော ပညာရှင်ဆရာကြီးများကို ဂုဏ်ပြု တည်ဆောက်ထားခြင်း ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ စေတီတော် အမှတ် ၃ ၏ ထိပ်မှ ဘုရားဖူးသည် နာလန္ဒာတက္ကသိုလ်ဝင်းတစ်ခုလုံး၏ လှပသည့် မြင်ကွင်းကို ရရှိနိုင်သည်။

စေတီတော်အမှတ် ၁၂ ဤစေတီ (ဘုရားကျောင်း)သည် နာလန္ဒာတွင် အကြီးဆုံးဖြစ်သည်။ ခန့်မှန်းခြေ ၅၀×၅၂ မီတာခန့်ရှိသည်။ စေတီအ မှတ် ၃ ကဲ့သို့ ဤစေတီ၌ ထောင့်တိုင်းတွင် စေတီရံလေးခုနှင့် အလယ်တွင် ပင်မစေတီကြီးရှိသည်။ ထောင့်ရှိစေတီရံ ငယ်တိုင်း၌ မူလကဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်တစ်ဆူစီ ကိန်းဝပ်ခဲ့သော ဘုရားခန်းများပါရှိသည်။ လှေကားများထိပ် ဘယ်ဘက်၌ ပန်းပုထွင်းကျောက်တိုင်နှစ်ခုရှိသည်။ ဟူယင်ဆန်သည် အောက်ပါအတိုင်း

ရေးသားဖော်ပြရာ၌ ဤစေတီတော်ကို ရည်ညွှန်းခဲ့ဖွယ်ရှိသည် -

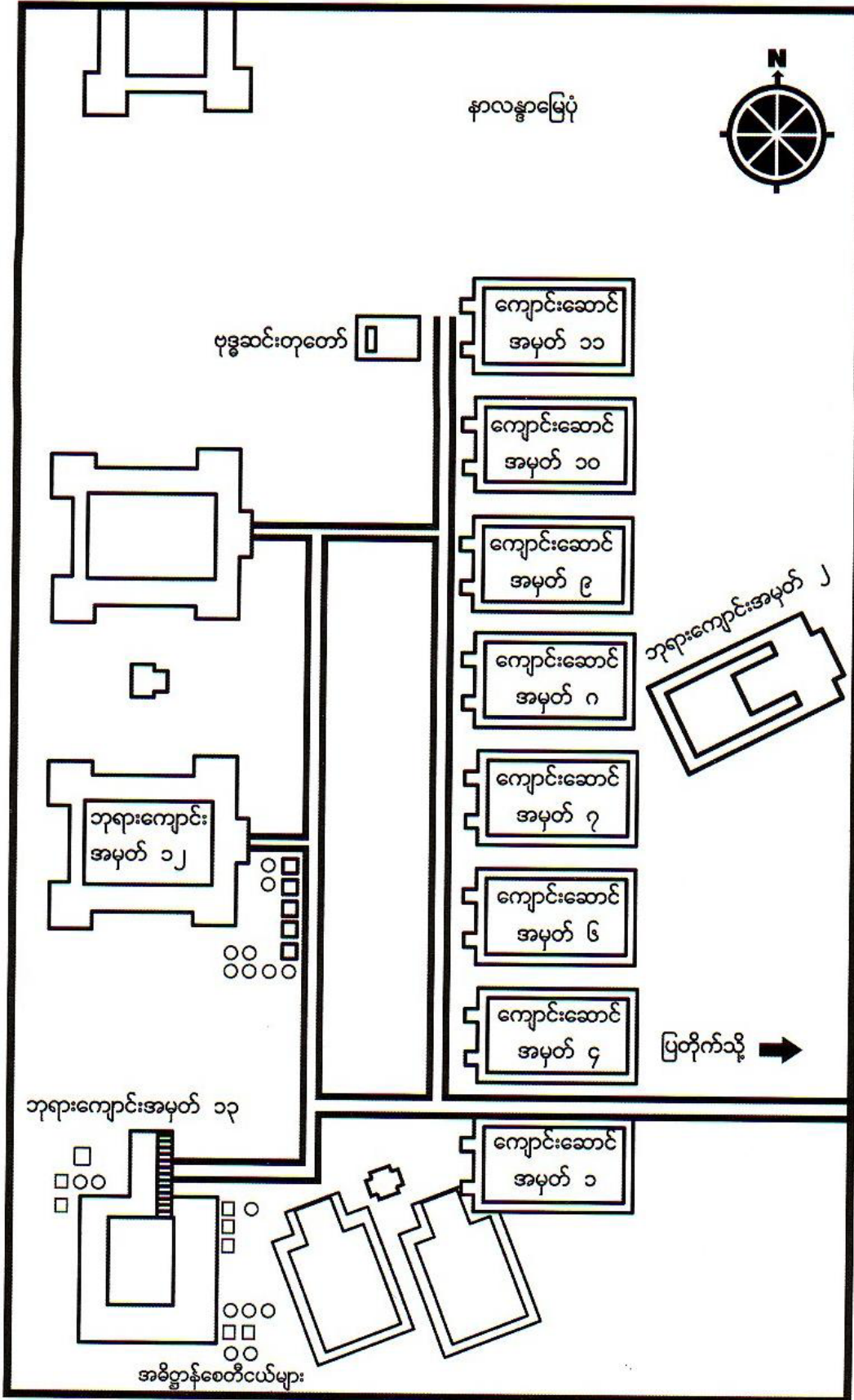
‘လှပစွာ တန်ဆာဆင်ထားသည့် အရံစေတီများနှင့် နတ်ဘုံပြဿာဒ်များပမာ ချွန်ထက်တောင်ထိပ်များအလား ပြအိုးမျှော်စင်များသည် တစ်ခုနှင့်တစ်ခု စုစည်းနေကြသည်။ အထွတ်များသည် နံနက်ခင်းမြူမှုန်များအကြား ပျောက် ကွယ်သွားသလားထင်ရပြီး အပေါ်ခန်းအထွတ်များမှာ မြူတိမ်များအထက်၌ ရှိကြသည်။ ပြတင်းပေါက်များမှတစ်ဆင့် လေနှင့် မြူတိမ်များကိုမြင်နိုင်ပြီး မြင့်မားသည့်တံစက်မြိတ်များပေါ်တွင် လနေတို့ ယှဉ်တွဲနေကြသည်ကို ရှုစားနိုင်သည်။ စေတီတော်အမှတ် ၁၂ ၏ တောင်နှင့် မြောက်နှစ်ဘက်လုံးတွင် ဘုရားခန်းငယ် နှစ်ခုရှိသည်။ ဘုရားခန်းတိုင်းတွင် ဘူမိဖဿမုဒြာ (မြေကို လက်နှင့်ထိထားဟန်)ဖြင့် ဆင်းတုတော် အကြွင်းအကျန်များရှိသည်။

ကျောင်းဆောင်အမှတ် ၄ မှ ၁၁ ကျောင်းဆောင်အမှတ် ၁ နှင့် ၄ မှ ၁၁ အထိမှာ နာလန္ဒာတက္ကသိုလ်ကျောင်းသားများ နေထိုင် စာပေလေ့လာသည့် ကောလိပ်ဆောင်များ ဖြစ်ကြသည်။ ထိုအဆောင်များမှာ တစ်ခုနှင့်တစ်ခု အနည်းငယ်သာ ခြားနားသည်။ ထိုအဆောင် အများစုတွင် ဝင်းအတွင်း ရေတွင်းများနှင့် အရှေ့မြောက်ထောင့်များတွင် အိမ်သာများအဖြစ် အသုံးပြုခဲ့ဖွယ်ရှိသည့် ရေနုတ်မြောင်းများရှိသည်။ ကျောင်းဆောင်အမှတ် ၉ ၏ စိတ်ဝင်စားဖွယ်သွင်ပြင်တစ်ခုမှာ ဝင်းအတွင်း မီးဖို ၆ ခုရှိ ခြင်းဖြစ်သည်။

ယင်းကျောင်းဆောင်များကို ယခုအခါ ပုံဖော်ရန် မဖြစ်နိုင်တော့သော်လည်း ကျောင်းဆောင်အသီးသီးမှာ မူလက လှပစွာ ဆေးသုတ်တန်ဆာဆင်ထားလျက် အနည်းဆုံး လေးထပ်မြင့်သည်။ ဟူယင်ဆန်သည် ထိုအချိန်က ရဟန်းတော် များတည်ရှိခဲ့သည့်အတိုင်း ရဟန်းတော်များ၏ နေရာဌာနများကို ဤသို့ဖော်ပြခဲ့သည် ‘ရဟန်းတော်များ၏ အခန်းငယ်များရှိသည့် အပြင်ဆောင် အားလုံးသည် လေးထပ်ရှိ၏။ အထပ်များ၌ နဂါးရုပ်ပုံ အစွန်းများနှင့် ရောင်စုံတံစက်မြိတ်များ၊ ပုလဲနီရောင် ကျောက်တိုင်များ၊ ကျောက်ထွင်းရုပ်ပုံများနှင့် တန်ဆာဆင်ယင်ထားသည့် အဆင့်မြင့် သပ်ရပ်စွာ ပြုလုပ်ထားသော ပွတ်လုံးလက်ရန်းများ၊ နေရောင်ကာများစွာဖြင့် အလင်းရောင်ပြန်ဟပ်စေသည့် အုတ်ကြွပ်များဖြင့် လွှမ်းမိုး ထားသည့် အမိုးများရှိသည်။ ထိုအရာများသည် မြင်းကွင်းအလှကို ထပ်လောင်းဖြည့်ပေးသည်။’

ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော် ကျောင်းဆောင်အမှတ် ၇ နှင့် ၈ နောက်တည့်တည့်တွင် ငယ်သော်လည်း စိတ်ဝင်စားဖွယ် စေတီတော်နေရာ တစ်

ခုရှိသည်။ ဤစေတီတော် အပြင်နံရံအားလုံး၏ ပတ်လည်တွင် ရုပ်ပုံထွင်းထုထားသည့် ကျောက်ချပ်ပေါင်း နှစ်ရာ့ခုနစ် ဆယ်ချပ်ရှိသည်။ ဤစေတီတော် ပတ်လည်ကို တဖြည်းဖြည်း ခြေလျင်လျှောက်ပြီး ထို(ရုပ်ပုံပါ) ကျောက်ချပ်များကို ကောင်းစွာ ကြည့်ရှုလေ့လာ သင့်သည်။ ဘုရားဖူးသည် တူရိယာပစ္စည်းများ သီဆိုတီးမှုတ်နေကြည့်သည့် ရုပ်ပုံများ၊ ချစ်တင်းနှောနေကြသည့် စုံတွဲပုံများ၊ ဟိန္ဒူနတ်များ၊ စောင်း၊ ငန်း၊ ပုံမဲ့အရေးအကြောင်းများနှင့် နေ့စဉ်ဘဝမြင်ကွင်း ဆိုင်ရာ ရုပ်ပုံများကို တွေ့မြင်နိုင်သည်။ ဤစေတီတော်ရှိ အခြားစိတ်ဝင်စားဖွယ် ရုပ်ပုံတစ်ခုကို လေ့ကားဆင်းမှ စေတီတော်ထဲဝင်ရောက်ခြင်းဖြင့် တွေ့မြင်နိုင်သည်။ ဤဘုရားကျောင်းအတွင်းရှိ ဖော်ပြပါကျောက်(ပြား)များကို သံညပ်များနှင့် ချိတ်ဆက်ထားသည်ကိုလည်း သတိပြုမိပါလိမ့်မည်။

ရှေးဟောင်းသုတေသနပြုတိုက်

ဤပြတိုက်၌ နာလန္ဒာပတ်ဝန်းကျင်တွင် တွေ့ရှိရသည့် ကျောက်နှင့်သတ္တု ဆင်းတုများကို သပ်ရပ်စွာပြသထားမှုများရှိသည်။ အသပွယ်ဆုံး လက်ရာတစ်ခုမှာ ကျောက်နက်ဖြင့် ထွင်းထုထားသည့် အဝလောကိတေသွာရ သို့မဟုတ် သမန္တဘဒြဟုယူဆရသည့် လုံးဝန်းပါး ရုပ်တော်မူ ဆင်းတုတစ်ခုဖြစ်သည်။ ဘယ်ဘက်လက်ဖြင့် လှပသည့် ကြာပန်းကို ကိုင်ထားပြီး ညာလက်ဖြင့် လက်ဝါးအောက်ချထားပြီး ဆုတော်ပေးနေဟန်ဖြစ်သည်။ ဘုရားလောင်း ဦးခေါင်းနောက်ဘက်၌ ရှည်လျားသည့် ရောင်လျှံစက်ဝိုင်းပေါ်တွင် ဗုဒ္ဓဆင်းတုသုံးဆူနှင့် လေးခုမြောက်အခြား(ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်)မှာ ဘုရားလောင်း၏ ဦးခေါင်းပေါ်၌ ထိုင်နေသည်။ ဆင်းတု၏ခြေရင်းတွင် အမျိုးသမီးဥပါသိကာ နှစ်ယောက် ရပ်နေသည်။ ဤဆင်းတု၏ သက်သောင့်သက်သာ အနေအထားနှင့် အလုံးစုံ ရိုးရှင်းမှုများက ယင်းဆင်းတုသည် ဂုတ္တခေတ်နှောင်းပိုင်း လက်ရာ ဖြစ်ကြောင်း ညွှန်ပြသည်။

ဝမ်းနည်းဖွယ်ကောင်းသည်မှာ နှာခေါင်းကို ပြန်လည်ပြုပြင်ရန် ယခင်ကြိုးပမ်းမှုများသည် ဗောဓိသတ္တမျက်နှာပေါ်ရှိ သပွယ်တင့်တယ်သည့် သွင်ပြင်ကို နိမ့်ကျယုတ်လျော့စေသည်။ ဤပြတိုက်ရှိ အခြားစိတ်ဝင်စားဖွယ်ပစ္စည်း တစ်ခုမှာ ဆင်စွယ်ဖြင့်ပြုလုပ်ထားသည့် ညှပ်ဖိနပ်ဖြစ်သည်။ ဤပြတိုက်ကို ကျောင်းတော်ရာ အပျက်အစီးများ (ရှိသည့် နေရာ)နှင့် ယှဉ်တွဲထားပြီး နေ့စဉ် နံနက် ၉-နာရီမှ ညနေ ၅ နာရီထိဖွင့်သည်။

သွားရောက်ရန်

နာလန္ဒာသည် ပတ္တနားအရှေ့တောင်ဘက် ကီလိုမီတာ ၉၀ နှင့် ရာဇဂြိုဟ်၏မြောက်ဘက် ၁၁ ကီလိုမီတာ အကွာတွင် တည်ရှိပြီး လမ်းမကြီးနှင့် ၂ ကီလိုမီတာ ကွာဝေးသည်။

နာလန္ဒာဝန်းကျင်

ဂျာဂဒီသပူရမှ ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်ကြီးမားပြီး အလွန်စိတ်ဝင်စားဖွယ်ကောင်းသည့် ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်တစ်ဆူကို နာလန္ဒာအပျက်အစီးများ၏ အနောက် တောင်ဘက် ၃ ကီလိုမီတာအဝေးရှိ ဂျာဂဒီသပူရ ရွာတွင် ဖူးတွေ့နိုင်သည်။ ပင်မဆင်းတုတော်မှာ ယခုအခါ၌ ဟိန္ဒူဘုရားကျောင်းငယ် တစ်ခု၌ရှိနေပြီး ဤဆင်းတုတော်သည် ကျောက်ခဲများဖြင့်ပစ်ခတ်၊ လက်များဖြင့်ခြိမ်းခြောက်ပြီး (ဗုဒ္ဓလောင်းလျာ၏ ဘုရားဖြစ်ရန်) အဓိဋ္ဌာန်ချက်ပျက်ပြားသွားအောင် ကြိုးစားနေသည့် မာရ်နတ်နှင့် စစ်သည်ဗိုလ်ပါများ ဝန်းရံခံနေရပုံကို သရုပ်ဖော်ထားသည်။ ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်၏ မျက်နှာတွင် ကြည်လင်ရွှင်ပျနေသည့် အရိပ်အရောင် မျိုးရှိပြီး ညာဘက်လက်သည် ဘူမိဗဿမုဒြာ (မြေကြီးလက်ထိ) ဟန်ဖြစ်သည်။ ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်၏လည်ပင်း၌ ဗုဒ္ဓလက်ထက်တော်က အရေးကြီးဖြစ်ရပ်ခုနစ်ခုတို့ဖြင့် သရုပ်ဖော်ထားသည်။ ၎င်း (သရုပ်ဖော်ပုံများ)မှာ ပျားရည်လှူဒါန်း နေကြသည့် ရဟန်းတော်များ၊ တရားဦးဒေသနာ ဟောကြားတော်မူနေပုံ၊ တုသိတာနတ်ပြည်မြင်ကွင်း၊ ပရိနိဗ္ဗာန်စံတော်မူပုံ၊ နာဠာဂိရိဆင်ပြောင်ကို ဆုံးမတော်မူခန်း၊ သာဝတ္ထိ၌ တန်ခိုးပြာဋိဟာ ပြတော်မူနေပုံနှင့် ဖွားမြင်တော်မူပုံတို့ ဖြစ်သည်။ ဝမ်းနည်းဖွယ်ကောင်းသည်မှာ ဤသပွယ်လှသည့် ဆင်းတုတော်၏ အသေးစိတ် (လက်ရာများ)သည် အညစ်အကြေးအထပ်ထပ်နှင့် ပြင်ပေါ်ယံ၌ (လိမ်းကျံနေသော) မြူမှုန်များကြောင့် မကြည်လင်ဖြစ်နေသည်။

သွားရောက်ရန်

ဂျာဂဒီသပူရရွာသို့ ရောက်ရှိရန် နာလန္ဒာတက္ကသိုလ်သစ်ကို ဖြတ်သွားသည့်လမ်းသို့သွားရသည်။ ၎င်းမှတစ်ဆင့် ခြေ လျှင်ခရီး တစ်ကီလိုမီတာခန့်ဆက်သွားပါ။ ထိုဆင်းတုတော် ကိန်ဝပ်ရာ ဘုရားကျောင်းကို ရုကမဏီအဆတန် (Ruk mani Astan)ဟုခေါ်သည်။

၈။ ပတ္တနား

အာနန္ဒာ၊ အရိယ(လူမျိုး)တို့၏ နယ်မြေ ကျယ်ပြောသမျှ၊ ကုန်သွယ်မှုတိုးချဲ့သမျှ သို့မဟုတ် အမျိုးအနွယ် (သားစဉ်မြေးဆက်) ကြံပြုနဲ့နေသမျှ ပါဠိလိပုတ္တသည် အဓိကမြို့တော် ဖြစ်နေပေလိမ့်မည်။ သို့ရာတွင် ပါဠိလိပုတ္တသည် မီးအန္တရာယ်၊ ရေလွှမ်းမိုးမှုအန္တရာယ်၊ အချင်းချင်း သဘောထားကွဲလွဲမှုဟူသော အန္တရာယ်သုံးမျိုးကို ရင်ဆိုင်ရပေလိမ့်မည် (ဒီ ၂၊ ၇၄)။

ပါဠိလိဂါမသည် မဂဓနှင့် ဝဇ္ဇီနိုင်ငံတို့အကြား နယ်စပ်ရှိ ဂင်္ဂါမြစ်ကမ်းတွင် တည်ရှိသည့် မြို့ငယ်တစ်မြို့ဖြစ်ပြီး နှစ်နိုင်ငံ ဖြတ်ကျော်သည့် အဓိကနေရာဖြစ်သည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ဘဝသက်တမ်း၏ နောက်ဆုံးနှစ်တွင် ပါဠိလိပုတ္တမြို့၌ ခေတ္တမျှ သီတင်းသုံးတော်မူခဲ့သည်။ မြို့သူမြို့သားများက ဆောက်သစ်စ စည်းဝေးခန်းမဆောင်ကို မြတ်စွာဘုရားအား ပထမဆုံး သီတင်းသုံးနေထိုင်ရန် လှူဒါန်းကြသည်။ ပါဠိလိဂါမတွင် မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ တပည့်ဒကာဒကာမ အများအပြားရှိကြမည်မှာ ထင်ရှားသည်။ အကြောင်းမူ ယောဇဉ်မုခသုတ် (မ ၂၊ ၃၇၆)တော်အရ ယောဇဉ်မုခပုဏ္ဏားက နိစ္စဘတ်ဆွမ်းအတွက်နှင့် နောက်ပိုင်း လိုအပ်သည်တို့အတွက် (လှူဒါန်းသောဝတ္ထုငွေ)မှ ပါဠိလိဂါမတွင် သံဃာတော်များအတွက် ခန်းမဆောင်တစ်ခု ဆောက်လုပ်စေကြောင်း သိရသည်။ မျက်မှောက်ခေတ်တွင် ယင်းအဆောက်အအုံကို ယောဇဉ်မုခီဟုခေါ်သည်။ ပါဠိလိဂါမ၌ ကြွရောက် သီတင်းသုံးတော်မူကြသော ဗုဒ္ဓဘာသာ ရဟန်းတော်များအတွက် အထင်ရှားဆုံး သီတင်းသုံးသည့်နေရာမှာ ကုက္ကုဋ္ဌာရုံ(ကြက်မင်းပန်းခြံ)ဖြစ်သည်။ အရှင်အာနန္ဒာသည် ကုက္ကုဋ္ဌာရုံကျောင်းတိုက်၌ အရှင်ဘဒ္ဒမထေရ်အား ဒေသနာတော်ခြောက်ခု ဟောကြားတော်မူခဲ့သည်။ ပါဠိလိဂါမမှ မထွက်ခွာမီကလေးတွင် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်က ပါဠိလိဂါမသည် မြို့ကြီးတစ်မြို့အဖြစ်သို့ ကြီးပွားလာလိမ့်မည်ဟု ကြိုတင် မိန့်မြွက်တော်မူခဲ့သည်။ ဤဟောကြားတော်မူချက်နှင့်အညီ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ပရိနိဗ္ဗာန်စံတော်မူပြီးနောက် နှစ်တစ်ရာအတွင်း မဂဓတိုင်း၏မြို့တော် ဖြစ်လာပြီး ပါဠိလိဂါမ(ပါဠိလိဂါမ)မှသည် ပါဠိလိပုတ္တ(ပါဠိလိပုတ်)မြို့တော် အဖြစ်သို့ ပြောင်းလဲသွားသည်။ ခေတ်

သစ် ပတ္တနားမြို့တော်သည် ယခုအခါ အဆိုပါနေရာတွင် တည်ရှိခဲ့ပြန်သည်။

မြို့တော်၏ ကံကြမ္မာပြောင်လဲသွားသည့်အတိုင်း ဗုဒ္ဓသာသနာတော်၏ ကံကြမ္မာသည်လည်း ပြောင်းလဲသွားခဲ့သည်။ ကုက္ကုဋ္ဌာရုံသည် ပန်းခြံအဖြစ်မှ ကျောင်းတိုက်ကြီး တစ်ခုတည်ဆောက်ခြင်းဆီသို့ တိုးတက်သွားပြီး ဘီစီ ၂၅၃ တွင် အသောကမင်းကြီး ကျင်းပခဲ့သော တတိယ သံဂါယနာတင်သည့် နေရာဌာဖြစ်လာသည်။ အမှန် စိတ်ဝင်စားဖွယ်ကောင်းသည်မှာ အိန္ဒိယမဟုတ်ဘဲ ဂရိအထောက်အထားများ အရပင် ဤခေတ်ဤအချိန်ပတ်ဝန်းကျင်လောက်က ရှေးခေတ် ပတ္တနားမြို့တော်အကြောင်း ဖော်ပြထားချက်များရှိသည်။ အသောကမင်း၏ဘိုးတော် စန္ဒဂုတ္တမင်းသည် အလက်စန္ဒာ သဂရိတ်ကို ဆက်ခံခဲ့သူများအနက် တစ်ယောက်ဖြစ်သူ ဆေလူးကိုစ်နီကာတာ (Seleukos Nikator, 313-281 B.C.)ကို တိုက်ခိုက် အောင်မြင်လိုက်သည်။ ၎င်းနောက် နီကာတာသည် ပတ္တနားရှိ မောရိယနန်းတော်သို့ သံတမန်တစ်ယောက် စေလွှတ်လိုက်သည်။ သံတမန် မေဂါစသင်းနက်စ် (Megasthenes)သည် နောင်အခါတွင် စာအုပ်တစ်အုပ် ရေးခဲ့သည်။ ယင်းစာအုပ်၌ ထိုပုဂ္ဂိုလ်က အနောက်တိုင်းသားများအား အိန္ဒိယအကြောင်း ပထမဦးဆုံးသော မျက်မြင်လက်တွေ့ မှတ်တမ်းကိုပေးခဲ့သည်။

မေဂါစသင်းနက်စ် အဆိုအရ ပါဠိလိပုတ္တသည် ဂင်္ဂါမြစ်၏ တောင်ဘက်ကမ်းခြေတစ်လျှောက် ကျယ်ပြန့်စွာ တည်ရှိပြီး သစ်သား(မြို့ရိုး)တံတိုင်းသည် အရှည် ၁၅ ကီလိုမီတာ၊ အကျယ် ၂ ဒသမ ၅ ကီလိုမီတာရှိလျက် မီတာ ၂၀၀ အကျယ် ၁၅ မီတာအနက်ရှိ ကျုံးကြီးဖြင့် ကာရံထားသည်။ သစ်သားဖြင့်ပြုလုပ်ထားသော အုတ်မြို့ရိုးတံတိုင်းများသည် ဝင်ပေါက် ၆၄-ခုနှင့် မျှော်စင်ပေါင်း ၅၇၀ ရှိသည်။

၁၉၁၅-၁၆ ခုနှစ်များတွင် ပတ္တနားမြို့ရထား ဘူတာရုံ မြောက်ဘက် ဗုလန္ဒီဘယ (အရပ်)၌ တူးဖော်ခြင်းများအရ အလွန်အလွန် အံ့ဩဖွယ် ပြုပြင်ထိန်းသိမ်းမှုအခြေအနေဖြင့် အဆိုပါ သစ်သားမြို့ရိုးကြီး၏ အစိတ်အပိုင်းများကို တူးဖော်တွေ့ရှိခဲ့သည်။ ၄ ဒသမ ၅ မီတာထူထဲသော နံရံတံတိုင်းများကို လေးလံကြီးမားသည့် ထောင်လိုက်သစ်တုံး များဖြင့် တည်ဆောက်ထားသည်။ မူလမြေညီအဆင့်၏ အောက်တွင် ၁ ဒသမ ၅ မီတာခန့်မြုပ်ဝင်နေသည်။ ကြီးမားသည့် သံမဏိကန်တို့ဖြင့် ရိုက်နှက်တွဲစပ်ထားသည်။ တူးဖော်ခြင်းမရပ်နားမီနောက်ဆုံး၌ ၂၀၅ မီတာတူးဖော် တွေ့ရှိခဲ့သည်။ ရှေးဟောင်းသုတေသနပညာရှင်များက မြို့ရိုးသည် ကီလိုမီတာပေါင်းများစွာ ရှည်လျားမည်ဟုခန့်မှန်းကြသည်။

ရဟန်းတော်ဖာဟိယန် ပတ္တနားမြို့သို့ ရောက်သွားသောအခါ အသောမင်းကြီး၏ နန်းတော်အပျက်အစီးများကို တွေ့ရသည်။ ယင်းပျက်စီးနေသည့် အခြေအနေ

မှာပင် (ယင်းနန်းတော်သည်) လူသားလွန် တန်ခိုးစွမ်း ရည်ဖြင့် တည်ဆောက်ခဲ့သည်ဟု ဒဏ္ဍာရီပုံပြင်များ ပေါ် ထွက်နေသည့်အထိပင် ကြီးမားလှသည် 'ယခုအခါ ရှေး ဟောင်း (နန်းတော်ဆောင်) အဖြစ်တည်ရှိခဲ့ဖြစ်သည့် မြို့တော်အလယ်ရှိ ဘုရင့်နန်းတော်နှင့် နံရံအားလုံးကို ၎င်း(အသောမင်းကြီး) ခန့်အပ်ထားသည် နတ်ဒေဝါတို့က ဆောက်လုပ်ခဲ့သည်။ ယင်း (နတ်ဒေဝါ)တို့သည် ကျောက်တုံးများကို စုပုံကြသည်။ အုတ်တံတိုင်းများ ဝင် ပေါက်ဂိတ်များကို ထောင်မတ်ကြသည်။ သပ်ရပ်လှပ သည့် ရုပ်တွင်းများနှင့် စီခြယ်ထားသည့် ပန်းပုလက်ရာ များကို ဤကမ္ဘာလောကရှိ လူသားတို့လက်ဖြင့် ပြီး မြောက်အောင် မဆော်ငရွက်နိုင်သော နည်းလမ်းဖြင့် စီမံ ဆောက်ရွက်ကြသည်။

ရဟန်းတော် ဖာဟိယန်သည် အသောမင်းကြီး တည်ဆောက်ခဲ့သည့် စေတီတစ်ဆူနှင့် ရဟန်းတော် ၇၀၀-ခန့် သီတင်းသုံးနေသည့် ကျောင်းတိုက်ကြီး နှစ်ခု ကိုလည်း တွေ့ခဲ့သည်။ ရဟန်းတော်များ အားလုံးမှာ ဝိနည်းလေးစားခြင်း အသိပညာကြွယ်ဝခြင်း တို့ကြောင့် ကျော်ကြားသည်။ ဖာဟိယန်သည် သက္ကတဘာသာကို ပြီးပြည့်စုံအောင် သင်ယူခြင်း၊ ပိဋကတ်တော်များကို ကူး ယူခြင်းတို့ဖြင့် ပတ္တနားတွင် သုံးနှစ်ကြာ သီတင်းသုံး ခဲ့သည်။

ပတ္တနားသို့ မြောက်ဘက်မှ သွားရောက်ရန်ဖြစ်စေ၊ မြို့တော်မှ တောင်ဘက်သို့ ဦးတည်ထွက်ရန်ဖြစ်စေ ဂင်္ဂါမြစ်ကို မလွဲမသွေ ကျော်ဖြတ်ရသည်။ ဂင်္ဂါမြစ်သည် ထို(ကျော်ဖြတ်သည့်)နေရာ၌ အလွန်ကျယ်ပြောလှသည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် နောက်ဆုံးခရီးအဖြစ် ပတ္တနားမြို့ မှ ထွက်ခွာသောအခါ ရှင်တော်မြတ်အား ပို့ဆောင် နှုတ်ဆက်ရန် လူထုပရိသတ်ကြီး လိုက်ပါကြသည်။ ဗုဒ္ဓ ရှင်တော်မြတ်အား ပူဇော်ဂုဏ်ပြုသည်အနေဖြင့် ဗုဒ္ဓရှင် တော်မြတ် ကူးဖြတ်သောနေရာကို ဂေါတမတိတ္ထ (ဂေါတ မဆိပ်ကမ်း)ဟု အမည်ပေးရန် ဆုံးဖြတ်ကြသည်။ ထိုနေ ရာသည် ထိုအမည်ကို ရာစုနှစ်ပေါင်းများစွာ ထိန်းသိမ်း ထားခဲ့သည်။ သို့ရာတွင် ယနေ့ခေတ်၌မူ (ထိုနေရာကို) ရှာဖွေမတွေ့ရှိသေးပေ။ နှောင်းခေတ် သက္ကတစာပေအရ ပတ္တနားမြို့၌ လှေဖောင်တစ်ခုသည် မြစ်ကို ပေါင်းကူး ထားကြောင်းသိရသည်။

ယနေ့ခေတ်တွင် ဘုရားဖူးသည် မဟတ္တမဂန္ဓိ တံတားသစ်ဖြင့် (ဂင်္ဂါ)မြစ်ကို ဖြတ်ကူးနိုင်သည်။

ကြည့်ရှုဖွယ် ကုမာရဟာရ

ရှေးဟောင်း ပါဠိလိုပုတ်၏ အရာအားလုံးနီးပါးမျှကို ယ နေ့အချိန်၌ မတွေ့နိုင်တော့ပေ။ အချို့သည် ဂင်္ဂါမြစ် ထဲသို့ ပါသွားခြင်းဖြစ်ပြီး ရေမျောပါမသွားသေးသည့် အ ရာများမှာလည်း ခေတ်သစ်မြို့တော်၏ အောက်တွင်

မြုပ်နေဆဲဖြစ် နိုင်သည်။ သို့သော် ကုမာရဟာရ (အရပ်) တွင် အသောကနန်းတော် အစိတ်အပိုင်းများ အလွန် နီးကပ်စွာဖြစ်နိုင်သည့် ဧရာမ ကျောက်တိုင်ကြီးများ ပါရှိ သော ခန်းမဆောင်တစ်ခု၏ အပျက်အစီးအကြွင်းအကျန် များကို တူးဖော်တွေ့ရှိထားပြီ ဖြစ်သည်။ ဤနေရာတွင် ၁၉၁၂-၁၃ ခုနှစ်က တူးဖော်မှုများအရ ဂုတ္တခေတ်လက် ရာများအဖြစ် သတ်မှတ်ထားသည့် အုတ်အဆောက်အအုံ များကို ထုတ်ဖော်တွေ့ရှိခဲ့သည်။ ယင်း၏အောက်တည့် တည့်၌ နေရာအနံ့တွင် ထောင့်မှန်ရေပြင်ညီ (မတ် ထောင်နေသည်) ပိုက်လုံးသဏ္ဍာန်ထူထဲသည့် ပြာ တောင့်အလွှာ တည်ရှိနေသည်။ ဤပြာတောင့်လွှာ အောက် ၂ ဒသမ ၄ နှင့် ၂ ဒသမ ၇ မီတာ အကြား ထူထဲသည့် နန်းမြေလွှာရှိသည်။ ဤသည်မှာ ဗုဒ္ဓရှင် တော်မြတ်၏ ပါဠိလိုပုတ်သည် မြို့ကြီးတစ်မြို့အဖြစ်သို့ တိုးတက်ပြီးနောက် မီရေတို့၏ ဖျက်ဆီးခြင်းခံရလိမ့်မည် ဟူသော ကြိုတင်မိန့် မြက်တော်မူချက်၏ ထူးခြားစွာ မှန် ကန်တိကျမှု ဖြစ်သည်။ နန်းမြေလွှာအောက်ခြေနှင့် ထောင့်မှန်ကျပြာတောင့်များ အောက်ခြေ တည့်တည့် တွင် မောရိယခေတ်ပုံသဏ္ဍာန် ချောမွတ်သည့်ကျောက် တိုင် အပိုင်းအစများ တွေ့ရှိရသည်။ တစ်ခုနှင့်တစ်ခု ၄ ဒသမ ၃ မီတာကွာသည့် ကျောက်တိုင်များသည် ရှစ် မြောင့်ဖြစ်ပြီး စုစုပေါင်း ၇၂ တိုင်ရှိသည်။ နောက်ဆုံး၌ အတော်အတန်ရှည်သည့် ကျောက်တိုင် နှစ်ခုကိုသာ တွေ့ရသည်။ တူးဖော်မှုကို ဆောင်ရွက်သူ စပွန်နာ (Spoonner)သည် မူလက ၁၂ မီတာ မြင့်ဖွယ်ရှိသည့် ကျောက်တိုင်များသည် သစ်သားအမိုးကို ခံဆောင် (ထောက်ခံ) ထားခဲ့ပြီးတစ်ချိန်၌ အကြီးအကျယ်ရေလွှမ်း မိုးမကြောင့် (ဖြစ်ပေါ်လာသည့်) နန်းမြေသည် ကျောက် တိုင်အမြင့်၏ ထက်ဝက်မျှကိုသာ တွေ့နိုင်သည်အထိ ဖန်တီးခဲ့ကြောင်း ထင်ကြေးပေးခဲ့သည်။ နောင်တွင် အ ကြီးအကျယ် မီးလောင်ခြင်းက အမိုးကိုဖျက်ဆီးခဲ့ပြီး ကျောက်တိုင် အပေါ်ပိုင်းအစွန်းများကို အက်ကွဲစေလျက် ကျောက်တိုင်များသည် နောက်ဆုံး၌ ပြာနှင့်ကျောက် အပိုင်းအစများကို စူးဝင်သလောက် ဆွဲယူသွားပြီး မြေနု ထဲမြုပ်ဝင်သွားတော့သည်။

ယနေ့ခေတ်တွင် ကျောက်တိုင်များရှိသည့် ခန်းမ အကြွင်းအကျန်များသည် အရိပ်အာဝါသ ကောင်းပြီး ကောင်းစွာ ထိန်းသိမ်းထားသည့် ပန်းခြံဖြင့် ဝန်းရံထား သော လေးထောင့်ပုံချိုင့်ဝှမ်းကြီး၏ အောက်ခြေတွင် တည်ရှိသည်။ ဝမ်းနည်းဖွယ် ကောင်းသည်မှာ ထိန်သိမ်း စောင့်ရှောင့်မှု ညံ့ဖျင်းခြင်းကြောင့် ချိုင့်ဝှမ်းနေရာသည် တစ်နှစ်ပတ်လုံး ရေပြည့်နေပြီး မျက်နှာပြင်ပေါ်တွင် ကျောက်တိုင် တစ်ခုကိုသာတွေ့နိုင်သည်။ သို့ရာတွင် ထိုနေရာ၏ အစွန်းတစ်နေရာ၌ တစ်ခုတည်းသော ကျောက်တိုင်ကို တွေ့ရဆဲဖြစ်သည်။ ယင်းကျောက်တိုင် သည် ခန်းမဆောင်ကို ရေမလွှမ်းမိုးမီ လဲကျသွားခဲ့ခြင်း

ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ အကြောင်းမူ အလျားလိုက်လဲကျလျက် တွေ့ရပြီး ယင်း(အခြေအနေ)က ယင်းကျောက်တိုင်ကြီး မြေကြီးအတွင်း မြုပ်ဝင်မသွားစေရန် ကာကွယ်ထားခဲ့ သောကြောင့်ဖြစ်သည်။ ကျောက်တိုင်သည် ၄ ဒသမ ၃၄ မီတာရှည်ပြီး ကျောက်တိုင်တစ်ခုလုံး ချောမွတ် ပြောင် လက်နေသည်။ ကျောက်တိုင်အခြေသည် ချောမွတ် သော်လည်း ပြောင်လက်နေခြင်း မရှိ။ ပန်းရန်ဆရာ၏ အမှတ်သင်္ကေတများဟု ယူဆရသော စိတ်ဝင်စားဖွယ် အမှတ်အသားများစွာ ပါရှိသည်။ ယင်းအမှတ်အသား များအနက် များစွာသည် အစောပိုင်း ပါရှန်ဂူဗိမာန်များ တွင်တွေ့ရသော အမှတ်သင်္ကေတများနှင့် တူညီနေ သည်။ ဤသည်မှာ ပါရှန်လက်သမားများကို နန်း တော်က(ငှားယူ) ခန့်အပ်ခဲ့ကြောင်း ထင်ရှားသည့် သာဓ ကတစ်ရပ်ဖြစ်သည်။ ဘုရားဖူးသည် ကျောက်တိုင် အောက်ခြေမှ တစ်မီတာခွဲခန့်အကွာတွင် မျက်နှာပြင်မှ အတန် ငယ်ထိုးထွက်နေသည့် လေးထောင့်ဖောင်းရစ် လေးခုကို သတိပြုမိပေလိမ့်မည်။ ယင်းဖောင်းရစ်များ အားလုံးသည် ကျောက်တိုင်ကို သယ်ယူစဉ် ကြီးချည် ရန်အသုံးပြုခဲ့ပြီး နောင်တွင် ပဲ့ထွက်သွားခဲ့သည့် အကြွင်း အကျန်များ ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။

ကျောက်တိုင်များပါရှိသည့် ခန်းမအနီးတွင် ပြတိုက် ငယ်တစ်ခုရှိသည်။ ယင်း၌ ကုမာရဟာရတွင် တွေ့ရှိရ သည့် ရှေ့ဟောင်းအုတ်ခွက်အချို့နှင့် တူးဖော်စဉ်တွေ့ရ သည့် သစ်သားဘောင်အချို့ကို ပြသထားသည်။ ပြတိုက် အလွန်တွင် ဂုတ္တခေတ် ဘုန်းကြီးကျောင်းတစ်ခု၏ အ ကြွင်းအကျန်များ ရှိသည်။ (ယင်းကျောင်းတိုက်ကို) ထို နေရာ၌ တွေ့ရှိရသည့် တံဆိပ်တစ်ခုအရ အာရောဂျ ကျောင်းတိုက်ဟု အမည်ပေးထားသည်။ ကုမာရဟာရ ရှေးဟောင်းပန်းခြံသည် ပတ္တနား ရထားဘူတာလမ်းဆုံမှ ၇ ကီလိုမီတာခန့်အကွာတွင်ရှိပြီး နံနက် ၉ နာရီမှ ညနေ ၅:၃၀ ထိ တနင်္ဂနွေနေ့မှ တစ်ပါး နေ့တိုင်းဖွင့်လှစ်သည်။

ပတ္တနားပြတိုက်

ပတ္တနားပြတိုက်သည် လှပသည့် ဗုဒ္ဓဘာသာပန်းပု လက် ရာများကို စုစည်းပြသထားသည်။ အတော်အတန် ဟောင်းနွမ်းသည့် လက္ခဏာရှိပြီး အလင်းရောင် အား နည်းသော်လည်း သွားရောက်ကြည့်ရှုသင့်သည်။ ဤပြ တိုက်၌ အကျော်ကြားဆုံးသောအရာမှာ မောရိယခေတ် လက်ရာ စောရိ(စာမရိသားမြီးယပ်) သယ်ဆောင်သူ ရုပ် တုဖြစ်သည်။ ဤရုပ်တုသည် နန်းတော်အဝင်ဝတွင် တည်ရှိခဲ့သည့် (ရုပ်တု)တစ်စုံအနက် တစ်ခုဖြစ်ဖွယ်ရှိ သည်။ ရုပ်တုမှာ ပကတိ သက်ရှိအရွယ်အစား ဖြစ်ပြီး သရုပ်မှန်အတိုင်း ထွင်းထုထားလျက် အဆင့်မြင့်စွာ ပြောင်လက် ချောမွတ်နေသည်။ ခြေချင်းနှင့် လက် မောင်းပေါ်မှ လက်ကြပ်တို့မှာ ကြီးမားတုတ်ခိုင်သည်။ အိန္ဒိယအမျိုးသမီးများ ဝတ်ဆင်နေကြဆဲ လက်ကောက်

စသည်နှင့် မတူချေ။ ညာဘက်လက်က အခမ်းအနားသုံး စာမရိသားမြီးယပ်တစ်ခု ကိုင်ဆောင်ထားသည်။ ရှေး ခေတ်အိန္ဒိယတွင် စောရိ(စာမရိ) သားမြီးယပ်နှစ်ခု ကိုင် ဆောင်သူ လိုက်ပါခံရခြင်းမှာ အာဏာနှင့် လူ့အဆင့် အတန်း၏ သင်္ကေတဖြစ်သည်။

ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်တစ်ခု (ပြတိုက် - Acc No. 752)၏ အခြားတစ်ဘက်တွင်ထားသည့် အဝလောကိတေသွာရ ဆင်းတုတစ်ဆူနှင့် မေတ္တေယျဆင်းတု တစ်ဆူတို့မှာ အထင်အရှား သပ္ပာယ်သည်။ ဆင်းတုတော်နှစ်ခုလုံးမှာ အရောင် ပျော့နှမ်းဖတ်ကျောက်ဖြင့် ထွင်းထုထားပြီး ခြေတစ်ချောင်း ခေါက်ထားသည့် (အဒ္ဓပလ္လင်)ဟန်ဖြင့် ထိုင်နေပြီး ၁၂ ရာစု လက်ရာဖြစ်သည်။ မျက်နှာများ သည် ဗောဓိသတ္တနှစ်ဆူတို့၏ တက်ကြွမှုနှင့် ကရုဏာ တရားနှင့် ပတ်သက်မှုတို့ကို သရုပ်ဖော်သော အတွေး အမြင်ကို အပြည့်အဝ ဖော်ပြသည်။ ဆင်းတုများတွင် အဘယမုဒြာဟန် ညာလက်များရှိပြီး လက်ချောင်း၊ လက် ကောက်ဝတ်နှင့် လည်ပင်းပတ်လည်တို့၌ ရတနာများဆင် ယင်ထားသည်။ ပခုံးများပေါ်တွင် ပေါ့ပါးစွာ တွဲလောင်း ချထားသည့် ဆံပင်ခွေများ ပါရှိကြသည်။ ဦးခေါင်းတန် ဆာဖြင့် ပွေ့ပိုက်ထားသော စေတီတော်ကြောင့် ထင် ရှားသော မေတ္တေယျဘုရားလောင်းပုံသည် နာဂကေသရ ပန်းကို ကိုင်ထားလျက် ဦးခေါင်းတန်ဆာတွင် ဗုဒ္ဓတစ် ဆူ ရှိသည့် အဝလောကိတေသွာရကား ပွင့်လန်းနေသည့် ဇရာမကြာပန်းတစ်ပွင့် ကိုင်ဆောင်ထားသည်။ ယင်း ဗောဓိသတ္တနှစ်ဆူနှင့် ၎င်းတို့၏ ဗုဒ္ဓနောက်သို့ လိုက်ပါ နေသည့်(ပုံ)ကို ဂယာရီ ဗိဂ္ဂုနုပုရအရပ်တွင် တွေ့ရှိခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။

ပြတိုက်၏ ဒုတိယထပ်ပြခန်းတွင် ထင်ရှားကျော် ကြားလှသည့် အိန္ဒိယနိုင်ငံသား ဗုဒ္ဓဘာသာရဟန်းတော် ရာဟု လာသံကစ္စာယန ၁၉၃၀-ခုနှစ်များအတွင်း တိဗက် ၌ခရီးသွားစဉ်ရရှိခဲ့သည့် ထက်(thanka) အများအပြားကို စုဆောင်း ပြသထားမှုပါဝင်သည်။ ဝမ်းနည်းဖွယ်ကောင်း သည်မှာ ထက်များကို အပူရှိန်နှင့် စိုထိုင်းမှု(တို့အတွက်) ကောင်းစွာ စီမံထားခြင်းမရှိဘဲ ထိန်သိမ်းရေး မကျွမ်း ကျင်မှုများကြောင့် အများအပြား ပျက်စီးကုန်သည်။ ဒုတိ ယထပ် အခြားပြခန်းတွင် ၁၉၃၀-ခုနှစ်က ကုရကိဟာရ (Kurkihar)အရပ်တွင် တွေ့ရှိခဲ့သည့် ကျော်ကြားသော ကြေး(ဆင်းတု)အများအပြား (ပြသထားသည်)။

ဗုဒ္ဓဘာသာများ အထူးစိတ်ဝင်စားဖွယ် အရာတစ်ခု ကို ဒုတိယထပ်ရှိ ရှေးဟောင်းအုတ်ခွက်ပြခန်းတွင် တွေ့ နိုင်သည်။ ယင်းမှာ ကုမာရဟာရ ကျောက်ချပ်ဟု ခေါ်ပြီး ဗုဒ္ဓဂယာ မဟာဗောဓိစေတီတော် ဖြစ်ပုံရသည့် အရာကို သရုပ်ဖော် (ထွင်းထု)ထားသော ရုပ်ပုံပါ ရှေးဟောင်း အုတ်ခွက်ပိုင်း တစ်ခုဖြစ်သည်။ ယင်းကျောက်ချပ်သည် ဘုရားဖူးအား တည်ဆောက်ခါစ အချိန်က စေတီ တော်ကြီး၏ ပုံပန်းသဏ္ဍာန် မည်သို့ရှိခဲ့မည်ကို ကောင်း

စွာခန့်မှန်းမှု တစ်ရပ်ရရှိစေသည်။ ယင်းကျောက်ပြား ပေါ်တွင် ရှင်းလင်းစွာ သတိထားမိနိုင်သော အချို့ အရာများကို ခေတ်သစ်မဟာဗေဒဓာတ်တော်၌ တွေ့ မြင်နိုင်သေးသည်။ အတွင်းဘက် ပင်မစေတီတော် အ ထွတ်၊ စေတီတော်ပတ်လည်ရှိ လက်ရန်းစသည်တို့ ဖြစ် သည်။ သို့ရာတွင် အုတ်ခွက်ပါစေတီပုံက (မူလစေတီ၏ ပုံသဏ္ဍာန်မှာ) အဓိကအားဖြင့် ပြောင်းလဲသွားပြီဖြစ် ကြောင်းလည်း ရှင်းလင်းစွာ ဖော်ပြသည်။ မုခ်ခုံး အခန်း ပုံသည် ယခုအခါ လုံးဝမတူကွဲပြားနေပြီး ထောင့်စွန်း ရှိစေတီရံလေးဆူ ထည့်သွင်း ထားပြီးဖြစ်သည်။ ဤစိတ် ဝင်စားဖွယ် အုတ်ခွက်ကို ကုမာရဟာအရပ်၌ တွေ့ရှိ ခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ ပြတိုက်သည် နာလန္ဒာ၊ ဂန္ဓာရ၊ ဩရိသန္ဓနှင့် အိန္ဒိယတောင်ပိုင်း နာဂပဏ္ဍိတ်အရပ်တို့မှ ဗုဒ္ဓ ဘာသာ ပန်းပုလက်ရာများကိုလည်း ပြသထားသည်။ ပတ္တနားပြတိုက်သည် မြို့လယ်အနီး ဗုဒ္ဓမာရဂတွင်ရှိပြီး နံနက် ၁၀:၃၀ မှ ညနေ ၄:၄၀ အထိဖွင့်ပြီး တနင်္လာ နေ့နှင့် အများပြည်သူ ရုံးပိတ်ရက်များတွင် ပိတ်သည်။

သွားရောက်ရန်
ပတ္တနားသည် ဂယာ၊ ရာဇဂြိုဟ်မြို့များသို့ ရထားလမ်းဖြင့် ဆက်သွယ်ထားပြီး ရာဇဂြိုဟ်မှ ဘတ်စ်ကားဖြင့်လည်း သွား ရောက်နိုင်သည်။

ပတ္တနားဝန်းကျင်
ဟဂျီပူရမြို့
ရှေးခေတ်က ပါဠိလိုဂါမမှ ဂင်္ဂါမြစ်ကိုဖြတ်သွားပြီးနောက် မြစ်တစ်ဘက်၌ ခရီးသွားပုဂ္ဂိုလ် ပထမဆုံး ရောက်ရှိသည့် မြို့မှာ ယခုအခါ ဟဂျီပူရ (Hajipur) ဟုခေါ်သည့် ဥက္ကဏ္ဍစေတီမြို့ ဖြစ်သည်။ ခေတ်သစ် ဟဂျီပူရမြို့သည် မြစ်ကြောင်းများ အစဉ်မပြတ် ပြောင်းလဲမှုကြောင့် ရှေး ခေတ်ကထက်ပို၍ ဂင်္ဂါမြစ်မှဝေးကွာသည်။ (အဋ္ဌကထာ ဆရာကြီး) အရှင်မဟာဗုဒ္ဓ ယောသမထေရ်က ဤမြို့၏ ဤဥက္ကဏ္ဍစေတီ အမည်ရှိပုံအကြောင်း အတန်ငယ် ယုံရ ခက်သည့် ဖြစ်ရပ်တစ်ခုကို ဖော်ပြထားသည်။ အရှင် မြတ်အလိုအရ မြို့တည်ဆောက်နေစဉ်အတွင်း တစ်ည၌ ငါးထောင်ပေါင်းများစွာတို့ မြစ်ဆိပ်သို့ မျောပါလာကြ သည်။ ရွာသားများသည် အဝတ်စုတ်(စေလ) အပိုင်း အစများဖြင့် မီးတုတ် (ဥက္ကာ)များပြုလုပ်ပြီး ယင်းတို့ကို ဆီတွင်နှစ်လျက် ယင်းမိတုတ်၏ အလင်းရောင်ဖြင့် ငါး အားလုံးကို ဖမ်းယူကြသည်ဟုဆိုသည် (မ-ဋ္ဌ ၂၊ ၁၆၆)။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ဥက္ကဏ္ဍစေတီမြို့၌ အကြိမ်ပေါင်း များစွာ သီတင်းသုံး သို့မဟုတ် (ယင်းမြို့မှ) ဖြတ်သန်း ကြွသွားတော်မူခဲ့သည်။ ဒေသစာရီ ခရီးစဉ်များအနက် တစ်ခုတွင် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ဥက္ကဏ္ဍစေတီမြို့၌ စူဠ ဂေါပါလကသုတ်ကို ဟောကြားတော်မူသည်။ ယင်းသုတ် တော်တွင် (ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်က) ဤနေရာဒေသနှင့်

လိုက်လျောညီထွေပြုလျက် ဂင်္ဂါမြစ်ကို ဖြတ်သန်း၍ ကျွဲ နွားများကို မောင်းနှင်ခြင်း၏ ခက်ခဲပုံကို ဥပမာပြု ဟောကြားတော်မူသည် (သံ ၂၊ ၄၅၅)။ အရှင်သာရိ ပုတ္တရာနှင့် အရှင်မဟာမောဂ္ဂလ္လာန်တို့ ပရိနိဗ္ဗာန်စံလွန် တော်မူ၍ မကြာမြင့်မီ မြတ်ဗုဒ္ဓသည် ဥက္ကဏ္ဍစေတီမြို့၌ တ ရားဒေသနာ ဟောကြားတော်မူသည်။ ဤတရားတော်၌ မြတ်ဗုဒ္ဓသည် ကိုယ်တော်မြတ်၏ အဂ္ဂသာဝကနှစ်ပါး အပေါ်ထားရှိသည့် နက်ရှိုင်းသော လေးစားမှုနှင့် အရှင် မြတ်နှစ်ပါး ပရိနိဗ္ဗာန်စံတော်မူခြင်းအတွက် ဆုံးရှုံးရပုံကို ထုတ်ဖော် မြက်ဟတော်မူသည် ‘ရဟန်းတို့၊ သာရိပုတ္တရာ နှင့် မောဂ္ဂလ္လာန်တို့ ပရိနိဗ္ဗာန်စံသွားပြီးဖြစ်သည့် ဤ (ကျန်ရှိသော) ပရိသတ်ကား အမှတ်တကယ်ပင် ဆိတ် သုံးလှချေ၏’ (သံ ၃၊ ၁၄၂)။

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏ အမြတ်နိုးအပ်ဆုံးသော တပည့် သာဝကဖြစ်သည့် (ညီတော်)အရှင်အာနန္ဒာ၏ နောက် ဆုံးနေ့များနှင့် ပရိနိဗ္ဗာန်စံတော်မူပုံအကြောင်း ပိဋကတ် ပါဠိတော်၌ တစ်စွန်းတစ်စ ပြဆိုထားခြင်းမရှိသည်မှာ ထူးခြားသည်။ သို့ရာတွင် အစဉ်အလာအရ အရှင်မြတ် သည် ဥက္ကဏ္ဍစေတီမြို့အနီး၌ ပရိနိဗ္ဗာန်စံလွန်တော်မူ ကြောင်းဆိုသည်။ ဖာဟိယန်ရော ဟူယင်ဆန်ပါ နှစ်ပါး လုံး (ဥက္ကဏ္ဍစေတီ)မြို့၌ အရှင်အာနန္ဒာ၏ ဓာတ်တော်ကို ဌပနာ(ထည့်သွင်း)ထားသည့် စေတီတစ်ဆူနှင့် (ယင်းမြို့ နှင့်) မျက်နှာချင်းဆိုင် မြစ်တစ်ဘက်ကမ်း၌ (လည်း အရှင်မြတ်၏) ဓာတ်တော်များကို ဌပနာထားသည့် စေ တီတစ်ဆူ ဖူးမြင်ခဲ့ကြရသည်။ ဤစေတီနှစ်ဆူနှင့် ပတ် သက်သည့် ထိုတရုတ်ဘုရားဖူး ရဟန်းတော် နှစ်ပါး ကြားသိခဲ့ရသော ဖြစ်ရပ်မှာ ဤသို့ဖြစ်သည် ‘အရှင် အာနန္ဒာသည် မိမိ၏ ဘဝသက်တမ်း နောက်ဆုံးအချိန် နီးကပ်လာကြောင်း သိမြင်တော်မူသောအခါ အရှင်မြတ် သည် မဂဓတိုင်းမှ မြောက်စူးစူးသို့ ခရီးထွက်ခွာတော်မူ သည်။ ဤသတင်းကို ကြားသိရခြင်း၌ အဇာတသတ္တု မင်းသည် စစ်သည်ဗိုလ်ပါ အနည်းငယ်ခြံရံလျက် အရှင် အာနန္ဒာအား မဂဓမြို့တော်တွင် သီတင်းသုံးရန် တောင်း ပန်မည့် ရည်ရွယ်ချက်ဖြင့် အရှင်မြတ်၏နောက်သို့ လိုက် သွားသည် နောက်ဆုံး အဇာတသတ္တုဘုရင်နှင့် အဖွဲ့ သူ တော်စင် အရှင်မြတ်ကို တွေ့သောအခါ အရှင်မြတ်မှာ ဂင်္ဂါမြစ်ကိုဖြတ်ကူးမည့် လှေဖောင်ပေါ်သို့ ရောက်ရှိနေပြီ ဖြစ်သည်။

တစ်ချိန်တည်းတွင် ဝဇ္ဇီတိုင်းသား လူအများသည် မိမိတို့၏ ပိုင်နက်နယ်ပယ်အတွင်းသို့ အရှင်အာနန္ဒာ မထေရ်မြတ် ကြွလာနေကြောင်း ကြားသိရသဖြင့် အ ရှင်မြတ်ကို ကြိုဆိုရန် မြစ်ကမ်းသို့ စုဝေးရောက်ရှိလာ ကြသည်။ အရှင်အာနန္ဒာ မြစ်လယ်သို့ ရောက်ရှိသွား ချိန်၌ တစ်ဘက်ကမ်းမှ (မဂဓတိုင်းသား) ပရိသတ်က လည်း ၎င်းတို့ဘက်ကမ်းသို့ ကြွရောက်တော်မူရန် တောင်းပန်ကြ လျှောက်ထားကြသည်။ သို့ဖြစ်၍ မည်

သည့် ဥပါသကာအုပ်စုမျှ စိတ်မချမ်းမသာ မဖြစ်ကြစေ ရန်နှင့် ရှုပ်ထွေးမည့်အခြေအနေကို ရှောင်လွှဲရန်အလို့ငှာ အရှင်မြတ်သည် ကောင်းကင်သို့ ကြွတော်မူလျက် မီးတောက်မီးလျှံကြားတွင် ပျောက်ကွယ်သွားသည်^{၂၅}။ ဓာတ်တော်တစ်ဝက်သည် မြစ်တစ်ဘက်ကမ်းသို့ ကျလာပြီး အခြား တစ်ဝက်မှာ အခြားတစ်ဘက်ကမ်းသို့ ကျရောက်သွားလျက် ယင်းသို့ဖြင့် စေတီနှစ်ဆူ တည်ထားရခြင်း ဖြစ်သည်။ အလားတူဖြစ်ရပ် အကြောင်းအရာကို ဓမ္မပဒ အဋ္ဌကထာ၌ တွေ့ရသော်လည်း ယင်း၌ ဤဖြစ်ရပ်သည် ရောဟိနီမြစ်ကမ်းတွင် ဖြစ်ပွားခဲ့ကြောင်း ကွဲပြားခြားနားစွာပြဆိုသည် (ဓမ္မပဒ-ဋ္ဌ ၁၊ ၃၄၂)။ ဖြစ်ရပ်အချို့အဝက်မှာ ဒဏ္ဍာရီဆန်နိုင်သော်လည်း ယင်းဒဏ္ဍာရီသည် အရှင်အာနန္ဒာအနေဖြင့် မဂဓနှင့် ဝဇ္ဇီတိုင်းနယ်ခြားဒေသအနီး ပရိနိဗ္ဗာန်စံသည့်ဆိုခြင်းနှင့် အရှင်မြတ်၏ ဓာတ်တော်ကိုဝေယူရန် နှစ်နိုင်ငံအကြား စီစဉ်မှုအချို့ရှိခဲ့သည်ဟူသော သမိုင်းဖြစ်ဖြစ်ရပ်မှန်များကို မွမ်းမံပြောဆိုခြင်းလည်း ဖြစ်နိုင်သည်။ ထို့ပြင် အရှင်အာနန္ဒာသည် ကျေးဇူးကတိစကားအရ ခရီးကြွတော်မူခဲ့ခြင်းဖြစ်ပြီး လူပုဂ္ဂိုလ်အချင်းချင်း အငြင်းပွားမှု၏ အကြောင်းတရားဖြစ်လာရန် ကြွသွားတတ်မှုခြင်း မဟုတ်ဟူသော အရှင်အာနန္ဒာ၏ ပုဂ္ဂိုလ်ရေးအကြောင်း ကျွန်ုပ်တို့သိရသည်နှင့် အတော်အတန် ညီညွတ်မည်လည်းဖြစ်သည်။

ဂင်္ဂါမြစ်၏ တောင်ဘက်ကမ်းတွင် တည်ထားခဲ့သော စေတီတော်မှာ ကြာမြင့်စွာကပင် ကွယ်ပျောက်သွားပြီး ဖြစ်သော်လည်း အခြားတစ်ဘက်ကမ်းမှ စေတီတော်ကိုမူ မကြာမီက ရှာဖွေတွေ့ရှိခဲ့ပြီးဖြစ်သည်။ ယနေ့ခေတ်တွင် အရှင်အာနန္ဒာ၏စေတီမှာ ပတ်ဝန်းနေသော ဈေးဥယျာဉ်များမှ မြင့်မားနေသည့် မြက်ချုံထူထပ်သော တောင်ပို့ကြီးဖြစ်သည်။ ကေပိဂျယဆွာလသုတသနသိပုံက ဤနယ်မြေတွင် မကြာမီက တူဖော်မှုများပြုလုပ်ခဲ့သဖြင့် ဘီစီ ၁၀၀၀ ကျော်အချိန်မှစ၍ လူသူနေထိုင်ခဲ့သည့် နေရာဖြစ်ကြောင်း အထောက်အထားများတွေ့ရှိခဲ့သည်။ အဆိုပါ မြက်ထူတောင်ကုန်းပေါ်ရှိ ဟိန္ဒူဘုရားကျောင်းကြောင့် စေတီပျက်နေရာကိုမူ ကံမကောင်းစွာ တူဖော်နိုင်ခြင်းမရှိခဲ့ချေ။ အာနန္ဒာစေတီပျက်နေရာသို့ သွားရောက်ရန် ဟဂျိပူရမြို့လယ်မှ ယင်းမြို့အပိုင် ရမ်ချောရ (Ramchaura)နယ်သို့ ရောက်သော လမ်းအတိုင်း သွားပြီး ရမ်ချောရဘုရားကျောင်းကို မေးမြန်းပါ။ ဟဂျိပူရသည် ဂင်္ဂါမြစ်တစ်ဘက်ရှိ ပတ္တနားမြို့မှ ၁၀ ကီလိုမီတာခန့် အကွာတွင် တည်ရှိသည်။

^{၂၅} ဤသို့ထူးခြားစွာ ပရိနိဗ္ဗာန်စံလွန်တော်မူသည်မှာ အရှင်အာနန္ဒာ တစ်ပါးတည်းမဟုတ်ပေ။ ဥဒါန၊ စာ-၁၉၁ ကို ရှုပါ (စာရေးသူ)။

၉။ စမ္မာမြို့

စမ္မာမြို့သား ဗြာဟ္မဏ (ပုဏ္ဏား)များနှင့် သူဌေး သူကြွယ်များသည် အုပ်စုလိုက် အရေအတွက် များစွာ မြို့တော်မှထွက်၍ ဂဂ္ဂရာ (အမည်ရှိ သော) ကြာပန်းအိုင်သို့ ထွက်ခွာကြသည် (ဒီ ၁၊ ၁၀၄)။

မဇ္ဈိမဒေသ၏ အရှေ့ဖျားအစွန်းတွင် အင်္ဂတိုင်းရှိသည်။ တစ်ခါက လွတ်လပ်ခဲ့သော ဤနိုင်ငံသည် နောင်အခါ တွင် မဂဓတိုင်းအတွင်းသို့ ပူးပေါင်းလိုက်ခြင်းခံရသဖြင့် ပိဋကတ်ကျမ်းစာများ၌ အင်္ဂ-မဂဓတိုင်းအဖြစ် ရည်ညွှန်း ဖော်ပြသည်ကို တွေ့ရှိရသည်။ အင်္ဂတိုင်း၏မြို့တော် စမ္မာသည် ဂင်္ဂါမြစ်၏ တောင်ပိုင်းကမ်းခြေတွင်တည်ရှိပြီး မြစ်၏အရေပါသည့် ဆိပ်ကမ်းနှင့် ကုန်သွယ်မှုဗဟိုဌာန များအနက် တစ်ခုအပါအဝင်ဖြစ်သည်။ ဇာတ်တော်များ၌ စမ္မာမြို့ကို ဂိတ်ပေါက်များ၊ မျှော်စင်များပါရှိသည့် ခိုင်ခံ့ သော အုတ်တံတိုင်းများဖြင့် ဝန်းရံထားကြောင်း ဖော်ပြ သည် (ဇာ-ဋ္ဌ ၄၊ ၃၂)။ ဤအချက်ကို မကြာမီကပင် ရှေးဟောင်း သုတေသနပညာရှင်များက အခိုင်အမာ ထောက်ခံကြသည်။ အရှင်ဗုဒ္ဓယောသ၏ အလိုအရ မြို့တော်၏ ပတ်ဝန်းကျင်တွင် ပေါက်ရောက်နေသည့် စမ္မက(စံကား)ပင်များကို အကြောင်းပြု၍ စမ္မာမြို့ဟု သော အမည်ကိုရသည် (မ-ဋ္ဌ ၃၊ ၁)။ စမ္မာပွင့်များမှာ ကြိုင်သင်းလိုင်ယုံသည့် ရနံ့ကြောင့်ထင်ရှားသည်။

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် စမ္မာမြို့သို့ အနည်းဆုံး တစ် ကြိမ် သို့မဟုတ် အကြိမ်များစွာပင် ဒေသစာရီ ကြွ ရောက်တော် မူခဲ့ဖွယ်ရှိသည်။ အမှန်စင်စစ် (ယခု) ရှာ ဖွေတွေ့ရှိနိုင်သည်မှာ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ကြွတော်မူခဲ့ သည့် အရှေ့ဘက် အစွန်အဖျားနေရာ ဖြစ်သည်။ အဆို ပါနေရာ၌ သီတင်းသုံးတော်မူစဉ် သောဏဒဏ္ဍသုတ် (ဒီ ၁၊ ၁၀၂)၊ ကရုဏ္ဏဝသုတ် (အံ ၃၊ ၁၄)နှင့် ကရန္တကသုတ် (မ ၂၊ ၁)များကို ဟောကြားတော်မူသည်။ နောက်ဆုံး ကရုဏ္ဏကသုတ်တွင် ပေဿအမည် ရှိဆင်ထိန်းက ထက်မြက်သော်လည်း လိမ်လည် လှည့်ဖျားတတ်သည့် လူ့သဘာဝနှင့် ပတ်သက်သော ၎င်း၏မှတ်ချက်များကို ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်ထံ တင်ပြခဲ့သည် 'လူသားတို့သည် ကွေ့ ကောက်လှည့်ပတ်တတ်ပြီး တိရစ္ဆာန်များကား ပွင့်လင်း ဖြောင့်စင်းကြသည်။ တပည့်တော်သည် လေ့ကျင့်ပေးနေ စဉ်အတွင်း ဆင်တစ်ကောင်ကို ကောင်းစွာမောင်းနှင်

နိုင်ပါသည်။ ထိုကာလအတွင်း ယင်း(လေ့ကျင့်ဆဲဆင်) သည် (စမ္မာမြို့)မှ ခရီးထွက်သွားပြီး စမ္မာမြို့သို့ ပြန် လာနိုင်ပါသည်။ ထို(လေ့ကျင့်ဆဲ)ဆင်သည် ပရိယာယ် မာယာ၊ လိမ်ညာ၊ ကျောက်ကျစ်၊ ကလိမ်ကျမှု မျိုးစုံကို ဖော်ပြပါသည်။ သို့ရာတွင် တပည့်တော်၏ ကျေးကျွန် များ၊ သတင်းပို့သူများ၊ ဝန်ထမ်းများမှာမူ ပြောတစ်မျိုး လုပ်တစ်ခြားနှင့် စိတ်ထဲက အခြားတစ်ခုကို ကြံစည် စဉ်းစားနေကြပါသည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် စမ္မာမြို့ တွင် အရေးပါသည့် ဝိနည်းစည်း ကမ်းများစွာကို ပညတ်တော်မူခဲ့သည် (ဝိ ၁၊ ၈၃)။ အရှင်သာရိပုတ္တရာ မထေရ်မြတ်သည်လည်း စမ္မာမြို့တော်၌ သီတင်းသုံး တော်မူစဉ်အတွင်း ဒသုတ္တရသုတ္တန် (ဒီ ၃၊ ၂၂၅)ကို ဟောကြားတော်မူခဲ့သည်။

စမ္မာမြို့နှင့်ပတ်သက်သည့် စာပေအထောက်အထား များ အနည်းအကျဉ်းမျှသာ ကျန်ရှိသဖြင့် မြို့တော်၏ နှောင်း ခေတ်သမိုင်းစဉ်မှာ လုံးဝန်းပါး ပျောက်ကွယ် သွားပြီး မဆိုစလောက်သော ရှေးဟောင်းသုတေသန ဆိုင်ရာ လုပ်ငန်းမျှကိုသာ ဆောင်ရွက်နိုင်သည်။ အ သောကမင်းကြီး၏ မယ်တော် သုဘရင်္ဂီ(Subharangi) သည် စမ္မာမြို့၌ မွေးဖွားခဲ့ကြောင်း ဆိုသည်။ အေဒီ သုံးရာစုခန့်တွင် စမ္မာမြို့သား ကုန်သည်များနှင့် ရဟန်း တော်များသည် ယနေ့ခေတ် ဗီယက်နမ် တောင်ပိုင်း ဒေသတွင် ကိုလိုနီနယ်ပယ်များ တည်ထောင်ကြပြီး ထို နယ်ပယ်ကို ၎င်းတို့၏မွေးရပ်မြို့အမည် (စမ္မာ)ဟု အ မည်မှည့်ခေါ်ကြသည်။ ဤစမ္မာကိုလိုနီနယ်သည် ရာစုနှစ် ပေါင်းများစွာ ကြာသည်အထိ အင်ဒိုချိုင်းနားဒေသ၌ အိန္ဒိယ ယဉ်ကျေးမှု အထူးသဖြင့် ဗုဒ္ဓဝါဒကိုဖြန့်ချိရန် ဗဟိုအချက်အချာနေရာအဖြစ် တည်ရှိခဲ့သည်။ ရဟန်း တော်ဖာဟီယန်သည် စမ္မာမြို့သို့ အလည်အပတ် ရောက် ခဲ့ပြီး စမ္မာမြို့အကြောင်း မှတ်တမ်းတင်ခဲ့သည် 'တစ်ခါက ဗုဒ္ဓဘုရားရှင် သီတင်းသုံးခဲ့ပြီး ခေါက်တုံးခေါက်ပြန် လမ်း လျှောက်ခဲ့သည့်နေရာ -- ထိုနေရာတော်များအားလုံးတွင် စေတီတော်များ တည်ထားပြီး ထိုနေရာများ၌ ရဟန်း တော်များ သီတင်းသုံးနေထိုင်ကြဆဲဖြစ်သည်။

ဘုရားဖူးရဟန်းတော် (ဖာဟီယန်)သည် စမ္မာမြို့မှ အောက်ဘက်ဂင်္ဂါမြစ်ဝတွင်ရှိသော တမရာလိပတိ(မြို့)သို့ သင်္ဘောဖြင့် ခရီးနှင့်ခဲ့သည်။ (ဤအချက်သည်) တစ်ချိန် က စမ္မာမြို့၏ သင်္ဘောဆိပ်ကမ်းမြို့အဖြစ် အရေးပါမှုကို ဖော်ပြလျက်ရှိသည်။ ဟူယင်ဆန်ကမူ ပိုမိုအသေးစိတ်ကျ သည့် အချက်အချို့ကိုဖော်ပြခဲ့သည် 'ဤ(စမ္မာ)မြို့သည် အဝိုင်း အဝန်းအားဖြင့် လီပေါင်း ၄၀၀၀-ခန့်ရှိ၏။ မြို့ တော်သည် မြောက်ဘက်၌ ဂင်္ဂါမြစ်ဖြင့် ကျောရိုးပြု ထားပြီး လီပေါင်း ၄၀ ခန့်ကျယ်ဝန်းသည်။ မြေပြင်ညီညာ ပြီး မြေဩဇာကောင်းမွန်သည်။ ပုံမှန်(ရာသီအလိုက်) စိုက်ပျိုးနိုင်ပြီး စိုက်ပျိုး သီးနှံများ အထွက်ကောင်းသည်။ အပူရှိန်မပြင်းထန်ဘဲ နွေးထွေးသည်။ လူအများ၏ အမူ

အရာမှာ ပွင့်လင်း ရိုးသားကြသည်။ မြို့တော်စမ္မာတွင် ဘုန်းတော်ကြီး ကျောင်းတိုက် အများအပြားရှိသည်။ အများစုမှာ ပျက်စီးယိုယွင်းနေပြီး ရဟန်းတော် ၂၀၀-ခန့် ရှိသည်။ ထိုရဟန်းတော်များမှာ ယာဉ်ငယ် (ဟိနယာန) အဆုံးအမကို လိုက်နာကြသည်။ မြို့တော်တံတိုင်းကို အုတ်ဖြင့် တည်ဆောက်ထားပြီး ပေပေါင်းများစွာမြင့် သည်။ တံတိုင်းအုတ်မြစ်များကို မြင့်မားသည့် အုတ်တံ တိုင်းကမ်းပါးယံပေါ်မှ ရန်သူတို့ တိုက်ခိုက်လာမှုကို ကာ ကွယ်နိုင်ရန် ဖြစ်သည်။ အေဒီ ၉ ရာစုနှင့် ၁၂ ရာစု အကြားစမ္မာမြို့တော်သည် တန္တရဗုဒ္ဓဝါဒ၏ အရေးပါ သည့် အချက်အချာနေရာဖြစ်လာသည်။ သိဒ္ဓခေါ်တန္တရ ဝိုဏ်းဝင် ပညာရှင်ပေါင်း ၈၄ ဦး၏ အတ္ထုပ္ပတ္တိကို ရေးသားခဲ့သူ အဘယဒတ္တသည် စမ္မာမြို့တော်ဇာတိဖြစ် သကဲ့သို့ ၎င်း၏စာပေ လက်ရာများစွာကိုလည်း စမ္မာမြို့ တွင် ရေးသားခဲ့သည်။

စမ္မာဟူသော အမည်နာမသည် ရာစုနှစ်ပေါင်း များ စွာ ကြာသည်အထိ မပြောင်းမလဲခိုင်မာစွာ ကြွင်းကျန် နေခဲ့သည်။ ရှေးဟောင်းမြေနေရာရှိမြို့သည် ယခုအခါ စမ္မာနဂရအမည်ဖြင့် တည်ရှိဆဲဖြစ်သည်။ ထိုနေရာ၌ ၁၉၆၀ နှောင်းပိုင်းနှင့် ၁၉၇၀ နှစ်ဦးပိုင်းများ၌ ရှေး ဟောင်း သုတေသနဆိုင်ရာ တူးဖော်မှုများ ပြုလုပ်ခဲ့သော် လည်း မြို့ရိုးအစိတ် အပိုင်းများနှင့် အရေးကြီးလှသည့် ရှေးဟောင်းပစ္စည်း အနည်းငယ်မျှကိုသာ တွေ့ရှိခဲ့သည်။ ယင်းတို့အနက် ရွှေပြောင်း(လှုပ်ရှား)နိုင်သော ကိုယ် လက်အစိတ်အပိုင်းများ ပါရှိလျက် ထူးခြားသည့် ဆင် စွယ်ရုပ်တုငယ်များ၊ လိပ်ခွံဖြင့်ပြု လုပ်ထားသည့် ကလေး ကစားစရာ လှည်းများပါရှိသည်။ ဂင်္ဂါမြစ်သည် စမ္မာမြို့ အနီးမှ စီဆင်းခဲ့သော်လည်း နှစ်ဆယ် ရာစု အစပိုင်းတွင် ဂင်္ဂါမြစ်ကြောင်းသည် ခေတ်သစ်စမ္မာမြို့၏မြောက်ဘက် တစ်ကီလိုမီတာခန့်အကွာထိ လက်ရှိမြစ် ကြောင်းအတိုင်း ရွှေပြောင်းသွားခဲ့သည်။ နှစ်ဆယ်ရာစု ဒုတိယနှစ်ဝက် အစောပိုင်းကာလအထိ မနုကာမနုနာထ ဘုရားကျောင်း ၏ တောင်ဘက်နေရာတွင် ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော် အများ အပြားရှိခဲ့သော်လည်း (ယခုအခါ) ယင်းတို့အားလုံး ပျောက်ဆုံးသွားပြီဖြစ်သည်။

ကြည့်ရှုဖွယ်

ဂဂ္ဂရာကြာပန်းအိုင်
ရှေ့ခေတ်အိန္ဒိယတွင် လူသားချင်း စာနာထောက်ထား သည့် လုပ်ဆောင်မှုအနေဖြင့် ရေတွင်းရေကန်ကြီးများ တူးဖော်ရန် ငွေကြေးလှူဒါန်းပေးကမ်းမှုမှာ မင်းညီ မင်း သားများ၊ ကုန်သည်အုပ်စုများအဖို့ အတော်အတန် ခေတ်စားသော လုပ်ရပ်ဖြစ်သည်။ လူအများသည် ယင်း သို့သော ရေကန်များကို သောက်ရေ၊ လျှော်ဖွပ် သောက် သုံးရေနှင့် နွေရာသီတွင် ကောက်ပင်စိုက်ပျိုးရန် ဆည် ရေအဖြစ်အသုံးပြုကြသည်။ ယနေ့တိုင်လည်း ယင်းသို့

ဆောင်ရွက်ကြဆဲဖြစ်သည်။ စမ္မာမြို့တွင် အလှူရှင်မိဖုရား ဂဂ္ဂရာ၏အမည်ကို အစွဲပြု၍ (ဂဂ္ဂရာ)ခေါ်ဝေါ်သော ရေကန်ကြီးမှာ ကန်ထဲတွင် ပေါက်ရောက်နေသည့် လှပ သောကြာပန်း ထောင်ပေါင်းများစွာကြောင့်ရော၊ ကန် ပေါင်တွင် ပေါက်ရောက်နေသည့် စမ္မာ(စံ ကား)တောက် အကြောင်းပြု၍ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်စပွာမြို့သို့ ကြွရောက်စဉ် နှစ်သက်စွာ သီတင်းသုံးရာဌာန ဖြစ်ခြင်းကြောင့်ပါ ကျော်ကြားလှသည်။ ကဗျာဆရာရဟန်းတော် အရှင် ဝင်္ဂီသသည် ဂဂ္ဂရာကြာပန်းအိုင်သို့ ကြွရောက်သီတင်း သုံးစဉ် ပရိသတ် ထောင်ပေါင်းများစွာအနက် ဗုဒ္ဓရှင် တော်မြတ်၏ သပ္ပာယ်မှု၊ ရွှန်းတောက်မှုနှင့် တည်ငြိမ် မှုတို့ကြောင့် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အား ချက်ချင်းပင် ခွဲခြား ရှုမြင်(၍) ဗုဒ္ဓဂုဏ်ကိုဖော်ကျူးသည့် ဂါထာများဖွဲ့သီ) နိုင်ခဲ့သည် (သံ ၁၊ ၁၉၆)။

ဝိနယပိဋကတွင် ရဟန်းတော်အုပ်စုတစ်ခုသည် ဗုဒ္ဓ ရှင်တော်မြတ် ဂဂ္ဂရာရေကန်၌ သီတင်းသုံးနေကြောင်း ကြားသိရသဖြင့် မြတ်ဗုဒ္ဓကိုဖူးမြော်ရန် ကာသိတိုင်းမှ ကီ လိုမီတာ သုံးရာခန့်ဝေးသည့် ခရီးစဉ်ဖြင့် စမ္မာမြို့သို့ ကြွ လာကြကြောင်း ဖော်ပြထားသည် (ဝိ ၃၊ ၄၃၃)။ ဗုဒ္ဓရှင် တော်မြတ်သည် တစ်ခါတစ်ရံ ဂဂ္ဂရာကြာပန်းအိုင်၌ လ ပေါင်းများစွာ ကြာသည်ထိ သီတင်းသုံးတော်မူခဲ့ကြောင်း ဤအချက်က ညွှန်ပြသည်။ ဗုဒ္ဓဝံသပါဠိတော်အရ ဗုဒ္ဓရှင် တော်မြတ်၏ ရေသနပ်တော်ကို စမ္မာမြို့ရှိ ဘုန်းကြီး ကျောင်းတစ်ခုတွင် သိမ်းဆည်းထားကြောင်း သိရသည် (ဗုဒ္ဓဝံသ၊ ဓာတုဘာဇ နိယကထာ၊ ၁၄-ဂါထာ)။ ဤ အ ချက်သည်လည်း ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ဂဂ္ဂရာရေကန်၌ ရေသုံးသပ်တော်မူသည့် အလေ့အထရှိခဲ့ကြောင်း ဖော်ပြ သည်။ ယနေ့ခေတ်တွင် ဂဂ္ဂရာကြာပန်းအိုင်၏ ရေထုများ ပြားမှု ပမာဏမှာ များစွာ နုန်းတင် တိမ်ကောသွားပြီး စမ္မာမြို့စွန်တစ်နေရာ ထင်ရှားသည့် ဂျိန်းဘုရားကျောင်း တစ်ခုအနီး၌ တည်ရှိပြီး ဆာရောဝန (Sarovana) ဟု ခေါ်တွင်သည်။ နှစ်ဆယ်ရာစု အစောပိုင်းကာလက ဤ ရေကန်မှ ရွှံ့ညွှန်များကို ရှင်းလင်းရန် ကြိုးပမ်းစဉ်အတွင်း အလုပ်သမားများသည် လှပသပ္ပာယ်သည့် ဗုဒ္ဓဆင်းတု တော်များတွေ့ရှိခဲ့သော်လည်း ယင်းဆင်း တုတော်များ နှင့်ပတ်သက်၍ မည်သို့မည်ပုံဖြစ်သွားသည်ကို ယခုအခါ ၌ မသိရတော့ချေ။ ဂဂ္ဂရာကြာပန်းအိုင်သို့ သွားရောက် ရန် ကျဉ်းမြောင်းသည့်လမ်းများ၊ လူးသွားလမ်းများမှ တစ်ဆင့် ဆာရောနတလာဘ (Sarovana Talarb) ကို မေးမြန်းပါ။

စပွာမြို့သို့သွားရောက်ရန်
စမ္မာမြို့သို့ သွားရောက်ရန် ဂင်္ဂါမြစ်ကြောင်းအတိုင်း စုံဆင်းသွားသည့် ကားလမ်းမကြီးအတိုင်းသွား၊ သို့မဟုတ် ပတ္တနား မြို့မှ အရှေ့ဘက်ဘာဂလပူရ (Bhagalpur)မြို့သို့ သွားသည့် ရထားကိုစီးပါ။ စုစုပေါင်း ကီလိုမီတာ ၁၅၀

ခန့်ဝေးသည်။ နောက်တစ်နည်းမှာ နဝါဒါ (Nawada) မှ ဂျမုအိ (Jamui)၊ တာရပူရ (Tarapur) နှင့် ဆူလတန်ဂန်ဇ (Sultanganj) တို့ကို ဖြတ်၍ ဘာဂလာပူရသို့ သွားသော လမ်းအတိုင်း သွားရောက်နိုင်သည်။ ယခုခေတ် စမ္မာဟု ခေါ်သည့် စမ္မာနာဂရသည် ဘာဂလာပူရ၏ အနောက်ဘက် ၄ ကီလိုမီတာခန့် အကွာတွင်ရှိသည်။ လမ်းနှစ်မျိုးလုံးတွင် ကားလမ်းမှာ သွားလာနိုင်သည့် အခြေအနေမှ အလွန်ဆိုးသည့် အခြေအနေဖြင့် တန်းစီနေသည်။ ဘာဂလာပူရသည် ပြောင်းပြောင်းတင်းတင်း ဥပဒေစိုးမိုးမှုနည်းသည့် ဒေသဖြစ်ပြီး ညမောင်ပြီးနောက် ကားမောင်းသွားလျှင် လုံခြုံမှုမရှိပေ။

စမ္မာမြို့ဝန်းကျင်
ဝိက္ကမသီလာတက္ကသိုလ်

အေဒီ ၈-ရာစု သို့မဟုတ် ၉-ရာစုခန့်မှစ၍ အိန္ဒိယ ဗုဒ္ဓဘာသာ၏ ယာနသုံးမျိုးအနက် နောက်ဆုံးဖြစ်ပြီး နောင်အခါ တန္တရယာနအဖြစ် ထင်ရှားလာမည့် ဗုဒ္ဓဝါဒ ပုံစံသစ်တစ်ခု စတင်တိုးတက်ခဲ့သည်။ အစကနဦးပိုင်းတွင် ဤဗုဒ္ဓဝါဒဆိုင်ရာ အဓိပ္ပာယ်ကောက်ယူမှု ပုံစံသစ်သည် ရှေးရိုးစဉ်လာ ဘိက္ခု ဘိက္ခုနီများ၏ ဆန့်ကျင်မှုနှင့် ကြုံရသဖြင့် ဓမ္မပါလမင်း (အေဒီ ၇၇၅-၈၁၂) က တန္တရယာနဗုဒ္ဓဝါဒကို အထူးပြုသင်ကြားရန် ဝိက္ကမသီလာဟု ခေါ်တွင်သည့် ကျောင်းတိုက်တစ်ခု တည်ထောင်ခဲ့သည်။ တိဗက်မှတ်တမ်းတစ်ခု၌ ဤဝိက္ကမသီလာတက္ကသိုလ် အကြောင်း ဖော်ပြချက်တစ်ရပ်ပါရှိသည့် ‘သီရိဝိက္ကမသီလာ (ကျောင်းတိုက်) ကို မဂဓမြို့တော်မြောက်ဘက် ဂင်္ဂါမြစ်ကမ်းပေါ်ရှိ တောင်ကုန်းထိပ်ပေါ်၌ တည်ဆောက်ထား၏။ ကျောင်းတိုက်၏ အလယ်ဗဟိုတွင် မဟာဗောဓိ ရုပ်ပွားတော်၏ပုံတူ ပကတိသက်ရှိအရွယ် ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်တစ်ဆူ ကိန်းဝပ်သည့် ဘုရားကျောင်းတစ်ခုတည်ဆောက်ထားသည်။ ဤဘုရားကျောင်းကြီး ပတ်လည်တွင် ဂုယုသမဇ္ဇတန္တရ(ဝါဒ)ကို လေ့လာသင်ကြားရန် ဘုရားကျောင်းငယ် ငါးဆယ့်သုံးဆောင်နှင့် အခြားသာမန် ကျောင်းဆောင်ငယ် တစ်ဆောင်ရှိသည်။ ယင်းကျောင်းဆောင်အားလုံးကို အုတ်တံတိုင်းဖြင့် ကာရံထားသည်။ သို့ဖြစ်၍ ကျောင်းဆောင်ပေါင်း ၁၀၈ ဆောင်ရှိသည်။ သူ(ဓမ္မပါလမင်းကြီး)သည် ပဏ္ဍိတ် ၁၀၈ ယောက်တို့၏ အသုံးအဆောင် ပရိက္ခရာများကိုလည်း လှူဒါန်းထောက်ပံ့သည်။’ အကာအရံ အုတ်တံတိုင်းသည် ဂိတ်ပေါက်ခြောက်ခု ထင်ရှားရှိပြီး ပင်မဘုရားကျောင်းသို့ သွားသည့် ဝင်ပေါက်အဝတွင် ရုပ်တုနှစ်ခုရှိသည်။ တစ်ခုမှာ နာဂရဇ္ဇနပုံဖြစ်ပြီး အခြားတစ်ခုမှာ အတိဆာ၏ ရုပ်တုဖြစ်သည်။ နောက်မှတ်တမ်းတစ်ခုတွင် တိဗက်မှ အဖွဲ့တစ်ဖွဲ့ ကျောင်းတိုက်ကြီး အနီးသို့ချဉ်းကပ်သွားမိသောအခါ ၎င်းတို့သည် ‘နေရောင်တွင် တောက်ပနေသည့် ကျောင်းတိုက်၏ ရွှေရောင်အထွတ်များကို

ခပ်လှမ်းလှမ်းမှ ပထမဆုံးအကြိမ် ဖျတ်ခနဲ တွေ့ရသဖြင့် အလွန်ပင် စိတ်နှလုံးသွားကြသည် ဟု ဖတ်ရှုရသည်။

ဗုဒ္ဓဂယာရှိ (ရှေးဦး) ဘုန်းကြီးကျောင်း တက္ကသိုလ်များမှာ ဗုဒ္ဓဝါဒ၏အစောဆုံးပုံသဏ္ဍာန်ဖြစ်ပြီး၊ နာလန္ဒာ (တက္ကသိုလ်) မဟာယာနဖြစ်၍ ဝိက္ကမသီလာမှာ တန္တရယာနတို့ဖြစ်ကြသည်။ အဆိုပါ ကျောင်းတိုက်ကြီးများ၏ ဂိတ်စောင့် ပညာရှင်များအနက် အချို့မှာ အိန္ဒိယ ဗုဒ္ဓဘာသာတွင် ထိုတောက်ပသော ခေတ်ကာလ၏ အကြီးမြတ်ဆုံးသော အမည်နာမများတွင် ပါဝင်ကြသည်။ ၎င်းပုဂ္ဂိုလ်ကြီးများတွင် သန္တိပ၊ ဇေတရီ၊ ရတနဝဇီရ၊ ဇနနသိရိမိတြနှင့် တိဗက်တွင် သူ၏စာပေကို (ယနေ့တိုင်) ကျယ်ပြန့်စွာ လေ့လာကြဆဲဖြစ်သည့် နရောပတို့မှာ ထင်ရှားသည်။ သို့ရာတွင် ဝိက္ကမသီလာ၏ အကြီးကျယ်ဆုံးသော သားရတနာမှာ အတိဆာ (Atssa, 982-1054 A.D.) ဖြစ်သည်။ အတိဆာသည် ထက်မြက်သည့် ပညာရှင် စာအုပ်ပေါင်းများစွာ ရေးသားခဲ့သည့် စာရေးဆရာဖြစ်သည်သာမက ဝိက္ကမသီလာတက္ကသိုလ်၏ သင်ရိုးညွှန်းတမ်းအသစ်ကိုလည်း တိုးတက်အောင် ကြိုးပမ်းခဲ့ပြီး တက္ကသိုလ်ကျောင်းသား ရဟန်းတော်များအတွက် (နေစရာ) အခန်းများစွာ တည်ဆောက်ခဲ့လျက် ထိုခေတ်က အတော်ဆုံးပညာရှင်များကို ဝိက္ကမသီလာ၌ လာရောက်ပို့ချရန် ဖိတ်ကြားခဲ့သည်။ အတိဆာသည် မိမိဘဝ၏ နောက်ဆုံးအချိန်ကို တိဗက်တွင် ကုန်လွန်ခဲ့ပြီး တိဗက်၌ ဗုဒ္ဓဘာသာရှင်သန် ပြန့်ပွားအောင်ဆောင်ရွက်ခဲ့မှုအပေါ် ယနေ့တိုင် လေးစားခံရဆဲဖြစ်သည်။

အေဒီ ၈ ရာစုနှင့် ၁၀ ရာစုနှစ်များတွင်း အထွန်းတောက်ဆုံးအချိန်၌ ဝိက္ကမသီလာသည် အိန္ဒိယမြောက်ပိုင်းဒေသတစ်လွှား၊ ကက်ရမီးယား၊ ဂျာဗား၊ နီပေါနှင့် တိဗက်မှဆရာများနှင့် ကျောင်းသားများစွာကို ဆွဲဆောင်အား ကောင်းခဲ့သည်။ ဝိက္ကမသီလာ၏ ပညာရှင်များအနက် တစ်ဦးမှာ ဂုယုသမဇ္ဇတန္တရဝါဒအကြောင်း ရှင်းလင်းချက် ရေးသားခဲ့ခြင်းကြောင့် ကျော်ကြားလှသော သီရိလင်္ကာရဟန်းတော် လင်္ကာဇယဘဒြ မထေရ်ဖြစ်သည်။ အေဒီ ၁၁ ရာစု အစပိုင်း ရာမပါလမင်း လက်ထက်၌ ဝိက္ကမသီလာတွင် ဆရာပေါင်း ၁၆၀၊ ကျောင်းသားပေါင်း ၁၀၀၀ ရှိကြောင်း ဆိုသည်။ တန္တဝါဒဆိုင်ရာ လေ့ကျင့်အားထုတ်မှုအချို့၌ ထုံးစံမဟုတ်သည့် အပြုအမူများကြောင့် မကောင်းသတင်းပျံ့နှံ့မှု ရှိသော်လည်း ယင်းသို့သော အပြုအမူများကို ဝိက္ကမသီလာ၌ သည်းခံခွင့်လွှတ်ခြင်းမရှိချေ။ ကျောင်းတိုက်အတွင်းသို့ ဝိုင်အရက် သယ်ဆောင်လာမိသောကြောင့် နှင်ထုတ်ခံရသူ မိတြိဂုတ္တ အမည်ရှိ ရဟန်းတော်တစ်ပါးအကြောင်း ကျွန်ုပ်တို့ ဖတ်ရှုရသည်။ ထုံးစံနှင့်အညီ ထိုရဟန်းတော်အား ပင်မဝင်ပေါက်ဂိတ်မှ ထွက်သွားခွင့်ပြုဘဲ အုတ်တံတိုင်းပေါ်မှ ကျော်၍ (ကျောင်းတိုက်အပြင်သို့) ထုတ်ပစ်လိုက်သည်။

အေဒီ ၁၃ ရာစု အစပိုင်းတွင် ဝိက္ကမသီလာသည် အိန္ဒိယရှိ ဗုဒ္ဓဝါဒအချက်အချာ နေရာအားလုံး၏ ကံကြမ္မာနှင့် အလားတူစွာပင် ကြုံကြိုက်ရသည်။ တိဗက်ဒဏ္ဍာရီတစ်ခု၌ ပညာရက္ခိတအမည်ရှိ ရဟန်းတော်သည် တန္တရနတ်တစ်ပါးထံ ဆုတောင်းလိုက်သဖြင့် ဝိက္ကမသီလာကို တိုက်ခိုက်ကြမည့် ကုန်ဝါဒီစစ်သားများသည် မိုးသက်မုန်တိုင်းကြီး တစ်ခုကြောင့် ဖရိုဖရဲ ပြိုကွဲသွားကြောင်း ပြဆိုသည်။ အစစ်အမှန်မှာမူ (ထိုအဆိုနှင့်) များစွာ ကွဲပြားခြားနားသည်။ ကျူးကျော်သူ ကုန်စစ်သားများ အရှေ့ဘက်သို့ နီးကပ်စွာ ချဉ်းကပ်လာသော အခါ ဘုရင်သည် ဝိက္ကမသီလာအပါအဝင် ကျောင်းတိုက်ကြီးများစွာကို အလျင်အမြန် အခိုင်အမာ ကာကွယ်ထားပြီး စစ်သည်တော်များအား ယင်း(ကျောင်းတိုက်ကြီးများ)အတွင်း တပ်စခန်းချထားသည်။ သို့ရာတွင် ယင်းအစီအမံမှာ အခြေမလှခဲ့ပေ။ အေဒီ ၁၂၀၅ ခန့်တွင် ဝိက္ကမသီလာသည် ညက်ညက်ကြေပြို ကျောင်းတိုက်ရှိ ရဟန်းတော်များ အသတ်ခံရ သို့ဟုတ် မောင်းထုတ်ခံရလျက် (ကျောင်းတိုက်၏) အုတ်မြစ်ကျောက်သားများမှာ ဂင်္ဂါမြစ်အတွင်းသို့ ပစ်မျောခြင်းခံရသည်။ နောက်ဆုံးကျောင်းအုပ် ဆရာတော် သကျသီရိဘဒြ၏ ဘဝ နောက်ဆုံးအချိန်များသည် တိဗက်နှင့် ကက်ရှမီယားဒေသများ၌ ကုန်လွန်သည်။

သက္ကရာဇ် ၁၉၀၁ ခုနှစ်တွင် နန္ဒလာလဒေ (Nundalal De) အမည်ရှိပုဂ္ဂိုလ်က ဝိက္ကမသီလာသည် ဧရာမတောင်ပို့ ကြီးများနှင့် ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော် အပိုင်းအစများစွာရှိသည့် ပထာရယတ (Patharaghat) ရွာအနီး၌ ရှိနိုင်သည်ဟု အဆိုပြုခဲ့သည်။ ပထာရယရရွာသည်ပင် မြောက်ပိုင်းကို ဂင်္ဂါမြစ်ရေ တိုက်စားခံထားရသည့် ကျောက်သား ထူထပ်သော တောင်ကုန်းဖြစ်ပြီး ယင်းတောင်ကုန်းထိပ်မှ ဂင်္ဂါမြစ်ကို သာယာလှပစွာ ရှုမြင်နိုင်သည်။ ထိုဒေသသို့ ရောက်သွားပါက ဘုရားဖူးသည် ကျောက်ထူထပ်ပြီး ရေပြည့်နေသော ချိုင့်ဝှမ်းဘေးတွင် တူးထားသည့် ဂူတွင်းများတစ်တန်းကို သတိပြုမိပါ လိမ့်မည်။ ထိုဒေသရှိလူများ၏ ပါးစပ်ရာဇဝင်အရ အဆိုပါ လျှို့ဝှက်ဆန်းကြယ်သည့် လိုက်ခေါင်းများမှာ ရှေးခေတ်က သတ္တုတူးဖော်မှုကြောင့်ဖြစ်သည်ဟု ဆိုသည်။ သို့သော် ယင်းတို့၏ ရင်းမြစ်နှင့်ရည်ရွယ်ချက်အစစ်အမှန်ကို မသိရချေ။ အနီးရှိပညောင်ပင်ရင်းတွင် လှပသည့် တာရာ (Tara)^၆ ရုပ်တုတစ်ခု၊ အဓိဋ္ဌာန်(ကျောက်)စေတီအချို့နှင့် အခြားပန်းပုလက်ရာ အပိုင်းအစများရှိသည်။ တောင်ကုန်းဘေး တစ်လျှောက် အတန်ငယ်ဝေးသည့် နေရာတွင် ဗောဓေဆွာရနာထ ဘုရားကျောင်းရှိသည်။

ပင်မဝင်ပေါက်၏ အတွင်းပိုင်းတွင် ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်များ၊ တာရာနှင့် အဝလောကီတေသွာရ ရုပ်တုများရှိသည်။ ပထမ ဘုရားခန်းအဝင်ဝ၌ နောက်ထပ် တာရာရုပ်တုတစ်ခုရှိသေးသည်။ ဤဘုရားခန်းအပြင် တောင်ကုန်းနံရံကို ထွင်းထားသော အခန်းနှစ်ခန်းပါသည့် ဂူတစ်ခုရှိပြီး ဘုရားကျောင်း၏ အနောက်ဘက် အပြင်ဝိုက်တွင် အလားတူ ဂူတစ်ခုရှိသည်။ ဘုရားကျောင်းအလွန်ရှိ နောက်ထပ်ဂူတစ်ခုမှာ ကြီးမားပြီး သပ်ရပ်စွာ ထွင်းလုပ်ထားလျက် မှန်ကူကွက်ပုံ မျက်နှာကြက်ရှိသည်။ တောင်ကုန်းပေါ်တွင် သဘာဝဂူအများအပြားနှင့် ရှေးဟောင်းဟိန္ဒူဆင်း တုများစွာလည်းရှိသည်။

ပထာရယထသည် အလွန်ထူးခြား ခန့်ညားသော နေရာဖြစ်ပြီး ထိုဒေသရှိဂူများ၊ ဗုဒ္ဓဘာသာဆိုင်ရာ ရှေးဟောင်း ပစ္စည်းက ယင်းဒေသ၌ ဝိက္ကမသီလာတက္ကသိုလ်မှ ရဟန်းတော်များနှင့် ပညာရှင်များ တရားဘာဝနာစီးဖြန်းအား ထုတ်ခြင်းအတွက် ထင်းရှူးသည့် နေရာဌာနဖြစ်ခဲ့ကြောင်း ဖော်ပြလျက်ရှိသည်။ ဟူယင်ဆန်သည် ဤနေရာသို့ရောက်ခဲ့ပြီး ဤနေရာအကြောင်း မှတ်တမ်းတင်ထားခဲ့သည် 'ကျောက်တောင်ကို ထွင်း၍ အိမ် (နေရာ)များ ပြုလုပ်ထားသည်။ အိမ်တိုင်းမှ ရေအလျဉ်မပြတ် စီးဆင်းနေသော စမ်းချောင်းငယ်များသို့ ရောက်သွားသည်။ အံ့ဩဖွယ်သစ်ပင်များနှင့် ပန်းများပွင့်လန်းနေသည့် သစ်တောများရှိသည်။ ကျောက်တောင်ကြီးများနှင့် ချောက်များဖွယ် ချောက်ကမ်းပါးများမှာ အသိပညာနှင့် ကိုယ်ကျင့်တရား ကောင်းကြသော သူတော်စင်ပုဂ္ဂိုလ်များ မကြာခဏ သွားရောက်သည့် နေရာများဖြစ်ကြသည်။ ဤနေရာကိုကြည့်ရှုရန် သွားရောက်ကြသူ သူများမှာ အိမ်ပြန်ရန်ပင် တွန့်ဆုတ်ကြသည်။ ခေတ်သစ်ဘုရားဖူးသည် ဟူယင်ဆန်၏ ဖော်ပြချက်ကို သဘောတူခေါင်းညိတ်မိမည်သေချာပါသည်။

ပထာရယတရွာ၏ အရှေ့တောင်ဘက် သုံးကီလိုမီတာခန့်ခရီးဆက်သွားလျှင် ဘုရားဖူးသည် ယခုအခါ ဝိက္ကမသီလာအဖြစ် သတ်မှတ်ထားသော အပျက်အစီးအစုအဝေးရှိရာသို့ ရောက်သွားလိမ့်မည်။ သို့ရာတွင် ၁၉၆၀ ပြည့်လွန်နှစ်များက ဤနေရာအတွင်း၌ ပြုလုပ်ခဲ့သော တူးဖော်မှုများ၌ ဝိက္ကမသီလာအမည်ကို အတိအကျဖော်ပြသည့် ကျောက်စာအရေးအသား တစ်ခုတလေမျှ မတွေ့ရှိခဲ့သည်သာမက အပျက်အစီးများသည် တက္ကသိုလ်ကြီးအကြောင်း ရှေးခေတ်က ဖော်ပြထားချက်များနှင့် များစွာညီညွတ်မှု မရှိသည်ကိုလည်း ထောက်ပြရမည်ဖြစ်သည်။ ကျယ်ပြန့်ဖြောင့်တန်းနေသော လမ်းမတစ်ခုသည် ကျောင်းတိုက်၏ ပင်မဝင်ပေါက်သို့ ရောက်သွားသည်။ တစ်ချိန်က ဝင်ပေါက်ဆောင်အမိုးကို ခံဆောင်ထားခဲ့သည့် ကျောက်တိုင်ကြီးများ၏ အကြွင်းအကျန်များကို ဝဲယာ၌ တွေ့မြင်နိုင်သေးသည်။ ထိုကျောက် တိုင်များအနက် တစ်ခုမှာ လေးပေစတုရန်း

^၆ တာရာ (Tara) ဟူသည် အဝလောကီတေသွာဂရ (တရုတ် ကွန်ယင်မယ်တော်) ၏ တိဗက်ပုံစံ ဖြစ်သည် (The Seeker's Golssory of Buddhism - p 606) ဘာသာပြန်သူ။

ခန့်ရှိသည်။ ဂိတ်ပေါက်ကို ဖြတ်ကျော်သွားပြီးနောက် ဘုရားဖူးသည် ရဟန်းတော်များ သီတင်းသုံးရာ အခန်း ငယ်များဝန်းရံထားသည့် ကျယ်ပြောသော စတုဂံပုံ (အဆောက်အအုံ)သို့ ဝင်သွားသည်။ အုတ်နံရံများ၏ ထူထဲမှုက အခန်းငယ်များနှစ်ခု သို့မဟုတ် သုံးခုပင်ရှိခဲ့နိုင်ကြောင်းဖော်ပြသည်။ ရှေးဟောင်း သုတေသနပညာရှင်များသည် အဆိုပါ အခန်းငယ်များအတွင်း ပြာများ ၆ လက်မအထိ တွေ့ရှိရသဖြင့် ကျောင်းတိုက်သည် မီးလောင်ကျွမ်းမှုကြောင့် ဆုံးခန်းတိုင်ခဲ့ကြောင်း အထောက်အထားများအဖြစ် မှတ်သားရသည်။

စတုဂံပုံ အဆောက်အအုံကြီး၏ အလယ်တွင် ပင်မဘုရားကျောင်းကြီးရှိသည်။ ကြက်ခြေခတ်အုတ်မြစ်ပေါ်တွင် တည်ဆောက်ထားလျက် သုံးဆစ်ချိုးမြင့်တက်နေပြီး အရပ်လေးမျက်နှာ တစ်ခုစီတွင် ဘုရားကျောင်းများရှိသည်။ မြေပန်းအိုးပုံများသည် တစ်ချိန်က ဆစ်ချိုးလှေကားများကို တန်ဆာဆင်ခဲ့သော်လည်း ယခုအခါ အနည်းငယ်မျှသာ ကြွင်းကျန်တော့သည်။ ဤပင်မ အဆောက်အအုံ ပတ်လည်တွင် တူးဖော်ရန် စောင့်ဆိုင်းလျက်ရှိသော အခြားများစွာသော အပျက်အစီးများရှိလျက် ရုပ်ပွားဆင်းတု အားလုံးကို ထည့်သွင်းထားသည့် အဆောက်အအုံတစ်ခု တွေ့ရသော်လည်း ယင်းအဆောက် အအုံကို အမြဲတမ်းသေ့ခတ်ထားသည်။

သွားရောက်ရန်

ပထာရယတရွာသည် ဘာဂလာပူရမြို့မှ ၅၈ ကီလိုမီတာဝေးသည်။ မဖြစ်မနေ မော်တော်ယာဉ်ငှားရမ်း၍ သွားရမည့် ကဟာလဂေါန (Kahalgong) မြို့မှတစ်ဆင့် ဘာဂလာပူရမြို့သို့ သွားရသည်။ ဝိက္ကမသီလာသို့ တိုက်ရိုက်ရောက်သွားသည့် လမ်းမှာ သွားလာရန် မဖြစ်နိုင်သောကြောင့် ပထာရယတရွာမှတစ်ဆင့်သွားပါ။

၁၀။ ဝေသာလီ

ထိုအချိန်အခါ၌ ဝေသာလီသည် ချမ်းသာကြွယ်ဝ၏။ လူဦးရေ ပြည့်နှက်နေပြီး လူထုပရိသတ် စည်ကား၏။ စားရေးရိက္ခာ လွယ်ကူစွာ ရနိုင်၏။ ဝေသာလီမြို့၌ ခုနစ်ထောင်ခုနစ်ရာ ခုနစ်ခုသော ခန်းမဆောင်များ၊ ခုနစ်ထောင် ခုနစ်ရာ ခုနစ်ခုသော ပြာသာဒ်ဆောင်များ၊ ခုနစ်ထောင် ခုနစ်ရာခုနစ်ခုသော ပန်းခြံဥယျာဉ်များနှင့် ခုနစ်ထောင် ခုနစ်ရာခုနစ်ခုသော ကြာပန်း (ပွင့်ရာ) ရေကန်သာများရှိ၏ (ဝိ ၃၊ ၃၅၆)။

ဝေသာလီသည် ဝဇ္ဇိမဟာမိတ်များအဖြစ် ပေါင်းစုထားသည့် လူမျိုးရှစ်စုတွင်တစ်စုဖြစ်သည့် လိစ္ဆဝီမင်းမျိုးတို့၏ မြို့တော်ဖြစ်ပြီး မဟာမိတ်မြို့တော်အဖြစ် ထင်ရှားလာသည်။ လူမျိုးစုပေါင်းများစွာ စုပေါင်းထားသည်ဆိုသော်လည်း ဝဇ္ဇိများသည် ညီညွတ်မှုအဆင့်မြင့်၏။ ဝဇ္ဇိအဖွဲ့အစည်းသည် 'ညီညွတ်စွာ စည်းဝေးပြီး ညီညွတ်စွာ ရပ်နား၏။ ကိစ္စရပ်အထွေထွေကို တစ်ညီတစ်ညွတ်တည်း စုပေါင်းဆောင်ရွက်၏။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်က 'အကယ်၍ သံယုအဖွဲ့အစည်းသည် ဝဇ္ဇိတို့၏ပုံစံကို လိုက်နာလျှင် အရှည်တည်တံ့ပြီး ဝဇ္ဇိများ ကြီးပွားချမ်းသာသကဲ့သို့ (သံယုအဖွဲ့အစည်း) တိုးတက် စည်ပင်မည်ဖြစ်ကြောင်း မိန့်မြွက်တော်မူခဲ့သည် (ဒီ ၂၊ ၆၂)။

ဝေသာလီမြို့ကို အုတ်တံတိုင်း သုံးထပ်အာရုံထားကြောင်း၊ (တံတိုင်း)တစ်ခုနှင့်တစ်ခု တစ်ဂါဝုတ်ကွာဝေးကြောင်းနှင့် (တံတိုင်း)တစ်ခုစီတွင် အစောင့်မျှော်စင်ရှိသည့် ဂိတ်တစ်ခုစီရှိကြောင်း သိရသည် (ဇာ-၄ ၁၊ ၅၀၄)။ လလိတ ဝိတ္ထာရကျမ်းအရ 'ကြွယ်ဝချမ်းသာပြီး ဂုဏ်ယူထိုက်သော၊ နှစ်သက်ကြည်နူးဖွယ် နှလုံးမွေ့လျော်ဖွယ်ကောင်းသော၊ လူထုပရိသတ်နှင့် စည်ကားသော၊ အဆောက်အုံအမျိုးမျိုး၊ အထပ်များစွာပါသည့် ပြာသာဒ်များ မျှော်စင်ပါသော အဆောက်အုံများ၊ နန်းတော်အဆောင်များနှင့် ခမ်းနားသည့်မုခ်ဦးများဖြင့် တန်ဆာဆင်ထားသော၊ မြို့တော်အတွင်း မြောက်မြားစွာသော ဥယျာဉ် ပန်းခြံအတွင်းမှ ပန်းမွေ့ရာများဖြင့် ချစ်ဖွယ်ကောင်းသော' မြို့တော်အဖြစ် ဖော်ပြထားသည်။

ရာဇဂြိုဟ်မြို့တွင် သီတင်းသုံးတော်မူပြီးနောက် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ဝေသာလီသို့ ကြွရောက်ရန် ပင့်လျှောက်ချက်ကို လက်ခံတော်မူသည်။ ဘုရင်ဗိမ္ဗိသာရ

သည် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏ ဝေသာလီခရီး လွယ်ကူစေရန် ရာဇဂြိုဟ်မြို့မှ ဂင်္ဂါမြစ်အထိ တစ်လမ်းလုံးကို ချောမွတ်ပြေပြစ်အောင် ပြုပြင်စေသည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ဂင်္ဂါမြစ်ကိုဖြတ်ပြီး ဝဇ္ဇိနယ်မြေသို့ ရောက်သောအခါ စိတ်အားထက်သန်စွာ ကြိုဆိုနေကြသည့် လူထုပရိသတ်နှင့် တွေ့ရကြောင်း (ကျမ်းဂန်၌) ပြဆိုသည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ဗောဓိဉာဏ်ကိုရပြီးနောက် ငါးကြိမ်မြောက်ဝါကို ဝေသာလီ၌ ကုန်လွန်စေသည်။ (ထို့ပြင်) အခါပေါင်းများစွာလည်း (ဝေသာလီသို့) ဒေသစာရီကြွချီတော်မူလျက် ပရိနိဗ္ဗာန်စံလွန်တော်မမူမီ နောက်ဆုံး ဝါကိုလည်း (ဝေသာလီ)မြို့စွန်နေရာ (ဝေဠုဝရွာ)၌ ကုန်လွန်စေတော်မူသည်။ ဝေသာလီတွင် သီတင်းသုံးတော်မူစဉ် မြတ်ဗုဒ္ဓသည် ဥဒေနစေတီ၊ ဂေါတမစေတီ၊ သတ္တမ္မစေတီ^၂ စသည့်မြို့တော်၏ အထင်ကရနတ်ကွန်းများ၌ သီတင်းသုံးတော်မူလေ့ရှိသည်။ (သို့မဟုတ်) မြို့ပြင်ရှိ ဘဏ္ဍဂါမသို့မဟုတ် မြို့တော်စွန်းနေရာမှ စတင်ပြီး ဟိမဝန္တာတောင်ခြေသို့တိုင် ရှည်လျားသည့် မဟာဝုန်တောစပ်နားနေရာတို့၌ သီတင်းသုံးတော်မူလေ့ရှိသည်။ ဝေသာလီမြို့၌ ဟောတော်မူသည့် ဒေသနာတော်များအနက် နေဝိဇ္ဇေသုတ္တန် (ဒီ ၁၊ ၂၂၁)၊ မဟာလိသုတ္တန် (ဒီ ၁၊ ၁၄၂)၊ တေဝိဇ္ဇေဝစ္စဂေါတ္တသုတ္တန် (မ ၂၊ ၁၄၇)နှင့် ထင်ရှားလှသည့် ရတနသုတ္တန် (သုတ္တန် ၂၊ ၂၃၁) တို့ဖြစ်သည်။

ဗုဒ္ဓလက်ထက်တော်က ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ဝေသာလီသို့ကြွရောက်စဉ် အလွန်ထင်ရှားပြီး ခမ်းနားစွာကျင်းပခဲ့သည့် ဖြစ်ရပ်တစ်ခု ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သည်။ ရှေးခေတ် အိန္ဒိယတွင် ပြည့်တန်ဆာများသည် ချောမောလှပပြီး အဆိုအက၌ လိမ္မာကျွမ်းကျင်လျှင် ဩဇာအရှိန်အဝါရှိပြီး လေးစားခံရလျက် ထူးထူးခြားခြား ချမ်းသာကြွယ်ဝမှုကို တိုးမြှင့်စေနိုင်သည်။ ဝေသာလီ၏ အလှပဆုံးနှင့် စွမ်းရည်အရှိဆုံး ပြည့်တန်ဆာကား အမ္မပါလိဖြစ်၏။ အမ္မပါလိသည် မြို့ပြင်တစ်နေရာရှိ ၎င်း၏သရက်ခြံ၌ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သီတင်းသုံးနေကြောင်း ကြားသိရသောအခါ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အား တွေ့ဆုံရန် မြင်းရထားစီး၍ ထွက်ခဲ့သည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်က 'အမ္မပါလိအား တရားဓမ္မ ဟောကြားတော်မူလျက် ဝမ်းမြောက်စေ၊ စိတ်လှုပ်ရှားစေ၊ စိတ်အားထက်သန်စေ၊ နှစ်သက်ရွှင်လန်းစေသည်။ ၎င်းနောက် အမ္မပါလိသည် မြတ်ဗုဒ္ဓနှင့် တပည့်ရဟန်းတော်များအား နောက်နေ့ ဆွမ်းအတွက် အိမ်သို့ ကြွရောက်ရန် ပင့်လျှောက်သဖြင့် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်က လက်ခံတော်မူသည်။

မကြာမြင်မီပင် လိစ္ဆဝီ အထက်တန်းလွှာ အုပ်စုတစ်စုသည် အမ္မပါလိထံသွားပြီး ဗုဒ္ဓအားနောက်နေ့ဆွမ်း

^၂ ဤသုံးမျိုး၌ စေတီဟူသည် ဓာတ်တော်မွေတော်များကို ထည့်သွင်းဌာပနာထားသည့် စေတီကိုမဆိုလိုဘဲ လူအများကိုးကွယ်ပူဇော်ခြင်း ခံရသည့်နေရာ သို့မဟုတ် နတ်ကွန်းများကို ဆိုလိုသည် (ဘာသာပြန်သူ)။

လဒ်ဒါန်းပူဇော်မှုကို မိမိတို့အား ပေးနိုင်မလားဟု မေးမြန်းသည်။ အမ္မပါလိက အသပြာဋ္ဌေ တစ်သိန်းနှင့်ပင် မိမိ၏ (ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အား) ပူဇော်မှုကို မစွန့်လွှတ်နိုင်ပါကြောင်း ပြန်ကြားလျက် ငြင်းဆိုလိုက်သည်။ သို့ဖြစ်၍ လိစ္ဆဝီတို့က ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်ထံချဉ်းကပ်ပြီး ၎င်းကိုယ်တိုင် လျှောက်ကြပြန်သည်။ သို့သော် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်ကလည်း ကိုယ်တော်မြတ်အနေဖြင့် အမ္မပါလိ၏ ပင့်လျှောက်မှုကို လက်ခံခြင်းဖြစ်၍ ၎င်း(လိစ္ဆဝီ)တို့၏ ပင့်ဖိတ်မှုကို လက်မခံနိုင်တော့ကြောင်း မိန့်ကြားတော်မူသည်။ နောက်နေ့တွင် ဆွမ်းလှူဒါန်းမှုပြီးနောက် အမ္မပါလိက မိမိ၏သရက်ဥယျာဉ်ခြံကို ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အား လှူဒါန်းသည်။ (ထိုသရက်ဥယျာဉ်၌) မကြာမီ အချိန်အတွင်း ကျော်ကြားသည့် ကျောင်းတိုက်ကြီးတစ်ခု ဖြစ်ထွန်းလာခဲ့ သည် (ဒီ ၂၊ ၉၆)။ ဘဝနှောင်းပိုင်းတွင် အမ္မပါလိသည် ဘိက္ခုနီဖြစ်လာပြီး ကဗျာ (ထေရီဂါထာ) တစ်ခုဖွဲ့ဆိုခဲ့သည်။ ယင်းထေရီဂါထာတွင် အမ္မပါလိက မိမိ၏ ငယ်ရွယ်နုပျိုသည့် အလှတရားကို အိုမင်းရင့်ရော်ခြင်းက ဖျက်ဆီးပစ်လိုက်ပုံကို တွေးတောဆင်ခြင်ပြထားသည် (ထေရီဂါထာ၊ ၈၁-၄၀၇)။ ဤကဗျာသည် အမျိုးသမီးဖွဲ့ဆိုသည့် အနိစ္စယကဗျာများအနက် ရှေးအကျဆုံး ကဗျာများ၌ ပါဝင်လေသည်။

ထို့နောက် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ရှေးဟောင်းအဋ္ဌကထာကျမ်းများ အလိုအရ ဝေသာလီမြို့တော် တောင်ဘက် မြို့တော်ဝိတ်ဝအနီးရှိ ဝေဠုဝရွာသို့ ကြွတော်မူသည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်က အရှင်အာနန္ဒာအား ဓမ္မကို ဟောကြားရာ၌ ထိမ်ချိန်ထားသည့်အရာ၊ (မဟောကြားဘဲ) လျှို့ဝှက်ထားသည့် (အာစရိယမုဋ်) အဆင့်မြင့် တရားဟူ၍ မရှိကြောင်းဟော ကြားတော်မူသည်မှာ ဤဝေဠုဝရွာတွင် ဖြစ်သည်။ မြောက်ပိုင်းဒေသသို့ ခရီးဆက်ရန် ဝေသာလီမှ ထွက်ခွာသောအခါ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် မြို့တော်ကို နောက်ဆုံးအကြိမ် ကြည့်ရှုရန်ပြန်လှည့်တော်မူသည် (ဒီ ၂၊ ၁၀၁)။ မြို့တော်၏အလှကို ဆင်ခြင်ရန်နှင့် ဤမြို့တော်နှင့်ပတ်သက်ပြီး တွေ့ကြုံခံစားရမှုများစွာကို ခြုံငုံပြန်ပြောင်း ဆင်ခြင်မိရန် ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ရာစုနှစ်ပေါင်းများစွာ ကြာပြီးနောက် ဟူယင်ဆန်သည် ဤ(မြို့တော်ကို ပြန်လှည့်ကြည့်သည့်) ဖြစ်ရပ် ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သည့်နေရာအား အထိမ်းအမှတ်ပြု (တည်ထား)သည့် စေတီငယ်တစ်ဆူကို ဖူးမြော်ရသည်။

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ပရိနိဗ္ဗာန်စံတော်မူပြီးနောက် နှစ်တစ်ရာခန့်အကြာတွင် ဝေသာလီသည် ဒုတိယသံဂါယနာတင်သည့် နေရာဖြစ်ခဲ့သည်။ (ဝေသာလီမြို့တော်၌ ကျင်းပခဲ့သော) ဤဒုတိယသံဂါယနာသည် ပထမတွင် ဝိနယစည်းမျဉ်းများနှင့် ပတ်သက်သည့် ပြဿနာများကို ငြိမ်းစေရန် ကျင်းပခဲ့ခြင်းဖြစ်သော်လည်း ထိုပြဿနာနှင့် ပတ်သက်သည့် ထုတ်ပြန်မှုများကို အတည်ပြုပြီးနောက် ကြွရောက်တော်မူလာကြသည့် သံဃာပရိသတ်က ဓမ္မနှင့်

ဝိနယကို စုပေါင်းရွတ်ဆို (၍သံဂါယနာတင်)ခဲ့ကြခြင်းဖြစ်သည်။ ကောသမ္ဗိအထိ ဝေးကွာသောဒေသမှ ရဟန်းတော်များ ဤသံဂါယနာသို့ တက်ရောက်ခဲ့ကြသည်။ (ဤသံဂါယနာ၌) အရှင်အာနန္ဒာ၏ သဒ္ဓိဝိဟာရတပည့်ရင်း ဖြစ်ကြောင်း အဆိုရှိပြီး ထိုအချိန်က ကမ္ဘာပေါ်တွင် သိက္ခာဝါအကြီးရင့်ဆုံးဟု ယုံကြည်ရသည့် သမ္မကာမိမထေရ်လည်း ပါဝင်တော်မူခဲ့ သည် (ဝိ ၄၊ ၅၀၅)။

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ပရိနိဗ္ဗာန် စံတော်မူပြီးနောက် ပထမနှစ်ငါးရာတွင် ဝေသာလီသည် မြို့တော်အတွင်းရှိ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် သက်တော်ထင်ရှားရှိစဉ်က အရေးပါသည့်ဖြစ်ရပ်များ အထိမ်းအမှတ်ပြု စေတီဘုရားကျောင်းများအတွက်ကြောင့်ရော မြို့တော်၌ရှိနေသော ကျော်ကြားသည့် ဓာတ်တော်ဓမ္မတော်ဖြစ်သည့် မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ ဆွမ်းခံသပိတ်တော် အတွက်ကြောင့်ပါ ဘုရားဖူးပုဂ္ဂိုလ်များ (ရောက်ရှိလာခြင်း)ဖြင့် ထင်ပေါ်လူသိများခဲ့သည်။ ဤ (သပိတ်)ဓာတ်တော်ကို ကြီးကျယ်ခမ်းနားလှသည့် စေတီတော်တစ်ဆူတွင် ထည့်သွင်း(ဌာပနာ)ထားပြီး စနစ်တကျစီစဉ်ကျင်းပသည့် အခမ်းအနားများ၊ ပွဲတော်များဖြင့် ပူဇော်ကြသည်။ အေဒီ ၂ ရာစုတွင် ကနိသျှက ဘုရင်သည် ဝေသာလီကို တိုက်ခိုက်ပြီး ဗုဒ္ဓသပိတ်တော်ကို မိမိ၏မြို့တော် ပက်ရှုဝါသို့ ရွှေ့ပြောင်းခဲ့သည်။ နောက်ထပ် နှစ်ပေါင်းရှစ်ရာကျော်သည်အထိ စာပေအထောက်အထားများက ဤအဖိုးတန်လှသည့် ဓာတ်တော်အကြောင်းကို ဖော်ပြကြပြီး အနိစ္စယမြောက်ဖျားဒေသကို ဖြတ်သန်းလာကြသော တရုတ်ဘုရားဖူးခရီးသည်များကလည်း ဤ(ဗုဒ္ဓသပိတ်တော်)ကို ဖူးတွေ့ရကြောင်းပြဆိုကြသည်။ ဗုဒ္ဓသပိတ်တော်ဌာပနာထားသည့် စေတီတော်သည် ကုန်ဝါဒီတို့ ကျူးကျော်ဝင်ရောက်စဉ်က ဖျက်ဆီးခံခဲ့ရသည်။ သို့ရာတွင် သပိတ်တော်မှာမူ မပျက်မစီး ကြွင်းကျန်ရစ်ခဲ့ပြီး ယနေ့ခေတ်တွင် အဆိုပါ (ဗုဒ္ဓသပိတ်တော်)ကို အာဖဂန်နစ္စတန်နိုင်ငံ ကန္ဓာရ (Kandhara)မြို့ရှိ ကုန်ဝါဒီဘုရားကျောင်း တစ်ခုအတွင်း ဖူးတွေ့နိုင်သေးသည်။ ယခုသော် သပိတ်တော်၏ အပြင်မျက်နှာပြင်၌ ပါရုန်အက္ခရာများဖြင့် (ရေးခြစ်ထားသည်)။

ဖာဟီယန်ရော ဟူယင်ဆန်ပါ ဝေသာလီမြို့တော်ကို ရောက်ခဲ့ကြသည်။ ဟူယင်ဆန်ရောက်ရှိချိန်၌ မြို့တော်တစ်ခုလုံး ပျက်စီးနေပြီဖြစ်သည့် 'ခြေလှမ်းတိုင်းတွင် ရာသီဥတုဒဏ်နှင့် အချိန်ကာလ ကြာမြင့်မှုတို့ကြောင့် လုံးဝပျက်စီးနေကြပြီဖြစ်သည့် မြင့်မားပေါ်လွင်သော နေရာဌာနများ၊ အုတ်မြစ်ရာဟောင်းများကို တွေ့ရသည်။ သစ်တောများ ပြုန်းတီးနေပြီး ရေကန်တိမ်များ ခြောက်သွေ့လျက် အနံ့ဆိုးများထွက်နေသည်။ မနှစ်မြို့ဖွယ် ဆွေးမြေ့ယိုယွင်းနေသည့် အပျက်အစီးများမှ တစ်ပါး ဘာတစ်ခုမျှ မှတ်တမ်းတင်စရာမရှိချေ။ ရှင်သန်သက်ဝင်ဆဲ

ကျောင်းတိုက်များ ရှိသေးသော်လည်း ရဟန်းသံဃာ အနည်းငယ်မျှသာရှိသည်။

၁၃-ရာစု ပထမနှစ်ဝက်၌ တိဗက်ရဟန်းတော် ဓမ္မသာမိကြွရောက်သောအခါ မြို့တော်၌ လူသူပြန်၍ အခြေချနေ ထိုင်ကြပြီဖြစ်သော်လည်း လူအားလုံးသည် အချိန်မရွေး ဝင်ရောက်တိုက်ခိုက်တော့မည်ဟု ယူဆရသည့် ကူနီဝါဒီတို့ရန်ကြောင့် ထွက်ပြေးရန် ပြင်ဆင်နေကြသည်။ ဓမ္မသာမိက တန်ခိုးပြာဋိဟာများ ရှိသည်ဟု လူအများယုံကြည်ကြပြီး မြို့တော်၌တည်ရှိသည့် တာရာ (Tara)ဆင်းတု အကြောင်းကိုလည်း ဖော်ပြထားသည်။ ထိုဆင်းတု၏ ညာဘက်လက်၌ ရတနာသုံးပါးကိုယ်စားပြု အမှတ်အသားကို နှလုံးသားပေါ်၌ ကိုင်ဆောင်ထားပြီး မျက်နှာတော်ကား ဖူးမြင်လိုက်ရုံဖြင့် လိုအင်ဆန္ဒ အားလုံးမှ လွတ်မြောက်သွားသကဲ့သို့ ထင်ရလောက်အောင် တင့်တယ်ခမ်းနားလှသည်။

ကြည့်ရှုဖွယ်

ဝေသာလီနန်းတော်

ဝေသာလီပတ်ဝန်းကျင် နယ်မြေသည် အနီးရှိ ဂန္ဓာက မြစ်ရေ လွှမ်းမိုးခံခဲ့ရသည်ဟု ယူဆရသည်။ ရာစုနှစ်ပေါင်းများစွာတွင် ပုံမှန်ရေလွှမ်းမိုးမှုများသည် ရှေးဟောင်းမြို့တော် အစအနအားလုံးကို ဖျက်ဆီးပစ်လိုက်ပြီဖြစ်သည်။ နောင်တွင် ကျယ်ပြန့်သည့် တူးဖော်မှုများ ပြုလုပ်မည်ဆိုပါက အတော်များများကို တူးဖော်တွေ့ရှိ လိမ့်မည်မှာ သေချာသည်။ ဘုရားဖူးသည် ဝေသာလီမြို့ကို တောင်ဘက်မှ ချဉ်းကပ်မည်ဆိုလျှင် ယခုအခါ ရာဇဝိသာလကယရ (ဝေသာလီဘုရင့်နေ အိမ်)ဟုခေါ်သော မြက်ထူထပ်သည့် တောင်ကုန်းကြီးကို လမ်း၏ ဘယ်ဘက်တွင် တွေ့မြင်နိုင်သည်။ တောင်ကုန်းသည် အရှည် ၄၈၁ မီတာအကျယ် ၂၂၈ မီတာရှိ စတုဂံပုံဖြစ်သည်။ ကန်နင်ဟမ်လက်ထက်က (တောင်ကုန်း၏) ထောင့် စွန်းနေရာများတွင် မျှော်စင်များရှိသည်။ သို့သော် ယခုအခါ ယင်း(မျှော်စင်)များ မရှိကြတော့ချေ။ ယင်းတောင်ကုန်းသည် ဝဇ္ဇီတို့၏ စည်းဝေးရာခန်းမ၊ နောင်တွင် နန်းတော်ဖြစ်သွားပြီး နောက်ဆုံး၌ ခံတပ်ဖြစ်သွားခဲ့သည့် အဆောက်အအုံကြီး၏ အပျက်အစီးများ ဖြစ်မည်ဟု ယုံကြည်ရသည်။ အနောက်တောင်စွန်းတွင် စေတီတစ်ဆူရှိပြီး ယခုသော် (ထိုစေတီ)ထိပ်ပေါ်၌ ဆုဖိစိန့် (Sufi Saint)၏ ဂူပိမာန်ရှိသည်။

ဝဇ္ဇီတို့၏အဘိသိက်ခံသည့်ရေကန် (ခါရောဏပေါက္ခရာ) ဤစတုဂံပုံ ရေကန်ကြီးသည် ဝဇ္ဇီအုပ်ချုပ်သူ (မင်း)များ အဘိသိက်ခံရာတွင် အသုံးပြုသည့် အဘိသေကပေါက္ခရာ၏ ဖြစ်သည်ဟု ယုံကြည်ကြသည်။

ရှေးဟောင်းသုတေသနပြုတိုက်

ခါရောဏပေါက္ခရာ၏ရေကန် ကမ်းနဘေးတွင် ဤဒေသ အတွင်းမှ တွေ့ရှိရသည့် ရှေးဟောင်းပစ္စည်း အနည်းငယ်ကို စုဆောင်းပြသထားသည့် ပြတိုက်ရှိသည်။ ပင်မဝင်ပေါက် အတွင်းဘက်လောက်တွင် အပြာနက်ရောင် ကျောက်သားပေါ်၌ ထွင်းထုထားသည့် ဘူမိဗဿမုဒြာဟန် ဦးခေါင်းပေါ်၌ သရဖူးမြင့်မြင့်တစ်ခုပါသည့် ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်တစ်ဆူရှိသည်။ ဤဆင်းတုကို မူလက ကွင်းပြင်တစ်ခု၌ တွေ့ရှိခဲ့ပြီး နောင်တွင် ခြင်္သေ့ခေါင်းပါကျောက်တိုင်နှင့် ကပ်နေသည့် စေတီတော်ထိပ်တွင် တည်ဆောက်သည့် ဘုရားကျောင်းတစ်ခု၌ထားရှိခဲ့သည်။ ဆင်းတုတော်၌ ရေးထွင်းထားသည့် ကျောက် စာက ဤဆင်းတုကို မဏိကျ(အမည်ရှိသူ)၏သား စာရေးဆရာ ဥဆာအမည်ရှိသူက လှူဒါန်းခဲ့ကြောင်း ဖော်ပြသည်။ အခြားစိတ်ဝင်စားဖွယ် လက်ရာတစ်ခုမှာ ခြံစည်းရိုးလက်ရန်းမှ ဒေါင်လိုက်(ကျောက်)တိုင် တစ်ခုဖြစ်သည်။ ယင်းကျောက်တိုင်၌ ဇေတဝန်ဥယျာဉ်ကို ဝယ်ယူနေပုံကို ဖော်ပြထားသည်။ ဤရှေးဟောင်းသုတေသနပြုတိုက်ကို နံနက် ၁၀ နာရီမှ ညနေ ၅ နာရီအထိဖွင့်ပြီး သောကြာနေ့တွင်ပိတ်သည်။

လိစ္ဆဝီတို့၏စေတီ

ပြတိုက်၏ အရှေ့မြောက်ဘက် ကပ်လျက်တွင် သေးငယ်သော်လည်း အလွန်အလွန်အရေးပါသည့် စေတီတော်တစ်ဆူ၏ အပျက်အစီးများရှိသည်။ လိစ္ဆဝီများသည် ဗုဒ္ဓပရိနိဗ္ဗာန် စံလွန်ပြီးနောက် ဗုဒ္ဓ၏ဓာတ်တော်ဝေစုကို ရရှိသူများအနက် ပါဝင်ကြသည် (ဒီ ၂၊ ၁၆၄)။ ထိုဓာတ်တော်များကို ဌာပနာရန် လိစ္ဆဝီမင်းတို့ တည်ခဲ့သည့် စေတီကို အသောကမင်းကြီးက ပြန်လည်ဖွင့်လှစ်ပြီး ဓာတ်တော်အချို့ကို ယူလျက် အင်ပါယာအတွင်း တည်ဆောက်နေသည့် စေတီတော်များ၌ ဌာပနာနိုင်ရန် ဓာတ်တော်များကို တစ်ခုစီခွဲဝေပစ်လိုက်သည်။ ဟူယင်ဆန်က ဤဖြစ်ရပ်ကို ထောက်ခံပြီး စိတ်ဝင်စားဖွယ် အသေးစိတ်အချို့ကို ထပ်လောင်းဖော်ပြသည် ‘ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ပရိနိဗ္ဗာန်စံလွန်ပြီးနောက် ဘုရင်တစ်ပါးသည် ဗုဒ္ဓဓာတ်တော်ဝေစုကိုရခဲ့ပြီး ယင်း ဓာတ်တော်များကို အမြင့်မြတ်ဆုံး ပူဇော်နိုင်ရန် ဤ(စေတီ)အဆောက်အအုံကို တည်ဆောက်ခဲ့သည်။ အိန္ဒိယမှတ်တမ်းများက “ဤစေတီတော်တွင် ယခင်က တစ်ဒေါဟ(ဒေါဏ)နှင့် ညီမျှသည့် ဓာတ်တော် ပမာဏရှိသည်ဟု ဖော်ပြသည်”။ အသောကမင်းကြီးသည် စေတီတော်ကိုဖွင့်ပြီး ဓာတ်တော်အားလုံး၏ ဆယ်ပုံကိုပုံကိုယူလျက် တစ်ပုံကိုသာချန်ထားခဲ့သည်။ နောင်အခါတွင် စေတီတော်ကိုဖွင့်လိုသည့် ဘုရင်တစ်ပါး ပေါ်လာပြန် သည်။ သို့ရာတွင် ဘုရင်က စေတီတော်ကို စတင်ဖွင့်တော့မည်ပြုသောခဏ၌ မြေကြီးတုန်လှုပ်ပြီး ထိုမင်းသည် ဆက်လက်၍ မလုပ်ခွဲတော့ချေ။

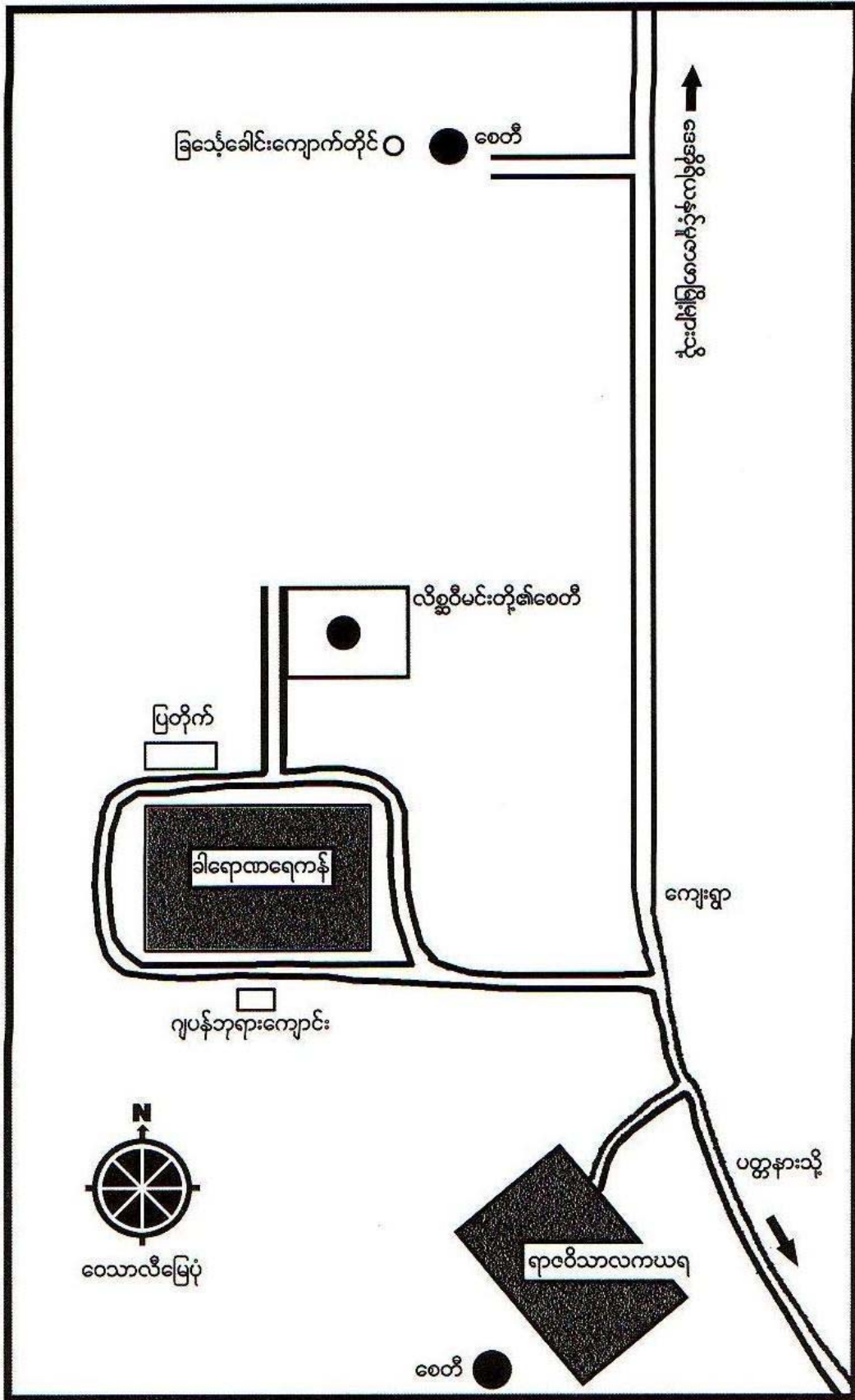
၁၉၅၈-ခုနှစ်က ဤစေတီတော်ကို ရှာဖွေတွေ့ရှိပြီး တူးဖော်လိုက်ခြင်းသည် ထိုဖြစ်ရပ်များကို အမှန်တကယ် (ဖြစ်ကြောင်း) အတည်ပြုပေးခဲ့သည်။ မူရင်းစေတီတော်ကို ရိုက်နှက်ထုထောင်းသည့် မြေသား (မြေညက်)ဖြင့် တည်ဆောက်ထားသည်ကို တွေ့ရသည်မှာ ထို(စေတီ)အဖို့ အလွန်ရှေးကျသောကာလ၏ သက်သေတစ်ရပ်ဖြစ်သည်။ (စေတီဌာပနာတိုက်မှ) မီးကျွမ်းအရိုးများ၊ ကြေးနီငွေဒဂါးတစ်ခု၊ ခရုသင်းခွံငယ်တစ်ခု၊ ဖန်စေ့နှစ်စေ့နှင့် ရွှေပြားနှစ်ချပ် ထည့်ထားသည့် ဆပ်ပြာကျောက်ကြွတ်ငယ်တစ်ခု တွေ့ရှိခဲ့သည်။ ယင်းစေတီကို တည်ဆောက်ပြီးနောက် နှစ်ပေါင်း ၂၅၀ ခန့်အကြာတွင် ပြန်လည်မွမ်းမံထားပြီး တစ်ဖန်နောက်ထပ် နှစ်ကြိမ် (ပြုပြင်မွမ်းမံထားသည်)။ ပထမနှင့် ဒုတိယစေတီ တော်များသည် အဖွင့်ခံရကြောင်း လက္ခဏာကို ရှင်းလင်းစွာဖော်ပြသည်။ အထောက်အထားအားလုံးက ဤစေတီသည် လိစ္ဆာတို့ထည်းခဲ့သည့် မူလစေတီတော် ဖြစ်ကြောင်းနှင့် အတွင်းရှိ မီးကျွမ်းအရိုးများမှာ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏ ဓာတ်တော်မွေတော်များ ဖြစ်ကြောင်း ညွှန်ပြသည်။ ယင်း(ဓာတ်တော်များကိုတွေ့ရှိခြင်း)သည် စိတ်လှုပ်ရှားဖွယ် ရှာဖွေတွေ့ရှိမှုတစ်ရပ်ဖြစ်သော်လည်း ပိပရာဟဝါအရပ်၌ တွေ့ရှိရခြင်းများကဲ့သို့ ဗုဒ္ဓဘာသာလောက၌ စိတ်ဝင်စားမှု လှိုင်းတံပိုးကို မဖြစ်ပေါ်စေဘဲရှိသည်။ ယင်း(ဗုဒ္ဓ၏) ဓာတ်တော် (အစစ်အမှန်)များသည် ယခုအခါတွင် ပတ္တနားပြတိုက်၏ မြူဖုန်ထူထပ်သော ပြခန်းများ၌ သေးသိမ်စွာ တည်ရှိနေဆဲဖြစ်သည်။

ခြင်္သေ့ခေါင်းကျောက်တိုင် မူလလမ်းမကြီးသို့ ပြန်လာပြီး တစ်ကီလိုမီတာခန့် (မြောက်ဘက်သို့) ဆက်လက်၍သွားသော် ဘုရားဖူးသည် နီးကပ်နေသည့် ကျောက်တိုင်တစ်ခုနှင့် စေတီပျက်ကြီးတစ်ခုသို့ ရောက်သွားလိမ့်မည်။ ဤကျောက်တိုင်ကို ယေဘုယျအားဖြင့် အသောကမင်း စိုက်ထူခဲ့သည်ဟုယူဆရသော်လည်း အသောကစိုက်ထူခဲ့ကြောင်း ထင်ရှားသော ကျောက်စာတိုင်များနှင့် လွန်စွာပင် မတူခြားနားသောကြောင့် ယင်းထင်မြင်ချက် မမှန်ကန်နိုင်ချေ။ ကျောက်စာတိုင်အလုံးသည် ထူထဲပြီး ပုအိုင်အိုင်ဖြစ်သည်။ အသောကကျောက်စာတိုင်များ၏ သေးသေးသွယ်သွယ် လုံးပတ်ပုံစံနှင့် သိသိသာသာ ခြားနားသည်။ ဤ(ယခုပြဆိုသည့်) ကျောက်တိုင်သည် မထုရာ(၏) အရောင်တင်အချောကိုင်မှု လက်ရာများလည်း မရှိချေ။ တိုင်ထိပ်ရှိခြင်္သေ့ရုပ်သည် ဆွဲဆောင်မှုရှိသော်လည်း လောရိယနန္ဒာနဂရ၊ ရာမပုရဝ သို့မဟုတ် မိဂဒါဝုန်မှ ခြင်္သေ့ရုပ်များနှင့် တူနိုင်သောအမျိုးအစား အမှတ်အသား ဘာမျှမရှိချေ။ ခြင်္သေ့သည် တိုင်ထိပ်ရှိ လေးထောင့် ကျောက်ပြားပေါ်၌ တည်ရှိသည်။ အသောကကျောက်စာတိုင်များ၌ တိုင်ထိပ်ပေါ်ရှိ အဝိုင်းအဝန်း

(စည်ပုံ) အကြားပေါ်၌တည်ရှိပြီး ယင်းအဝိုင်း(ပြား) ပတ်လည်တွင် အမြဲတမ်း ပန်းဆွဲထားသည်။ (ဤ) ကျောက်တိုင်၌ စာရေးထွင်းထားခြင်းမရှိ။ သို့သော် စာပုံ ရေးခြစ်ထားမှု အများအပြားတွေ့ရှိသည်။ မကြာမီက စုံစမ်းမှုများအရ ကျောက်စာတိုင်၏စုစုပေါင်းအရှည်မှာ အောက်ခြေမှ ကျောက်တိုင်ထိပ်ဖျားအထိ ၁၄ ဒသမ ၆ မီတာရှည်ကြောင်း သိရသည်။ မီတာပေါင်းများစွာ မြေကြီးထဲ၌ မြုပ်ဝင်နေသည်။ ဤကျောက်တိုင်သည် အသောကခေတ်ထက် အနည်းငယ်ရှေးကျပြီး အသောက ကျောက်စာတိုင်များ၏ ရှေးပြေးဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။

စေတီတော် ခြင်္သေ့ခေါင်းကျောက်တိုင်နှင့် ကပ်လျက်တွင် အမြင့် ၄ ဒသမ ၆ မီတာရှိပြီး အချင်းမီတာ ၂၀ ခန့်ရှိသည့် စေတီပျက်ကြီး တစ်ခုရှိသည်။ ဟူယင်ဆန်က ဤစေတီကို ဘုရင်အသောက တည်ခဲ့ကြောင်းဖော်ပြပြီး၊ ၁၉၇၆ နှင့် ၁၉၇၈ ခုနှစ်များအတွင်း တူးဖော်တွေ့ရှိခြင်းများက ဤအဆိုမှန်ကန်ကြောင်း ထောက်ခံသည်။ ဤစေတီကို မောရိယခေတ်တွင် ပထမဆုံးတည်ဆောက်ခဲ့ပြီး နောက်ထပ်နှစ်ကြိမ် ပြန်လည်တည်ဆောက်ပြုပြင် မွမ်းမံခဲ့ကြောင်းတွေ့ရှိရသည်။ အတွင်းပိုင်း၌ လေးထောင့်ပုံ အုတ်ဖြင့်ပြုလုပ်သည့် ဓာတ်တော်တိုက်ခန်းတွင် မောရိယခေတ် အချောကိုင်လက်ရာနှင့် အတန်ငယ် အဖိုးတန်သည့် ကျောက်မျက်များပါရှိသော ဓာတ်တော်ကြွတ်တစ်ခု တွေ့ရှိရသည်။

သွားရောက်ရန် ဝေသာလီသည် ပတ္တနားမြို့မြောက်ဘက် ကီလိုမီတာ ၄၀ အကွာတွင်ရှိပြီး ထိုနေရာသို့ ကားလမ်းအတိုင်း လွယ်ကူစွာ သွားရောက်နိုင်သည်။

၁၁။ ကောသမ္ဘိ

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ဝံသတိုင်း၏မြို့တော်ကောသမ္ဘိသို့ အကြိမ်ပေါင်းများစွာ ကြွရောက်တော်မူခဲ့သည်။ ဗောဓိဉာဏ်ကို ရတော်မူပြီးနောက် ၉ ခုမြောက်ဝါကိုလည်း မြို့တော်(ကောသမ္ဘိ)၌ ကုန်လွန်စေတော်မူခဲ့သည်။ ၁၀-ဝါမြောက်ဝါကိုမူ (ကောသမ္ဘိမြို့)အနီးရှိ ပါလိလေယျတော၌ သီတင်းသုံးတော်မူခဲ့သည်။ မဇ္ဈိမဒေသသို့ အဝင်အထွက် ကုန်သွယ်ရေးလမ်းပေါ်၌တည်ရှိသည့် မဟာဗျူဟာအခြေအနေကြောင့် ကောသမ္ဘိသည် ကြွယ်ဝသောမြို့တော်ဖြစ်သည်။ ကောသလမှ မဂဓသို့ (သွားသည့်) လမ်းမကြီးများအနက် တစ်ခုသည် (ကောသမ္ဘိ)မြို့တော်ကို ဖြတ်သန်းရသည် (သုတ္တန်-၄ ၂၊ ၂၉၉)။ ထို့အတူ ဒက်ကန် (အရပ်)မှ လမ်းမကြီးတစ်ခုလည်း (ကောသမ္ဘိ) မြို့ကို ဖြတ်သန်းသွားသည်။ အခါတစ်ပါး၌ အရှင်အာနန္ဒာသည် ပတ္တနားဆိပ်ကမ်းမှ တက်ရောက်လိုက်ပါခဲ့ဖွယ်ရှိသည့် မဂဓ(တိုင်း)မှ လှေကြာစီးပြီး မြစ်ညာရှိ ကောသမ္ဘိမြို့သို့ ဆန်တက်တော်မူကြောင်း သိရသည် (ဝိ ၄၊ ၄၈၇)။ (ဤအချက်သည်) မြို့တော်အနီးမှ စီးဆင်းသည့် ယမုန်နာမြစ်သည် ကုန်သည်ဖော်(လှေ)တို့ကို စုပြုံစေလိမ့်မည်ဖြစ်ကြောင်းလည်း ညွှန်ပြသည်။

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏ ကောသမ္ဘိသို့ ပထမဆုံး ဒေသစာရီခရီးသည် ယောသိတာ၊ ကုက္ကုဋ္ဌနှင့် ပါဝါရိကဟူသော ကုန် သည်မိတ်ဆွေ သုံးယောက်တို့၏ ပင့်လျှောက်မှုကြောင့်ဖြစ်သည်။ ၎င်း(သုံးယောက်)တို့သည် မြတ်ဗုဒ္ဓအကြောင်း ကြားသိကြပြီး သာဝတ္ထိမြို့သို့ မြတ်ဗုဒ္ဓအားဖူးမြော်ရန် သွားရောက်ခဲ့ကြသည်။ ဓမ္မကိုကြားနာရခြင်း၌ ၎င်းတို့သည် မြတ်ဗုဒ္ဓနှင့် တပည့်သာဝကများအား ကောသမ္ဘိသို့ ပင့်လျှောက်သည်အထိ ကြည်ညိုသွားခဲ့ကြသည်။ မိတ်ဆွေ သုံးယောက်လုံးသည် (မြတ်ဗုဒ္ဓအမီးရီသည့်) သံဃာတော်များသီတင်းသုံးရန် ဥယျာဉ်တစ်ခုစီ လှူဒါန်းကြသည်။ ၎င်းတို့၏အမည်ကို အကြောင်းပြု၍ ဥယျာဉ်ပန်းခြံ သုံးခုကိုလည်း ယောသိတာရာမ၊ ကုက္ကုဋ္ဌာရာမ၊ ပါဝါရိကမ္မဝနဟု အမည်နာမပေးခဲ့ သည် (ဒိ-၄ ၁၊ ၂၈၂)။ ယင်းတို့အနက် ပထမဆုံး (ယောသိတာရုံကျောင်းတိုက်)ကိုသာလျှင် ရှေးဟောင်းသူတေသန ပညာရှင်များ ရှာဖွေတွေ့ရှိနိုင်သေးသည်။ အခါတစ်ပါး၌ သီသပါဝနတွင်သီတင်းသုံးတော်မူစဉ် ကိုယ်တော်မြတ် ဟောတော်မူပြီးသည့် တရားတော်များကို လက်တော်၌ရှိသည့် သစ်ရွက်အနည်းငယ်နှင့်ယှဉ်ပြီး တောအုပ်ရှိ မုန်ညင်းပင်များမှ သစ်ရွက်များနှင့် မိမိအမှန်တကယ်သိခဲ့ပြီးဖြစ်

သော တရားတော်များကို နှိုင်းယှဉ်ပြတော်မူသည် (သံ ၃၊ ၃၈၂)။

ထိုခေတ်က ဝံသတိုင်း၏ဘုရင် ဥဒေနသည် အခြားဘုရင်ဧကရာဇ်များနှင့်မတူဘဲ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အား လုံးဝမ ကြည်ညိုသူဖြစ်သည်။ ဥဒေနသည် သွန်သင်ဆုံးမမှုအသစ်နှင့် ပတ်သက်၍ ရန်လိုမှုရှိခဲ့သည့် အထောက်အထားများ တွေ့ရသည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ပရိနိဗ္ဗာန် စံလွန်တော်မူပြီးနောက် ဥဒေန၏ နန်းတွင်းသူအမျိုးသမီးများသည် အရှင်အာနန္ဒာအား သက်န်းအစုံငါးရာ လှူဒါန်းသည်။ ယင်လှူဒါန်းမှုပြီးနောက် သံဃာတော်များအား အထောက်အပံ့ပြုခြင်းဖြင့် ကောင်းမှုရှင်မင်းကြီးအား (ဗုဒ္ဓဝါဒကို) သက်ဝင်ယုံကြည်စေရန် အချိန် အတန်ကြာခဲ့သည် (ဝိ ၄၊ ၄၈၆)။

ပထမဆုံးအကြိမ် ကျယ်ပြန့်သည့် သံဃာတော်များ သဘောထား ကွဲပြားမှုသည် ကောသမ္ဘိတွင် ဖြစ်ပေါ်ခဲ့ကြောင်း တွေ့ရသည်။ ရဟန်းတော်များအကြား သဘောထားကွဲလွဲမှုသည် သံဃာပရိသတ်အားလုံးနှင့် ပတ်သက်သွားသည်အထိ ကြီးထွားသွားသည်။ ရဟန်းတော်များသည် ‘ယဉ်ကျေးမှုမရှိဘဲ ရန်လိုပြီးအငြင်းသန်ကြသည်။ လျှာလက်နက်ဖြင့် မိမိတို့ အချင်းချင်း ဒဏ်ရာရအောင် ပြုကြသည်’ဟု ဆိုသည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်က ပြေငြိမ်းအောင် ကြိုးစားသောအခါ (ရဟန်းတော်များက) ရှင်တော်မြတ်အား ဝင်ရောက် စွက်ဖက်တော်မမူရန် တုံးတံတိလျှောက်ထားကြသည်။ (ယင်း)ငြင်းခုံမှုကို အကြောင်းပြုပြီး ရဟန်းတော်များကိုရော (ထောက်ခံသူ) ဥပါသကာများကိုပါ သဘောမတူဆန့်ကျင်ကြောင်း ပြတော်မူလိုသဖြင့် အောက်ပါအတိုင်း မိန့်ကြားလျက် (ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်) ကောသမ္ဘိမှ ထွက်ခွာတော်မူသည် - ‘ငါ့ကို ဆဲရေးပြီ၊ ငါ့ကို ညှဉ်းဆဲပြီ၊ ငါ့ကို ဆန့်ကျင်ပြီ၊ ငါ့ကို လုယက်ပြီ’ဟူသော အကြံအစည်များကို စွဲကိုင်ထားကြသူများသည် အမုန်းတရားကို မည်သည့်အခါမျှ မငြိမ်းစေနိုင်။ ‘ငါ့ကို ဆဲရေးပြီ၊ ငါ့ကို ညှဉ်းဆဲပြီ၊ ငါ့ကို ဆန့်ကျင်ပြီ၊ ငါ့ကို လုယက်ပြီ’ဟူသော အကြံအစည်များကို စွဲကိုင်မထားသူများသည် မကြာခင် အမုန်းတရားကို ငြိမ်းစေနိုင်၏။ ‘အကြောင်းမူ ဤလောက၌ အမုန်းတရားကို ပိုမိုမုန်းတီးခြင်းဖြင့် မငြိမ်းစေနိုင်၊ အမုန်းကို အောင်မြင်သည်မှာ မေတ္တာသည်သာ ဖြစ်သောကြောင့်တည်း။ ဤသည်မှာ ထာဝရအမှန်တရား ဖြစ်ချေ၏’ဟု ဟောတော်မူ သည် (မ ၃၊ ၁၉၂)။

ဘုရားရှင်သည် ကောသမ္ဘိ ရဟန်းတော်များနှင့် မတူဘဲ ‘ခင်မင်ရင်းနှီးပြီး လိုက်လျောညီထွေရှိကြလျက် နို့နှင့်ရေကဲ့သို့ ရောနှောကြကုန်သော မေတ္တာမျက်လုံးဖြင့် အချင်းချင်း ကြည့်ရှုလေ့ရှိကြသည့် ‘ရဟန်းတော်များ သီ

တင်းသုံးတော်မူရာ ဗာလကလောဏကာရရွာသို့ ထွက်ခွာတော်မူသည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်က မည်သို့ပြု၍ ဤမျှရင်းနှီးစွာနေထိုင်နိုင်ကြသည်ကို ထိုရဟန်းတော်များအနက် တစ်ပါးကို မေးမြန်းတော်မူသောအခါ ရဟန်းက ဤသို့ဖြေ၏ ‘ဤကိစ္စနှင့်ပတ်သက်၍ “သာသနာတော်၌ ဤကဲ့သို့သော သီတင်းသုံးဖော်များနှင့်အတူ နေထိုင်ခြင်းသည် ငါ့အဖို့ အမှန်ပင် အရတော်ပေ၏။ အမှန်ပင် ကောင်းသောခြင်း ဖြစ်၏” ဟု စဉ်းစားပါသည်။ ထို(သီတင်းသုံးဖော်)များအပေါ် မျက်ကွယ်မှာရော မျက်မှောက်မှာပါ ကိုယ်နှုတ်နှလုံးသုံးပါးဖြင့် ချစ်ခင်မြတ်နိုးသည့် အမှုအရာများကို လေ့ကျင့်ပါသည်။ “ငါ့ဆန္ဒများကို ဘေးဖယ်ထားပြီး ၎င်းတို့၏ဆန္ဒကို ဘာကြောင့် သဘောမတူနိုင်ဘဲ ရှိရမည်နည်း” ဟု စဉ်းစားပါသည်။ ၎င်းနောက် ယင်းသို့ (တွေးမြင်ထားသည့်)အတိုင်း ပြုမူပါသည်။ အမှန်စင်စစ် တပည့်တော်တို့သည် ခန္ဓာကိုယ်အားဖြင့် ကွဲပြားသော်လည်း စိတ်အားဖြင့် တစ်ခုတည်းသာ ဖြစ်ပါသည်ဘုရား’ (မ ၃၊ ၁၉၄)။

၎င်းနောက် ဗုဒ္ဓမြတ်စွာသည် ပါလိလေယျတောသို့ ထွက်ခွာတော်မူသည်။ ဗုဒ္ဓမြတ်စွာသည် ပါလိလေယျတောတွင် တောရိုင်း တိရစ္ဆာန်များဟူသော အပေါင်းအဖော်၊ ကောသမ္မိမြို့ရှိ မနုစိမြို့ဖွယ် ပတ်ဝန်းကျင် အခြေအနေမှ (ထွက်ခွာခဲ့ပြီး) လက်ကမ်းကြိုဆိုဆိုနေသော သက်သာရာတစ်ခုဖြစ်သည့် တောတောင်၏ တိတ်ဆိတ်မှုတို့ကို တွေ့ရှိရသည်။ ပါလိလေယျတော၌ သီတင်းသုံးတော်မူစဉ် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အား မျောက်နှင့်ဆင်တို့က တောတွင် (နေရာများ) ရှင်းလင်းပေးပြီ အစားအစာနှင့်ရေတို့ကို ယူဆောင်ပေးလျက် မြတ်ဗုဒ္ဓအား ပြုစုစောင့်ရှောက်ကြကြောင်း ဆိုသည်။ ထိုအချိန်တွင် ကောသမ္မိမြို့သား ဥပါသကာများသည် ကွဲပြားနေသော ရဟန်းတော်များအား အလျင်အမြန် သတိသံဝေဂ ရစေသည်။ အဋ္ဌကထာအဆိုအရ ‘ဣတိဝုတ္တကပါဠတော်’ တစ်ခုလုံးသည် ကောသမ္မိမြို့၌ ဟောတော်မူသည့် ဒေသနာတော်များ ဖြစ်ကြပြီး နန်းတွင်း အလုပ်အကျွေးအမျိုးသမီး ခုဇုတ္တရာဥပါသိကာမက စုဆောင်းထိန်သိမ်းထားခဲ့သည်။

ရဟန်းတော် ဟူယင်ဆန် ဝံသတိုင်းသို့ ရောက်သွားသောအခါ ကျောင်းတိုက်သုံးခုမှာ ပျက်စီးနေကြပြီး ဟိန္ဒူဘာသာတရား လွှမ်းမိုးနေသော်လည်း ဗုဒ္ဓဘာသာ ရဟန်းတော် သုံးရာခန့်ရှိသည်။ ကောသမ္မိ၌ ရဟန်းတော် ဖာဟိယန်သည် အစဉ်အလာအရ ဥဒေနမင်းကြီးထွင်းထုခဲ့ပြီး ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်အားလုံး၏ မူလရှေ့ပြေးစံနမူဖြစ်သည်ဟု ယူဆလျက် ကျော်ကြားလှသည့် စန္ဒကူးသား ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော် တစ်ဆူကို ဝပ်ရာ ၁၈ မိတာနီးပါး မြင့်သော ဘုရားကျောင်း ကြီးတစ်ခု တွေ့မြင်ခဲ့သည်။ ဟူယင်ဆန်သည် ယောသိတသူဌေး၏ အိမ်နေရာ အဆောက်အအုံပျက်များနှင့် ကျော်ကြားလှသည့် ရဟန်း

တော် အသင်္ဂနှင့် ဝသုဗန္ဓညီအစ်ကိုတို့ သီတင်းသုံးခဲ့ပြီး ၎င်းတို့၏ ဒဿနဆိုင်ရာကျမ်းစာအချို့ ရေးသားခဲ့သည့် နေရာ အများအပြားကိုလည်း တွေ့ရှိခဲ့သည်။ သို့ရာတွင် မြို့တော်(ကောသမ္မိ)၏ ရွှေခေတ်ကား ကုန်ဆုံးလေပြီ။ ဟူယင်ဆန် ရောက်ပြီးနောက် မကြာမြင့်မီ ကောသမ္မိသည် လုံးဝစွန့်ပစ်ခံ (မြို့တော်) ဖြစ်သွားခဲ့သည်။

ယနေ့ခေတ်တွင် ကောသမ္မိမြို့ရိုးသည် ယမုန်နာမြစ်၏ တောင်ဘက်ခြမ်းတွင် အရှည် ၆ ကီလိုမီတာထက် မနည်း ရှိလျက် ပုံမှန်မဟုတ်သည့် စတုဂံပုံတည်ရှိသည်။ အမြင့်ဆုံးအပိုင်းတွင် မြို့ရိုးတံတိုင်းသည် ၁၅ မီတာအထိ မြင့်သည်။ ၁၈၆၁ ခုနှစ်၊ ပထမဆုံးအကြိမ်အဖြစ် ထို(မြို့ရိုး) အပျက်အစီးများကို တွေ့မြင်ရစဉ်က ကန်နှင့်ဟမ်၏ ထင်မြင်ချက်သည် ယနေ့တိုင် သင့်မြတ်မှန်ကန်ဆဲဖြစ်သည်။ ‘အပြင်က ကြည့်ရှုရပါက ကောသမ္မိအပျက်အစီးများသည် ဆွဲဆောင်မှုအကောင်းဆုံးသော ပုံသဏ္ဍာန် ဖြစ်သည်။ ကျွန်ုပ်၏ ပဏာမ စုံစမ်း(လေ့လာ)မှုများသည် အုတ်ကျိုးများဖြင့် ဖုံးလွှမ်းနေသည့် ပေနှစ်ဆယ် သုံးဆယ်ခန့်မြင့်သော တောင်ကုန်း အပျက်အစီးအဖြစ် ခန့်မှန်းရန်သာလျှင် ရည်ရွယ်ခဲ့သည်။ သို့ဖြစ်၍ ကျွန်ုပ် အံ့ဩရသည်မှာ အရှေ့မြောက်ဘက် ခပ်လှမ်းလှမ်းနေရာသို့ (ရောက်လိုက်)သည်နှင့် သစ်ပင်အများစု မြင့်မားသကဲ့သို့ပင် ခမ်းနားလှသည့် မြေသားတောင်ကုန်း တန်းရှည်တစ်ခုကို နှစ်မိုင်ခန့် ရှည်လျားစွာ တွေ့မြင်လိုက်ရခြင်းဖြစ်သည်။’

ကန်နှင့်ဟမ်သည် ၁၈၆၂-၆၃ ခုနှစ်များ၌ ကောသမ္မိသို့ သွားရောက်ပြီးနောက် ကောဆမ် (Kosom) ရွာနှင့် ၎င်းပတ်ဝန်းကျင်ရှိ တောင်ပိုကြီးသည် ရှေးဟောင်းကောသမ္မိမြို့တော်ဖြစ်ကြောင်း ကြေညာခဲ့သည်။ ဗင်ဆင်စမစ် (Vincent Smith) ကမူ ၎င်း၏ထုံးစံအတိုင်း မောပမ်းနွမ်းနယ် (စိတ်မပျက်တပါး)ဟန်ဖြင့် ယင်းကြေညာချက်အပေါ် သံသယရှိပုံပြခဲ့ သည်။ သို့ဖြင့် ၁၉၂၂ အထိ မသေချာမရေရာမှုတို့ ရှိနေခဲ့သေးသည်။ ထိုစဉ် ဒေါက်တာ ဆာဟနီ (Dr. Sahni) သည် ကောဆမ်ရွာအနီးမှ စာတန်းများစွာကို တွေ့ရှိခဲ့သည်။ ယင်း(စာတန်းများ) သည် ကန်နှင့်ဟမ်၏ မူလပထမ တွေ့ရှိချက် မှန်ကန်ကြောင်း သက်သေပြခဲ့သည်။ ၁၉၃၇ ခုနှစ်တွင် ကောသမ္မိ၌ တူးဖော်မှုများပြုလုပ်ခဲ့ပြီး ၁၉၄၉ နှင့် ၁၉၅၇ ခုနှစ်များ၌လည်း ထပ်မံပြုလုပ်ခဲ့သည်။ ယင်းတူးဖော်ချက်များက ယင်း(ကောသမ္မိ) မြို့တော်သည် ဘီစီ ၁၀၀၀ ကျော်မှစ၍ တည်ရှိခဲ့ကြောင်း ဖော်ပြခဲ့သည်။

ကြည့်ရှုဖွယ်
အသောကကျောက်စာတိုင်
လမ်းမသည် ရှေးဟောင်းမြို့တော်၏ ကတုတ်(မြို့ရိုး)ကို ဖြတ်သွားပြီး အတန်ငယ်ဝေးသည်ထိ ယင်း (မြို့ရိုး) အတိုင်း လိုက်သွားပြီးနောက် ဘုရားဖူးသည် လမ်း၏

ဘယ်ဘက်ရှိ ကွင်းပြင်ထဲတွင် အသောကကျောက်စာ တိုင်ကို တွေ့မြင်နိုင်သည်။ ကျောက်စာတိုင်၌ စာမရှိ သော်လည်း နှောင်းခေတ်ရေးခြစ်ထားမှု အများအပြား အပြင် ထူးခြားသည့်အပိုင်းပုံ ဒီဇိုင်းများရှိသည်။ ကျောက် စာတိုင်သည် မြို့တော်တည်ရှိခဲ့သည့် နေရာတွင်တည် ရှိပြီး အဓိကကျသည့် လမ်းဆုံများ သို့မဟုတ် ရင်ပြင် တစ်ခုတွင် ဖြစ်(စိုက်ထူထားခဲ့)ဖွယ်ရှိသည်။ ကျောက်စာ တိုင် ပတ်လည်၌ အိမ်များ အဆောက်အအုံများ၏ အ ပျက်အစီးများကို တွေ့မြင်နိုင်သေးသည်။

ကောသမ္ဗိမြို့ရှိ ဘာသာရေးဆိုင်ရာ အရာရှိများသို့ ထုတ်ပြန်သည့် အမိန့်စာပါသော အခြားအသောက ကျောက်စာတိုင်များသည် ယခုအခါ အလာဟာဘတ် ခံတပ်တွင် တည်ရှိသည်။ ယင်းကျောက်စာတိုင်များသည် မူလက ယောသိတာရုံကျောင်းတိုက်ထဲ၌ ရှိခဲ့ပုံပေါ်သည်။ သို့ရာတွင် ဖာဟီယန်ရော ဟူယင်ဆန်ပါ ကောသမ္ဗိ၌ ကျောက်စာတိုင်များ တွေ့ခဲ့ရကြောင်း ဖော်ပြခြင်းမရှိပေ။

ယောသိတာရုံကျောင်းတော်ရာ အသောကကျောက်စာတိုင်၏ အရှေ့တောင်ဘက် ကီလို မီတာဝက်ခန့်အကွာ လယ်ကွင်းများ တစ်လျှောက်တွင် ကောသမ္ဗိသို့ ကြွရောက်စဉ် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် သီတင်း သုံးတော်မူခဲ့သည့် နေရာများစွာအနက် အထင်ရှားဆုံး နေရာ တစ်ခုဖြစ်သော ယောသိတာရုံ ကျောင်းတော်ရာ ရှိသည်။ မြတ်ဗုဒ္ဓသည် ဥပက္ကိလေသသုတ် (မ ၃၊ ၁၉၀)၊ ကောသမ္ဗိယ သုတ် (မ ၁၊ ၃၉၅)၊ ဇာလိယသုတ် (ဒီ ၁၊ ၁၅၀) နှင့် အခြားများစွာသော ဒေသနာတော်များကို (ကောသမ္ဗိမြို့၌) ဟောတော်မူခဲ့သည်။ ယောသိတာရုံ၌ အရှင်အာနန္ဒာ ဟောတော်မူသည့် ဒေသနာတော်များ စွာကို ထောက်ရှု၍ (သံ ၂၊ ၃၃၁) အရှင်မြတ်သည်လည်း ယောသိတာရုံသို့ မကြာခဏကြွရောက်တော်မူခဲ့မည်မှာ သေချာသည်။

ဤ (ကျောင်းတော်ရာ)၌ တွေ့ရသည့် ကျောက်စာ များအရ အေဒီ ၁ ရာစုတွင် ဖာဂေါလ (Phagol)မည် သော ရဟန်းတော်တစ်ပါးသည် 'မြတ်ဗုဒ္ဓသီတင်းသုံးခဲ့ရာ ယောသိတာရုံ ကျောင်းတိုက်၌ သီတင်းသုံးကြသော ရဟန်းတော်များ (အနေဖြင့်) ဘုရားရှင်အားလုံးတို့အား ရှိခိုးပူဇော်ခြင်းအတွက် အသုံးပြုရန်' ပန်းပုရုပ်ပါကျောက် ချပ် ပြားတစ်ခု လ^၁ဒါန်းခဲ့ကြောင်း သိရသည်။

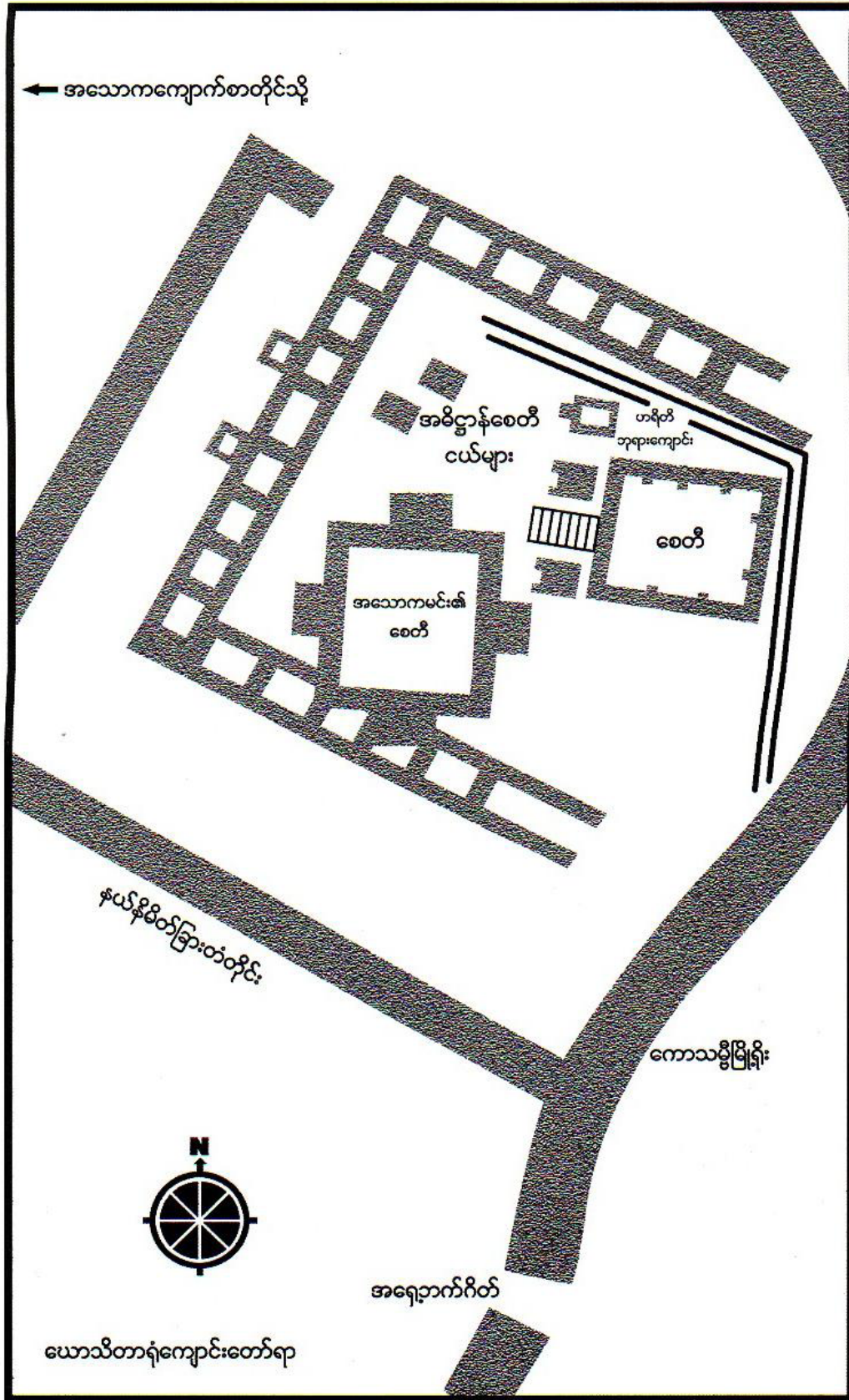
ကန်သျှကမင်းကြီး နန်းစံနှစ် သုံးနှစ်မြောက်တွင် ဗုဒ္ဓမိတြာအမည်ရှိ ဘိက္ခုနီတစ်ပါးသည် ဤကျောင်းတိုက် အား ဗောဓိသတ္တဆင်းတုများ လှူဒါန်းခဲ့သည်။ ဤရက် ရောပြီး ဘာသာတရား ကိုင်းရှိုင်းလှသော အမျိုးသမီး သည် မိဂဒါဝုန်ရှိ ကျော်ကြားသည့် ဗောဓိသတ္တ ဆင်းတု တွင် ရေးထွင်းထားသော ကျောက်စာပါ ရဟန်းတော် ဗလ၏ တပည့်အဖြစ် ဖော်ပြထားသည့် ဘိက္ခုနီနှင့် အ တူတူပင်ဖြစ်သည်။ ရဟန်းတော်ဖာဟီယန် ကောသမ္ဗိသို့

ကြွရောက်သောအခါ ယောသိတာရုံကျောင်းတိုက်၌ သီ တင်းသုံးနေထိုင်ကြသည့် ရဟန်းတော်များအား ချိန်နှမ်း လှူစွာ တွေ့ရသေးသော်လည်း ဟူယင်ဆန်ခေတ်၌မူ ယောတာရုံသည် စွန့်ပစ်ခံအပျက်အစီးများဖြစ်နေလေပြီ။ ယောသိတာရုံ ကျောင်းတော်ရာကို ၁၉၅၁ ခုနှစ်တွင် ကောသမ္ဗိ၌ စတင်ခဲ့သည့် တူးဖော်မှုများအတွင်း တွေ့ရှိခဲ့ သည်။ ဘီစီငါးရာစုမှ အေဒီငါးရာစုအထိ လူသူအခြေ ချနေထိုင်ခဲ့သော်လည်း တူးဖော်စဉ်အတွင်း တွေ့ရှိခဲ့ သည့် မြုပ်နေသောအရာများစွာသည် စုံစမ်းသိရှိရန် ခက်ခဲသောအဆောက်အအုံ အသီးသီးနှင့်ပတ်သက်သော အတွေးအမြင်များကို ဖော်ပြသည်။ သို့ရာတွင် အဓိက အဆောက်အအုံများမှာမူ ကောင်းစွာရှင်လင်းပီပြင်သည်။

ဤနေရာ၌ ရှေးအကျဆုံး အဆောက်အအုံမှာ မောရိယခေတ်အတွင်း ပထမဆုံးတည်ဆောက်ခဲ့သည့် ၂၅x၂၅ မီတာရှိသည့် စေတီကြီးဖြစ်သည်။ ဤစေတီ တော်သည် ယောသိတာရုံကျောင်းတိုက်၌ ရဟန်းတော် ဟူယင်ဆန် တွေ့ခဲ့ရသော စေတီဖြစ်သည်။ ၎င်းက ဘုရင်အသောက တည်ဆောက်ခဲ့သည်ဟုဆိုသော ၆၁ မီတာ မြင့်သည့် စေတီတော် ဖြစ်သည်မှာ သေချာသည်။ စေတီတော် အောက်ခြေမှာ မူလကလေးထောင့်ပုံဖြစ် သော်လည်း နှောင်းခေတ်ပြန်လည် ပြုပြင်တည်ဆောက် စဉ်အတွင်း အခန်းငယ်များထည့်သွင်းပြီး သွင်ပြင်အား ဖြင့် ဗဟုဂံပုံအဖြစ် ပြုပြင်ခဲ့သည်။ အသေးစိတ် စီမံ ထားသည့် ရေနှုတ်မြောင်းစနစ်ဖြင့် ထပ်ဖြည့်ထားသည်။ ပင်မစေတီတော်၏ အရှေ့ဘက်မဝေးသော နေရာတွင် ပိုမိုသေးငယ်သည့် စေတီတော်တစ်ဆူရှိပြီး စတုဂံပုံ သဏ္ဍာန်ရှိလျက် ၎င်း(စေတီ)အပေါ်သို့ တက်သည့် လှေ ကားနေရာများပါရှိသည်။ လှေကားများ၏ အခြားတစ် ဘက်ရှိ စေတီ(ရုံ)ငယ်များနှင့် ဆက်သွယ်ထားသည့် ဘုရားခန်းများပါ ရှိသည်။

စေတီနှင့်ကပ်လျက်တွင် ကောင်းစွာ ဆောက်လုပ် ထားသည့် ဘုရားကျောင်းငယ်တစ်ခုရှိပြီး ယင်း (ဘုရား ကျောင်း)ထဲတွင် ထိုင်နေသည့် ဟရိတိ (Hariti)ရုပ်တု တစ်ခု တွေ့ရသည်။ အစဉ်အလာအရ ဟရိတိသည် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏ အဆုံးအမကို ရရှိသည့် အချိန်အထိ ကလေးငယ်များကို စားပစ်လေ့ရှိသော ယက္ခီနီ (ဘီးလူမ) ဖြစ်သည်။ တစ်ဖန် (ဗုဒ္ဓ၏ အဆုံးအမ၌တည်)ပြီးနောက် ဟရိတိသည် ကလေးငယ်များ၏ သူတော်စင်ခေါင်း ဆောင်အဖြစ် ယူဆခြင်းခံလာရသည်။ တရုတ်ဘုရားဖူး များသည် အိန္ဒိယရှိ ဗုဒ္ဓဘာသာကျောင်းတော်များအတွင်း ဟရိတိ၏ နေရာအဆောင်များ တွေ့မြင်ရကြောင်း မကြာ ခဏဖော်ပြကြသည်။

ယင်းအဆောက်အအုံ အားလုံးသည် ပင်မကျောင်း တိုက်ဝင်းအတွင်းရှိပြီး တွေ့ရှိနိုင်ခဲ့သည့် ရဟန်း တော်များ သီတင်းသုံးရာ အခန်းငယ် ၂၃ ဆောင်ခန့် ပတ်ဝန်းနေသည်။ ကျောင်းတိုက်အတွင်းသို့ ပင်မ ဝင်

ပေါက်သည် အနောက်မြောက်ဘက်၌ ရှိသည်။ အပြန် အလှန်အားဖြင့် ကျောင်းတိုက်ကို နေရာ (များများ)တွင် ၄ မီတာနီးပါး ထူးကဲသည့် အုတ်တံတိုင်းဖြင့် ကာရံ ထားသည်။ ယောသိတာရုံကျောင်းတိုက်သည် ကောသမ္ဗိ မြို့ရိုးအတွင်းဘက် ညာဘက် တည့်တည့် အရှေ့ဘက် ဝိတ်အနီးတွင် တည်ရှိသည်။ မြို့ပြင်မှာမဟုတ်ဘဲ အ တွင်းမှာ တည်ရှိခဲ့သည့် ဗုဒ္ဓသက်တော် ထင်ရှားရှိစဉ်က တည်ဆောက်ခဲ့သော ကျောင်းတိုက်များအနက် တစ်ခုမျှ သာဖြစ်သည်မှာ ထူးခြားသည်။

သွားရောက်ရန်
အနောက်ဘက်သို့ (သွားသည့်) အဝေးပြေးလမ်းမကြီး ပေါ်ရှိ အလာဟာဘတ်မြို့မှ ၁၃ ကီလိုမီတာ အကွာတွင် မန်ဒါရေ (မြို့)သို့ လမ်းခွဲရှိသည်။ ယင်းလမ်းခွဲအလွန်တွင် ကောသမ္ဗိရှိသည်။ အလာဟာဘတ်မှ စုစုပေါင်း ၁၈ ကီလိုမီတာ ကွာဝေးသည်။ ကောသမ္ဗိသို့ ဘတ်စ်ကား ရောက်သော်လည်း နည်းပါးပြီး အားမကိုးရချေ။ တက္ကစီ ငှားလျှင် ပိုမို အဆင်ပြေသည်။

ပရဘောသတောင်ကုန်း
ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ခြောက်ခုမြောက်ဝါကို ကောသမ္ဗိ မြို့အနီး မကုလတောင်၌ သီတင်းသုံးတော်မူခဲ့သည်။ ဤ တောင်ကုန်းနှင့် ပတ်သက်၍ ပါဠိတော်အဋ္ဌကထာ (အံ- ဋ္ဌ ၂၊ ၂၉) များ၌ ကောသမ္ဗိဝန်းကျင်၌ ရှိသည်ဆိုရုံထက် ပို၍ သတင်းအစအနများ ဖော်ပြထားပေ။ ကောသမ္ဗိ မြို့ဝန်းကျင်တစ်ခွင်၌ ကီလိုမီတာများစွာရှည်လျားသည့် မြင့်မောက် နေရာဆို၍ ပရဘောသခေါ် ကျောက်ထူ ကုန်းမြင့် တစ်ခုသာရှိသောကြောင့် ယင်းပရဘောသကို မကုလတောင်ဟု သေချာစွာ ဆိုနိုင်သည်။

ပရဘောသသို့သွားရောက်ရန် ကောသမ္ဗိ၏ တာရိုး (မြေကတုတ်)များကို ဖြတ်သွားသည့်လမ်းသို့ ပြန်လာပြီး ဘယ်ဘက်သို့ ချိုးကွေ့လျက် အနောက်တောင်သို့ လေး ကီလိုမီတာခန့် ဆက်သွားပါ။ လမ်းသည် ကတ္တရာခင်း မထားသော်လည်း အခြေအနေမဆိုးလှပါ။ ပရဘောသ သည် ကျေးလက်ဝန်းကျင် ဒေသတစ်ခွင်၌ ထင်ထင် ရှားရှားမြင့်မောက်နေပြီး ကုန်းပေါ်မှ ယမုန်နာမြစ်ကို တွေ့ရသည်။ ယနေ့ခေတ် 'သီတာ(မင်းသမီးလော)၏ ပြတင်းပေါက်' ဟုခေါ်သည့် ဂူသည် ဤနေရာသို့ ဗုဒ္ဓ ရှင်တော်မြတ် ကြွရောက်တော်မူစဉ် သီတင်းသုံးတော်မူခဲ့ သည့်နေရာ ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ရဟန်းတော် ဟူယင်ဆန် မကုလတောင်သို့ လာရောက်ခဲ့စဉ် ဤဂူကိုတွေ့မြင်ခဲ့ရ ကြောင်း၊ ဤဂူအနီး၌ စေတီနှစ်ဆူရှိကြောင်း၊ တစ်ဆူကို အသောကမင်းကြီးတည်ခဲ့ပြီး အခြားတစ်ခု၌ မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ ဆံတော်ဓာတ်နှင့် လက်သည်းခွဲဓာတ်တော်များ ဌာပနာ ထားသည်ဟုဆိုသည်။ သို့ရာတွင် ယနေ့ခေတ်၌ အဆိုပါ စေတီတော်များ၏ အစအနများကို မတွေ့ရတော့ချေ။

ဂူနံရံ၌ ရေးထွင်းထားသည့် ဖတ်မရတော့သော စာတန်း များက 'ကဿပိယဂိုဏ်းဝင်ရဟန္တာများ' အတွက် တည် ဆောက်ထားသည့် ဂူများဖြစ်ကြောင်း ဖော်ပြသည်။

ကောသမ္ဗိဝန်းကျင်
အလာဟာဘတ်ပြတိုက်
ဤပြတိုက်တွင် ကောသမ္ဗိမှတွေ့ရှိခဲ့သည့် ရှေးဟောင်း အုတ်ခွက်များပါဝင်သော ဗုဒ္ဓဘာသာဆိုင်ရာ ရှေး ဟောင်း ပစ္စည်းများရှိသည်။ ယခုအခါ အလာဟာဘတ်ခံ တပ်သို့ ရောက်နေသည့် အသောကကျောက်စာတိုင် ထိပ်ပိုင်းအောက် ခံကိုလည်း (ပြသထားသည်)။ နံနက် ၁၀ နာရီမှ ညနေ ၄း၃၀ (မေလမှ ဇွန်လအတွင်း နံနက် ၇ နာရီမှ မွန်းတည့် ၁၂ နာရီ) အထိ ပြတိုက် ဖွင့်ချိန် ဖြစ်ပြီး ဗုဒ္ဓဟူနေ့နှင့် ပြည်သူ့အားလပ်ရက်များ၌ ပိတ် သည်။

ရှေးဟောင်းသုတေသနပြတိုက်၊
ရှေးဟောင်းသမိုင်းဌာနနှင့် အလာဟာဘတ်တက္ကသိုလ်
ဤပြတိုက်တွင် တံဆိပ်များ၊ (ကျောက်)စာများ၊ ပန်းပု လက်ရာများနှင့် ယောသိတာရုံကျောင်းတော်ရာကို တူး ဖော်စဉ်အတွင်း ရရှိသည့် အခြားသော (ရှေးဟောင်း) ပစ္စည်းများကို ပြသထားသည်။ နံနက် ၁၀ နာရီမှ ညနေ ၄ နာရီ (မေလမှ ဇွန်လအတွင်း နံနက် ၇ နာရီမှ မွန်းတည့် ၁၂ နာရီ) အထိဖွင့်ပြီး တနင်္ဂနွေနေ့များနှင့် တက္ကသိုလ်အားလပ်ရက်များ အတွင်း ပိတ်သည်။

သွားရောက်ရန်
အလာဟာဘတ်သည် ဗာရာဏသီမှ ၁၂၂ ကီလိုမီတာ အကွာ အရှေ့အနောက်ရထားလမ်းမကြီးပေါ်တွင် တည် ရှိသည်။ ပြတိုက်နှင့် တက္ကသိုလ်တို့သည် ဤမြို့အတွင်း ထင်ရှားသည့် နေရာများဖြစ်ကြသည်။

၁၂။ မဓရာမြို့

မဓရာမြို့သည် အားနည်းချက် (အပြစ်)ငါးမျိုး ရှိ၏။ ယင်းတို့မှာ - မြေပြင်ညီညွတ်မှု မရှိ။ မြို့မုန် ထူထပ်၏။ ခွေးကြမ်းများ သောင်းကျန်း ၏။ ဘီလူးဆိုးများ ရှိ၏။ ဆွမ်းကွမ်းရရန် ခက် ခဲ၏ တို့ဖြစ်သည် (အံ ၂၊ ၂၂၄)။

ယခုအခါ မထုရာဟု စာလုံးပေါင်း (ခေါ်ဝေါ်)သော မဓရာသည် ဗုဒ္ဓလက်ထက်တော်အခါက သူရသေနနိုင်ငံ ၏ မြို့တော်ဖြစ်ခဲ့ပြီး ယမန်နာမြစ်ကမ်းပေါ်၌ တည်ရှိ သည်။ မဓိမဒေသ၏ အပြင်နားတွင်ရှိသဖြင့် ဗုဒ္ဓသည် ပင် မဓရာသို့ အကြိမ်အနည်းငယ်သာ ကြွရောက်တော် မူခဲ့သည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် မြေနေရာနှင့်ပတ်သက် ၍ အလွန်ကောင်းမွန်သော (နေရာအဖြစ်) ထင်မြင်ချက် ရှိပုံ မရခဲ့ချေ။ အရှင်မဟာကစ္ဆည်းမထေရ် မဓရာမြို့သို့ ရောက်သောအခါ အရှင်မြတ်သည် ဗြဟ္မဏ(ပုဏ္ဏား) တို့၏ အခြားဇာတ်ရှိသူများထက် သာလွန်ကြောင်းအဆို ကို ငြင်းပယ်ပြီး (မဓရာ)ဘုရင်အား မဓရာသုတ္တန် (မ ၂၊ ၂၃၆)ကို ဟောကြားတော်မူသည်။ မြတ်ဗုဒ္ဓနှင့်ရော ဗုဒ္ဓ သာဝကများနှင့်ပါ အဓိကပတ်သက်ခြင်း မရှိသော်လည်း မဓရာသည် နှောင်းပိုင်း ရာစုနှစ်များတွင် ဗုဒ္ဓဝါဒ၏ အချက်အချာ နေရာအဖြစ်သို့ တိုးတက်ခဲ့သည်။ ကုသ န(ကုသုန်)နှင့် ဂုတ္တခေတ်များအတွင်း မဓရာ၏ ကျောက် ဆစ်သမားများသည် ဒေသဆိုင်ရာ ဘုရားကျောင်းများ ကိုရော အိန္ဒိယ၏အခြားသော နယ်မြေတွင်းရှိ ဘုရား ကျောင်းများကိုပါ တန်ဆာဆင်ရန် အနုပညာလက်ရာ အမျိုးမျိုး အရေအတွက်များစွာကို ထုလုပ်ခဲ့ကြသည်။

ရဟန်းတော်ဖာဟိယန် မဓရာမြို့သို့ ရောက်သွား သောအခါ ကျောင်းတိုက်ပေါင်း ၂၀ နှင့် ရဟန်းတော် ပေါင်း ၃၀၀၀ ကျော်တွေ့ခဲ့ရသည်။ အရှင်သာရိပုတြာ၊ အရှင်မဟာမောဂ္ဂလ္လာန်နှင့် အရှင်အာနန္ဒာတို့အား ပူဇော် သည့် စေတီ တော်များနှင့် ဝိနည်း၊ သုတ္တန်၊ အဘိဓမ္မာကို ပူဇော်သည့် (ဓမ္မ)စေတီများလည်းရှိသည်။ တစ်နှစ်လျှင် တစ်ကြိမ် သီတင်းကျွတ်ပြီးနောက် မြို့လုံးကျွတ်ပါဝင် ဆင်နွှဲသည့် ဘာသာရေးဆိုင်ရာ ပွဲတော်ကြီးတစ်ခုလည်း ရှိသည် 'ရဟန်းတော်များအားလုံး အစည်းအဝေးကြီး တစ်ခုသို့ စည်းရုံးရောက်ရှိလာပြီး တရားဟောကြားကြ သည်။ ၎င်းနောက် ပန်းမျိုးစုံ အမွှေးနံ့သာမျိုးစုံ လှူဒါန်း ဖွယ်ရာတို့ဖြင့် အရှင်သာရိပုတြာ စေတီတော်မြတ်ကြီး အား လှူဒါန်းကြသည်။ တစ်ညလုံး ဆီမီးတိုင်များထွန်း ညှိထားပြီး ပါဝင်ဖြေဖျော်ရန်အတွက် စွမ်းရည်ပြည့်

ဂီတပညာရှင်များ ခန့်အပ်ထားသည် . . . နေရာ အနံ့မှ ဘိက္ခုနီများ ကြွရောက်လာကြပြီး အရှင်အာနန္ဒာစေတီ တော်၌ အလှူဒါနပြုကြသည်။ အကြောင်းမှာ အရှင်အာ နန္ဒာသည် အမျိုးသမီးများ သာသနာ့ဘောင်သို့ ဝင် ရောက်ခွင့်ရရေးအတွက် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်ထံ တောင်းပန် လျှောက်ထားခဲ့သော ကြောင့်ဖြစ်သည်။ သာမဏေ အ များစုသည် များသောအားဖြင့် အရှင်ရာဟုလာ၏ (စေ တီတော်)အား လှူဒါန်းကြသည်။ အဘိဓမ္မာတတ်ကျွမ်း သူများက အဘိဓမ္မာ(စေတီ)အား လှူဒါန်းကြပြီး ဝိနည်း တတ်ကျွမ်းသူများက ဝိနယ(စေတီ)အား လှူဒါန်းကြ သည်။ ဟူယင်ဆန်ကလည်း ၎င်းမဓရာမြို့တွင် သီတင်း သုံးစဉ်အတွင်း ဤပွဲတော်ကို တွေ့ကြုံရကြောင်း ဖော်ပြ သည်။ ဟူယင်ဆန်သည် အသောကမင်းကြီး တည် ဆောက်ခဲ့သည့် စေတီတော်များကိုလည်း ဖူးတွေ့ခဲ့ရ သည်။

မဓရာဗုဒ္ဓသာသနာ၏ ရှင်သန်မှုကို ဤမြို့တော် အ တွင်းအပြင်၌ နှစ်တစ်ရာကျော်အတွင်း ကောင်းစွာတူး ဖော်မှုများက ဗုဒ္ဓဝါဒဆိုင်ရာ ရှေးဟောင်းပစ္စည်း များစွာ ကို တူးဖော်ရရှိခဲ့သောအချက်က သက်သေခံချက်ရှိ သည်။ ၁၈၃၆- ခုနှစ်တွင် ဗိုလ်မှူးကြီး အယ်လ်အာရ် စတက်စီ (L.R. Stacy)သည် ဒုက္ခေရပ်နေသည့် ရင်သား ဖော် အမျိုးသမီးရုပ်တု တစ်ခုတွေ့ရှိခဲ့သည်။ ပဲခူးပေါ် တွင် ငှက်တစ်ကောင်နှင့် ညာလက်တွင် ငှက်လှောင် အိမ်တစ်ခု (ပါရှိသည်)။ ယခုအခါ ကလာကထွား အိန္ဒိယ ပြတိုက်ရှိ ဤနှစ်သက်ဖွယ် ပန်းပုလက်ရာသည် စိတ် အာရုံကို များစွာဆွဲဆောင်ခဲ့သဖြင့် အပျော်တမ်း ရှေး ဟောင်းသုတေသန ပညာရှင်များသည် ထပ်မံရရှိရန် ရှာဖွေကြရင်း (မဓရာမြို့) ပတ်ဝန်းကျင်ရှိ တောင်ကုန်း များကို စတင်တူးဖော်ခဲ့ကြသည်။ ကန်နင်ဟမ်သည် ၁၈၅၃-ခုနှစ်တွင် ဤနေရာကို ရှာဖွေခဲ့ပြီး ၁၈၆၂ နှင့် ၁၈၇၁-ခုနှစ်များတွင် တစ်ဖန် (ရှာဖွေခဲ့သည်)။ ၁၈၆၀- တွင် တရားရုံးအဆောက်အအုံတစ်ခု ဆောက်လုပ်နေစဉ် ရုပ်တုများ၊ ကျောက်လက်ရန်းများ၊ ကျောက်တိုင်များ၊ အဓိဋ္ဌာန်စေတီများနှင့် ကျောက်ထီးများအပါအဝင် ပန်းပု ရုပ်တုအများအပြား တွေ့ရှိခဲ့သည်။ အိန္ဒိယ၌ ထုလုပ်ပြီး သမျှတွင် အသပွယ်ဆုံး ဆင်းတုတော်တစ်ဆူဖြစ်ဖွယ်ရှိ သည့် ကျော်ကြားလှသော 'မဓရာဗုဒ္ဓ (ဆင်းတုတော်)'ကို တွေ့ရှိခဲ့သည်မှာ ဤ (တရားရုံးအဆောက်အအုံ ဆောက် လုပ်သည့်) နေရာ တွင်ဖြစ်သည်။ ဤဆင်းတုတော်ကို ယခုအခါ နယူးဒေလီရှိ ရေပတ်ဘဂဝန်(ပြတိုက်)၌ သိမ်း ဆည်းထားပြီး ပြည်သူအများ ဖူးမြော်ခွင့် မရချေ။

မဓရာမှ လွန်ကဲထူးခြားသည့် ရှေးဟောင်းသုတေ သန တွေ့ရှိချက်များအနက် နောက်ဆုံး (တွေ့ရှိမှု)သည် ၁၉၇၆-ခုနှစ်က မဓရာ၏ အနောက်ဘက် ရေလှောင်ကန် အနီးတွင် ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သည်။ ကုသနနှင့် ဂုတ္တခေတ်မှ များ ပြားလှသော ပန်းပုလက်ရာရတနာများကို တွေ့ရှိခဲ့သည်။

အလွန်သပွယ်ပြီး (ပန်းပု)ပညာရှင်အမည်ကို ဖော်ပြ ထားသည်။ ပကတိ လူသားအရွယ် ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော် တစ်ဆူပါဝင် (သည်)။ ကံမကောင်းသည်မှာ မဓုရာ၏ များစွာသော စေတီတော်များ နှင့် ဘုရားကျောင်းများကို ယနေ့ခေတ်တွင် မတွေ့ရတော့ဘဲ ယင်းတို့အပေါ်၌ ခေတ်သစ်မြို့တော်က လွှမ်းမိုးသွားပြီ ဖြစ်သည်။ မဓုရာ ၏ အတိတ်က ခမ်းနားမှုကို ကြည့်ရှုလိုလျှင် မြို့တော် ပြတိုက်သို့ သွားရောက်ရန် လိုအပ်သည်။

ကြည့်ရှုဖွယ် အစိုးရပြတိုက်

အစိုးရပြတိုက်သည် အိန္ဒိယ၏ အကောင်းဆုံးပြတိုက် တစ်ခုဖြစ်သည်မှာ ယုံမှားဖွယ်မလိုဘဲ ဗုဒ္ဓဘာသာဆိုင်ရာ ပန်းပု လက်ရာအများအပြား စုဆောင်းထားမှုကြောင့် (ဤပြတိုက်သည်) ဗုဒ္ဓဘာသာ ဘုရားဖူးများအဖို့ ပိုမို စိတ်ဝင်စား ဖွယ်ကောင်းသည်။ ပြတိုက်ရှိ အသပွယ်ဆုံး လက်ရာမှာ ပကတိအရွယ် ရုပ်တော်မူ ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော် ဖြစ်သည်။ ဤဆင်းတုတော်သည် အေဒီ၆ရာစု အလယ် ပိုင်း လက်ရာဖြစ်ပြီး အောက်ခြေ(ပလ္လင်)ရှိစာတန်းတွင် ယသဒိန္နအမည်ရှိ ရဟန်းတော်က လှူဒါန်းခဲ့ကြောင်း ဖော်ပြထားသည်။ ယခုအခါ ပျောက်ဆုံးနေပြီဖြစ်သည့် ညာလက်တော်သည် ကြောက်ရွံ့ မှုကင်းမဲ့ခြင်း (အဘယ မုဒြာ)ဟန်ဖြင့် မြောက်ချီထားပြီး ဘယ်လက်တော်မှာမူ သက်န်းစွန်းကို ကိုင်စွဲထားသည်။ ခါးတွင် ပတ်ထားသည့် ခါးပတ်တော်ကို သက်န်းအောက်တွင် မြင်တွေ့နိုင်ပြီး အပေါ်ရုံ(သက်န်း)ပေါ်လွင်ပြီး တစ်ဝက် ပေါ်နေသည်။ ဥပါသကာနှစ်ယောက်သည် မြတ်ဗုဒ္ဓခြေထောက်တော်၏ အခြားတစ်ဘက်တွင် ဝပ်တွားဒူးထောက်နေ ကြသည်။ (ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်၏) လက်တော်၊ မျက်နှာတော်နှင့် ရောင်လျှံစက်ဝန်းတို့ကို အလွန်သိမ်မွေ့စွာ ထွင်းထု ထားပြီး ဆင်းတုတော်တစ်ခုလုံးအား သရုပ်မှန်သဘော တရားဖြင့် ဖော်ပြထားသောကြောင့် အိန္ဒိယ ပန်းပုလက် ရာများအနက် ထူးခြားသည်။

အခြားလှပသည့် ပန်းပုလက်ရာမှာ မဓုရာမှ ကီလို မီတာ အနည်းငယ်အကွာရှိ ကာဏ္ဍ(အရပ်)မှ တွေ့ရှိ ခဲ့သည့် ထိုင်တော်မူ ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်ဖြစ်သည်။ လုံးဝ ပြည့်အစုံ ထိန်းသိမ်းထားသည့် ဤဆင်းတုတော်သည် ခြင်္သေ့သုံးကောင် ခံထားသည့် အခြေ(ပလ္လင်)တွင် တင် ပလ္လင်ခွေထိုင်နေသည်။ ယင်းသည် အေဒီနှစ်ရာစု လက် ရာဖြစ်ပြီး အခြေ၌ ရေးထွင်းထားသည့် စာတန်းအရ ဗုဒ္ဓဘာသာဘိက္ခုနီ 'အမောဟအသိ'သည် 'သတ္တဝါအား လုံး၏ ကောင်းကျိုးချမ်းသာ အတွက်' လှူဒါန်းခဲ့ကြောင်း မှတ်တမ်းတင်ထားသည်။ သရဖူဆောင်း ဥပါသကာနှစ် ယောက်သည် ဗုဒ္ဓ၏နောက်ဖက်မှ ချောင်းကြည့်နေကြ သည်။ ဘယ်ဘက်တစ်ယောက်က ရတနာသပိတ်ကို ပိုက်ထားပြီး ညာဘက်တစ်ယောက်က တောင်း ပန်သည့်

ဟန်ဖြင့် လက်တစ်ဘက်ကို မြောက်ချီထားသည်။ နတ် ဒေဝါနှစ်ယောက်ကား ရောင်လျှံစက်ဝန်းဆီသို့ ပျံနေ ကြသည်။ ဗုဒ္ဓဦးခေါင်းတော်၏နောက်ဘက်တွင် ဗောဓိ ညောင်ရွက်နှင့် အကိုင်းများကို ရှင်းလင်းစွာ တွေ့မြင်နိုင် သည်။ ဗုဒ္ဓ၏မျက်လုံးတော်များမှာ ပွင့်နေပြီး ဒူးပေါ်တွင် ခိုင်မြဲစွာတင်ထားသည့် ဘယ်ဘယ်လက်တော်သည် လှ လှီ ရိယနှင့် နိုးကြားမှုသွင်ပြင်ကို သရုပ်ဖော်သည်။

သမိုင်းအရဆိုသော် ပြတိုက်ရှိ အရေးအပါဆုံးသော ပန်းပုလက်ရာမှာ ဘုရင်ကနိဿူက၏ ဘေးစောင်းပုံဖြစ် သည်။ ရှေးဟောင်းအိန္ဒိယ၏ မပျက်မစီးကျန်ရစ်ခဲ့သော တစ်ခုတည်းသော သမိုင်းဝင်ပုဂ္ဂိုလ်ရေး ဘေးစောင်းပုံဖြစ် သည်။ ဦးခေါင်း(ပုံ) မရှိတော့သော်လည်း ပြန့်ကားသော ခြေထောက်၊ ကျိုင်းကိုကိုင်ထားသည့် ဘယ်လက်နှင့် သန် လျက်ကိုစွဲကိုင်ထားသည့် ညာလက်တို့က ဘုရင်ကနိဿူ ကအား အပြစ်ကင်းသည့် ဧရာဇ်တစ်ယောက် မဟုတ် ကြောင်း ရှင်းလင်းစွာဖော်ပြသည်။ ရုပ်ထုအောက်ခြေရှိ စာတန်းတွင် 'မဟာရာဇာ မင်းတကာတို့၏မင်း နတ်ဒေ ဝါတို့၏သား ဖြစ်သူ ကနိဿူက'ဟု ပါရှိသည်။ စစ်မှုရေး ရာကြွယ်ဝသူဖြစ်ကြောင်း ဤဘေးစောင်းပုံက ဖော်ပြ သော်လည်း ကနိဿူကသည် အနုပညာ ချစ်မြတ်နိုးသူ ဖြစ်သည့်ပြင် ဗုဒ္ဓသာသနာတော် တိုးတက်ပြန့်ပွားအောင် ဆောင်ရွက်ရာ၌ အသောကမှတစ်ပါး အခြားအားလုံး သော အိန္ဒိယမင်းများထက် သာလွန်ခဲ့သည်။

အစိုးရပြတိုက်ကို နံနက် ၁၀း၃၀ မှ ညနေ ၄း၃၀ ထိ ဖွင့်ပြီး တနင်္လာနေ့များ၌ ပိတ်သည်။ ဧပြီ ၁၆ နှင့် ၃၀-ရက် များအတွင်း ဖွင့်ချိန်မှာ နံနက် ၇း၃၀ မှ မွန်းလွဲ ၁၂း၃၀ အထိဖြစ်သည်။

သွားရောက်ရန်

မဓုရာ (မထုရာ)သည် ဒေလီမှ ၁၄၅ ကီလိုမီတာ ဝေးပြီး အဂရာမြို့မှ ၅၈-ကီလိုမီတာဝေးသည်။ ယင်းမြို့တော် နှစ်ခုအကြား ဆက်သွယ်ထားသည့် အဝေးပြေးကားလမ်း နှင့် ရထားလမ်းပေါ်တွင် (ရှိသည်)။ အစိုးရပြတိုက်သည် ရထားဘူ တာမှ တစ်ကီလိုမီတာခန့်ဝေးသည်။

၁၃။ ကုက္ကုဋ္ဌပုဒ်ဒီရီ

ဤကျောက်တောင်များသည် ရွှေလျားနေသော နက်ပြာရောင် မိုးတိမ်အထွတ်များပမာ ခမ်းနားသည့် အဆောက်အအုံများကဲ့သို့ ဖြစ်ချေ၏။ ဆင်ပြောင်၏ တွန်မြည်သံဖြင့် လေထုကိုပြည့်စေသည့်နေရာ ဤကျောက်တောင်တန်း တို့ကား ငါ့နှလုံးကို နှစ်သက်စေပါ၏ (ထေရဂါထာ၊ ၁၀၆၅-ဂါထာ)။

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏ အကျော်ကြားဆုံးနှင့် အရေးအပါဆုံး တပည့်သာဝကများအနက် တစ်ပါးမှာ အရှင်မဟာကဿပ ဖြစ်သည်။ ဝါသနာအရ ခြီးခြံပြီး အကြိုက်စရိုက်အရ တင်းကြပ်တော်မူသော အရှင်မြတ်သည် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ပရိနိဗ္ဗာန် စံလွန်တော်မူပြီးနောက် ပထမသံဂါယနာကို ဦးဆောင်ကျင်းပတော်မူလျက် မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ (တာဝန်ကို) ဆက်ခံသူအဖြစ် ထင်ရှားတော်မူသည်။ အခြားရဟန်းတော်များ ကျောင်းတိုက်များ၌ သီတင်းသုံးနေထိုင်ပြီး လူဥပါသကာများနှင့် ဆက်သွယ်မှုရရှိကြစဉ်တွင် အရှင်မဟာကဿပမူကား (တောနေ)ရဟန်းဘဝကိုသာ ပိုမိုနှစ်သက်တော်မူလျက် အချိန်များစွာကို သစ်တောများ၊ တောင်ကုန်းများ၌ တစ်ကိုယ်တည်း ကုန်လွန်တော်မူသည်။ ပိဋကတ်သုံးပုံနှင့် ရှေးဟောင်း အဋ္ဌကထာကျမ်းကြီးများ၌ အရှင်မဟာကဿပအကြောင်း များစွာပါရှိသော်လည်း အရှင်မြတ်သည် မည်သည့်နေရာတွင် မည်သည့်အချိန်က မည်သို့မည်ပုံ ပရိနိဗ္ဗာန် စံလွန်တော်မူခဲ့ကြောင်း တစ်စွန်းတစ်စမျှ ဖော်ပြထားခြင်းမရှိသည်မှာ ထူးခြားလှသည်။

သို့ရာတွင် သဗ္ဗတ္ထိဝါဒဂိုဏ်း ဝိနယပိဋကနှင့် ဒိဗျာဝဒါနကဲ့သို့သော ရှေးဟောင်းစာပေများ၌မူ ဤဖြစ်ရပ်ဝတ္ထုကြောင်းကို ဖော်ပြကြသည်။ ပရိနိဗ္ဗာန်စံလွန်တော်မူမီ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် မိမိ၏နှစ်ထပ်သင်္ကန်းတော်ကို အရှင်မဟာကဿပ၏ နှစ်ထပ်သင်္ကန်းနှင့် လဲလှယ်တော်မူသည်^{၂၀}။ နောက်ထပ် နှစ်နှစ်ဆယ် ကြာမြင့်ပြီးနောက် မိမိပရိနိဗ္ဗာန် စံလွန်ချိန် နီးကပ်နေကြောင်း သိမြင်ခြင်း၌ အသက်အရွယ် ကြီးရင့်လှပြီးဖြစ်သည့် အရှင်မဟာကဿပသည် တောင်ပေါ်သို့တက်ရန် ရည်ရွယ်ချက်ဖြင့် ဝေးလံခေါင်းဖျားလှသည့် တောင်တန်းတစ်ခုသို့ ကြွတော်မူသည်။ လမ်းတွင် ကျောက်နံရံများ ကာဆီးနေသောအခါ ယင်းတို့ကို တောင်ဝှေးတော်ဖြင့် ရိုက်ခတ်

တော်မူစဉ် ကျောက်လွှာများ ပွင့်လင်းသွားသဖြင့် အရှင်မြတ်သည် အခြားတစ်ဘက်သို့ ကြွရောက်တော်မူသည်။ တောင်ထိပ်ပေါ်သို့ ရောက်ရှိသွားသောအခါ နောက်ထပ် ဂူကြီးတစ်ခု ပွင့်လင်းသွားသည်။ အရှင်မဟာကဿပသည် ယင်းဂူကြီးထဲသို့ ကြွဝင်တော်မူလျက် ဈာန်သမာပတ်ဝင်စားတော်မူသည်။ ယင်းနောက် ကျောက်တုံးများသည် အရှင်မြတ်၏ပတ်လည်၌ ပိတ်ဖုံးသွားသည်။ အဆိုပါဝတ္ထု၌ နိဂုံးချုပ်ဖော်ပြထားသည်မှာ ဝေးကွာလှသည့် အနာဂတ်တစ်ချိန် ကမ္ဘာပေါ်၌ မေတ္တေယျ ဘုရားရှင် ပွင့်တော်မူသောအခါ ဤဘုရားရှင်သည် ဤတောင်ကုန်းပေါ်သို့ ကြွလာတော်မူပြီး အရှင်မဟာကဿပအား ဈာန်သမာပတ်မှ ထစေတော်မူလျက် အရှင်မဟာကဿပထံမှ (ဂေါတမ)ဘုရားရှင်၏ နှစ်ထပ်သင်္ကန်းကို လက်ခံရယူတော်မူပြီးနောက် သာသနာတော်အသစ်ကို ဟောကြားတော်မူရန် ထိုနေရာမှ ထွက်ခွာတော်မူမည်ဟူ၍ ဖြစ်သည်^{၂၁}။ ဤဖြစ်ရပ်များဖြစ်ပေါ်ခဲ့ပြီး ဖြစ်ပေါ်ဦးမည့် နေရာကို ဂုရုပါဒဂိရိ (ဆရာ့ခြေတောင်ကုန်း) သို့မဟုတ် ချွန်မောက် တောင်ထွတ်သုံးခုမှာ ကြက်ခြေနှင့် သိသိသာသာတူနေသဖြင့် ကုက္ကုဋ္ဌပုဒ်ဒီရီ (ကြက်ခြေတောင်ကုန်း) ဟု အများကခေါ်တွင်ကြသည်။

ကုက္ကုဋ္ဌပုဒ်ဒီရီသည် မကြာမီ ရသေ့ရဟန်း သူတော်စင်များ၏ နေရာအဖြစ် ထင်ရှားကျော်ကြားလာသည်။ ကုက္ကုဋ္ဌပုဒ်ဒီရီနှင့် ပတ်သက်သည့် မှတ်တမ်းတစ်ခု၌ ဖတ်ရှုရသည်မှာ ‘ထို(အိန္ဒိယ)နိုင်ငံနှင့် အခြားနိုင်ငံများမှ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင် ဘုရားဖူးများသည် အရှင်မဟာကဿပအား ရှိခိုးပူဇော်ကြရန် နှစ်စဉ်လာရောက်ကြသည်။ တစ်စုံတစ်ယောက်သည် ယုံမှားမှု(သံသယ) ဖိစီးနှိပ်စက်နေလျှင် ရဟန္တာသူတော်စင်များ၏ အောက်ရှိ နေနတ်သားများ တိုက်ရိုက်ရောက်ရှိလာကြပြီး ဘုရားဖူးများအား တရားဒေသနာ ဟောကြားလျက် ၎င်းတို့(ဘုရားဖူးများ)၏ သံသယနှင့် အခက်အခဲများကို ရှင်းပြပြီးနောက် အလျင်အမြန် ပျောက်ကွယ်သွားကြသည်။ ဤတောင်ကုန်းပေါ်၌ နေထိုင်သွားခဲ့ကြသော ထင်ရှားသူ ပုဂ္ဂိုလ်များစွာအနက် နှစ်ဦးမှာ အစောဆုံး ဗုဒ္ဓဘာသာသူတော်စင် သာဏဝတ္ထိက အမည်ရှိပုဂ္ဂိုလ်နှင့် မဟာယာနတွေ့ခေါ်ရှင် အသင်္ဂတို့ဖြစ်သည်။ ဖာဟိယန်ရော ဟူယင်ဆန်ပါ နှစ်ဦးလုံး ဤနေရာသို့ ကြွရောက်ခဲ့ကြပြီး ဟူယင်ဆန်သည် ယနေ့တိုင် မှန်ကန်နေဆဲဖြစ်သည့် ကုက္ကုဋ္ဌပုဒ်ဒီရီအကြောင်း ဖော်ပြချက်တစ်ရပ်ကို ရေးသားခဲ့သည် ‘ဤတောင်၏ နံရံများသည် မြင့်မားပြီး ကြမ်းတမ်း၏။ ချိုင့်ဝှမ်း လျှိုမြောင်များမှာ (တစ်ဘက်မှ အခြားတစ်ဘက်သို့) မထွင်းဖောက် နိုင်ချေ။ ကျယ်လောင်သည့်

^{၂၀} ဤအကြောင်းအရာသည် ထေရဂါဒပိဋကတ် သံ ၁၊ ၄၀၅ ၌လည်း ဖော်ပြပါရှိသည် (ဘာသာပြန်သူ)။

^{၂၁} သံယုတ်အဋ္ဌကထာ (သံ-၄ ၊ ၁၈၃) အလိုအရမူ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် အရှင်မဟာကဿပနှင့် နှစ်ထပ်သင်္ကန်းချင်း လဲလှယ်ရခြင်းမှာ မိမိ (ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်)မရှိသည့်နောက်တွင် အရှင်မြတ်အား မိမိနေရာ၌ ထားတော်မူလို၍သာ ဖြစ်သည်။

(အသံဖြင့်) ရေအယဉ်များ တောင်နံရံအောက်ခြေသို့ စီဆင်းကြသည်။ ထူထဲသော တောနက်များက ချိုင့်ဝှမ်းများကို ပိတ်ဖုံးထား၏။ နက်ရှိုင်းတောင်ဝှမ်း၏ မြင့်မားသော နေရာများ တစ်လျှောက်တွင် တွန့်လိမ်နေသည့် ချုံပုတ်များ ပေါက်ရောက်နေကြ၏။ မတ်စောက်သော အထွတ်သုံးခုကား လေထဲသို့ မြင့်တက်နေ၏။ တောင်ထွတ်ထိပ်များတွင် နတ်ဘုံမှရေခိုးရေငွေ့များ ပတ်ရံနေ၏။ တောင်ထွတ်များ၏ အသွင်သဏ္ဍာန်သည် မိုးတိမ်တိုက်အတွင်း ပျောက်ဆုံးကုန်သည်။ မဟာကဿပတောင်အကြောင်း ဗုဒ္ဓဘာသာ အစဉ်အလာစာပေများ၌ တွေ့ရသည်။ နောက်ဆုံးတစ်ခုမှာ အေဒီခြောက်ရာစုအတွင်းက ဤတောင်ကုန်းသို့ ခေတ္တခဏရောက်ရှိခဲ့သူ မဟာခရီးသည်ကြီး ဗုဒ္ဓဂုတ္တ၏ အတ္ထုပ္ပတ္တိ၌ ဖော်ပြထားချက်ဖြစ်သည်။

၁၉-ရာစုအတွင်းက ကုက္ကုဋ္ဌပါဒဂီရိကို အကြိမ်များစွာ ကြိုးစား၍ ရှာဖွေခဲ့ကြသည်။ ကန်နင်ဟမ်က ကုရကီဟာရ ရွာအနီးရှိ တောင်ကုန်းနိမ့် တစ်ခုဖြစ်နိုင်သည်ဟု ထင်မှတ်ခဲ့ပြီး အောရယ်စတိန်း (Aurel Stein) ကမူ ကုရကီဟာရ၏ အနောက်တောင်ဖက် ခြောက်ကီလိုမီတာခန့်အကွာရှိ သောဘနာထ (Sobnath) တောင်ကုန်းဖြစ်သည်ဟု ယူဆခဲ့သည်။ သို့ရာတွင် ယင်းနှစ်ရပ်လုံးမှာ လက်ခံနိုင်လောက်သည့် မှန်းဆချက်များ မဟုတ်ချေ။ နောက်ဆုံး ၁၉၀၆-ခုနှစ်၌ အာရ်ဒီ ဘနာဂျီး (R. D. Banerjee) အမည်ရှိပုဂ္ဂိုလ်သည် ကုက္ကုဋ္ဌပါဒဂီရိအကြောင်း ရှေးခေတ် မှတ်တမ်းများနှင့် များစွာထပ်တူ ညီခဲ့သော ဂုရပ (Gurpa) ခေါ်သည့် ဂယာအရှေ့တောင်ဖက်မှ တောင်ကုန်းတစ်ခုကို တွေ့ရှိခဲ့သည်။ ဤဂုရပအမည်မှာ ဤတောင်မြစ်၏ အမည်ရှည် ဂုရပဒ၏ အတိုကောက်ဖြစ်သည်။ ဤနေရာတွင် ဗုဒ္ဓဘာသာဆိုင်ရာ ရှေးဟောင်းပစ္စည်း များတွေ့ရှိရပြီး ရှေးခေတ်ဘုရားဖူးများ ဖော်ပြထားသည့်ဂူများ၊ လျှိုမြောင်ကြားများနှင့် တောင်ထွတ်များအားလုံးကို ဤတောင်၌ တွေ့ရှိရသည်။ ယခုအချိန်၌ ဂုရပသည် ထူထပ်သည့် သစ်တောများဖြင့် ပတ်ဝန်းထားသောကြောင့် မြတ်ဗုဒ္ဓလက်ထက် တော်ကအတိုင်း ရှုမြင်ရသည်နှင့် များစွာတူညီနေဆဲဖြစ်သော မဇ္ဈိမဒေသ ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော် အနည်းငယ်အနက် တစ်ခုဖြစ်သည်။

ကြည့်ရှုဖွယ်
ဂုရပတောင်

မီတာ ၃၀၀-ခန့်မြင့်သည့် ဂုရပတောင်သည် ဂင်္ဂါဖြစ်ဝှမ်းဒေသအတွင်းရှိ အမြင့်ဆုံး တောင်များ၌ ပါဝင်သည်။ ဘုရားဖူးသည် တောင်ခြေသို့ရောက်ရန် ဂုရပရွာမှ တစ်ကီလိုခန့်ရှည်လျားသော သစ်တောကို လမ်းလျှောက်၍ ဖြတ်သန်းရသည်။ တောင်ခြေမှ ခြေကျင်လူသွား လမ်းကြမ်းဖြင့် တောင်ထိပ်သို့ တက်ရသည်။ နာရီဝက်ခန့်ကြိုးစား၍ တက်ပြီးနောက် ဘုရားဖူးသည် ကျောက်တုံး

ကြီးများရှိရာ ကျောက်ထူထပ်သည့် ဟင်းလင်းပြင်နေရာ ကွက်လပ်တစ်ခုသို့ ရောက်ရှိသွားသည်။ ကျောက်တောင်ကြီးနှစ်ခုအကြား၌ ကြည်နက်သောရေရှိသည့် ရေလှောင်ကန်တစ်ခုရှိသည်။ လူသွားလမ်းသည် နောက်ဆုံး၌ ကျောက်တောင် ချောက်ကမ်းပါးကြီး အခြေသို့ ရောက်သွားသည်အထိ အပေါ်ဘက်သို့ ကွေ့ဝိုက်၍ တက်သွားသည်။ ညာဘက်၌ ဖြတ်မသွားနိုင်သည့် ဂူတစ်ခုရှိပြီး ဘယ်ဘက်တွင် ချောက်ကမ်းပါး အောက်ခြေမှ အပေါ်ထိပ်သို့ ရောက်သွားသည့် ကျောက်တောင်အက်ကြောင်း လမ်းကျဉ်းရှိသည်။ ဤတောင်ကုန်းနေရာသည် အစဉ်အလာ ပြောဆိုချက်အရ အရှင်မဟာကဿပမထေရ်ကြီး ကျောက်တောင်ကို တောင်ဝှေးဖြင့်ရိုက်ခတ်စဉ် အရှင်မြတ် တစ်ဘက်သို့ ဖြတ်ကျော်သွားနိုင်အောင် ပွင့်သွားခဲ့သောနေရာ ဖြစ်မည်ဟုယူဆရသည်။ ဤကျောက်တောင်ကြားသို့ဝင်လျက် မီတာ ၇၀-ခန့် ရှေ့သို့ဆက်သွားခြင်း၌ ဘုရားဖူးသည် ညာဘက်သို့ ချိုးကွေ့လိုက်ပါက လုံးဝ မှောင်မည်းနေသော ဂူတစ်ခုထဲသို့ ရောက်သွားသည်။ လက်နှိပ်ဓာတ်မီးပါလျှင် ရှေ့သို့ ပိုမိုလွယ်ကူစွာ ဆက်သွားနိုင်ပါလိမ့်မည်။ ယင်းဂူသည် အခြားဂူတစ်ခု၏ အဝင်သို့ ကျောက်တုံးများကိုဖြတ်၍ ရောက်သွားသည့် ငေါထွက်နေသော ချောက်ကမ်းပါးစွန်းဆီ ရောက်သည်ထိ ဟင်းလင်းပွင့်နေသည်။ ဤ(အခြား)ဂူမှာ ကျောက်တုံးအရှင်တစ်ခုကို ဖြတ်ထွင်းထားသော ရေလှောင်ကန်၏အစွန်းရှိ ရှုမငြီးဖွယ် ရေတံခွန်၌ ဆုံးသွားသည်။ ကုက္ကုဋ္ဌပါဒဂီရိသို့ ရဟန်းတော် ဖာဟီယန် ရောက်သွားသော အခါ ၎င်းအား အရှင်မဟာကဿပ ရေချိုးလေ့ရှိခဲ့သည့် ဟု (ဒေသခံတို့) ပြောပြသော ရေကိုတွေ့ရပြီး ဘုရားဖူးများသည် ဆေးဘက်ဝင်ပစ္စည်းဟုယူဆ၍ ယင်းရေမှ ရွှံ့ညွှန်များကို ယူကြသည်။ ဖာဟီယန် ရည်ညွှန်းခဲ့သည်မှာ ဤရေလှောင်ကန်လား သို့တည်းမဟုတ် တောင်မှစီးဆင်းသော နောက်ထပ်(အခြား) ကျောက်ရေ ကန်တစ်ခုလားဟူသည်မှာ မရှင်းလင်းပေ။

ဂူဝင်ပေါက်သို့ လာလမ်းအတိုင်းပြန်လာပြီး ဆက်၍ အပေါ်သို့တက်သွားလျှင် ဘုရားဖူးသည် မကြာမီ တောင်ထွတ်ပေါ်သို့ ဆိုက်ရောက်သွားသည်။ ယင်းတောင်ထိပ်ပေါ်၌ ခပ်ကြမ်းကြမ်း တည်ဆောက်ထားသော ဟိန္ဒူ ဘုရား ကျောင်းတန်းရှိသည်။ ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်တစ်ဆူ၊ တာရာရုပ်တု တစ်ခုနှင့် ပန်းပုရုပ်ထွင်းကျောက်တုံး အပိုင်းအစ များစွာကို နံရံ၌ အင်္ဂါတေဖြင့်ကပ်ထားသည်။ နောက်ဆုံးဘုရားခန်း၏ကြမ်းပြင်၌ ခြေရာနှစ်စုံပါသည့် ကျောက်တုံး တစ်တုံးရှိပြီး ယင်းအပေါ်၌ ဆယ်ရာစု ကျောက်စာများ ရေးထွင်းထားသည်။ ရှေးခေတ် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များက ယင်းခြေရာတော်များမှာ အရှင်မဟာကဿပ၏ ခြေရာတော်များဖြစ်သည်ဟု ယုံကြည်ကြပြီး ယခုခေတ်ဒေသခံများကမူ ယင်းတို့မှာ တောင်စောင့်နတ်သမီး၏ ခြေရာများဖြစ်သည်ဟု ယုံကြည်ကြသည်။

ဘုရားကျောင်းများ၏ရှေ့တွင် မညီမညာ ခုတ်ဖြတ်ထားသည့် ကျောက်တုံးဖြင့် တည်ဆောက်ထားသည့် လေးထောင့်ပုံ ဧရာမအဆောက်အအုံကြီး တစ်ခု၏ အုတ်မြစ်များရှိသည်။ ယင်းသည် အဇာတသတ်မင်း တည်ဆောက်ခဲ့သည်ဆိုသော ကျော်ကြား ထင်ရှားလှသည့် ကုတ္တုဇူပါဒဂိရိစေတီ၏ အကြွင်းအကျန်များ ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ မေတ္ထေယျဘုရားလောင်း၏ ရုပ်တုများ၌ အမြဲတမ်းသရဖူဆောင်း၍ သရုပ်ဖော်ထားသည်မှာ ဤစေတီတော်၌ ဖြစ်သည်။ အဆိုပါ ဟိန္ဒူဘုရားကျောင်းတန်း၏ နောက်ဘက်တွင် ပလ္လခေတ်လက်ရာ လှပသပ်ရပ်စွာ ထွင်းထုထားသည့် ကျောက်စေတီသုံးဆူ ရှိသည်။ ဂုရုပတောင်ထိပ်မှ ရှုမြော်ခင်းမှာ အလွန်သာယာသည်။ အရှေ့နှင့် အနောက်ဘက်များ၌ ဂုရု၏အခြားတောင်ထွတ်နှစ်ခုရှိပြီး မြောက်ဘက်တွင် ဗိဟာပြည်နယ်၏ စိုက်ပျိုးကွင်းများရှိလျက် တောင်ဘက်၌မူ တောတန်းများ တစ်မျှော်တစ်ခေါ် မျက်စိတစ်ဆုံး ဝေးလံရှည်လျားလှသည်။

သွားရောက်ရန်
ဂယာမှ မြစ်ကိုဖြတ်သည့် တံတားသစ်ဖြင့် ဖာတီပူရမြို့မှတစ်ဆင့် ဖာတီပူရလမ်းအတိုင်း ဂုရုပရွာသို့သွားပါ။ လမ်းမှာ ကတ္တရာခင်းထားသော်လည်း ဖာတီပူရအထိ လမ်းကြမ်းပြီး ယင်းမြို့လွန်လျှင် ကတ္တရာမရှိတော့ချေ။ စုစုပေါင်း ၃၃-ကီလိုမီတာ ခန့်ဝေးသည်။ ဂုရုပရွာသို့ ဘတ်စ်ကားများမရှိသဖြင့် မော်တော်ယာဉ်ငှားရန် လိုအပ်သည်။ ဂုရုပရွာမှ ရထားလမ်းကို ဖြတ်လျက် ဂုရုပတောင်သို့သွားသည့် လမ်းများအနက် တစ်ခုကိုယူ၍ ခြေကျင်ဆက်သွားရသည်။

၁၄။ လောရီယနန္ဒာနဂရမြို့

လောရီယနန္ဒာနဂရ မြို့ငယ်သည် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်နှင့် ပတ်သက်ကြောင်း လူသိမများသော်လည်း ယင်းမြို့နယ် အတွင်းရှိ အမှတ်တရပစ္စည်းများကို ကြည့်ပါက ယင်းမြို့ သည် ရှေးခေတ်ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များအဖို့ အထူးကြီးကျယ် ခမ်းနားသည့် (နေရာ)တစ်ခုဖြစ်ခဲ့မည်မှာ သေချာသည်။ မြို့ပတ်ဝန်းကျင်တွင် မြက်ထူထပ်သည့် တောင်တန်း ၂၀-ခန့်ရှိပြီး တစ်ခုမှာ အရှေ့မှအနောက်သို့ ထိုးထွက် နေပြီး အခြားတစ်ခုမှာ မြောက်မှတောင်သို့တန်းနေလျက် တစ်ခုနှင့်တစ်ခု မျဉ်းပြိုင်အနေ အထားဖြစ်သည်။ ယင်း တောင်ကုန်းများမှာ ရှေးဟောင်းစေတီတော်ရာများ ဖြစ် နိုင်သည်။ ယင်းတို့ကို တူးဖော်ချက်များအရ မြေအိုး အကျိုးအပွဲများ၊ မိကျွမ်းအရိုးများ ပေါ်ထွက်လာပြီး အ ခြားတူးဖော်ချက်တစ်ခုတွင် ရွှေချောင်းဖြင့် ပြုလုပ်ထား သော လူသားပုံစံငယ်တစ်ခုရရှိသည်။ စေတီတော်များ၌ ပြုပြင်တည်ဆောက်ထားသော သွင်ပြင်အနေအထားများ မတွေ့ရသဖြင့် ယင်းစေတီများမှာ အလွန်ရှေးကျကြောင်း ဖော်ပြလျက်ရှိသည်။ ထို့ပြင် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များ စိတ်ဝင် စားဖွယ်ဖြစ်သည့် လောရီယနန္ဒာနဂရမြို့ရှိ အခြားတောင် ကုန်းနှစ်ခု ရှိသေးသည်။

ကြည့်ရှုဖွယ်

အသောကကျောက်စာတိုင်
အသောကမင်းတရားကြီးသည် မူလက ကျောက်စာတိုင် လုံးရေ ၄၀-ခန့်စိုက်ထူခဲ့ကြောင်း ယုံကြည်ရသော်လည်း ယင်းတို့အနက်မှ အနည်းငယ်သာ မျက်မစီးဘဲ ကျန်ရှိ နေသေးသည်။ အချို့မှာ မိုးကြိုးခပြီး အချို့မှာ လဲကျကျိုး ပျက်ကုန်ကြသည်။ အချို့မှာမူ အခြားနေရာသို့ ဆွဲယူ ခြင်းခံရပြီး ဆန်ချီကျောက်စာတိုင်ကဲ့သို့သော အချို့မှာ အခြားရည်ရွယ်ချက် အမျိုးမျိုးဖြင့် အသုံးပြုရန် ချိုးဖျက် ခြင်းခံခဲ့ရသည်။ လောရီယနန္ဒာနဂရမြို့ရှိ ကျောက်စာ သည်သာလျှင် ကျောက်စာတိုင်ထိပ်ပိုင်း နဂိုပုံမပျက်ဘဲ မူလနေရာ၌ မပျက်မစီးတည်ရှိသည်။ ယင်းသို့ (တည်ရှိ ခြင်း)ဖြင့် တစ်ချိန်က ပြုလုပ်ခဲ့သော ခမ်းနားလှသည့် ယင်းအထိမ်းမှတ် ပစ္စည်းများနှင့်ပတ်သက်၍ အင်အား ကောင်းသည့် တစ်စေ့တစ်စောင်း ထင်မြင်ချက်တစ်ရပ်ကို ရရှိစေသည်။ ကျောက်စာတိုင်လုံးပတ်မှာ အတွင်းဘက် သို့ တဖြည်းဖြည်း လျှောစောင်း ပုံရှိပြီး ၁၂ ဒသမ ၈ မီတာမြင့်သည်။ သို့ရာတွင် ရာစုနှစ်များစွာ ကြာညောင်း ခဲ့ပြီဖြစ်၍ မြေကြီးထဲသို့ အနည်းငယ် မြုပ်ဝင်သွား နိုင်သည်။ ကျောက်စာတိုင်ထိပ်ပိုင်းသည် မိဂဒါဝုန်

ကျောက်စာတိုင်ထိပ်ပိုင်းထက် အမြတ်အစွန်း ပိုများ လျက် ပိုမိုပူအိုင်အိုင်ပုံဖြစ်သည်။ ၎င်း၏ (ခေါင်းပိုင်း) အောက်ဘက်တွင် ဝက်အူရစ်ကွင်း (ဖောင်းရစ်)ပါရှိ သည်။ ယင်း (ဖောင်းရစ်)ပေါ်တွင် ဘယ်မှညာသို့ ငန်း ငှက်ပြေးနေဟန် ပန်းပုရုပ်ပါသည့် စည်ပုံ(အပိုင်း)ပါရှိ သည်။ စည်ပုံ (အပိုင်း) ပေါ်တွင် သပ်ရပ်ကောင်းမွန်စွာ ထွင်းထုထားသော စွမ်းအင်ကြီးမားပြီး မဟာဆန်သည့် ရုပ်ပုံများနှင့် ဝပ်နေသည့် ခြင်္သေ့တစ်ကောင်ပါသည်။ ကံမကောင်းခြင်းမှာ ခြင်္သေ့မျက်နှာပုံ ပျောက်ဆုံးနေ သည်။ ၁၆၆၀-ခုနှစ် မစ္စတာဂျူမလာ (Mr. Jumla)၏ စစ်တပ်ဖြတ်ကျော်စဉ် အမြောက်ဆန် ထိမှန်ခဲ့ခြင်း ဖြစ် ဖွယ်ရှိသည်။ ဘီစီ ၂၄၄ ခုနှစ်တွင် ထုတ်ပြန်ခဲ့သည့် အသောက ကြေညာချက်ခြောက်ခုကို လောရီယနန္ဒာနဂရ မြို့ကျောက်စာ၌ ရေးထွင်းထားသည်။ အသောကမင်း၏ စီမံခန့်ခွဲရေးအပေါ် ဗုဒ္ဓဝါနန်းစံများကို အသုံးချရေး အ တွက် အသောက၏ကြိုးပမ်းမှု အတိုင်းအတာနှင့် ပတ် သက်သည့် အတွေးအမြင်ကောင်း တစ်ရပ်ကို ပေးထား သောကြောင့် ထိုကျောက်စာကြေညာစာတမ်းများကို အပြည့်အစုံ ကိုးကားပြ ထိုက်ပါသည် -

‘နတ်တို့ ချစ်မြတ်နိုးခြင်းခံရသူ (မင်းကြီး)က ဤသို့ မိန့်မြွက်၏ - ဤဓမ္မကြေညာစာတမ်းကို ငါ၏နန်းစံ ၂၆-နှစ်မြောက်ရှိသောအခါ ထုတ် ပြန်၏။ ဓမ္မကို ချစ်မြတ်နိုးခြင်းမရှိဘဲ မိမိကိုယ် ကို စစ်ဆေးခြင်း၊ လေးစားခြင်း၊ (မကောင်းမှု ကို) ကြောက်ရွံ့ခြင်း၊ (ကောင်းမှုပြုရန်) စိတ် အားထက်သန်ခြင်း မရှိဘဲ ဤဘဝနောင်ဘဝ ချမ်းသာမှုဟူသည်ကို ရရှိရန် ခဲယဉ်း၏။ သို့ ရာတွင် ငါ၏သင်ကြားမှုမှ တစ်ဆင့် ဓမ္မကို ဂရုစိုက်ခြင်း၊ ဓမ္မကို ချစ်မြတ်နိုးခြင်းတို့ နေ့စဉ် နေ့တိုင်း တိုးတက်ပြန့်ပွားလာနေပြီး ဆက် လက်စည်ပင်နေလိမ့်ဦးမည်။ ငါ၏ အဆင့်မြင့် အဆင့်နိမ့် အလယ်အလတ်အဆင့်ရှိ အရာရှိ များသည် ဓမ္မကို (လက်တွေ့) လေ့ကျင့် လိုက် နာနေကြသဖြင့် အခြားပုဂ္ဂိုလ်များအား ထိုနည်း အတူ (လိုက်နာ)ဆောင်ရွက်ရန် စိတ်အားထက် သန်စေသည့် စွမ်းရည်ရှိကြ၏။ နယ်ခြားဒေသ ရှိ မဟာမကြ(အမတ်ကြီး)များသည် ထိုနည်း အတူ ပြုကျင့်နေကြ၏။ ငါ၏ ညွှန်ကြားချက် များကား ဓမ္မနှင့်(အညီ) ကာကွယ် စောင့် ရှောက်ရန်၊ ဓမ္မကို အမှီပြု၍ (ကိုယ်စိတ်) ချမ်း သာမှုကို ဆောင်ရွက်ရန်နှင့် ဓမ္မနှင့်အညီ ထိန်း သိမ်းစောင့်ရှောက်ရန်တို့ ဖြစ်၏။

‘နတ်တို့ ချစ်မြတ်နိုးခြင်းခံရသူ ပိယဒဿီ မင်းကြီးက ဤသို့မိန့်မြွက်၏ - ဓမ္မသည်

ကောင်းမြတ်လှ၏။ သို့တပြားကား ဓမ္မဟူသည် အဘယ်နည်း။ ဓမ္မဟူသည် မကောင်းမှုနည်းခြင်း၊ ကောင်းမှုများခြင်း၊ သနားကြင်နာခြင်း၊ ရက်ရော (စေတနာကောင်း)ခြင်း၊ မှန်ကန်သော သစ္စာတရားရှိခြင်း၊ စင်ကြယ်ခြင်းတို့ဖြစ်၏။ ငါသည် နည်းလမ်းမျိုးစုံဖြင့် (အသိ)ပညာဒါနကို ပေးလှူပြီးဖြစ်၏။ ခြေနှစ်ချောင်း ခြေလေးချောင်းရှိသော သတ္တဝါများ၊ ငှက်များနှင့် ရေ၌နေသော သတ္တဝါများအား ဇီဝိတဒါန အပါအဝင် အရာအားလုံးကို ပေးလှူပြီးဖြစ်၏။ ထို့ပြင် အခြားများစွာသော ကောင်းမှုများကို (လည်း) ငါပြုလုပ်ပြီးဖြစ်၏။ ထို(ကျင့်စဉ်)ကို လိုက်နာနိုင်စေရန် ဤဓမ္မပြန်တမ်းကို ရေး(ထွင်း)ခြင်း ဖြစ်ပြီး ယင်း(ကြေညာစာတမ်း)သည် အခွန်ရှည်စွာ တည်တံ့နိုင်ပါစေ။ ဤ(ကြေညာချက်)ကို လိုက်နာ ကျင့်သုံးသူသည် ကောင်းမှု ကုသိုလ်တရားများကို သင့်လျော်လျောက်ပတ်စွာ ပြုလုပ်နိုင်လိမ့်မည်။

‘နတ်တို့ ချစ်မြတ်နိုးခြင်းခံရသူ ပိယဒဿီ မင်းကြီးသည် ဤသို့မိန့်မြှောက်၏ - လူအများသည် “ငါသည် ဤ ကောင်းသောအမှုကို ပြုပြီးပြီ”ဟု ပြောဆိုလျက် မိမိတို့၏ ကောင်းသော အပြုအမူများကိုသာလျှင် မြင်ကြ၏။ သို့သော် ၎င်းတို့သည် “ငါသည် မကောင်းမှုကို ပြုပြီးပြီ၊ သို့မဟုတ် ဤကား မကောင်းမှုတည်း”ဟု ပြောဆိုလျက် မိမိ၏ မကောင်းသော အပြုအမူများကိုမူ မမြင်တတ်ကြချေ။ သို့ရာတွင် ဤ (မိမိ၏မကောင်းသော အခြေအနေ)ကိုကား မြင်ရန် ခဲယဉ်းလှ၏။ တစ်စုံတစ်ယောက်သည် ဤသို့ တွေးမြင်သင့်၏ “ဤကား မကောင်းမှုသို့၊ ခက်ထန်ခြင်းသို့၊ ရက်စက်မှုသို့၊ စိတ်ဆိုးအမျက်ထွက်ခြင်းသို့၊ ထောင်လွှားခြင်းသို့၊ ငြူစူ စောင်းမြောင်းခြင်းသို့ ပို့ပေးတတ်သော အရာများဖြစ်ချေ၏။ ထို (မကောင်းမှု) ကိစ္စများဖြင့် မိမိကိုယ်ကို မိမိ မပျက်စီးစေသင့်”ဟု ဆင်ခြင်သင့်၏။ ထို့ပြင်လည်း တစ်စုံတစ်ယောက်သည် ဤသို့ ဆင်ခြင်ရမည် “ဤအမှုသည်ကား ဤဘနောင်ဘဝ ချမ်းသာသူခကို ရရှိစေ၏” (ဟု ဆင်ခြင်ရမည်)။

‘နတ်တို့ ချစ်မြတ်နိုးခြင်းခံရသူ (မင်းကြီး)က ဤသို့ မိန့်မြှောက်၏ - ဤဓမ္မပြန်တမ်းကို ငါ၏ နန်းစံနှစ် ၂၆-နှစ် မြောက်တွင် ရေး(ထွင်း)၏။ ငါ၏ ရုဇက(မင်းမှုထမ်း)များသည် လူသားတို့အကြား၊ ရာပေါင်း ထောင်ပေါင်း များစွာသော

လူများအကြား လုပ်ကိုင်ဆောင်ရွက်နေကြ၏။ အသနားခံစာများ၊ တရားရုံးချုပ်ရေး (ဆိုင်ရာ) ကြားနာမှုများကို ၎င်း(ရုဇက)တို့အတွက် ထားခဲ့ပြီးဖြစ်၏။ (ဤသည်မှာ) ၎င်းတို့အနေဖြင့် မိမိတို့၏ တာဝန်ကို ယုံကြည် စိတ်ချစွာ မကြောက်မရွံ ဆောင်ရွက်နိုင်ရန်နှင့် နိုင်ငံတော်အတွင်းရှိ လူထုတစ်ရပ်လုံး၏ ကောင်းကျိုးချမ်းသာနှင့် အကျိုးကျေးဇူးတို့အတွက်(ဖြစ်၏)။ သို့ရာတွင် ၎င်း(ရုဇက)တို့သည် ချမ်းသာ ဆင်းရဲကို ဖြစ်ပေါ်စေသောအရာကို သတိရရမည်။ ၎င်းတို့ကိုယ်တိုင် ဓမ္မကို မြတ်နိုးကြလျက် နိုင်ငံတော်အတွင်းရှိ လူအပေါင်းအား (ထိုနည်းအတူ ပြုမူစေရန်) အားပေး တိုက်တွန်းရမည်။ ဤသို့ဖြင့် ၎င်းတို့အားလုံး ဤဘဝ နောင်ဘဝ ချမ်းသာကို ရရှိနိုင်မည်ဖြစ်၏။ ယင်းရုဇကတို့သည် ငါ့အား အလုပ်အကျွေးပြုရန် စိတ်အားထက်သန်ကြ၏။ ယင်း(ရုဇက)တို့သည် ငါ့ဆန္ဒကို သိကြကုန်သော၊ ငါ နှစ်သက်စေရန် အလို့ငှာ ရုဇကတို့ကို ညွှန်ကြားကြသော အခြားအရာရှိတို့၏ စကားကိုလည်း နာခံကြ၏။ လူတစ်ယောက်သည် လိမ္မာကျွမ်းကျင်သည့် ကလေးထိန်းထံ မိမိ၏ကလေးကို အပ်နှံထားခြင်း၌ “ဤကလေးထိန်းသည် ငါ့ကလေးကို ကောင်းစွာ စောင့်ရှောင့်နိုင်လိမ့်မည်”ဟု တွေးထင်ပြီး ယုံကြည်စိတ်ချသွားသကဲ့သို့ ထို့အတူပင် ရုဇကတို့ကို နိုင်ငံတော်အတွင်းရှိ လူအပေါင်း၏ ကောင်းကျိုးချမ်းသာအတွက် ငါခန့်ထားတော်မူ၏။

‘အသနားခံစာနှင့် တရားရုံးစီမံညွှန်ကြားချက်များအား ကြားနာမှုကို ရုဇကများအတွက် ထားရမည်။ (ဤသည် မှာ) ထို(ရုဇက)တို့အနေဖြင့် ၎င်းတို့၏တာဝန်ကို အနှောင့်အယှက် အကြောက်အရှံ့မရှိဘဲ ယုံကြည်စိတ်ချစွာ ဆောင်ရွက်နိုင်ရန်ဖြစ်၏။ ဥပဒေနှင့် ပြစ်ဒဏ်ချမှတ်မှုသည် ထပ်တူညီရမည်ကို ငါအလိုရှိ၏။ ထောင်တွင်းရှိ သေဒဏ်ထားခြင်းခံရသူအား သုံးရက် (အသက်ရှင်) နေထိုင်ခွင့် ပေးအပ်သည်အထိပင် ငါခွင့်ပြု၏။ ဤ (သုံးရက်)အချိန်အတွင်း ၎င်း အကျဉ်းသားတို့၏ (မိဘ) ဆွေမျိုးများသည် အကျဉ်းသား အသက်ချမ်းသာရာရရှိရန် အသနားခံမှုများပြု (တင်သွင်း)နိုင်၏။ ၎င်းတို့ကိုယ်စား တောင်းပန်မည့်သူ မရှိတော့လျှင် အကျဉ်းသားများသည် နောင်ဘဝ ကောင်းကျိုးချမ်းသာအတွက် အလှူဒါနများပြုနိုင် သို့မဟုတ် ဥပုသ် သီလများစောင့်

သုံးနိုင်၏။ အကျဉ်းသား တစ်ယောက်၏ အသက်သည် အကန့်အသတ်ရှိပြီးဖြစ်သော်လည်း ဤနည်းလမ်းဖြင့် ၎င်းတို့ နောင်ဘဝအတွက် ပြင်ဆင်နိုင်မှုကို အမှန်ပင် ငါ့ဆန္ဒရှိ၏။ ဤသို့ဖြင့် လူအများ၏ ဓမ္မလေ့ကျင့် အားထုတ်မှု၊ မိမိကိုယ်ကို ထိန်းချုပ်မှုနှင့် ရက်ရောမှုများ တိုးပွားလာနိုင်၏။

‘နတ်တို့ ချစ်မြတ်နိုးခြင်းခံရသူ ပိယဒသီမင်းကြီးသည် ဤသို့မိန့်မြွက်၏ - ငါ၏နန်းစံ ၂၆-နှစ်ရှိသောအခါ စာကလေးငှက်၊ သာလိကာ၊ အရုဏ(ငှက်)၊ ငန်းနီ၊ ငန်းရိုင်း၊ နန္ဒီမုခ (ငှက်)၊ ဂေလတ (ငှက်)၊ လင်းနို့၊ ပုရွက် ဆိတ်ဘုရင်မ၊ ရေချိုလိပ်များ၊ အရိုးမဲ့ငါးများ၊ ဝေဒရေယက (ငါး)၊ ဂင်္ဂပူပတက (ငါး)၊ သင်္ကီယ (ငါး)၊ ရေငန် လိပ်များ၊ ဖြူကောင်၊ ရှဉ့်၊ သမင်၊ နွား၊ ဩကပိဏ္ဍ၊ သိုးရိုင်း၊ ပင်ဂွင်းရိုင်း၊ အိမ်မွေးပင်ဂွင်းရိုင်းနှင့် အသုံးလည်းမကျ စားလည်းမစားကောင်းသော အခြေလေးချောင်း သတ္တဝါများဟူသော တိရစ္ဆာန်အမျိုးမျိုးအား ကာကွယ်စောင့်ရှောင့် (ဘေးမဲ့ပေး)ရန် ကြေညာလိုက်၏။ သားငယ် သို့မဟုတ် သားငယ်များအား နို့တိုက် လျက်ရှိကြသည့် သို့ထီး သိုးမများ၊ ဝက်မများကိုလည်း (ကာကွယ်ရမည်)။ ကြက်ဖများကို မသင်းကွပ်ရ။ သက်ရှိသတ္တဝါများ နေထိုင်ရာ သစ်ပင်၏ အခွံများကို မီးမရှို့ရ။ အကြောင်းမရှိဘဲ သက်ရှိများကို သတ်ဖြတ်ရန် သစ်တောများကို မီးမရှို့ရ။ တိရစ္ဆာန် တစ်ကောင်ကို အခြားတိရစ္ဆာန် တစ်ကောင်အား မကျွေးမွေးရ။ စတုရမသိ သုံးရက်၊ တိသာသုံးရက်နှင့် ဥပုသ် (ကြို) ၁၄-ရက်၊ ၁၅-ရက် (ဥပုသ်နေ့)များအတွင်း ငါးများကို ကာကွယ်ရမည်။ ရောင်းဝယ်ခြင်း မပြုရ။ ထို(ဖော်ပြပြီး) ရက်များအတွင်း ဆင်သတ်ရုံမှာဖြစ်စေ၊ ငါးသတ်ရုံမှာဖြစ်စေ တိရစ္ဆာန်များကို မသတ်ရ။ တစ်ပက္ခ၏ ၈-ရက်မြောက်နေ့များ၊ တိသာပုနဗ္ဗသုရက်များ၊ ၁၄-ရက်နှင့် ၁၅-ရက်နေ့များ စတုရမ ၃-ရက်နှင့် အခြားမင်္ဂလာရက်များ၌ နွားများကို မသင်းကွပ်ရ။ ဆိတ်သိုး၊ သိုးထီး၊ တောဝက်ထီးနှင့် ပုံမှန်အိမ်မွေး အခြားသတ္တဝါများအားလည်း (သင်းကွပ်ခြင်း)မပြုရ။ တိသာ၊ ပုနဗ္ဗသု၊ စတုရမသိနေ့များနှင့် စတုရမမသိ ၄-ရက်မြောက်နေ့များ၌ မြင်းများနှင့် နွားထီးများကို (မီးပူ) တံဆိပ်မခတ်နိုင်ရ။ ငါ့ နန်းစံနှစ်မှစ၍ ၂၆-နှစ်အတွင်း အကျဉ်းသားများ

အား အချိန်ကာလ ၂၅-မျိုး၌ လွတ်ငြိမ်း ချမ်းသာခွင့် ပေးပြီးဖြစ်၏။

‘နတ်တို့ ချစ်မြတ်နိုးခြင်းခံရသူ (မင်းကြီး)သည် ဤသို့ မိန့်မြွက်၏ - ငါ၏နန်းစံ ၁၂-နှစ်ရှိသောအခါ ငါသည် လူအပေါင်း ကောင်းကျိုး ချမ်းသာအတွက် ဓမ္မကျောက်စာများကို ရေးသားထွင်းထုရန် စတင်ဆောင်ရွက်စေခဲ့ ၏။ ယင်း (ပြန်တမ်း)များကို မချိုးဖောက်ခြင်းဖြင့် “လူအများ၏ ကောင်းကျိုး ချမ်းသာကို ငါမည်သို့ ဆောင် ကျဉ်းရမည်နည်း”ဟု ဆင်ခြင်လျက် ဓမ္မဖြင့် ကြီးပွားချမ်းသာနိုင်ကြစေရန် ဖြစ်၏။ ငါ၏ဆွေတော်မျိုးတော် များနှင့် အနီးအဝေး၌ နေကြသူအားလုံးသို့ ရည်ညွှန်း၏။ ဤသို့ဖြင့် ငါသည် ၎င်းတို့အား ချမ်းသာသုခသို့ ဆောင်ကြဉ်းနိုင်ပြီး၊ ၎င်းနောက် ငါသည် လိုက်လျောညီထွေစွာ ပြုမူနေထိုင်နိုင်၏။ ငါသည် အားလုံးသော (ဘာသရေး)အုပ်စုဝင်များအား တန်းတူညီမျှ ဆောင်ရွက်၏။ ငါသည် ပူဇော်မှု မျိုးစုံဖြင့် ဘာသာတရား အားလုံးအပေါ် ချီးမြှောက်မှုပြု၏။ သို့ရာတွင် လူထုပရိသတ်နှင့် ကိုယ်တိုင်တွေ့ဆုံမှုကို ပိုကောင်း၏ဟု ငါခံယူ၏။ ဤဓမ္မပြန်တမ်းကို ငါထီးနန်းစိုးစံပြီးနောက် ၂၆-နှစ်အကြာတွင် ရေး(ထွင်း)၏။’

ဤပြန်တမ်းမျိုးကို ယခုအခါ ဒေလီရှိ တောပရ (Topra)နှင့် မီးရုတ်(Meetut)ကျောက်စာများနှင့် အလာဟာဘတ် ကျောက်စာ၊ နှစ်ခုလုံး လောရိယနန္ဒာနဂရနက္ခ မဝေးလှသော နေရာတွင်ရှိသည့် လောရိယအရာရာဇ (Lauriya Araraj)နှင့် ရာမပုရဝ(Rampurva)တို့၌လည်း တွေ့ရသည်။ အသောက၏ ပြန်တမ်းများကဲ့သို့ပင် ကျောက်စာ၌ ခေတ်ဟောင်း ခေတ်သစ် ကျောက်ထွင်းပန်းချီလက်ရာ အများအပြားလည်းရှိသည်။ အသောက မင်းကြီးသည် ကျောက်စာစိုက်ထူရန် ဤနေရာကို ဘာကြောင့် ရွေးချယ်ခဲ့ကြောင်း မသိရသော်လည်း ရှေးခေတ်အခါတုန်းက လောရိယနန္ဒာနဂရသည် ပတ္တနားမှ လူမွန်နီသို့ ဘုရားဖူးခရီးစဉ်တွင် အဓိက(ခရီးတစ်ထောက်) ရပ်နားသည့်နေရာ တစ်ခုဖြစ်မည်ဟု ခန့်မှန်းရသည်။

စေတီ
အသောကကျောက်စာတိုင်မှ တစ်ကီလိုမီတာခွဲလောက်တွင် ဒေသဆိုင်ရာ သကြားစက်ရုံ၏ နောက်ဘက်၌ အိန္ဒိယတွင် တည်ထားခဲ့သည့် စေတီများအနက် အကြီးကျယ်ဆုံးတစ်ခုဖြစ်ခဲ့သည့် (စေတီတော်)၏ အကြွင်းအကျန်များရှိသည်။ စေတီသည် ယခုအခါ ၂၄-မီတာ ခန့်သာမြင့်သော်လည်း (ယခင်က) ၄၅၇-မီတာနီးပါး

အပိုင်းအဝန်းရှိသည်။ စေတီတော် အောက်ခြေ၌ (အုတ်မြစ်)သည် အခန်းကြီးများ အစီအရိဖြင့် မြင့်တက်နေသည်။ အောက်ခြေအဆင့်များမှာ ဗဟုဂံပုံရှိပြီး အပေါ်ပိုင်းမှာ အပိုင်းပုံဖြစ်သည်။ တူးဖော်တွေ့ရှိချက်များအရ စေတီတော်၏အူတိုင်ကို မြေကြီးဖြင့် ပြု လုပ်ထားသည်။ ထိပ်မှအောက်သို့ ၁၁-မီတာအနက်တွင် ပိုမိုသေးငယ်သည့် စေတီအပြည့်အစုံ တစ်ဆူတွေ့ရပြီး၊ ယင်း(စေတီ)အတွင်း ဓာတ်တော်များ မတွေ့ရချေ။ သို့ရာတွင် အတွင်းပိုင်း စေတီဘေးတွင် ဘုဇပတ်ခေါက်ရှည်တစ်ခု ထည့်ထားသည့် ကြုတ်တစ်ခု တွေ့ရှိရသည်။ ယင်းသည် အေဒီလေးရာစုက (ဘုဇပတ်ခေါက်)ဖြစ်ပြီး ဗုဒ္ဓဘာသာ ဆိုင်ရာ ကျမ်းဂန်တစ်ခုမှ စာမျက်နှာတစ်ခုဖြစ်သည်။ ဤမျှကြီးမားသည့် စေတီတော်အစိတ်အပိုင်းတစ်ခုအနေဖြင့် အရေးပါသည့် ဓာတ်တော်ကို ထည့်သွင်းဌာပနာရန် သို့မဟုတ် အရေးပါသည့် အဖြစ်အပျက်တစ်ခုကို အထိမ်းအမှတ်ပြုရန် တည်ဆောက်ခဲ့ရမည်ဖြစ်သော်လည်း မည်သည့်အရာဖြစ်ကြောင်း မဖော်ထုတ်နိုင်သေးဘဲရှိသည်။

သွားရောက်ရန်
လောရိယနန္ဒာဂရသည် ပတ္တနားမြောက်ဘက် ကားလမ်း မကြီးပေါ်၌ရှိသည့် ဗေတ္တိယာဟ (Bettiah)မှ ၂၆-ကီလိုမီတာ အကွာတွင်ရှိသည်။ ဗေတ္တိယာဟသည် ပတ္တနားမှ ၁၉၀-ကီလိုမီတာအကွာ မောတိဟာရိ(Motihari)နှင့် မူဇာဖာ (Muzaffa)ပူရမြို့များမှတစ်ဆင့် သွားရသည်။

၁၅။ ကေသရိယမြို့

ကေသမုတ္တရွာသား ကာလာမ (မည်သောခတ္တိ ယလူမျိုး)တို့သည် 'သကျမျိုးမှ တောထွက်လာ သည့် သာကီဝင်မင်းသား ရဟန်းဂေါတမသည် ယခုအခါ ကေသမုတ္တရွာသို့ ကြွရောက်နေ ကြောင်း' ကြားသိခဲ့ကြသည် (အံ ၁၊ ၁၈၇)။

ဝဇီရီနိုင်ငံ၏ အနောက်မြောက်ဖျားတွင် ကာလာမအမည်ရှိ အတော်အတန်လွတ်လပ်သည့် လူမျိုးရှိသည်။ ၎င်းတို့၏ အဓိကမြို့မှာ ကေသမုတ္တဖြစ်သည်။ ဤမြို့၏အရေးပါမှု သည် ဂန္ဓက (Gandak)မြစ်ကို ကျော်ဖြတ်သည့် အဓိက နေရာနှင့် နီးကပ်နေသောကြောင့်ဖြစ်သည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော် မြတ်၏ ရှေးဦးဆရာကြီးများအနက် တစ်ယောက်ဖြစ်သူ အာဠရ ကာလာမသည် ဤမြို့ဇာတိဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏ အရေးအပါဆုံး သုတ္တန်များအနက် တစ်ခုဖြစ်သည့် ကျော်ကြားလှသော ကေသမုတ္တိသုတ်ကို ဟောကြားခဲ့သည်မှာ ဤကေသမုတ္တမြို့သို့ ဒေသစာရီကြွ တော်မူစဉ်တွင်ဖြစ်သည်။ လှည့်လည်သွားလာသူ ပရိဗိုဇ် ဆရာကြီးများစွာတို့သည် ကေသမုတ္တရွာသို့ ရောက်ရှိကြ ပြီး ၎င်းတို့၏ဝါဒ (အယူ အဆ)များကို ဟောကြားလျက် အခြားပုဂ္ဂိုလ်များ၏ အတွေးအမြင်များကိုမူ ဝေဖန်ကဲ့ရဲ့ ကြသည်။ သို့ဖြစ်၍ ကေသမုတ္တမြို့သားတို့သည် မည်သူ ကို ယုံကြည်ရမည်ဟု မဝေခွဲနိုင်ဘဲရှိကြသည်။

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်ကမူ ၎င်းတို့ကိုယ်တိုင်၏ ဆွေကြုံ ခံစားသိရှိရမှုကိုသာ အားကိုးကြရန် အကြံပြုတိုက်တွန်း တော်မူသည် '(ကာလာမတို့) သင်တို့သည် သံသယ ဖြစ်သင့်လှ၏။ (သင်တို့သည်) ယုံမှားဖွယ်ကိစ္စ၌ သံသယ ပေါ်ပေါက်လာ ခြင်းဖြစ်ပေ၏။ ဖန်ဆင်းရှင် ဘုရားသခင် က ပေးအပ်သည်ဆိုသော အဆုံးအမဖြစ်ခြင်း၊ တစ်ဆင့် စကားကြားသိရခြင်း၊ ဆွေမျိုးစဉ်ဆက် ယုံကြည်ကိုးကွယ် လာခြင်းဟူသော အကြောင်းများကြောင့် လက်မခံကြ နှင့်။ ကျမ်းဂန်အဆိုဖြစ်ခြင်း၊ ယုတ္တိနည်းကျ ဆက်စပ် တွေးတောမှုဖြစ်ခြင်း တို့ကြောင့်လည်း လက်မခံကြနှင့်။ ခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာခြင်း သို့မဟုတ် ကြံစည်စဉ်းစားခြင်း၊ ဖြစ် နိုင်ခြေရှိခြင်း သို့မဟုတ် "သူသည် ငါ့ဆရာဖြစ်၏" ဟု

သော အသိများကြောင့်လည်း လက်မခံကြနှင့်။ သို့ရာ တွင် သင်တို့ကိုယ်တိုင် "ဤကား ကောင်းမွန်၏။ ဤကား အပြစ်ကင်း၏။ ဤကား ပညာရှိတို့ ချီးမွမ်းအပ်၏။ (ဤအကျင့်ကို) လိုက်နာကျင့်သုံးပါက ကောင်းကျိုးချမ်း သာသို့ ပို့ဆောင်နိုင်၏"ဟု သိမြင်သောအခါ ယင်းတရား များကို လက်ခံ၍ လိုက်နာကျင့်သုံးကြလော့'။

နှောင်းခေတ် ဒဏ္ဍာရီပုံပြင်များအရမူ ဗုဒ္ဓရှင်တော် မြတ် နောက်ဆုံးခရီးအဖြစ် ဝေသာလီမြို့မှ ကုသိနာရုံသို့ ထွက် ခွာသောအခါ ဝဇီရီတိုင်းသားလူအများသည် မိမိတို့ ချစ်မြတ်နိုးအပ်သော ဆရာအရှင်(ဗုဒ္ဓ)အား နောက်ထပ် တစ်ဖန် လုံးဝ ဖူးမြင်ရတော့မည်မဟုတ်ဟူသော အသိကို သည်းမခံနိုင်ကြဘဲ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏နောက်သို့ လိုက် ပါကြသည်။ မြတ်ဗုဒ္ဓက ၎င်းတို့နေအိမ်သို့ ပြန်သွားကြရန် အကြိမ်များစွာ မိန့်ကြားသော်လည်း လိုက်မြဲလိုက်ကြ သည်။ ဘုရင်းရှင် ကေသမုတ္တမြို့သို့ ဆိုက်ရောက်သွား သောအခါ ပရိသတ်ဘက်သို့လှည့်ပြီး နောက်ဆုံးအကြိမ် အဖြစ် လူထုပရိသတ်အား ကိုယ်တော်မြတ်တစ်ပါးတည်း ခရီးဆက်သွားခွင့်ပြုရန် တိုက်တွန်းတော်မူသည်။ ပရိ သတ်မှာမူ ပြန်သွားလိုခြင်းမရှိကြဘဲ သဘောတူ လိုက် လျော့ခဲ့ပြီး တစ်ယေယက်ပြီးတစ်ယေက် ပြန်လည်ထွက် ခွာကြသည်။ ဝဇီရီတိုင်းသား လူအများကို သနားကြင်နာ တော်မူသဖြင့် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်က မိမိကိုယ်စား ဆွမ်းခံ သပိတ်တော်ကို ၎င်းတို့အား ပေးစွန့်တော်မူသည်။ ယင်း သပိတ်တော်ကို (ဝဇီရီတိုင်း၏မြို့တော်) ဝေသာလီ၌ စေတီ တည်၍ ဌာပနာ(ထည့်သွင်း)ထားသည်။ နောင်အခါ ဤ ဖြစ်ရပ်ကို အထိမ်းအမှတ်ပြုရန်အတွက်ရော ကေသမုတ္တိ သုတ်ကို ဟောကြားတော်မူသည့်နေရာကို အထိမ်းအမှတ် ပြုရန်အတွက်ပါ ကေသမုတ္တမြို့၌ စေတီတစ်ဆူတည် ထားသည်။ ပါဠိပုတ္တမြို့မှ လူမို့နီသို့ဖြစ်စေ ကုသိနာရုံ သို့ဖြစ်စေ ခွဲထွက်သည့် ပင်မလမ်းမကြီးပေါ်တွင် တည်ရှိ သောကြောင့် ထိုနေရာနှစ်ခုသို့ သွားလိုသည့် ဘုရားဖူး သည် ကေသမုတ္တမြို့တွင် တစ်ထောက်ရပ်နားရသည်။ ဖာတီယန်ရော ဟူယင်ဆန်ပါ ကေသမုတ္တမြို့သို့ သွား ရောက်ခဲ့ပြီး စေတီတော်ကို ဖူးမြော်ရသော်လည်း ထိုစေ တီတော်အကြောင်း ၎င်းတို့၏ ဖော်ပြထားချက်မှာ အ ကျဉ်းချုပ်မျှသာဖြစ်သည်။

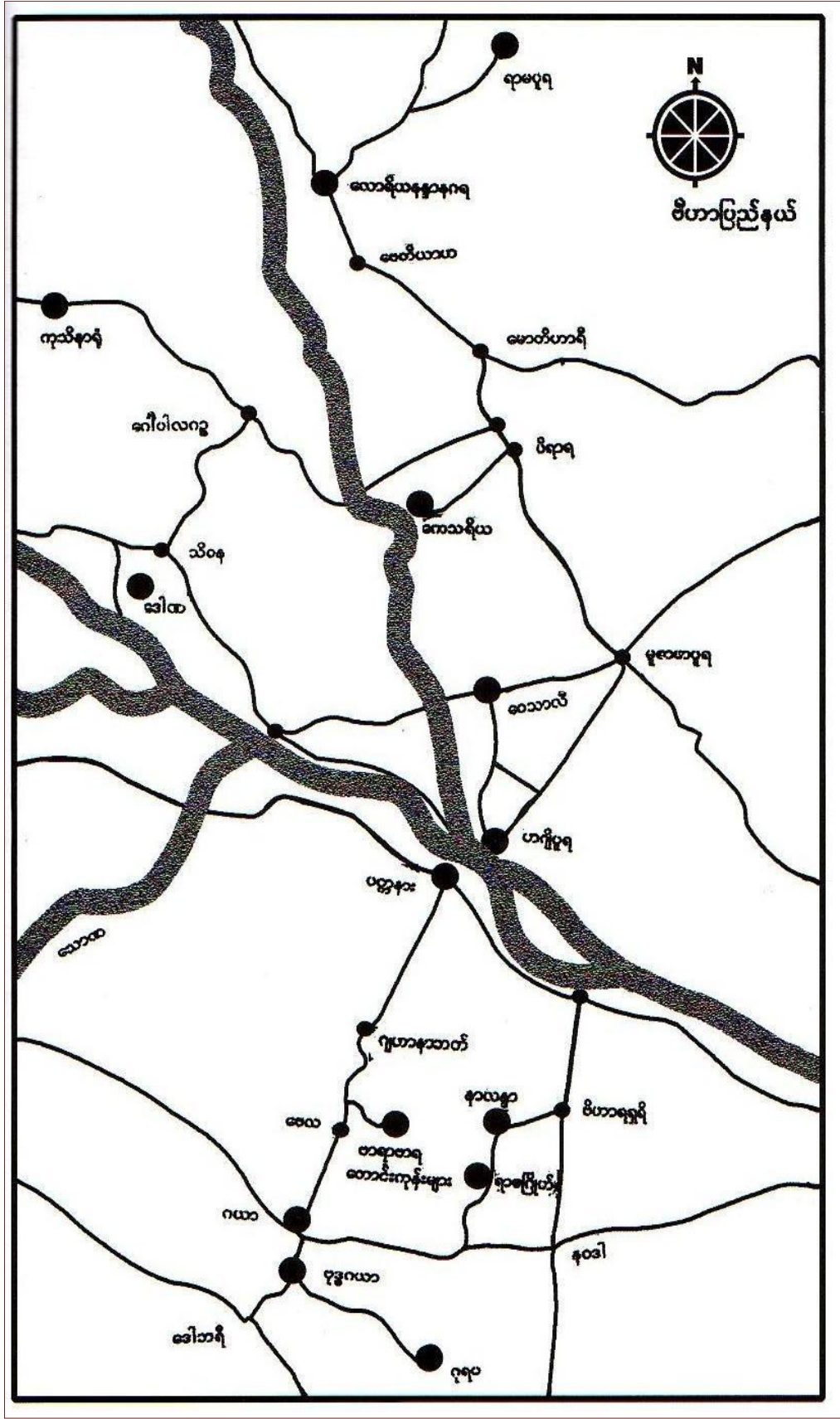
ကြည့်ရှုဖွယ် စေတီတော်

ပျက်စီးယိုယွင်းသည့် အခြေအနေတွင် ရှိသော်လည်း ကေသရိယမြို့စေတီသည် အလွန်အလွန် ဆွဲဆောင်အား ကောင်းသော မြင်ကွင်းဖြစ်သည်။ ကန်နှင့်ဟမ်သည် ဤစေတီကို တိုင်းထွာသောအခါ လုံးပတ် ၁၄၀၀- ပေရှုပြီး ၅၁-ပေမြင့် သည်။ စေတီတော်၏ကိုယ်ထည်မှာ မူလက ပေ ၇၀-ခန့် မြင့်မည်ဟုလည်း ခန့်မှန်းခဲ့သည်။ ၎င်း၏နောက်ဆုံးရှာ ဖွေတွေ့ရှိချက်နှင့်ပတ်သက်၍ ကန်

နင်ဟမ်က 'ရှေးဟောင်းသုတေသနဆိုင်ရာ တူးဖော်ခြင်းများအရ ၁၀-ပေ စတုရန်း ရှိသည့် ဘုရားကျောင်းငယ်တစ်ခု၏ အုတ်နံရံများ၊ ရစ်ပတ်ခွေလိမ်နေသည့် ဆံပင်ပုံစံပါရှိသော ပမာဏကြီးမားသည့် ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်၏ ဦးခေါင်းတော်နှင့် ပခုံးတော်များ တွေ့ရှိရသည်'ဟုရေးသားခဲ့သည်။ ကေသရိယမြို့၌ သင့်တင့် ကောင်းမွန်သော တူးဖော်မှုများကို ၁၉၉၉-ခုနှစ်တွင်မှစတင်ခဲ့ပြီး ယခုတိုင်မပြီးဆုံးသေးဘဲရှိသည်။ စေတီတော်တွင် အပေါ်၌ ဧရာမ အဝန်း(မဏ္ဍလ)ပုံကဲ့သို့ ဖြစ်နေစေရန် အသီးသီးပုံသဏ္ဍာန်ကွဲပြားသည့် အမိုးခုံးငါးခုဖြင့် မြင့်တက်နေသည်။ အမိုးခုံးတစ်ခုစီ၏ဘေးတွင် ပကတိသက်ရှိအရွယ် ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်ငါးဆူ ကိန်းဝပ်သည့်ဘုရားခန်းများ ပါရှိသည်။

သွားရောက်ရန်

ကေသရိယမြို့သည် ဝေသာလီမှ အနောက်မြောက်ဘက် ၅၅-ကီလိုမီတာခန့် အကွာတွင်ရှိသည်။ ဝေသာလီမှ ကေသရိယမြို့သို့ သွားရောက်ရန် မူဇာဖာပူရ (Muzaffarpur)-မောတီဟရီ (Motihari)လမ်းမကိုယူပြီး မြောက်ဘက်သို့ ဆက်သွားလျက် ပိပရာ(Pipra)ဘက်သို့ ချိုးပါး။ လမ်းအလွန်ဆိုးသောကြောင့် ချာကီယ (Chakia)တွင် ပထမတွေ့ရသည့် လမ်းချိုးအတိုင်း မသွားပါနှင့်။ ကေသရိယသည် ပိပရာမှ ၂၀-ကီလိုမီတာအကွာတွင်ရှိသည်။

၁၆။ ဗာရာဗာရနှင့်နဂရဇွန်ကုန်းများ

ဂယာမြို့၏ မြောက်ဘက်တွင် လူသူအရောက်အပေါက် နည်းပြီး ကျောက်ထူထပ်သည့် တောင်ကုန်းများစွာ ရှိကြသည်။ ယင်းဒေသတစ်ခုလုံးတွင် ရှေးအခါက ထူထဲ သည့် တောအုပ်ကြီးများ ရှိခဲ့သည်။ ယင်းဒေသရှိ ကျောက်ဆောင်များနှင့် နေရာတိုင်းလိုလိုသည် လှည့် လည်သွားလာသူ ပရိပိုဇ်များနှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာရဟန်း တော်များ ကျက်စားရာဒေသအဖြစ် ဖန်တီးခဲ့ပေလိမ့် မည်။ ယင်းတောင်ကုန်းများအနက် တစ်ခုဖြစ်သည့် ကောအာဒေါလ (Kauadol)သည် သုတ္တန်ပါတ်ကျမ်းလာ ပါရာယနဝဂ် (သုတ္တန်၊ ၈-၄၄၈)၌ (ဖော်ပြထားသည့်) ဖြစ်ရပ်များဖြစ်ပေါ်ခဲ့ရာ ‘နှစ်သက်ဖွယ် တင့်တယ်လှပ သည့် ပသနကစေတီ(Pasanaka)’ တည်ရှိခဲ့သည့် နေ ရာဟု ယူဆရသည်။ တောင်ထိပ်တွင် ဟန်ချက်ညီစွာ တည်ရှိနေသည့် ကျောက်တုံးကြီးတစ်ခုရှိပြီး မြင့်မား မတ် စောက်သော တောင်ထွတ် တောင်ကုန်းပေါ်တွင် ယင်း၏ တစ်မျှော် တစ်ခေါ်နေရာများ၌ ဗုဒ္ဓဘာသာဆိုင်ရာ အပျက်အစီး အကြွင်းအကျန် များစွာရှိသည်။ ယင်း၏ မြောက်ဘက် မျက်နှာစာရှိ ကျောက်တောင်များပေါ်တွင် ထိုင်တော်မူ ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်များ အပါအဝင် မြောက် မြားစွာသော ကျောက်ထွင်း ရုပ်ပုံများရှိသည်။

ကန်နင်ဟမ်သည် ဤနေရာ၌ ဧရာမဗုဒ္ဓဆင်းတု တော် တစ်တဆူကို တွေ့ရှိခဲ့သည်။ ‘ဤတောင်ကုန်း အ ရှေ့ဘက်ခြမ်းရှိ တောင်စွယ်တစ်ခုတွင် (တွေ့ရခြင်း ဖြစ်)ပြီး ကျောက်တိုင်အများအပြား မတ်ထောင်နေဆဲဖြစ် သော ဘုရားကျောင်း ကြီးတစ်ခု၏ အကြွင်းအကျန်များ ကြားတွင် ဗုဒ္ဓဂယာ မဟာဗောဓိပင်အောက်၌ ကမ္မဋ္ဌာန်း ထိုင်တော်မူစဉ် တွေ့ရသည့်အတိုင်း ဗုဒ္ဓလောင်းလျာ ရ သွေ၏ ဧရာမကြီးမားသော ရုပ်ပုံတစ်ခုရှိသည်။ ယင်း ဆင်းတုသည် ကျွန်ုပ်(ကန်နင်ဟမ်) တွေ့ရသမျှထဲတွင် အကြီးဆုံး ဖြစ်သည်။ ကိုယ်ထည်ပင် ၈-ပေမြင့်ပြီး ပခုံး တော်အကျယ်မှာ ၄-ပေ၊ (တင်ပလလင်ခွေ) ဒူးနှစ်ဘက် အကျယ်မှာ ၆-ပေရှိသည်။’

သို့တစေ ယင်းသည် ဗာရာဗာရနှင့် နဂရဇွန် တောင်ကုန်းနှစ်ခုအနီး (တွေ့ရသည့်) အထိမ်းအမှတ်များ ဖြစ်သည်။ ယင်းတို့မှာ အလွယ်ကူဆုံးသွားရောက်နိုင်ပြီး ဘုရားဖူးအား အဆွဲဆောင်နိုင်ဆုံးနေရာဖြစ်သည်။

ကြည့်ရှုဖွယ်

လောမသရသေ့ဂူ
အိန္ဒိယရသေ့များသည် များသောအားဖြင့် ဂူများအတွင်း နေထိုင်လိုကြသည်။ အကြောင်းမူ ဂူများသည် နွေရာ သီတွင် အေးပြီး အသံဗလံဆူညံမှု တိတ်ဆိတ်လျက် ကမ္မဋ္ဌာန်းရှုမှတ်ရန် သင့်လျော်ကြသောကြောင့်ဖြစ်သည်။ သဘာဝဂူများကို မရနိုင်သောအခါ လူဖန်တီးသော ဂူ များပြုလုပ်နိုင်ကြသည်။ အိန္ဒိယတွင် ဤ(ဂူထွင်းသည့်) ဓလေ့သည် အယ်လိုရာ အာဂျန္တာ ဂူဘုရားကျောင်းကြီး များဖြင့် အတွက်အထိပ်သို့ရောက်ရှိခဲ့သော အနုပညာ တစ်ရပ်အဖြစ်သို့ တိုးတက်ခဲ့သည်။ ဗာရာဗာရတောင် ကုန်းများရှိ လူဖန်တီးသည့် ဂူများသည် ဤ(ဂူထွင်း) အနုပညာ၏ အစောပိုင်းကာလကို ကိုယ်စားပြုသည်။ လေးဂူလုံးကို အသောကမင်းကြီးက ကြီးကြပ်ခဲ့ပြီး မြတ် ဗုဒ္ဓလက်ထက်က မက္ခလိဂေါသာလ တည်ထောင်ခဲ့ပြီး ယခုအခါ ကွယ်ပျောက်သွားပြီးဖြစ်သော အဝတ်မဝတ် သည့် ရသေ့အုပ်စုဝင် အာဇီဝကတို့အား လှူဒါန်းခဲ့ပုံရ သည်။ အဆိုပါဂူများကို အသောကမင်းကြီး လှူဒါန်းခဲ့မှု သည် အသောကအနေဖြင့် ဗုဒ္ဓဝါဒကို နှစ်သက်သော် လည်း မင်းကြီးသည် အခြား(ဘာသာရေး)ဂိုဏ်းများနှင့် ဘာသာတရားများကိုလည်း လှူဒါန်း ထောက်ပံ့နိုင် လောက်အောင် သည်းခံ (သဘောထားပြည့်ဝ)ဆဲ ဖြစ် ကြောင်း သာဓကတစ်ရပ်ဖြစ်သည်။

ဗာရာဗာရ တောင်ကုန်းရှိ စိတ်ဝင်စားဖွယ် အ ကောင်းဆုံးဂူမှာ လောမသရသေ့ဂူဖြစ်သည်။ ဂူအတွင်း ပိုင်းတွင် အစွန်းတစ်ဘက်၌ တံပိုင်းငယ်တစ်ခုနှင့်တူသည့် ခန်းဆွယ်တစ်ခုပါသော စည်ပိုင်းပုံဆွဲနေသည့် ရှည်မျော မျော ခန်းမတစ်ခုရှိသည်။ ခန်းမ၏နံရံများမှာ အဆင့် မြင့်စွာ ချောမွတ်နေအောင် ဖန်တီးထားသည်။ အမိုးနှင့် ခန်းဆွယ်ကား မပြီးဆုံးသေးဘဲရှိသည်။ သို့ရာတွင် ဤ ဂူအား အလွန်စိတ်ဝင်စားစေသည့်အရာမှာ ယင်း၏ရှေ့ မျက်နှာစာဖြစ်သည်။ ယင်းသည် ဗုဒ္ဓဘာသာရဟန်းတော် များအပါအဝင် ရသေ့များနေထိုင်လေ့ရှိသည့် အထွတ်ပါ သစ်သားနှင့် သက်ငယ်မိုး တဲများကို ကျောက်ဖြင့် တစ် ထေရာတည်း ပုံတူပြုလုပ်ထားသောကြောင့် ဖြစ်သည်။ အတွင်းဘက်သို့ အနည်းငယ် ယိုင်နေသည့် ထောင် မတ်တိုင်နှစ်လုံးသည် ပင်မဒိုင်းနှစ်ခုကို ခံဆောင်ထား သည်။ ထိန်ထားသော ဆင်ရုပ်များ အစဉ်လိုက် ရှိသည်။ ယင်း(စေတီဟူ)သည် ဗုဒ္ဓဘာသာမဟုတ်သည့် ဘာသာ တရားများတွင်လည်း အရိုအသေပြုခံ အရာဝတ္ထုများ ဖြစ်ကြောင်း နားလည်သင့်ပါသည်။ အပေါ်ပိုင်းမုခ်ခုံးများ အကြားတွင် မှန်ကူကွက်ပုံ တံခါးတစ်ခုရှိသည်။ ကျောက် ဆစ်သမားသည် ဂူတစ်ခုလုံးကို မှင်တက်သွား လောက် သည့် (ပကတိ)သစ်သား တဲတစ်ခုနှင့် တူအောင် လက်သမား လက်ရာတိုင်း၏ အသားစိတ်ကို အလွန် ဂရုစိုက်ပြီး ပုံတူထွင်းထုခဲ့သည်။ လောမသရသေ့ဂူသည်

မောရိယခေတ် လက်ရာဖြစ်သော်လည်း တံခါးပေါ်ရှိ စာတန်းကိုမူ ဂူကိုတည်ဆောက်ပြီးနောက် ရာစုနှစ်ပေါင်း များစွာ ကြာပြီးနောက်မှ ရေးထွင်းခဲ့သည်။

ဆုဒါမနှင့်ကဏ္ဍဆောပါရဂူများ ဗာရာဗရတောင်ကုန်းတွင် အခြားဂူသုံးခု ရှိသေးသည်။ တစ်ခုမှာ လမ်းအပြင်လောက်တွင်ရှိပြီး နောက်ဂူနှစ်ခုမှာ လောမသရသေ့ဂူအနီး၌ရှိသည်။ လောမသရသေ့ဂူ၏ ဘယ်ဘက် မဝေးသောနေရာတွင် ရှေ့မျက်နှာစာ မရှိသော်လည်း အတွင်းပိုင်း၌ အင်မတန် စွဲလမ်းဖွယ် ကောင်းသည့် ဆုဒါမဂူရှိသည်။ အဓိကခန်းမဆောင်သည် အရှည် ဆယ်မီတာ၊ အကျယ်ခြောက်မီတာရှိလျက် ၃ ဒသမ ၇ မီတာမြင့်သည်။ အတွင်းလိုက်တစ်ခုလုံးကို လှပစွာအချောကိုင် ထားသည်။ မျက်နှာပြင်ကိုထိသည့် ထောင့်စွန်းတန်းများသည် ပြည့်စုံ၏။ ခန်းမ၏အဆုံးတွင် ကောက်ရိုးနှင့် ဝါးအတူပုံဖြင့် ပုံမှန်မဟုတ်သည့် ထောင့် မှန်ဥယျာဉ်များနှင့် တဲပိုင်းတစ်ခုရှိသည်။ ပင်မဝင်ပေါက် ၏ နံရံတွင် အသောကမင်း ကြီး၏ ကျောက်စာပြန်တမ်း ရှိသည်။ ယင်းမှာ ‘နန်းစံ နှစ်ဆယ့်နှစ် နှစ်မြောက်တွင် ပိယဒဿီမင်းကြီးသည် ဤနိဂြောဓ လိုဏ်ဂူကို အာဇီ ဝကတို့အားလှူဒါန်းခဲ့သည် ဟူ၍ဖြစ်သည်။

ဤစာကို မမြင်နိုင်အောင် ဖုံးကွယ်သည့် ကြိုးပမ်း မှုများရှိခဲ့သည်။ နှောင်းခေတ် ဤဂူတွင်နေသည့် အာဇီ ဝကများနှင့် ဆန့်ကျင်ဘက်များက (ကြိုးစားခဲ့ခြင်း) ဖြစ် ဖွယ်ရှိသည်။ လောမသရသေ့ဂူနှင့် ဆုဒါမဂူနှစ်ခုလုံးကို ဖြတ်သွားသည့် ခင်တန်းရှည်၏ အခြားတစ်ဘက်တွင် ကဏ္ဍဆောပါရဂူရှိသည်။ ဤဂူ၏အတွင်းပိုင်းတွင် ယှဉ် တွဲနေသည့် အခန်းတစ်ခု မပါဘဲ ဆရာ၏ထိုင်ခုံ သို့ဟုတ် အိပ်ရာ သို့မဟုတ် ဘုရားခန်းတစ်ခုအဖြစ် အသုံးပြုခဲ့ ဖွယ်ရှိသည့် အနောက်ဘက်နံရံကို ကျောပြုထားသော ဖြတ်လမ်းငယ်တစ်ခုမှ တစ်ပါး အခြားဂူနှစ်ခုနှင့် တူညီ သည်။ ဂူအဝင်ဝရှိ ကျောက်စာမှာလည်း အသောက ပြန်တမ်းဖြစ်သည် ‘နန်းစံ ၁၉-နှစ်မြောက်တွင် ပိယဒဿီ မင်းကြီးသည် မွေ့လျော်ဖွယ် ခါလတိကကုန်းပေါ်ရှိ ဤ ဂူကို မိုးရာသီကို ကာကွယ်ရန်လှူဒါန်းခဲ့သည်’ ဟုဖော်ပြ ထားသည်။ ဤကျောက်စာကိုလည်း ဖျက်ဆီးထားသည်။

ဂေါပိကာဂူ

ဗာရာဗရတောင်ခြေမှ အရှေ့မြောက်ဘက်သို့ နှစ်ကီလို မီတာ လမ်းလျှောက်သွားပါက ဘုရားဖူးသည် နာဂရဇ္ဇနိ တောင်ကုန်းသို့ ရောက်သွားသည်။ ဂေါပိကာဂူနှင့် (ယင်း)ဂူပေါ်သို့ တက်သည့် လှေကားကြီးများကို စပါး စိုက်ကွင်းများကို ဖြတ်ကျော် ချဉ်းကပ်သွားလိုက်သည်နှင့် အလွယ်တကူ တွေ့မြင်နိုင်သည်။ ဂေါပိကာသည် ရှေး ဟောင်းဂူများအနက် အကြီးဆုံးဖြစ်သည်။ လိုဏ်ခန်း သည် အရှည် ၁၂ ဒသမ ၃ မီတာ၊ အကျယ် ၅ ဒသမ ၂

မီတာရှိပြီး ၆ ဒသမ ၅ မီတာမြင့်သည်။ လိုဏ်ခန်း၏ ခပ်ပိုင်းပိုင်း ထောင့်စွန်းများနှင့် စည်ပိုင်းပုံခုံးနေသည့် အမိုးများမှာ ပြီးပြည့်စုံစွာ စီမံထားသည်။ တစ်ဖန် မျက် နှာပြင်တစ်ခုလုံးကို လှပသပ်ရပ်စွာ အချောကိုင်ထား သည်။ အပြင်ဝင်ပေါက်၏ အပေါ်တွင် အသောကမင်း ကြီး၏မြေးတော် ဒသရထမင်း၏ ကျောက်စာပြန်တမ်း တစ်ခုရှိသည်။ ယင်းစာအရ ‘လနေတို့ကဲ့သို့ ကာလ ရှည် စွာ တည်တံ့နေမည်ဖြစ်သော ဂေါပိကာ၏ဂူကို နတ်တို့ ချစ်မြတ်နိုးသည့် ဒသရထမင်းကြီး ၎င်းထီးနန်းတက် သော အချိန်တွင် အလွန်ကြည်ညို လေးစားအပ်သော ရ သေ့များ၏ ကျောင်းသင်္ခမ်းအဖြစ်ဖြင့် ထွင်းထုစေခဲ့သည်’ ဟု သိရသည်။ ဂူအတွင်းသို့သွားသည့် လမ်းကျဉ်းတွင် နှောင်းခေတ်ကျောက်စာ အရေးအသားများစွာရှိသည်။

သွားရောက်ရန်

ဂယာမြောက်ဘက် ကားလမ်းမအတိုင်း ၂၂ ကီလိုမီတာ သွားပြီး ဗေလမြောက်ပိုင်း ရထားဘူတာသို့ သွားသည့် လမ်းခွဲတွင် ညာဘက်သို့ချိုးပါ။ လမ်းခွဲကို ထင်ရှားစွာ ပြထားသည်။ ယင်းလမ်းခွဲမှ ဗာရာဗရကုန်းသည် ၁၅ ကီလိုမီတာ အကွာတွင်ရှိပြီး ယင်းခရီး အကွာအဝေး တစ်ခုလုံးကို ဂျစ်ကားဖြင့်သာ ဖြတ်သွားနိုင်သည်။

၁၇။ သာဝတ္ထိ

ကောသလတိုင်းသားတို့၏ လှပသော မြို့တော်၊
စိတ်လှုပ်ရှားစေပြီး မျက်စိပသာဒကို ဖြစ်စေ၏။
နားပသာဒအား အသံဆယ်မျိုးကို ပေးစွမ်း၏။
မြို့သူမြို့သား အားလုံးအား စားနပ်ရိက္ခာ အလုံ
အလောက်ပေး၏ (ခုဒ္ဒကပါဌ-၄၊ ၈-၉၃)။

ကောသလတိုင်း၏မြို့တော် သာဝတ္ထိသည် အလိုရှိရာ
အားလုံးကို ရရှိနိုင်သောကြောင့် (သဗ္ဗမတ္ထိ) ထိုအမည်ကို
ရ ကြောင်းပြ ဆိုသည်။ သာဝတ္ထိသည် မဇ္ဈိမဒေသတွင်
အကြွယ်ဝဆုံးနှင့် စိတ်လှုပ်ရှားဖွယ်အကောင်းဆုံး မြို့တစ်
မြို့အမှန်ပင်ဖြစ်သည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ဗောဓိဉာဏ်
ကိုရပြီးနောက် နှစ်ဆယ်မြောက်နှစ်တွင် သာဝတ္ထိကို ဌာန
ချုပ်နေ ရာအဖြစ် မပြုသေးမီကတည်းက သာဝတ္ထိမြို့သို့
အကြိမ်များစွာ ကြွရောက်တော်မူခဲ့ဖူးသည်။ ထို (နှစ်
ဆယ်မြောက်နှစ်)မှစ၍ မြတ်ဗုဒ္ဓသည် နောက်ဆုံးဝါမှ
တစ်ပါး မိုးရာသီကာလတိုင်းတွင် သာဝတ္ထိမြို့တော်
ပတ်ဝန်းကျင်၌ သီတင်းသုံး တော်မူခဲ့သည်။ ထိုအချိန်၌
ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် အသက်အရွယ်ကြီးရင့် (ထိုအချိန်
ကသက်တော် ၅၆-နှစ်ရှိ)ပြီးဖြစ်သောကြောင့် ဒေသစာရီ
ကြွချိခြင်းကို ကန့်သန့်ရန် ဆုံးဖြတ်ခဲ့ခြင်းဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။
မြို့တော်နေ အကြွယ်ဝဆုံးသော သူဌေးသူကြွယ်များက
ရှင်တော်မြတ်အား ရက်ရက်ရောရော ထောက်ပံ့(လှူဒါန်း)
ကြသောကြောင့် သာဝတ္ထိကို အခြေခံ နေရာဌာနအဖြစ်
ရွေးချယ်ခဲ့သည်မှာ သေချာသောအချက်ဖြစ်သည်။

စီပွားရေးကိစ္စဖြင့် ရာဇဂြိုဟ်သို့ ရောက်ရှိစဉ် အနာ
ထပိဏ်သည် ၎င်း၏ယောက်ဖထံ ဝင်ရောက်လည်ပတ်
သည်။ ထိုစဉ် ယောက်ဖဖြစ်သူက ပုံမှန်အတိုင်း ဖော်ရွေ
သောအမူအရာဖြင့် အနာထပိဏ်အား ကြိုဆိုရန် ပျက်
ကွက်သွားသည်အထိ ကျွေးမွေးပွဲတစ်ခုအတွက် ပြင်ဆင်
မှုကို အရေးတကြီး ဆောင်ရွက်နေသည် 'ဤကြီးကျယ်
သည့် အခါသမယကား မည်သည့်အတွက် ဖြစ်ပါသလဲ။
လက်ထပ်မင်္ဂလာပွဲပေးလား။ ဘုရင်မင်းကြီး အလည်လာ
မည့် (ကိစ္စ)လား'ဟု အနာထပိဏ်က မေးမြန်းသည်။
ယောက်ဖဖြစ်သူက မိမိသည် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်နှင့် ရ
ဟန်းတော်များအတွက် ဆွမ်းပြင်နေ ကြောင်းဖြေကြား
သည်။ 'ဗုဒ္ဓ'ဟူသောအသံကို ကြားရုံမျှ၌ပင် အနာထပိဏ်
သည် မြတ်ဗုဒ္ဓအား ယခုချက်ချင်း သွားရောက်ဖူးမြော်လို
ကြောင်း ထုတ်ဖော်ပြောကြားသည်အထိ နှစ်သက်ပီတိ
ပြည့်လျှံသွားသည်။ ယခုအခါ မသင့်တော်သော အချိန်

ကာလဖြစ်ကြောင်း ပြောပြသဖြင့် အနာထပိဏ်သည်
နောက်နေနံနက် လင်းအားကြီး အချိန်ရောက်မှ သွား
ရောက်တွေ့ဆုံရန် ဆုံးဖြတ်လိုက်သည်။ အနာထပိဏ်
သည် ညအချိန်တွင် မိုးလင်းပြီအထင်ဖြင့် သုံးကြိမ်နိုးထ
မိသည်အထိ ဗောဓိဉာဏ်ကို ပြီးပြည့်စုံစွာ ရရှိပြီးဖြစ်
သည့် (မဟာ)လူသား ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အား ရတောင့်ရခဲ
တွေ့ဆုံခွင့်အပေါ် အလွန်အလွန် ပျော်ရွှင်သွားပြီး (ဖူး
တွေ့ရန်) မျှောလင့်စိတ်ပြင်းပြသွားခဲ့သည်။ နောက်ဆုံး၌
အနာထပိဏ်သည် အရုဏ်မတက်မီ နိုးထပြီး မြို့ယုတွက်
သွားသဖြင့် တောစပ်သို့ ဝင်မိသောအခါ အလင်းရောင်
မလာသေးသည့် အချိန်ဖြစ်ကြောင်း သိမြင်သွားပြီး ထိတ်
လန့်သွားသည်။ အနာထပိဏ်သည် တုံ့ဆိုင်းသွားပြီး
နောက်သို့ပြန်ဆုတ်ရန် စဉ်းစားသည်။ ထိုအချိန် ယက္ခ
(ဘီလူး)တစ်ယောက် ရုတ်တရက်ပေါ်လာပြီး (ရောက်နေ
သည့်) နေရာတစ်ခုလုံးကို လင်းစေလျက် အနာထပိဏ်
အား ရှေ့သို့ဆက်သွားရန် အားပေးစကားဆိုသည်။

အနာထပိဏ်နှင့် မြတ်ဗုဒ္ဓတို့သည် နံနက်လင်းအား
ကြီးအချိန်၌ တွေ့ဆုံကြပြီးနောက် အနာထပိဏ်က မြတ်
ဗုဒ္ဓအား နောက်လာမည့် ဝါတွင်းကာလများကို သာဝတ္ထိ
၌ သီတင်းသုံးရန် လျှောက်ထားသည် 'ဒါယကာ အနာ
ထပိဏ်၊ ဘုရားရှင်တို့မည်သည် ဆိတ်ငြိမ်ရာအရပ်ကို နှစ်
သက်တော်မူကြ၏'ဟု မိန့်ကြားလျက် (သာဝတ္ထိတွင်)ရှိစဉ်
ဗုဒ္ဓရှင် တော်မြတ်နှင့် တပည့်သာဝကများ သီတင်းသုံးရန်
ဆိတ်ငြိမ်သည့်နေရာ ရလိုကြောင်း အနာထပိဏ်အား
သိသာစေပြီး (အနာထပိဏ်လျှောက်ထားချက်ကို) လက်
ခံသဘောတူတော်မူသည်။ 'တပည့်တော် နားလည်
သဘောပေါက်ပါပြီ ဘုန်းတော်ကြီးတော်မူသော မြတ်စွာ
ဘုရား' (ဝိ ၄၊ ၃၀၅)။

အနာထပိဏ်သည် သာဝတ္ထိသို့ ပြန်ရောက်သော
အခါ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် သီတင်းသုံးမည့် နေရာကို ရှာဖွေ
သည်။ အသင့်တော်ဆုံး နေရာသည် သာဝတ္ထိမြို့ အပြင်
ဘက် ဇေတမင်းသား ပိုင်ဆိုင်သည့် နှစ်လှိဖွယ် ဥယျာဉ်ခြံ
ဖြစ်ကြောင်း တွေ့ရှိရသည်။ အနာထပိဏ်သည် ဇေတ
မင်းသားထံ ချဉ်းကပ်ပြီး ၎င်း၏ဥယျာဉ်ခြံအတွက် မင်း
သားရလိုသည့် ဈေးနှုန်းကို မေးမြန်းသည်။ သို့သော်
မင်းသားက ဥယျာဉ်ခြံကို ရောင်းရန်စိတ်မဝင်စားကြောင်း
ပြန်ကြားသည်။ သို့ရာတွင် အနာထပိဏ်သည် ဇေတ
မင်းသားအား ဈေးတစ်ခုကို သတ်မှတ်သည်အထိ မရ
မကပြောသည်။ နောက်ဆုံး၌ ဇေတမင်းသားသည် စိတ်
ဆိုးပြီး အနာထပိဏ် ထွက်ခွားသွားစေလိုသဖြင့် ဝယ်
မယူနိုင်လောက်သည့် နှုန်းထားဖြင့် ရွှေဒင်္ဂါး တစ်သိန်းဟု
ပြောလိုက်သည်။

အနာထပိဏ်က ထို(ဈေးနှုန်း)ကို လက်ခံလိုက်သ
ဖြင့် ဇေတမင်းသား အံ့ဩသွားရသည်။ မကြာမီ (အနာ
ထပိဏ်၏) အလုပ်သမားများသည် ရွှေဒင်္ဂါးများပြည့်
နေသည့် လှည်းများဖြင့် ရောက်လာကြပြီး ယင်းတို့ကို

မြေကြီးပေါ်ကြုံချလိုက်သည်။ ထိုစဉ် ဇေတမင်းသားသည် အနာထပိဏ်၏ ဥယျာဉ်ခြံကိုရရှိရန် ခိုင်မြဲသည့် ဆုံးဖြတ်ချက်ကို သဘောပေါက်သွားသဖြင့် လိုက်လျောခဲ့ပြီး (ပေးရန်)ကျန်ရှိသောငွေကို ကျောင်းတိုက်ကြီး ဆောက်လုပ်ရန် အသုံးပြုသည်။ ဝိနယပိဋက၌ ဤကျောင်းတိုက်ကြီးတွင် ခန်းမဆောင်များ၊ ကျောင်းအဆောက်အဦများ၊ (သံဃာနေ) အခန်းငယ်များ၊ မုခ်ဦးများ၊ ကပ္ပိယခန်းများ၊ မီးဖိုခန်းများ၊ အိမ်သာများ၊ အမိုးပါ စင်္ကြံလမ်း (နတ်လမ်း)များ၊ ရေတွင်းများ၊ ရေချိုးခန်းများ၊ ကြာပန်းအိုင်များနှင့် တဲရုံများပါရှိကြောင်း ဖော်ပြထားသည် (ဝိ ၄၊ ၃၀၇)။ ဤကျောင်းတိုက်ကြီး ပေါ်ပေါက်လာရန် တာဝန်ရှိသူများဖြစ်ကြသည့် ပုဂ္ဂိုလ်နှစ်ယောက်ကို ဂုဏ်ပြုသောအားဖြင့် ထိုကျောင်းတိုက်ကို ဇေတဝန် အနာထပိဏ်ကာရာမ (ဇေတဝန်ဥယျာဉ် အနာထပိဏ်ကျောင်းတိုက်) ဟု ခေါ်ဝေါ်သည်။^{၁၀}

နောက်နှစ်များတွင် သာဝတ္ထိမြို့တော်ပတ်ဝန်းကျင်၌ (ဇေတဝန်ကျောင်း)နှင့် ညီမျှသော အခြားကျောင်းတိုက်ကြီးများ တည်ဆောက်ခဲ့သည်။ ပုဗ္ဗာရာမ (အရှေ့ပိုင်းကျောင်းတိုက်၊ သုဒ္ဓါအခါ ခါနာဗရိကျေးရွာဖြစ်သည်)နှင့် ရာဇကာ ရာမကျောင်းတိုက် (သံ ၃၊ ၃၁၄)တို့ဖြစ်ပြီး ဤနှစ်ကျောင်းမှာ အထင်ရှားဆုံးဖြစ်လျက် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ဒေသနာတော်အများစုကို ဟောကြားတော်မူခဲ့သည်မှာ သာဝတ္ထိဝန်းကျင်ရှိ ဤကျောင်းတိုက်ကြီးများနှင့် အခြားနေရာ ဒေသများတွင် ဖြစ်သည်။

ဗုဒ္ဓလက်ထက်တော်က သာဝတ္ထိတွင် ဖြစ်ပျက်ခဲ့သည့် ဖြစ်ရပ်များစွာအနက် အထင်ရှားဆုံးမှာ (ခိုးသားကြီး)အင်္ဂုလိမာလ ဗုဒ္ဓအဆုံးအမကို ခံယူသွားခြင်း ဖြစ်သည်။ ဤခိုးသားလူသတ်သမားသည် လူပေါင်းများစွာကို သတ်ဖြတ်ခဲ့ပြီး ဖြစ်သည်။ (သို့ဖြစ်၍) ကွာလှမ်းသည့် ကျေးလက်နေလူအများသည် မိမိပိုင်ပစ္စည်းများကို ယူပြီး မြို့ကြီးများသို့ ပြောင်းရွှေ့ကြရသည်။ အသတ်ခံရသူတိုင်း ထံမှ လက်ညှိုးတစ်ချောင်းကို ဖြတ်ပြီး လည်ပင်းတွင် လည်ဆွဲရတနာ(ကဲ့သို့) ချိတ်ဆွဲ ထားသည်။ ထို့ကြောင့်

^{၁၀} ဇေတဝန် = ဇေတဝန်ဖြင့် ဤဥယျာဉ်၏ ပထမပိုင်ရှင် ဇေတမင်းသားကို ရည်ညွှန်းသည်။ အနာထပိဏ်ကာရာမ = အနာထပိဏ်၏ ကျောင်းတိုက်ဖြင့် ဒုတိယပိုင်ရှင် အနာထပိဏ်သူဌေးကို ကိုယ်စားပြုသည်။ ဤကျောင်းတိုက်ကို ဆောက်လုပ်စဉ် ဇေတမင်းသားသည် ဥယျာဉ်ရောင်းရငွေ ၁၈-ကုဋေဖြင့် ကိုးကုဋေစီ တန်သည့် အဝင်မုခ်ဦးတစ်ခုနှင့် ပြာသာဒ်ဆောင်တစ်ခု လှူဒါန်းသည်။ ထို့ပြင် ဥယျာဉ်အတွင်းရှိ အဖိုးတန်သစ်ပင် ပန်းမာန်အားလုံးကိုလည်း လှူဒါန်းသည်။ ကျောင်းတိုက်ကြီးအတွင်းရှိ ငါးဆယ့်လေးကုဋေ တန်ဖိုးမျှရှိသော ကျန်အဆောက်အအုံများကို အနာထပိဏ်ကလှူဒါန်းသည်။ ဤကောင်းမှုရှင် နှစ်ယောက်၏ ဒါနကောင်းမှုကို နောင်လာနောင်သားတို့ အတုယူနိုင်စေရန် အရှင်အာနန္ဒာမထေရ်က (ပထမသံဂါယနာ၌) 'ဇေတဝန် အနာထပိဏ်ကာရာမ အာရာမေ' ဟု မိန့်တော်မူခြင်း ဖြစ်သည် (မ-၄ ၁၊ ၆၁)။

သူ့အမည် အင်္ဂုလိမာလ (လကညိုးပန်း)ဟုတွင်သည်။ ဤသတင်းကို ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ကြား သိတော်မူသောအခါ မြတ်ဗုဒ္ဓသည် အင်္ဂုလိမာလ လှုပ်ရှားနေသည့် ဆိုသောနေရာသို့ ၎င်း(အင်္ဂုလိမာလ)နှင့် တွေ့ဆုံရန် အထူးရည်ရွယ်ချက်ဖြင့် ထွက်ကြွတော်မူသည်။

လူသူကင်းမဲ့သော လမ်းတစ်နေရာ၌ အင်္ဂုလိမာလသည် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်ကို တွေ့မြင်သွားပြီး (ဗုဒ္ဓထံ) တစ်ရိုက် ထိုးပြေး၍လိုက်သည်။ အင်္ဂုလိမာလ အမြန်ဆုံး ပြေးသော်လည်း ဗုဒ္ဓကို လိုက်မမီဘဲဖြစ်နေသည်။ သို့သော် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်မှာ သက်သောင့်သက်သာ လျှောက်လှမ်းနေခြင်းသာဖြစ်သည်။ အားအင် ကုန်ခမ်းမောပန်းသွားပြီး အံ့ဩသွားသဖြင့် အင်္ဂုလိမာလက ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အား 'ရဟန်း၊ ရပ်လိုက်' ဟု လှမ်းအော်သည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်က 'ငါ့ရပ်နေသည်၊ အင်္ဂုလိမာလ သင်ရပ်ပါ'ဟုပြန်၍ မြွက်ဆိုသည်။ အင်္ဂုလိမာလက ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏ ရည်ရွယ်ချက်ကို မေးမြန်းသည်။ မြတ်ဗုဒ္ဓက မိမိသည် သတ္တဝါတွေကို သတ်ဖြတ် ညှဉ်းပန်းခြင်းမှ ရပ်စဲခဲ့ပြီဖြစ်ပြီး အင်္ဂုလိမာလလည်း နည်းတူ (ထိုကိစ္စမှ) ရပ်ဆိုင်းသင့်သည်ဟု ဆိုလိုကြောင်း မိန့်တော်မူသည်။ လူသတ်သမားသည် ၎င်း၏သန်လျက်ကို ပစ်ချပြီး မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ ခြေတော်ရင်း၌ ဦးညွတ်လျက် ရဟန်းပြုခွင့်တောင်းသည်။ နောင်အခါ အင်္ဂုလိမာလည် ရဟန္တာဖြစ်သွားသည်။ သို့တိုင်အောင် ၎င်း (အင်္ဂုလိမာလ)၏ ထိတ်လန့်ဖွယ် အတိတ်လုပ်ရပ်ကို သတိရနေကြသည့် ပုဂ္ဂိုလ်များ၌ တည်ရှိဆဲ ခံပြင်းမှု၊ စော်ကားမှုတို့ကို သည်းခံရဆဲဖြစ်သည် (မ ၂၊ ၃၀၀)။

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်မရှိတော့သည့်နောက် ရာစုနှစ်များအတွင်း သာဝတ္ထိသည် ဆုတ်ယုတ်သွားခဲ့သော်လည်း ဗုဒ္ဓဝါဒ ၏အရေးပါသည့် ဗဟိုဌာနအဖြစ် ဆလက်၍ တည်ရှိနေခဲ့သည်။ ရဟန်းတော် ဖာဟိယန် သာဝတ္ထိသို့ ရောက်သွားသောအခါ မြို့တော်သည် ဆုတ်ယုတ်နေပြီဖြစ်ပြီး အိမ်ထောင်စု နှစ်ထောင်ခန့်မျှသာ နေထိုင်ကြတော့သည့် မြို့ငယ်တစ်ခုမျှသာ ဖြစ်တော့သည်။ သို့ရာတွင် ဇေတဝန်သည် ရှင်သန်လှုပ်ရှားလျက်ရှိသည့် အချက်အချာ နေရာတစ်ခု ဖြစ်ဆဲရှိပုံရသည် ၎င်း(ဇေတဝန်)၏ ဝင်ပေါက်ဂိတ်သည် အရှေ့ဘက်ကို မျက်နှာမူနေပြီး ယင်း(ဂိတ်ပေါက်)သည် အခန်းငယ် နှစ်ခုရှိလျက် ထိုအခန်းငယ်များရှေ့၌ ကျောက်တိုင် နှစ်တိုင်ရှိသည်။ ဘယ်ဘက်ကျောက်တိုင်၏ထိပ်တွင် ဓမ္မစကြာဘီးပုံ ရှိပြီး ညာဘက် ကျောက်တိုင်ထိပ်များ၌မူ နွားလားဥသဘာပုံရှိသည်။ ရေကန်ရေသည် ကြည်လင်ပြီး သစ်ပင်ပန်းမန်များ ကြွယ်ဝလှသည်။ ရောင်စုံပန်းများက နှစ်သက်ဖွယ် ရှုမြင်ကွင်းကို ဖန်တီးထားသည်။

ဖာဟိယန်သည် ဇေတဝန်ကျောင်းတော် အတွင်း၌ ဂန္ဓကုဋိတိုက်ခန်း ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည့် ဘုရားကျောင်းတစ်ခု တွေ့သည်။ ယင်းဘုရားကျောင်း၌ အလွန်ကျော်ကြား

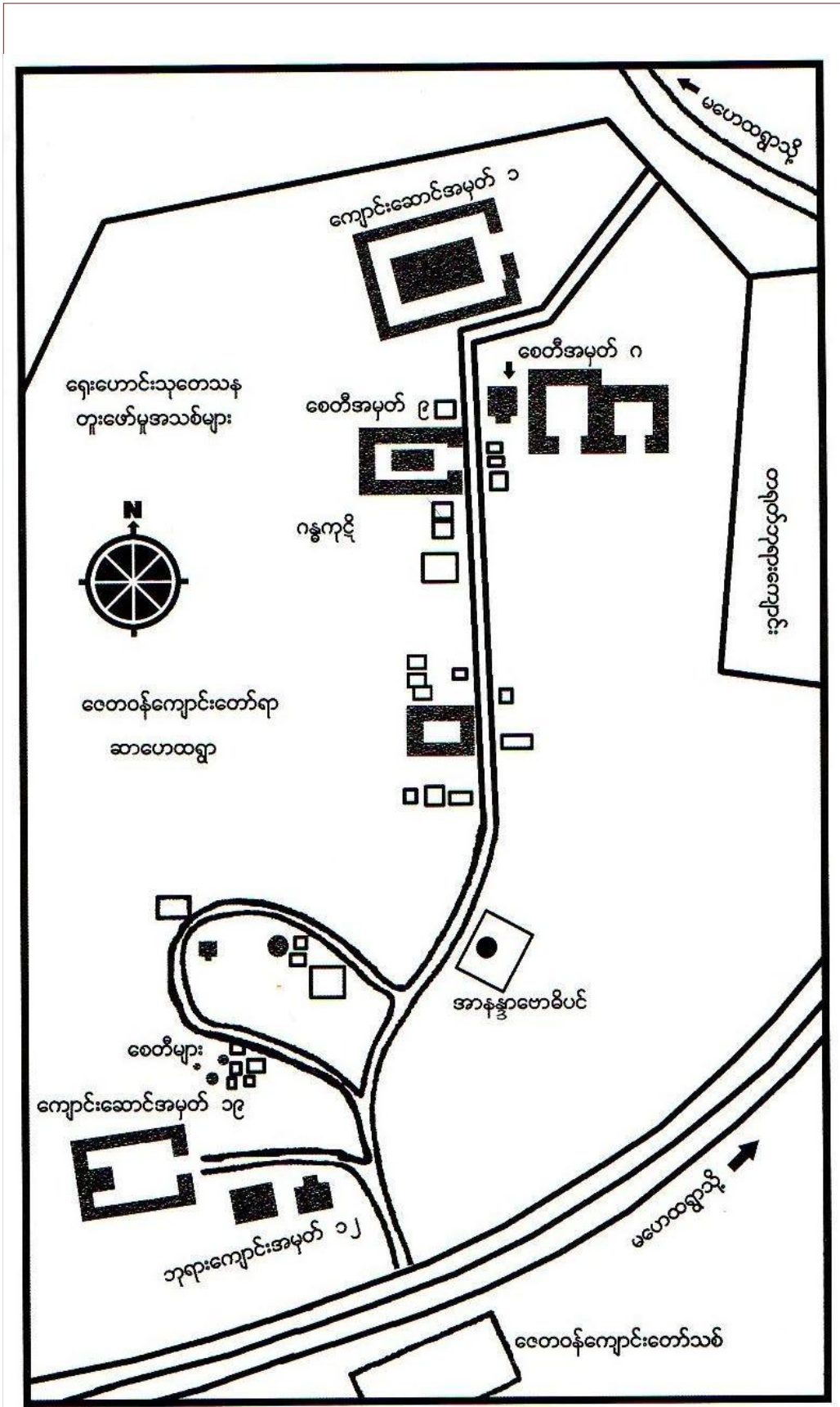
သည့် စန္ဒကူးနံသာသား ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်တစ်တူရှိသည် ‘ဇေတဝန် ကျောင်းတော်သည် မူလက ခုနစ်ထပ်မြင့်သည်။ နိုင်ငံပေါင်းများစွာမှ ဘုရင်များ၊ မြို့သူမြို့သားများသည် ဤ (ဘုရားကျောင်း)၌ လှူဒါန်းပေးကမ်းမှုများကို တစ်ဦးနှင့်တစ်ဦး အပြိုင်အဆိုင် ဆောင်ရွက်ကြသည်။ ပိုးသားတံခွန်များ၊ မျက်နှာကြက်များ ချိတ်ဆွဲထားပြီး ပန်းများကို ကြချလျက် ငြိမ်းမသွားစေဘဲ နေ့ရောညပါ ထွန်းလင်းနေသည့် မီးအိမ်များ ထွန်းညှိထားကြသည်။ ၎င်းနောက် ကြွက်တစ်ကောင်သည် မီးအိမ်တစ်ခုမှ မီးစာကို ပါးစပ်ဖြင့် ကိုက်ချိသွားသဖြင့် ပန်းများ၊ အလံတံခွန်များ၊ မျက်နှာကြက်များကို မီးလောင်စွဲသည်။ ခုနစ်ထပ်ရှိ အဆောက်အအုံကြီးသည် မီးလျှံထဲ ပါသွားသည်။ နိုင်ငံပေါင်းများစွာမှ ဘုရင်များ၊ မြို့သူမြို့သားများသည် ဆင်းတုတော်မြတ်လည်း မီးခသွားလိမ့်မည်ဟု ထင်မှတ်ပြီး အလွန်းစိတ်မကောင်း ဖြစ်ကြသည်။ သို့ရာတွင် လေးငါးရက်ကြာပြီးနောက် အရှေ့ဘက်ရှိ ဘုရားကျောင်းငယ်တစ်ခု၏ တံခါးကို ဖွင့်ကြည့်မိသောအခါ မပျက်မစီးကျန်ရှိနေသေးသည့် ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်မြတ်ကို တွေ့ရသဖြင့် အံ့ဩဝမ်းသာ ဖြစ်သွားကြသည်။ မြို့သူမြို့သားများသည် (ဇေတဝန်)နှစ်ထပ်ကျောင်းဆောင်သစ် ပြန်လည် တည်ဆောက်ကြပြီး ဆင်းတုတော်ကို မူလနေရာသို့ ပြန်လည် ပြောင်းရွှေ့ထားလိုက်ကြသည်။

ဖာဟိယန်က ၎င်းနှင့်၎င်း၏ အဖော်ရဟန်းတော်တို့ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် စကြိုလျှောက်တော်မူခဲ့သည့် နေရာ၌ စကြိုန်လျှောက်ခြင်းအတွက် စိတ်လှုပ်ရှားရပုံနှင့် တရုတ်ရဟန်းတော်များကို ပထမဆုံးအကြိမ် တွေ့မြင်ရသဖြင့် အိန္ဒိယ ရဟန်းတော်များ တအံ့အဩ ဖြစ်နေကြပုံကို ဖော်ပြထားသည် ‘ဇေတဝန်ကျောင်းတော်သို့ ရောက်သွားခြင်း၌ ဖာဟိယန်နှင့် တာအိုချင်တို့သည် ဤနေရာ၌ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် နှစ်ဆယ့်ငါးနှစ်တိုင်တိုင် သီတင်းသုံးတော်ခဲ့သည်ကို နှလုံးသွင်းမိကြသဖြင့် (ဤကျောင်းဝိဟာနှင့်) ဝေးကွာလှသော နေရာနိုင်ငံ၌ မွေးဖွားကြခြင်းအပေါ် မကျေမချမ်း ဖြစ်မိကြသည်။ နယ်မြေများစွာကို ကျော်ဖြတ်လျက် မိမိတို့နှင့်အတူ ခရီးနှင့်ခဲ့ကြသော မိတ်ဆွေအဖော် (ရဟန်းတော်)များ အချို့မှာ ပြန်သွားခဲ့ကြပြီး အချို့မှာ သေဆုံးသွားခဲ့ကြပြီး ဖြစ်သည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်ကို မဖူးတွေ့ရတော့သည့် နေရာတော်များကို ဝေးမောကြည်ရှုကြရင်း ၎င်းတို့ (နှစ်ပါး)သည် နက်ရှိုင်းစွာ စိတ်လှုပ်ရှားမိကြပြီး လွမ်းစိတ် ရင်ဝယ်ပြည့်လျက် ရှိကြသည်။ ထိုနေရာ(ဇေတဝန်)ရှိ ရဟန်းတော်များက ၎င်း(ဖာဟိယန်)နှင့် တာအိုချင်တို့ကို လာရောက် မေးမြန်းကြသည်။ ၎င်းတို့က “အရှင်ဘုရားတို့ အဘယ်အရပ်က ကြွလာကြပါသနည်း”ဟု မေးကြသည်။ ဖာဟိယန်က “တပည့်တော်တို့ တရုတ်ပြည်က လာခဲ့ပါသည်ဘုရား”ဟု ဖြေကြားလိုက်သည်။ “ဤမျှဝေးကွာသည့်နေရာမှ ပုဂ္ဂိုလ်များသည် ဤမျှရှည်လျားသည့် ခရီးလမ်းဖြင့် ဓမ္မကို

ရှာဖွေရန် ကြွရောက်လာကြခြင်းကား အံ့ဩဖွယ်ကောင်းစွာ”ဟု ထိုရဟန်းတော်များက အံ့ဩစကား ဆိုကြသည်။ ထို့နောက် ထို(အိန္ဒိယ)ရဟန်းတော်များ အချင်းချင်း “ဤ(ဇေတဝန်)မှာ ရှေးအခါကစပြီး တပည့်တော်တို့၏ ဆရာ(မထေရ်)များပင် တရုတ်ရဟန်းတော် တစ်ပါးတလေမျှကို မမြင်စဖူးပါ”ဟု မှတ်ချက်ပြုကြသည်။

ရဟန်းတော် ဟူယင်ဆန် ရောက်ရှိသွားချိန်၌မူ သာဝတ္ထိရော ဇေတဝန်ပါ လူသူမရှိဘဲ အပျက်အစီးများသာ ကျန်ရှိတော့သည်။ ဇေတဝန်နှင့်ပတ်သက်၍ ဟူယင်ဆန်က (ရဟန်းတော်များ)နေထိုင်သည့် နေရာအားလုံး ဖျက်ဆီးခံထားရပြီ ဖြစ်သည်။ အပျက်အစီးများအကြား တစ်ခုတည်းသော အထီးကျန် အုတ် အဆောက်အအုံတစ်ခုမှ တစ်ပါး အုတ်မြစ်နေရာများသာ ကျန်ရှိတော့သည်။ ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော် တစ်ဆူလည်း ကြွင်းကျန်နေသေးသည်ဟု ဖော်ပြသည်။ သို့ရာတွင် ရှေးဟောင်းသုတေသနဆိုင်ရာ စုံစမ်းလေ့လာမှုများအရ ဟူယင်ဆန်ကြွရောက်ပြီးနောက် များမကြာမီ အချိန်၌ပင် ဇေတဝန်ဥယျာဉ်အတွင်းရှိ ကျောင်းဆောင်များ အားလုံးကို ပြန်လည်ထိန်းသိမ်းထားပြီး ကျောင်းဆောင်သစ်များ ပြန်လည်တည်ဆောက်လျက် ယင်း(ကျောင်းတိုက်)သည် အေဒီ ၁၂-ရာစုတိုင်အောင် ဆက်လက်၍ စည်ပင် ထွန်းကားခဲ့သည်။ ၎င်းနောက်တွင် ဇေတဝန်သည် လူသူကင်းမဲ့သွားပြီး သစ်တောများ ဝါးမျိုးသွားသည်။

၁၈၆၃-ခုနှစ်တွင် ဖာဟိယန်နှင့် ဟူယင်ဆန်တို့၏ ခရီးသွား မှတ်တမ်းများ၌ ဖော်ပြထားသည့် သတင်းအချက် အလက်များကို အသုံးပြုလျက် ကန်နင်ဟမ်သည် ယခုအခါ ဆာဟေထဟုခေါ်သည့် ဇေတဝန်ကျောင်းတော်ရာနှင့် ယခုအခါ မဟေထဟုခေါ်သည့် သာဝတ္ထိတို့ကို တွေ့ရှိခဲ့သည်။ ကန်နင်ဟမ်သည် တူးဖော်မှု အချို့ ပြုလုပ်ရာတွင် မိမိ၏ (ယင်းသို့)ထပ်တူဖော်ပြမှုကို သက်သေပြသည့် ရေးသားချက်အချို့ တွေ့ရှိခဲ့ပြီး ၁၈၇၆-ခုနှစ်တွင် ထိုထက်ပို၍ ပြုလုပ်နိုင်ရန် တစ်ခေါက် ပြန်လာခဲ့သည်။ ထိုအချိန်ကစ၍ နောင်တွင် ရှေးဟောင်းသုတေသန တူးဖော်ရေးလုပ်ငန်းများကို လေးငါးခြောက်ကြိမ် ပြုခဲ့သည်။ နောက်ဆုံးအကြိမ်ကို ဂျပန်ရှေးဟောင်း သုတေသနပညာရှင်များက ၁၉၈၀-ခုနှစ်များ၌ ဆောင်ရွက်ခဲ့သည်။ ယခုအခါတွင် ဇေတဝန်ကျောင်းတော် အပျက်အစီးများကို ကောင်းစွာထိန်းသိမ်းထားသည့် ဥယျာဉ်ဖြင့် ဝန်းရံထားသည်။ ဘုရားဖူးများ သို့မဟုတ် ကမ္ဘာလှည့်ခရီးသည်များ ဤနေရာသို့ လာရောက်သောကြောင့် ဤ(ဇေတဝန်ကျောင်းတော်ရာ) နေရာသည် ကောင်းစွာ ဆိတ်ငြိမ်အေးချမ်းပြီး အနှောင့်ယှက်ကင်းသည့် ပတ်ဝန်းကျင်ဖြစ်သည်။ တစ်ခါတစ်ရံ သစ်ပင်များ ချုံပုတ်များ၌ မျောက်များနှင့် ဥဒေါင်းငှက်များကို တွေ့ရသည်။

ကြည့်ရှုဖွယ်

ဇေတဝန်ကျောင်းတော်သစ်

ရှေးဟောင်း သုတေသန (ကထိန်းသိမ်းထားသည့်) ဥယျာဉ်ခြံ ပင်မဝင်ပေါက်မှ လမ်းတစ်ဖက်တည့်တည့် လောက်တွင် 'နဝဇေတိဝနမဟာဝိဟာရ'ရှိသည်။ (ယင်းသည်) ကျော်ကြားသည့် သီရိလင်္ကာရဟန်းတော် အရှင် မေတနဝလ သံဃရတန မထေရ် ဦးစီးဆောက်လုပ်ခဲ့သော ကျောင်းတော်ဖြစ်သည်။ ဘုန်းကြီးကျောင်းရှိ ဘုရားခန်းအတွင်း အိန္ဒိယတွင် တွေ့ရသည့် အကောင်းဆုံးခေတ်သစ် ပန်းချီကားများရှိသည်။ ပန်းချီအများစုသည် ဗုဒ္ဓလက်ထက်တော်က သာဝတ္ထိတွင် ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သည့် ဖြစ်ရပ်များကို ရေးဆွဲထားသည်။ ဗုဒ္ဓလက်ထက်တွင် ဖြစ်ပေါ်ခဲ့ပြီး ဗုဒ္ဓဝါဒသမိုင်းတွင် အရေးလည်းပါသော အဖြစ်အပျက်လေးခု ပါဝင်သည်။ ပန်းချီကားချပ်များကို အကြမ်းဖျင်း ဖော်ပြရသော် ၎င်းတို့မှာ အောက်ပါ အတိုင်း ဖြစ်သည် -

- ၁။ ဗောဏိဉာဏ်မရမီ မင်းသားသိဒ္ဓတ္ထ၏ဘဝ
- ၂။ ဗောဓိဉာဏ်ရခါနီး မာရ်နတ်က ဖြားယောင်းခြင်း
- ၃။ မိဂဒါဝုန်၌ မြတ်ဗုဒ္ဓတရားဦးဟောကြားခြင်း
- ၄။ ကုသိနာရုံ၌ မြတ်ဗုဒ္ဓပရိနဗ္ဗာန်စံတော်မူခြင်း
- ၅။ အနာထပိဏ်သူဌေး ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်နှင့်တွေ့ဆုံခြင်း
- ၆-၇။ ဇေတဝန်ဥယျာဉ်ကို ဝယ်ယူခြင်း
- ၈။ အရှင်အာနန္ဒာ ဗောဓိပင်စိုက်ပျိုးခြင်း
- ၉။ ပုဗ္ဗာရုံကျောင်းတိုက် တည်ဆောက်ခြင်း
- ၁၀။ စက္ခုပါလသည် ဘဝနှောင်းပိုင်း၌ ရဟန်းပြုသွားပြီး အပြင်းအထန် တရားအားထုတ်လျက် အရဟတ္တမဂ်ဖိုလ်ကို ရရှိတော်မူသည်။ သို့သော် အတိတ်ဘဝ တစ်ခုက ကျူးလွန်ခဲ့သော အကုသိုလ်ကြောင့် မျက်စိနှစ်ကွင်း အလင်းကွယ်ပျောက်ခဲ့သည်။ တစ်နေ့တွင် မထေရ်စကြွန် လျှောက်နေစဉ် ပိုးမွှားများကို နင်းမိသဖြင့် ပိုးမွှားများသေကုန်သည်။ အခြားရဟန်းတော်များက ဤကိစ္စကိုမြင်သောအခါ အကြောင်းစုံကို ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အား လျှောက်ကြားကြသည်။ မြတ်ဗုဒ္ဓက စေတနာပါသည့် ကျူးလွန်မှုသည်သာ ကံ၏အကျိုးသက်ရောက်ကြောင်း မိန့်ကြားတော်မူသည်။
- ၁၁။ မဋ္ဌကုဏ္ဍလီသည် ချမ်းသာသော်လည်း အလွန်ကပ်စေးနုသော ဖခင်သူဌေး၏ တစ်ဦးတည်းသော သားဖြစ်သည်။ တစ်နေ့ မဋ္ဌကုဏ္ဍလီ နာမကျန်းဖြစ်သည်။ ဖခင်သည် ဆေးသမားအား ပေးရမည့် (အဖိုးငွေ)ကို ရှောင်လွှဲလိုခဲ့သည်။ ထို့ပြင် ဖခင်သည် သားတော်မောင် (နာမကျန်းသူ)အား နှစ်သိမ့် (အားပေးစကားဆို)ရန် လာရောက်ကြသူများအား ဧည့်ခံကျွေးမွေးရန် အလိုမရှိသဖြင့် သားဖြစ်သူအား အိမ်အပြင် (ဝရံတာ)သို့ ထုတ်ထားသည်။ ဤသတင်းကို ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ကြားသိတော်မူသောအခါ မဋ္ဌကုဏ္ဍလီ

မကွယ်လွန်မီ အချိန်ကလေး၌ ဗုဒ္ဓသည် မဋ္ဌကုဏ္ဍလီ၏ ရှေ့၌ ကိုယ်ထင်ရှားပြု၍ မဋ္ဌကုဏ္ဍလီသည် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အား ဖူးမြင်ရခြင်းကြောင့် အလွန်ပျော်ရွှင်သွားပြီး (ကွယ်လွန်သောအခါ) နတ်ပြည်၌ ပြန်လည်မွေးဖွားသည်။

- ၁၂။ အမျိုးသားတစ်ယောက်သည် အမျိုးသမီးတစ်ယောက်ကို လက်ထပ်ရာ ထိုအမျိုးသမီးမှာ သားသမီး မမွေးဖွားသည့် အမြဲမဖြစ်နေသည်။ သို့ဖြစ်၍ ထိုအမျိုးသားသည် နောက်ထပ် ဇနီးတစ်ယောက်ရယူသည်။ မယားကြီးက ထို(မယားငယ်)ကို ပြိုင်ဘက်ရန်သူအဖြစ်ယူဆပြီး မယားငယ်အပေါ် ဝန်တိုစိတ် အကြီးအကျယ် ဖြစ်ပွားသည်။ မယားငယ် ကိုယ်ဝန်ရှိလာသောအခါ မယားကြီးက မယားငယ် သားလျှောအောင် စီမံသည်။ ထိုအမျိုးသမီး နှစ်ယောက်သည် ၎င်းတို့၏ ပြိုင်ဆိုင်မှုနှင့် အမှန်တရားကို ဘဝပေါင်းများစွာ ဆောင်ယူခဲ့ကြသည်။ နောက်ဆုံး၌ မြတ်ဗုဒ္ဓသည် နှစ်ယောက်လုံးနှင့် အမှတ်မထင်တွေ့ဆုံပြီး ကြာမြင့်စွာ တည်ရှိခဲ့သော ၎င်းတို့၏အမှန်တရားက ၎င်းတို့နှစ်ယောက်အား ဆင်းရဲဒုက္ခ အထွေထွေကို ဖြစ်ပေါ်စေခဲ့ပြီး ဖြစ်ကြောင်း ဟောကြားတော်မူလျက် ၎င်းတို့နှင့်ယောက်အကြား ပြန်ဖြေလှိုက်သည်။
- ၁၃။ မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ ညီအစ်ကိုဝမ်းကွဲတော်စပ်ပြီး ကောက်ကျစ်သူ ဒေဝဒတ်သည် ဘဝဆုံးခါနီးတွင် ၎င်း၏အပြုအမူများအပေါ် နောင်တရခဲ့သည်။ တောင်းပန်မှုပြုနိုင်ရေးအတွက် ဇေတဝန်ကျောင်းတော်၌ သီတင်းသုံးတော်မူနေသော မြတ်ဗုဒ္ဓအား ဖူးမြော်ရန် (မိမိအား) ယူဆောင်သွားဖို့ (၎င်း၏တပည့်များအား) ပြောဆိုသည်။ သို့သော် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အား မဖူးမြော်လိုက်ရမီပင် ဒေဝဒတ်ကွယ်လွန်ပြီး မြေကြီးပေါ်ရှိ တွင်းနက်တစ်ခု၏ ဝါးမျိုးသွားခြင်းခံခဲ့ရသည်။
- ၁၄။ ဗုဒ္ဓမြတ်စွာနှင့် အရှင်အာနန္ဒာတို့ နာမကျန်းဖြစ်နေသော ရဟန်းတစ်ပါးအား ပြုစုနေကြပုံ
- ၁၅။ သကျလူမျိုးတို့ကို အစုအပြုံလိုက် သတ်ဖြတ်ပြီး နောက် အပြန်ခရီးတွင် ဝိဋုဇျာတ၏ စစ်သားများ ခြောက်သွေ့ သဲသောင်ပြင်၌ အိပ်မောကျနေကြစဉ် ညအခါ ရုတ်တရက် ကြီးထွားလာသည့် ရေလွှမ်းမိုးမှုကြောင့် ပျက်စီးကြရပုံ
- ၁၆။ ဆင်းရဲသားတစ်ယောက်သည် အလွန်ချောမောလှပသည့် ဇနီးရှိသဖြင့် ယင်း(ဇနီး)အား ပသေနဒီ ကောသလမင်းက မျက်စိကျသွားသည်။ မင်းကြီးသည် ထိုဆင်းရဲသားအား မင်းမှုထမ်းအဖြစ် ခန့်အပ်လိုက်သည်။ ထို (ဆင်းရဲသား) ယောက်ျားအား သတ်ပစ်ပြီး ၎င်း၏မယားချောကို ရယူရန်ရည်ရွယ်ချက်ဖြင့် (ယင်းသို့ ခန့်အပ်ခြင်းဖြစ်သည်။ ဘုရင်က) ဆင်းရဲသားယောက်ျားအား မဆောင်ရွက်နိုင်သော ကိစ္စတစ်ခုကို ပြုလုပ်ရန် တာဝန်ပေးအပ်ပြီး ဤကိစ္စကို ပြီးအောင်

မဆောင်ရွက်နိုင်လျှင် သေဒဏ် ပေးခံရမည်ဟု ဆိုသည်။ ၎င်းနောက် မိမိကျူးလွန်ရန် ရည်ရွယ်ထားသည့် မကောင်းမှုကို တွေးမိလျက် ကောသလမင်းကြီး အိပ်မပျော် ဖြစ်နေသည်။ နန်းတွင်းပုဏ္ဏားများက မင်းကြီးအနေဖြင့် ကြီးကျယ်သည့် (တိရစ္ဆာန်များကို သတ်ဖြတ်မည့်) ယဇ်ပူဇော်မှုပြုလုပ်လျှင် ထိုမကောင်းမှုကံမှ လွတ်မြောက်မည်ဟု လျှောက်ကြားကြသည်။ သို့ရာတွင် ကောသလသည် မြတ်ဗုဒ္ဓအားတွေ့ဆုံပြီး မြတ်ဗုဒ္ဓက ဓမ္မကို ဟောကြားသော အခါ စိတ်သက်သာရာရသွားသည်။

၁၇။ အခါတစ်ပါး၌ မုဆိုးတစ်ယောက်သည် ခွေးများနှင့် အတူ အမဲလိုက်ထွက်သည်။ လမ်းခရီး၌ ရဟန်းတော်တစ်ပါးကို အမှတ်မထင်တွေ့မိသည်။ ယင်းသို့ (ဖမ်းမရခြင်း)ကို ရဟန်းနှင့်တွေ့ရသောကြောင့်ဟု အပြစ်တင်သည်။ အိမ်အပြန်တွင် ထိုရဟန်းကို တွေ့ရပြန်သဖြင့် ဒေါသထွက်ပြီး ခွေးများကို ရဟန်းထံ လွှတ်ပေးလိုက်သည်။ ရဟန်းသည် ခွေးအန္တရာယ်မှ ထွက်မြောက်ရန် သစ်ပင်ပေါ် တက်ပြေးသည်။ ရဟန်း၏သက်န်းသည် မုဆိုးပေါ်သို့ (ကျွတ်)ကျ သည်တွင် ခွေးများသည် မုဆိုးကို ရဟန်းဟုထင်မှတ်ပြီး တိုက်ခိုက်ကြသဖြင့် နောက်ဆုံး၌ (ခွေးကိုက်) ဒဏ်ရာဖြင့် မုဆိုး သေဆုံးသွားသည်။

၁၈။ ဥပ္ပလဝဏ္ဏာထေရီမသည် တောထဲ၌ ကမ္မဋ္ဌာန်းရှုမှတ်၍နေသည်။ ဤတွင် မုဆိုးတစ်ယောက်၏ မုဒိမ်းကျင့်ခြင်းခံရသည်။ နောင်အခါ မုဆိုးသည် မီးလောင်ကျွမ်း၍ သေဆုံးသည်။

၁၉။ ပဋ္ဌာစာရာ၏ ခင်ပွန်းသည် မြွေကိုက်၍ သေဆုံးသွားပြီး ပဋ္ဌာစာရာနှင့် သားငယ်နှစ်ယောက်တို့ မိဘများအိမ်သို့ ပြန်ကြသည်။ ၎င်းတို့သည် လမ်းတွင် ရေလျှံနေသည့် အစိရဝတီမြစ်ကို ဖြတ်ရသည်။ ပဋ္ဌာစာရာသည် သားကြီးကို မိမိခေါ်မှ လာရန်မှာကြားလျက် မြစ်ကမ်းတွင်ထားခဲ့ပြီး (မွေးကင်းစ)သားငယ်ကို (ကမ်းတစ်ဘက်သို့) ယူဆောင်သွားပြီး ၎င်းအား တစ်ဘက်ကမ်း၌ ထားခဲ့သည်။ ပဋ္ဌာစာရာသည် မြစ်ကို ခဲယဉ်းစွာ ပြန်၍ ဖြတ်ကူးလာစဉ် သိန်းငှက်တစ်ကောင် ထိုးဆင်းလာပြီး သားငယ်အားသုတ်ချီသွားသည်။ ဆောက်တည်ရာမရ ဖြစ်ခြင်း၌ ပဋ္ဌာစာရာသည် ထိုငှက်ကို ချောက်လှန်ရန် လက်ကို ထိတ်လန့်တကြားဝှေ့ရန်သည်။ သားကြီးသည် ယင်း (သို့လက်ကို ဝှေ့ရန်ခြင်း)ကို မိမိအား ခေါ်သည်ဟု ထင်မှတ်ပြီး မြစ်ထဲခုန်ဆင်းသည်။ ရေအယဉ်သည် သားကြီးအား ယူဆောင်သွားတော့သည်။ ပဋ္ဌာစာရာသည် မိမိအိမ်သို့ရောက်သွားရာတွင် အိမ်ကိုမီးလောင်သဖြင့် မိဘနှစ်ပါးလုံး သေဆုံးသွား သည်နှင့်ကြုံရပြန်သည်။ ယင်းကြေကွဲဖွယ် ဖြစ်ရပ်များသည် ပဋ္ဌာစာရာအား သွက်သွက်ခါ ရူးသွပ်သွားစေသည်။ ပဋ္ဌာစာရာသည်

အဝတ်မပါသလောက်ဖြင့် သာဝတ္ထိမြို့၌ လှည့်လည်သွားလာစဉ် မြတ်ဗုဒ္ဓနှင့်တွေ့သည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်က ပဋ္ဌာစာရာအား သက်သာရာရစေပြီး တရားဓမ္မသင်ကြားတော်မူသည်။

၂၀။ ကိသာဂေါတမီအမည်ရှိ အမျိုးသမီးငယ်တစ်ယောက်သည် သားသေကို မြတ်ဗုဒ္ဓထံ ယူလာပြီး အကူအညီတောင်းသည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်က ကိသာဂေါတမီအား လူမသေဖူးသော အိမ်မှမုန်ညှင်းစေတစ်စေ့ ရယူရန် မိန့်တော်မူသည်။ ကိသာဂေါတမီသည် မုန်ညှင်းစေ့ရှာသောအခါ လူမသေဖူးသည့်အိမ်မှ မုန်ညှင်းစေ့ တစ်စေ့တလေမျှပင် မရနိုင်သဖြင့် သေခြင်းတရား၏ သဘာဝမှန် တဖြည်းဖြည်းပေါ်လာပြီး သောကငြိမ်းအေးသွားသည်။

၂၁။ ပသေနဒီကာသလသည် ၎င်း၏မိဖုရားက သားမမွေးဘဲ သမီးမွေးဖွားကြောင်း ကြားသိရသဖြင့် စိတ်မချမ်းမသာဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်က သမီးတစ်ယောက်သည်လည်း သားတစ်ယောက်ကဲ့သို့ပင် အောင်မြင် ကျော်ကြားနိုင်စွမ်းရှိကြောင်း မြွက်ကြားတော်မူသည်။

၂၂။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်နောက်သို့ အင်္ဂုလိမာလ (လက်ညှိုးဖြတ်ရန်) လိုက်ခြင်း

၂၃။ ဆန့်ကျင်ဘက် (တိတ္ထိ)ဂိုဏ်းတစ်ခုသည် အမျိုးသမီးတစ်ယောက်အား ကိုယ်ဝန်အတုလုပ်ပြီး ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အား (ကိုယ်ဝန်၏) ဖခင်အဖြစ်ဖြင့် ပရိသတ်အလေ့၌ စွပ်စွဲရန် သွေးထိုးပေးလျက် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အား အထင်မှားအောင် ကြိုးပမ်းသည်။ စွပ်စွဲမှုပြုနေစဉ် ကြွက်ငယ်တစ်ကောင်က အမျိုးသမီး၏ ခါး၌ရှိသော ခေါင်းအုံးကို ချည်ထားသည့် ကြိုးကို ကိုက်ဖြတ်လိုက်သည်။ (ထိုအမျိုးသမီး၏) ကလိမ်ကျမှုအဖြစ်မှန်ကို သိရှိရပြီး ဗုဒ္ဓရှင်တော် အဖို့ အမှန်တရားပေါ်လာသည်။

၂၄။ မိမိအား နိမ့်ချပြောဆိုသူများနှင့် ဆန့်ကျင်ဘက် (တိတ္ထိ)ဂိုဏ်းများအား နှိမ်နင်းရန် ဗုဒ္ဓသည် ခန္ဓာကိုယ်မှ ရေနနှင့် မီးထွက်အောင်ပြုလျက် အံ့ဩဖွယ် တန်ခိုး ပြာဋိဟာကို ပြတော်မူသည်။

၂၅။ ရာဇဂြိုဟ်မြို့ ပထမသံဂါယနာ

၂၆။ ပတ္တနားမြို့ တတိယသံဂါယနာ

၂၇။ အသောကမင်းသည် ဗုဒ္ဓသာသနာတော် ပြန့်ပွားစေရန် သားတော်မဟိန္ဒအား သီရိလင်္ကာနိုင်ငံသို့ စေလွှတ်တော်မူသည်။ မဟိန္ဒသည် တောလိုက်ထွက်လာသည့် သီရိလင်္ကာဘုရင် ဒေဝါနိပိယတိဿ မင်းကြီးအား တွေ့ဆုံပြီး ဗုဒ္ဓအဆုံးအမ၌ တည်စေသည်။

၂၈။ အလက်စန္ဒာသင်္ဂရိတ်မင်းကို ဆက်ခံသူများအနက် တစ်ယောက်ဖြစ်သည့် မိလိန္ဒမင်းကြီးသည် အရှင်နာဂသိန်မထေရ်နှင့် ကျောက်ကြားလှသည့် ဆွေးနွေးမှုပြီးနောက် ဗုဒ္ဓဘာသာဖြစ်လာသည်။

၂၉။ အနာဂါရိဓမ္မပါလနှင့် မဟာဗောဓိစေတီ
၃၀။ အားလုံးဇာတ်နိမ့်များဖြစ်ကြသည့် ဒေါက်တာ ဘင်မ်
ရောင်း အမ်ဘောကာ (Dr. Bimrao Ambedkar)နှင့်
သန်းဝက်မျှသော နောက်ပါများ ၁၉၅၅-ခုနှစ်၊
အောက်တိုဘာ ၁၄-ရက်နေ့တွင် ဟိန္ဒူဝါဒကိုစွန့်ပစ်ပြီး
ဗုဒ္ဓဝါဒကို ခံယူကြခြင်း။ ဤဖြစ်ရပ်သည် ခေတ်
သစ်ဗုဒ္ဓဝါဒ ပြန်လည်ရှင်သန်ရေး လှုပ်ရှားမှုတွင်
အကြီးအကျယ်အခမ်းနားဆုံး ဖြစ်သည်။

၃၁။ (ဆရာတော်) အရှင်သံယရတနနှင့် နဝဇေတဝန်
မဟာဝိဟာရကျောင်းတိုက် တည်ဆောက်ဆဲကာလ
၎င်းနေထိုင်ခဲ့သော တံကျောင်းနှင့် အိန္ဒိယဒုသမ္မတ
ဒေါက်တာ ရှန်ခါဒါယယ်လ်ရှာရာမာတို့ ၁၉၈၈-ခုနှစ်
ဒီဇင်ဘာ ၃၁-တွင် ကျောင်းတိုက်သစ်ကို ဖွင့်လှစ်
ခြင်း- တို့ဖြစ်သည်။

ဘုရားကျောင်းဆောင်အမှတ် ၁၂
ပင်မဝင်ပေါက်မှ ဇေတဝန်ကျောင်းတိုက်ထဲသို့ ဝင်သွား
လျက် လမ်းအတိုင်း ဆက်လက်သွားပြီးနောက် ဘယ်
ဘက်သို့ ချိုးလိုက်ပါက ဘုရားဖူးသည် ကျောင်းဆောင်
ငယ်တစ်ခုသို့ ရောက်သွားသည်။ ဤကျောင်းဆောင်တွင်
လက်ယာ ရစ်လှည့်လည်နိုင်သော လူသွားလမ်းတစ်ခုနှင့်
အခြားတစ်ဘက်တွင် ပိုမိုသေးငယ်သည့် ဘုရားခန်းနှစ်ခု
ပါသော ပင်မ ဘုရားဆောင် တစ်ခုပါဝင်သည်။ ပင်မ
ဘုရားဆောင်တွင် ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်တစ်ဆူ ရှိခဲ့ပုံရပြီး
အခြားဘုရားခန်းငယ် နှစ်ခုလည်း အဝလောကိတေ
သွာရနှင့် မေတ္ထေယျဆင်းတုများ ရှိခဲ့ပုံရသည်။ ဤ
ဘုရားကျောင်းကို တူးဖော်စဉ် ကြမ်းပြင်တွင် လူခေါင်း
ခွံတစ်ခုနှင့် အခြားအရိုးများတွေ့ရှိသည်။

ကျောင်းဆောင်အမှတ် ၉
လမ်းဆုံးတွင် ရေတွင်းတစ်ခုနှင့် အခန်းကျဉ်းငယ်
နှစ်ဆယ့်တစ်ခု ဝန်းရံနေသောခြံဝင်းနှင့် ကျောင်းဆောင်
ရှိသည်။ အရှေ့ဘက်ခြမ်းတွင် လက်ယာရစ် လှည့်လည်
နိုင်သည့် လူသွားလမ်းတစ်ခုပါရှိသည့် ဘုရားဆောင်
တစ်ခုရှိသည်။ ဤ ကျောင်းကို အေဒီ ၆-ရာစုတွင်
ပထမအကြိမ်တည်ဆောက်ခဲ့သည်။ ၎င်းနောက် အေဒီ
၁၁- သို့မဟုတ် ၁၂-ရာစုတွင် မူရင်းကျောင်းဆောင်
အုတ်မြစ်ပုံစံ၌ပင် တစ်ဖန်ပြန်လည် တည်ဆောက်ခဲ့
သည်။ ဤကျောင်းဆောင်၌ တွေ့ရှိရသည့် ရှေးဟောင်း
ပစ္စည်းများအနက် အေဒီ ၈-ရာစု သို့မဟုတ် ၉-ရာစု
လက်ရာ အဝလောကိတေသွာရ ဆင်းတုတစ်ဆူ၊ အေဒီ
၅-ရာစု သို့မဟုတ် ၆-ရာစုလက်ရာ ဗုဒ္ဓဆင်းတုတစ်ဆူ
ပါရှိသည်။ နီညိုရောင်အုတ်ခွက်ပြားတစ်ခု၊ အနီရောင်
မဓုရာသီကျောက်ဖြင့် ပြုလုပ်သည့် ကုဗေရဆင်းတု တစ်
ခုနှင့် ဂယာတွင်တွေ့ရသည့် အနက်ရောင်ကျောက်ဖြင့်ပြု
လုပ်ထားသည့် ပန်းပုဆင်းတု အပိုင်းအစများဖြစ်သည်။

(ရဟန်းတော်များ၏) အခန်းကျဉ်းတစ်ခုတွင် အုတ်
ဖြင့်ပြုလုပ်ထားသည့် အိပ်ရာတစ်ခုပါရှိပြီး အဆုံးတစ်
ဘက်၌မူ ခေါင်းအုံးပုံစံဖြင့် အနည်းငယ်မြင့်နေသည်။
နောက် အခန်းကျဉ်းတစ်ခုမှာမူ ကြမ်းပြင်တွင် တစ်ဝက်
ပြုပ်နေသည့် မြေအိုးကြီးတစ်ခု တွေ့ရသည်။ ဆန်
(ပြောင်းစသည်)ကို သိုမှီးသိမ်းဆည်းရန် အသုံးပြုခဲ့ခြင်း
ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ၎င်း(မြေအိုး)ဘေးတွင် ကြေးခွက်တစ်
ခုနှင့် သံယောက်မတစ်ခု တွေ့ရသည်။ သို့ရာတွင်
ဤကျောင်းဆောင်၌ တွေ့ရသည့် စိတ်ဝင် စားဖွယ်
အကောင်းဆုံးမှာ မိဂဒါဝုန်ရှိ ဓမ္မစက္ကရာဇိကျောင်းတိုက်
ကို (လှူဒါန်း)ဆောက်လုပ်ခဲ့သည့် ကုမာရဒေဝီ၏ ခင်
ပွန်းဖြစ်သူ ဂေါဝိန္ဒစန္ဒြမင်းကြီး၏ ကြေးပြားစာတန်းဖြစ်
သည်။ ယင်းကြေးပြားစာတန်းကို အခန်းငယ်တစ်ခု၏
ကြမ်းခင်း အောက်တွင် ပြုပ်နေသည့် ရွှံ့သေတ္တာအတွင်း
သေချာစွာ ထုပ်ပိုးထားသည်ကို တွေ့ရသည်။ အေဒီ
၁၁၃၀-နှစ်၊ ဇွန်လ ၂၃-ရက်နှင့် ညီမျှသည့်ရက်စွဲဖြင့်
ဖော်ပြထားသည်။ ယင်း(ကြေးပြားမှတ်တမ်း)သည် ဇေတ
ဝန်ကျောင်းတော်၌ နေထိုင်ကြသည့် ဗုဒ္ဓဘာဏ္ဍာရက
အမည်ရှိ ကျောင်းထိုင်ဆရာတော်နှင့် သံဃာတော်များ
အား ကျေးရွာ ၆-ရွာနှင့် ယင်း (ကျေးရွာ)တို့၏ အခွန်
တော်များကို လှူဒါန်းကြောင်း မှတ်တမ်းတင်ထားသည်။
ဤပေးအပ်မှုကို သေချာစေရန် လူအားလုံးအားသိစေ
သည်။ ဤကြောညာချက်ကို 'မင်းသားများ၊ မိဖုရားများ၊
ထီးနန်းအမွေဆက်ခံမည့်သူများ၊ ဝန်ကြီးများ၊ ပုဏ္ဏားများ၊
တံခါးစောင့်များ၊ စစ်ဗိုလ်ချုပ်များ၊ ဘဏ္ဍာထိန်းများ၊ မှတ်
တမ်းထိန်းသိမ်းသူများ၊ ဆေးဆရာများ၊ နက္ခတ်ဗေဒင်
ဆရာများ၊ ရာဇဝတ်ပုရောဟိတ်များ၊ သတင်းပို့ဆောင်သူ
များနှင့် ဆင်ခြင်းမြို့ရွာနှင့် ရွှေတွင်းများဆိုင်ရာ တာဝန်
ရှိသူများ'ဟူသော နန်းတွင်းသူနန်းတွင်းသားအားလုံး၏
ရှေ့မှောက်၌ ကြေညာသည်။ ဤကြေးပြားစာတွင် ဖော်ပြ
ထားသော ကျေးရွာအချို့ (ယနေ့တိုင်)တည်ရှိဆဲဖြစ်ပြီး
၎င်းတို့၏ရှေးဟောင်း အမည်နာမ အတိုင်းပင် ထင်ရှား
ဆဲဖြစ်သည်။

စေတီရှစ်ဆူ
ကျောင်းဆောင်အမှတ် ၈-၏ မြောက်ဘက် မဝေးသော
နေရာတွင် အုတ်စေတီရှစ်ဆူ အတွဲလိုက်ရှိသည်။ ရာစု
နှစ် တစ်လျှောက်လုံး ဇေတဝန်ကျောင်းတော်တွင်
သီတင်းသုံးတော်မူခဲ့ကြသော လေးစားအပ်သည့် ဆရာ
တော်ကြီးများ၏ (အရိုး)ပြားများကို ဌာပနာရန် ဤ
စေတီများကို တည်ဆောက်ခဲ့ခြင်း ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။
စေတီတော်တစ်ဆူတွင် အေဒီ ၅-ရာစုဟုသတ်မှတ်ထား
သည့် ဗုဒ္ဓဒေဝဟူသော အမည်ဖြင့် တံဆိပ်တစ်ခုပါရှိ
သည်ကို တွေ့ရသည်။

ဗောဓိပင်

လမ်းမကြီးအတိုင်း ဆက်သွားသော် အာနန္ဒဗောဓိပင် အဖြစ်ဖော်ပြသော သစ်ပင်(ညောင်ပင်)တည်ရှိသည့် အဆောက် အအုံများစွာ၏ အုတ်မြစ်များကိုတွေ့ရသည်။ ဇာတကအဋ္ဌကထာအရ လူအများသည် ဇေတဝန်ကျောင်းတော်သို့ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အား ရှိခိုးပူဇော်ရန် ရောက်လာကြသောအခါ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်မရှိသဖြင့် လူတို့သည် ၎င်းတို့၏ ပန်းများ၊ ပန်းကုံးများနှင့် လှူဒါန်းဖွယ်ရာများကို ဂန္ဓကုဋီတိုက်ခန်းရှေ့တွင် ထားပစ်ခဲ့ကြသည်။ အနာထပိဏ်သူဌေးသည် ဤကိစ္စကိုကြားသိရသောအခါ သူဌေးက ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်မရှိချိန်တွင် လူအများသည် ရှင်တော်မြတ်ဘုရားကိုယ်စား မည်သို့ ရှိခိုးပူဇော်ရမည်ကို မေးလျှောက်သည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်က လှူဒါန်းဖွယ်ရာများကို ဗောဓိပင်တွင် ချထားလှူ ဒါန်းခြင်းဖြင့် (အစားထိုးပူဇော်မှု) ပြုနိုင်ကြောင်း မိန့်ကြားတော်မူသည်။

သို့ဖြင့် ဗုဒ္ဓဂယာရှိ ဗောဓိပင်မှ ဗောဓိစေတစ်ခု ယူဆောင်ခဲ့ပြီးကြီးကျယ်သည့် အခမ်းအနားဖြင့် ဇေတဝန်ကျောင်းတော်ဝင်းအတွင်း စိုက်ပျိုးသည်။ ယင်းဗောဓိစေတစ်ကို အရှင်အာနန္ဒာ စိုက်ပျိုးခဲ့သောကြောင့် အာနန္ဒဗောဓိဟု ထင်ရှင်လာသည် (ဇာ-ဋ္ဌ ၄၊ ၂၂၈)။ သို့ရာတွင် ဇေတဝန်သည် နှစ်ပေါင်း တစ်ထောင်နီးပါးမျှ တောကြီးမျက်မည်း အဖြစ်စွန့်ပစ်ခံထားခဲ့ခြင်းနှင့် အာနန္ဒဗောဓိသည် မည့်သည့်နေရာတွင် အမှန်တကယ်တည်ရှိသည်ဟု ညွှန်ပြသည့် ရှေးဟောင်းသုတေသန အထောက်အထားမရှိခြင်းတို့ကြောင့် ဤ(လက်ရှိ)ဗောဓိပင်အား မူလ(အာနန္ဒဗောဓိ)အဖြစ် ဖော်ပြသည်မှာ အတော်အတန်သံသယဖြစ်ဖွယ် ရှိနေသည်။ ဇာတကအဋ္ဌကထာတွင် အာနန္ဒဗောဓိပင်ကို ဇေတဝန်၏ ယခုလက်ရှိ မြန်မာဘုန်းတော်ကြီးကျောင်းအနီး တစ်နေရာတွင် ဖြစ်ရမည်ဟု ယူဆရသည့် ပင်မဂိတ်ပေါက်အနီး၌ စိုက်ပျိုးခဲ့ကြောင်း ပြဆိုထားသည်။

ကောသမ္မကုဋီ

အာနန္ဒဗောဓိပင်၏ မြောက်ဘက်ကပ်လျက် လမ်း၏ ဘယ်ဘက်၌ ဇေတဝန်ကျောင်းတိုက်အတွင်း ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် နှစ်သက်ပြီး မကြာခဏကြွရောက်သည့် နေရာနှစ်ခုအနက် တစ်ခုဖြစ်သည့် ကောသမ္မကုဋီ၏ အပျက်အစီးများရှိ သည်^{၁၁}။ မူလအဆောက်အဆောက် အအုံမှာ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ကျိန်းစက်အနားယူ ကမ္မဋ္ဌာန်း

ရှုမှတ်ပြီး လာရောက် ဖူးမြော်သူများနှင့် စကားစမြည် ပြောဆိုတော်မူသည့် သစ်သားသက်ငယ်မိုး တဲငယ် ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ဇေတဝန်ဥယျာဉ်ကို ဝယ်ယူနေပုံသရုပ်ဖော်ထားသည့် ဘာရဟုတစေတီတော်မှ(ရရှိသည့်) ရုပ်ကြွတစ်ခုတွင် ကောသမ္မကုဋီကိုရော ဂန္ဓကုဋီကိုပါ ဖော်ပြထားသည်။ (ယင်းရုပ်ကြွသည်) ဖော်ပြပြီး အဆောက်အအုံပုံစံနှစ်ခု မည်သို့ပုံသဏ္ဍာန်ရှိသည်ဟူသော အတွေးအမြင်ကို ပေးသည်။ ကောသမ္မကုဋီသည် အနီး၌ ရွှံ့စေးတံခွန်ပါပြီး အောက်ခြေလေးထောင့်ပုံရှိ သုံးထောင့်ချိုးအမိုးနှင့် အဆောက်အအုံငယ်ပုံသဏ္ဍာန်တွေ့ရသည်။ ဤ(ကျောင်းငယ်)ကို ကြာရှည်ခံမည့် သတ္တုပစ္စည်းဖြင့် တည်ဆောက်ခြင်းမဟုတ်သဖြင့် နောင်အခါ အုတ်အဆောက်အအုံဖြင့် အစားထိုးခဲ့သည်။ ဤအဆောက်အအုံ၏ အုတ်မြစ်ကို အစားထိုး (တည်ဆောက်) ထားသည့် ယခုအခါ ဘုရားဖူးတွေ့မြင်ရသော အဆောက်အအုံမှာ ၅ ဒသမ ၇၅ x ၄ ဒသမ ၄၅ မီတာရှိပြီး ဘုရားခန်းတစ်ခု ပါသည်။

ကောသမ္မကုဋီကို တူးဖော်သောအခါ ကန်နင်ဟမ်သည် ပန်းရောင်သဲကျောက်ဖြင့် ထုလုပ်ထားသည့် ဆင်းတု တော်ကြီးတစ်ဆူတွေ့ရှိခဲ့သည်။ ဆင်းတုတော်၌ ရှေးထွင်းထားသည့်စာမှာ များစွာပျက်စီးနေပြီး ဤဆင်းတုကို ဗလ အမည်ရှိရဟန်းတော်က ကောသမ္မကုဋီ၌ တည်ထားခဲ့ကြောင်း ပြဆိုသည်။ ဤဆင်းတုတော်ကို ယခုအခါ ကာလကတ္တားရှိ အိန္ဒိယပြတိုက်၌ ပြသထားသည်။

ရဟန်းတော် ဟူယင်ဆန် ဤ(ဇေတဝန်ကျောင်းတော်)နေရာသို့ ရောက်သွားသောအခါ ဤဆင်းတုတော်နှင့် ဇေတဝန်ကျောင်းတိုက်အတွင်း မပျက်စီးသေးဘဲ ရှေးဟောင်းပုံစံ အတိုင်းတည်ရှိနေသေးသည့် ကောသမ္မကုဋီတို့ကို တွေ့မြင်ရသည်။ ကောသမ္မကုဋီ၏ ရှေ့တည့်တည့်လောက်တွင် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ခန္ဓာကိုယ်လှုပ်ရှားမှုရရှိစေရန် ညနေအချိန်များ၌ စကြန်လျှောက်နေတော်မူရာဌာနကို အထိမ်အမှတ်ပြုသည့် အုတ်ခုံရှည်တစ်ခုရှိသည်။

ဂန္ဓကုဋီတိုက်

လမ်းအတိုင်း ရှေ့ဆက်သွားသော် ရှေးခေတ် ဗုဒ္ဓဘာသာ လောက၌ အထင်ရှားဆုံး အဆောက်အအုံဖြစ်သည့် နံ့သာ တိုက်ခန်းခေါ် ဂန္ဓကုဋီကျောင်းဆောင်၏ အုတ်မြစ်များရှိသည်။ ဘာရဟုတရုပ်ကြွ(၌ဖော်ပြသည့်) မူလဂန္ဓကုဋီ တိုက်ခန်းသည် ကောသမ္မကုဋီထက်ကြီးလျက် တစ်ပုံစံတည်းဖြစ်ပြီး ကြက်ခြေခတ်အုတ်မြစ်ပုံစံတွင်တည်ဆောက်ထားသည်။ ယနေ့ဘုရားဖူးများ ဖူးတွေ့ရသည့် အပျက်အစီးများမှာ ဂုတ္တခေတ်(လက်ရာ အဆောက်အအုံ)ဖြစ်သည်။ လှေကားများနှင့် စတုဂံပုံခန်းဆွယ်တစ်ခုနှင့် အရှေ့ဘက်၌ဝင်ပေါက်၊ ခန်းမဆောင်တစ်ခု၊ ၁

^{၁၁} ဇေတဝန်ကျောင်းတိုက်အတွင်း ကရေရိကုဋီ၊ ကောသမ္မကုဋီ၊ ဂန္ဓကုဋီနှင့် သလဋ္ဌာဂါရဟု အဆောင်ကြီး လေးဆောင်ရှိသည်။ တစ်ဆောင်လျှင် အဖိုးတစ်သိန်းစီ တန်းဖိုးရှိသည်။ ထိုတွင် သလဋ္ဌာဂါရကို ကောသလမင်းက ဆောက်လုပ်လှူဒါန်းပြီး ကျန်သုံးဆောင်မှာမူ အနာထပိဏ်သူဌေး၏ ကုသိုလ်ဖြစ်သည် (ဒီ-ဋ္ဌ ၂၁)။

ဒသမ ၈ မိတာထူထဲသည့် နံရံများနှင့် ၂ ဒသမ ၅ မိတာ စတုရန်းရှိသည့် ဘုရားခန်းတစ်ခု ပါရှိသည်။ ဤဘုရားခန်းငယ်သည် မူလဂန္ဓကုဋ်တိုက်ခန်း နေရာပေါ် နောက်ထပ်တည်ဆောက်သည့် ဂန္ဓကုဋ်တိုက်ခန်း ဖြစ်သည်မှာ သေချာသည်။ ခန်းမကျယ်မှာ နှောင်းခေတ်ကျမှ တိုးချဲ့ တည်ဆောက်ထားခြင်း ဖြစ်ပေလိမ့်မည်။ ၁၉၀၇-၈ ခုနှစ်များ၌ တူးဖော်စဉ်အတွင်း (ရှေးဟောင်းပစ္စည်း တူးဖော်သူ) ပိုဂေါလ် (Vogel)သည် မူလဂန္ဓကုဋ် အဆောက်အအုံပုံစံ အစအနကိုတွေ့၍ မျှော်လင့်ချက်ဖြင့် ဂန္ဓကုဋ်တိုက်ခန်း အောက်ခြေကို တူးခဲ့သော်လည်း မည်သည့် ပစ္စည်းမျှ မတွေ့ရချေ။

ဂန္ဓကုဋ်ဟူသော အမည်သည် တွေ့နေကျ အဆောက်အအုံ တစ်ခုထက်ပို၍ အဆောက်အအုံ ပုံပန်းသဏ္ဍာန်ကို ဖော်ညွှန်းသည်။ မြတ်ဗုဒ္ဓအတွက် ပထမဦးဆုံးသော အမြဲနေရာ(အဆောင်)ကို ဇေတဝန် ကျောင်းတိုက်အတွင်း တည်ဆောက်ခဲ့ပြီး လူအများသည် ပန်း၊ စန္ဒကူးနံ့သာများ လှူဒါန်းမှုပြုကြရင်း လာရောက်ကြသောကြောင့် ဂန္ဓကုဋ်ဟူသောအမည်ကို ရရှိသွားခြင်းဖြစ်သည်။ မကြာမီအချိန်တွင် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် အတွက် တည်ဆောက်သော သို့မဟုတ် မြတ်ဗုဒ္ဓ အမြဲသီတင်းသုံးလေ့ရှိသော မည်သည့်အဆောက်အအုံကိုမဆို ထို(ဂန္ဓကုဋ်)အမည်အတိုင်း ကင်ပွန်းတပ်ကြသည်။ နှောင်းခေတ်ရာစုနှစ်များတွင် ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်ကိန်းဝပ်တော်မူသည့် ဘုန်းကြီးကျောင်းရှိ မည်သည့်ဘုရားခန်း (ဘုရားဆောင်) ကိုမဆို အလားတူ ဂန္ဓကုဋ်ဟု အမည်ပေးလာကြသည်။ ရှေးဟောင်းအဋ္ဌကထာများ၌ ဇေတဝန်ကျောင်းတော်ရှိ ဂန္ဓကုဋ်ကို ဇေတဝန်ကျောင်းတော်၏ အလယ်ဗဟိုတွင် တည်ဆောက်ထားကြောင်း ဖော်ပြထားပြီး (ဇာ-ဋ္ဌ ၁၊ ၁၀၇)မှာ ရှေးဟောင်းသုတေသနပညာရှင်များက မှန်ကန်သည်ဟု ထောက်ခံကြသော အချက်ဖြစ်သည်။ ကန်နင်ဟမ်သည် ဂန္ဓကုဋ်မှ ဇေတဝန်၏ အရှေ့ဘက်ဂိတ်ဝဟု ယူဆရသော(နေရာ)သို့သွားသည့် ကောင်းမွန်စွာ ဖောက်လုပ်ထားသော လမ်းကို တွေ့ရှိရသည်။ (ဤသည်မှာ) ဤကျောင်းတိုက်ကြီးအတွင်း အဆိုပါ (ဂန္ဓကုဋ်)၏ အလယ်ဗဟို၌ တည်ရှိပုံကို ညွှန်ပြသည်။

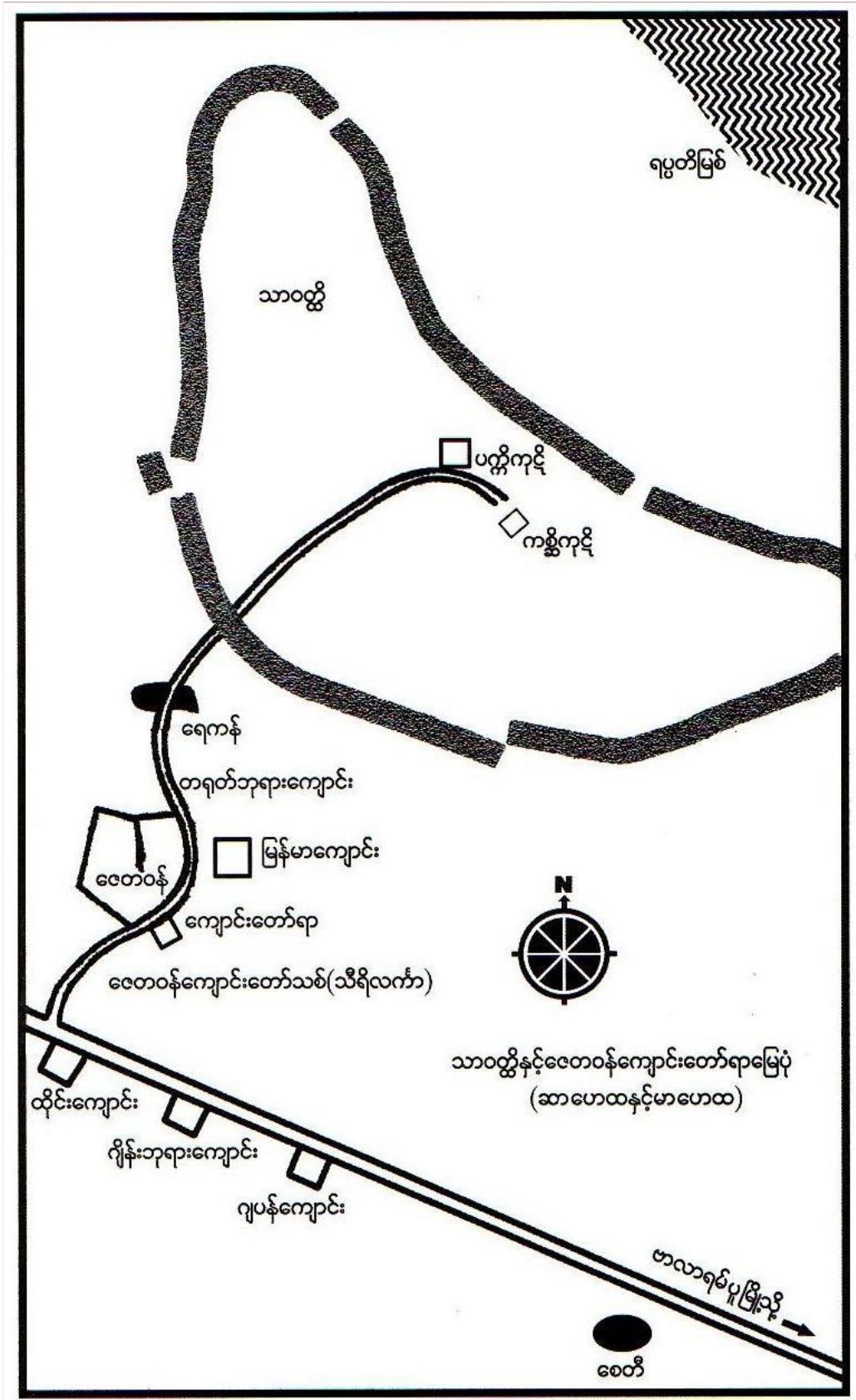
သုမင်္ဂလဝိလာသိနီ (ဒီ-ဋ္ဌ ၁၊ ၄၇)တွင် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏ တစ်နေ့တာလုပ်ငန်းစဉ်ကို အသေးစိတ်ဖော်ပြထားပြီး ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ဆွမ်းဘုဉ်းပေးပြီးနောက် ဂန္ဓကုဋ်တွင် ကျိန်းစက်တော်မူကြောင်း၊ တရားဓမ္မ ဟောကြားရန် ထို (ဂန္ဓကုဋ်)မှ ကြွတော်မူကြောင်း၊ ညနေခင်းအချိန် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ခြေဆန့်လိုသောအခါ ယင်း(ဂန္ဓကုဋ်)ရှေ့၌ ခေါက်တံ့ခေါက်ပြန် စကြန်လျှောက်တော်မူကြောင်း ဖော်ပြသည်။ ဂန္ဓကုဋ်အတွင်း၌ အခန်းငယ်(ပရိဝေဏ)တစ်ခု၊ ရေချိုးခန်း၊ (နဟာနကောဋ္ဌက)နှင့် ဗုဒ္ဓသည် စည်းဝေးနေကြသည့် ရဟန်းတော်များအား တစ်ခါတစ်ရံ ရပ်လျက် ခေတ္တခဏ (စကား)မိန့်မြွက်

တော်မူရာဖြစ်သည့် ယင်း(ရေချိုးခန်း)သို့ သွားသော ရတနာစီ လှေကားတစ်ခု(ယင်းလှေကားကို ရတနာ အများအပြားဖြင့် တန်ဆာဆင်ထားသည်ဟု ဆိုလိုဟန်တူသည်။) သုမင်္ဂလဝိလာသိနီ (ဒီ-ဋ္ဌ ၁၊ ၇)တွင် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ပရိနဗ္ဗာန် စံလွန်တော်မူပြီးနောက် လူအများသည် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်မရှိခြင်းအတွက် ပူဆွေးသောကဖြစ်ကြလျက် ဂန္ဓကုဋ်တိုက်ပတ်လည်၌ စုရုံးရောက်ရှိလာကြကြောင်း၊ အရှင်အာနန္ဒာသည် ဇေတဝန်ကျောင်းတော်သို့ ပြန်လာပြီးထို (ငိုကြွေးနေကြသည့်) ပရိသတ်အား အရာခပ်သိမ်း မတည်မြဲပုံ(ကိုမိန့်ကြားပြီး) နှစ်သိမ့်စကားဆိုကြောင်း၊ ထို့နောက် အရှင်အာနန္ဒာသည် (ဂန္ဓကုဋ်)တံခါးများဖွင့်လျက် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ထိုင်တော်မူခဲ့သည့် ခုတင်ညောင်စောင်းကို ဖုန်သုတ်ပြီး ညှိုးနွမ်းနေသည့် ပန်းကုံးများနှင့် ကြမ်းပြင်ပေါ်ကြွေကျနေသည့် ပန်းပွင့်များကို လှည်းကျင်းလျက်၊ အိပ်ရာ ခုတင် ညောင်စောင်းတို့ကို အရှင်မြတ်အနေဖြင့် ဗုဒ္ဓသက်တော် ထင်ရှားရှိစဉ်က နေစဉ်ပြုနေကျအတိုင်း သင့်တော်ရာ၌ ထားပြန်ကြောင်းလည်းဖော်ပြသည်။

စေတီအမှတ် ၉

ဂန္ဓကုဋ်၏မြောက်ဘက်ကပ်လျက် လမ်း၏ဘယ်ဘက်တွင် ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်မြတ်တစ်ဆူ တွေ့ရှိရသည့် ဂုတ္တခေတ်နှောင်းပိုင်းလက်ရာ စေတီတော်ငယ်တစ်ဆူ၏ အကြွင်းအကျန်များ ရှိသည်။ ဆင်းတုတော်မှာ သေးငယ်ပြီး (ဉာဏ်တော်) ၅၀-စင်တီမီတာမျှသာမြင့်သည်။ ဤဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်သည် ကြောက်ရွံ့မှုကင်းမဲ့ (အဘယမုဒြာ) ဟန် လက်အနေအထားဖြင့် ထိုင်နေတော်မူပုံ ရောင်လျှံစက်ကို လုံးဝပွင့်နေသည့် ကြာပန်းပုံဖြင့် တန်ဆာဆင်ထားသည်။ (ကြာပွင့်) ပွင့်ချပ်၏ အခြား တစ်ဘက်စွန်းတွင် လျှာထုတ်ထားသည့် ခြင်္သေ့နှစ်ကောင်ရှိပြီး ဗောဓိသတ္တကိုယ်စားပြု ထိုင်နေဟန် ရုပ်ကြွတစ်ခုနှင့် အခြားတစ်ဘက်တွင် ပန်းကုံးကိုင်ဆောင်ထားသည့် ဥပသကာနှစ်ယောက် ဝန်းရံနေသည်။ ရုပ်တုအောက်ခံခုံ ပတ်လည်တွင် ကုသနခေတ်နှောင်းပိုင်း အက္ခရာဖြင့် ရေးသားထားသည့် စာတန်းတစ်ခုပါသည်။ စာတန်းမှာ 'သာကေတ မြို့နေ ပါဝါမြို့သား သီဟဒေဝ၏ ကြည်ညိုစွာ (လှူဒါန်းအပ်သော)အလှူ'ဟု ဖော်ပြသည်။

ဤဆင်းတုတော်ပုံသဏ္ဍာန်နှင့် ဤဆင်းတုတော်ကို ထုတ်လုပ်သည့် ကျောက်သားပုံစံတို့က ဤဆင်းတုကို မရရာမြို့တွင် ထုလုပ်ခဲ့ကြောင်း ဖော်ပြသည်။ သီဟဒေဝသည် ဆင်းတုတော်ဝယ်ယူရန် မရရာသို့ သွားရောက်ခဲ့ပြီး ၎င်း (သီဟဒေဝ)ဘုရားဖူးခရီး လှည့်လည်သောအခါ ထိုဆင်းတုတော်ကို ဇေတဝန်သို့ ပင့်ဆောင်ခဲ့ခြင်းဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ဤ ဆင်းတုတော်သည် ယခုအခါ လပ်ခနောင်း (မြို့)ပြတိုက်၌ ရှိသည်။

စေတီအမှတ် ၈

စေတီအမှတ် ၉ မှ လမ်း၏ အခြားတစ်ဘက်တွင် ပိုမိုကြီးမားသည့် နောက်ထပ်စေတီတစ်ဆူရှိသည်။ ဤ စေတီတော်သည် မူလက ဝိုင်းဝန်းခဲ့သော်လည်း နှောင်း ခေတ် အေဒီ ၉-ရာစုနှင့် ၁၀-ရာစုနှစ်များအတွင်း လေးထောင့်ပုံ ပြန်လည် တည်ဆောက်ခဲ့သည်။ ဤစေတီ တော်၏ ဒုတိယပုံသဏ္ဍာန်စေတီတော်၌ ဆင်းတုတော် တစ်ဆူ၏ အောက်ပိုင်း တစ်စိတ်တစ်ဒေသတွေ့ရသည်။ ရုပ်တုခုံ၌ပါရှိသော စာတန်းမှာ ကုသနခေတ်ဦးပိုင်း အ ရေးအသားဖြစ်ပြီး ‘သာဝတ္ထိမြို့ ဇေတဝန်ကျောင်းတော်၌ ဗောဓိသတ္တဆင်းတုတစ်ဆူကို (တည်ထားသည်)---နှင့် ဝိလိသ္မထ(မြို့မှ သီလဓရ၊ ကသျှကြိယ ညီအစ်ကိုများ နှင့် မဓရာ(မြို့)မှ ဓမ္မနန္ဒ၏ သားများ၏အလှူဒါန (ဖြစ် သည်)။ စာပေကျမ်းဂန်နံ့စပ်ပြီး လောကီအာရုံများ၏ အ စစ်အမှန် မဟုတ်ခြင်းနှင့် ဘဝ၏ မတည်မြဲခြင်း သဘာ ဝကို (သိနားလည်ခြင်း၌ ထိုပုဂ္ဂိုလ်များသည်) အလုံးစုံ သော ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်များအား ပူဇော်သည့်အနေဖြင့် သတ္တဝါအားလုံး၏ ကောင်းကျိုးအတွက် ၎င်းတို့၏ မိဘ များအား အထူးရည်မှတ်၍ ဤဘဝနောင်ဘဝ ဘဝနှစ် တန်၌ ကုသိုလ်ကောင်းမှုကို စုဆောင်းမိရန်အလို့ငှာ ဤ ဆင်းတုတော်ကို လှူဒါန်းခဲ့သည်။ ဤ(ဗောဓိသတ္တ) ဆင်း တုကို မဓရာမြို့မှ ပန်းပုဆရာ သီဝမိတြက ထုလုပ်ခဲ့ သည်’ဟု ဖော်ပြထားသည်။

ဤ(ဖော်ပြပြီး)စာတန်း အောက်ဘက်တွင် ဓမ္မစာ တော်အနှစ်ချုပ်ကို အေဒီ ၈-ရာစု သို့မဟုတ် ၉-ရာစု အက္ခရာများဖြင့် ရေးထွင်းထားသည်။ ဆင်းတုတော်သည် စေတီတော်၌ ဌာပနာတည်းက ကျိုးပျက်နေပြီးဖြစ်ပုံရ သည်။ ရှိခိုးပူဇော်ရန် မဖြစ်နိုင်လောက်အောင် ဆိုးရွားစွာ ပျက်စီးနေသောကြောင့်ပင် ထိုဆင်းတုတော်ကို စေတီ တော်ထဲ၌ ထည့်သွင်း(ဌာပနာ)ခဲ့ခြင်းလည်း ဖြစ်ဖွယ်ရှိ သည်။ ဤဆင်းတုတော်မြတ်အား (မီးပူးဇော်ခြင်း စ သည်ဖြင့်) စွန့်မပစ်ရက် လောက်အောင် ရှိသေးလေးစား ကြောင်းလည်း ယူဆနိုင်သည်။ ရေးထားသည့် စာတန်း လည်း စိတ်ဝင်စားဖွယ် ကောင်းသည်။ အကြောင်းမူ ဤအချက်သည် ဗုဒ္ဓဘာသာ ပန်းပုလက်ရာများ ထုတ် လုပ်သည့် အချက်အချာနေရာအဖြစ် မဓရာ မြို့အရေးပါ မှု၏ နောက်ထပ် အထောက်အထားတစ်ရပ် ဖြစ်သော ကြောင့်တည်း။ ထို့ပြင် ကျောက်စာသည် ရဟန်းတော် များသာမက ဥပါသကာများသည်လည်း ပိဋကတ်ကျမ်း စာများကို တတ်ကျွမ်းကြကြောင်း ညွှန်ပြသည်သော ကြောင့်လည်း အရေးပါခြင်းဖြစ်သည်။

ကျောင်းဆောင်အမှတ် ၁

အပျက်အစီးများ၏ မြောက်ဖျားတွင်ရှိ ဤ(ကျောင်း ဆောင်အမှတ် ၁) အဆောက်အအုံသည် ဇေတဝန် ကျောင်းတော်၌ တွေ့သမျှတွင် အကြီးဆုံးဖြစ်ပြီး အေဒီ

၁၀-ရာစုအတွင်းက တည်ဆောက်ခဲ့ပုံရသည်။ ဝင်ပေါက် သည် အရှေ့ဘက်သို့ မျက်နှာမူနေပြီး တိုင်လုံးလေးတိုင် ပါသည့် ခန်းမတစ်ခုသို့ ဦးတည်သွားသည်။ ကျောင်း ဝင်းကို အခန်းငယ်ပေါင်း ၃၅- ခန်းဖြင့် ဝန်းရံထားပြီး အလယ်၌ ဘုရားဆောင်တစ်ခုရှိသည်။ ဇေတဝန်ကျောင်း တော်ရှိ ဘုန်းတော်ကြီးကျောင်းများစွာကဲ့သို့ ဤကျောင်း ဆောင်သည် မီးရှို့ဖျက်ဆီးခံရသည့် အထောက်အထား များရှိသည်။

ရေကန်

ဇေတဝန်ကျောင်းတော်ရာ အပျက်အစီးများမှ အနောက် ဘက်ဂိတ်အတိုင်း ထွက်ခွာလျက်ကားလမ်းမတစ်လျှောက် အနောက်မြောက်ဘက်သို့ဆက်သွားလျှင် ဘုရားဖူးသည် မကြာမီ ရေကန်တစ်ခုပေါ်မှ တံတားကိုကျော်ဖြတ်ရလိမ့် မည်။ ဥဒါနပါဠိတော်(စာ-၅၁)အရ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် သည် ဆွမ်းခံလှည့်လည်တော်မူစဉ် ငါးများကို ညည်းဆဲ နေကြသည့် ကလေးငယ်တစ်ယောက်နှင့် တွေ့သည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်က ကလေးငယ်များအား (မညည်းဆဲရန်) တိုက်တွန်းပြီး လိမ်မာ ကျွမ်းကျင်သောနည်းလမ်းဖြင့် နာ ကျင်မှုကို နှစ်သက်သလားဟု ကလေးငယ်များအား မေး မြန်းတော်မူသည်။ ကလေးငယ်များက မနှစ်သက်ပါ ကြောင်း လျှောက်ထားသေအခါ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်က ကလေးတို့အနေဖြင့် မိမိကိုယ်တိုင် ပြုမူ ဆက်ဆံခံရလို သည့်နည်းတူ အခြားပုဂ္ဂိုလ်များအပေါ် ပြုမူဆက်ဆံသင့် ကြောင်း ညွှန်ပြတော်မူသည်။ ဥဒါနပါဠိတော်လာ ဤ တွေ့ဆုံမှုဖြစ်ရပ်သည် သာဝတ္ထိနှင့် ဇေတဝန်အကြားတွင် ဖြစ်ပေါ်ခဲ့ကြောင်းပြဆိုသည်။ ထိုနေရာနှစ်ခု အကြားရှိ ဤ (ရေကန်)နေရာသည်သာလျှင် ရေရှိသည့်နေရာဖြစ် သောကြောင့် ယင်းအဖြစ်အပျက်သည် ဤရေကန် အနီးဖြစ်ပေါ်ခဲ့ရမည်မှာ သေချာသည်။

သာဝတ္ထိ (မြို့ဟောင်း)

ကားလမ်းအတိုင်း မြောက်ဘက်သို့ဆက်သွားလျှင် ရှေး ခေတ် သာဝတ္ထိမြို့တော် နေရာရှိသည်။ မြို့တော်၏ ကတုတ် ရင်တား(မြို့ရိုး)များသည် လခြမ်းပုံသဏ္ဍာန်ရှိပြီး ငါးကီလိုမီတာခန့်ရှည်လျားသည်။ ရပွတ်မြစ်သည် တစ် ချိန်က မြို့ရိုး အတွင်းဘက်ကွေ့လျက် ဘေးတစ် လျှောက်စီးဆင်းခဲ့သော်လည်း ယခုအခါ မြောက်ဘက်သို့ ၁ ဒသမ ၅ ကီလိုမီတာ ခန့်မျှသာ ရှိတော့သည်။ မြို့တော်၏ပင်မဂိတ်သည် မြို့ရိုးများအကြား ယခုခေတ် ကားလမ်းဖြတ်သည့်နေရာ၏ လက်ဝဲဘက် အနည်းငယ် အကွာရှိ ကွက်လပ်နေရာဖြစ်ကြောင်း သတ်မှတ်ထား သည်။ ရှေ့သို့ ကားလမ်းအတိုင်း အနည်းငယ် လိုက်သွား သော် ဘုရားဖူးသည် အုတ်အဆောက်အအုံကြီးနှစ်ခုသို့ ရောက်သွားလိမ့်မည်။ ပထမအဆောက်အအုံကို ယခု အခါ ပက္ကိကုဋီဟုခေါ်ပြီး ဒုတိယ အဆောက်အအုံကို

ကမ္ဘီကုဋီဟုခေါ်သည်။ အဆောက်အအုံနှစ်ခုလုံး မူလက စေတီတော်များသာ ဖြစ်ဖွယ်ရှိသော်လည်း နှောင်းခေတ် တွင် အခြားရည်ရွယ်ချက်များဖြင့် အသုံးပြုနိုင်ရန် ပြန်လည် ပုံစံပြုဆောက်လုပ်ထားသည်။ မိုးရာသီတွင် ကမ္ဘီကုဋီထိပ်ပေါ်မှ သာယာလှသည့် ဟိမဝန္တာရှုခင်းကို ရရှိနိုင်သည်။

သွားရောက်ရန်
ဒေသခံတို့က ဆာရ်ဗာစတီ သို့မဟုတ် ဆာဟေထမာဟေထ(Saheth Maheth) ဟုခေါ်သည့် သာဝတ္ထိသည် ဗာလ်ရမ်ပူရ (Balrampur)မြို့မှ ၁၇-ကီလိုမီတာ ခန့်အကွာတွင်ရှိပြီး ၎င်း(ဗာလ်ရမ်ပူရ)မှတစ်ဆင့် ဘတ်စ်ကား သို့မဟုတ် မြင်းရထားဖြင့် ကောင်းစွာ ရောက်ရှိနိုင်သည်။ ဗာလ်ရမ်ပူရမြို့ကို လပ်ခနောင်းမှဖြစ်စေ ဂေါရခပူရမြို့မှဖြစ်စေ ရထားဖြင့် အလွယ်တကူရောက်ရှိနိုင်သည်။ ပုံမှန်တက္ကစီများလည်း လပ်ခနောင်းမှ ဗာလ်ရမ်ပူရမြို့သို့ သာဝတ္ထိကိုဖြတ်လျက် သွားကြသည်။

၁၈။ ကုသိနာရုံ

ထိုအခါ အရှင်အာနန္ဒာသည် မြတ်စွာဘုရားအား ‘ရှင်တော်မြတ်ဘုရား၊ ဤဝါးကပ်ကာ မြို့သိမ်မြို့ငယ်၊ (ကျေး) တောမြို့၊ သစ်ကိုင်းသစ်ခက် (ပမာ) မြို့လက်ငယ်မှာ ပရိနိဗ္ဗာန် စံတော်မမူပါနှင့်ဘုရား’ ဟု လျှောက်ထားသည် (ဒီ ၂၊ ၁၂၀)။

ဘဝတစ်သက်တာ၏ နောက်ဆုံးနှစ်တွင် ဗုဒ္ဓရှင်တော် မြတ်သည် ရာဇဂြိုဟ်မြို့မှ ထွက်ခွာပြီး မြောက်ဘက်သို့ ဦးတည် လျက် နောက်ဆုံးဒေသစာရိတ္တချီတော်မူသည်။ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် နာလန္ဒာ၊ ပတ္တနားနှင့် ဝေသာလီမြို့များကို ဖြတ်သန်းတော်မူသည်။ (ဤခရီးစဉ်မှာ) ပရိနိဗ္ဗာန် စံလွန်တော်မမူမီ နောက်တစ်ကြိမ် ကပိလဝတ္ထု မြို့သို့ ကြွတော်မူရန် ရည်ရွယ်ချက်ကြောင့်(လည်း) ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ အသက်အရွယ်ကြီးရင့်ပြီး အားနည်းနေခြင်း၌ ရှင်တော်မြတ်ကြွချီတော်မူသည့် ခရီးသည် ခက်ခဲပြီး နှေးကွေးတော်မူပေလိမ့်မည်။ ရှင်တော်ဗုဒ္ဓကိုယ်တိုင် ဤသို့မြွက်ဟတော်မူ၏ ‘ငါဘုရားသည် ယခုအခါ၌ အသက်အရွယ်ကြီးရင့်လှပြီ။ ဆွေးမြေ့လှပြီ။ နှစ်ကာလတွေ ကြာမြင့်(အဆုံးသို့ရောက်)နေပြီ။ အသက်ရှစ်ဆယ် ပြည့်ပြီးဖြစ်ခြင်း၌ ဘဝ(ကန္တာရ)ခရီးကို ဖြတ်သန်းခဲ့ပြီ။ ငါဘုရားသည် ဘဝ၏ အဆုံးသို့ရောက်နေပြီ။ လှည်းအိုကြီးသည် သားရေကြိုးဖြင့် တုပ်နှောင်ဖွဲ့ချည်ထားခြင်းဖြင့်သာ ရွေ့လျားနေသကဲ့သို့ ငါဘုရား၏ ကိုယ်ခန္ဓာသည်လည်း (အရဟတ္တ ဖလသမာပတ်ဟူသော ကြိုးဖြင့်)တုပ်နှောင်ထားခြင်းဖြင့်သာ ဆက်လက်၍ ရွေ့လျားနေရပေ၏’ (ဒီ ၂၊ ၈၅)။

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်နှင့် နောက်ပါ ရဟန်းတော်များသည် ပါဝါမြို့သို့မရောက်မီ ဘဏ္ဍဂါမ (ရှာဖွေ၍ မရသေး)၊ ဟတ္ထိဂါမ (ဟာထောအ မြို့အနီးရှိ ဟထိခါလ)၊ အမ္မဂါမ (တမကုဟိမြို့၏ အနောက်တောင် ၁၀-ကီလိုမီတာအကွာ အမယာရွာ)၊ ဇမ္ဗူဂါမ(ဟထိခါလ၏ အနောက်မြောက် ၁၃-ကီလိုမီတာအကွာရှိ ဇမုနာဟိအရပ်) နှင့် ဘောဂနဂရ (ဒေအိုရိယ ခရိုင်ရှိ အမယာနှင့် ဖဇိလနဂရတို့၏ အနောက်ဘက် ၁၀-ကီလိုမီတာအကွာရှိ ဘောဒရောနရွာ)တို့ကို ဖြတ်ကျော်ခဲ့ရ သည်။ ပါဝါမြို့နေ ရွှေပန်းထိမ်ဆရာ စုန္ဒသည် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အား နောက်ဆုံးဆွမ်းကို ဆက်ကပ်လှူဒါန်းသည်။ ဆွမ်းဘုဉ်းပေးပြီးသောအခါ ‘ဘုရားရှင်သည် သွေးပါဝမ်းလျှောခြင်းနှင့် ခံခက်ပြီး သေလောက်သော နာကျင်မှုတို့ဖြင့် ပြင်းထန်သည့် ရောဂါဝေဒနာ ကပ်ရောက်လာသည်။ ထို

နောက် ဘုရားရှင်က အရှင်အာနန္ဒာအား စုန္ဒရွှေပန်းထိမ်သည်ထံ တစ်ဖန်သွားရောက်ပြီး ၎င်း(စုန္ဒ) နောင်တပူပန်ခြင်း မဖြစ်ရအောင် ဘုရားရှင်တစ်ဆူအား နောက်ဆုံးဆွမ်းကို လှူဒါန်းရခြင်းသည် အမွန်မြတ်ဆုံးသော အလှူဒါနဖြစ်ကြောင်း ပြောပြရန် မိန့်မြွက်တော်မူသည်’ (ဒီ ၂၊ ၁၃၆)။

အားခွန်ဗလ ပြန်လည် ကောင်းမွန်လာပြီးနောက် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်သည် ပုတ္တုသ(အမည်ရှိ) ဥပသကာကို တွေ့ဆုံ ရန် ခရီးအတန်ငယ် ဆက်ကြွတော်မူသည်။ ပုတ္တုသသည် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အား ရွှေချည်ထိုး သင်္ကန်းတစ်စုံ လှူဒါန်းသည်။ ထိုသင်္ကန်းကို အရှင်အာနန္ဒာက ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏ အသက်အရွယ် ရင့်ရော်လှပြီးဖြစ်သော နာမကျန်းဖြစ်နေသည့် ကိုယ်ခန္ဓာပေါ်၌ ဝတ်ရုံပေးတော်မူသောအခါ နှိုင်းယှဉ်မှုအရ ရွှေသင်္ကန်းရောင် မှေးမှိန်သွားလောက်သော ရောင်ခြည်တစ်မျိုး မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ ရူပကာယတော်၌ တောက်ပသွားသည် (ဒီ ၂၊ ၁၃၄)။ မြတ်စွာဘုရားနှင့် သံဃာပရိသတ်သည် ဟိရညဝတီမြစ် (ယခုအခါ ဟိရကီနာရီအမည်ရှိချောင်းငယ်)ကို ဖြတ်လျက် ကုသိနာရုံသို့ ဆိုက်ရောက်ခဲ့ကြသည်။ မလ္လာမင်းတို့၏ မြို့တော်ဖြစ်သော်လည်း မြို့ငယ်တစ်မြို့မျှသာဖြစ်သည်။ ဤအကြိမ်သည် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အဖို့ ကုသိနာရုံသို့ပထမဦးဆုံးအကြိမ် မဟုတ်ပေ။ ယခင်အကြိမ်များစွာ ရောက်ခဲ့စဉ်အတွင်း ကုသိနာရုသုတ် (အံ ၁၊ ၂၇၄)၊ ကိန္နိသုတ် (မ ၂၊ ၂၃၈)တို့ကို ဟောကြားတော်မူပြီးဖြစ်သည်။ သို့ဖြစ်၍ မလ္လာမင်း ဥဿ္ဘင်အဖွဲ့က မြတ်ဗုဒ္ဓ ကုသိနာရုံသို့ ကြွရောက်လာစဉ် မကြိုဆိုမိသူ မည်သူမဆို ဒဏ်တပ်ခံရမည်ဟူသော ကြောညာချက် ထုတ်ပြန်ထားသည်ထိ မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ တပည့်ပရိသတ်မှာ စိတ်အားထက်သန်နေကြပြီး (အရေအတွက်) များပြားလှသည် (ဝိ ၄၊ ၂၄၆)။

ယခုအခါ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ပြန်လည်ကြွရောက်တော်မူလာသဖြင့် မလ္လာမင်းတို့သည် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ပရိနိဗ္ဗာန် စံလွန်တော့မည်ဟူသောသတင်းကို ကြားကြရခြင်း၌ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အား နောက်ဆုံးအကြိမ် ဖူးမြော်ရခြင်းဖြစ်မည်ဟု သိထားကြသောကြောင့် ဗုဒ္ဓလဲလျောင်းတော်မူနေသည့် အင်ကြင်းဥယျာဉ်သို့ စုပြုံရောက်ရှိလာကြသည်။ သုဘဒ္ဒပရိဗိုဇ်သည် ကိုသနာရုံနယ်တွင်ရှိပြီး ကျော်ကြားသူဖြစ်ကြောင်း များစွာကြားဖူးခဲ့သော်လည်း တစ်ကြိမ်တစ်ခါမျှ ကိုယ်တိုင် မတွေ့ဖူးသေးသည့် ဗုဒ္ဓဂေါတမသည် ယနေ့ည ပရိနိဗ္ဗာန် စံလွန်တော့မည်ဖြစ်ကြောင်း ကြားသိခဲ့သဖြင့် မေးခွန်း အချို့ မေးမြန်းရန် မျှော်လင့်လျက် အင်ကြင်းဥယျာဉ်သို့ သုတ်သီးသုတ်ပျာ ရောက်လာခဲ့သည်။ ဗုဒ္ဓအားတွေ့ဆုံရန် သုဘဒ္ဒကြိုးစားသောအခါ အရှင်အာနန္ဒာက ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ပင်ပန်းနွမ်းနယ်လှကြောင်း ပြန်ကြားလျက် သုဘဒ္ဒအား ပြန်သွားဖို့သာ တွင်တွင်ဆိုသည်။ ဖြစ်ပျက်ပုံကို

ဗုဒ္ဓသိသွားသောအခါ ကိုယ်တော်မြတ်မှာ အသက်ရှင်ရန် နာရီပိုင်း မျှသာကျန်တော့သော်လည်း သုဘဒ္ဓကို မိမိထံ ခေါ်ယူတော်မူပြီး တရားဓမ္မဟောကြားတော်မူသည် (ဒီ ၂၊ ၁၄၉)။ လ အနည်းငယ်အလွန်က ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်က မိမိသည် ညောင်စောင်းဖြင့် သယ်ယူရသည်အထိ အိုမင်း ရင့်ရော်ချိန် ပင်ဖြစ်နေသော်လည်း ဓမ္မကိုဟောကြားရန် စွမ်းရည်(ပညာ)ရှိကြောင်း မိန့်တော်မူခဲ့သည့်အတိုင်းပင် ကုသိနာရုံ၌ ပရိနိဗ္ဗာန် စံလွန်တော်မူခါနီး လဲလျောင်း တော်မူနေစဉ် မိမိ(မြွက်ဟပြီး) စကားတော်နှင့်အညီ အ မှန်တကယ် ဆောင်ရွက် တော်မူခဲ့သည် (မ ၁၊ ၁၁၇)။ ၎င်းနောက် သုဘဒ္ဓသည် (မြွက်ဗုဒ္ဓ၏) လမ်းညွှန်ချက် ရရှိပြီး လှိုက်လှဲစွာ ခံယူလျက် အပြင်းအထန် ကမ္မဋ္ဌာန်း ရှုမှတ်သဖြင့် အရဟတ္တဖိုလ်သို့ ဆိုက်ရောက်သွားသည်။

ဘဝကုန်ဆုံးရန် နီးကပ်လာသောအခါ ဗုဒ္ဓရှင်တော် မြတ်သည် လက်တွေ့ကျင့်စဉ်များနှင့် ပတ်သက်၍ နောက်ဆုံး သင်ကြားတော်မူသည်။ ၎င်းနောက် မြွတ်ဗုဒ္ဓ က အနီးအနား၌ စုဝေးနေကြသော ရဟန်းတော်များ အား ကိုယ်တော်မြတ် အနေဖြင့် လမ်းညွှန်ဟောကြားမှု မပြုနိုင်တော့သော်လည်း ဓမ္မကို ပွားများအားထုတ်နိုင်ကြ ကြောင်း မိန့်တော်မူ သည် ‘အာနန္ဒာ၊ သင်တို့သည် ငါဘုရား၏ သင်ကြားချက် ရပ်စဲသွားခဲ့ပြီ။ ယခုအခါ ငါတို့ဆရာမရှိတော့ချေဟု စဉ်းစား မိနိုင်၏။ သို့ရာတွင် ဤသို့မတွေးကြလင့်။ ငါဘုရား ပရိနိဗ္ဗာန်စံပြီးနောက် ငါ ဘုရား ဟောကြား ပညတ်ထားပြီးဖြစ်သည့် ဓမ္မနှင့်ဝိနယ ကို သင်တို့၏ဆရာပြုကြလော့ (ဒီ ၂၊ ၁၂၆)။ ၎င်း နောက် မြွတ်ဗုဒ္ဓသည် နောက်ဆုံးဩဝါဒကို မြွက်ဟတော် မူသည် ‘ရဟန်းတို့၊ သင်္ခါရတရားမှန်သမျှသည် ပျက်စီး ခြင်းသဘောရှိ၏။ လုံ့လကြီးကုတ် အားထုတ်ရစ်ကြလော့ ဟု ငါဘုရားသည် သင်တို့ကို မိန့်ကြားပေ၏ (ဝယဓမ္မာ သင်္ခါရာ အပ္ပမာဒေန သမ္မာဒေထ)’ (ဒီ ၂၊ ၁၂၇)။

အရဟတ္တမဂ်ဖိုလ်ကို မရရှိသေးသော ရဟန်းတော် များသည် ‘ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် အလွန်လျင်မြန်စွာ ပရိ နိဗ္ဗာန် စံလွန်တော်မူလေခြင်း။ အလွန်လျင်မြန်စွာ လောက၏အလင်း ရှင်ပင်ဗုဒ္ဓ ပရိနိဗ္ဗာန် စံလွန်မူလေ ခြင်း’ဟု ပြောဆို ငိုကြွေးကြသည်။ (အနာဂါမ် ရဟန္တာ) အရိယာပုဂ္ဂိုလ်များကမူ သတိသမ္ပဇဉ်ဖြင့် တည်ငြိမ်စွာ နေနိုင်ကြလျက် ပူဆွေးငိုကြွေး ကြသူများအား ဟောပြော မှုအရရော စံနမူအားဖြင့်ပါ ဗုဒ္ဓဟောတော်မူသော တရားဓမ္မဖြင့် သတိပေးကြ၏ ‘အရှင်ဘုရားတို့၊ အရှင် ဘုရားတို့၏ ငိုကြွေးပူဆွေးမှု သင့်လောက်ပါပြီ။ ပျော်ရွှင် နှစ်သက်ဖွယ် အရာအားလုံး ပြောင်းလဲခြင်းသဘော၊ ကွဲကွာပြီး တစ်မျိုးတစ်ဖုံဖြစ်ခြင်းသဘောရှိကြောင်း မြွတ် ဗုဒ္ဓဟောကြားတော်မူထားသည် မဟုတ်ပါလော’ (ဒီ ၂၊ ၁၂၉)။ ထို့နောက် ရဟန်းတော်များသည် ထိုည၏ ကြွင်း ကျန်သောအချိန်ကို တရားဓမ္မဆွေးနွေးရင်း ကုန်လွန်ကြ ၏။ နောက် ရက်အနည်းငယ်တွင် မလ္လာမင်းတို့သည်

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏ သရီရရုပ်ကလာပ်တော်ကို မီး သင်္ဂြိုဟ်ရန် အသေးစိတ် စီစဉ်ပြင်ဆင်မှုများ ပြုလုပ်ကြ သည်။ ထို့နောက် ၇-ရက်မြောက်နေ့တွင် အလောင်း တော်ကို မြို့ထဲမှ မကုဋပန္နနစေတီသို့ ထုတ်ယူပြီး မီး သင်္ဂြိုဟ်ကြသည်။

ဤဖော်ပြပါ အရေးကြီးဖြစ်ရပ် ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သော ကြောင့် ကုသိနာရုံသည် ဘုရားဖူးများအား ဆွဲဆောင်ခဲ့ သဖြင့် စောစောပိုင်းကာလ ကတည်းက ဘုရားဖူးခရီး စဉ်၏ အချက်အချာ နေရာဖြစ်ခဲ့သည်။ ရဟန်းတော် ဟူယင်ဆန် ကုသိနာရုံသို့ ကြွရောက်တော်မူစဉ်က (ကုသိ နာရုံတွင်ရှိသည့်) ကျောင်းတိုက်များနှင့် ဘုရားစေတီများ မှာ ပျက်စီးကုန်ကြပြီဖြစ်သည်။ (ဤသည်မှာ) နိုင်ငံရေး ကသောင်းကနင်း ဖြစ်ခဲ့သည့် ခေတ်တစ်ခေတ်ကြောင့် ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ဟူယင်ဆန်သည် လျောင်းတော်မူ ဗုဒ္ဓ ဆင်းတုတော် တစ်ဆူရှိသည့် ဘုရားကျောင်းတစ်ခုကို တွေ့ရ၏။ ယင်းဘုရားကျောင်းဆောင် နောက်(အရှေ့ ဘက်)ရှိ စေတီတစ်ဆူမှာ ပျက်စီးနေသော်လည်း ၆၁- မီတာမြင့်ပြီး ယင်း(စေတီတော်)၏ရှေ့တွင် ကျောက်တိုင် ကြီး တစ်ခုရှိသည်။ စုန္ဒ(ပန်းထိမ်သည်)၏ အိမ်နေရာနှင့် သုဘဒ္ဓ ရဟန္တာဖြစ်သည့်နေရာ အထိမ်းအမှတ်ပြု တည် ထားသည့် စေတီငယ်များလည်းရှိ၏။ ကိုရီးယားလူမျိုး ဘုရားဖူးခရီးသည် ဟယေချို (Hye Ch'o) အေဒီ ၇၂၅ ခန့် ကုသိနာရုံသို့ ရောက်သွားသောအခါ ဤ(စေတီ) နေရာကို တစ်စိတ်တစ်ဒေသ ပြုပြင်ထားသည်။ ‘တစ်လ ကြာ သီတင်းသုံးခဲ့ပြီးနောက် ကျွန်ုပ်(ဟယေချို)သည် ကုသိနာရုံနယ်သို့ ရောက်သွားသည်။ ဤနေရာကား ဗုဒ္ဓ ရှင်တော်မြတ် ပရိနိဗ္ဗာန်စံ လွန်တော်မူသော နေရာဖြစ် ၏။ ကုသိနာရုံသည် စိုပြည်စည်ကားခြင်း မရှိဘဲ လူသူ မနေတော့သည့် နေရာဖြစ်သည်။ ဤစေတီကို ဗုဒ္ဓရှင် တော်မြတ် ပရိနိဗ္ဗာန်ပြုသောနေရာ၌ တည်ထားခြင်းဖြစ် ၏။ ဤ(ပရိနိဗ္ဗာန်ပြုသည့်)နေရာကို သန့်ရှင်းစင်ကြယ် အောင် စောင့်ရှောင့်နေသည့် ကမ္မဋ္ဌာန်းပြဆရာ တစ် ယောက်ရှိ၏။ နှစ်စဉ်နှစ်တိုင်း ရှစ်ခုမြောက်လ၏ ရှစ် ရက်မြောက်နေ့တွင် ရဟန်းယောက်ျား၊ ရဟန်းမိန့်မ၊ သိက္ခမာန်(သာသနာပြု)များနှင့် လူဥပါသကာများသည် ဤနေရာကို ပူဇော်မှုပြုရန် စုဝေးကြသည်။ မိုးကောင်း ကင်တွင် မြောက်မြားစွာသော တံခွန်ကုက္ကားများ လွင့်ပျံ နေပြီး (ယင်း တို့ကို) လူအပေါင်း တွေ့မြင်ကြရသည်။ ထိုနေ့မှာပင် လူအများသည် တရားဓမ္မ (ရှုပွားရန်) အဓိ ဋ္ဌာန်ပြုကြသည်။ ကိုရီးယားခရီးသည်က ဤနေရာ၌ သွားလာ လှည့်လည်နေကြသော အဖော်မပါသည့် ခရီး သွားသည် တစ်ခါတစ်ရံ ကျား၊ ကြံ့တို့၏ တိုက်ခိုက် ခံရကြောင်းလည်း ဖော်ပြထားသည်။

ဟယေချိုရောက်ပြီးနောက် ကုသိနာရုံနှင့် ပတ်သက် ပြီး သမိုင်းအထောက်အထားရော စာပေအထောက် အထားပါ ငြိမ်ချက်သားကောင်းလှသည်။ သို့ဖြင့် ဣနိ

ဝါဒီတို့ ကျူးကျော်မှု မတိုင်မီကတည်းကပင် ဗုဒ္ဓဝါဒ၏ အချက်အခြာနေရာ အဖြစ်တည်ရှိခြင်းမှ ပြတ်တောက် သွားခဲ့ခြင်းဖြစ်နိုင်သည်။ ကုသိနာရုံ ဆုတ်ယုတ်ပြီးနောက် ယင်းကုသိနာရုံပတ် ဝန်းကျင်၌ ကြီးထွားခဲ့သောရွာကို ကုသိယာ (ကုဆိယာ)ဟု ခေါ်တွင်လာလျက် (ယင်းကုသိ ယာအမည်သည်ပင်) ဤပတ်ဝန်းကျင်ရှိ အကြွင်းအကျန် အပျက်အစီးများ၏ ကြီးကျယ်ခမ်းနားမှုအတွက် တစ်ခု တည်းသော အရိပ်အမြွက် ဖြစ်တော့သည်။ ၁၈၅၄-ခုနှစ်တွင် အိပ်ချ် အိပ်ချ် ဝီလဆင် (H. H. Wilson)က ကုသိယာသည် ကုသိနာရုံဖြစ်ရမည်ဟု ကြောင်းကျိုး ဆီလျော်စွာပင် တိုက်တွန်းခဲ့သဖြင့် ယင်းတိုက်တွန်းချက် ကို အထူးစိတ်ဝင်စားသူ ကန်နင်ဟမ်သည် ၁၈၆၁-၆၂ တွင် ဤနေရာသို့ ရောက်လာခဲ့ပြီး ခိုင်လုံသည့် အ ထောက်အထား မရှိသေးသော်လည်း ဝီလဆင်၏အဆို မှန်သည်ဟု ယုံကြည်ရကြောင်း လိုက်၍ဆိုခဲ့သည်။ ၁၈၇၆-ခုနှစ်တွင် ကန်နင်ဟမ်၏ လက်ထောက် ကားလ် လေးလီ (Carlleye)သည် ကုသိယာဝန်းကျင်တွင် နေရာ အနှံ့တူးဖော်မှု ပြုလုပ်ခဲ့သည်။ ကားလ်လေးလီက လျောင်းတော်မူ (ပရိနိဗ္ဗာန)ဆင်းတုတော်ကြီးကို တွေ့ရှိ ခဲ့ခြင်းသည် ဤနေရာမှာ ကုသိနာရုံ အမှန်ပင်ဖြစ်သည် ဟူသော ထင်မြင်ချက်ကို ထောက်ခံခဲ့သော်လည်း ယင်း ကို သက်သေပြရန် ကျောက်စာအရေးအသား မရရှိ သေးဘဲ ဖြစ်နေသည်။ ၁၉၀၄ နှင့် ၁၉၁၂ ခုနှစ်များ အတွင်း တူးဖော်မှုများ၌ မဟာပရိနိဗ္ဗာနဝိဟာရနှင့် ပရိ နိဗ္ဗာနစေတီတို့ကို ဖော်ပြထားသည့် တံဆိပ်များနှင့် ကြေး ပြား (ပေါ်ရေးထားသည့်) အရေးအသားများ ထွက်ပေါ် လာချိန်ကျမှသာ ကုသိယာသည် ကုသိနာရုံဖြစ်ကြောင်း ယတိပြတ် သက်သေပြနိုင်ခဲ့သည်။ ၁၉၀၀-နှစ် များတွင် မြန်မာရဟန်းတော် (ရခိုင်အမျိုးသား) ဦးစန္ဒြေမုနိသည် ကုသိနာရုံသို့ ဘုရားဖူးကြွလာပြီး ကုသိနာရုံ၌ သီတင်း သုံးနေထိုင်ရန် ဆုံးဖြတ်ခဲ့သည်။ ဦးစန္ဒြေမုနိသည် ဘုန်းကြီး ကျောင်းငယ်တစ်ဆောင် ဆောက်လုပ်ခဲ့ပြီး နောက်ပိုင်း နှစ်များတွင် စတင်လာရောက်နေကြသည့် ဘုရားဖူးများ အား စောင့်ရှောင့်ခဲ့သည်။ ထိုအချိန်မှစ၍ အပျက် အစီးများအကြား ရွာကြီးတစ်ရွာ ဖြစ်ပေါ်လာပြီး ယနေ့ ခေတ်တွင် ဘုရားဖူးသည် ကောင်းစွာ ထိန်းသိမ်းထား သည့် ဥယျာဉ်များတွင် လှည့်လည်နိုင်ပြီး ပရိနိဗ္ဗာန စေတီကို ရှိခိုးပူဇော်လျက် ဤနေရာ၌ ဗုဒ္ဓမြတ်စွာ ပရိ နိဗ္ဗာန်စံတော်မူခဲ့ပေ၏ဟု နှလုံးသွင်း အောက်မေ့နိုင် ပြီဖြစ်သည်။

ကြည့်ရှုဖွယ်
ပရိနိဗ္ဗာနဘုရားကျောင်း

အပျက်အစီးများပတ်ဝန်းနေသည့် ဥယျာဉ်အလယ်တွင် ၁၉၅၆-ခုနှစ်က အိန္ဒိယအစိုးရ တည်ဆောက်ခဲ့သည့် ခေတ်သစ် ပရိနိဗ္ဗာနဘုရားကျောင်းရှိသည်။ ရှေးဟောင်း

တူးဖော်ချက်များအရ ဤနေရာရှိမူလဘုရားကျောင်းသည် ရှည်မျောမျော အခန်းကျယ်တစ်ခု ပါဝင်ကြောင်း ဖော် ပြသည်။ အနောက်ဘက်ကို မျက်နှာမူလျက် ၎င်း(ဘုရား ကျောင်း)၏ ဝင်ပေါက်နှင့် ဆက်နေသည့် အခန်းတစ် ခုရှိသည်။ အမှိုက်သရိုက်များအကြား တွေ့ရှိရသည့် ပန်း ပုရုပ်ထွင်း မျက်နှာပြင်ပါရှိသော အုတ်ခဲအများ အပြား က မူလဘုရားကျောင်းမှာ ခေတ်သစ်ဘုရား ကျောင်းနှင့် မတူသော စည်ပုံအထွတ်ပါရှိကြောင်း ညွှန်ပြသည်။

ဤဘုရားကျောင်းအတွင်း ၆ ဒသမ ၁ မီတာရှည် သည့် လျောင်းတော်မူ ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်တစ်ဆူ ကိန်းဝပ် ပြီး နီကြင်ကြင် သဲကျောက် တစ်တုံးတည်းဖြင့် ထွင်းထု ထားသည်။ မြတ်ဗုဒ္ဓသည် မြောက်သို့ ဦးခေါင်းပြုလျက် လက်ယာ ဘက်(နံတောင်း)ဖြင့် လဲလျောင်းနေသည်။ ညာဘက်လက်တော်ကို ဦးခေါင်းအောက်တွင် ထားပြီး ဘယ်ဘက် လက်တော်ကို ပေါင်ပေါ်၌တင်ထားသည်။ ဆင်းတုတော် ကိန်းဝပ်နေသည့် အောက်ခံ (ပလ္လင်)ခုံ၏ အနောက်ဘက်ခြမ်းတွင် ကလိုင်ငယ် သုံးခုပါရှိလျက် ယင်းအထဲ၌ ရုပ်တုငယ်တစ်ခုစီရှိသည်။ ဘယ်ဘက်ရုပ်တု သည် ဆံပင်ရှည်နှင့် သောက ရောက်နေပုံထင်ရှားသည့် အမျိုးသမီးပုံဖြစ်ပြီး မလ္လာမင်းတို့၏ သောကကို တင်စား ခြင်းဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ အလယ်ရုပ်တုသည် ကြည့်ရှုသူ ဘက်သို့ ကျောပေးပြီး ကမ္မဋ္ဌာန်းထိုင်နေသည့် ရဟန်း တော်ပုံဖြစ်သည်။ ညာဘက်ရှိရုပ်ပုံမှာ ရဟန်းတော် တစ် ပါး၏ ပုံပင်ဖြစ်ပြီး ယခုအကြိမ်၌မူ ရဟန်းတော်သည် သောကဖိစီးသဖြင့် ညာလက်ပေါ်တွင် ဦးခေါင်းကိုတင် ထားသည်။ ဤရုပ်တုနှစ်ခုမှာ ဗုဒ္ဓပရိနိဗ္ဗာန် စံတော်မူခြင်း ကြောင့် ငိုကြွေးနေကြသူအပေါင်းအား တည်ငြိမ်ရန် (သောက မဖြစ်ကြရန်) သတိပေးနေသော ရဟန်းတော် များကို ကိုယ်စားပြုသည်မှာ သံသယဖြစ်ဖွယ်မလိုချေ။ အလယ်ရုပ်တု၏ အောက်ဘက်လောက်တွင် တစ်စိတ် တစ်ဒေသ ပျက်စီးနေသည့် စာတန်းတစ်ခုတွေ့ရသည်။ ၎င်းစာတန်း၌ ဤသို့ဖော်ပြသည် 'မဟာဝိဟာရ(ကျောင်း တိုက်)မှ ရဟန်းတော်တစ်ပါးဖြစ်သူ ဟရိဗလ၏ ကောင်း မူဖြစ်သည်။ ဒီန -- (အမည်ရှိသူ)က (ဤဆင်းတုတော် ကို) သပ္ပာယ်အောင် ဆောင်ရွက်သည် --'။

ဤဆင်းတုတော်သည် ဟူယင်ဆန်ကြွရောက်စဉ်က ဖူးတွေ့ရသည့် ဆင်းတုတော်ဖြစ်ပြီး စာတန်းပါ စာပေ အကွဲရာဟန်ဖြင့် သတ်မှတ်ထားချက်အရ အေဒီဝါးရာစု လက်ရာများဖြစ်သည်။ ၁၈၇၆-ခုနှစ်က ကားလ်လေး လီသည် ပရိနိဗ္ဗာနဘုရားကျောင်းကို တူးဖော်သောအခါ ဤ(လျောင်းတော်မူ)ဆင်းတုတော်ကြီး လုံးဝကွဲပျက်နေပြီး ပြန်လည်ပြုပြင်ရန် ကြိုးစားခြင်းနှင့် ပတ်သက်သည့် အ ထောက်အထားများ တွေ့ရသည်။ ဤဆင်းတုတော်မှာ အိန္ဒိယမြောက်ပိုင်း၌ တွေ့ရသမျှသော ဗုဒ္ဓ၏ (ပရိ)နိဗ္ဗာန ကိုယ်စားပြု (ဆင်းတုတော်) အနည်းငယ်အနက် တစ်ခု ပါဝင်ကြောင်း စိတ်ဝင်စားဖွယ် မှတ်သားရသည်။

မဟာပရိနိဗ္ဗာနစေတီ

မဟာပရိနိဗ္ဗာနကျောင်း၏ နောက်တည့်တည့် (အရှေ့ဘက်ကပ်လျက်)တွင် အင်ကြင်းပင်ယို အစုံတို့အကြား ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ပရိနိဗ္ဗာန်စံဝင်တော်မူခဲ့သော နေရာ၌ တည်ထားသော စေတီတော်တည်ရှိသည်။ အခြားစေတီတော်အများစုကဲ့သို့ပင် ဤစေတီတော်သည်လည်း စေတီတစ်ဆူ၏အတွင်း၌ အခြားစေတီတစ်ဆူ (ငုံ၍တည်ထားခြင်းအားဖြင့်) စေတီအများအပြား ပါဝင်သည်။ လုံးဝမပျက်စီးသေးသော ရှေးအကျဆုံး စေတီတော်၏အတွင်း၌ မီးသွေးအပိုင်း အစများနှင့် (မီးလောင်ထား၍)မည်းနေသော မြေသားများ တွေ့ရသည်။ (ယင်းမီးသွေးနှင့် မြေသားများမှာ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်ကို) မီးပူဇော်သည့် နေရာမှဖြစ်သည်မှာ မြေကြီးလက်ခတ်မလွဲ ဖြစ်သည်။ အေဒီ ၄၆၅ ခုနှစ်တွင် ပရိနိဗ္ဗာနဘုရားကျောင်း၌ ဆင်းတုတော်ကို လှူဒါန်းခဲ့သူ ဟရိဗလ အမည်ရှိရဟန်းတော်က ဤစေတီတော်ကို ပြုပြင်မွမ်းမံခဲ့သည်။

မထကောရဘုရားကျောင်း

ရှေးဟောင်းသုတေသနဥယျဉ်မှ ထွက်ခွာပြီး ကားလမ်းမ၏ တောင်ဘက်သို့ ဆက်လက်ဆင်းသွားသော် ဘုရားဖူးသည် ကားလမ်းတွေ့တွင် ခေတ်သစ်ဘုရားကျောင်းတစ်ခုတွေ့ရလိမ့်မည်။ ဤဘုရားကျောင်းကို ၁၉၂၇-ခုနှစ်က ဤနေရာ၌ တွေ့ရှိခဲ့သော ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်ကြီး ကိန်းဝပ်ရန် မြန်မာဘုရားဖူးများက တည်းဆောက်ခဲ့သည်။ ဤဆင်းတုတော်သည် ကားလ်လေးလီ တူးဖော်တွေ့ရှိစဉ်က နှစ်ပိုင်းကျိုးပြတ်နေပြီး မူလကကျောင်းတိုက်ကြီးတစ်ခု၏ ဘုရားခန်းအတွင်း ရှိခဲ့သည်။ ယင်းကျောင်းတိုက်၏ အုတ်မြစ်များကို ယခုတိုင် တွေ့မြင်နိုင်သေးသည်။ ဆင်းတုတော်သက်သက် ၃ ဒသမ ၀၅ မီတာမြင့်ပြီး ဘူမိဖဿမုဒြာဟန်ဖြစ်သည်။ ဆင်းတုတော်၏ အောက်ခြေတွင် များစွာ ပျက်စီးနေပြီဖြစ်သည့် စာတန်း တစ်ခုပါရှိသည်။ ယင်းစာတန်းအရ ဤ(ဆင်းတု)ပန်းပုလက်ရာသည် အေဒီ ၁၀-ရာစု သို့မဟုတ် ၁၂-ရာစုလက်ရာဖြစ်သည်။ မူရင်းဘွဲ့အမည် မထကောရနှင့် ပတ်သက်၍ စိတ်ဝင်စားဖွယ် (အဓိပ္ပာယ်မဖော်နိုင်သေးဘဲ) တိမ် မြုပ်ဆဲဖြစ်သည်။ ကန်နင်ဟမ်ကမူ 'သေသူမင်းသား' (မတ = သေသော၊ ကုမာရ = မင်းသား)နှင့် ပတ်သက်ဖွယ်ရှိ သည်ဟု ကြံဆခဲ့သည်။

တေဇာမီးလောင်ကျွမ်းရာစေတီ

လမ်းအောက်ဘက်သို့ တစ်ကီလိုမီတာခွဲလောက် နောက်ထပ်ဆက်သွားသော် ဘုရားဖူးသည် ဗုဒ္ဓ၏သရီရရုပ် ကလာပ်တော်ကို မီးသပြိုဟ်သည့်နေရာကို အထိမ်းအမှတ်ပြုထားသည့် စေတီတော်ကို ဖူးတွေ့နိုင်သည်။ စေတီတော်၏ စည်ပုံသည် မူလကအချင်း ၃၄ ဒသမ ၁၄

မီတာရှိပြီး အချင်း ၄၇ ဒသမ ၂၄ မီတာရှိသည့် အောက်ခံ ပလ္လင် (ဖိနပ်)တော် ပေါ်၌ တည်ရှိသည်။

သွားရောက်ရန်

ကုသိနာရုံသည် ဂေါရခပူရ၏ အရှေ့ဘက် ၅၅ ကီလိုမီတာ အကွာတွင်ရှိသည်။ ကားဖြင့် လွယ်ကူစွာ သွားရောက်နိုင်သည်။ အသေးစိတ်ဆိုရသော် ကုသိနာရုံမှ ၃၅ ကီလိုမီတာဝေးပြီး ဗာရာဏသီမှ ရထားဖြင့် ဆက်သွယ်ထားသည့် ဒေအိုရိယာ (မြို့)မှ တစ်ဆင့် သွားရောက်နိုင်သည်။

၁၉။ ဒေါ်ကမ္ဘီ

ရပ်နီးရပ်ဝေး ပုဂ္ဂိုလ်အားလုံးတို့ ဖူးမြင်နိုင်ပြီး သဒ္ဒါတရား တိုးပွားကြစေရန်အလို့ငှာ စေတီ တော်များ တည်ထား ကိုးကွယ်ကြပါစို့ (ဒီ ၂၊ ၁၃၆)။

ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏ ဓာတ်တော်မွေတော်များကို ဌာပနာ ၍ ပထမဆုံးတည်ထားခဲ့သည့် စေတီဆယ်ဆူအနက် တစ်ဆူ မှာ ဓာတ်တော်များကိုထည့်ရန် ခြင်္သေ့သံဃာတော် ပြည်တောင်းဖြစ်ဖြစ်ပြီး အခြားတစ်ဆူမှာ ဗုဒ္ဓရှင်တော် မြတ်၏ သရီရုပ်ကလာပ်တော်ကို မီးသင်္ဂြိုဟ်ရာ ထင်းမီး ပုံမှ မီးသွေး(ကိုဌာပနာသည့်) စေတီဖြစ်သည်။ မဟာ ပရိနိဗ္ဗာနသုတ်တော်အရ ဤအခြေအနေ အကြောင်း အရာကို ဤသို့တွေ့ရသည် 'မြတ်ဗုဒ္ဓပရိနိဗ္ဗာန် စံပြီဟူ သော သတင်းစကား ပျံ့နှံ့ သွားသောအခါ နိုင်ငံများစွာမှ ကိုယ်စားလှယ်များနှင့် လူမျိုးစုများသည် ကြွင်းကျန်သည့် ဓာတ်တော်များကို တောင်းဆိုရန် ကုသိနာရုံသို့ ရောက် ရှိလာကြသည်။ သကျ(သာကီဝင်)မျိုးတို့ကလည်း ၎င်းတို့ ၏ကိုယ်စားလှယ် ပြောဆိုသည့်အတိုင်း "တထာဂတ (မြတ်ဗုဒ္ဓ)သည် ငါတို့အမျိုး၏ အထွတ်မြတ်ဆုံး ပုဂ္ဂိုလ် ဖြစ်သောကြောင့်" (ဓာတ်တော်ဝေစု)အချို့ ရလို့ကြသည်။ အဇာတသတ္တမင်းကြီး၏ အမတ်ကြီးကလည်း မင်းကြီး သည် "ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်ကဲ့သို့ပင် စစ်ဘုရင်မျိုး နွယ်ဖြစ် သောကြောင့်" ဓာတ်တော်ဝေစု ရသင့်ကြောင်းဆိုသည်။ ဤသည်မှာ မရိုးသား(မသင့်မြတ်)သော တင်ပြချက် ဖြစ် သော်လည်း အဇာတသတ္တသည် ထိုအချိန်က အင်အား အကောင်းဆုံးနှင့် အထက်မြက်ဆုံး ဘုရင်ဧကရာဇ်ဖြစ် သဖြင့် ၎င်း၏တောင်းဆိုချက်မှာ အရေးကြီးသည်။ ကုသိ နာရုံမြို့သား မလ္လာမင်းများကမူ တရားမျှတမှု၏ ဆယ်ပုံ ကိုးပုံမျှရှိသည့် ပိုင်ဆိုင်မှုရထောင့်မှ တောင်းဆိုခြင်းဖြင့် "ထတာဂတသည် ငါတို့မြို့၏ နယ်နိမိတ်အတွင်း ပရိ နိဗ္ဗာန်စံခြင်းဖြစ်၍ ဓာတ်တော်များကို ငါတို့ စွန့်လွှတ် မည်မဟုတ်" ဟုဆိုသည် (ဒီ ၂၊ ၁၃၅)။ အားလုံးသော ရှစ်ပြည်ထောင် မင်းတို့သည် အတော်မျှတပုံ မရသည့် ဤအငြင်းပွားမှု၌ ပါဝင်ပတ်သက်ခဲ့ကြသည်။

ထိုအချိန်က (လူအများ) အလေးဂရုပြုခံရသည့် ဒေါ်ကမ္ဘီအမည်ရှိ ပုဏ္ဏားဆရာကြီးတစ်ယောက် ကုသိနာရုံ တွင် နေထိုင်သည်နှင့် ကြုံကြိုက်ခဲ့သည်။ ဒေါ်ကမ္ဘီဟူသော အမည်မှာ ဤပုဏ္ဏား၏အမည်ရင်း မဟုတ်နိုင်ဘဲ နောက် မှ ထင်ရှားလာသည့် အမည်နာမ ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။

ဒေါ်ကမ္ဘီဟူသော ပါဠိစကားမှာ ခြင်္သေ့သံဃာတော် သို့ မဟုတ် ပြည်တောင်းဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။

ဒေါ်ကမ္ဘီပုဏ္ဏားသည် ယခင်နှစ်များအလွန်က ဗုဒ္ဓ ဘုရားရှင်အား တွေ့ဆုံခဲ့ရသည်။ ဥက္ကဋ္ဌနှင့် သေတဗျ မြို့အကြားရှိ လမ်းတွင်ခရီးသွားစဉ် သဲခင်းလမ်း၌ ခြေရာ များကို တွေ့ရပြီး ယင်းခြေရာများ၌ မင်္ဂလာအမှတ် အသားများကို သတ်ပြုမိသဖြင့် ခြေရာနောက်သို့လိုက်ရန် ဆုံးဖြတ်ခဲ့သည်။ မကြာမီ သစ်ပင် တစ်ပင်အောက်၌ ထိုင်နေတော်မူသော ဗုဒ္ဓထံသို့ ရောက်ရှိသွားသည် (ဒေါ် ကမ္ဘီသည် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အား ကြည်ညိုနှစ်သက်သွားပြီး ယုံကြည်သဒ္ဓါတရား တိုးပွားလာလျက် ငြိမ်သက်သော စိတ်အာရုံ တည်ကြည်သောစိတ်ထားဖြင့် အလုံးစုံ ယဉ် ကျေးအောင် ဆုံးမထားပြီးသော ဆင်ပြောင်ကဲ့သို့ လုံးဝ အေးချမ်းသွားသည်။ အံ့ဩခြင်းပြည့်လျှံနေသော နှလုံး သားဖြင့် ဒေါ်ကမ္ဘီပုဏ္ဏားက -

- 'အသင်က နတ်ဒေဝါပေလော'ဟု မေးလျှောက် သည်။
- 'ငါ နတ်ဒေဝါ မဟုတ်ဘူး ပုဏ္ဏား' ဟု ဗုဒ္ဓရှင်က ဖြေကြားသည်။
- 'ဂန္ဓဗ္ဗနတ်ပေလော'
- 'မဟုတ်ပါဘူး'
- 'ယက္ခ (နတ်ဘီလူး)လော'
- 'မဟုတ်ပါဘူး'
- 'လူသားပေလော'
- 'ငါ လူသားလည်း မဟုတ်ပါဘူး'
- 'ဒါဖြင့် အသင်က ဘာလဲ'ဟု ဒေါ်ကမ္ဘီသည် ဝေခွဲ မရဖြစ်ပြီး အသံကျယ်စွာ ဆိုမေးမိသည်။
- 'ငါကား ဗုဒ္ဓဖြစ်ပေ၏' ဟု ဘုရားရှင်က ဖြေကြား သည် (သံ ၁၊ ၃၄၆)။

ပုဂ္ဂိုလ်နှစ်ဦးသည် ထိုင်၍ စကားစမြည် ပြောဆိုကြ သည်။ ပြောဆိုဆွေးနွေးမှု ပြီးဆုံးသွားသောအခါ ဒေါ်ကမ္ဘီ ပုဏ္ဏားသည် အနာဂါမိဖိုလ်သို့ ဆိုက်ရောက်သွားသည်။ ပုဏ္ဏားသည် 'ဒေါ်ကမ္ဘီ(တ)အမည်ရှိ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် အား ဂုဏ်ပြုသည့်ဂါထာကို ဖွဲ့ဆိုခြင်းဖြင့်^၂ ချီးမွမ်းခြင်းခံ ရသော်လည်း ယခုအခါ ယင်းဂါထာများမှာ ပျောက်ဆုံး သွားပြီဖြစ်သည်။

ဒေါ်ကမ္ဘီပုဏ္ဏားသည် ကုသိနာရုံတွင် စုရုံးရောက်ရှိ လာကြသူအားလုံး၏ ယုံကြည်မှုကို အထင်အရှား ရရှိ သောကြောင့် ၎င်းအနေဖြင့် မျှတသည်ဟု ယူဆသည့် အတိုင်း ဓာတ်တော်များကို ခွဲဝေရန် သဘောတူခဲ့ကြ သည်။ ၎င်း၏ ဆောင်ရွက်မှုရလဒ်အဖြစ် ဒေါ်ကမ္ဘီပုဏ္ဏား အား ဓာတ်တော်ခြင်တွယ်သည့် ပြည်တောင်းကို ပေးကြ

^၂ မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ တရားဒေသနာအဆုံး၌ မဂ်ဖိုလ်သုံးဆင့်သို့ရောက်ပြီး ပဒပေါင်း တစ်သောင်းနှစ်ထောင် (နှစ်ဘာဏဝါရ) တို့ဖြင့် 'ဒေါ် ကမ္ဘီ(တ) မည်သော ဗုဒ္ဓထောမနာ ဂါထာများကို ဖွဲ့ဆိုခဲ့သည် (အံ-၄ ၂၊ ၂၉၉)။

သည်။ ဒေါ်ဇာသည် ယင်းပြည်တောင်းကို ကျေးဇူးတင် စွာလက်ခံပြီး မိမိအနေဖြင့် ယင်းပြည်တောင်းကို စေတီ (တည်၍) ထည့်သွင်းဌာပနာရန် ကြေညာလိုက်သည်။ ဒေါ်ဇာ၏ခွဲဝေမှုကို လူတိုင်းနှစ်သက် ကျေနပ်ကြသည်။ ပိပ္ပလိဝန်အရပ်မှ မောရိယမင်းတို့၏ အမတ်တစ်ဖွဲ့ ရောက်လာပြီး ဝေစုတောင်းဆိုကြပြန်သဖြင့် ဒေါ်ဇာသည် အခင်းဖြစ်ပွားရာသို့ ရောက်လာလျက် နောက်ကျမှ ရောက်လာသူများအား မီးသင်္ဂြိုဟ်သည့်နေရာမှ မီးသွေး များကို ပေးဝေရန် တိုက်တွန်းသည်။ ယင်းသို့ စီမံဆောင်ရွက်ခဲ့သဖြင့် ပထမဦးဆုံးသော ဗုဒ္ဓဘာသာဆိုင်ရာ စေတီတော်ဆယ်ဆူ တည်ထားကိုးကွယ်ခဲ့ကြသည်။

မဟာပရိနိဗ္ဗာန်သုတ်တော်တွင် ဒေါ်ဇာပုဏ္ဏားအား စွမ်းရည်ပြည့် ဓာတ်တော်ခွဲဝေသူအဖြစ် တစ်စေတီစောင်း ဖော်ပြသည့် 'ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏ တရားတော်သည် သည်းခံရန်ဖြစ်သဖြင့် ဤထူးမြတ်သောပုဂ္ဂိုလ်၏ ဓာတ်တော်များကို ခွဲဝေခြင်းမှ ခိုက်ရန်ဖြစ်ပွားမှု ဖြစ်ပေါ်ခဲ့ပါက မသင့်မြတ်ချေ။ ငါတို့အားလုံး ညီညွတ်မှုနှင့် ငြိမ်းချမ်းမှုတွင် ပါဝင် လက်တွဲကြပါစို့' (ဒီ ၂၊ ၁၃၆)။ 'ဗုဒ္ဓစရိတကဗျာ'တွင် အဿယောသ (အမည်ရှိ မဟာယာနပညာရှင်ရဟန်း)က ငြိမ်းချမ်းမှု၊ တည်ငြိမ်မှုနှင့် ထင်ရှားသည့် အာရုံခံစားမှုတို့အတွက် စိတ်လှုပ်ရှားဖွယ်ကဗျာရှည်တစ်ပုဒ်ကို ဒေါ်ဇာပုဏ္ဏား၏ နှုတ်ထံသို့ထည့်၍ ဤဖြစ်ရပ်အကြောင်း ဖော်ပြထားသည်။ နှောင်းခေတ်စာပေမှတ်တမ်းများ၌မူ ဒေါ်ဇာအား ဓာတ်တော်အချို့ကို ကိုယ်ပိုင်ရယူရန် ဆုံးဖြတ်ခဲ့သည့် လှည့်ပတ်မှုအချို့ ရှိခဲ့သူအဖြစ် ဖော်ပြကြသည်။ သုမင်္ဂလဝိလာသိနီ (ဒီယနိကာယ်အဋ္ဌကထာ)အလိုအရ ဒေါ်ဇာသည် ဓာတ်တော်များကို မျှဝေနေစဉ် တစ်ဦးတစ်ယောက်မျှ စောင့်ကြည့်ခြင်းမရှိသည်တိုင် (အလစ်ကို)စောင့်နေပြီး ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်၏ လက်ယာစွယ်တော်မြတ်ကို မိမိ၏ခေါင်းပေါင်းစအတွင်း သိုဝှက်ထားခဲ့သည် (ဒီ-ဋ္ဌ ၂၊ ၂၀၀)။ အခြားဒဏ္ဍာရီတစ်ခုအရမူ ဒေါ်ဇာသည် ဓာတ်တော်ခြင်သည့်ပြည်တောင်း အတွင်းပိုင်းကို ပျားရည် သုတ်လိမ်းထားသဖြင့် (ပြည်တောင်း၌)ကပ်နေသည့် ဓာတ်တော်များကို တိတ်တဆိတ် သိုဝှက်သိမ်းဆည်းထားသည်ဟုဆိုသည်။

ကြည်ရှုဖွယ်
ဒေါ်ဇာစေတီ

ဒေါ်ဇာပုဏ္ဏား၏ ဓာတ်တော်ခြင်သည့် ပြည်တောင်းကို ဌာပနာခဲ့သော စေတီသည် ရှေးခေတ်ဘုရားဖူးများ၏ အဓိက ပန်းတိုင်တစ်ခုဖြစ်ခဲ့သည်။ အေဒီ ၂-ရာစုက ရေးသားခဲ့သည့် ဒီပဝံသကျမ်းနှင့် အခြားများစွာသော ကျမ်းဂန်များ၌ ယင်းဒေါ်ဇာစေတီ အကြောင်းကို ဖော်ပြကြသည်။ ဟူယင်ဆန်သည် ဒေါ်ဇာစေတီကို ဖူးမြော်ခဲ့ရပြီး (ထိုစဉ်က)စေတီ တော်မြတ်မှာ ပျက်စီးယိုယွင်းနေပြီဖြစ်သော်လည်း တစ်ခါတစ်ရံ ရောင်ခြည်များ ကွန်

မြူးဆဲဖြစ်သည်။ ဤစေတီတော်ကို အသောကမင်းတရားကြီးက ပြုပြင်မွမ်းမံခဲ့ကြောင်းလည်း ဟူယင်ဆန်အား (ဒေသခံတို့က) ပြောပြကြသည်။ ယနေ့ခေတ်၌ ဒေါ်ဇာစေတီသည် ဒေါ်ဇာရွာငယ်၏ ထောင့်စွန်းတစ်နေရာတွင် တည်ရှိသော မမြင့်လှသည့် မြက်ထူ တောင်ကုန်းငယ်တစ်ခုဖြစ်ပြီး ယင်းတောင်ကုန်းထိပ်၌ ဟိန္ဒူဘုရားကျောင်း တစ်ကျောင်းရှိသည်။

လက်ရှိ တွေ့မြင်ရသလောက်တွင် စေတီတော်၏ အလယ်ဗဟိုမှာ အတော်အတန်မြင့်သော်လည်း ကျိုးကြေသွားပြီးဖြစ်လျက် ယင်းမှအုတ်များကို ဟိန္ဒူဘုရားကျောင်းဆောက်လုပ်ရာ၌ အသုံးပြုခဲ့သည်။ စေတီတော်အနီးတွင် အေဒီ ၉-ရာစုလက်ရာ အနက်ရောင် ကျောက်သားဖြင့် သိမ်မွေ့စွာ ထွင်းထုထားသည့် တာရာရုပ်တု ရှိသည်။

သွားရောက်ရန်

ဒေါ်ဇာရွာသို့ သွားရောက်ရန် အနီးဆုံးဖြစ်သည့် အဓိက မြို့မှာ ကုသိနာရုံ၏ အရှေ့တောင်ဘက် ၉၅-ကီလိုမီတာခန့်အကွာ ပတ္တနားမှ မြစ်တစ်ဘက်ကမ်း တည်တည်ရှိ ဟဂိုပူရမြို့ အနောက်မြောက်ဘက် ယင်းနှင့် (၉၅-ကီလိုမီတာ)မျှအကွာရှိ သိဝန် (Siwan)မြို့ဖြစ်သည်။ လမ်းနှစ်ခုလုံး အခြေအနေအလွန်ဆိုးသည်။ သိဝန်မှ အနောက်ဘက်သို့ ဆက်သွားပြီး မေအီရဝါ (Mairawa)မြို့ မရောက်မီခန့်တွင် တောင်ဘက်ရှိ ဒါရောလီ(Darauli)မြို့ သို့သွားသည့် လမ်းဘက်သို့ ချိုးကွေ့ပါ။ လမ်းခွဲမှ ရှစ်ကီလိုမီတာအကွာတွင် ဒေါ်ဇာရွာရှိသည်။

ဘုရားဖူးများသတိပြုဖွယ်

သဘောထား

အိန္ဒိယသည် ခရီးသွားလာရန် အမြဲတမ်းလွယ်ကူသည့် နိုင်ငံမဟုတ်ချေ။ လမ်းများဆိုးသဖြင့် ကြန့်ကြာမှုများမှာ ကြုံနေကျဖြစ်ပြီး အရာရှိများမှာရိုင်းပျာ့လျက် မကူညီဘဲ ရှိနိုင်သည်။ ထို့ပြင် အချို့သွားရောက် လည်ပတ်သူများမှာ အိန္ဒိယ၏ အပြုအမူများကို လက်ခံရန် ငြင်းဆိုခြင်း၊ အိန္ဒိယအား မိမိတို့နိုင်ငံနှင့် အရာရာနှိုင်းယှဉ်ခြင်းတို့ဖြင့် ကြုံတွေ့ရသည့် အခက်အခဲများကို ပေါင်းစပ်ပစ်လိုက်ကြသည်။ ယင်းသဘောထားသည် အမျက်ထွက်စိတ်ဆိုးစေသော စိတ်ထားများနှင့် စိတ်မချမ်းသာခြင်းတို့ကိုသာ ဖြစ်ပေါ်စေသည်။ (ထိုသဘောထားများကို) လက်ခံတတ်ခြင်း၊ သည်ခံ(နိုင်)ခြင်းနှင့် ဟဒယရွှင်လန်းလိုမှုတို့သည် ဘုရားဖူး၏ ခရီးစဉ်ကို ပိုမိုပျော်ရွှင်စေပါလိမ့်မည်။

ခရီးသွားအချက်အလက်

ဤစာအုပ်တွင် ဗီဇ၊ နေရာထိုင်ခင်းနှင့် ငွေကြေးစရိတ် စက စသည်တို့အကြောင်းကို ဖော်ပြထားခြင်းမရှိပေ။ ဤသတင်းအချက်အလက်မျိုးကို နောက်ဆုံးပေါ် ခရီးသွားလမ်းညွှန်စာအုပ်မှ ရယူခြင်းသည်သာ အကောင်းဆုံးဖြစ်သည်။ ယင်းတို့အနက် အကောင်းဆုံးမှာ 'အထီးကျန်ဂြိုဟ် ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေရေး'မှ ဖြန့်ချိသည့် 'အိန္ဒိယခရီးသွားအနှစ်ချုပ်' (India-A Traval Survival Kit) အမည်ရှိစာစောင် ဖြစ်သည်။ အိန္ဒိယအစိုးရ ကမ္ဘာလှည့်ခရီးသွားလာရေးဌာနတွင် ရနိုင်သည့် (လမ်းညွှန်)စာအုပ်ငယ်များနှင့် မြေပုံများသည်လည်း အသုံးဝင်သည်။ သို့သော် သတင်းအချက်အလက်များမှာ တစ်ခါတစ်ရံ ဂရုမပြုလောက်သို့မဟုတ် မသေချာချေ။ အိန္ဒိယအစိုးရဆိုင်ရာ စာရွက်စာတမ်းများ (မြေပုံများ၊ လမ်းအမှတ်အသားများ၊ ကမ္ဘာလှည့်ခရီးများဌာနမှ လက်ကမ်းစာစောင်များ)သည်ပင် တစ်နေရာနှင့် တစ်နေရာ အကွာအဝေးကို မတူမညီဖော်ပြတတ်သည်။ သို့ဖြစ်၍ ဤစာအုပ်၌ ဖော်ပြထားသော အကွာအဝေးများကို ခန့်မှန်းခြေများ အဖြစ်သာ လျှင် မှတ်မယူသင့်သည်။

လူ့ဒါန်းခြင်း

အချို့သော ဗုဒ္ဓဘာသာဆိုင်ရာဌာနများကို 'အိန္ဒိယရှေးဟောင်းသုတေသန လေ့လာရေးဌာန'က ချုပ်ကိုင်ထားသော်လည်း တစ်ခါတစ်ရံ အပျက်အစီးများအကြားရှိ စေတီနှင့်ဘုရားကျောင်းများ၌ အလှူခံသေတ္တာများ ထားရှိသည်။ ဥပမာကုသိနာရုံတွင် ဖြစ်သည်။ ယင်းသို့သော နေရာများ၌ လူ့ဒါန်းခြင်းမှာ ပုံမှန်အားဖြင့် အကျိုးမရှိအလဟဿဖြစ်သည်။ တစ်ခါတစ်ရံတွင် အိန္ဒိယ ရှေးဟောင်းသုတေသန အမှုထမ်းများက (၎င်းတို့ကို) မခေါ်ဘဲ လမ်းညွှန်အဖြစ် ဆောင်ရွက်ရန် ကြိုးစားလေ့ရှိကြသည်။ ၎င်းနောက် ပိုက်ဆံရရန် မျှော်လင့် သို့မဟုတ် ပြောင်းပြောင်းတင်းတင်း အခကြေးငွေ တောင်းကြသည်။ ၎င်းတို့အား ပိုက်ဆံစွန့်ကြဲခြင်းသည် လာဘ်စားမှုကို အားပေးခြင်းသာဖြစ်ပြီး နောက်လာမည့် ဘုရားဖူးများအား အတောင်းခံရအောင် ဖန်တီးရာရောက်သည်။ လူ့ဒါန်းမှုပြုလိုပါလျှင် ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော်တိုင်း၌ ဆက်သွယ်ပတ်သက်နေသည့် သက်ဝင်လှုပ်ရှားဆဲ ဗုဒ္ဓဘာသာဘုန်းကြီးကျောင်းများ၌ ယင်းသို့ (လူ့ဒါန်းမှု)ပြုသင့်ပါသည်။

ခရီးစဉ်

ဤစာအုပ်တွင်ဖော်ပြထားသည့် ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော်များသည် ကျယ်ပြောလှသည့် နယ်မြေအတွင်း ကျပြန့်နေသော်လည်း အိန္ဒိယ၏ကျယ်ပြောလှသည့် ရထားလမ်းကွန်ရက်က ယင်းနေရာများကို တစ်ခုနှင့်တစ်ခု အလွယ်တကူ ရောက်အောင် ဆောင်ရွက်ပေးပါသည်။ ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော်အသီးသီး၏ ပင်မမြို့သို့မဟုတ် မြို့တော်အားလုံးသို့ ရထားလမ်းဖြင့် သွားရောက်နိုင်သည်။ ၎င်းနောက် ကား၊ တက္ကစီ သို့မဟုတ် အချို့နေရာများတွင် လန်ချားများဖြင့် မိမိသွားလိုရာ သို့ဆက်လက် သွားရောက်နိုင်သည်။ နေရာတိုင်းသို့ သွားရောက်လိုသော ဘုရားဖူးများအတွက် အသင့်လျော်ဆုံးသော ခရီးစဉ်မှာ အောက်ပါအတိုင်းဖြစ်သည် -

- ၁။ ဒေလီမှ မဓရာသို့ ကားဖြင့်။
- ၂။ မဓရာမှ အလာဟာဘတ်သို့ ရထားဖြင့်၊ (တစ်ဖန်) ဘတ်စ် သို့မဟုတ် တက္ကစီဖြင့် ကောသမ္မီသို့ ဆက်သွားရန်။
- ၃။ အလာဟာဘတ်မှ ဗာရာဏသီသို့ ရထား၊ ဘတ်စ် သို့မဟုတ် လန်ချားဖြင့် မိဂဒါဝန်သို့ဆက်ရန်။
- ၄။ ဗာရာဏသီမှ ဂယာသို့ ရထား၊ ဗုဒ္ဓဂယာသို့ ဘတ်စ် သို့မဟုတ် လန်ချားဖြင့် ဆက်သွားရန်။
- ၅။ ဂယာမှ ရာဇဂြိုဟ်သို့ ဘတ်စ် သို့မဟုတ် တက္ကစီဖြင့်။
- ၆။ ရာဇဂြိုဟ်မှ ပတ္တနားသို့ ဘတ်စ်ကားဖြင့်။
- ၇။ ပတ္တနားမှ ဝေသာလီနှင့် လောရိယနန္ဒာနဂရမြို့များသို့ ဘတ်စ် သို့မဟုတ် တက္ကစီဖြင့်၊ ၎င်းနောက် ပတ္တနားသို့ ပြန်လာ။ အခြားတစ်နည်းမှာ ပတ္တနားသို့ ပြန်လာမည့်အစား ဂေါပါလဂွေနှင့် ကုသနာရုံမှတစ်

- ဆင့် ဂေါရခပူရသို့ တိုက်ရိုက်ဆက်သွားပါ။ ဤ(ခရီးစဉ်) ကို တက္ကစီဖြင့်သွားမှသာ ဖြစ်နိုင်သည်။
- ၈။ (ပတ္တနားမှ မြစ်တစ်ဘက်ကမ်းရှိ) သောဏပူရမှ ဂေါရခပူရသို့ ရထားဖြင့်၊ ၎င်းနောက် ကုသိနာရုံသို့ ဘတ်စ သို့မဟုတ် တက္ကစီဖြင့် ဆက်ရန်။
- ၉။ ဂေါရခပူရမှ နောင်ဂါးသို့ ရထားဖြင့်၊ ကိလဝတ္ထုသို့ တက္ကစီဖြင့်ဆက်သွား၊ နောင်ဂါးမှ လုမ္ဗီနီသို့လည်း တက္ကစီဖြင့် ဆက်သွား၍ ရနိုင်သည်။
- ၁၀။ နောင်ဂါးမှ ဗာလရမ်ပူသို့ ရထားဖြင့်၊ သာဝတ္ထိသို့ ဘတ်စဖြင့် ဆက်ရန်။
- ၁၁။ ဗာလရမ်ပူမှ ဒေသီသို့ လုပ်ခနောင်းမှတစ်ဆင့် ရထားဖြင့်သွားရန်။

အစီအစဉ်

ကျွန်ုပ်တို့နှင့် ပတ်သက်သည့် ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော် အများစုမှာ မသိရသေးသော အရာများဖြစ်သဖြင့် အချို့နေရာများတွင် ခေတ္တခဏ တည်းခိုနေခြင်းဖြင့်သာလျှင် အကောင်းဆုံးသော ကျေနပ်မှုကို ရရှိနိုင်ပါသည်။ တစ်နေရာမှတစ်နေရာသို့ ပြေးလွှားလျက် ကမ္ဘာလှည့် ခရီးသည်များ စိတ်ဝင်စားသည့် အိန္ဒိယရှိနေရာများစွာသို့ သွားရောက်ခြင်းမှာ အထိမ်းအမှတ် နေရာများကို တွေ့ရမည်ဖြစ်သော်လည်း ပတ်ဝန်းကျင် သဘာဝအခြေအနေကို လက်လွှတ် ဆုံးရှုံးသွားမည့် အဓိပ္ပာယ်မျိုးဖြစ်သည်။ ဖြစ်နိုင်လျှင် ဘုရားဖူးသည် အနည်းဆုံး မိဂဒါဝန်၊ ရာဇဂြိုဟ်နှင့် သာဝတ္ထိတို့၌ နှစ်ည၊ ဗုဒ္ဓဂယာ၌ သုံးည အချိန်ယူသင့်သည်။ ယင်း(သို့)နားနေခြင်းဖြင့် ကမ္ဘာ့ဌာနားဘာဝနာ ရှုမှတ်ရန်၊ (ဘုရားဂုဏ်တော်) ပွားများရန်၊ ဗုဒ္ဓဝင်နေရာတော်များကို ဖြည်းဖြည်းအေးအေး ဖူးမြော်ရန်နှင့် အိန္ဒိယ၌ ခရီးသွားလာခြင်းကြောင့် ဖြစ်မြဲတိုင်းသော ပင်ပန်းနွမ်းနယ်ခြင်းမှ အနားယူရန် အချိန်ရပေလိမ့်မည်။

ပြတိုက်များ

ဘုရားဖူးအများစုသည် အိန္ဒိယသို့ နယူးဒေလီ၊ ကာလကတ္တား၊ သို့မဟုတ် ဘုံဘေမြို့များမှ ဝင်ရောက် သို့ဟုတ် ထွက် ခွာကြလိမ့်မည်။ ထိုမြို့ကြီးများ အသီးသီးတွင် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များအား အလွန်စိတ်ဝင်စားစေသည့် ပြတိုက်များရှိသည်။ နယူးဒေလီရှိ အမျိုးသားပြတိုက်(National Museum)သည် အိန္ဒိယတွင် အကောင်းဆုံးဖြစ်ပြီး ကမ္ဘာပေါ်ရှိ အကောင်းဆုံး ပြတိုက်များအနက် တစ်ခုအပါအဝင်ဖြစ်သည်။ ဤပြတိုက်တွင် ခေတ်ပေါင်းစုံမှ ဗုဒ္ဓဘာသာဆိုင်ရာ ပန်းချီများ၊ ရုပ်ပွားဆင်းတုများ၊ ပိုးသားပန်ချီကားများနှင့် ဆာ အော်ရဲလ်စတိုင်း (Sir Aurel Stine) အာရှအလယ်ပိုင်းတစ်ခွင် စူးစမ်းလေ့လာစဉ် တွေ့ရှိခဲ့သည့် စာအုပ်များကို စုဆောင်းပြသထားသည်။ ပြတိုက်ရှိ မကြာသေးမီက သိမ်းဆည်းထား သည့်ပစ္စည်းမှာ ၁၉၈၉-ခုနှစ်တွင်မှ ဆန်ယောလစေတီမှ (ရရှိသည့်)

လှပစွာထွင်းထုထားသော ကျောက်လက်ရန်းဖြစ်သည်။ အိန္ဒိယအမျိုးသားပြတိုက်သည် ဇနပထ (Janpath)လမ်းပေါ်တွင် တည်ရှိလျက် နံနက် ၁၀-နာရီမှ ညနေ ၅-နာရီထိဖွင့်ပြီး တနင်္လာနေ့တွင် ပိတ်သည်။ ကာလကတ္တားရှိ အိန္ဒိယပြတိုက်သည် အိန္ဒိယတိုက်ငယ်အတွင်း ရှေးအကျဆုံးဖြစ်သည်။ ယင်းသည် သိမ်းဆည်းပြသရန် အခြေအနေ လိုအပ်သေးသော်လည်း အကောင်းဆုံးအဖြစ် တည်ရှိဆဲဖြစ်သည်။ ဗုဒ္ဓဘာသာဆိုင်ရာ စုဆောင်းပြသခန်းတွင် ကျောက်လက်ရန်းများ၊ ပြခန်းတစ်ခုတည်းတွင် အစုလိုက်ပြသထားသည့် ဘာရဟုတစေတီမှ အဝင်ဂိတ် မုခ်ဦးနှင့် ကုသန၊ ဂန္ဓာရ၊ ဂုတ္တနှင့် ပလူခေတ်များမှ ပန်းပုလက်ရာများ ပါဝင်သည်။ အိန္ဒိယပြတိုက်သည် ဂျာဝါဟာလာ နေရူးလမ်းတွင်ရှိပြီး နံနက် ၁၀-နာရီမှ ညနေ ၄-နာရီအထိ ဖွင့်လှက် တနင်္လာနေ့တွင် ပိတ်သည်။ ဘုံဘေရှိ ဝေလမင်းသားပြတိုက်သည် မဇ္ဈိမဒေသ သို့မဟုတ် မဟာရဋ္ဌ(ပြည်နယ်)များမှ ဗုဒ္ဓဘာသာဆိုင်ရာ ပန်းပုလက်ရာများမရှိချေ။ သို့သော် ဤပြတိုက်၌ အသောကမင်းကြီး၏ ဆောပါရ (Sopara) ကျောက်စာ ပြန်တမ်းနှင့် ကျယ်ပြန့်များပြားလှသည့် တိဗက်အနုပညာများ ရှိသည်။ ဝေလမင်းသား ပြတိုက်သည် ဝေလင်တန် (Wellington)အပိုင်းတွင်ရှိပြီး နံနက် ၁၀-နာရီမှ ညနေ ၆-နာရီ အတွင်းဖွင့်လှစ်သည်။

ဤစာအုပ်၌ပါဝင်သည့် (ဗုဒ္ဓဝင်နယ်မြေ) ဧရိယာအတွင်းပါဝင်နေသော်လည်း ဖော်မပြရသေးသည့် အခြားပြတိုက်တစ်ခုမှာ လုပ်ခနောင်းမြို့ရှိ ပြည်နယ်ပြတိုက် (State Museum)ဖြစ်သည်။ ဤပြတိုက်တွင် ကုသနနှင့် ဂန္ဓာရခေတ် ပန်းပုလက်ရာ အမြောက်အမြားနှင့် မပြည့်စုံသော အသောကကျောက်စာတိုင်ထိပ်ပိုင်း၊ ရှေးခေတ် ဗုဒ္ဓဘာသာ ရဟန်းတော်တစ်ပါး၏ ဆွမ်းခံသပိတ်တို့ကို စုဆောင်း ပြသထားသည်။ ပြည်နယ်ပြတိုက်သည် တိရစ္ဆာန်ဥယျာဉ်မြေအတွင်းရှိ ဗာရာဏသီဘာဂဟ လမ်းတွင်ရှိပြီး နံနက် ၁၀-နာရီခွဲမှ ညနေ ၄-နာရီခွဲအထိ ဖွင့်လှက် တနင်္လာနေ့တွင် ပိတ်သည်။

အိန္ဒိယရှိ ပြတိုက်များမှာ ဖွင့်ပိတ်ချိန် အထူးထူးအထွေထွေ များပြားစုံလင်လှသည်။ ထိုအတူ မည်သည့်နေ့တွင် ပြတိုက်များပိတ်သည်ဟူသော အချက်နှင့် ပတ်သက်၍လည်း တူညီမှုမရှိချေ။ အချို့ကို အမျိုးသားအာလပ်ရက်များနှင့် နိုင်ငံတော် အားလပ်ရက်များ၌ ပိတ်သည်။ အချို့မှာ တစ်နေ့ပိတ်ပြီးအချို့မှာ အခြားနေ့၌ ပိတ်လျက် အချို့မှ နှစ်ရက် လုံးဖွင့်ပြီး နောက်နေ့ (ကျမှ) စသည်ဖြင့် ပိတ်သည်။ ရောက်ရှိရာဒေသတိုင်း၌ ပြတိုက်များကို ပိတ်ထားသည့်နှင့်သာ ကြုံတွေ့ရသဖြင့် ခရီးစဉ်ကို အလွန်အနှောင့်အယှက် ဖြစ်စေသည်။ ဤစာအုပ်၌ မှန်ကန်တိကျသော အသေးစိတ်များရ ရှိရန် ကြိုးပမ်းကြည့်သောအခါ နေရာတိုင်းတွင် ဖြစ်နိုင်သမျှ ရှေးဦးစွာ ကြိုတင်စုံစမ်းပြီး ပြည်သူ့အားလပ်ရက်များကို

သိထားခြင်းသည်သာ အကောင်းဆုံး ဖြစ်ကြောင်း တွေ့ရ
သည်။

နံနက် ၉-နာရီ ၂၇-မိနစ်၊ ဇန်နဝါရီလ ၁-ရက်၊ ၂၀၀၁-
တွင် မြန်မာပြန်ဆိုပြီးစီးသည်။

အရှင်ကေလာသ
အမေရိကန်ပြည်ထောင်စု။

မှတ်သားဖွယ်အက္ခရာစဉ်

က

ကပိလဝတ္ထုပါသည့်တံဆိပ် ၅၆
ကပိလဝတ္ထုမြို့သစ်
ကပိလဝတ္ထုမြို့ဟောင်းနေရာ
ကပိလဝတ္ထုမှလူမွဲနီသို့အကွာအဝေး
ကဗျာရည်ကြိုးတစ်ပုဒ်
ကလိင်နိုင်းအားနယ်ချဲ့စစ်ပွဲ
ကလျာဏီကျောက်စာ
ကာဇာကစွတန်
ကာဠသီလာကျောက်ဆောင်
ကုမာရဒေဝီ
ကုမာရဟာရကျောက်ချပ်
ကုလသမဂ္ဂအတွင်းရေးမှူးချုပ်ဦးသန့်
ကုသိနာရုံ
ကေသမုတ္တမြို့
ကောသမ္မကုဋ်
ကောသမ္မိသို့ပထမဆုံးဒေသစာရီ
ကက်ရှမ်းဒေသ၌စတုတ္ထသံဂါယနာ
ကန္တကုဋ်
ကမ္ဘာပေါ်တွင်ရှေးအကျဆုံးသစ်ပင်
ကမ္ဘာလောက၏မူလဘူတ
ကုက္ကုဋ်ပါဒဝိရိ
ကဿပဝိုဏ်းဝင်တိဗက်ကျောင်း
ကျောက်သေတ္တာ
ကျန်စစ်သားမင်း
ကြီးမားသောနားရွက်များ (ဗုဒ္ဓ)
ကြက်သွန်ဥပုံအဆောက်အအုံ

ခ

ခုဇ္ဇတ္တရာ
ခြေတော်ရာ (ပါဒ)စေတီ
ခြေသလုံးအိမ်တိုင်ဟိန္နူဘုန်းကြီး

ဂ

ဂယာပြတိုက်
ဂိရိဗဇ (တောင်ကုန်းခံတပ်)
ဂေါတမနိဂြောဓ
ဂေါဝိန္ဒစန္ဒြ (မင်း)
ဂဝဂ္ဂရာကြာပန်းအိုင်
ဂျပန်ရဟန်းတော်ကိုဇန် (Kozan)

ဂျပန်ရဟန်းတော်နိဗ္ဗုဒ္ဓါ
ဂျပန်လူမျိုးပန်းချီဆရာ
ဂျေထိန် (လဠိဝန်)

ဃ

ဃောဠမုခ (ပုဏ္ဏား)
ဃောသိတာရုံကျောင်းတော်ရာ

စ

စတုရန်းလေးခုပါစေတီ (ပဉ္စာယတန)
စတုတ္ထမြောက်ဝါ (ဗုဒ္ဓ)
စာကြည့်တိုက်သုံးခု (နာလန္ဒာ)
စေတီတည်ထိုက်သူလေးမျိုး
စန္ဒြမုနိ (မြန်မာရဟန်းတော်)
စမ္မာနဂရ

ဆ

ဆမာကန် (Samarkan)
ဆုမကြာဒေသ
ဆောခဏ္ဍီ

ဇ

ဇယသေန (ကမ္မဋ္ဌာန်းဆရာ)
ဇီဝကသရက်ဥယျာဉ်
ဇီးကွက်ငှက်ကြီးတစ်ကောင်

ထ

ထက် (Thanka)

ဒ

ဒိဗျာဝဒါန (ကျမ်းစာ)
ဒေလိဂါမသုမင်္ဂလထေရ်
ဒေါဏမြို့
ဒဏ္ဍပါဏီ (ပုဏ္ဏား)
ဒိန္နာဂါ (တက္ကဗေဒကျမ်းပြုဆရာ)

ဓ

ဓမ္မကျမ်းစာအုပ်ရေသုံးသောင်း
ဓမ္မစကြာစက်ဝိုင်းဘီး
ဓမ္မစက္ကရာဇိန (ဆင်းတု)
ဓမ္မရာဇိကစေတီ
ဓမ္မေကစေတီတော်ကြီး

န

နိပေါထေရဝါဒဗုဒ္ဓဘာသာအသင်း
နောင်ဂါးဆရာတော်အရှင်ဓမ္မကိတ္တိ

နတ်ဒေဝါတို့၏သား ကနိသျှက (ဘုရင်)
နွားကောင်ရေ ၁၀၀ (အလ^၁)

ပ
ပထမကနိသျှကဘုရင်
ပထမဦးဆုံးသောဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်များ
ပရဗောဓိ (ဗောဓိဉာဏ်မတိုင်မီ)
ပရဘောသတောင်ကုန်း
ပါဠိလိဂါမ
ပါလိလေယျတော
ပက္ကိကုဋ်
ပိပ္ပလိဂူ

ဗ
ဗာမိယန်ဒေသ (Bamiyan)
ဗောဓိဉာဏ်၏ချမ်းသာမှု
ဗောဓိရက္ခိတ (ရဟန်းတော်)
ဗိမ္ဗိသာရအကျဉ်ထောင်
ဗုဒ္ဓဂယာ
ဗုဒ္ဓဂယာစေတီဥပဒေ
ဗုဒ္ဓဂုတ္တမထေရ်
ဗုဒ္ဓမိတြာ (ဘိက္ခုနီ)
ဗုဒ္ဓရေသနုပ်တော်
ဗုဒ္ဓသပိတ်တော်
ဗျူးခါနန်
ဗြဟ္မဂယာ
ဗြဟ္မယောနိ

ဘ
ဘာရတကာလဘဝန် (ပြတိုက်)
ဘာရဟုတရုပ်ကြွ
ဘာသာပေါင်းစုံပါလီမန်
ဘုရားဖူးနေရာတော်သုံးဆယ့်နှစ်ဌာန

မ
မကုဋုဗုဒ္ဓနစေတီ
မဂဓတိုင်းလယ်ကွက်များ
မရုရာမြို့
မဏိမာလိကာစေတီ
မဟာနာမ (သကျမင်း)
မဟာနာမ (ရဟန်းတော်)
မဟာဗောဓိကျောင်းတိုက်
မဟာဗောဓိဂျာနယ်
မဟာမာယာရေချိုးခွဲသည်
မဟတ္ထမဂန္ဓိ

မဟန့်၏ကျားရေခံပလင်
မုစလိန္ဒရေအိုင်
မေဂါစသင်းနက်စ် (ဂရိသံတမန်)
မောရိယခေတ်ကြိုစားများ
မောရိယလူမျိုးအဖွဲ့
မောရိယခေတ်အနုပညာ
မဇ္ဈိမဒေသတွင် အကြွယ်ဝဆုံးမြို့
မြန်မာဘုရင်ကျော်စွာ
မြန်မာဟန်ဆင်ဝင်

ယ
ယောဂါစာရဘူမိသျှတ္တရကျမ်း

ရ
ရတနာဃရစေတီ
ရတနာစက်မစေတီ
ရာဇဂြိုဟ်မြို့၏ရှေးဟောင်းကျိုးနေရာ
ရာဘိန္ဒြာနတ်သံတရိုး
ရာဟုဟသိရိဘဒ္ဒိမထေရ်
ရှေးဦးဗုဒ္ဓဂယာစေတီ
ရွှေချည်ထိုးသင်္ကန်း

လ
လလိတဝိတ္တာရ (ကျမ်းစာ)
လောမသရသေ့ဂူ
လင်းတနုတ်သီးတောင်
လဋ္ဌိဝန (ထန်းပင်တော)
လိစ္ဆဝီတို့တည်သည့်မူလစေတီ
လုမ္ဗိနီရွာအားအခွန်ကင်းလွတ်ခွင့်
လျောင်းတော်မူဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်

ဝ
ဝဇီရာသနဂန္ဓကုဋ်
ဝဇီရာသနပလင်တော်
ဝါသဘခတ္တိယာ
ဝိက္ကမသိရာတက္ကသိုလ်
ဝေဠုဝန်ကျောင်းတော်ရာ
ဝေသာလီနန်းတော်

သ
သပြေပင်ကျွန်း
သမိုင်းတွင်ပထမဦးဆုံးမှတ်တမ်း
သာရနာထ (Saranath)
သာဝတ္ထိ
သာသင်္ကမင်း

သိရိပုညာဒြ
သိရိလင်္ကာဘုရင်မေယဝဏ္ဏ
သီလဘဒ္ဒိမထေရ်
သုဓမ္မပုရိမြို့
သုဘရီ (အသောကမင်း၏မယ်တော်)
သုဘဒ္ဒပရိပိုဇ်
သုရာဇိကုဏ္ဏ (ရေကန်)
သုကရခတ (ဝင်္ကဝံ)ဂူ
သုစိလောမဘီလူး
သုရင်္ဂမသုတ္တန်
သေဏဘန္ဓရဂူ
သစ္စာဓမ္မမီးအိမ်
သတ္တပဏ္ဍိတိလိဏ်ဂူ
သတ္တိခဲလူစွမ်းကောင်း
သဒ္ဓါကြည်ညိုမှု၏အောင်ပွဲသက်သေ
သဗ္ဗကာမိမထေရ်
သမ္မောဓိအရပ်
သိဒ္ဓတ္ထနဂရ
သုန္ဒရီစေတီ

ဟ

ဟရိတိ (ယက္ခိနီ)
ဟရိဗလ၏ကောင်းမှု
ဟူယင်ချီ (ရဟန်းတော်)
ဟိန္ဒူနတ်သမိဒ္ဓရဂါ (Durga)

အ

အချစ်နတ်ကျားပစ်
အဂ္ဂန္တာရူအလှပဆုံးဘုရားကျောင်း
အဇာတသတ္တု၏စေတီ
အတိဆာ (ဝိက္ကမသီလာ၏သားကောင်း)
အပြင်ဝဇီရာသန
အဘယရာဇ (နီပေါဘုရားဖူး)
အဘိသေကပေါက္ခရဏီ
အနာဂါရိယဓမ္မပါလ၏ရုပ်တု
အနိမိသစေတီ
အနောက်တိုင်းသားရှေးဦးဗုဒ္ဓဘာသာဝင်
အရှင်မဟာကဿပ
ပရိနိဗ္ဗာန်ပြုသည့်နေရာ
အရှင်သာရိပုတ္တရာ၏မွေးရပ်မြေ
အယုဒ္ဓယမြို့
အလောင်းစည်သူမင်း (မြန်မာ)
အလောကီတေသ္မာရ
အသောက၏မယ်တော်
အသောကမင်း၏မိဖုရား
အသောက၏သားတော်

အသောကဝါဒန (ကဗျာ)
အသောကဝလ'မင်း
အသင်္ဂနှင့်ဝသုဗန္ဓု (ညီအစ်ကို)
အာစရိယဟယယောသ
အာနန္ဒဗောဓိပင်
အာရောက်ကျကျောင်းတိုက်
အာရုအလင်းရောင်
အိကိုင်ကဝါဂူကျီ (ဂျပန်ရဟန်းတော်)
ဥရုဝေလာရွာ
အိုအေစစ်မြို့တော်
အင်္ဂုလိမာလ
အမ္မပါလီ
အမ္မလဋ္ဌိကာ
ဣန္ဒြိယာလလိုဏ်ဂူ
အိန္ဒြိယယဉ်ကျေးမှု၏ရွှေခေတ်
ဥက္ကဓေလမြို့
ဥက္ကာကမင်းကြီး